A. Jakštas

MŪSŲ NAUJOJI LITERATŪRA

(1904—1923)

II Tomas.

Švietimo Ministerijos
Knygų Leidimo Komisijos leidinys.

A. Jakštas

Mūsų Naujoji Prozos Literatūra

(1904—1923)

KAUNAS ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ 1923

Įžangos vietoje.

Sofija Čiurlionienė (Kymantaitė). LIETUVOJE. (Kritikos žvilgsnis į Lietuvos inteligentiją.) Vilnius, 1910, 83 psl., in-8.

Keliaudamas 1910 m. užsienin, susidūriau su keistu protestantės misionierės tipu. Buvo tai moteriškė apie 40 metų, augšta, meilaus veido, juodais rūbais, su didoku sidabriniu kryžium ant krūtinės. Visą kelią nuo Kauno lig Virbalio sakė ji porai vokiečių darbininkų karštus pamokslus apie Kristų. Turėdama aiškią dikciją, garsų, tikrai įsakų balsą, be vargo pripildė juo neperdidelį III-os kl. vagoną. Ypač traukiniui stotyse sustojus, tie pamokslai buvo kuo aiškiausiai girdžiami. Jų turinys maždaug buvo toks:

Brolau, ar tu pažįsti Kristų? Jis yra kelias — eik prie Jo; Jis yra meilė — atsiversk prie Jo! Jei turi ant širdies sunkumą — nešk jį prie Jo: Jis tau palengvins naštą. Žmonių silpnybė didelė. Gal ir tu, brolau, esi kuo nusidėjęs? Nenusimink, eik prie Kristaus. Tas dieviškas gydytojas nuplaus tavo dvasiškas žaizdas, išgydys sielos ligas. Grįši nuo Jo sveikas, ramus. Paklausyk, ką apie tai sako Evangelija (čia pamokslininkė skaito įvairius tekstus). O! Evangelija — tai Dievo Žodis! Ar tu, brolau, jį skaitai? Ar brangini Šventąjį Raštą? Tai išganymo knyga ir t. t.

Šianlink be galo ir be poilsio bėrė ta originališka Kristaus skelbėja trumpučius sakinius ir klausimus, nerdama juos vieną su kitu tam tikros savotiškos logikos dėsniais, o kartais ir visai be sąryšio. Tarpais užtraukdavo giesmę «Christus ist auferstanden» su «Alleluja», mat, tai buvo didžiasai šeštadienis pagal naują kalendorių. Galop Virbalyje reikėjo sėsti kitan traukinin. Pamokslininkė pasirodė nemo-

kanti rusiškai. Konduktoriui paprašius, man teko būti vertėju. Dideliai nudžiugo, radusi manyje suprantantį vokiškai. Pasirodė, ji važiuojanti Hamburgan. Ten, mat, esanti tam tikra moterų misioninkių draugija. «Ach, kokia ten viešpatauja meilė!» Dabar gi ji (pamokslininkė) grįžtanti iš Vilniaus, kur dalyvavusi Mariavitų koplyčios pašventime. «Es war so schön, so christlich»! Buvę pasakyti įvairiomis kalbomis pamokslai: ir lenkiškai, ir lietuviškai, ir rusiškai, ir vokiškai. Vysk. Kovalskis — tai tikras Dievo tarnas. Štai tamstai maža dovanėlė .... A, matau, tamsta kunigas. Visós krikščionybės ateitis pareina nuo dvasiškų vadovų. Reikia melstis, kad atsirastų daugiau gerų kunigų»... ir tt. ir tt.

Dovanėlė pasirodė — vokiškas «vyskupo» Kovalskio aplinkraščio vertimas. Kaipo protestantė, ji, žinoma, negalėjo branginti nei nuolatinės švenč. Sakramento adoracijos, nei švenč. Panelės Nepaliaujamos Pagalbos paveikslo garbinimo, t. y. abiejų pamatinių dogmatų, iš kurių mariavitizmas yr išdygęs ir kuriais jis po šiai dienai remiasi. Kas gi mariavitų judėjime ją patraukė? Kuo jis jai labiausiai patiko? Be abejo, savo protestu prieš Rymą ir savo naujumu. Ji matė tame naujausį laisvo krikščioniško jausmo apsireiškimą, naujausį krikščioniškos tiesos ieškojimą, nes, kaipo protestantė, ji, be abejo, laikėsi tos nuomonės, kad gyvuojančiose krikščioniškose bažnyčiose krikščioniškos tiesos nėra, kad ji tebėra dar neatrasta, nesuieškota. Taigi ir keliavo iš tolimo vokiško Hamburgo Lenkijon, o iš ten Vilniun pasidžiaugti naujais Kristaus sekėjais, pasiklausyti naujausių jų pamokslų. Ir ji jų klausėsi su pietizmu ir manė daranti Kristui patinkantį darbą, beplatindama tuos pamokslus vokiškai verstus.

Ši vokietė misionierė, naujosios religinės tiesos ieškotoja ir skelbėja, savaime atėjo man mintin, beskaitant augščiau įvardintąjį Čiurlionienės veikalėlį. Ir iš tikrųjų, jiedvi abidvi, matyt, vienokio

būdo, nes abi jautrios širdies, pilnos geriausių norų, užsidegusios begaliniu apaštalavimo geismu. Jiedvi abidvi lygiai žiūri su panieka į tai, kas yra, ir su nepaprastu uolumo ieško to, ko nėra. Priderėdami vienam psichologiškam tipui, jiedvi abidvi turi bendrą idealą — *naujumą*, arba, tikriau sakant, — *naujausybę*. Jiedvi lygiai nesupranta tiesoje elemento *statiško*, matydamos joje vien tik elementą *dinamiškąjį*. Todel joms ne tai tiesa ir gera ir gražu, kas iš tikrųjų amžinais objektyviais kriterijais, yra tiesa ir gera ir gražu, bet tik tai, kas yra *naujausia*, kas turi *modernumo* žymę bei patentą. Praeitis su jos idealais ir kūriniais — joms tai tik archyvas, muziejus, arba tikriau — kapinynas. Nieko gyva jos ten neranda, nes, mat, anot jų, gyvybę tegal turėti vien tik *naujausios* pažiūros, *naujausios* kryptys, *naujausi* visame kame kultai: religijoj, literatūroj, dailėj, muzikoj. Tat abiejų nuomonės yra baisiai iškreiptos, vienpusiškos, siauručiukės, *sektantiškos*. Neieškok jose jokio objektyvizmo — viskas čia subjektyvu: aš, taip manau, aš taip jaučiu, *stat pro ratione voluntas*. Abi tat visai nelaiko reikalinga įrodinėti savo nuomonių teisingumą, jos iš augšto dogmatiškai skelbia savo mokslo neklaidingumą. Amžinų tiesos, labo ir grožio kriterijų joms visai nereikia — tai, mat, «atgyvenusių savo laiką idealų katechizmas», kuriam suprasti neverta sau galva laužyti; jo kritikai — užtenka tuščio arogantiško pasityčiojimo... Tatai sena Bažnyčia — šalin, sena literatūra — lauk, sena dailė — archyvan! Tegyvuoja tikėjime — mariavitizmas, filosofijoje — nitšeanizmas, dailėje — čiurlionizmas! Tai bent bus reformų reforma. Jai skelbti štai dvi mokytoji: rimta pamokslininkė vokietė ir įsikarščiavusi doktrinierė Čiurlionienė. Katrai atiduoti pirmenybės palmę? Sunkų nuspręsti. Bet mums matos, nesuklysime tą palmę atidavę vokietei, nes ji turi bent vieną gerą pusę: ji nesiblaško į visas puses — ji turi tik vieną

dalyką, kuriam pilnai yra atsidavusi, — Kristų. Ji nesigėdi viešai jo ženklą nešioti ant krūtinės, ji kiekvienoje vietoje skelbia, kaip moka, Kristaus mokslą. Tiesa, jos pamoksluose yra nemaža dirbtinės afektacijos, bet visgi, matyt, ji savotiškai myli Kristų, instinktyviai supranta, jog nupuolusį žmogų pakelti, padorinti, patobūlinti tegali vien Kristaus mokslas, Kristaus pavyzdys ir Dievo malonė. Ir aš neabejoju, kad ji savo prastais, bet lipšnia forma pasižyminčiais pamokslais gali iš tikrųjų ne vieną ištvirkėlį doron atvesti, nors bent kuriam laikui.

Visai kas kita mūsų doktrinierė. Tiesa, kai del tikėjimo — ji irgi sakosi tikinti, «kad yra mumyse paslėptos užmazgos geresnio, augštesnio, tobūlesnio gyvenimo», kad per tatai reikia mums geisti «išėjimo ir išgelbėjimo» ir ieškoti jo ne kitur, kaip tik «tikroje doroje ir tikroje kultūroje»; bet kaip toji dora ir kultūra prieiti, nenurodo. Anaiptol, iš to, kad į vadovus mūsų inteligentijai perša Nitšę (Nietzsche) ir Bodlerą (Baudelaire) (14), o Kristaus vardo nė sykį nemini, turime teisės tvirtinti, jog gerb. rašytoja imasi bergždžio Danaidų darbo, nes nori mūsų visuomenėje pakelti dorą pasigaudama Nitšės amoralizmo... Kiekvienam sveiko proto žmogui ir be įrodymų aišku, jog tai negalimas daiktas. Bet autorė išmokus iš Nitšės «viską perkainoti», daugiau pasitiki tuo savo mokytoju, negu Kristum, ir todel rimtai gailestauja, kad Lietuvoj inteligentija netur drąsos «gyventi savotiškai», kad pas mus «labai mažai neprigulmingo sielos kultūros troškimo». Kokia čia yra reikšmė žodžio «neprigulmingo» — sunku įspėti. Bet greičiausiai autorė tą neprigulmingumą supranta kaipo išsivadavimą iš po tradicinės, tikėjimu paremtos, etikos. Mat, sekimas to, ką pasakė Antikristo pamėgzdžiotojas Nitšė, nenaikina mūsų etiško «neprigulmingumo», o pasielgimas sulig Kristaus mokslu atimąs iš mūsų laisvę... Todel Č-nė kad ir kalba savo knygoj apie dorą, apie doros problemą, tačiau apie tikėjimą niekur nemini nė žode-

lio. Visa religija autorei, matyt, yra ne ėjimas prie žinomojo Dievo, ne jam tarnavimas asmeniškame ir socialiame gyvenime, bet vien teoretiškas nežinomojo «Gyvojo Dievo ieškojimas» (18). Žinoma, nepeiktinas darbas ir «Dievo ieškojimas» tų, kurie yr gimę ir užaugę šalto ateizmo atmosferoj, bet kad autorė, praleidusi savo jaunystės dienas «šventoje» Žemaitijoje, irgi, matyt, į «Dievo ieškotojų» eiles stoja, tai gan keistai atrodo. O dar keisčiau skamba jos knygoj aimanavimai ir rūgojimai del «dvilinkos» vyrų etikos (25). Juk tai ne kas kita, kaip tik vaisius meilios pačiai autorei nitšeaniškos etikos, etikos «uebermensch'ų», turinčių drąsos «savotiškai gyventi», minančių purvan «buržuazinės moralybės pančius» vardan «nepriklausomingo» sielos troškimo...

Be doros problemos, Č-nė judina savo «Lietuvoje» taipogi ir kitus svarbius klausimus. Originali kaipo moralistė — dar originalesnė pasirodo literatūros, kritikos, poezijos ir dailės srityse. Taip mūsų poezijoj be «Anykščių šilelio» ji teradusi tik du iš viso tikrai poetišku dalyku («poezijos vaiku», anot autorės betariant), būtent — Maironies «Vakaras ant ežero keturių kantonų» ir 4 pirmutiniai Jovaro «Beržo» posmai (34). Šiek tiek daugiau poezijos randa ji mūsų liaudies dainose.

Negeriau stovinti ir mūsų literatūra. Be Valančiaus ir Daukanto — tikras literatūros «šulas» tai Kudirka. Iš tebegyvenančių mūsų rašytojų «tikrais savybiais» tesą tik du: Gerbačauskis ir Vydūnas. Apskritai gi visa mūsų literatūra — tai «liaudies skaitymėliai» (40). Bet prasčiausiai esą su mūsų kritika: jos, mat, visai nesą, o nesą del to, kad norint būti kritiku, anot autorės, reikia išpildyti šios trys sąlygos: pirmiausia — kritikas turįs būti pats dailininkas, antra — «ateities žmogus, ne praeities» ir trečia — privalo būti kritikuojamojo dailininko «apaštalas» (45). Žinoma, kur šiandien tokį berasi. Jo tenką laukti. Užtat, kai jis pasirodysiąs, mokėsiąs visus «pavergti ir

vesti» (46), bet kur, ir pati autorė, matyt, nežino, nes palieka sakinį nebaigtą.

Šiek tiek gerelesnė padėtis esanti mūsu dailės. Tai parodę mūsų dailės parodos. Bet kritikai klystą laikydami antrąją parodą geresne už trečiąją. Tai netiesa. Anot autorės, «trečioji geresnė buvo negu antroji» (50). Mūsų publika pasirodžius nieko neišmananti dailės dalykuose. Ji net nežinojusi, kad neturinti teisės statyti artistams reikalavimo: «duokit tai, kas man patinka». «Dailėje lietuviai turės įnešti Europos civilizacijon didelę, nekasdienę dovaną. Čia turės pasakyti savo gaivinamąjį žodį žmonijai, nuslopusiai jau tuščių atgyventų formų mišinyje» (52). Kuo gi pasižymės tie mūsų dailės kūriniai? Ogi «keistu misticizmu ir neapsakomu ilgėjimos»...

Užtat mūsų teatras esąs žemiau kritikos. Režisieriai pasišiaušę it ežiai, artistai nepripažįstą disciplinos, moką vien bastytis išsižioję iš kampo į kampą; «mūsų scena tai tik scenos pamėgzdžiojimas»; «jokio beveik skirtumo nėsą tarp kaimiečių ir tarp inteligentų teatro» (54). Kaip gi pakelti mūsų teatras: ar jis tur pereiti visą evoliuciją, kurią yra perėjęs Europoje, pradėdamas nuo realizmo? Ne, «realizmas visai neatsakanti forma lietuvių dailei» (56). Kas gi daryti? Reikią ieškoti «ko nors gilesnio negu gili žmogaus psichologija», reikią pasiduoti troškimui «visa apimančių simbolių neaiškumo, augštesnio, mistiško» (55). Todel paminėjimo vertu dramatišku veikalu, anot autorės, randas pas mus tik du: Vydūno «Prabočių šešėliai» ir Šiaulėniškio «Sparnai».

O mūsų muzika? Čia Č-nė duoda balsą savo vyrui Čiurlioniui, kaipo to dalyko specialistui. Gerb. dailininkas randa, kad mūsų muzika «turi ateitį prieš save, bet šiandieną jos dar nėra», o jei ir yra, tai «stovi labai žemai, tikriau, ji nestovi, jinai tebeguli» (63); mat, muzikoje mes nieko neturime, o «jeigu ir yra kas, tai geriau neprisiminti to» (ib.). Kada gi ji iš tikrųjų atsiras? Ar greitai? — «už šimto, dviejų, o gal ir trijų šimtų metų» (63), atsako kategoriškai

gerb. muzikas. O mūsų tautiškas himnas? Jo pradžia panaši «į preobraženskago polka maršą» (76). Dainoje «Kur banguoja Nemunėlis» «lietuviškumo tiek, kiek katė išverkė» (63). Bet užtat esą senos mūsų dainų melodijos, tai sėkla, iš kurios išdygsianti mūsų ateities muzika, bet dabar kol kas jos teturį tiktai «muziejaus vertę». Svarbiausis ir gražiausis jose dalykas — tai «ritmo monotonija». Ji priduodanti mūsų dainoms «prakilnų rimtumą ir mistišką būdą» (64). Ypač reiktų mūsų muzikams branginti «trijų ir penkių taktų išskirstymą, seniai jau nesutinkamą kultūrinėje muzikoje». Tasai išskirstymas turįs savo paslaptingą gražybę, kuri turėtų įkvėpti mūsų kompozitoriams «naujus veikalus toje formoje» (66, 68).

Delko mūsų kultūra taip žema, delko jį nekįla sparčiau augštyn? Atsakymą dalinai randame mūsų visuomenės, inteligentijos ir abiejų lyčių jaunuomenės, charakteristikose. Pasirodo, jog mūsų visuomenėje, anot autorės, «nėra visuomeniško supratimo» (8), ji panėši į «vaikų krūvą, apsidariusią suaugusių drabužiais ir išmokusią atmintinai nesuprantamų jaunam amžiui žodžių», arba į žmones, norinčius «sutverti tai paviršiuje, ko dar nėra gelmėse» (9). Pačios mūsų kultūrinės įstaigos parodą tiktai mūsų nekultūringumą, nes jose nesą «dvasios kultūros». Mūsų susirinkimuose maža tesigirdi «visuomenės jausmas», dažniausiai ten viešpatauja «anarchija» ir «smulkių intrigų šiupinys» (10). Delko? Del to, kad pas mus prie viso ko einama «palengva, tik prie peikimo ir kliudymo zovada» (ib.); vadinas, tai neva kritika, bet iš tikrųjų ir dažniausiai tai «sujudintos tulžies spjovimas ir ypatiškas kerštas» (11).

Na, o mūsų inteligentija? Nejaugi ji nieko neveikia? Del veikimo veikia, kiekvienas mūsų veikėjas dalyvauja 5—6 draugijose, bet visomis yra nepatenkintas, «išskyrus nebent tą, kurioje jis pats yra pirmininkas». Apskritai gi mūsų inteligentuose nesimatą «jokio estetikos reikalavimo, jokio stylių ir

dailės supratimo». Užuot skaičius Nitšę, Bodlerą ir Meterlinką, jie beveliją tradicinį «žaliąjį stalelį». Todel autorei liūdna darosi regint, kaip štai žmogus «vien egzistuoja..., bet gyventi netur laiko, energijos ir noro» (15), pasilikdamas tuščiakalbiu, nemokančiu gaminti «naujos vertybės»,

Negeresnė ir jaunuomenė. Ji nuo pat mažens pradeda «rodyti didelį palinkimą prie buržujiško gyvenimo»; mokslus eidama neretai «už dėdės kunigo pinigus», puola ji labiausia prie visa, kas užginta, neišsidirba jokių etiškų postulatų, nes mokykla, neturėdama «jokio etikos autoriteto», nieko jaunimui neduoda, religijos gi dėstymas sausai dogmatiškas «dorai pamato nestato». Per tat žodis «siela» iš jaunuomenės galvojimų ir ginčų anksti esti išbrauktas, taigi ir nenuostabu, kad jaunime pradeda rastis būdas be pamatų, be vidujinio gyvenimo (19). Doros problema menkai vertinama. Veikimas? Dažniausiai — tai «sport-mada» arba «sausas partinis dogmatizmas». Meilė? Tai «jaunystės kvailystės svaigulys». Klausimas: «ar negali gyvenimas būti viena prakilni šventė», niekam galvon neateina. Tuo tiesiog netikima. Tarp abiejų lyčių jaunimo esąs «kažkoks paslėptas antagonizmas ir paniekinimas, nepasitikėjimas, pridengtas kažkokiu pasaldintu lipšnumu». Su pragarsėjusiomis moterimis, veikėjomis, jei ir kalbama rimčiau, tai tik «pro forma» — ne iš širdies. Šiaip jau tuščios kalbos ir flirtas Na, tuo nėr ko labai ir stebėtis, nes, anot pačios autorės, dauguma lietuvaičių, pusiau inteligenčių — tai tokia dar «visai žalia medega» (23). Negeresni ir berniukai, net ir pirmeiviai, žiūrintieji į prostituciją, kaipo į neišvengiamąjį daiktą, ir «dvilinką etiką» laikantieji visai prigimtu dalyku (24—25). Kalta čia daugiausiai sena tvarka, leidžianti moteryse niekinti «žmogaus vertybę». Buvę ir mūsų sumanyta per didį Lietuvių Moterų Susivažiavimą sutverti «Lietuvių Moterų Sąjungą», kuri būtų doros ir kultūros pulsas savo krašte. Vyko kitaip». Mat, Liet. katalikės su-

ardę tą kilnų darbą[1]) ir doros bei kultūros «pulso» napalaiką...

Kame gi galutina išeitis? «Ar taikinime klerikalų su pirmeiviais. Ne, bet visuotiname ilgėjimos (ko? Aut.) ir supratime, kad «bendras visiems yra laimės troškimas» ir kad «prie laimės vien per sielą takas»[2]).

Štai beveik visos svarbiausios šio veikalo mintys. Autorė pavadino jas «kritikos žvilgsniu». Su tuo sunku sutikti. Nes žodis kritika, kad ir eina iš κρινειν— teisti, visgi ji nėra vien teismas, o juo labiau teismo nutarimas. Tuo tarpu Č-nės veikalėlis — tai vienų plikų teismo dekretų virtinė. Jokių protavimų, jokių įrodymų, vienas tik sausas dogmatizavimas. Mūsų autorė, lyg ana protestantė misionierė, sako mums vien gana ilgus ir gana naivius pamokslus, dogmatiškai iš augšto nutardama, kokios mums reikia literatūros, scenos, poezijos, dailės ir t.t. Su visai menkučiu mokslišku bagažu, su savo siauručiukėmis sektantiškomis pažiūromis, ji drąsiai skverbiasi į mūsų tautos vadovus. Stebėtinas dalykas. Visuomenė net iš kandidatų į pradžios mokyklėles reikalauja tam tikro cenzo, teisingai manydama, kad žmogus, noris vaikus mokyti, privaląs turėti pats šiokį tokį mokslą. Tuo tarpu iš «visuomenės mokytojų» nereikalaujama jokio cenzo. Padrąsintas universalia Č-nės kritika, drįstu ir aš mesti, «kritišką žvilgsnį» į... moksliškąją pačios autorės kompetenciją... Visuomenės mokytojai toli neužtenka perskaityti amoralistą filosofą Nitšę, dekadentą poetą Bodlerą bei simbolistą dramaturgą Meterlinką. Jai reikia žinoti ir sociologija, ir visuomenės psichologija ir savo krašto istorija, o labiausiai — reikia giliau ir vispusiškiau pažinti gyvenimas.

---

[1]) Nors jau išėjo 6 „Lietuvaitės" numeriai, autorė, matyt, nė vieno iš jų neskaitė. Ji, mat, neturėjo laiko, nes vis lėkė „prie peikimo zovada"...

[2]) Šis autorės stengimasis nukreipti skaitytojo domę į «sielą» būtų vertas pagyrimo, bet, deja, del savo bendrumo — jis pasilieka vien tuščia retorika, nes ir nelaimėn visi keliai veda lygiai per sielą. Slg. Kristaus žodžius: Kas myli savo sielą — pražudys ją.

Tuo tarpu Č-nės knygelėje, atskyrus keletą teisingų pastabų apie mūsų jaunuomenę, beveik nieko panašaus nerandame. Visi jos straipsniai — lengvutis čiaužimas paviršium. Juos skaitydamas gauni įspūdžio, lyg šnekėtumeisi su trumpasijone gimnaziste, kuri, mamos belaukdama, bando salėje rimtą svečią rimtu pašnekesiu užimti. Lipšni, gyva mergaičiukė čiauška, beria visokius paradoksus ir absurdus, kurių iš vyresnių yra girdėjusi ar naujausiose, iš pažįstamo gimnazisto pasiskolintose, Kogeno «literatūros studijose» išskaičiusi. Svečias mato, kad su tokia trumpasijone mokslininke nėr ką ginčytis, jis tik klausosi šypsodamasis ir mano sau, jog iš tos jaunutės iškreiptaprotės su laiku gal išeiti rimta jėga... Na, duok Dieve, kad ir iš Č-nės to pat ilgainiui susilauktumėm ir tuo lūkuriavimu neapsiviltumėm.

To gi apsivylimo nebus tik tuomet, jei gerb. rašytoja panorės iš tikrųjų labiau įsigilinti į v i d u j i n į[1]) sielos gyvenimą ir supras, jog kelias į geresnę ateitį — tai Kristaus sekimas, o ne Nitšės adoracija... To jai iš širdies velijame.

* * *

Tai buvo rašyta prieš 13 metų. Šiandieną, metę žvilgsnį atgal, matom, jog pesimistiški Č-nės smerkimai buvo perdėti ir juodi jos pranašavimai netikri. Mūsų tauta per pastarus 13 metų yr parodžius didesnio gyvumo, negu iš jos tikėtasi. Įkurta valstybė, plečiasi kultūra, mokslas, sparčiai auga literatūra beveik visose jos šakose. Ne tik atskiri asmens, bet ir visa tauta reiškia noro s a v i t a i, t. y. laisvai, nepriklausomai gyventi, t a r t i   s a v o   ž o d į. Visur matyti kūrybos pastangų ir net vaisių. Mūsų naujos p o e z i j o s   p l ė t o j i m ą s i esame jau parodę I-me šio veikalo tome, šiame II-me bandysime peržiūrėti naujesniuosius, p r o z a   r a š y t u o s i u s, v e i k a l u s. Tą pro-

[1]) Autorė kažkodel neatskiria žodžių v i d u j i n i s—wewnętrzny nuo v i d u r i n i s—srodkowy. Rodos skirtumas gana aiškus ir didelis. Klaidingai taipogi rašo p a o j u s viet. p a v o j u s (slg. lat. p a v e r e). Šiaipjau autorės kalba gan gyva ir nebloga.

zos literatūrą padalinsime trimis dalimis: I Dailioji literatūra, II Specialioji literatūra ir III Periodiškoji literatūra. Šion pastarojon pateks kalendoriai, almanachai ir laikraščiai. Antroji apims įvairius specialius (tikybos, filosofijos, filologijos, matematikos etc.) mokslo veikalus o taipgi ka riškąją ir vaikų literatūrą. Pirmojoj gi stengsimės įvertinti mūsų beletristikos ir dramos veikalus. Tie įvertinimai, žinoma, bus nelygūs: vieni ilgesni, kiti trumpučiai. Leisime čion juos taip, kaip jie buvo parašyti, pataisę tik vietomis kalbą. Pirmon vieton padėsime beletristiką. Jos apžvalgą paskirstysime dviem dalim: pirmojoj peržiūrėsime mūsų žymesniųjų beletristų veikalus, antrojon smulkesniuosius originalius ir verstus tos rūšies veikalėlius. Visur, kiek galima, laikysimės chronologiškos tvarkos. Skaitytojo prašom neieškoti čia visos naujosios mūsų literatūros. Minimi čia tik tie veikalai bei leidiniai, kurie buvo mano recenzuoti.

23. IV. 23.

I.

DAILIOJI LITERATURA

I. Beletristika

MŪSŲ ŽYMESNIEJI BELETRISTAI.

Vincas Pietaris.

I.

Savasis (V. Pietaris). KEIDOŠIŲ ONUTĖ. Atspausta iš „Tevynės Sargo“ 10 n-rio 1899 m. 77 psl. in-16.

Visaip yra vadinamas XIX amžius[1]), aš jį pavadinčiau apysakų amžiumi. Ir iš tikrųjų — kada tiek jų rašyta ir skaityta, kaip šiame šimtmetyje? Tarytum visas pasaulis, kūdikystėn sugrįžęs ir visus savo augštus siekimus pamiršęs, žaidžia vien tik pasakomis, kaip mažas vaikas. Na, ir dygsta tos pasakos apysakos visose literatūrose nebe šimtais, bet tūkstančiais, kaip grybai po lietaus. Jau kad ir labai menkutė mūsų literatūra, tačiau ir joje esama būrelio beletristų, pagaminusių jau mums apie puskapį įvairių apsakymėlių, verstų ir originalių. Tiesa, negalim dar mes pasigirti savuoju lietuviškuoju Senkevičium ar Tolstojum, bet visgi turime Dėdę Atanazą, Antaną iš Bugnų, Šatrijos Raganą, Bitę, Žemaitę ir dar keletą kitų, mažiau žinomų «pasakorių». Savasis irgi ne nuo šiandien tam būreliui pridera. Jo apysakėlės, kaip šit «Raugalų Raulas», «Spragarūčio žiedas», «Anuo metu» ir kitos buvo spausdinamos senoje «Apžvalgoje» ir, žinau gerai, labai tiko skaitytojams. Tačiau mūsų kritikai, nusprendę iš augšto, kad klerikalų laikraščiuose nesą nieko gera, visai nesidomėjo tomis apysakomis ir, matyt, visai jų nėra skaitę. Tuo tarpu jei kas, surankiojęs jas iš senų laikraščių, išleistų atskira knyga[2]), tariamės, ir pats «Varpas» turėtų pripažinti Savajam tarp mūsų beletristų vieną iš pirmųjų vietų. Kas

[1]) Rašyta 1900 m.
[2]) Tai netrukus ketina padaryti jaunutė „Atžalos“ draugija.

norėtų asmeniškai tuo įsitikinti, tepaima į rankas kad ir pastarąją jo apysaką, kurios vardą augščiau padėjom.

Kaip visi Savojo pasakojimai, taip ir «Keidošių Onutė» nepridera nei juokingų, nei griaudingų apysakų rūšiai: skaitytojas neras čia nieko, iš ko galėtų sau gardžiai prisikvatoti, kaip neras ir ano nuobodaus niūniavimo del nelaimingų sergančių Barbikių ar mirštančių Marikių, kurį taip mėgsta mūsų beletristės. Užtat žmogus šviesiu protu ir platesnėmis pažiūromis ras sau čia ne vieną svarbią naują mintį, del kurios, baigęs skaityti, turės nenoroms bent kiek giliau pagalvoti. Nes, kad ir nepritartų kas kai kuriems rašytojo protavimams, visgi būtinai turės pripažinti, kad Savasis gerai supranta dabartinę mūsų padėtį ir kad per tai jo «Keidošių Onutė» nesanti vien laisvos fantažijos duktė; anaiptol, kiekvienas pigiai supras, kad čia, anot Getės žodžių «Wahrheit und Dichtung», iš tiesos ir išmislo esąs supintas gan puikus vainikas, kurs parodo ne tiktai tikrą lietuvių gyvenimą, koks buvo, ar dabar yra, bet ir koks galėtų būti. Turinys šios apysakos yra šitoks.

Keidošius, pasiturįs ūkininkas, turi du sūnu ir dvi dukteri. Su vyresniuoju sūnum nėra bėdos, — tam teks ūkis. Bet kas daryti su jaunesniuoju — Vincu? Malonu būtų Keidošiui išleist jis į mokslus, galėtų paskui būti kunigas. Bet vėl bijo, kad mokykla nesugadintų vaiko, kad tas, į augštesnes klases patekęs, netaptų panašus į giminietį Vincų Vincą, «ant kurio prabaščius šunis karia», o «Dešrių klebonas velniu laiko», nors kiti ir sako, būk tai «vyras» esąs. Ilgai Keidošių galvose varžėsi pavojaus baimė iš vienos šalies ir noras vaiką žmogum padaryti iš kitos. Pagalios antrasis motyvas gavo viršų, ir Vincas po atostogų atsidūrė klasėse. Onutė, vyresnioji Keidošių duktė, liko namie be Vinco, savo žaislų drauginінko. Gyvai, vikriai mergaitei buvo labai nuobodu, ypač žiemai atėjus. Tatai ėmė prašytis, kad ir ją tėvai leistų mokytis. Onutės noras tik pusėtinai teissipil-

dė, nes tėvai iš namų jos neišleido, bet liepė Motiejui, vyresniajam Onutės broliui, mokyti ją skaityti. Mergaitė pasirodė gabi, mokslas gerai sekėsi. Po Naujų Metų, kada jaunasis kunigėlis atvyko į Keidošius kalėdodamas, jau Onutė galėjo pasigirti mokanti skaityti ir rašyti, už ką kunigėlis mergaitę pagyrė, o tėvams patarė leisti dukterį į miesto mokyklą. Į porą metų gražiai baigus mokslą sugrįžo namo. Čia seniai Keidošiai labai susirūpino, kas toliau daryti su mergina: «Dirbti — ji persilpna, o ganyti — sarmata». Iš to «klapato» išvedė tėvus pati Onutė, prašydama, kad ją dar porai metų leistų miestan pas vieną ponią pasimokyti visokių moteriškų darbelių: megsti, siūti, virti ir k. Tėvas tam buvo priešingas, motyna palaikė dukterį. Galop Keidošiaus svyravimams galą padarė mieste gyvenanti Onutės teta, pripasakojus daug gera apie aną miesto ponią, kad ji esanti ir dora, ir dievota, ir gera šeimininkė, kad ir Onutė, ten pabuvus, išmoks ir žmogų priimti ir su juo gražiai apsieiti. Ponia, gerai žinodama, kaip aštriai baudžia rusų įstatymai už slaptą mokymą, priėmė Onutę neva kaipo «kambarinę», Tuo būdu Onutė apsigyveno pas miesto ponią, kuriai nuo pirmųjų dienų taip mokėjo įtikti, jog ši pamilo ją kaip savo dukterį. Tatai mokė ją ne tiktai rankų darbelių, bet stengės ir jos protą lavinti. Taigi, davus Onutei kokį siuvimą ar mezgimą, ponia atsinešdavo lenkišką knygą (mat, ponios būta lenkės) ir, Onutei dirbant, balsiai skaitydavo. Tuo būdu palengvėl supažindino Onutę su svarbesniais lenkų literatūros veikalais. Tie skaitymai sužadino jaunoje mergaitėje karšto noro plačiau apsišviesti. Laisvomis nuo darbo valandomis ji jau pati iš lenkiškų šaltinių pasipažino su visuotinąja Europos literatūra, su įvairių kitų mokslų elementais ir padarė net savotišką planą, kaip toliau lavintis. Tat nenuostabu, jog pas ponią Onutė pasijuto beesanti kitoniška negu buvo buvus; ji įgijo supratimo ne tik apie mokslo tiesas, bet ir apie estetikos dėsnius. Tat atostogoms namo pagrįžus,

pasirūpino pirmiausia apkuopti tėvų kiemą ir pirkią nuo neśvarumo. Nusitvėrus grėblį ir šluotą, nušlavė dailiai atšlaimą, nuvalė purvus pirkioj, paragino ir tarnaitę į švarumą, taip kad Keidošių kiemas pasidarė lyg nebe tas pats. Vis tai atlikus iš anksto, ėjo paskui draug su kitais į darbą dainuodama, kuo ir kitiems net sunkesnį darbą malonesnį padarydavo. Šventadieniais gi skaitydavo mokslo knygas, o vasaros metu su Vincu ginčus keldavo, labiausiai istorijos klausimais. Mat, Onutė tikėjo savo lenkiškomis knygomis, o Vincas rusiškomis, iš kurių gimnazijoj mokės. Onutės vardo dieną jaunimas susirinkęs pas Keidošius pakėlė šneką apie tai, ar galima tikėti lenkais, rašančiais apie Lietuvos istoriją. Kilo keistas ginčas, ypač tarp dviejų studentų svečių: Vincų Vinco, karšto Lietuvos mylėtojo, ir Škeredelninkučio, lenkomano. Vincų Vincas aiškiai išdėjo visas skriaudas ir išniekinimus, kurių lietuviai iš lenkų yr prityrę. Lenkstudentis, negalėdamas Vincų Vinco protu nugalėti, pasiryžo jį kad ir kreivu keliu priveikti ir pažeminti, ypač kai pastebėjo Onutę linkstant Vincų Vinco pusėn. Poniai irgi buvo nemalonu, kad visas jos dviejų metų triusas — įkvėpti Onutei lenkų patriotizmą—niekais nuėjęs. Atsisveikindama paskutinį kartą su ponia, Onutė į jos raginimą «mylėti savo tėvynę — Lenkus», tiesiog atrėžė, kad ji, kaipo lietuvaitė, ir pati temylėsianti ir kitus temokysianti mylėti vien savo tėvynę Lietuvą. Ir tas jos pasiryžimas nepasiliko vien tuščiu žodžiu. Ji, išsilavinus pas ponią, neieškojo sau lengvesnės vietos kokiam dvare ar mieste, bet, apsigyvenus kaime pas tėvus, stojo drąsiai su pasišventimu prie namų darbo, «greit išmoko vėlai gulti, švintant kelti ir net nevalius kaimo darbus kaip paprasta darbininkė dirbti». Bet užtat namuose viską saviškai sureformavo: «Išlygino molinę grįčios aslą, kakalį išbaltino kalkėmis su druska, seklyčios languose pakabino savo rankų darbo užleistuvus; drabužiams padirbdino pakabas... Darželу atsirado lysvelės su gražiais takais tarp jųjų». Tėvo

sermėga ir ta pajuto Onytės ranką, įgavus iš jos naujus, labiau pritinkančius guzikus. Takelis į pirkią, kiemas, šulinys... visi kitą paveikslą įgavo... Suprantamas dalykas, Onutė ir pati mokėjo dailiai apsitaisyti, ypač šventadieniais. Kaipo lietuvaitė, mylinti savo tėvynę, nesidailino ji miesto parėdais, bet dėvėjo grynai tautiškus rūbus: «pakalkę su sidabriniu galionu, juodą kikliką, žaliadryžį sijoną su blizgančia limavone»... Taip pasirėdžius, atrodė lyg ta pati kaimo mergina, bet buvo jau toli ne ta pati. Ne tik dailiu savo apsiėjimu, bet ir savo pavidalu traukė savęsp visų akis ir širdis. Nenuostabu, kad ją pamėgo ne tik doras vaikinas Kurpiūnas, bet ir ištvirkęs «be saito ir brankto» mokytojas Skriaudupys ir pasileidėlis niekšas Lenkstudentis.

Tuo tarpu poniai prireikė būti Maskvoje. Kad nebūtų nuobodu, ji pasikvietė sau Onutę kaipo kelionės draugę. Sužinojęs apie tai Vincų Vincas iškėlė vakarėlį, kurin, be lietuvių studentų, pakvietė ir ponią su Onute. Čia jaunimui linksmai bešnekučiuojant, iškelta ir lietuvių klausimas. Tarp ponios ir Vincų Vinco kilo labai įdomus ginčas apie tautiškus lietuvių ir lenkų idealus. Ponia išdėstė lenkų politikos programą; Vincų Vincas puikiai išaiškino, del ko lietuviai nenori išvien eiti su lenkais. Iš to ginčo pasirodė, jog lietuvių tikslai «siauri kaip ir jų tėvynė, neblizga niekuo», bet yra pasiekiami; lenkų svajojimai «platūs, kaip jų fantastiška tėvynė, nuo marių lig marių, blizgą, kaip senovės lenkų rūbai, augšti, kaip kalnai», bet per tai labai abejotini. Tasai vakaras lietuvių studentų draugijoje padarė didelio įspūdžio Onutei; «nuo to laiko ji tapo dar karštesnė savo žmonių ir tėvynės mylėtoja».

Toliau eina gan ilgas pasakojimas intrigų Lenkstudenčio, kuriam betgi nepavyko Onutės šlovę suteršti nei Keidošių bėdon įklampinti. Niekšas, kitiems duobę bekasdamas, pats jon įpuolė, taip kad galop turėjo slapčia Lietuvą apleisti. Ačiū autoriui, viskas laimingai pasibaigė. Onutė ištekėjo už Kurpiūno,

pasakė gerą pamokslą kunigui klebonui už jo neteisingus plūdimus lietuvių inteligentų ir... atvedė senį į gerą kelią. Viena tik nelaimė, kad anas garbusis vyras Vincų Vincas, savo klebono ujamas, neturėjo ganėtinai energijos sugrįžti į savo šalį, o dar liūdniau, kad, pasilikęs Maskolijoje, vedė moterį rusę.

Iš to, kas augščiau pasakyta, aišku, Savąjį norėjus vienu šūviu kelis zuikius nušauti. Pirmiausia rūpėjo jam parodyti, kaip yra reikalingas švietimasis ne tik mūsų vaikinams, bet ir merginoms, ir kaip dabartinėj vargingoj mūsų padėty galima jaunos lietuvaitės pakaktinai pralavinti, dailaus elgimos ir moteriškų darbelių išmokyti, kad suaugusios ir ištekėjusios už lietuvių inteligentų, galėtų padauginti skaičių inteligentiškų lietuviškų šeimynų, be kurių visas dabartinis mūsų tautiškas judėjimas nueitų beveik niekais. Anot Savojo, išauklėti jaunos mergaitės galima ir be mokyklos, visai privačiu būdu, atiduodant jas į kokios doros inteligentės moteriškės namus, kur, kaip yra sakoma, galėtų prasitrinti, t. y. pramokti to, kas yra reikalinga jaunai apšviestai mergaitei. Reikia tik surasti inteligentė, panaši į Onutės «ponią». Žinoma, daug geriau būtų, kad galėtumėm apsieiti be «ponių» lenkių, kurios, kad ir kažkaip geros būtų, neapsieis nebandę perdirbti kiekvieną lietuvaitę į lenkę, kaip tai atsitiko ir su Onutės mokytoja. Bet ar dabar galėtumėm mes apsieiti visai be lenkių? Mums matos, kad galėtumėm, nes inteligentiškų lietuviškų šeimynų, kad ir neperdaug, bet kai kur visgi esama. Tegu kiekviena lietuvio inteligento žmona išmokytų bent po vieną kaimo mergaitę Savojo nurodytu būdu, o, kiek tai panašių į Onutę atsirastų apšviestų mergaičių Lietuvoje!...

Toliau Savasis pajudino savo apysakoje seną, bet nuolat tebegyvuojantį, — lietuvių ir lenkų santykių klausimą, būtent, delko lietuviai negal eiti išvien su lenkais. Savasis tyčia, matyt, yr čia surinkęs beveik visus lenkų priekaištus lietuviams, ir, kas dar svarbiau, pateikė puikiausių jiems atsakymų. Tatai

kas norėtų dailiai ir sėkmingai ginčytis su lenkais del lietuvių klausimo, būtinai turėtų perskaityti atidžiai «Keidošių Onutę». Yra tai, galima pasakyti, puikiausias lietuvių klausimo katekizmas. Galima ne visai sutikti su Savojo siūloma mūsų tolesnio tautiškojo darbo programa, kurioje jis per daug svarbos duoda grynam mokslui, ypač chemijai, tikėjimo ir doros beveik visai neminėdamas; bet visgi ir čia reikia tarti ačiū Savajam už tai, kad jis pirmas Vincų Vinco žodžiais aiškiai yr išreiškęs tą išganingą mintį, kad «kiekvienas... einąs mokslą tur pirmiausiai išsižadėti valdiško tarnavimo (rusams), neieškoti ir nelaukti valdiškos vietos ir duodant neimti».

Vertas pagirti Savasis ir už tai, kad saviems skaitytojams stengias įkvėpti meilę visų dorų lietuvių, nors kai kurie iš jų, del prigimtos žmonėms silpnybės, kartais ir suklystų ir būtų mums nesimpatingi. Taip jis nurodo, kaip daug yr nusidėjęs tautystei ir tikėjimui Vincų Vincas, vesdamas pačią rusę, pripažįsta jo kalčią, bet nedrabsto jo purvais, nekeikia, anaiptol, Onutės žodžiais jį gina primindamas jo gerus darbus. Taip pat kaltina kunigą kleboną, kad, neteisingai apšaukęs Vincų Vincą bedieviu, išstūmė tą augšto proto vaikiną iš tėvynės į tolimąją Maskoliją, kur jis jau nebegalėjo sau rasti katalikės žmonos, bet ir to prasikaltusio teisybei senio kunigo neplūsta, nedergia á la Šventmikis, tiktai duoda jam gerą pamokslą Onutės žodžiais ir priverčia prisipažinti jį nusikaltus. Vien tik nedoriems ir ištvirkėliams netur Savasis pasigailėjimo. Ir teisingai, nes tokie ponai, kaip Skriaudupys ir Lenkstudentis, be jokio «saito ir brankto», jokių doros normų nepripažįstantieji,—nėra tikri mūsų tautiečiai, bet pridera anai ypatingai tarptautinei žmonių veislei, kurią lietuviai teisingai yr praminę «gyvuliais nelaižytais».

Jei kada koks lenkas perskaitys «Keidošių Onutę», tai, be abejo, įpykęs įtars, kad tai esąs baisaus lenkų priešininko darbas. Bet šitoks sprendimas būtų visai neteisingas. Savajam rū-

pi ne lenkystė ardyti Lenkijoje, bet lietuvystė kelti Lietuvoje; jis nori ne lenkus skriausti, tik savo tautiečius kelti iš miego, raginti į gera, rodyti jiems kelią tolesniąm darbui, tautos naudai. Aišku tai iš apysakos turinio, kur tarp veikiančiųjų asmenų išvesta ir dora ponia lenkė, gana simpatingai nušviesta. Jei Savasis ir uždrožė kam savo apysakoj, tai teko ten lenkomanams lietuviams, o ne tikriems lenkams, kuriems rūpintis savąja tėvyne Lenkija «Keidošių Onutės» autorius nė kiek negina, anaiptol, pripažįsta jiems čia pilną laisvę.

Puikiausiomis apysakos vietomis aš laikau ginčus Vincų Vinco su Lenkstudenčiu (II) ir su ponia (V), o taipgi senio Škeredelniko piršlybas pas Keidošius (51—53). Kai del silpnesnių vietų, gerai paieškojus, be abejo, ir jų atsirastų. Bet tą nuobodų darbą palieku «Varpo» kritikams, kaipo peikimo specialistams. Suum cuique. Tegu ir jie gauna progos savotiškai padirbėti. Nuo savęs aš čia tik tiek tepridėsiu, jog Savojo kalba, apskritai imant, kad ir gan gryna, daili ir suprantama, bet kai kur be reikalo išmarginta slaviškumais, kaip šit: «kalbu serio» (23), «užmetė serio» (33), «partneriai del lošimo» (23), «indiferentnus žmogus» (34), «Onutės jau seniai ir pėdos atšalo = i slied prostyl» (55), «Onutė spėjo su Kurpiūnu apsimainyti keliais žodžiais = obmieniatsia slovami» (53) ir t.t.

Teko pastebėti ir ne viena spaudos klaida, k. š. dardavosi v. darbavosi, Onutė, girdejo, namie jau, v. girdėjau (31), Motos v. Protas (52), tėtė, girdi, turi aš, v. turiu, paškodž, v. paškač, ant galo prakalbėjo (praleista ponia) ir pakilo nuo suolelio (21) ir k.

Kad ir neišgirs gal Savasis mano balso, bet visgi, baigdamas recenziją, turiu nuoširdžiai šūktert: Ačiū Tamstai, garbus rašytojau, gyvuok kuo ilgiausiai ir pagamink mums kuo daugiausia apysakų, panašių «Keidošių Onutei».

II.

ALGIMANTAS arba Lietuviai XIII amž. Istoriška apysaka. Parašė D-ras V. Pietaris. Shenandoah Pa, 1906, 5 tomai in-8.

Yra tai pirmutinė mūsų kalboje plati istoriška apysaka. Įvairiais atžvilgiais ji verta atskiros studijos, kurios, be abejo, anksčiau ar vėliau ir susilauks. Mes čia tuo tarpu tiek tik pažymėti tegalime, jog autorius rašė ją labai sunkiose sąlygose, gyvendamas gilioje Rusijoje, toli nuo Lietuvos, maža teturėdamas atatinkamų istoriškų šaltinių; be to, dar rašė prislėgtas sunkios ligos, matyt, skubėdamas pradėtąjį veikalą prieš mirštant pabaigti. Tas viskas, žinoma, paliko savo žymių «Algimante»; jame tikrai vietomis trūksta logiškumo fabulos išvedime, kitur psichologijos veikiančiųjų asmenų charakteristikose, trečiur stiliaus dailumo ir net kalbos grynumo. Bet nežiūrint į tai, kas tik paims «Algimantą» į rankas, be abejo, perskaitys jį ištisą iki galui, atjausdamas daugelyje vietų, ypač gamtos ir lietuviškų papročių aprašymuose, tikrą estetišką pasigėrėjimą. Ir iš tiesų, net stebėtis reikia, kaip autorius iš menkučių metraščiuose atrastų žinelių sugebėjo sutverti tokį platų ir puikų kultūriško XIII amž. lietuvių gyvenimo vaizdelį. Rašydamas savo «Tvaną» Senkevičius nieko nemokėjo pasakyti apie tikruosius Lietuvos gyventojus ir jų kultūrą. Jis tematė Lietuvoje vien sulenkėjusius bajorus. Pietaris, kad ir mažesnio talento, bet karštai mylėdamas savo tėvynę Lietuvą, parodė puikiai, jog jau ir XIII amžyje lietuviai turėjo savo gan augštą, grynai lietuvišką kultūrą. Čia ir pasiliks amžinai neužmirštinas Pietario nuopelnas.

III

Dr. Vincas Pietaris. ALGIMANTAS. Tomas I. Istorijos apysaka. „Atžalos“ leidinys. 1921, 267 psl. in-16.

Vincas Pietaris yra vienas žymiausių mūsų beletristų. Tik, deja, jis mažai težinomas mūsų visuomenei. Taigi «Atžalai» tikrai pridera padėka už jos pasiryžimą išleisti visus V. Pietario raštus. Leidi-

mas pradėtas nuo «Algimanto», didžiausios Pietario apysakos. Amerikos leidime ji buvo paskirstyta penkiais tomeliais. Naujoj laidoj ji sudėta į du storu tomu. Pirmasis jau pasirodė, jis sudaro storoką knygą daugiau per pustrečio šimto puslapių. Atspausdinta ji Leipcige garsioje Spammero spaustuvėje. Taigi atrodo labai dailiai — miela imti į rankas.

Išoriniam dailiam pavidalui atatinka ir dailus veikalo turinys. Pradėjęs skaityti negali atsitraukti. Autorius nušviečia joje lietuvių santykius su XIII amž. rusais, ypač su garsiuoju Galičiaus Romanu. Šio klastingumas, žiaurumas, krikščionybės principų niekinimas — nupiešta labai vaizdingai ir panašiai į tiesą. Kaipo antitezę rusams autorius išveda lietuvius. Jie kad ir pagonys, bet jų sielose blizga įgimtas žmoniškumas, a n i m a   n a t u r a l i t e r   c h r i s t i a n a. Jų papročiai, puotos, žaidimai, net ir patys vaidai turi savy tam tikro kilnumo, didingumo. Reikia tikrai stebėtis nepaprasta Pietario fantazija, padėjusia jam, be jokių beveik istorijos šaltinių, sukurti taip puikų XIII am. lietuvių gyvenimo vaizdą.

Apysaka prasideda Aršiojo pulko puolimu Kirsnos pilies, nužudymu jos kunigaikščio Tranaičio ir paėmimu nelaisvėn jo sūnaus Algimanto. Ištikimas Tranaičiui vyras, Basas, pasiryžta ieškoti Algimanto ir, apsimetęs pirkliu, vyksta į Galičių. Algimanto suradimas, jo išvadavimas ir grįžimas Lietuvon — užima visą pirmąjį tomą.

Iš šio sauso turinio suglaudimo, žinoma, sunku spręsti apie apysakos vertę dailės atžvilgiu. Ji reikia pačiam perskaityti, kad pamatytum visus jos gražumus. Tikimės, kad jai skaitytojų pas mus nepritrūks. Ypač ji rekomenduotina mūsų moksleivijai. Senos Lietuvos girios, Lietuvos gamta, lietuvių papročiai aprašyti čia taip dailiai ir simpatingai, jog tiesiog negalima jų nepamilti.

Pačioj kalboj, tiesa, pasitaiko kai kur žodžių ir posakių šiandieną vengiamų, bet reikia atmint, kad Algimantas rašytas dar prieš spaudai atgaunant.

Be to, reikia pažymėti čia dar ir tai, jog autorius, tapęs daktaru, visą amžių yr pergyvenęs Rusijoj, apskrities miesteliuose, toli nuo L·etuvos, beveik negirdėdamas lietuvių gyvos kalbos ir tik retkarčiais tegaudamas uždraustos lietuvių spaudos. Tuo tarpu jo kalba taip turtinga įvairiais retesniais žodžiais ir nieku beveik nesiskirianti nuo dabartinės rašomosios kalbos, jog tiesiog tenka stebėtis. Orginale rašyba buvo, tiesa, pietarinė, savotiška, bet leidėjai teisingai yra ją pakeitę dabartine. Dėliai to skaitytojai nė nejaučia, kad «Algimantas» yra nebe šiandien rašytas.

Pats Pietaris buvo pavadinęs savo apysaką «istoriška». Leidėjai perdirbo į «istorijos apysaką». Mūsų išmanymu, tai padaryta visai be reikalo, nes ten nerandame istorijos, apvilktos apysakos rūbu, bet apysaką, kurion laisvai yra įpinti kai kurie istorijos atsitikimai. Taigi kas kita «istorijos apysaka,» ir kas kita «istoriškoji apysaka». Tiedvi apysakų rūši reikėtų skirti nuo viena antros. «Algimantas» yra istoriškoji apysaka, kaipo tokia, ji yra pas mus pirmutinė — ir kol kas neturi sau lygių.

IV.

Dr. Vincas Pietaris. ALGIMANTAS. Istorijos apysaka. Tomas II. „Atžalos“ leidinys. Kaunas, 1922, 238 psl. in-16.

Štai antras «Algimanto» tomas, lygiai dailiai, kaip ir pirmasis, «Atžalos» išleistas. Ši Pietario apysaka yra nemažiau įdomi kaip ir Senkevičiaus «Dykumose ir giriose». Skirtumas tik tas, kad pas Senkevičių lenkų dvasia spindi Afrikos giriose, o pas Pietarį—lietuvių dvasia apsireiškia amžių glūdumose ir Lietuvos miškuose. Be to, pas Senkevičių lenkų dvasia parodyta vien iš geros, net idealės pusės, pas Pietarį lietuvių tautos dvasia nupiešta objektyviai su jos ne tik geromis, bet ir neigiamomis pusėmis.

Sumanymas nupiešti lietuvių gyvenimą XIII amžiuje buvo, be abejo, drąsus ir grandioziškas. Jei Pietaris drįso to darbo imtis ir dailiai jį atliko, tai pa-

rodo, jog «Algimanto» autoriaus turėta ne vien talento ir lakios fantazijos, bet ir karštos meilės savo žmonėms, savo kraštui ir savo istorijai. Apysakos turinys visai tai patvirtina, Del to, pradėjęs ją skaityti, negali nuo jos atsitraukti. O kiek čia kilnių gražių pavyzdžių. Štai Algimantas, nuveikęs Aršųjį, ne tik nežudo jo vaikų, bet dar palieka jiems tam tikrą sritį, kad nebūtų priversti baladotis po pasaulį, ir daro tai vien del to, kad tai visgi «jo giminės».

Arba štai Triobius, kviečiamas Algimanto pasilikti po vestuvių dar kokį laiką, atsako šiais kilniais žodžiais:

— Vaikeli, negerai, jeigu namų valdonas neišsiilgsta jų, nes tada namai pradeda jo pasigesti ir pasiilgti. Išsiilgę, pradeda nykti visokie brangūs mažmožiai, paskui ir stambesni daiktai pradeda skirstytis ir skrieti į šalis... pasigesdami ir ieškodami valdono....

Mūsų politikams būtinai patartumėm perskaityti aprašymą seimo, sušaukto Krosūriškiuose, Algimantui galutinai nuveikus nė tik Aršųjį su Aršiene, bet ir patį baisųjį Galičo Romaną. Kiek ten rimtumo, Lietuvos reikalų supratimo ir mokėjimo dirbti darbas iš vieno. Antras Seimas po ano Krosūriškinio turėjęs būti sušauktas Kaune. Čia Pietaris yr pasirodęs tikru pranašu. Neįspėjo jis tiktai, koks bus tas Kauniškis Seimas...

Paliesta «Algimante» ir katalikystės Lietuvoje pradžia; josios platintojų teišvesta du—trys lietuviai. Senis nuo Narų upės, apsigyvenęs galutinai Vygrių ežero salutėj,— jaunas jo sekėjas iš vienos šalies ir lenkas krikščionis iš kitos. Šis pastarasis darbuojas ne propter Jesum, sed propter esum, jam terūpi gardi lietuvių duona, lašiniai ir lengvas, be darbo, gyvenimas. Senis nuo Narų upės (kaip vėliau pasirodo, kilęs iš Lietuvos kunigaikščių) griežtai smerkia tokį apaštalavimo būdą ir tokį krikščionystės supratimą nurodydamas, kad lietuviuose, net pagonyse, esą kur kas daugiau įgimtų dorybių, negu tokiuose krikščionystės skelbėjuose, kaip vokiečiai ir lenkai.

Čia mes pažymėjom vien kelis bendrus bruožus. Kas norėtų giliau suprasti visą tos pirmos mūsų literatūroj istoriškos apysakos vertę, turėtų pats ją ištisą perskaityti. Galime užtikrinti, jog nė vienas tai padaręs nepasigailės.

Mes ją beskaitydami tapastebėjom tik vieną klaidą: leidėjai vietoj Krosūriškiai visur padėjo klaidingą tos vietos transskripciją: Krosūviškiai. Ar ta klaida atsirado Amerikos leidime, mes nežinom. Bet gerai atsimenam, kad pats Pietaris vadino tą vietą Krosūriškiai. Šiaipjau spaudos klaidų yra ir daugiau. Bet tai mažmožiai.

Kun. J. Tumas Vaižgantas.

I.

Kun. J. Tumas Vaižgantas. SCENOS VAIZDAI. Monologai ir dialogai. Rygoje, 1915, 116 psl. in-16.

Tų vaizdų čia neperdaugiausia: viso labo 5 «monologai» ir 4 «dialogai». Naujesnių dalykų čia tik trys: «24 balandžio dienai 1914 m.», «Rašėjas» ir «Atsiimkite kieno». Dailės žvilgsniu, deja, jie bene bus tik patys silpniausi. Atskyrus nepersąmojingą «Rašėją», kitu du nežinia nėt, del ko pavadinti «monologais», nes juodu į tą literatūros rūšį visai nepanėši. Monologai, pilna to žodžio prasme, tėra vien «Paskutinį kartą» ir «Negryna sąžinė», bet ir jų nė vienai scenai nepatartumėm deklamuoti: perliūdnas jų turinys ir persunku jie gerai išpildyti, o galop ir perseni jie, net tebeatmena dar prūsinį «Tėvynės Sargą».

Iš scenos vaizdų geriausiai autoriui pavyko «Žemės ar moteries?» Visi išvestieji čia asmenys tikrai gyvi, matyt, iš gyvenimo pagauti. Neblogi ir «Namai pragarai», tik gaila, kad sugadintas Barbutės tipas. Tokia dora, jautri, beveik idealė mergaitė — ir štai paskutinėj scenoj pasirodo atsidavusi pusgalviui, be širdies ir proto, Gabriukui...

Delko tie scenos vaizdai pavadinta «dialogais» irgi nežinia. Griežtai imant čia nėra nė vieno dialogo.

II.

Kun. J. Tumas Vaižgantas. ALEGORIJŲ VAIZDAI. Petrapily, 1916, 134 psl. in-16.

Šis «vaizdų» rinkinys daug įvairesnis: jį sudaro tiek originaliai autoriaus rašiniai, tiek iš svetimųjų

rašytojų vertimai. Gaila tik, kad jie sugrūsti čia be jokios tvarkos. Jei kada bus leidžiami visi Vaižganto raštai, tai pirman toman patartumėm įdėti šiuos vaizdus: «Kaip Jonas su Petru kiaules ganė», «Bevardžiai menkadūšiai», «Dėdė lapę nušovė», «Vebronių buitis», «Vapsva vabzdžių karalienė», «Visavaldžiai», «Ruduo pabaido», «Pavasaris vilioja», — nes juose surinkta daugiausia įspūdžių iš Lietuvos gamtos, pagautų autoriui dar vaiku esant. Visi šitie vaizdai be galo reljefiški, gyvi ir net slepianti gilesnę alegoriją.

Kaip čia prie tų dailės dalykų prisiplakė «Pirmasai Kauno Juokų Akademijos posėdis», — tiesiog nesuprantame. Tiesa, kadaisia autorius yr polemizavęs su «Garniu» ir parašęs sunkią nuobodžią, nesąmojingą 7 pusl. repliką įrodyt, kad «Garnys» nėra «Gandras», ir kad vieno filologo siūlomas terminas «Mokslo apygarda» yra geras. Daryti tai, jis, žinoma, turėjo teisės, bet atšildyti tą straipsniapalaikį iš nauja ir manyti, kad jis čia kam nors bus įdomus bei pamokantis, tai dovanotina tik grafomanams, — laikantiems kiekvieną savo eilutę nemirtinga, ne Vaižgantui.

Vertimai irgi nepergeriausiai parinkti. Pav., Lemanskio sakmių vertė nekokia, ypač kad kun. Tumo vertimas sunkokas. Geriausiai pavyko J. Chrząszczewskos «Saulytė», Senkevičiaus «Būk palaimintą» ir Karolio «Mildė». Junošo «Anūkas» perdaug sutrumpintas, Čechovo «Studentas» irgi nedaro tokio įspūdžio, kaip originale. Tačiau, nežiūrint to «Alegorijų vaizdai» — visgi ne pro šalį perskaityti kiekvienam inteligentui.

III.

Kun. J. Tumas Vaižgantas. KARO VAIZDAI. Rygoje, 1915, 136 psl. in-16.

«Vaizdų» tų viso labo šeši: «Karo slibinas», «Antimilitarininkas», «Rimai ir Nerimai», «Ponas Direktorius», «Eik su velniais obuoliauti» ir «Pabė-

gėliai». Pirmutiniai penki tai dailės dalykai, «Pabėgeliai» gi — tai kelios gyvenimo fotografijos bei laikraščio feljetonėliai. Juose nėra melo, bet taipgi nėra nė kūrybos. Kaipo tokie jie teisingai padėti pastaroje vietoje, o dar geriau būtų buvę, kad jie ir visai būtų likę šin rinkinin neįdėti.

Iš pirmųjų penkių «Karo vaizdais» tegalima pavadinti tik keturi, nes penktasis «Eik su velniais obuoliauti» su karu nieko bendra neturi, nebent tik tai, kad karo metu buvo parašytas.

Rašydamas šiuos karo vaizdus autorius, matyt, norėjo būti objektyvus — parodyti karo ne vien blogąsias, bet ir gerąsias puses. Karo baisenybėms pavestas specialiai pirmutinis vaizdas «Karo slibinas». Formos atžvilgiu galima jis pavadinti mažyte poemėle, nes jis beveik visas parašytas moderniomis eilėmis, be rimų, ritmo ir strofų. Puikus tai dalykas, galingai veikia skaitytojo fantaziją ir, kaipo įžanga, visam rinkiniui labai pritinka.

Kituose trijuose vaizduose parodyta, kad karas, sujudindamas žmogų, gali jį net pakelti, padorinti, įkvėpti jam krikščioniškos artimo meilės. Sanitarinis traukinys su tūkstančiais sužeistųjų padaro iš egoisto pirmeivio «antimilitarininko» Eičino pasišventusį savanorį sanitarą, karo atmainytos gyvenimo sąlygos atgaivina nutautėlį šykštuolį Puodžiūną («Poną Direktorių») ir paverčia jį ne tik «gailestingu nariu draugijos nukentėjusiems del karo šelpti», bet ir įkvėpia jam noro Lietuvos labui veikti ir net lietuviškas eiles rašyti, galop pašaukimas karan jaunų Rimo ir Nerimo sutaikina dvi dori, bet del menkniekių susikivirčijusi šeimyni, o tų dviejų vaikinų mirtis net ir senius Rimą ir Nerimą sujungia. Negelbi karas tik doro idealisto Kastulio, atvykusio su misija lietuvinti Vilnių; vargšas suardo visą savo ir šeimynos gyvenimą del to, kad jam stigo tvirto būdo atstumti blogai įtakai dviejų doriškai sugedusių draugų: Gimbuto ir Narbuto («Eik su velniais obuoliauti»). Visi šitie «Karo vaizdai» malonu skaityti, nes jie

pilni gyvumo, matyt, imti iš gyvenimo ir dailiai nupiešti. Pats geriausias tai «Rimai ir Nerimai»; skaitytojo atmintin jis smegte įsmenga taip, kad jo niekad neužmirši. Tai tikra idilija à la Gogolio «Starosvietskije pomieščiki», bet daug mums brangesnė, nes grynai mūsiška, tikrai lietuviška.

Beletristiškas Vaižganto talentas pasirodė čia visoje savo pilnumoje ir subrendime. «Karo vaizdai» — tai vienas iš gražiausių mūsų literatūros veikalų.

V.

Vaižgantas. PRAGIEDRULIAI. Vaizdai kovos del kultūros. Pirmosios knygos I ir II dalis. Vilnius, „Švyturio" B-vės spaust., 1918, 248 + 281 psl. in-12.

Yra svarbių mūsų tautos gyvenime faktų, k. š. spaudos atgavimas, Lietuvos nepriklausomybės paskelbimas ir p., kuriais, lyg kokiomis gairėmis, yra nukaišiotas mūsų kelias į slaptingą, bet visų instinktyviai laukiamą geresnę ateitį. Netrūksta panašių svarbių įvykių ir literatūros srity. Vienu tokių kaip tik yra augščiau nurodytas Vaižganto «Pragiedrulių» pasirodymas. Paties autoriaus pasakymu, jie išleisti «paminklui... 25 metų kunigavimo ir kovos del kultūros».

Dvidešimt penki metai—tai mažne pusė žmogaus amžiaus. Juos pabaigus paprastai švenčiamas jubiliejus. Deja, karo metas neleido mūsų visuomenei tą Vaižganto jubiliejų tinkamai pagerbti. Geriausį jam paminklą yr pasistatęs pats solenizantas, išleisdamas savo «Pragiedrulius».

Per ilgus 25 metus dirbo jis nepaleisdamas plunksnos iš rankų. Redagavo laikraščius, rašė nesuskaitomą daugybę straipsnių, pabrėždamas retkarčiais ir vieną kitą dailiosios literatūros dalykėlį. Šių buvo ir neperdaugiausia ir neperdidelės vertės: keli monologai, vienas kitas scenos vaizdelis, keletas alegorijų ir verstų sakmių — visa tai toli gražu nelėmė Vaižgantui pirmos vietos literatiškame mūsų Parnase. Visi laikė jį gabiu kalbėtoju, pirmaklasiu publicistu,

o į jo beletristišką talentą žiūrėjo abejingai arba net ir visai skeptiškai. Bet čia publikos ir kritikų stambiai apsirikta.

Ištikus karui, Vaižgantas 1915 metais leidžia savo dailius «Karo vaizdus». Jie skaitytojams suteikė tikro estetiško pasigėrėjimo ir parodė autoriaus talentą visame jo subrendime (sk. to veikalo recenziją psl. 35). Išėjęs kitais metais jo «Lietuvos žodis» paskatino mus dar daugiau iš Vaižganto laukti. Ir šis lūkuriavimas neapvylė. Išleistieji «Pragiedruliai» pasirodė tokiu veikalu, kurio vardas pasiliks ilgai minėtinas mūsų literatūros istorijoj. Jei tik jis pavyks laimingai pabaigti, virs, be abejo, mūsų tautiška epopeja, bus mums tuo, kuo yr Tolstojaus «Voina i mir» rusams arba Senkevičiaus «Trilogija» lenkams.

Savo «Pragiedrulius» pavadino autorius «vaizdais kovos del kultūros»; jis sakosi davęs juose «daugiau dailės įspūdžių, neg sausų istorijos tikrenybių». Šios pastarosios esą galima rasti kitoj jo knygutėj «Lietuvių tautos valia susidaryti nepriklausomą Tėvynę», kurioj jau grynai publicistiškai, ne dailiškai, yra išdėta ir faktais įrodyta, jog

1) «Rusai lenkams Lietuvoje pataikavo ir užtat Lietuvą draskė.

2) Viešpataujanti pravoslavija gulo ant lietuvių.

3) Rusų lietuvių kultūrkampfas grasė numarinti lietuvybę.

4) Ekonominė rusų politika nuskurdino Lietuvą».

Taigi ir pataria pirma pasiskaityti aną knygutę, kad šie «Pragiedruliai» būtų pilnesni. Gaila, kad nenurodo, kur toji knygutė gauti ir ar ji jau yra išleista. Mes bent apie ją nesame nieko girdėję.

Duodamas šį patarimą Vaižgantas, matyt, darė tai nebe pamato. Taigi kas gali, tepaskaito ir aną antrąją jo knygutę. Tačiau jos negavęs, tegu perdaug negailestauja, bet kimba tiesiog į «Pragiedrulius». Kokiam kitataučiui jie be faktiškų paaiškinimų gal ir būtų sunkoki suprasti, bet lietuviui, ypač senesnės kartos, jie bus visai suprantami ir be komentorių.

Autorius savo «Pragiedrulius», matyt, yr labai plačiai užbrėžęs. Lig šiol yra išėjus tik pirmoji jų knyga dviem dalim, apie pustrečio šimto puslapių kiekviena. Kiek dar bus knygų, sunku nuspėti. Kad rengiama antra tokio pat didumo, tai neabejotina. Bet galėtų būt dar trečia ir ketvirta, kaip Reymonto «Chlopuose». Jie, rodos, ir bene bus tik paskatinę Vaižgantą savo «Pragiedrulius» rašyti. Analogija bent tarp tų dviejų veikalų yra neabejotina. Nes kaip ten epiškai su dideliu realizmu atpasakotos lenkų «chlopų» kovos del brangios jiems žemės, taip ir čia dar dailiau ir plastiškiau nupieštos mūsų liaudies kovos del laisvės ir savos kultūros.

O jau tipų gausumu «Pragiedruliai», kažin, bene bus prašokę ir pačius Reymonto «Chlopus»; bent mūsų literatūroj jie tiesiog nieko sau lygaus neturi. Tų tipų čia ištisa galerija, kurių vienas tik sąrašas užima du pilnu puslapiu; mat, jin įeina net 36 vardais pažymėti veikantieji asmens, neskaitant daugybės bevardžių. O koks vėl nepaprastas jų įvairumas! Rasi čia ir jaunų ir senų, vyrų ir moterų, vaikinų ir merginų, lietuvių ir prūsų, žydų ir rusų, karštų patriotų ir niekšų išdavikų, kunigų ir pirmeivių, ponų ir darbininkų, kontrabandininkų ir žandarų, trumpai sakant, mažne visą mūsų margą Lietuvą. Ir visi jie yra taip tipiški, taip gyvai nupiešti, jog sykį su jais pasipažinęs nė vieno negalėsi užmiršti. Matyt, jie ne iš piršto išlaužti, tik iš gyvenimo imti, paties autoriaus regėti, lankyti, atidžiai studijuoti, delto ir tinka kiekvienas atskiram vaizdui. Gal del to jie daugiausia atskirais vaizdais ir nupiešti. Taip bent skaitant pirmu pažiūrėjimu atrodo. Bet tai tik iliuzija.

Faktiškai tie vaizdai toli gražu nėra palaidi, kiekvienas sau. Centralė kovos del laisvės ir geresnės ateities idėja riša juos vienybėn ir, lyg saulė planetas, sukdina juos aplink save sudarydama iš tos vaizdų galerijos dideliai įdomią apysaką, kuri gal dar teisingiau būtų pavadinus pirmutine mūsų grynai tautiška poema, kad ir prozoj. Mums bent ji yr

davus kur kas daugiau estetiško pasigėrėjimo neg visos mūšų garsiausios eilėmis rašytos poemos...

Kas «Pragiedruliuose» mums ypatingai brangu, tai jų tautiškumas. Viskas čia saviška, lietuviška: ir žmonės, ir jų kalba, ir papročiai, ir įsitikinimai, ir viltys, taip kad ne vienam skaitytojui gal net atrodys, jog autoriui nė nereikėję čia perdaug galvos sukti, nes viskas čia taip paprasta, žinoma, sava...

Iš tikrųjų gi tai toli gražu ne taip: autoriaus, matyt, rūpestingai ir nemaža dirbta. Kiekvieno tipo charakteristikai tikslingai rinktos tinkamiausios ypatybės, kiekvienas veikiąs asmuo pieštas gyvomis, bet visai atskiromis varsomis. Kas norėtų geriau tuo įsitikinti, tepalygina, pav., kad ir «prūselį» Vidmantą su augštaičiu Benediktu Šešiavilkiu: padėtimi abudu juodu artimi, bet kaip skirtingi visu kuo kita. Tą pat randame ir žydų bundiečių Schumacherio ir Seligmanno ir «proletarų kulgraužų» Tupiko ir Statiko ir k. charakteristikose. Visur žymu nepaprastas Vaižganto sugebėjimas pastebėti tipingiausius žmonių būdo bruožus ir mokėjimas juos tikslingai ir artistiškai sunaudoti.

Retas mūsų rašytojų taip gerai tepažįsta mūsų žmonių gyvenimą kaip Vaižgantas. Nėra, galima sakyti, nė vienos gyvenimo kertelės, kuri būtų jam nežinoma. Ar jis ima kalbėti apie audimo meną, tuoj matyt tikras specialistas, žinąs visą audimo terminologiją geriau už ne vieną pasenusią audėją. Prireikė jam aprašyti arklio kinkymą, jis ir čia nupieš visa, kuo griežčiausiai išskaitydamas visas kinkymų dalis, kaip tikras žinovas. Užėjo kalba apie linų kultūrą — jų sėją, rovimą, mynimą, brukimą etc., — jis ir čia atpasakos visa su tokiomis smulkmenomis ir draug taip poetiškai, jog skaitydamas negali atsigėrėti ir jautiesi nenorom benorįs tik burbtelėti: «Ir iš kur jis visa tai ima»... O sekretas čia visai lengva atspėti: ima jis visa tai iš gyvenimo, kurį pats savo akimis yr matęs, gerai pažinęs ir savo

kolosalėj atminty, lyg kokioj klišidėj, išlaikęs. Prireikus, jis viską iš ten ir ima.

Turėdamas tiek daug žinių, Vaižgantas jų ir nesigaili, duoda daug, kartais net perdaug, lyg Daukantas savo «Būde». Bet ten jos savo vietoj, čia gi, «Pragiedruliuose», kartais kenkia apysakos bėgiui, pagamindamos didžiules smulkmenų krūvas, kurias nekantresni skaitytojai paprastai aplenkia. Jei kada užsimanytų kas «Pragiedrulius» versti svetimosna kalbosna, tai tos smulkmenų krūvos taipgi reiktų apleisti. Kaip filologui mėgėjui, man tie visi žolių, pakinklų, juostų raštų, audimų rūšių vardai buvo įdomūs ir brangūs, bet kaipo paprastas skaitytojas vienur kitur jaučiaus tuo lyg prislėgtas, sutrukdytas, užuot gavęs poezijos, nukrypęs filologijos sritin. Mat, ir geri daiktai, jei be saiko kišami, gali būti įkyrūs. Tokiam žodžio dailininkui, kaip Vaižgantas, to niekad nereikėtų užmiršti. Bet eikim toliau.

Šalia nepaprasto mokėjimo piešti išorinį žmonių gyvenimą, randame pas Vaižgantą greta einantį ir nemažiau nuostabų sugebėjimą atjausti veikiančių asmenų išvedinius dvasios pergyvenimus. Dailininkas-koloristas Vaižgante pilnai prilygsta dailininkui-psichologui. Tai ypač žymu bajoro nusibaigėlio Sviestavičiaus, Napoleono Ješiavilkioko, doros nedorėlės Knystautaitės ir kitų vaizduose. Jei čia kas beprikiština, tai nebent pasitaikąs vietomis perdidelis natūralizmas, ypač piešiant lytiškosios meilės apsireiškimus. Negalima pasakyti, kad tai būtų netiesa, bet draug negalima pasakyti, ir kad dailė to tikrai būtų reikalavusi.

Pilnumo dėliai reiktų paduoti ir «Pragiedrulių» turinys ir peržiūrėti kritiškai bent žymesni šioj apysakoj - poemoj veikiantieji asmens, patiekiant draug gerai parinktų ištraukų «Pragiedrulių» stiliui pažinti, bet tai paliekame būsimiems tyrėjams, kurie, tikimės, pašvęs ilgainiui šiai apysakai-poemai ne vieną kritišką studiją. Mums užteks pridūrus tik keletą žodžių apie «Pragiedrulių» kalbą.

Gražumo ji visur dideliai graži, vietomis net tiesiog poetiška, tikrai žavinti[1]). Kas norėtų asmeniškai tuo įsitikinti, tepaskaito, pav., ilgos žiemos aprašymą I-sios dalies pradžioj. Skaitydamas nenorom jauti spirginantį šaltį, pripustyto sniego sunkumą, atjauti prislėgtą žmonių ūpą... Ši įžanga tiesiog mažytis chef d'oeuvre'as: gryniausis realizmas sujungtas čia su tikriausiu simbolizmu nė kiek vienas antram nekenkdamu. Yra «Pragiedruliuose» ir daugiau panašių perlų, pav., Napoleono Šešiavilkioko gėrėjimasis pievos gražumu vasarą (I,210—211), kun. Vizgirdos linų kančios pasaka (II, 147—162) ir daug kitų.

O jau apie kalbos turtingumą nėr kas ir besakyti. Skaitydami «Pr.» I dalį tyčia žymėjome pieštuku retesnius žodžius. Radome jų apie 100. Nemažiau yra ir II-oj. Jei kas čia pariigotina, tai nebent perdidelis pamėgimas tokių vien tik Zarasiečiuose tevartojamų sakymo formų, kaip n ė r a k a s d a r a, n ė r a k a s s a k a, viet. natūralesnių ir daug plačiau vartojamų: n ė r a k a s (arba ką) d a r y t i. Be reikalo taipgi atmesti seni, prigiję žodžiai: p r a k t i š k a s, p r a k t i š k u m a s ir pakeisti bjauresniais naujadarais: p r a k t i n g a s, p r a k t i k i n g u m a s. Mums net nuostabu, kad jautri Vaižganto ausis neatjaučia neharmoningo tų žodžių skambėjimo.

Nesuprantam taipogi, del ko Vaižgantas taip yr įsimylėjęs slavišką žodį «atstanka» ir jį, lyg ką gera, gan dažnai, kartais net perdažnai, vartoja. Nejaugi «atstankai» išreikšti mūsų žodyne nebūtų tikrai lietuviško žodžio?! Kur kitur «Pr.» autorius tokius žodžius, kaip n e j a u g i, n e a t m e n u ir p. nežinia del ko užsispyręs trumpina į n i a u g i, n e t m e n u ir p. Negalima pagirti ir brukimo lietuvių kalbon tokių žemaitiškumų, kaip t a s g a l ė s, a t s i e i t, d e s t i s. Lūpose tikro žemaičio jie geri, bet ten, kur pats rašytojas kalba savo vardu, jie ne vietoj.

[1]) Kitaip žiūri „Lietuvos" virškritikas Dubušis, paskelbęs nesenai (136 n-je), kad Tumas „pačios kalbos nemoka ir, tur būt, neišmoks" (sic!). Tai bent didvyriška drąsa.

«Pragiedrulių» rašyba yra Jablonskinė, neskirianti šauk nuo šaukk. Vaižgantas, kaip ir kiti, laikosi dogmato, kad mūsų rašyboj neprivalą būt dviejų greta stovinčių kk, gk. Tačiau žodį akgi kažkodel rašo visur aggi, su dvilypiu gg.

Visa tai, žinoma, yra kalbos ir rašybos netobūlumai, bet visi jie dingsta nustelbti veikalo turiningumu ir nupieštų jame vaizdų gražumu. Tie gražumai amžinai pasiliks, o nelemti praktingumai, niaugi ir kitoki keistumai naujose laidose ilgainiui galės ir dingti. Tosna naujosna laidosna būtinai reikėtų įdėti ir du skirsniu, kurių del karo aplinkybių autorius negalėjo iš Rusijos partraukti.

Žiūrint to, kas augščiau pasakyta, reikia tikėtis, kad antros «Pr.» laidos nereikės ilgai laukti. Mūsų skaitančioji publika būtų tikrai verta lupti, jei pirmos «Pr.» laidos dar šiemet neišgrobstytų. Patartumėm ir mūsų dailininkams atkreipti savo domę į «Pragiedrulius». Po karui jie būtinai turės išeiti ne tik pataisyti ir papildyti, bet ir dailiai ilustruoti. To jie tikrai verti.

VI.

Vaižgantas. PRAGIEDRULIAI. Vaizdai kovos del kultūros. Antroji knyga. Vilnius, 1920, 291 psl. in-12.

Štai ir antra «Pragiedrulių» knyga, antra didelė įnaša mūsų žymiais veikalais neturtingon beletristikon. Malonu ji pasiskaityti, ne gėda ir kitataučiui parodyti. Džiaugsmas ima jos susilaukus, ir nori tik greičiau žinot, kada gi trečioji ir pastaroji knyga pasirodys. Tuomet galėsim jau ramiai atsikvėpti ir tyliai pasidžiaugti: galop ir mes, lietuviai, beturį grynai tautišką trilogiją, nemažiau brangią ir gražią, kaip Senkevičiaus «Ogniem i mieczem», «Potop» ir «Wolodyjowski».

Kaip šis lenkų dvasios žadintojas, taip ir Vaižgantas drąsiai būt galėjęs antrai «Pragiedrulių» daliai duot atskirą vardą, nes iš kelių dešimtų asmenų, veikusių I-oj knygoj, beliko antroj tik du: kun. Vizgirda

ir Mendelis. Kiti, net tokie centraliai, kaipo Gintautas ir Vidmantaitė, vos pora kartų čia teminimi. Jie praslenka be pėdsako, kaipo neaiškūs praeities šešėliai. Savo antroj knygoj autorius įveda skaitytoją į visai kitą Lietuvos kraštą (Vaduvą), rodo visai kitus žmones, kitus kovos būdus. Ta pati belieka čia tik neapsakoma autoriaus meilė, padariusi kiekvieną mūsų žemės kampelį jam brangų, kiekvieną gyvenimo smulkmeną neužmirštiną, kiekvieną širdies suvirpėjimą — neišdildomą. Jautrioj autoriaus sieloj visa tai spindi, žėri, lyg brangūs spalvoti akmenėliai, iš kurių jis ir kuria įdomiausią neblunkamos mozaikos tipų galeriją. Tokios Iešmantų, Taučių, Niaurų šeimynos, toks Sauliukas, Aleksis, Burzdulis, Agejevas pasiliks skaitytojo atminty amžinai. Taigi, kas yr skaitęs «Pragiedrulių» I-ją knygą, negalės susilaikyti ir antros neskaitęs.

Tik skaitant kiekvienam patariam neieškoti tarp tų dviejų knygų sąryšio, nes čia kad ir vienu vardu, bet ne ta pati apysaka. Griežtai tariant — tai «Pragiedrulių» trilogijos antroji dalis. Bendra čia tik «kovos del kultūros», bendras lietuvių švieson ir laisvėn veržimasis. To nesuprantant, pigu suklysti ir be reikalo įtarti, autorių nemokėjus apysakos fabulos megsti. Fabulos abiejose yra neprik!ausomos nuo viena kitos, palaidos. Jungiąs jiedvi abidvi glaudesnis ryšys — tai ans, tik ką paminėtas, bendrumas; jis tepaaiškėja skaitytojui tik antrąją knygą skaityti pabaigus.

Tikro grožio ieškotojams čia atsidaro plačiausia dirva, rinkis, kiek tik nori ir ką mėgsti. Mėgsti idiliškus dalykus — skaityk vaikų «makanikų» žygius, Aleksiuko santykius su jo motyna,—gražesnių nerasi ir Tolstojaus veikale «Dietstvo i otročestvo». Nori kvapą užimančių baisenybių — imk dėdės Alijaušo pasakojimus apie baudžiavos gadynę, apie «ašarų šulinį»; baisesnių reginių ir Dantės pragare neužtiksi: nori gyvo nedirbtino dramatizmo, apsistok prie Burzdulio istorijos, Agejevo nužudymo, Taučiaus ir Niauros suėmimo scenų. Trokšti poezijos, perskaityk «Alau-

šo varpą». Be to, rasi čia ir gražių gamtos aprašymų (tik mažiau kaip I-oj knygoj), ir sociologijos klausimų, ir gilių psichologijos įžvilgių, ir folkloro davinių, ir publicistikos rezonavimų; šių pastarųjų, deja, čia net perdaug, ypač pradžioje. Ar viskas čia savo vietoj, ar atskiri vaizdai nebūtų būvę geriau kitaip sustačius, kai ką visai išmetus bei sutrumpinus—tai klausimai, kurių mes čia negvildensime. Jie lengva sukelti, bet sunku objektyviai įrodyti, nes jei kiekviena siela paslaptis, tai juo labiau tai pritinka dailininko sielai kūrybos fazėj. Be to, ne be įsravos liko ir «Pragiedrulių» tikslas: jie rašyti lietuviams lietuvių dvasiai kelti. Jei autorius būt turėjęs omeny, kad jo veikalą vers ir kitataučiai, jis, be abejo, daug ką ten būt kitaip išdėjęs. Ir dideliai gaila, kad to nepadaryta. Nes dabar atskiri vaizdai, kad ir labai gražūs, bet organiško jų sąryšio kai kur visai nesimato.

Antras priekaištas — tai perdidelis vietomis užgriozdimas smulkmenomis. Jų autoriaus atminty milionai, tat jis dažnai užsimiršta, ir kai ims berti jomis, tai ir galo nėra. Imkim, pav., kad ir 21 pusl.; piešiamas čia Vizgirdos dvasios kankinimasis savo «narve-kambarėly» po policijos prežiūra, svyruojant tarp juodžiausio nerimo ir skaisčiausių vilčių. Jam tame stovy beesant prisimena jaunystė ir Velykų sūpuoklės. Jos sujudino autorių, ir jis, palikęs Vizgirdą, daro ilgiausią, kelių puslapių, digresiją, išdėstydamas sūpuoklių teoriją ir praktiką, besisupančiųjų psichologiją su visomis, tik autoriui težinomomis, smulkmenomis. Gražu tai gražu, bet pasakojimo siūlas nutrūksta, pasidaro spraga, kas neina į sveikatą ir pačiam veikalui.

Pirmieji gi 20 pusl. tai gryna publicistika, jie skaityti nuobodu, reikia nemažo prisivertimo, kad iš jų vieno kito nepraleistum neskaitęs.

Silpnokai nupiešti ir mitiški asmens: Valiulis su Juodžiu. Pabaigus skaityti visą apysaką, iš atminties jie dingsta; skaitytojas nebegali atsiminti, nei kas jie per

vieni, nei kuo nuo vienas antro skiriasi. Kas kita jų žyniai — Saulius ir Burzdulis — tie stovi, kaip gyvi. Eilėmis rašytas «Alaušų varpas» labiau gal pritiktų pačioj veikalo pradžioj I-oj knygoj, kaipo bendra poetiška «Pragiedrulių» įžanga.

Paieškojus, rasi, būtų galima surasti ir daugiau silpnų antrosios knygos pusių, bet tai ateities uždavinys, kai veikalas bus galutinai pabaigtas, juoba kad, kaip I-oj taip ir II-oj knygoj, paties autoriaus pasakymu, esama spragų; kai kurios «Pragiedrulių» dalys del karo aplinkybių yra išsimėčiusios, ir jų, veikalą spausdinant, nebuvo galima gauti. Taigi belieka palinkėti, kad autorius, kiek galima greičiau pabaigęs tą savo visų didžiausį veikalą, imtųs rengti antrą jo laidą, užpildydamas I-os ir II-os knygos praleistus skyrius, patobūlindamas, kiek galima, pačią apysakos fabulą, sutrumpindamas visas «otsiebiatinas» ir įvesdamas daugiau dialogų. Jų antroj knygoj permaža. Reiktų veikiantiems asmenims leisti daugiau kalbėti, o pačiam autoriui kuo mažíausiai. Nes autorius, kad ir gražiausiai mokėtų pasakoti, galop nusibosta, jei per visą knygą beveik pats vienas kalba. Tiesa, vokiečiai dažniausiai taip rašo. Bet tai mums neprivalo būti pavyzdys.

Taip pat būtų pageidaujama, kad iš gražios Vaižganto kalbos išnyktų visai nereikalingi slavizmai, kaip šit: anuočės, atstanka, ir k. Perdažnai taipgi vartoja autorius ir žodį iškakėti. Lietuviškumo jis lietuviškas, bet, mūsų išmanymu, jis daugeliui skaitytojų nepatiks dėliai savo šaknies panašumo su kita, ne ką gera tereiškiančia. Taigi, kaip žodis kakintis tapo nūn pakeistas kitu geriau skambančiu tenkintis, taip ir iškakėti reiktų pakeisti kitu dailesniu. Galop autorius ir pačią to žodžio prasmę iškreipia, nes Juškos žodyne jis parodytas ką kita reiškiąs.

Baigdami šiomis pastabomis savo trumpą recenzijėlę, mes dar kartą išreiškiame geismą, kad mūsų

visuomenė atkreiptų daugiau dėmėsio į šį Vaižganto veikalą — tikrą mūsų literatūros pažibą.

VII.

Vaižgantas. APLINK BALTIJĄ. Kas jau yra pajūryje ir kas dar norėtų ten būti. Vilnius, «Švyturys», 1919, 96 psl. in-8.

Aplink Baltiją gyvena skandinavai (švedai, norvegai, danai) suomiai, estai, lietuviai ir latviai. Autorius yra šalininkas tų tautų susijungimo. Skandinavai duotų mums kultūrą, mes jiems maisto; techniškai šis politikos padaras galėtų vadintis «Švedų-Lietuvių Sąjunga».

Tai idėjai supopularizuoti autorius ir išleidęs kalbamąjį savo veikalėlį. Yra tai įvairiais laikais rašytų straipsnių rinkinys. Jo tikslas—supažindinti arčiau lietuvius su mūsų kaimynais; parodyti, kaip jie gyvena, ką turi, ką veikia, kokie jie patys yra. Šiuo atžvilgiu knygelė labai įdomi ir aktuali. Mat, į Šiaurės tautų sąjungos idėją imama nūn žiūrėti ne vien kaipo į teorijos padarą, bet ir kaipo į pageidaujamą politišką konjunktūrą. Jai įvykus, Lietuvai būtų nebereikalingi jokie pašaliniai protektoratai, federacijos bei ūnijos.

Kaipo pripuolamai rašytieji, šie straipsniai yra, paties autoriaus pasakymų, «palaidi» ir nelygūs. Daugiausia vietos juose paskirta latviams ir estams, mažiausia — skandinavams ir suomiams. Bet visa kas apie vienus ir antrus parašyta, įdomu ir malonu skaityti. Vaižgantas, kaip paprastai, moka skaitytojus suinteresuoti.

Kadangi prie Baltijos jūrų nori prisiplakti ir lenkai, tatai Vaižgantas pabaigoj rado reikalo pridurti ir apie juos keletą žodžių. Autorius čia pabrėžia ypač vieną mintį, jog visos politikos derybos su jais — yra tuščias darbas, nes ir mes ir jie nesam dar pilnateisiai politiški vienetai, mes ir jie kol kas tebesame vis dar tikri «baronai von Habenichts».

Mūsų politikams ir šiaip jau inteligentams šis naujas Vaižganto veikalėlis labai būtų ne pro šalį šiandieną perskaičius.

VIII.

VAIŽGANTO RAŠTAI. I tomas, Vilniaus laikotarpis. 1918—1919 m. I dalis. Vokiečių okupuotan Vilniun sugrįžus 1918. II tomas, Lenkų okupuotame Vilniuje. III tomas, Steigiamajame Seime 1920-21 m. «Švyturio» B-vės leidinys 1922, 224+ 227 + 255 psl. in-12.

Kad Vaižgantas mėgsta ir sugeba rašyti, tai senai žinota. Dabar pasirodė, kad jo mokama ir savi raštai branginti. Kiekvieną straipsnelį, išėjusį iš po jo plunksnos 1918—1921 m., jis karpė iš laikraščių, dėstė krūvon, klasifikavo ir, radęs leidėją, visa tai išleido. To kolektyvaus leidinio ikšiol jau yra išėję trys neploni tomai, būsiąs ketvirtas, o gal ir daugiau. Pirmuose trijuose randam Vaižganto straipsnius, polemikas, kalbas, sveikinimus ir kitokius bėgantį gyvenimą atvaizduojančius rašinius. Ten pasakyta nemaž tiesos ir vokiečiams, ir lenkams, ir lietuviams, ir rusams. Savo laiku visa tai turėjo reikšmės, veikė, rasit, ir skaitytojus. Surinkti krūvon tie raštai nūn yr nustoję žymiai ir savo aktualumo, ir svarbos. Jie teturi vien istoriškos bei bibliografiškos reikšmės, kaipo žinių rinkinys aprašomajam laikotarpiui charakterizuoti. Vienas kitas, k. š. apie vilniškių jezuitų lenkiškąją akciją, apie Vilniaus vysk. Matulevičiaus apšlovinimus, apie Vilniaus universiteto atidarymo iškilmes ir t.t. dar ir dabar įdomūs. Bet apskritai tarus — ištisai perskaityti visus tris tomus tos Vaižganto «publicistikos» vargiai kas šiandieną gera valia beapsiims. Ir tai pigiai suprantama. Čia kad ir netolima, bet vis tik senovė, nebegyvas vaizdas, archeologija. Jiems mielai skaityti reiktų tapti ypatingu tos archeologijos mėgėju, juoba kad tarp Vaižganto raštų pasitaiko ir grynai reporteriškų pranešimų bei visai smulkučių žinelių, k. š. Vilniaus vyskupo Jurgio ingresas (I, 146), «Naujas Rygos Vyskupas»

(I, 150) ir k. Kitur (k. š. I, 151) įdėta visai ne Vaižganto raštų. Kad Friburgo lietuviai studentai yr pagerbę Vaižgantą pakeldami jį savo draugijos «Lituania» garbės nariu, tai labai gražu. Bet ar reikėjo tas jų laiškas dėti «Vaižganto raštuosna», labai abejojam. Juk įdėjus vieno kieno nors privatinį laišką, nėra racijos nedėti kitų Vaižganto korespodentų - gerbėjų. O tuomet «Vaižganto raštų» susidarytų gal antra tiek tomų.

Kiek žinau, užsieniuose jei kokio publicisto straipsniai ir leidžiami atskiromis knygomis, tai tik tokie, kurie buvo rašyti iš anksto nustatytu planu, apie kokį vieną klausimą. Vaižganto straipsniuose jokio bendro plano nėra, o ir temos kuo įvairiausios — de omni re scibili. Dėliai to būdami sutraukti krūvon jie jokio žymesnio įspūdžio nedaro. Tuo remdamies mes ir bijom, kad Vaižganto raštų pirmieji trys tomai, neužsigulėtų knygynų vitrinose ir neatbaidytų skaitytojų nuo tolesnių to leidinio tomų. Rašytojui nėra didesnio pavojaus, kaip įvaryti savo raštais nuobodulį skaitytojams. Šiai Vaižganto «publicistikai», jei jau ji nutarta dėti jo «raštuosna», kur kas tinkamesnė vieta būtų buvus paskutiniuose trijuose tų raštų tomuose, o ne pradžioje.

«Vaižganto raštuose» randam ne vieną jo prakalbą. Jų klausant, mums atrodydavo, kad jis savo prakalbas improvizuoja. Dabar iš paduoto «Raštuose» jų teksto tenka pripažinti, kad Vaižgantas jas rašąs. Belieka vien neišspręstas klausimas, kada jis jas rašąs: ar prieš kalbant, ar po prakalbos namon sugrįžęs? Bet šiaip ar taip — viena aišku, kad Vaižgantas yra visur darbo žmogus. Teesie jam už tai garbė.

Su jo publicistiškomis nuomonėmis kai kur negalima sutikti, bet pačiai jo publicistikai negalima nepripažinti talento. O kadangi ta jo publicistika ėjo daugiausia Vilniaus laikraščiuose, kurių mes,

kauniečiai, beveik negaudavom, tatai skaitytojai šiuose 3-se tomuose ras nemaža dalykų, visai naujų, iki šiolei neskaitytų. Ypač mūsų istorikai ir politikai ras sau čia iš lenkų okupacijos nemaža faktų, kurių nieku būdu nevertėtų užmiršti.

V. Krėvė.

I.

Vincas Krėvė. GILŠĖ. Dzūkų legenda. BOBULĖS VARGAI. «Vilties» išleidimas № 17. Vilnius, 1909, 42 psl. in-16.

Mažutė knygelytė — ne brangi nusipirkti, bet labai graži pasiskaityti. Tai tiesiog mūsų naujosios beletristikos pažiba. Autorius rašo proza, bet jo «Gilšė» drąsiai galima priskirti tikriausiems mūsų tautiškos poezijos pavyzdžiams. Ją skaitant tiesiog jauti mūsų tautiškų dainų ne tik dvasią, bet ir patį ritmą. Neapsiriksime, rodos, pasakę, kad tai yra mažutė tikrai tautiška poemėlė. Nemenkesnės vertės ir «Bobulės vargai», kaipo tikrai artistiškai nupieštas mūsų kaimo gyvenimo vaizdelis. Neapsakomai mums malonu pažymėti Vincą Krėvę esant tikrą talentą ir viešai palinkėti jam ateityje išaugti į tikrai tautiškąjį mūsų beletristą.

II.

Vincas Krėvė. ŠARŪNAS. Dainavos Kunigaikštis. Dramatizuotoji poema keturiais veiksmais. Vilnius, 1911, 523 psl. in-16 «Vilties» išleidimas № 22.

Vos nesenai teatgimusi mūsų raštija negali pasigirti kūrinių apstumu, ypač dailiosios literatūros srityje. Jei kokios ir pasirodo naujos apysakos, dramos ar komedijos, tai vis trumpokos, o ir tos pačios dažniausiai iš kitų kalbų verstos. Poetų, tiesa, pas mus būtų bent kiek daugiau, negu beletristų, bet ir čia— kiek tik esame susilaukę eilių rinkinių — visi jie yra mažučiai, plonutėliai, kad nėr ko nė žiūrėti. Na, o jau su poemomis — tai tikras badas: jas tiesiog pirštais galima suskaityti.

Taigi neapsakomai buvome nudžiugę, gavę žinią, jog «Viltis» beišleidžianti atskiroj knygoj V. Krėvės

«Šarūną» — net dviejuose tomuose. Tai bent bus poema — tarėme sau.

Todel gavę juodu puolome tuoj skaityti, tikėdamies rasią čia dalykų tikrai negirdėtų, iš senovės pasakų ištrauktų, tikros poezijos rūbais apvilktų. Deja, tie lūkuriavimai ne visai teišsipildė. Pirmiausia du «Šarūno» tomu pasirodė besą vien vieno tomo dalimis. O antra — kas daug svarbiau — visai nepatyrėme beskaitydami to estetiško pasigėrėjimo, kurio laukėme. Anaiptol, teko gerokai save prispausti, kad nemestum knygos nepabaigęs skaityti. Kas čia kaltas? Sunku vienu žodžiu atsakyti. Teisingiausia bene bus tik visą kaltę padalinus pusiau — tarp autoriaus ir tarp jo pasirinktos formos. Mat, senovės teoretikams buvo težinomos tik dvi episkos poemų formos: poemos rašytos eilėmis ir poemos rašytos proza. Krėvė, brangindamas naujumą, atmetė abidvi ir pridavė «Šarūnui» naujoviškiausį «dramatizuotosios» poemos pavidalą, kur eilės maišosi su proza ir proza su eilėmis. Kas pirmutinis tą trečiąją poemų formą yra išradęs, nežinome.

Bet jei ir pasirodytų Krėvę «savo protu» šitą išradimą priėjus, nelabai tuo tesidžiaugtumėm, nes, atvirai sakant, tas išradimas mums atrodo visai neperdidelės vertės. Delko taip yra, nesunku suprasti. Rašydamas epišką poemą, vistiek, ar tai eilėmis ar proza, dainius esti laisvas, gali vesti pasakojimą kaip tinkamas, gali laisvai be vargo įterpti savon poemon kiek nori asmeniškų pastabų bei digresijų. Dramatizuotoje poemoje — kas kita. Čia dainius yra surištas išvestaisiais veikiančiais asmenimis. Jei nori kokią savo mintį įdėti poemon, turi inscenizuoti tam tikrą pašnekesį, iš kurio po ilgų įžangų ir tegali būti iškišta autoriaus mintis. Iš tokių tyčia inscenizuotų nuobodžių pašnekesių ir susideda beveik visa pirmoji poemos pusė (1-asis tomas); netrūksta jų ir antroje.

Tų pašnekesių nuobodumą dalinai didina dar visokie trivialiai palyginimai ir išsireiškimai, kurių Krė-

vės poemoj irgi daugiau neg reikia. Štai pavyzdžiai:

«...proto pas ją (jauną mergaitę) daugiau nei pas tave, sena karve»; «kvaila tu, kaip višta»; «tik liežuviais malate, kaip šuo»; «jūs tiek išmanote, kaip višta giedoti» (38—39), «perdaug paleidai dantis»; «papūsi tu katinui snukį»; «štai dar viena višta. Tai jau dar karkins» (40).

Arba vėl kiek toliau aprašyme jaunimo gužynių — lietuviškas flirtas apsireiškia tokiais komplimentais:

Skaistoji. Lazdos jums visiems, tai nelotute kaip šunes.
Eglė [viena ranka dalydama žiedą, antra rodo bernams špygą]. Tėtia — tėtia, šunučiai, palokit geriau?
II merga [atsitraukdama, Rėkiui]. Tai įsivėlė kaip maišas.
Eglė [imdama žiedą iš Skaistosios]. Pamėgai tu į Puodžiaus lašinius... Kad neįsikeltų tau uodegos.
Žalvyris. Ima jas galas.
Konys. Ko tu ant manęs putiesi, kaip ožys ant vilko.
Rėkys. Ji tuoj kukurėn pridės, kad berno ir kelinės nusmuks [149—154].

Visa tai kalbama žaidžiant «žiedą».

Geras daiktas įtraukti poemon folkloro dalykus, bet reikia tai padaryti dailiai, artistiškai. Deja, Krėvei tai visai nepasisekė. Jo «Žiedas» taip ilgas ir taip nuobodus, jog skaitytojas nenoromis nudžiunga priėjęs tą vietą, kur Žubris sušunka:

E, gana bus šito kvailo žiedo! Nusisėdėjau, kaip višta ant gūžtos [155].

Na, ir nesunku tas šauksmas suprasti, jeigu jau pats «Žiedo» aprašymas užima poemoj 16 puslapių (149—155)!...

Antroji dalis prasideda scena, kaip Briedis su Dzengiu geria midų. Tas gėrimo aprašymas užima vėl ištisus 8 pusl. su viršum (237—245).

Apskritai sakant, autorius nesigaili laiko nei vietos. Štai dar vienas pavyzdys: 445—486-me puslapy aprašoma naktis Šarūno stovykloje. Kareiviai nuvargę rengiasi gult. Patį Šarūną drugys krečia. Ir nežiūrint į tai, Krėvė neduoda tiems kareiviams ir Šarūnui užmigti. Visą naktį liepia jiems šnekėti, o Ša-

rūnui à la Hamletas filosofuoti. Tas viskas užima net 35 puslapius.

Ilgakalbiems pamokslininkams taikomas aforizmas: Conceptum sermonem quis continere potest? Kas gali atėjusią mintį sustabdyti? Tą patį galima ir Krėvei pritaikinti. Ne jis mintis valdo, bet mintys jį. Tos mintys jam, matyt, labai įdomios atrodo, nes tai jo mintys. Bet ar jos įdomios skaitytojui, Krėvė tuo maža tesirūpina. O tai tikrai gaila. Nes «Šarūne» yra medžiagos labai dailiai dramai. Reikėjo tik tą medžiagą sąžiningiau ir artistiškiau apdirbti. Kad Krėvė galėjo tai padaryti, tuo mes neabejojame. Savo talentą jis yr parodęs piešdamas tokias scenas, kaip Voverės atsisveikinimas su Žubriu (208—217), tos pat Voverės pašnekesys su motyna, prieš ateinant piršliams, arba paskutinė scena tarp Šarūno ir Voverės; visa tai pasižymi nepaprastu artizmu ir tikrai daro skaitytojui įspūdžio.

Kad tokioj dvasioj ir tokiu pakiliu tonu būtų buvus parašyta visa poema, ji iš tikrųjų būt galėjus tapti mūsų literatūros pažiba ir drąsiai stoti greta A. Tolstojaus «Kniaz Serebriannyj» ir kitų panašių. Dabar gi, deja, to pasakyti negalime. Veikalas išėjo be galo ilgas, neapdirbtas, nuobodus, nenusisekęs. O to nenusisekimo priežašties, mūsų išmanymu, pirmiausia reikia ieškoti netikusioje «dramatizuotos poemos» formoje. Poemoj išvesta daugiau negu 50 veikiančių asmenų. Šiaipjau poemose tai nedaro didelio keblumo. Ten galima kiekvieną asmenį charakterizuoti keliais žodžias. Čia gi kiekvienas asmuo turi pasirodyti kuo esąs vien veikdamas arba kalbėdamas. Tuo būdu Krėvei norom nenorom teko toms šnekoms duoti daugiau vietos negu poemos fabula reikalavo, o ir nežiūrint į tai, toli ne visų asmenų charakteristikos išėjo gyvos ir plastiškos. Geriausiai pavyko autoriui apibūdinti iš moterų Voverę ir Eglę, iš vyrų Dzengį, Rainį, Gelovinį ir dalinai Šarūną. Ypač daug, matyt, autorius darbavos, kad parodytų Šarūną didvyriu, dideliu karžygiu, politiku, Lietuvos rin-

kėju, Mindaugo pranokėju. Bet savo tikslą Krėvė ne visai tėr pasiekęs. Nes jo Šarūnas yra pusiau egoistas, pusiau mizantropas ir visai menkas psichologas. Jo ir vedimas, ir žmonos nužudymas nėra poemoj gerai išmotyvuoti, taip pat kaip ir lietuvių gailestavimai jam kovoje žuvus. O jei anos gadynės lietuviai ir priskyrė jį didvyrių skaičiun, poemos skaitytojui sunku su tuo sutikti. Tikru didvyriu bus greičiau ne Šarūnas, tik jo žmona Voverė. Tos lietuvės paveikslas — tikrai judina širdį ir atmintin veržte veržiasi, nežiūrint to, kad ir jos apibūdinimas nėra pilnas.

Rainys — bene bus tik dalinai paties dainiaus alter ego. Jo pažiūros — tai, matyt, paties Krėvės pažiūros, arba bent jo magna pars sui. Kai kurios iš tikrųjų vertos čia pažymėti. Pav., štai kaip Rainys charakterizuoja dainiaus pašaukimą:

Aš tokis, kaip ir visi, vaidila-kanklininkas. Dievai man nedavė pažinti užburtų galybių žolių, kaip kriviams. Bet mes — tai tėvynės gįslos, kurios vienijam jos sūnus, praeitį ir ateitį, mes debesėliai, kurie lyja dainelių lietų, judina ir žadina krūtinėje karžygystės jausmus (108).

O kiek toliau priduria:

Kalbu, ką kalba man širdis. Tegu numirs paskutinis vaidila, numirs ir praeitis Lietuvos. O kur nėra praeities, sunki ir miglota ateitis. Nebus ten nei didžių svajonių, nei karštų karžygių, suvys ten sužadintas sapnys, kaip žalioji pašalnėj rūtelė. Didi galybė vaidilos kankliuose. Karžygis gimdo jo dainelę, o daina gimdo karžygį.

Tai tiesa. Bet ar poema apie Šarūną galima priskirti tokioms dainoms, labai abejojame, nes, kaip jau augščiau minėjome, Šarūnas mūsų dainiui ne visai yr nusisekęs.

Kas tuo netiki, tegu pats perskaito Krėvės poemą nuo pradžios iki galo. Dėliai to nepaduodame čia nė poemos turinio.

O kai del poemos formos, tai, kaip jau sakėme, ji susideda iš prozos ir eilių. Ar tas eiles Krėvė pats sudėstė, ar iš žmonių nugirdo, mes nežinom. Bet visos «Šarūne» sueiliuotos vietos — labai panėši į

liaudies dainas. Autorius stengėsi palikti jose net ir vietinės tarmės ypatybes, pav., randame ten tokias kalbos formas, kaip antai: jotau, būtau, porinau, karalis, taiga ir t.t. vietoj: jočiau, būčiau, pasakyčiau, karužė, taigi ir t.t. Kad taip būt šnekėję lietuviai XIII—XIV amžiuje, tai įtraukimas tokių kalbos formų pasakojiman būtų pateisintinas. Bet senuose mūsų kalbos paminkluose to nerandame. Taigi augščiau nurodytos formos yra ne kas kita, kaip vien paprasti provincializmai, kuriuos autorius ir poemos leidėjai «viltininkai» kažkodel užsispyrė rašomajai kalbai primesti. Suvalkiečiai bruka mums savo suvalkietiškus ma, pats, žiūrė ir k. (viet. man, patys, žiūrėjo ir k.); dabar Krėvė su «Viltimi» ima mus vaišinti savo vilnietiškais «porinimais», «paginėjimais» ir kitokiomis tolygiomis kalbos pažibomis. Kuo gi galutinai virs mūsų rašomoji kalba, jei kiekvienas rašys pagal savo tarmę? Ar nebus tai grįžimas atgal Valančiaus gadynėn, kada Daukantas rašė vienaip, Želvavičė kitaip, Ivinskis trečiaip ir t.t. Visiems įvairių suvalkietizmų ir vilnietiškumų šalininkams nereiktų užmiršti, jog žemaičių tarmės gali taipogi atsiliepti su savo pretensijomis, paremtomis dar gi sencmis, labai rimtomis—Valančiaus, Daukanto, Pabrėžos—literatiškomis tradicijomis.

Toms gi atsiliepus, gali dingti visai mūsų kalbos vienybė. Neerzinkit, ponai «Viltininkai», žemaičių įvairiais savo vilnietiškais «porinimais», «karais-karaliais» ir kitokiais naujumais, kad «ant paginos» ir žemaičiai neužsigeistų saviškai «paporinti». Amerikoj kaip girdėt, jie jau ir pradeda tai daryti. Gal norite, kad ir čia, Lietuvoje, tą pat pradėtų!...

Atskyrus tuos nereikalingus ir smerktinus Krėvės «provincionalizmus», Šarūno kalba yra gana daili, turtinga ir gyva. Tuo atžvilgiu «Šarūnas» vertas pagirti.

Paskutinė mūsų nuomonė apie «Šarūną» yra ši: autoriui reiktų savoji poema iš naujo antru atveju perredaguoti, perpus sutrumpinti, išmesti iš jos nuro-

dytus trivialumus ir išleisti ją šios gadynės rašomąja kalba be jokių vilnietiškumų. Tuomet tik skaitytojai su gryna sąžine autoriui tars ačiū.

III.

Vincas Krėvė. DAINAVOS ŠALIES SENŲ ŽMONIŲ PADAVIMAI. Vilnius, 1913, 158 psl. in-8.

Tų «padavimų» čia šeši: visi jie gražūs, visi «stilizuoti», visi tautinės poezijos žiedais papuošti — ir visi liūdni. Jų turinys — «Dainavos šalies senų žmonių padavimai.» Padavimai, žinoma, neapsieina be fabulos. Iš čia jų episkumas. Antra — padavimuose pasilieka vien atsitikimai, padariusieji žmonėms įspūdžio savo baisumu ar nepaprastumu. Iš čia jų dramatizmas. Pats gi autorius apvilko visa tai įgimtu sau lirizmu. Episkumo ir dramatizmo daugiausia «Milžinkapy», «Užburtam Kalne» ir «Gilšėj», del to tie trys padavimai, mums atrodo, visų gražiausi. «Vakarinė giesmė» ir «Daina aplink Arą» del dailumo irgi dailios, bet tai bus greičiau eilės prozoje, negu pasakojimai, ypač «Vakarinė giesmė», žėrinti grynu lirizmu nuo pradžios iki galui. Visų silpniausia «Užkeikta Merga». Autorius geriausiai būt padaręs jos visai šin rinkinin nedėdamas.

Visų tų Dainavos šalies padavimų turinį būtų nesunku keliais žodžiais atpasakoti. Bet to nedarysime. Malonėtumėm, kad skaitytojai tą Krėvės veikalą patys nuo pradžios iki galui perskaitytų. Jis pilnai to vertas.

Jei kas galima jam beprikišti, tai nebent kalba. Ne del to, kad ji nebūtų graži, anaiptol, ji labai daili ir turtinga, bet del to, kad Krėvė mano turįs teisės literatiškai mūsų kalba primesti įvairių abejotinos vertės vilnietiškumų, pav., s a vietoj s a v o, p a g o v ė v. p a g a v o, n e š t a u, t u r ė t a u v. n e š č i a u, t u r ė č i a u. Matyt, Krėvė be galo myli savo kraštą; todel ką tiktai ten išgirsta, viską priima be kritikos. Išgirdo jis, pav., žmones tariant «gražus buvo a n t b ū d o ir a n t s t o g o (sic),» nors šiurkštus a n t k a l b o s ir a n t a p s i ė j i m o, na ir deda savo padavimuosna, many-

damas, kad taip ir reikią sakyti; rado visokias «ugadėlės», «patkavėles», — ir jas įtraukė; girdėjo žmones sakant auksalio, ažerai, lasti, laukuose platuose, ūsus raitojo... visus tuos provincionalizmus jis, lyg ką gera, berašydamas ir pavartojo... Mylėti savo kraštas, savo tarmė — reikia, bet nereikia daryti jų dievukais ir neversti kitų juos garbinti.

V. Krėvės tarmė yra faktas, bet ir rašomoji lietuvių kalba yra kitas faktas. Pirma branginti, antra niekinti, — tai reikštų įvedlioti mūsų raštijon kenksmingas separatizmas, negudrus provincionalizmas. Tarmės tur pilną teisę viešpatauti, bet tik folkloro, o ne dailiosios literatūros srityje. Krėvė tur didelį talentą: bet ir didžiausis talentas neduoda jam teisės pataikauti savoms «fantazijoms».

Rašyboj taip pat pastebėjom keletą keistumų; pav., Krėvė rašo: klonymis, naujėna, smielio ir viet. klonimis, naujiena smėlys ir t t.

Išleidimas dailus, tik spaudos klaidų pasitaiko gana daug. Jų atitaisymas užimą visą puslapį, bet yra kelios ir tan sąrašan neįtrauktos.

Tačiau, nežiūrint tų netobūlumų, šis Krėvės veikalas galima laikyti geriausiu iš visų ligi šiol jo išleistųjų.

A. Vienuolis.

I.

A. Vienuolis. RAŠTAI. 1 knyga. Kaunas, 1920, 349 psl. in-8.

Storų knygų mėgėjai bus, be abejo, patenkinti, susilaukę A. Vienuolio Raštų pirmosios knygos. Mat, ji ne tik stora, bet ir gan dailiai išleista.

Neturtingoj mūsų beleteristikoj ji, reikia tikėtis, užims šalia Vaižganto «Pragiedrulių» vieną iš pirmųjų vietų ir ras nemaža skaitytojų, ypač jaunimo tarpe. Daug ką gal net sužavės, nes autorius moka pastebėti gyvenime įvairių smulkmenų, charakteringų bruožų ir, ką sykį yr matęs, sugeba gyvai atpasakoti.

Vienas kitas kritikas gal net paskelbs Vienuolį esant mūsų Čechovą. Paieškojus iš tikrųjų būtų galima rasti ne vienas tarp tų rašytojų panašumas. Mat, juodu nesikėsindamu sutraukti gyvenimo apsireiškimų gilesnėn sintezėn, tenkinasi vien jo atskirų epizodų fotografavimu; jiem terūpi sudaryti keistų tipų galerija ir ją visuomenei parodyti — štai, žiūrėk, kokių keistenybių tavy esama.

Skirtumas tik tas, kad Čechovas kiekvieną dalyką moka trumpiau, gyviau, įvairiau ir dailiau nupiešti, giliau žmogaus sielon pažvelgti, objektyviau luomų santykius charakterizuoti. Vienuolio viskas išeina skysčiau, ilgiau, nuobodžiau, juoba kad jis nemėgsta šviesesnių gyvenimo pusių ir griebias vis dramatizmo, lyg tarsi jis būtų vienintelis dominuojąs gyvenimo akordas.

Del to Vienuolio vaizdai palieka sunkaus įspūdžio, žadina vien pesimizmą, slegia skaitytojo dvasią, veda išvadon: visi mes lietuviai niekam netikę, nemokame dirbti, nei gyventi, nei mylėti.

Kad kas mus neįtartų čia perdėjus, peržiūrėkime Vienuolio vaizdų galerijos pirmąją seriją. Ji susideda iš keliolikos tipų. Atskyrus geraširdį daktarą («Aukoje») ir praporščiką Skubą («Karžygyje»), visi kiti yra kažkokie ištižėliai, silpnabūdžiai arba patys nežiną, ko norintieji.

Štai pirmas iš eilės — provizorius Petras Janulis («Gryžo»), — išsibastęs 30 metų svetimose šalyse, grįžta be sveikatos ir be skatiko tėvynėn numirti. Tame apsireiškia visa jo tėvynės meilė. Po jc eina «garsaus rusų universiteto» privatdocentas daktaras Stonis, išradėjas ir rašytojas. Jis, prieš Velykas atvykęs savo dvarelin mokslo straipsnių rašytų, užsidaro nuo žmonių, sėdi namie prie knygų pats vienas, net ir Velykų rytą neina bažnyčion, bet tik į lauką pasivaikščioti. Čia išgirdęs tolimojo «Aleliuja» atbalsį, instinktyviai nusiima kepurę, bet grįžęs namon įrašo savo užrašų knygelėn šiuos žodžius: «Laimingųjų vaiko atsiminimų įtaka senstančio žmogaus dirksniams, palankioms aplinkybėms veikiant». Iš jų gauname suprasti, jog šis žmogus, kad ir kūnu dar sveikas, bet dvasią turi jau visai nebegyvą.

Studentas medikas Milašiūnas («Studiosus») — jaunas, sveikas, pilnas gyvybės, bet niekas jam nesiseka; paragavęs vieno mokslo, metasi prie kito, nuo šio prie trečio. Kas iš jo gal išeiti, nežinia. Jo charakteristikai užbaigti pridurtas dar nurodymas, kad jis tebekalbąs Vienuoliui nemalonius poterius ir dargi nešiojąs ant kaklo kryželį... Vadinas, niekam nederąs, net senų «prietarų» neįstengęs nusikratyt...

«Paskutinėj vietelėj» išvestas senas kunigas Urbonas, prigyvenęs su kažkokia Daminika dukrelę Uršytę, kuri, jo išauklėta, pabėga slapčia su vargoninku, pasiėmusi visus klebono pinigus. Likęs be vargoninko, pinigų ir Uršytės, kun. Urbonas praranda kleboniją ir gauna važiuoti į paskutinę savo vietelę — į altariją. Čion atvykęs baras su Dievu ir gailis, kad neturėjęs drąsos pasisakyti Uršytei, esąs jos tėvas.

Prisiekusio advokato padėjėjas Ignas Rudokas («Provokacijoj»), pretendentas į p-lės Marės Uogintaitės ranką, sužinojęs ją neturint didelio kraičio daro «provokaciją», pasisako turįs buvusią meilužę su dviem vaikais šelpti, už ką gauna teisingą «šalin», kas tačiau nekliudo jam vėliau tapti miesto galva, vyriausiu notaru ir dvaro savininku.

Tik ką pašvęstas kun. Maldutis («Užžėlusiu taku») labai susirūpinęs, kad Bažnyčia toli atsilikus, nustojus rimčiausių mąstytojų, galinti kultūros ir mokslo veikimu virsti griuvėsiais, jei nebus pastatyta naujais pamatais ir nepradės kitaip aiškinti Dievą, tikėjimą, šv. Dvasią, Trejybę, — baigia tuo, kad prieš pasakant pirmąjį pamokslą išnaudojęs savo mylimą Katriutę, pats skelbia jos užsakus su seniu nemylimu Girckum, pasiteisindamas pigiu aforizmu: «ne aš pirmas, ne aš paskutinis». Vienuoliui neateina galvon, kad jo Maldutis, kaipo aiškus ištižėlis, silpnabūdis, be pašaukimo, be tikėjimo, be mokslo, be doros dvasiškis yra tipas nenormalis, kunigo parodija, dvasiškijos piktšašis. Maldučio asmeny autorius mato ne visą žmogų, bet tik vieną jo žemesnę gyvulišką pusę ir todel taip veda visą pasakojimą, kad įtikintų skaitytojus, jog visi mūsų kunigai — Maldučio kopijos. Tas tikslas — kunigų difamacijos — matyt jau pačiame vaizdelio varde—«Užžėlusiu taku».

Girininkas Atkočaitis («Pati»), padaręs Rusijoj puikią karjerą, vedęs gražią žmoną lenkę, yra nelaimingas del jos aristokratiškų užgaidų ir lenkiškų simpatijų. Metęs ją be rimtesnės priežasties, lieka «svieto parėjūnų», «strannikų», eina iš vietos į vietą, kenčia vargą ir badą, bet niekam nieko gera nepadaro. Labiau nenaudingo visuomenei žmogaus sunku ir beįsivaizduoti.

«Paskenduolėj», kuri gali drąsiai lenktyniauti su Karamzino «Biednaja Liza», nurodyta, kaip Amerikon ikšėjusio Juozelio sąžinės rambumas, davatkų fanatiš umas, tėvo žvėriškumas, šeimininko negailestingumas-

priverčia vargšę Veroniką dėliai meilės vaisiaus skandintis. Vaizdelis visai neatitinkąs tikrumai, nes šiandieną galima nurodyt ne viena parapija, kur mergos prigimdo vaikų beveik tiek pat, kiek moterys, ir nei viena nesiskandina.

«Gyvenimo niekniekiuose» gabus notaro raštininkas, Adomas Graužinis, jaunas būdamas trokšta meilės, ieško karjeros, bet, visa tai pasiekęs, bėga nuo savo laimės, skursta visą gyvenimą notaro raštininku, ir tik senatvės sulaukęs vėl važiuoja į tą miestą, kur jo senoji meilužė gyvena, bet, radęs ją gyvą ir netekėjusią, nesumano ką jai besakyti, nes pabaigoj pasirodo nei pats nežinąs, ko benoris.

Dar menkesnis doros atžvilgiu vaistinės pagelbininkas Antanas Daugėla («Menka laimė»), kurs užsikrėtęs bjauria lytine liga ir pamiršęs, kad tik skausmais ir kančia nusivalo žmogaus dvasia, daro sau galą nusišaudamas brauningu.

«Ąžuole» išvesti nebe žmonės, bet augalai. Iškrėsta čia visa botanikos terminologija Kam rūpi botanikos mokslas, gali iš čia daug ko išmokti. Šiaip jau skaitytojas nieko čia įdomaus neras. Jei tai alegorija, tai perilga, be galo praskiesta ir per tai nuobodi.

«Kūčių naktį» vaistininko pagelbininkas Martynas Gudelis varo lauk vėlai atėjusį, bet greitos pagalbos reikalingą pacientą, paskui gailis tai padaręs ir visą naktį nemiega, laukdamas bene sugrįš pavarytasis vargšas. Šis galop sapne sugrįžta ir ant Gudelio rankų miršta. Šis sapnas sugadina Gudeliui Kalėdų šventes, bet jam gilesnių pasekmių nepalieka ir nekliudo tapti vaistinės savininku, vesti turtingą žmoną, susilaukti vaikų.

Kituose vaizdeliuose, k. š., «Karo ligoninėj», «Kalėjimo įspūdžiai», «Krymo įspūdžiai» — žymesnių tipų nepaduota. Krymo kurortus aprašinėdamas autorius daugiau domisi gamta, neg žmonėmis. Važiuojantiems ten gydytis tie aprašymai bus įdomu pasiskaityti, kaipo «Putevoditelių» papildymas. Krymas ir Kaukazas, matyt, yra padarę autoriui gilaus įspū-

džio ir labiau sužavėję neg akies neverianti Lietuvos gamta. Gražiausios mūsų krašto vietos autoriui, matyt, yra nežinomos.

Jaunas būdamas Vienuolis con amore piešia meilės jausmus, bundančius jaunose sielose («Studiosus», «Provokacija», «Užžėlusiu taku»), nors kitur («Gyvenimo niekniekiai») ir pats pabrėžia, jog ne tada žmogus esti laimingas, kada myli ir yra mylimas, bet kada meilės siekia (172).

Būdamas literatas autorius yra karštas šalininkas bažnyčios refomų («Užžėlusiu taku»): katalikybė tokia, kokia ji yra, — su savo poteriais, ekzortais, rožančiais, škapleriais, su kunigų celibatu, nenusileidimu mokslui ir kultūrai, — jam atrodo žema, vaikiška, jo augšto proto nepatenkinanti, pasmerkta dingti pasauly, užleisti vietą mokslui ir kultūrai, bet kitur— prablaivėjęs — gana teisingai apibūdina šių dienų kultūros vertę, paremtą mechanikos išradimais «miestams griauti, kasimams arti, iš padangės bomboms mėtyti».

Kita dabartinės kultūros reiškėja — dailioji literatūra—randa irgi teisingą įkainojimą. Užkliudęs naujausius «šių dienų mados rašytojus, tapytojus, modernistus, kūbistus, futūristus ir kitus «istus», autorius teisingai klausia:

Ar tai talentai, ar tai genijai!? Ir pats atsako šiais žodžiais:

Parašys žmogelis vieną kitą nusisekusį veikalėlį, pagarsės, pasižymės, praturtės — žiūri, jau pasipūtęs ir pats savimi įsitikinęs, nerias iš kailio ir velia dramas ir tragedijas, kurių tipai it nuo planėtų paimti (237).

Vienuoliui pagirti reikia pasakyti, kad jis nėra nei dekadentas, nei futūristas,—rašo natūraliai, su temperamentu, moka žiūrėti į gyvenimą, moka fotografuoti atskiras jo scenas, turi nemenką talentą, kuris gan aiškiai spindi kad ir augščiau nurodytuose jo vaizdeliuose. Bet kokia to talento ateitis, sunku pasakyti. Gali jis subręsti, puikiai pražysti, apimti visą mūsų visuomenės gyvenimą ir patiekti veikalų, panašių į

Vaižganto «Pragiedrulius», bet gali likti ir tuščiaviduriu žiedu, smulkių, pastovesnės vertės neturinčių, vaizdelių piešėju, surūgusiu pesimistu — «nytiku», pigios rūšies antiklerikalėliu, sunaudojančiu savo talentą ir dailę kunigijai pajuokti, bažnyčiai purvais drabstyti. Liūdnumo šis galimumas yra labai liūdnas, bet į tiesą labai panašus. Nes Vienuolis, augštesnio mokslo neturėdamas, mano galįs apie viską spręsti iš augšto, ypač apie dalykus, paliečiančius religiją, Dievą, bažnyčią. Geriausiai tai matyt jo pasityčiojimuose iš viešo kulto, privataus maldingumo, velykinės išpažinties... Tie pasityčiojimai pirštu prikišamai parodo, jog jaunas rašytojas nesupranta nei maldos esmės, nei jos filosofijos, nei pagaliau maldingų žmonių psichikos. Jis sprendžia apie viską iš vieno kito paviršutinio maldingumo apsireiškimo ir mano turįs teisės daryti iš to toli siekiančių apibendrinimų. Jei Vienuolis panorės plačiau patyrinėti krikščioniško maldingumo dėsnius, tai pamatys, jog iš tikro krikščionies reikalaujama ne vieno kito mechaniškai sukalbėto poterėlio, bet «nuolatinės maldos», t.y. turėjimo nuolat omeny Dievo, Jo garbinimo mintimi, širdies jausmais, atsiminimo, kad mes niekad nesame patys vieni, kad visada su mumis ir prie mūsų yra Dievas, mus matąs, girdįs ir net fiziškai savo galybe mus palaikąs. Gali Vienuolis tokią pažiūrą niekinti, vadinti ją antikultūriška, bet ji kaip yra, taip ir pasiliks augštesnio krikščioniško gyvenimo dėsniu. Kad tą dėsnį prasti žmonės ne visada kaip reikiant supranta, tai tiesa, bet ir šviesiausis žmogus, kad ir Vienuolis, argi viską ir visada supranta, ar nedaro klaidų?!

Šiaip ar taip, Vienuolio Raštų 1-ji knyga negali savo turiniu patenkinti rimtesnio skaitytojo. Tų raštų kalba, kad ir graži ir įvairi, tačiau ne visur yra gryna. Tokie žodžiai, kaip tapčionas, jarusas, Olesis, kilumbas (klombas) kalbai gražumo nepriduoda.

Apie svetimus, imtus iš Kaukazo ir Krimo, gyventojų kalbų žodžius, kurių pas Vienuolį yra didelė daugybė, negalime nieko pasakyti, nes tos kalbos

mums nežinomos. Mes matome juose vien autoriaus palinkimą į egzotiškumą, ant kurio jauni rašytojai paprastai mėgsta pajodinėti. Štai priežastis, delko mes čia plačiau neanuolizuojame jo «Raštų» pradžioj padėtų Kaukazo legendų... «Amžinasis smuikininkas» ir «Prakeiktieji vienuoliai». Ne jie duos Vienuoliui, kaip rašytojui, garbės. Asmeniškai mes malonėtumėm, kad Vienuolis labiau pamiltų mūsų kraštą, jo gamta, žmones ir teisingiau juos charakterizuotų. Būsime tikrai laimingi, jei Vienuolio Raštų II-joj knygoj rasime platesnių apysakų, dailiau ir teisingiau nušviečiančių mūsų gyvenimą, turinčių savy mažiau pesimizmo, egzotizmo, antiklerikalizmo, o daugiau meilės savo žmonėms ir savo kraštui.

II.

A. Vienuolis. RAŠTAI. II knyga. Klaipėda, 1922, 196 psl. in-8.

Šiandienėj mūsų literatūroj yra kažkodel įsigalėjus mada leisti to ar kito rašytojo kolektyvių veikalų rinkiniai bendru vardu: «N. N. Raštai». To dėka turim jau Krėvės, Putino, Penkaičio, Tumo, Ks. Vanagėlio, Lazdynų Pelėdos ir kitų «Raštus». Kad mirusiųjų rašytojų kūryba tuo būdu esti surenkama krūvon, tai labai gera. Paėmęs rankon to ar kito garbaus nabašninko «Raštus», gali iš karto apžvelgti, ką jis yr nuveikęs, kokių tikslų siekęs, kokį savo žodį mūsų tautai taręs. Todel prieš Vaičaičio, Pietario, Baranausko, Daukanto, Valančiaus «Raštus» nieko negalima turėti, anaiptol, jie mums labai pageidaujami, tik, deja, toli gražu ne visi dar išleisti.

Apie gyvų, sveikų ir dargi jaunų rašytojų «Raštus» to pasakyti negalima. Tokie debiutantai literatūroje, kiek pagyvenę, neretai pasirodo beesą visai kas kita, negu yr buvę savo literatiškos karjeros pradžioje, ir jų vėlesnieji veikalai visai nepanėši į pirmuosius. Pav., tarp Vaižganto «Tėvynės Sargo» redaktoriaus ir Vaižganto «Pragiedrulių» autoriaus tikrai yra «distancija ogromnago razmiera». Dėliai to

kitur, k. š., Vokietijoj, Prancūzijoj gyvų, o ypač jaunų autorių «Raštų» mums neteko matyti. Jie eina ten atskirais vardais, atskiromis knygomis, sudarydami tam tikrus panašių kūrinių rinkinius. Tuo keliu reiktų eiti ir mums. Ilgainiui gal taip ir ims daryti. Tuo tarpu «Raštai» yra faktas, o su faktais, nori ar nenori, turi skaitytis. Taigi paėmę rankon Vienuolio «Raštų» tik ką išėjusią antrąją knygą prisižiūrėkim arčiau, ką ji nauja mums teikia.

Didumo ji yra žymiai mažesnė negu pirmoji. Jon tęįdėti vos septyni gyvenimo vaizdeliai ir aštuonios trumpos ištraukos «Iš karo korespondento užrašomosios knygutės». Dailės atžvilgiu pirmoji dalis nepalyginamai augščiau stovi už antrąją. Autorius čia pasirodo esąs geras žmonių sielos žinovas. Kiek atskirų jo knygoj vaizdelių, tiek, galima sakyti, dailių, gilių psichologijos studijų. Kiekviena iš jų verčia skaitytoją ilgėliau stabtelti ir giliau susimąstyti. Imkim kad ir štai «Inteligentų palatą», įdėtąją pirmoj vietoj. Autorius veda čia mus į Šalajų psichiatrijos ligoninę ir supažindina su privilegijuotais «Inteligentų Palatos» gyventojais. Pirmasis iš jų tai rusų generolas Lisicinas, buvęs dvaro savininkas, vietos ūkininkų skriaudėjas, karštas caro ir Rusijos gerbėjas, bebėgdamas nuo vokiečių, savųjų rusų apiplėštas, netenka žmonos ir sūnų, bet po tais smūgiais da nelūžta. Pribaigia jį galutinai vien caro nuvertimas ir kilusioji revolucija. To jo siela nebepakelia, ir jis išeina iš proto. Bet generoliškoji psichika pasilieka ir pamišėly. Ligoninė jam atrodo tvirtovė, o jis jos komendantas. Už tos tvirtovės sienų esą susibūriusios didelės armijos vokiečių, bolševikų, lenkų; jiems padedą tatarva, čiukna ir «Žmud' neobtiosannaja», — visi dabar apgulę jo tvirtovę ir norį ją paimti. Pats gi generolas susirūpinęs jos gynimu, ypač šventadieniais, kada žmonės būriais eina ir važiuoja bažnyčion. Generolui atrodo, kad priešininkų armijos sujudo ir eina pulti tvirtovės.

Generolas turi ir savo ištikimą adjutantą... arklininką Motiejų, tas jį saliutuoja... šakėmis.

Šalia generolo yra ir kitas rusas «plienikas», nepamenąs savo vardo ir pavardės. Jis neišeina iš kambario ir visa ko bijo, ypač triukšmo. Nakčia ar vakarais, kai viešpatauja tyla, «jis išsliaužia iš savo kambarėlio ir priropojęs prie kieno nors durų maldaujamu balsu prašo: «tegul bus pagarbintas, matka... duok duonos, matka; pazvolik sušilt, matka!..» Tame viename šaukime glūdi visa jo gyvenimo tragedija: slapstymasis Lietuvos giriose nuo vokiečių, šaltis, alkis ir kitoki neapsakomi vargai, pribaigę vargšą ir atėmę jam protą. — Tai vyriškas «Inteligentų palatos» personalas. Be jo, yra ir moteriškas. Jį sudaro mokytoja Tamošiūnaitė, viešbučio kambarinė Dragūnaitė ir buvusioji Tyrulių grapo tarnaitė Verutė. Tamošiūnaitė okupacijos metu buvo įtarta šnipinėjime, įmesta kalėjiman; ten be jokio kaltinamojo akto išsėdėjo dvejus metus ir išėjo iš proto. Galop iš ten paleista baladojos po Lietuvą žmonių apleista, ydo apnykta, iki galop pateko Šalajų ligoninėn.

Dragūnaitė buvo gražuolė, tarnavo vienam Vilniaus viešbuty, per karą draug su kitais pabėgo iš Vilniaus nuo bado į sodžių, buvo apsigyvenus pas vieną leitenantą vokietį, bet čia susirgus «španka», ir vokiečiams neleidus leitenantui jos vežtis Vokietijon gydyti, buvo palikta «ant Dievo malonės». Pasibaigė tuo, kad išėjo iš proto ir atsidūrė Šalajuose.

Bet pati tragingiausia tai Verutės istorija. Ji grapo akmistrinės duktė, graži, jautri, dorai prieglaudoj išauklėta, maldinga, tik išblyškusi ir nepersveika. Bet tai traukia į ją vyrų akis. Ima jai meilintis ir pristavas Žuravliovas ir grapiukas Šusteris. Iš čia ir prasideda jos gyvenimo tragedija. Grapaitė supratus, Verutę esant gražesnę už ją ir galint būti pavojingą konkurentę prie vyrų, atsitraukia nuo Verutės. Ši tai labai atjaučia. Galop dingsta grapaitės apyrankė. Įtarimas puola Verutei. Tai dar labiau įtempia Verutės nervus. Netrukus kažkas iš-

plėšia bažnyčioj skarbonką. Prasideda tyrinėjimas. Verutė atsiminus, kad tą vakarą, prieš skarbonkos išplėšimą, yra buvus išpažinties ir ilgai užtrukus bažnyčioj, dar labiau pabunga, kad neįtartų ją tai padarius. Čia vėl prisimena ji miestely gavus iš žydės variokų saują. Kad variokai netaptų prieš ją įrodymu, ji juos pakasa po grindimis, paskui įmeta į prūdą.

Bet ir tai jos nenuramina. Apimta baimės ji galop pabėga iš dvaro, bet naktigonių sugauta, patenka į žiauraus Žuravliovo rankas. Šio mušama prašo dovanoti, sakosi esanti nieko nekalta, tik įmetusi variokus į prūdą. Daromas tardymas, atrandami variokai. Verutė patenka kalėjiman, kur ji galutinai išeina iš proto. Ji niekam nedaro bloga, tik visiems puldinėja po kojų, sakosi nekalta ir prašo dovanoti. Po trijų mėnesių naujas antstolis sugauna tikrąjį bažnyčios vagį. Žmonės, kurie pirma norėjo Verutę užmušti, dabar ima ją vadinti šventa ir kalbėti, kad ji tyčia sau pasiėmusi kaltę, idant pelnytų kankinės vainiką. Bet tai jai proto nesugrąžino. Grapai jos gailis, moka už jos išlaikymą, bet karui kilus ji lieka pati viena, niekieno neglobiama, iki galop randa prieglaudą Šalajų ligoninėj.

Tuo pačiu laiku Žuravliovas gauna Šalajuos menko valdininkėlio vietą. Gyvena viengungis, šalinasi žmonių draugijos. Sąžinė ima jį griaužti, kad tai jis, bežudydamas Verutę per tardymą, įstūmęs ją į bepročių namus. Nūn jis sumano atlyginti jai ir pasiskelbia, norįs ją vesti. Tos minties pagautas, ima puoštis, lankyt Verutę, vaišinti ją saldainiais, riešutais, galop padovanoja jai žiedą. Miestely pasklinda kalbos, kad Žuravliovas išėjęs iš proto. Jo šeimininkai senatikiai ima su juo elgtis kaip su bepročiu ir jis, ištrūkęs iš jų, dingsta kaip į vandenį. Verutė laukia savo sužadėtinio ir klausia, kada bus jos vestuvės.

Po mėnesio Žuravliovas sugrįžta, bet jau visai pamišęs, tiktai šis pamišimas įgauna visai rusišką, tik-

rai juodašimtišką spalvą. Nabagą pasodina greta Verutės kambario.

Verutės pamišimo procesas Vienuolio aprašytas tikrai artistiškai ir drauge objektyviai, moksliškai. Kas yr pergyvenęs mūsų spaudos persekiojimus, vokiečių okupaciją, atsimindamas kratų laukimą, pripažins, be abejo, kad ir pats yr taip pat jautęs ir ant to pat kelio stovėjęs, kaip ir Verutė. Žuravliovo proto liga yr silpniau nupiešta. Ji atrodo gan keista, labiau dirbtinė. Kietoje ruso činauniko sieloje vargiai bent galėjo atsirasti švelnesnių jausmų. Sumanymas vesti Verutė, mums atrodo, paties autoriaus Žuravliovui pakištas, o ne šio sugalvotas. Užtat generolo charakteristikai nieko negalima prikišti. Jis išėjo gyvas, pilnas originalumo ir natūralumo ligi galui.

Trumpoj «Nemiego nakty» gaunam pasiklausyti trumpo, bet charakteringo dviejų brolių: sveiko tautininko ir džiovininko bolševiko, pašnekesio. Pirmasis klausia, ką yra davusi Rusijai proletarų diktatūra.

Žadėjote duonos,—davėte badą, skelbėte taiką, dešimti karų pradėjote kariauti, siūlėte darbą—bedarbių armijas padarėte. Apiplėšę vienus — apdovanojote kitus. Jus davėte laisvę, laisvę grobti, plėšti, vienas kitą smaugti ir naikinti tai, ką žmonės amžiais krovė.... ir norite ir čia tą pat laisvę įvesti.... Ir kas tie jūsų vadai.... jie, išskyrus kelius, bejėgiai, bedoriai, besąžiniai žmonės, veda jie minią tik tol, kol veda ją griaut, ir tol, kol jai pataikauja ir viską žada....

Džiovininkas to neginčija, bet savo žaru tyčiojas iš evolucijos ir progreso, privedusio prie didžiojo karo, pagaminusio amžinuosius vergus, dvasios nuskurdėlius, alkoholio ir „podvalų“ smarve užnuodytus fabrikų darbininkus. Tosios įsiutusios proletarų minios jau nebegalima esą sustabdyti, ji stengsis iščiulpti iš savo buvusių prispaudėjų per vieną dieną tiek, kiek tie iš jų per šimtmečius yra išspaudę... Jie keršys už tiek nekaltai išspaustų ašarų, už tiek be laiko atimtų gyvybių, už baisiojo karo aukas, liejusias kraują, šalusias ir mirusias apkasuose.

Į brolio patarimą, likti Lietuvoje, jai gyventi, dirbti bolševizmo fanatikas atsako, tai esąs «zoolo-

giškas palinkimas». Apjakėliui neateina į galvą, kad jo bolševizmas, paremtas kitų žudymų, yra dar zoologiškesnis, nes jau nebe žvėriškas, bet tiesiog velniškas palinkimas...

Gińčas į nieką nepriveda. Abudu pasilieka prie savo įsitikinimų. Sveikas tautininkas lieka Lietuvoje, besibaigiantis bolševikas gėrisi Samaros komūna. Liūdna, graudu, bet nė kiek neperdėta. Gyvenime tokių bolševikų yra pas mus daugiau neg reikia. Kiek pavasarį, lapams sprogstant, privinsa visokių ėdrių kirminų, tiek mūsų tautos sieloj knibžda įvairių proto mikrobų. Nėra to absurdo, kurs mūsų jaunime nerastų sekėjų ir net apaštalų..

„Rudens gėlėse“ nupieštas liūdnas dviejų dorų, jautriaširdžių, protingų, tik nedailiaveidžių merginų gyvenimas. Jų sielos trokšta meilės, bet žiauri realybė parodo joms, kad vyrus moteryje traukia ne tiek širdies gerumas ir protas, kiek dailus kūnas ir gražus veidas...

Vaizdelis išėjo įdomus, gyvas, parodąs kaskart labiau bręstantį autoriaus talentą.

Tas pat pasakytina ir apie jo „Idealistą“. Autorius čia yr palietęs vieną iš skaudžiausių mūsų inteligentijos šeimyninio gyvenimo žaizdų, atsirandančių lietuviui vedant nelietuvaitę. Autorius pasityčiodamas vadina tai „idealizmu“ ir savo vaizdely parodo vieną tokį idealistą, Joną Budrį. Jis įsimyli dailią rusę ir veda ją. Savo sąžinėj jis jaučia kažkokį neramumą tai darydamas, bet sužavėtas savąja Tatianute nusiramina, nes laiko ją angelu, idealu ir tikis, kad ji, pamačius Lietuvos kraštą, pasipažinus su geraširdžia jo motute ir meiliomis sesutėmis, pamils Lietuvą, jos žmonių kalbą, ir pati, kaipo lietuvio žmona, išmoks greit lietuviškai, bus tikra lietuvė. Bet gyvenimas parodo ką kita. Mūsų „idealistas“ skaudžiai apsigauna. Rusė Budrienė vyro tėviškėje neranda nieko, kas jos širdį savęsp trauktų: ji ilgis savo Rusijoj likusių giminių, Iljino operetės ir kitokių miesto pramogų. Vargšas „idealistas“, nieko nepešęs, neišbuvęs net

paskirto laiko tėviškėj, turi vežtis savo žmoną Rusijon. Susilaukia vaiko; jį, žinoma, krikštija popas. Kiek, vėliau žmona pakabina jo bute ir rusų ikoną. Jo tolimesnis šeimyninis gyvenimas yra liūdnas, nenormalus. Tai ir nenuostabu, jog sėdėdamas prie susirgusio savo sūnaus Aleksiuko lopšio vargšas „idealistas" susisvajojęs prabyla į mažytį šiais nusiminimo žodžiais:

Ne Lietuvos raudomis užaugins tave motutė, ne senovės kalba ji žadins tavo sielą jaunutę, ir nežavės tavęs daina gelsvakasė sesutė!.. Gyvensi, kalėsi tu tvankiame mieste, augštuose mūruose, akmeniniuose aruoduose, ne savas rusams, svetimas lietuviams.

Jono Budrio charakteristika puikiai išvesta, lygiai kaip ir jo žmonos rusės. Skaitydamas nujauti, kad savitarpiai judviejų santykiai turėjo susidėti taip, o ne kitaip. Ir apskritai visas vaizdelis skaitytojo atminty lieka kaip gyvas. Matyt, tai ne autoriaus fantazijos padaras, bet tikriausia realybė, matyta iš arti ar net pergyventa... Už šio svarbaus klausimo pajudinimą mūsų beletristikoj autorius yra vertas karštos padėkos.

Nemažiau charakteringas vaizdelis patiektas ir „Beždžionėse". Čia paliesta kita mūsų inteligentijos dvasios liga — gyvenimas „be dogmato". To obalsio dažniausiai laikosi jauni studentai, farmaceutai ir šiaip miesto inteligentai. Autoriaus vaizdely išvesta jų keletas. Visi jie pietauja pas šeimininkę Ivanovą. Verbų sekmadienį ši klausia, kaip virti pietus pastarąją gavėnios savaitę: su mėsa ar sausai. Užuot griežtai atsakius, vieni ima pasninkus niekinti, kaipo pasenusį, kultūriškai žmonijai nebetinkantį dalyką. Vienas tik eks-klierikas Rudis pasisako esąs katalikas ir neniekinąs pasninkų. Tai sukelia karštą ginčą, kuriame tenka ne vienas dūžis ir tradicinei „prietaruose ir scholastikoj paskendusioj" bažnyčiai ir pačiai katalikystei; ji esanti Lietuvos atgijimo visų didžiausia kliūtis, meilės naikintoja ir t.t. Bet šeimininkei ginčą pertraukus klausimu, kaip gi galop virti: sausai, ar su mėsa, tik vienas teišdrįsta pasisakyti,

kad su mėsa, kiti diplomatiškai išsisukinėja, sakydami, kad jiems vis tiek, kaip bus išvirta, taip ir bus gerai.

Neveidmainiauja tik Rudis; jis pasisakęs, pasninkausiąs ištisą savaitę, iš tikrųjų išpasninkauja. Tuo tarpu drąsūs pasninko neigėjai neišlaiko savo linijos. Nuo didžiojo ketvirtadienio pradedant, vieni apsimeta susirgę, kiti neva reikalais užimti nesuskumba pietų ateiti. Vienas iš jų paskutinę dieną sumano net bažnyčion užeiti. Čia Viešpaties paveikslas jį sugriaudina, ir jame kįla noro Kristaus kojas pabučiuoti, bet grįštelėjęs ir pamatęs beįeinantį vieną iš savo draugų, sustoja ūmai Napoleono pozoj, įsikišęs rankas į kišenę... Ar senai jis tokiu tapo? Ne.

Iš mažens išaugintas dievobaimingai... vakarais eidamas gultų, užgesęs lempą, žegnodavos, sukalbėdavo nors vieną poterėlį. Prieš ir po piet prie pašaliečių mintimi dėdavo ant savęs kryžių. Šventadieniais graužždavo sąžinė mišių neklausant. Kurį laiką vaikščiojo išpažinties, bet su laiku, draugų įtrauktas purvinan verpetan, mostelėjo į visa ranka ir stengdavos apie tai negalvoti. Draugų kompanijoj... sakydavos esąs ateistas ir nieko nepripažįstąs.

O dabar? Dabar...

... Štai kelinti iš eilės metai nebeina išpažinties, nebelaiko nė gavėnios pasninkų, nepadoriai gyvena, naktimis kortomis lošia, paleistuvauja, purvuose maudos...

Tat nenuostabu, jog sąžinės išmetinėjimai ir sunkios mintys vargina jo sielą, ir jis nūn jaučias toks niekšas, toks bjaurus ir nelaimingas, lyg praėjusioji pro jį miesto prostitutė. Jis bėga namon iš tarpo linksmos, šventadieniškai pasirėdžiusios minios, bėga neatsigręždamas, lyg bijotų, kad atsigręžęs nepamatytų «paskui save ilgą purviną pėdsaką»... Padėtis tikrai traginga, jaunas gyvenimas sulaužytas, ateitis liūdna... O da liūdniau darosi, žinant, jog ta amoralizmo ir adogmatizmo genezė yra bendra. Tuo purvinu keliu eina ne vienetai, bet šimtai, tūkstančiai.

Kad Vienuolis tą kelią teisingai nušvietė, nė kiek jo neidealizuodamas, už tai jis padėkos vertas. Prikišti galima, kad jis tarp mūsų moksleivijos nerado

nė vieno tikro kataliko, ne tik gyvenančio, bet ir tikinčio tikrai katalikiškai. Nes jo Rudis, kad ir sakosi katalikas, bet iš tikrųjų labiau panėši į protestantą, «tradicinės» bažnyčios nekenčiantį, dėliai to ir laikantį save teisingai «atskalūnu». O tuo tarpu tikrų katalikų moksleivių ne tik dabar netrūksta, bet yr buvę ir seniau, nors ir neperdaug.

«Redaktoriaus laimė» galima pavadinti greičiau lengvučiu šaržu negu vaizdeliu, nes čia visas tragizmas tame, kad naujo laikraščio redaktorius leisdamas pirmutinį jo numerį yr pražiopsojęs pačiame laikraščio varde spaudos klaidą...

Už tai pastarame «Kinta laikai, nepastovi ir žmogaus laimė», dailiai ir realistiškai nupieštas Maskvos vargingo gyvenimo ir bolševikų teroro vaizdelis. Jau jo vieno užtenka, kad skaitytojas įgytų amžinąjį pasibjaurėjimą bolševizmu.

Antra dalis — trumpi feljetonėliai, aprašantieji vieną kitą epizodą iš kovų su bolševikais ir lenkais. Pasiskaityti jie įdomūs, bet gilesnio įspūdžio nepalieka; kiti kaip, pav.,«Raudonas ir baltas» turi satiros bei šaržo pobūdį. Ir vietos jie teužima nedaug — vos ketvirtą tomo dalį. Taigi šios antrosios Vienuolio raštų knygos vertę nusveria pirmoji jos dalis. Autorius pasirodė čia tikrai gabiu ir simpatingu mūsų beletristu. Jo «Inteligentų Palata», «Rudens gėlės», «Idealistas», «Kinta laikai» nepadarytų autoriui gėdos ir išversti į svetimas kalbas. Belieka palinkėti, kad autorius nuo vaizdelių pereitų prie didesnių veikalų — apysakų ar romanų à la Vaižganto «Pragiedruliai». Mūsų išmanymu, jis galėtų drąsiai stoti į tas garbės lenktynes. Tebando tik. Audaces fortuna juvat.

Kalbos atžvilgiu patartumėm tik persenusią «universitatę» pakeisti naujesniu ir dailesniu «universitu».

I. Šeinius.

I.

Ignas Šeinius. KUPRELIS. Apysaka. Brooklyn. N. Y. 1913, 256 psl.

Šią naują apysaką Šeinius yra parašęs 1910—1911 metais. Todel ji bene bus tik ankstybesnė už jo perniai per «Vaivorykštę» ėjusį romaną «Bangos siaučią». Šiame pastarajame išvesta daug tipų, užgriebta įvairūs visuomenės sluogsniai, pajudinta daug klausimų. «Kuprelyje» to viso kaip ir nežymu. Veikiančių asmenų vos keletas, o ir iš tų pačių plačiau apibūdinti tik — pats Kuprelis Olesis ir Kazytė Gervydžiutė. Žiūrint turinio — tai paprasta «Liebesgeschichte». Kuprelis, būdamas Skruzdynuose vargoninku, įsimyli Kazytę, pasiturinčio ir tautiškai susipratusio kaimyno Gervydžio dukterį. Jos tėvai tai meilei priešinasi, nurodinėdami Kazytei Olesio kuprą. Ar dėliai to tėvų pasipriešinimo, ar del savo būdo nepastovumo Kazytė atšąla prie Kuprelio ir susideda su dailiu jaunu vaikinu rusu, liaudies mokytojo sūnumi, Jastrebovu. Išviliojus iš Kuprelio 400 rub. neva bendrai kelionei į Prūsus, Kazytė palieka tėvus ir Kuprelį ir pabėga su Jastrebovu. Tas smūgis trenkte nutrenkia Kuprelį. Jis nustoja lygsvaros, bėga iš Skruzdynų, slapstosi per vasarą po girias iš baimės susidurti su žmonėmis, galop, besiartinant žiemai, sumano važiuoti Jeruzolimon ir ten prie Viešpaties Grabo pasimelsti, kad Dievas sugrąžintu jam Kazytę. Laimingai atvyksta į Šv. Žemę, atlieka ten išpažintį, priima šv. Komuniją, ir karštai pasimeldęs grįžta namon pasitikėdamas, kad Dievas stebuklingai sugrąžins jam jo meilužę. Bet stebuklas neįvyksta; vargšas Skruzdynuose randa savo vietą užimtą; tat grįžta

prie pirmykščio savo amato, priimdamas malūnininko vietą Kargaudo malūne, kuriame ir pasakoja autoriui visą savo nelaimingos meilės «istoriją».

Tai gana paprastai «istorijai» ir pavesta visa knyga iš 250 pusl. Mūsų išmanymu, jai išpasakoti būtų užtekę daug trumpesnės novelės. Galop, visas Kuprelio pasakojimas yra gana keistokas. Paralelizmas tarp pasakojamųjų gyvenimo atsitikimų ir gamtos apsireiškimų irgi atrodo dirbtinas. O pabaiga tai jau visai nei šiokia nei tokia, taip pat kaip ir romane «Bangos siaučia»; matyt, autoriaus norėta greičiau darbas baigti, kad šiaip taip jį užtrauktų.

Tokia tai yra šios naujos apysakos sudėtis.

Skaitoma ji gana lengvai; matyt, yra čia šiek tiek psichologijos, pažinimo mūsų žmonių būdo, atjautimo gamtos... O ir pasakojama gyvai, užimančiai ir dailia kalba.

Ypatingai daug pasidarbuota autoriaus bepiešiant Kuprelio tipą. Taigi ir nenuostabu, kad jis išėjo gyvas, aiškus, nors ir nesimpatiškas, nežiūrint į daugelį gerų jam autoriaus negailėtų ypatybių.

Nesimpatiškas jis išeina del to, kad yra liguistas, nešiojąs savyje dvejopą—kūno ir dvasios—iškrypimą. Jo kūno nenormalumas — tai dviguba kupra: ant krūtinės ir ant nugaros. Dvasios liga — tai perdidelis Kuprelio bailumas, nedrąsumas. Jis tai ir pats nujaučia, nes 96-me pusl. save charakterizuodamas, sako: «Ne vyro mano būta». Čia visas jo tragizmas.

Po teisybei, Kuprelis yra visokio pasyvumo personifikacija. Tapęs našlaičiu ir negavęs jokio išlavinimo, jis nė nežino, kas beesąs. Pabuvęs kiek laiko pas dorą malūnininką vokietį Šenfeldą, jis persiima vokiečių dvasia ir tarias esąs vokietis. Paskui patekęs pas lenkų kleboną, virsta lenku. Įsimylėjęs susipratusią lietuvaitę, Kazytę Gervydaitę, tampa lietuviu.

Su jo tikėjimu pasikartoja ta pati istorija, kaip ir su jo tautyste. Išaugęs kataliku, jis neva pildo to

tikėjimo priedermes ir net daros kunigo pagelbininku—vargonininku. Bet to savo amato nemyli. Bažnyčios apeigos, giedojimai jo širdies nepatraukia.

Užsidega jis mokyti chorą tik tuomet, kada jo mylimoji Kazytė užsirašo į giesmininkių būrį. Bet ir pamilęs Kazytę nelieka geresniu kataliku. Priešingai — bažnyčią daro savo flirto vieta. Jo dažni nuo vargonų žvalgymai į Kazytę, beklūpančią prie pilioriaus, — ką autorius keletą kartų su pamėgimu pabrėžia,—daro skaitytojui labai nemalonaus įspūdžio. Karštesnis tikėjimas užsidega Kuprelyje tik tuomet, kada jis netenka Kazytės. Bet ir tas pats jo tikėjimas, kaipo materialiai egoistiškas, yra liguistas. Jei Kuprelis tiki, tai tik del to, kad tikisi Dievas padarysiąs jam stebuklą ir sugrąžinsiąs Kazytę. Stebuklui neįvykus, jis virsta racionalistu panteistu ir atviru krikščionystės priešu.

Nesupratęs kaip reikiant tikėjimo dalykų, tikru nelaimingu dvasios Kupreliu pasilieka jis ir žemesnėje kultūros srityje. Kad ir moka jis tris svetimas kalbas — lenkų, rūsų ir vokiečių ir neblogai sugeba vargonuoti ir fortepijonu paskambinti, tačiau inteligento vardą vargiai kas begalėtų jam duoti. Nežiūrint į tai, kad jis yra perskaitęs keletą Feierbacho, Wundto, Kanto, Leibnico, Flamariono, Mejero, Verne'o, Welso ir Conan Doyle'o veikalų, jo pažiūros į Dievą, į religiją pasilieka labai naivios, cicilikiškai vaikiškos. Štai, pav., kaip jis vaizduoja sau Dievą:

— Didžiulis Amžinasai, kaip poeta, Dievas kasdieną naujus pasaulius tveria. Paima savo sielos mažytę mažytę dalelę, pūsterėja ją bekraštėn erdvėn, paskui liepia apsistoti ir augti tarp milionų senesniųjų seniau jau išskridusiųjų. Ir sutveria naują gyvybę ir pasklysta joje ir plėtojas joje. Auga, keičiasi, mainosi, kaip poetos tvarinyje žodeliai gražūs, savo Tėvą siekia, prie jo grįžti stengias. O Dievas daboja ir gėrisi, kaip jo vaikelis per kančias, per vargus, per aštrius kalnus į jį kopia lipa ir stiprėja juose . . .

Ir tveria Jis da kitoniškus, da gražesnius ir tų anųjų nepalieka. O koks jo linksmumas, kad Jo sielos trupinėlis, išaugęs jau ir išvargęs, prie savo Tėvo grįžta, pasiekia Jį ir paskęsta Jame, lyg menkutis vandens lašelis, iš giliųjų marelių tolimuosna kraštuosna nuskridęs,

grįžta į savo motynėlę, didelę galingą upę. Ir skrenda iš Jojo kiekvieną valandėlę Jo sielos dalelės, naujos sielos ir grįžta kitos jin.

Ir aišku man pasidarė, kad ir mūsų žemė taip pat esanti dalis Tosios Galingosios Didžiosios ir Gražiosios Esybės. Ir ji grįžta prie savo Tėvo ir ji prie Jo kopia (249).

Taip svajoja Kuprelis sėdėdamas pats vienas ant akmens. Kad jis tokių klaidingų išvadų priėjęs, tokiuose sentimentaliai panteistiškuose svajojimuose sau vienas skęstų,—tai da būtų dovanotina. Bet jis tuo nesitenkina. Jis turi išsidirbęs dar savotišką fanatišką credo, kurį su pasididžiavimu ir išdėsto autoriui (248—250):

— Nebeinu, sako jis, šventyklon, negarbinu stabų, netikiu tam tikėjimui, jo mokslui, kurį Feierbachas tikrai istoriškuoju melu pavadino (sic!).

Nepilnapročiai tie žmonės, kurie apie Dievą galvoja, Jį visokiosna teorijosna spraudžia ir dogmomis riša. Dievą vien jausti galima.

Ir kuo gi visa tai remiama? Gi vienu to pačiu Feierbachu.

Kuprelio išmanymu, «graikų tikyba kur kas buvo tobūlesnė ir artimesnė į Tikrąjį Dievą, kaip dabar mūsiškė katalikų». Ir senovės lietuviai geriau Dievą garbinę šventą ugnelę kūrendami.

„Ne, šaukia Kuprelis, ateities religija nebus tokia, Turi žūti tas istoriškasai melas, turi žmonės išsiveržti iš tų akmeninių sienų, turi išsipančioti iš geležinių, rodos, bet jau sutrunijusių dogmų“...

Kupreliui net šlykštu prisiminti jo kelionę Jeruzalėn. Jezum jis tiki tik kaipo žmogum, bet ne kaipo Dievo sūnum. «Dievo sūnus tai visa žemė (sic!) kartu su visa gyvija». Jezaus tikyba buvus tiktai pietų tautoms skirta. «Visos tautos niekaip negalį vienaip tikėti ir vienaip Dievą garbinti». Jezus pats negalvojęs save Dievo Sūnumi esant, tai tik pasakos «gerų pasekėjų» Jį tokiu padarę (sic!) ir Jo tikybą, Jo mokslą nežmoniškai sudergę. Labiausiai tuo, «kad po visą pasaulį sumanę išplatinti».

Toks tai Kuprelio credo apie Dievą. O štai ką Kuprelis mano apie žmogaus sielą.

Pirmiausia, jo išmanymu, «tokios sielos, kokią skelbia visos dabartinės religijos, nesama». Matyt, nesama ir tokio dangaus. Kad patektum Kuprelio dangun, «reikia išvargti — iškentėti ne penkiasdešimt metų, ne šimtas, bet tūkstančiai, milionai». «Mes mirę nemirsime, bet gyvensime ir matysime, kaip mūsų vaikai ir anūkai gyvena; ne kartą jiems patarimus teiksime, juos stiprinsime... Bet yra ir tokių, kurie su kūnu miršta. O kaltos tame tai mūsų tikybos». Jos labai žemės kelionę trukdą...

Priėjęs tokių išvadų, Kuprelis norėtų būti didvyriu, pastūmėti žemę pirmyn, sureformuoti jei ne visą pasaulį, tai bent mūsų Lietuvą. Tam tikslui jis svajoja apie įsteigimą «galiūno-laikraščio» (126), «kurs visus tėvynės vaikus vienu ypu arklan įkinkytų ir lieptų jį neatsigręžiant tęsti įželusiu, įaugusiu dirvonu».

Kuprelio išmanymu, mūsų tautinė idėja turi būti socializmas, bet nepaprastas, tik «būtinai tautinis» (127). «Įvykdins jį būsiantis genijus. Jis padarys pasaulyje didelę revoliuciją, nuvers, suardys senovės sienas, atrakins ateičiai laimės vartus. Ir nušvis tuomet gyvenimas kitoks. Jau ir dabar yra to genijaus apaštalų, kurie skubiai skina, ruošia jam taką... Ir tikėjimas tada bus kitoks, ir žmonės Dievą supras ir mylės jį ne taip. Ir žmonės žinos, kam gyvena, ir savo sielą matys ir į kitą pasaulį aukso kopėčiomis lips. Ir meilė nevylinga bus» (132). Trumpai sakant, žmonija susilauks socialistų skelbiamojo rojaus.

Kuprelis neprisipažįsta esąs tuo genijum, bet ta mintis, matyt, jam yra ne sykį lindusi galvon. Nes jis savo malūne bebūdamas laisvomis valandomis svajojo apie nepaprastus, stebinančius pasaulį, išradimus: turi net pasidaręs naujo lakstytuvo modelį ir tiki, kad jis būsiąs «geresnis už visus ikšiolei išgalvotus», nes «valdysis paties žmogaus judėjimu».

O da anksčiau Kuprelis yra daug mąstęs, galvojęs apie tai, kaip čia padarius, «kad visiems būtų gera, kad visi vien džiaugtis ir džiaugtis galėtų, kad žmonės mylėtų žvėris, o žvėrys žmones»... Tam tiks-

lui norėjęs tapt «galingu, galingesniu kaip patsai Dievas» (36).

Bet, žinoma, nei iš tų svajonių, nei iš tų Kuprelio «išradimų» nieko neišėjo. Jis liko tuo, kuo buvo—paprastu malūnininku Kupreliu, o pasaulis ėjo savo keliu.

Ką autorius norėjo savo Kuprelyje skaitytojams parodyti, tikrai nežinome. Jei geidė jame nupiešti iškrypusio dvasios kuprelio tipą, be tikros kultūros, paviršutiniškai tik apsiskaičiusio kaimo cicilikučio, kokių pas mus rasi nemaža tarp įvairių šiaučiukų, kriaučiukų, antikuniginių laikraštpalaikių kaimo agentėlių, «Rygos Naujienų», bei «Vilnies» platintojų, tai —savo tikslą pilnai pasiekė. Nes tokį pseudo-inteligentą, su chaosu nuo nesugromuluoto skaitymo galvoje, su psichopatiška širdyje neapykanta Bažnyčios, jos dogmų ir apeigų, su liguista megalomaniška pretensija savotiškai Lietuvą ir net visą pasaulį reformuoti — geriau nupiešti būtų nelengva.

Visas klausimas tik tame, ar autorius tikrai to norėjo. Pačioj apysakoj aiškaus atsakymo į tai nerandame. Bet yra žymių, iś kurių galima spręsti, kad Kuprelis tai alter ego paties autoriaus. Vietoms, ypač Kuprelio credo dėstyme, matyt gan aiškus Šeiniaus tam naujo tikėjimo skelbėjui palankumas. Kuprelio pažiūros atrodė, matyt, autoriui kažkokia nauja evangelija, nes pats 252-me pusl. prisipažįsta virpėjęs jo beklausydamas... Taigi ir surašęs visa tai, matyt, ne kaipo objektyvus pasakotojas, bet kaipo tos naujos evangelijos apaštalas, trokštąs, kad ji per jo «Kuprelį» po visą Lietuvą pasklistų.

Toji gan aiški tendencija ir gadina visą veikalą ir neleidžia mums jo rekomenduoti nei šiaipjau skaitytojams, nei mūsų bibliotekoms.

Antras tos apysakos veikiantis asmuo, kuriam daug vietos «Kuprelyje» skirta, tai—Kazė Gervydžiutė. Jos fiziškas grožis, jos mokėjimas vaikinus žavėti, patraukti—aprašyta gana plačiai. Bet ar mūsų mer-

gaitės moka taip flirtuoti, kaip «Kuprelyje» išdėstyta, abejojame. Visa Kazės charakteristika mums atrodo netikra, šaržuota.

Kad lietuvaitės nėra angelai, tai pripažins be ginčų kiekvienas. Bet, kad jos būtų taip gašlios, taip nepastovios, taip nesąžiningos, kaip yra nupiešta autoriaus Kazytė Gervydžiutė—su tuo vargiai kas besutiks. Iš šalies žiūrint atrodo, kad autorius piešia savo Kazytę lyg norėdamas nugiežti apmaudą ant mūsų moterų. Tai žymu jau romane «Bangos siaučia», o da žymiau «Kuprelyje». Mums bent sunku tikėti, kad tokia susipratusi, lietuvystės idėjai pasišventusi mergina, kaip Kazytė Gervydžiutė, būtų tokia į nieką neatsižiūrinti, tik lytiškos meilės ištroškusi «patelė»-žvėris.

Dar žodelis apie «Kuprelio» kalbą. Ji, kaip jau minėjom, yra daili, gyva, įvairi. Gaila tik, kad ją gadina autoriaus mėgiami bjaurūs provincializmai: g e k, g e r, l a c, n e u ž s i g a n ė d i j i m a s (kitur n e u ž s i g a n e d i n i m a s) ir k. Visai nesuprantam, kokį gražumą mato juose Šeinius. Mums rodos, kad čia ne kalbos originalumas, tik bergždžias autoriaus noras pasirodyt originaliu (pooriginalničat') vardan principo: «kad ir nežmoniškai, bet kitoniškai».

II.

Ignas Šeinius. VASAROS VAIŠĖS. Pirmosios dvi dalys. J. Rinkevičiaus leidinys. Vilnius, 1914, 140 psl. in 8.

«Vasaros vaišės» tai apysaka-kronika iš mūsų jaunimo gyvenimo vasaros vaišių metu. Tą vaišių kroniką veda čia studentas Karolis. Jis tai aprašo plačiai, kaip baigęs mokslo metus Maskvoj, rengės namo važiuoti, kaip tą sumanymą įvykdė dumdamas traukiniu per Minską į Vilnių, kaip čia jį namiškiai sutiko, kaip mylėjo, vaišino ir t.t. Žiūrint iš šalies, vis tai paprasčiausi dalykai, bet autorius aprašo juos su smulkiausiomis išgalėmis, lyg ta kelionė turėtų nepaprastos svarbos. Toliau prasideda romanas. Beviešėdamas Vilniuj Karolis susitinka savo jaunystės draugę Juliją Gervinaitę. Gimsta pirmoji meilė. —Ji

patraukia Karolį Pelėdiškių kaiman pas Julijos svainį. Čia prasideda paprastas tarp jaunųjų flirtas, sudrumstas kilusiu nesusipratimu. Mat, Julijai pikti liežuviai įkalba, kad Karolis turįs mieste kitą turtingą meilužę, Karoliui gi atrodo, kad Julija mylinti kitą vaikiną. Jaunos širdys kenčia, ir dalykui nepaaiškėjus, persiskiria. Karolis važiuoja pas dėdę į Kiečius. Čia apsilanko pas karštą «L. Ukininko» skaitytoją Eidimtą ir sujudina jo dukters Marytės, gimnazistės, širdelę. Prasideda nauja idilija; ją pertraukia išvažiavimas iš Kiečių Karolio, nebežinančio gerai, katrą iš dviejų jis tikrai myli: Juliją ar Marytę. Tuo pasibaigia antroji «Vasaros vaišių» dalis. Kiek jų bus iki galui: trys ar keturios, ar daugiau, autorius nepasakė. Kritikui įspėti irgi sunku. Greičiausiai jų bus ne viena, nes Šeiniui ta tema, matyt, patinka ir jis piešia con amore. Neapsiriksime, rodos, pasakę, jog «Vasaros vaišėse» yra nemaža asmeniškų autoriaus pergyvenimų, jog jo Karolis — tai jo paties alter ego. Dėliai to visai tai apysakai labai tiktų pavadinimas «Wahrheit und Dichtung». Skaitydamas ją savaime jauti, jog čia parodyta gyva studentiškų atostogų fotografija, tik bent kiek suidealizuota, pridengta lengvučiu poezijos šydu.

Žiūrint akyliau į tą vaizdelį fotografiją galima autoriaus talente pastebėti dvi ypatybi: 1) jis moka įspitrėti mažiausias gyvenimo smulkmenas, 2) jis neužmiršta jų ir prireikus gali iššaukti jas savo vaizduotėje ir gyvai žodžiais nupiešti.

Tiedvi ypatybi beletristikoj turi didelės svarbos. Beletristas piešia gyvenimą. Bet gyvenimą sudaro smulkmenos, kaip atomai kūną.

Kaip be atomų nėra fiziško kūno, taip be gyvenimo smulkmenų nesutversi jokio beletristiško vaizdelio. Beletristas privalo būtinai mylėti gyvenimo smulkmenas ir mokėti jas pastebėti. Šeiniuje ta dovana augšto laipsnio. Jo dvasia — tai sui generis mikroskopas gyvenimo smulkmenoms pastebėti. Nė vienos jis nepraleis, kiekviena jam brangi, lyg mok-

slininkui naujas mokslo faktas. Tiems žodžiams patvirtinti štai ištrauka iš «Vasaros vaišių» antrosios dalies. Prasideda ji šitokiu vaizdeliu:

Guliu augštieninkas, visas paskendęs žolėje. Didelė žolė. Lyg koksai miškas, aplink manęs nustojęs. Žiūriu pro jį pačiu pažemiu, pakreipęs galvą. Toli matyti.

Šit smilga sunkiai pavirtusi. Visai nugriūtų, kaip vėjo išrauta pušis, jei nebūt atsirėmusi į storą šakotą dobilą. Stipriai laiko dobilas; net įlenkęs. O ten dvi pievos dirsi, artimai susiglaudusi tęvais liemenėliais. Tolėliau kiek benykstą žalioje ūkanoje plačiai išsikesnoję kmynai. Vos vos krūpčioja po truputį. Tai, matyt, vėjelis siaučia per jų viršūnės, skaito jų pribrendusius grūdelius. Laukia, kuomet smarkiai papurtęs seną kmyną nubarstys juos žemėn.

O dar toliau, į šoną ir augščiau tik mainosi, tik žvilga skaisčiai žalsva siaura juostelė. Kas ten auga ir ar auga kas, nežinia. O gal tik taip šviesu? Gal prasideda miškas kokios naujos karalijos, gal dar didesnės?...

Va, nuo tolo, nuo tolo ateina mažutis vabalėlis, o rodosi lyg kokia didelė meška. Kai eina net medžiai linksta, net šakomis siūbuoja.

Ateina tiesiai į mane. Visai jau ne toli. Staiga sustoja ir pakelia augštyn savo smailą snukutį. Ūsais kraipo. Nustebo, ir iš kur čia tas kalnas pievoje atsiradęs. Palipėjo ant palinkusios smilgos ir žiūri kur-tai virš manęs. O smilga dreba.

Galvoja gal vabalėlis, kaip perlipti mane kalną?...

Ant kitos žolės lipa marga Dievo karvytė. Lipa taip rūpestingai, apeidama apsukai. Laukiu jos pasiekiant viršūnės.

Ne, lipė-lipė ir perėjo ant kitos žolelės. Pabuvusi ant jos truputį leidžiasi žemyn. Nepatiko ar ne ten pataikė, kur ėjo. Nusivylusi grįžta.

O čia štai, visai palei mano rankos, narsiai tempia skruzdelė kokį tai svarų daiktą. Sukrutinau pirštą, ir palindo po lapu. Pasislepė.

Kaip čia autoriaus pagauta šimtai gamtos smulkmenų, taip kitose vietose galima rasti pas jį eibes psichologiškų smulkmenų: visi jausmai ir jausmų atspalviai, lyg muzikos tonai, jam pažįstami; jis moka sudaryti iš jų visokių simfonijų—tai linksmybės, tai liūdnumo, tai ilgėjimos, kaip to reikalauja pasakojimo bėgis. Viskas jam eina be vargo lengvai, net perlengvai. Pats savaime, žinoma, tas gabumas yra gerbtinas, bet iš kitos šalies jis yra nemažas autoriui pavojus — kilnų kūrimo darbą pakeisti pigiu mechanišku pasaulio matomybės ir psichikos judėjimų fotografavimu. Tiesa, fotografija duoda kartais irgi dailių vaizdelių, bet iš kitos šalies, kas gi nežino, kad

fotografija visada bus fotografija ir niekados nevirs tikros dailės darbu. Deja, «Vasaros vaišėse» to fotografavimo yra kur kas daugiau negu tikro literatiško kūrimo. Dėliai to šis veikalas vietomis pasirodo neproporcionaliai praplėstas, užkimštas nereikalingomis smulkmenomis, užtemdančiomis veikalo planą ir gadinančiomis pačią apysakos fabulą. Iki šiol pasirodė «Vasaros vaišių» dvi ištisos dalys, bet jose, po teisybei, terandame vos tik apysakos užmazgą. Todel pilnam jos išplėtojimui reiktų dar kokių 6 — 8 tokio pat didumo dalių, o autorius, rodos, neturės kantrybės ir baigs ją 3 ar 4 dalimi. Taigi ima baimė, kad ir ši apysaka neišeitų taip nelemtai užraukta, kaip «Kuprelis» ir «Bangos siaučia».

Tokiu būdu, kaip matom, smulkmenų meilė gali duoti dvejopą vaisių: arba pagimdyti tikrą beletristą á la Tolstojus, arba paversti rašytoją į mechanišką gyvenimo kopijuotoją-fotografą, užverčiantį knygynus savo storais veikalais, bet literatūrai nesuteikiantį jokio vertesnio dailės dalyko.

Mes, žinoma, visa širdžia norėtumėm, kad Šeinius taptų mūsų Tolstojum, visų lygiai gerbiamu, mylimu ir skaitomu. Bet ar šis geismas išsipildys, nežinom. Galim tik pasakyti, kad Šeinius turi nemažą beletristišką talentą; bet kad jis subręstų, jam reikia daugiau mokslo ir daug gilesnės filosofijos negu toji, kurią jis iki šiol yra parodęs savo «Kuprelyje».

III.

I. Šeinius. NAKTIES ŽIBURIAI. J. Rinkevičiaus leidinys. Vilnius. 1914, 270 psl. in-8.

Didesniuosius Šeiniaus veikalus, kaip šit: «Bangos siaučia», «Kuprelį», «Vasaros vaišes», mūsų kritika sutiko gana palankiai. Šeiniui pripažintas talentas. Bet tas pripažinimas ir pakenkė bent kiek autoriui. Jis, matyt, sau tarė: jeigu aš turiu talentą, ir mano didesnių veikalų kritika perdaug nepeikia, tai ir visi mano smulkučiai raštai, kaip šit: vaizdeliai fantazijos, dekadentiškos eilės ir net bėgančius die-

nos dalykus liečiantieji feljetonėliai turi irgi savo svarbos ir verti išleisti. Tuo remdamasis Šeinius ir surinko visa, ką tik nuo gimnazijos laikų savo tekoj turėjo, ir išleido atskiroj knygoj pavadinęs ją «Nakties Žiburiai». Autorius ir leidėjas, matyt, manė tuo leidiniu praturtinsią mūsų neturtingą literatūrą. Deja, šis manymas buvo visai klaidingas. Tokie veikalai, kaip augščiau minėtasis, nei autoriui garbės nedaro, nei leidėjui pelno nepagamins. Tokį bent bendrą įspūdį palieka skaitytojui ši knyga.

Prasideda ji fantazijomis «Amžių kelias» ir «Tarp laukų mėlynųjų». Abidvi pretensionalės, nuobodžios ir menkos. Poezijos jose nesimato, pilna tik dailiai skambančios, bet tuščios retorikos.

«Bedugnė»—regimai nuotrupa nuo «Vasaros vaišių». Tik Julija vadinas čia Emilija, o Karolis Julijum. Literatiška vertė menkutė. Geriau parašyti vaizdeliai «Vidunaktį», «Žaltys» ir «Pakalnės tyloj». Čia bent yra gyvumo, akcijos ir net dramatizmo.

«Pro kiaurą urvą», «Marių daina», «Toli nuo žemės», «Sapnas», «Liūdna daina» — viena dekadentiška retorika, ačiū Dievui, nūn jau išeinanti iš mados.

«Genijus» geriau tiktų «Garniui» savo amžių atgyvenusiam pseudoklasicizmui pajuokti, negu Čiurlionies atminimui pagerbti. Visas čia už ausų pritrauktasai Olimpas su savo parkomis — «Atropos, Lachezim ir Kloto», su savo Zevesais, Febais, Ganimedais, su savo Artemidomis, Afroditomis, Euterpomis—yra tiesiog tinkamiausia satirai tema. Ypač puikus čia Gefestas, paverstas Čiurlionies mylėtoju!.. Nepraeis ir poros metų, kaip pats autorius pasigailės tokius literatiškus absurdus į pasaulį paleidęs.

Antroje «Žiemos Žiburių» dalyje randame pirmiausia ilgoką sentimentalį «Narą». Autorius gailis, kam tą nekaltą paukštį be reikalo nušovęs... Toliau eina «Vakarinė malda», irgi nekokia. Daug geresni aprašymai trijų meto dalių: «Ruduo», «Žiema» ir «Pavasaris». Šis pastarasis ilgiausis. Pasakojama čia plačiai, kaip saulė pavasarį ima kilti augštyn, kaip

tirpsta sniegas, kaip mieste atsiranda purvas, kaip jame miestiečiai klimpsta, praranda savo kalošus ir t. t. Mokiniai gimnazijose kuone kasmet neprasčiau savo «sočinenijose» pavasarį nufotografuoja. Bet dailės dalykais nieks tų «sočinenijų» nelaiko. Negalima dailės dalyku laikyti ir Šeiniaus «Pavasario»

Paskutinėj daly, įvardintoj pretensionaliai «Tarp kelmų, per griovius nakties glūdumoj»—surinkti neva satiriški rašiniai, kuriuose autorius stengiasi šiaip ar taip pajuokti nepatinkamus asmenis bei įstaigas, kaip šit: lenkų endekus, lietuvių filologus, «Saulės» namus Kaune ir t. t.

Vaizdely «Garbė Lietuvoj» pajuokiamas lietuvių visuomenės nesirūpinimas savo rašytojais, kol jie gyvi, ir kvailas jų gerbimas jiems numirus. Tąją lietuvių ydą išnaudojęs rašytojas beduonis Mikas Kudkudakis. Niekam jo raštų neskaitant, jis pasiskelbė miręs. Ta žinia sujudino Lietuvą. Tuoj surinkta «487 rub. 2 kap. paminklui, 259 rub. pačiai ir 248 rub. 55 k. raštams išleisti».

Kiek vėliau tos žinios neteisingumas kad ir paaiškėjo, bet Kudkudakis pragarsėjo. «Dabar laikraščiai kiekvieną Kudkudakio žodį su pagarba gaudo. Už paprastos poetiškos žinutės eilutę po 3 kap. moka, už straipsnio—5 kap., vaizdelio—8 ir už eilių — 10».

Žinoma, tokio Kudkudakio nėr buvę. Bet rašytojų, trokštančių Kudkudakio laimės ir labai į jį panašių, rodos, yra vienas kitas... Šeinius, matyt, tai, žino geriau už mus; o kad jis kiekvieną savo parašytąjį žodelį moka branginti neblogiau už nebuvėlį Kudkudakį, tai geriausiai parodo jo «Nakties Žiburiai».

Pr. Penkaitis.

Pr. Penkaitis. RAŠTAI. Pirmas tomas. Kaunas, 1922, 273 psl. in-16.

Sekdamas kitais ėmė leisti savo «Raštus» ir Pr. Penkaitis. Jų, tur būt, susirinks nemaža, nes autorius lietuviškai rašyti yr pradėjęs 1905, taigi mūsų literatūroj darbuojas jau apie 20 metų. Keista tik viena, jog išleidęs savo «Raštų» pirmąjį tomą, teišsiuntinėjo jį toli gražu ne visoms redakcijoms. Nėr jo gavus nė «Draugija», nors prieš pat karą ir buvo joj įdėtas gan įdomus Penkaičio vaizdelis. Kieno čia kaltė, mes nežinom. Konstatuojam vien faktą, galintį Penkaičio raštams nemaža pakenkti, nes, laikraščiams jų neminint, retas juos ir bepirks. Neveltui juk pasakyta: Ignoti nulla cupido.

Nurodę, ko autorius nėr padaręs, pažiūrėkim, ką jis savo «Raštų» pirmam tome skaitytojams yra davęs.

Pirmiausia čia randame autoriaus autobiografiją. Už tai jis tikrai pagirti vertas. Nes skaitytojui svarbu gerai suprasti rašytojas. O tam reikia žinoti, kas per vienas pats autorius, kur jis gimęs, augęs, mokinęsis, ką skaitęs, veikęs, kaip gyvenęs ir tt. Tuo atžvilgiu Penkačio autobiografija, kad ir trumputė, skaitytoją pilnai patenkina. Iš jos sužinome, autorių esant jautriaširdį lietuvį, karštą patriotą, kokį laiką buvusį iš tėvynės pabėgusį, bet vėliau jon vėl sugrįžusį, jai mielai tarnauti pasiryžusį ir jos apleisti nebežadintį. Dieve padėk autoriui ištverti ir savo darbų vaisiais tėvynėj pasi-žiaugti. Iš savo pusės mes tegalim čia tik pridurti, kad ši autobiografija turi nemaža vertės net ir literato akimis į ją žiūrint.

Tolesnį šio tomo turinį sudaro autoriaus originaliai vaizdeliai. Jų viso labo 13. Pirmieji šeši ir pas-

tarieji penki yra trumpučiai. Atrodo, lyg tai būtų pirmieji autoriaus bandymai. Pav., «Prie karsto» autorius rauda mirusios savo dukrelės. Rauda nuoširdžiai, jausmingai; bet mūsų kaimo moterėlės kartais sugeba paraudoti dar gražiau.—«Elgetoj» matom gerašird studentą, atiduodantį «tris dienas nevalgiusiam vargšui» paskutinį auksiną ir liekantį be pietų, bet užtat to pat elgeta apsimetusio pono, gausiai atlygintą. «Nemigoj» gyvai nupiešta antitezė tarp triukšmingai puotaujančios namų savininkės ir alkano nei dirbti nei užmigti negalinčio vargšo studento. «Naujametis numeris» tai tragikomiškas vaizdas nusidirbusio redaktoriaus, kurs Silvestro vakare iš nuovargio užmiega ir del tos priežasties naujametis laikraščio numeris lieka neišleistas. «Labdarys»—tai praturtėjęs daktaras lietuvis, nelaikąs savo pareiga imti bilietą į labdaringą lietuvių studentų vakarą. «Lekia» — tai aeroplano skraidymo ir žemėn kritimo vaizdelis ir t.t. Visi jie, kad ir apydailiai, bet gilesnio įspūdžio nepalieka ir estetiškai išlavinto skaitytojo nepatenkina. Išimtį sudaro tik du platesniu dalyku: «Laimę atradus» ir «Besibastant».

Pirmame iš jų inžinierius Anzelmas Roputis organizuoja lietuvius «pabėgėlius» dideliame rusų pramonijos mieste. Darbas jam vyksta. Jo iniciatyva dygsta specialės pabėgėliams dirbtuvės, jų vaikams prieglaudos ir mokyklos. Roputis, ligšiol tetarnavęs rusams, nori atsilyginti savo tautiečiams; jis dirba, pasišvenčia, nori palengvinti jų būvį. Bet jo padėjėjai lietuviai savo intrigomis ir demagogija priverčia idealistą inžinierių išeiti iš komiteto pabėgėliams šelpti ir stoti privačios fabrikos direktorium. Mat, jo turėta viena silpnybė — pamylėta graži, dora, išmintinga mergaitė rusė — Marusia. Roputis įtarta del jos eikvojęs komiteto pinigus... Naujoj vietoj iš pradžių Roputis karštai imasi darbo, bet po kiek laiko apsileidžia apimtas noro keltis Lietuvon ir jai darbuotis. Pagalios metęs Rusiją ir net mylimąją Marusią, grįžta tėvynėn ir čia kuria naują miestą ir jaučiasi, galop,

suradęs savo laimę. Šis naujas miestas, žinoma, yra autoriaus fantazijos padaras. Bet pabėgėlių psichika, lietuvių nemokėjimas išvien dirbti, Ropučio priešų žemas būdas, egoizmas, intrigos, nupiešti gyvai, realiai ir teisingai. Autorius čia yr parodęs tikrą beletristo talentą. Prikišti galima tik paties Ropučio charakteristikos neaiškumas. Tai jis stebina visus savo sumanumu, energija, savim pasitikėjimu, tai virsta kažkokiu ištižėliu, apsileidėliu, be valios, be energijos, kurį jo Marusia turi kaip vaiką globoti ir visu kuo aprūpinti. Dėliai to skaitytojo simpatiją traukia ne Roputis, tik Marusia. Josios palikimas meta gan tamsų šešėlį į Roputį, ne tik kaip į vyrą, bet ir kaip į žmogų. Normalus, sveikas, sąžiningas žmogus taip pasielgti nieku būdu nebūtų galėjęs. Nebūtų jam to leidus jau pati savigarba. Sąžinė gi tiesiog jam pakuždėtų, jog paimti jauną nekaltą merginą, pasidžiaugti ja kurį laiką ir paskui mesti — yra nedoras darbas. Ropučiui tai visai neateina į galvą. Nuo jo visa tai lengvai nurieda. lyg vanduo nuo žąsies. Jis nedaro sau jokių priekaištų ir nejaučia jokių gilesnių susikrimtimų. Taigi autoriaus Ropučiu — pusiau didvyriu, pusiau Molio Motiejum, pusiau niekšu — pasidžiaugti negalime. Jojo pastarasis susitikimas ir apsiėjimas su Marusia yra tikras disonansas. Veikalui būtų buvę kur kas sveikiau, jei jame tas epizodas būtų buvęs visai apleistas. Rasti laimę, sugriovus kito laimę, tegali nebent koks kvailys arba anapus gera ir bloga bestovįs Nitšės velniažmogis...

Antras veikalas, kuris verčia skaitytoją ilgėliau stabtelti, tai «Besibastant». Autoriaus, matyt, norėta iš jo padaryti tikras romanas. Jo turinys yra šitoks! Jaunas studentas, gimęs Lietuvoje, bet nuo savo krašto nutolęs, pasilgsta galop gimtinės ir važiuoja jos aplankyti. Jis plaukia Nemunu, gėris gamtos reginiais ir garlaivy susitinka rusę mokytoją Kasę, mokytojaujančią vienoje Lietuvos mokyklų, mokančią gerai lietuviškai ir turinčią drasos pirmais mokslo metais mokyti vaikus lietuviškai. Gerų tėvų duktė, daili, inte-

ligentinga, Kasė daro įspūdžio studentui, ir tarp jųviejų prasideda susirašinėjimas. Jis yra nuoširdus, tęsias gan ilgai, iki galop Kasė laiške prisipažįsta pamilusi savo korespondentą. Šis, gavęs tą žinią, iš pradžių nudžiunga ir nori tuojau skristi pas mylimąją. Bet išsimiegojęs atšąla ir net pertraukia susirašinėjimą. Po kiek laiko vėl pasiilgsta meilužės, išsirengia Lietuvon tikėdamas ją ten pamatysiąs, bet, atvykęs Vilniun, susimąsto ir... pasuka Kijevan. Čia dailės parodoj netikėtai pamato savo Kasę, bet jau susižadėjusią su kitu. Vargšas griaužias, atsiprašinėja ir maldauja būti jojo. Bet ši pasirodo tvirtabūdė ir duotojo sužadėtiniui žodžio nemaino, teka už jo, kad ir be meilės.

Praeina keletas metų, Kasė tampa našle ir atvykus Birštonan susitinka su savo pirmuoju meilužiu. Ji vėl atveria jam savo širdį, išgelbi jį nuo paskendimo, siūlosi padėti jam mokslus išeiti ir, tapus josios vyru, pas ją apsigyventi. Bet jis ir čia pasirodo silpnavalis; prižadėt prižada, bet žodžio neišlaiko ir pabėga. Tuo viskas baigias.

Ką autorius turėjo omeny rašydamas šią apysakaitę, mes nežinom. Jei jo norėta, kad skaitytojai pasibjaurėtų Kasės meilužiu, tai tikslas visai atsiektas. Šlykštesnis tipas sunku ir sugalvoti. Tai ne žmogus, bet kažkoks bekaulis moliuskas. Į jį pažiūrėjus noris tik nusispjauti Autorius vadina ji žmogum «be vairo». Tai tiesa, bet to per maža. Jis ne tik «be vairo», jis ir be dogmato ir be sąžinės, o ypač be valios. Lietuviškai jis reiktų pavadinti paskutiniu Molio Motiejum, o rusiškai — kvadratan pakeltuoju Oblomovu. Jis svajoja Lietuvai patarnauti, bet visą laiką bastos po Rusijos miestus, lanko mažne visus Rusijos politechnikus ir universitetus. Jis yra amžinas studentas, eina paeiliui visus mokslus: inžineriją, matematiką, teisę, agronomiją, mediciną, nė vieno jų nebaigdamas. Jis svajoja Lietuvai ilgainiui patarnausiąs, bet faktiškai nieko jai nedaro, tik jos duoną veltui valgo. Tai tiesiog «tfu žmogus»!.. Visos jo būdo ypatybės

žadina pasibjaurėjimą juo. Bet skaudžiausia tai tas, kad jis visgi nėra grynai fantazijos padaras. Jo ypatybės nėra iš piršto išlaužtos. Sumažintoj dozėj jos galima pastebėti ne tik mums artimuose žmonėse, bet ir pačiuose mumyse, bent tam tikrais gyvenimo momentais. Mat. plaukti «be vairo» pavandeniui, kur srovė neša, kur kas lengviau negu aktyviai kovoti su aplinkybėmis bei kitų žmonių nusistatymais. Taigi nors šia apysaka ir negalima pasigėrėti, tačiau ji turi bent tą gerą pusę, kad verčia skaitytoją pagalvoti, be nesu kartais panašus ir aš į aną Lietuvos Oblomovą.

Dailės atžvilgiu «Besibastant» stovi žemiau už «Laimę radęs». Dialogai vietomis perilgi, pasitaiko nereikalingų pasikartojimų. Daug kas drąsiai būtų galima išbraukti. Pav., 193 pusl. autorius leidžia Kasės meilužiui atsiminti savo bastymąsi. Šis tuo pasinaudoja ir išskaito net... 21 miestą! Tų miestų sąrašas užima tekste mažne visą puslapio pusę. Skaitytojui tai visai neįdomu, o ir autoriaus tikslui — visai nereikalinga. Iš šalies žiūrint atrodo, lyg autorius tyčia norėjo padauginti eilučių skaičių, kad gautų daugiau honoraro...

O dar labiau reikėjo autoriui išbraukti šlykščią sceną 225 — 226 pusl., arba bent kiek ją pridengti. Taip, kaip ji yra ten nupiešta, savo perdideliu realizmu ji tiesiog teršia skaitytojo sielą. Autorius, aukodamas šį pirmajį savo «Raštų» tomą savo mirusiai dukrelei paminėti, vadina ją «daugelių minčių įkvėpėja». Tuo mielai tikim. Bet aną šlykščią sceną autoriui, be abejo, yr įkvėpusi ne jo nekaltoji dukrelė, tik purvina pasaulio dvasia. Labai gaila, kad autorius jos čia yr paklausęs. Jei jo skaisti dukrelė galėtų šiandieną iš dangaus prabilti, ji, be abejo, tartų: «Tėveli, tai ne mano mintis. Jei aš būčiau gyva, nebūčiau tau leidusi tai apysakon įdėti. Ne tik tu, bet ir kiti tėvai turi skaisčių dukrelių. Aš apleidžiau šį pasaulį, jos tebegyvena. Ne viena iš jų, ištroškusi skaitymo, paims į rankas ir tavo pirmąjį tomą — ir

joms pasidarys šlykštu, kaip ir man. Kam to reikėjo?!. Tikras grožis to nereikalauja!.. Gaila man tavęs, tėveli!»...

Tiek apie turinį. Kai del kalbos, tai ji gan graži, gyva. Be reikalo tik autorius dažnai vartoja žodį «atliepia». Gal Suvalkijoj kartais taip ir taria. Bet plačioji Lietuva niekur taip nesako. Rašyboj irgi yra išlikusių nereikalingų senovės liekanų, pav., trauktiees viet trauktis ir tt. Spaudos klaidų gana daug. Bet šiaipjau leidinys gana švarus, spauda aiški, kaina nebrangi. Suaugę gali tą tomą pirktis, jaunimui nepatartina.

Lazdynų Pelėda.

Lazdynų Pelėda. KLAIDA. Apysaka. Vilnius, Kuktos sp., 1909, psl. 520 in-16.

Po V. Pietario „Algimanto“ — yra tai visų plačiausia mūsų literatūroje apysaka. Gal ji del to išėjo toki plati, kad joje parodyta skaitytojams ne viena klaida, bet kelios, būtent: 1) linkimas mūsų inteligentijos prie lenkių ir jų vedimas; 2) mūsų kaimiečių noras iškilti į ponus; 3) aklas, nekritiškas pamėgdžiojimas rusų revolucijos; 4) neišmintingas davatkėlių maldingumas ir bjaurus religijos obalsių piktiems tikslams išnaudojimas ir 5) nežiūrėjimas meilės jausmų einant moterystėn. Visos tos klaidos apysakoje neperartistiškai sujungtos ir nežinia, kurią iš jų autorė laiko visų svarbiausia. Skaitytojui irgi nelengva tai atspėti. Plačiausiai nupasakota pirmoji ir trečioji klaida. Bet sumegstos jos irgi apgraibomis. Nes apysakoje visai nerandame psichologiškų išaiškinimų, kokiu keliu iš silpnavalio Petro Jonaičio, dedančio karštus kompresus savo lėlės, lenkės žmonos, šuniukams, galėjo išeiti revolucionierius veikėjas. Mūsų išmanymu, autorė perdaug susyk norėjo apžioti, per tai ir veikalas išėjo ne pilnai nusisekęs. Kur kas būtų buvę geriau, jei autorė pirmąsias tris augščiau nurodytas klaidas būtų pasirinkus tema trims atskiroms apysakoms.

Kad Lazdynų Pelėda nemėgsta davatkėlių ir moka jas pašiepti, tai mes ir seniau žinojom. Šioje apysakoje šiuo klausimu nieko nauja nerandame. Ar revolucionieriai persirėdinėjo kunigų rūbais ir ar davatkėlės vaišino juos pautiene ir platino jų raštus, manydamos, kad tai esą dievobaimingos knygelės, mes nežinome. Iš apysakos aišku tik vienas dalykas

kad tai šaržas, daugiau nieko. Taip pat ir Syrienės, lygonių marintojos, tipas mums atrodo psichologiškai gana abejotinas.

Bet nežiūrint tų silpnų pusių, ši nauja garbios autorės apysaka reikia laikyti viena iš geriausių, nes joje ne vien užgriebta gana plati mūsų gyvenimo sritis, bet ir nupiešta daugelyje vietų su tikru talentu. Ypać pagyrimo verta apysakos kalba gyva, vaizdinga, pasižyminti nepaprastu žodžių turtingumu. Kiekvienam mūsų kalbos mylėtojui, norinčiam išvengti klaidų kalboje ir rašte, karštai patariame perskaityti šią «Klaidą».

Šatrijos Ragana.

Šatrijos Ragana. VINCAS STONIS. Vilniuje, 1906, psl. 143 in-18.

Dvejopos rūšies esama apysakų: vienose rašytojai rodo žmonių gyvenimą, kokiu jis tikrai yra, kitose nupiešia tipus ir santykius, kokių dar nėra, bet geistina, kad būtų. Naujas Š. R-os veikalėlis matyti pridera antrajai apysakų rūšiai. Nes tokios «gerosios panelės», kokią mums nupiešė garbi rašytoja, be abejo, nerastumėm niekur pas mus, kad ir pereitumėm visus Lietuvos dvarus, nė vieno neaplenkdami. Tokia «geroji panelė» tai idealas, kurį rašytoja tyčia rodo jaunoms mūsų dvarininkų dukterims, norėdama joms įkvėpti meilės lietuvių kalbos, lietuvių žemės, jų garbios praeities ir t. t. Tuo atžvilgiu «Vincas Stonis» šalia gryno dailės tikslo, turi dar ir kitą— publicistišką, turi savąją augščiau nurodytąją tendenciją. Dažnai tendencija mažina literatišką apysakų vertę; čia to skaitytojas nejaučia. Mūsų išmanymu, «Vincas Stonis» reikia laikyti geriausiai pasisekusiu Š. R-os veikalu, Geistina, kad tą apysakaitę perskaitytų ne tik mūsų jauni vaikai, bet ir suaugę vyrai, o ypač jaunos mūsų dvarininkų dukterys. Čia jos rastų praktiškų patarimų, kaip galima pigiai įgyti žmonių meilę, darant jiems gera. Tik visa nelaimė, kad mūsų dvarų panelės nieko beveik lietuviškai nesupranta. Joms nebent reikėtų ta apysaka lenkiškai išversti.

Kalba, kaip paprastai Š. R-nos, daili, gryna. Tik laiškus deda lietuviai ne į «kuvertą», bet į «voką».

SMULKESNIOJI BELETRISTIKA.

KUNIGO GIMINĖ. Parašė J. Gerutis. Shenandoah, Pa. 1906, 68 psl. in-12.

Yra tai pirmutinė mūsų literatūroje apysaka iš kunigų gyvenimo. Tiesa, Šventmikis yr išleidęs pirm Geručio kelis vaizdelius, kuriuose veikia kunigai, bet tos apysakaitės galima pavadinti greičiau šaržais. karikatūromis ar kuo kitu, tik ne tikrais lietuvių kunigų gyvenimo vaizdeliais. Šventmikio, matyt, norėta ne tiesai ir dailei patarnauti, bet vien savo apmaudą ant kunigų nugiežti.

Gerutis visai kitaip į tą dalyką pažiūrėjo. Jis rodo skaitytojui kunigą neišsvajotą, ne suodžiais išteptą, bet tikrą, gyvą, nė kiek neidealizuotą. Tokių kunigų, kaip nupieštasis Geručio kun. Pempė, yra pas mus ne viens, ne du, bet šimtai. Todel verta perskaityti ši apysakėlė ne tik kunigams, bet ir mūsų antiklerikalams. Tegu visi pamato, kaip iš jaunikaičio gimnazisto darosi klierikas, kaip klierikas tampa kunigu, kaip kunigas iš pradžių kamendoriauja, paskui klebonauja, altaristauja ir miršta...

Tiesa, Gerutis ne visą kunigo Pempės gyvenimą aprašo. Rašytojui rūpėjo labiausiai santykiai tarp kunigo ir jo giminės, kurie pas mus tikrai negeistini. Mat, giminės žiūri į kunigą, išėjusį iš jų tarpo, kaip į melžiamą karvę, ir išnaudoja kuo bjauriausiai, ypač jei kunigas pasitaiko minkšt širdis. Prieš tą išnaudojimą ir nukreiptas visas Geručio satiros aštrumas.

Kai kurie, perskaitę šį naują garbaus rašytojo veikalėlį, prikaišioja, buk autorius perdaug juodai nupiešęs kunigų gimines, jog parašęs netiesą, nes, girdi, esą daug kunigo giminių dorų ir neegoistų,

kurie mylį kunigą visai nežiūrėdami į tai, ar gaus ką iš jo, ar ne.

Tai tiesa. Bet kadangi daug daugiau yra tokių, kurie kiekvieną kunigo skatiką laiko savu, tatai nupiešdamas tokius Šeškus, Lapes, Žebinkščius ir kitus kun. Pempės giminaičius, Gerutis nė kiek tiesai nenusidėjo. Jis pasinaudojo tik artisto teisėmis ir sukūrė keletą gyvų «kunigo giminės», tipų, kurie ir pasiliks mūsų literatūroje kaipo protestas prieš bjaurų kunigų išnaudojimą iš šalies visokių, kartais net iki devintos kartos, kunigo giminaičių.

Knygutė išleista švariai. Kalba, kaip paprastai Geručio, graži ir gyva. Nieks nepasigailės 20 kap. už tą apysakėlę užmokėjęs. Ypač patartumėm ją perskaityti jauniems kunigams, vos tik tepradedantiems kunigauti.

Eugenijus Sue. SIDABRINIS KRYŽELIS arba DAILYDĖ IŠ NAZARETO. Apysaka iš laikų kankinimo Kristaus. Vertė J. Laukis. Chicago, 1906.

Vertėjas prakalboje prisipažįsta, tą veikalą «tyčiai» išvertęs «del jo didelės pritaikomybės prie dabartinių laikų». Tą «pritaikomybę» Laukis mato analogijoje tarp Kristaus mokslo ir socializmo. Kaip Kristaus mokslas išgriovęs seną netikusią pagonijos tvarką, taip dabar socializmas, panaikinęs nedorą kapitalizmo viešpatavimą ir iškreiptąją krikščioniją, pagamins žmonijai naują civilizaciją «socialistiško surėdymo draugijos».

Tat radęs, jog Sue Kristų yr atvaizdavęs kaipo revoliucionierių ir demagogą, Laukis pasiskubino ir lietuvius supažindinti su prancūziškojo pamfletininko veikalėliu «del jo didelės pritaikomybės prie dabartinių laikų»....

Pažiūrėkim, kaip gi Sue su Laukiu «pritaiko» Kristų dabartiniams laikams? Tam dalykui užteks parodyti, kaip Sue yr apibūdinęs Kristų savo knygpalaikėje. Tą charakteristiką randame 58-59-me psl. Skamba ji šitaip:

«Sūnus Marijos, draugas mažų vaikelių, vargšių motinų, kenčiančių ir vergų, buvo apsirengęs, kaip ir kiti izraėlitai, jo bendražemiai. Dėvėjo jis rūbą balto audimo, sujuostą per juosmenį šikšniniu diržu, prie kurio kabojo čeraslas; keturkampė mėlina skraistė driekėsi jam nuo pečių».

Nurodęs, kad Kristus buvęs ne vienas, bet su dviem apaštalais, Judu ir Simeonu, Sue rašo toliau šitaip:

«Judas žmogus nelemto ir prigavingo veido ir Simeonas, du Jezaus mokiniai, ėjo draugiai su juo ir nešė kožnas po dėželę, iš kurių sūnus Marijos, paklausęs ligonio ir išklausęs jo su atida, ėmė vaistus ir davinėjo sergantiems bei moterims, atėjusioms klausties jo rodos ar pačios sau ar savo vaikams».

«Tankiai su davinėjamais balsamais ir rodomis, Jėzus pridėdavo dovaną pinigais, kuriuos jis ėmė iš čeraslo, kabančio jam po diržu; jis taip tankiai siekė į tą čeraslą, kad pagaliaus, įkišęs ranką, nusijuokė liūdnai pajutęs nedidelį kišenių tuščiu. Taigi pasisukinęs visaip, jis išreiškė didelį pasigailėjimą tartum norėdamas parodyti, jog jis neturi ką duoti»!...

Toks tai buvęs Krištus pagal Sue, kuriam aklai tyki Laukis.

Kaip matot, skaitytojai, Sue padarė iš Jėzaus kažkokį daktarėlį su «balsamais», filantropą «su čeraslu», sauja beriantį pinigus, nežinia iš kur gautus, ir galop — «agitatorių», griaujantį «supuvusią tvarką», ir beveik socialistą, kaip toliau Sue išrodo.

Tuo tarpu, jei paimsime Evangeliją, nieko panašu ten nerasime. Tiesa, Kristus gydė ligonius, bet dieviška galybe, o ne «balsamais», penėjo alkanas minias, bet maistą stebuklingai daugindamas, o ne auksą iš čeraslo berdamas; barė lobininkus ir fariziejus, bet nebuvo agitatorius nei socialistas.

Todel Sue savo Kristų yr iš piršto išlaužęs, o ne iš Evangelijos paėmęs, ir per tai visas jo veika-

lėlis, kaipo išniekinąs Kristų, yra ne skaitymo vertas, bet tiesiog lauk išmestinas, kaipo antikrikščioniškas šlamštas.

SIDABRINIS GRAŠIS. Ryga, 1906. 16 psl. in-18.

Paduota čia «istorija» apie Judos, Kristaus pardavėjo, grašį, kurs, «amžinojo žydo» įduotas dviem vienuoliam, pridarė visam vienuolynui begales nelaimių. Ta «istorija», kaip tvirtina leidėjas, esanti paimta iš laikraščio «Prawdą a Bogiem». Jeigu tikrai yra toksai lenkiškas laikraštis, tai tenka tik nustebti, kad jis tokius niekus spausdina. Nes visa ta sidabrinio grašio «istorija» yra paprasčiausia bobų pasaka. Todel nei vertėjui, nei leidėjui negalima pasakyti ačiū už pagaminimą lietuviams to netikusio šlamšto. Netikusiam originalo turiniui pilnai atatinka bjauri lietuviško vertimo kalba ir rašyba. Štai keletas pavyzdžių; vertėjas rašo: jodais, bjauriauseis, noriejo; neramistę, (5) dasilitieti, dadėjo (6), maldybių arba nobaženstvų (9) ir t.t. Žodžiu sakant, «Sidabrinis Grašis» yra tikras «Michaldos praractvų» ir kitų panašių amerikiškos «Saulės» leidinių brolis.

MLODA LITWA. Nowelle. Przełożył z litewskiego Bolesław Szczęsny Herbaczewski. Tania Bibljoteka dla Wszystkich № 7. Warszawa. 1907, 87 psl. in-8.

Šiame rinkiny sudėti geresniųjų mūsų rašytojų veikalai, kurie — ar savo turiniu ar savo forma — gali tikti lenkui skaitytojui. Čia randame Bitę, (Nebepirmas), kurią autorius nori paversti d-ru Basanavičium, spręsdamas iš inicialo B., Šatrijos Raganą (Daktaro pasakojimas), Lazdynų Pelėdą (Davatka, Kas priešius?), Jasiukaitį (Senelis) ir kitus. Žemaitės šiame rinkiny nėr nė vieno veikalėlio, bet užtat vertėjas žada netrukus išleisti jos veikalų vertimą atskiru tomu.

Vertimai atlikti gražia lenkų kalba. Kas yr skaitęs ir originalą, gali mielai skaityti vertimą—tiek vertėjo mokėta suprasti ir nepragaišinti originalų grožio. Taigi lauksime žadėtųjų daugiau vertimų.

ANTRAS KRIKŠTAS. Šių laikų apysaka. Parašė Br. Vargšas. Chicago. 1907, 83 psl. in-12.

Tos «apysakos»turinys yra toks: Jaunas socialistas Vitoldas, nelyginant kaip ana Gogolio «ďama», yra gražus visais atžvilgiais. Būdamas «ideališku» socialistu, jis ideališkai ir veikia. Valdžios «bernai» jį sugauna ir ištremia į tolimąjį Rusijos miestą. Čia, žinoma, irgi netrūksta šnipų ir žandarų, bet mūsų «idealui» tai niekis, jis varo savo «šventą» darbą, susibičiuliuoja su žandaro sūnumi, patraukia savęsp ir savo mokslui žandaro dukterį Nataliją; galop, po įvairių vargų, su Natalija ir draugu Vasilijum persikelia į mažą Lietuvos miestelį, iš kur ir «platina, ką galėdami, tarp žmonių».

Kad socialisto Vitoldo vaizdelis išeitų dar skaistesnis, autorius nupiešė Vitoldo dėdę kunigą kuo juodžiausiai. Mat, tas dėdė, materialiai nuskriaudęs Vitoldą, net «danguj šokinėja apie Vitoldo pinigus» (82)!

Akcija apysakoj eina šuoliais, žaibo greitumu. Tuo greitumu, matyti, buvo užsikrėtus ir pati spaustuvė, nes 81 pusl. paliko visai tuščią, neatmuštą.

Autorius pasirašė Vargšu, bet vargiai yra tikrą vargą matęs. Jis žiūri į gyvenimą per raudonus socializmo akinius, mato socializme ne tik mokslą, bet ir gyvenimo idealą. Socializmas — tai Vargšo religija: jis ją karštai ir naiviai tiki, lyg turkas Koraną, be jokio kriticizmo ir abejojimo.

Kaipo literatiškas veikalas, «Antras Krikštas» netur jokios vertės. Yra tai paprastas agitatoriškas socialistų šlamštas.

M. Radzevičiutė. ANIMA VILIS. Apysaka. Jono Montvilos vertimas. Shenandoah Pa, 1907, 162 psl. in-8.

M. Radzevičiutė labai daug rašo, bet jos apysakos dažniausiai pasirodo ant vieno kurpalio siūtos. Beveik kiekvienoje iš jų rasi išvestą jauną vyruką, nepaprastos energijos, be galo geros širdies, kovojantį su šimtais kliūčių ir laimingai jas nuveikiantį, žodžiu sakant, didvyrį. Tokį didvyrį randame ir šioje apysakoje asmenyje Mrozovickio, atvykusio į Sibiriją laimės ieškotų. Tačiau net ir ne labai išlavintas skaitytojas pripažins, jog Mrozovickio charakteristika autorei visai nepasisekė. Vietomis jis išeina labai keistas ir net apykvailis. Visa apysakos vertė — tai sibiriškos gamtos aprašymuose ir vaizdeliuose iš lenkų tremtinių gyvenimo. Vertimo kalba nebloga. Paviršutiniam pavidalui nedaug ką tegalėtumėm prikišti. Ji tokia pat, kaip ir kiti kun. Miluko leidiniai. Galima nebent tik pagailestauti, kodel leidėjas nepataria vertėjams pasirinkti geresnių veikalų iš svetimos beletristikos. Anima Vilis visai juk nėra lenkų literatūros pažiba.

Kun. Z. Chelmickis. AMŽINĄ ATILSĮ. (Requiescat in pace.) Apysaka. Vertė Kun. T. Z. Seinai, 1907, 106 psl. in-16.

Labai dailiai išleista knygutė. Joje sumaningai parodyta, kiek gera gali padaryti kaime pilnas Dievo ir artimo meilės kunigas. Autorius, žinoma, savo apysakai medžiagą yr ėmęs iš lenkų gyvenimo, bet skaitant puikų kun. T. Ž. vertimą, visai to nežymu. Visa, kas pasakyta knygutėje apie kun. Mažiuko darbus, o ypač apie jo kovą sų girtybe, tinka kuo geriausiai ir mūsų gyvenimui. Galima tik bent kiek parūgoti autoriui, kodel jisai neparodė kun. Mažiuko, kaipo švietimo platintojo, prieglaudų rengėjo, draugijų steigėjo ir t.t. Tuo atžvilgiu kun. Ch. veikalėlis atrodo labai nepilnas ir stovi kur kas žemiau negu garsi panašaus turinio iš irlandiečių kunigų gyvenimo Shehan'o apysaka «Mano naujasis vikaras».

Dėdė Atanazas. SAMDININKAI. Apysaka. Kaunas, 1908, 29 psl. in-16.

Šioje naujoje apysakaitėje gerb. mūsų beletristas judina labai opų ir svarbų — samdininkų klausimą. Nurodo, kokiu keliu dažniausiai atsiranda pas mus «susipratusieji» piemenys ir bernai, kurie daug moka kalbėti apie savo teises, o nieko nenori žinoti apie sąžiningą savųjų priedermių pildymą. Autorius, matyti, turėjo progos nesyk prisižiūrėti kaimiečių gyvenimo ir arčiau pažinti ne vieną tipiškąjį naujos gadynės kaimo samdininką, nes nupiešti jo vaizdeliai išeina gyvi, neišsvajoti. Todel apysakaitė verta praplatinti tarp kaimo darbininkų; ne vienas ją perskaitęs, nenorom sušuks: O, kad jį bala tą Dėdę Atanazą; juk tai jis čia tikrai bus mūsų Jurgį aprašęs...

Vieno tik dalyko tai apysakaitei tetrūksta — tai gerų samdininkų paveikslo. Kad ir jų Lietuvoje esama, tuo juk negalima abejoti. Ne visi gi samdininkai yra tokie miegaliai, tinginiai ir apgavikai, kaip autoriaus išvestasis bernas Jurgis.

1. Jaunutis Vienuolis. (Juozapas Garbačauskas). ERŠKĖČIŲ VAINIKAS. Krakuva, 1908, 84 psl. in-8.

2. J. A. Herbaczewski. POTĘPIENIE. Tragedya duszy. (Cztery miraże na pustyni klątwy i wygnania). Kraków, 1908, str. 144 in-8.

1. «Erškėčių vainike» yra ir dialogų, ir pasakų, ir «Nauja Babilonija», ir «Dvi maldi», ir kitko, bet visa tai sukas apie Jaunučio Vienuolio credo ir jo pia desideria. Štai to naujojo credo «artikulai»: 1) Lietuvos moterys—tai patelės (5); 2) demokratiška pirmeiviška Lietuvos idėja pavojuje (23); 3) mūsų dainiai migdo visuomenę formos, o ypač ritmikos vienodumu—monotonija (46): 4) mūsų prozaiški raštai irgi niekam netikę, mat, juose randas tas pats vienodumas, senumas, ta pati begalinė monotonija.... ta pati baimė būti nesuprastu» (48); 5) mūsų kritikai — tai Dieve apsaugok: jie bučiuoja

ranką Maironiui, glosto Jakštą, o Baironui ir Vyspianskiui peria kailį; 6) mūsų santykiai su lenkais ir rusais vienpusiški; 90% mūsų jaunuomenės išsilavino rusybės įsravoj ir todel bekovodami su lenkų pavojingumu... kloniojas Rusijos pavojui (51); 7) Lietuva turi daug bendra su Lenkija; lenkų rašytojai (kuriuos autorius darkydamas lietuvių kalbą vadina rašėjais) mums yra, be abejo, artimesni negu rusų rašytojai (52); 8) mūsų jaunuomenė baisiai subobėjo (54), mūsų jaunieji vyrukai — tai «dūdelės, į kurias pučia panelių balseliai» (55); 9) dabartinė Lietuvos kunigija — tai tautos Harpija (75), tai ne «lietuvių žemės druska, bet Lietuvos atgimusios dvasios .. pipirai» (76); 10) Lietuvos kunigija pataria savo tautai bičiuliuotis su tais, kurie net išsižioję laukia tautos mirimo (80); kunigams nereikia nei tikros dailės, nei tikros poezijos, nei tikro apšvietimo (84); 11) Kunigai savo tūkstančius varžo bankuose — ir leidžia talentams badu stipti (80); 12) Šis autoriaus tikėjimas tvirtas—kaip Perkūno kūjis (82)!—Tiek yra «artikulų» naujo Gerbačausko tikėjimo. Pažiūrėkim dabar, ko jis geidžia kokie jo yra pia desideria? Jis karščiausiai nori vieno dalyko: iššaukti Lietuvoj audrą, kuri išvaikytų iš V. Dievo namų visus «Dėdės, Druskius.... et tutti quanti» (82), jis nori būti vienatiniu nauju «teisėju» (2) mūsų jaunos literatūros, poezijos, kultūros, kritikos, politikos, nori tapti tautos genijum—vadovu, visų garbinamu, gausiausiomis aukomis šelpiamu, kaipo vienatinis, neklerikališkas virštalentas, prieš kurį Maironių, Patrimpų ir kitų «klerikalų» talentai tai lyg dulkės prieš tyrą auksą. Knygutė ironiškai dedikuota Druskiui, kurį autorius, matyt, laiko visų baisiausiu «Boa-Smaugėju». Toje dedikacijoje autorius prašo jo veikalą «kritikos kamine puikiai išrūkyti». Mielai būtumėm tai išpildę, jei būtų buvę kas «rūkyti». Bet, deja, visame «Erškėčių vainike» nieko apčiuopiamo neaptikom, radom tik vox, vox, praeterea nihil. Galop ir viso Gerbačausko Credo tvirtumas, prilygintas Perkūno kūjo tvirtu-

mui, mums atrodo nekoks. Nes nei Perkūną nei jo kūjį mes netikim; laikom juos tiesiog nebuvusiais daiktais, todel kalbėti apie dalykus, panašius į nebūtus daiktus, laikome visai nenaudingu užsiėmimu. Galop Gerbačauskas, kaipo lenkų literatūros žinovas, tur būt, ir pats žino lenkišką patarlę: «Kto bredzi, nie wart odpowiedzi».

2. Pats autorius savo «Potępienie» šiaip atestuoja:

Twór niniejszy należy do literatury polskiej tylko formalnie..... utajoną zaś treścią swoją, a zwłaszcza zasadniczym swym tonem duchowym, należy do literatury litewskiej. We mnie bowiem i przezemnie oryginalnie mistyczna kultura prastarej Litwy działa z dwakroć większą potęgą, niżeli polska... Język wcale nie decyduje o przynależności narodowej dzieła. Litewskie wydanie tworu niniejszego nie będzie tłumaczeniem, jeno oryginałem. Wolno mi zastrzedz to prawo wobec krytyki polskiej. Pasorzytom kraść pozwalam! Stać mi na to!

Kol kas šio savo prižadėjimo autorius nesuskubo išpildyti. «Potępienie» lietuvių kalba da nepasirodė. Pasipažinkim tuo tarpu bent su jojo lenkišku prototipu.

Pasakyti, kad tas veikalas yra originalus — būtų permaža. Autorius norėjo, kad jo «tragedija» būtų viršoriginalus dalykas, na, ir tikrai pasiekė tą tikslą. Tas viršoriginalumas gan žymus jau pačiame veikalo pavadinime, yra dar žymesnis dedikacijoje, kuri šiaip skamba:

Duszom Samobójców, głodnym mojego żywota ziemskiego, tę—w raz z krwią 7-miu lat życia wycharczoną. —Tragedyę wnętrza mego, ucztę gotując, na pożarcie ofiaruję, iżby ochlapy moje spożywszy i głód swój nasyciwszy niechały czyhać—jako wilczyce głodne, źródła samotni mojej, skąd wyjść pragnie Dziecię Młodości mojej, wyzwolenia jaśnieniem promieniejące.

O koks veikiančių asmenų įvairumas, sunku ir beapsakyti. Autoriaus, mat, rolių nesigailėta, nes jojo «tragedijoj» veikia ne tik žmonės ir velniai, bet ir įvairiausi gyviai. Yra ten ir «geniališkoji musė», ir «apmaudinga blusa», ir «zyzianti vapsva», ir «tautiškos bei dangiškos blakės», ir «pilkas žvirblis», su kuriuo autorius sakosi šnekėjęs, ir kažkokia viršbeždžionė, ir budelis-kunigas, ir piktas redaktorius, ir nemėgs-

tantieji dekadentizmo kritikai, ir V. Jezaus šešėlis, ir Liuciperis gundintojas, ir giedąs Okeanas... trūksta tik vien lenkiškųjų «žirnių su kopūstais»...

Pats veikalas, kaip jau augščiau matėme, pavadintas t r a g e d i j a, bet autoriaus, matyt, norėta, kad tai būtų nepaprasta, pasaulį stebinanti virštragedija. Tam tikslui autorius pasirūpino vyriausiąją vietą toje savo virštragedijoje pavesti dviem viršžmogiam: Algirdui - Adomui ir Julijai - Jievai (abudu dviem vardais, kaip ir pats autorius). Žinoma, kaipo viršžmogiai, jie ir kalba ne paprastai, bet viršpoetiškai, — nes tik tokiu būdu tegali juodu išreikšti savo viršžmogiškas mintis ir jausmus. Štai, pavyždžiui, kaip Algirdas-Adomas save charakterizuoja.

Straszny jestem dla was—niewolników, którzy wszystko czynicie połowicznie, którzy miłujecie i nie nawidzicie tylko pyskiem literackim (38). Ja umiłowałem czyn, czyn, czyn, a nie to wasze ideowe bierne bóstwo (40). Ha! Oszaleć można, walcząc z próżnią bóstwa i nie mając punktu, któryby wsparł niszczącą prawicę moją... Hej ścierwem ludzkiem wypełnię tę pustkę, tworząc mosty! (80).

O štai kaip Julija-Jieva išreiškia savo meilę:

Tyś chciał ofiary mojej dla twojej godziny! Otom spełniła rozkaz twój tajemny, zbaw mnie teraz, o królu, umiłowaniem ludowca twego! Uczyń ofiarę dla mojej miłości, bolejącej tęsknicą 7-miu milionów dziewic... (84). Gdzie ty jesteś, mój ty wybrany Oblubieńcze z pośród trzynastu milionów samobójców? Pójdźże w moje siedmioramienne objęcia, świat cały wiążące w Jednię miłowania—w jeden snop zboża zżętego.

Be to, ir Algirdas ir Julija, pasakę du, tris žodžius, pradeda histeriškai juoktis—cha! cha! cha! Kiek kartų tie viršžmoniški kvatojimai pasikartoja visoje tragedijoj—griežtai pasakyti negalime. Buvome pabandę suskaityti, bet, privarę iki šimtui, kantrybės pritrūkom ir metėm.

Galop negalima praeiti nepaminėjus dar vieno dalyko. Garbačausko tragedijoje yra ir dainų; vienai iš jų («Pięsn żeglarska») jis pats ir gaidas yr sukomponavęs. Žinoma, kaip viskas tame veikale, taip ir gaida yra ne bet kokia. Jos viename akorde paslėpta begalinė

minties gilybė, apie kurią mūsų kompozitoriai, k. a. Naujalis, Čiurlionis, Brazys, Šimkus, nė sapnuote nesapnavo.

Jei koks skeptikas mumis nenori tikėti, tegu tiki pačiu tos viršgaidos autorium. Štai jo žodžiai:

W jednym akordzie (w leit-motywie, w monadzie pradźwięków) pieśni spoczywa potencya tragedyi człowieczej. I któż ma odwagę przetworzyć tę potencyę w wielkąsymfonię słowa, dźwięczącego nutą tragicznie czyniących żywiołów?!

Taip stovi aiškiai atspausta 145-me p-je! Pridėti kas nors prie tos «autoatestacijos» būtų tai—anot lietuvių patarlės — «tepti sviestą ant lašinių palties»!

Baigiant šią recenziją, savaime prisiminė įdomus Prof. Mikulskio veikalas: «Polska literatura psychopatyczna. Przyczynek do psychologii twórczosci. Lwów, 1906, 132 str. in-12. Čia paduota trumpa charakteristika ir apžvalga lenkų psichopatiškosios literatūros Psichopatiškuosius veikalus autorius skirsto dviem kategorijom: vieni pridera psichopatams, uždarytiems bepročių namuose, kiti žmonėms irgi nesveiko proto, bet tebesinaudojantiems pilietiška laisve. Pirmieji žino, kad jų veikalai neis spaudon, todel, rašydami daktarui arba mažam vietinių savo skaitytojų būreliui, neperdaug rūpinas forma ir tvarka, nes pasitiki patys galėsią, kas bus neaišku, žodžiais paaiškinti. Psichopatai laisvieji, rengiantieji savo veikalus spaudai, rūpestingiau apdirba surinktąją medžiagą, dažnai stengiasi išlaikyti šiokią tokią tvarką, nors, žinoma, tas darbas jiems nesiseka.

Laisvųjų psichopatų veikalus autorius skirsto irgi dviem kategorijom: 1) veikalai, turį pretensijų sureformuoti visokius mokslus, k. š. astronomiją, geologiją, mediciną, fiziologiją, filosofiją, gramatiką etc. ir 2) dailiosios literatūros veikalai.

19-28-me p. autorius parodo, jog psichopatai gali kartais ir labai poetiškai rašyti, bet nežiūrint to, visgi pasilieka tikrais psichopatais, sergančiais proto pamišimu (paranoia).

Kaipo specialistas psichiatras, D-ras Mikulskis moka daug įdomių dalykų papasakoti apie psichopatus-literatus. Todel karštai rekomenduojame jo knygutę ir mūsų skaitytojams, ypač tiems, kurie nori tikrai suprasti poetiškus ir publicistiškus J. Gerbačausko Krokuvoj leistus raštus.

Pr. Merimée. BALTRAMIEJAUS NAKTIS. Istoriška apysaka Vertė Rck. Išleido J. Naujokas. Brooklyn N. Y. 1909, 202 psl. in -8.

«Baltramiejaus naktis» užima apysakoj visai maža vietos. Autorius pasinaudojo tuo istorišku faktu visai kitam tikslui. Jam, matyt, rūpėjo, pažeminus kunigiją kaip katalikiškąją, taip ir protestantiškąją, įrodyti, kad abu tuodu tikėjimu yra tokia pat kvailystė, gyvuojanti vien fanatizmu arba veidmainyste, ir kad per tai tikrai išmintingas žmogus tegalįs būti vien be jokio tikėjimo — t. y. bedieviu. Ta mintis aiškiai pasirodo pačiam gale apysakos XXVI perskyrime («Ligonbutis»). Autorius, matyt, stengės rašyti savo apysaką à la Dumas, bet neturėjo nė dešimtos dalies to pastarojo romanisto talento. Fabuloje šios apysakos nėra tikro logiško plano, pasakojimas sunkus, nuobodus; dialogai ilgesni neg reikia ir nesąmoningi. Istoriškoji apysakos pusė, kaip pats autorius prisipažįsta, remias vien «ant spėjimų».

Netikusiam originalui pilnai atatinka ir nepergeras lietuviškas vertimas. Prancūzų XVI amž. kariuomenėje vertėjas randa «praporščikus»! (190), o prancūzų juoką išreiškia žąsų gagenimu: Ga-ga-ga (56). Trumpai sakant, ši knygelė reikia laikyti literatišku šlamštu ir doruose knygynuose jai ne vieta.

„Pleperio" JUOKŲ MAGAZINAS Nr. 1. Philadelphia Pa, 1909, 52 psl. in-24.

«Magaziną» puošia vaizdelis: ant kiaulės joja kažkas, tur būt, pats Pleperis. Vaizdeliui atatinka «juokų» turinys: menkas, vietomis trivialis ir net šlykštus.

Rašyba senoviška, kalba taipogi. Bene bus tai tik amerikietiškos «Saulės» leidinys. Geriausias visoj knygelėj juokas — tai beveik visiems ir be to žinomas Bernardino pamokslas plėšikams.

V. G. Korolenko. MIŠKAS ŪŽIA (Apsakymėlis). Vertė ir išleido Martynas Yčas. Antra laida. Tilžė, 1912, 24 psl in-8.

Liūdnas pasakojimas iš baudžiavos gadynės — apie nedorą poną ir jo tragišką mirtį. Rusų literatūroje yra daug kur kas geresnių apysakų, bet, deja, nieks jų neverčia; kažkodel tik šiai pasisekė: ji ne tik išversta, bet ir antros laidos susilaukė. Matyt, žmonėms patiko.

Koks buvo jos pirmas leidimas, nebeatsimenam. Ši antroji laida gan graži. Vertimo kalba gryna ir taisyklinga. Tik kur-ne-kur pasitaiko provincializmų, pav., tau viet. tave, ria viet. aure. Vertėjas rašo manę, tavę, su tuo galima sutikti, bet prieš riagi, tokiales (v. regi, tokeles) protestuojam.

PRITRŪKO KANTRYBĖS. (Siužetas paimtas iš 1889—1900 metų.) Tikras atsitikimas. Parašė Žemaitė Vilnius, «L. U.» išl. № 28, 1912, 48 psl. in-18.

Nemandagus klebonas, atvykęs pas ligonį ir neradęs kryžiaus ant nukabinėtos šventųjų ir caro paveikslais sienos, subarė ūkininką Rimeiką, kad jis «balvonus ant sienos sukabinėjęs laikąs, o Dievo mūkos neturįs»...

Nusiminęs Rimeika pasakoja valsčiuje apie klebono iškalbėjimą. Staršina, išgirdęs apie tai, praneša raštininkui, tas — pasredninkui. Iš čia pasidaro didelis dalykas. Klebonas už caro paveikslų įžeidimą, o kamendorius už laikraščių dalinimą atsiduria Rusijoj. Rimeika gi gauna pritirti daug nemalonumų kaipo «kunigėdas».

Žmonių psichologija, jų papročiai nupiešti gyvai, vaizdžiai, kaip paprastai Žemaitės.

Vaizdelis pavadintas «tikru atsitikimu». Jei taip iš tikrųjų yr buvę tai, žinoma, visoj toje «istorijoj»

kalčiausis klebonas, kad pasidavęs blogam ūpui ir pasirodęs siaurapročiu, be reikalo išbarė nieko nekaltus žmones ir tuo jiems nemalonumo padarė. Bet ar čia ko autorė pati nuo savęs nėra pridėjus, galvos nedėtumėm. Nes kryžiaus ant sienos kabinėjimas, ko būk reikalavęs klebonas, Lietuvoje nepraktikuojamas. Mūsų žmonės paprastai laiko kryžius lange pastatomus.

VIENTURTIS. Parašė Vargovaikis. «Liet. Uk.» išl. № 26. 59 psl. in-18.

Tema ta pati, kaip ir Šatrijos Raganos apysakoj «Lemta» («Dr.» №№ 27 ir 28) — ieškojimas laimės Amerikoj. Skirtumas tik tas, kad Šatrijos Ragana davė tikrą dailės veikalą, o Vargovaikis, nepasitenkinęs teisingu aprašymu vargingo mūsų mažažemių gyvenimo, pridėjo dar nuo savęs ir kunigų pajuokimą, ir socialistų apologiją — ir tuo sugadino savo veikalą, paversdamas jį paprastu antiklerikaliu, cicilikišku pamfletu. Nejaugi jau nė vienas «Liet. Uk.» leidinys negal apsieiti be prieškuniginių «pipirų»?

V. K. Račkauskas. PRAŽUVO. Vaizdelis. Scranton Pa. 1912, 15 psl. in-8.

Papasakota apie tai, kaip kažkoks Kaziukas, skalbėjos sūnus, nuėjęs be diržo į gimnaziją ir padirbęs mokytojų parašus, kad gautų naują blūzą ir kelines, buvo už tai iš gimnazijos prašalintas.

Iš šito fakto, mums matos, tik viena tegalima buvo padaryti išvada, jog Kaziukas pasirodė iš vienos pusės didelis vėpla, nes numetęs savo diržą nebegalėjo jo surasti, o iš antros — gana kvailas, nes tikėjos — jo paties pasidirbto netikro liudijimo niekas neatskirsiąs nuo tikrojo. Taip bent išeina paprastos logikos dėsniais. Bet visai kitaip žiūri į tai to vaizdelio autorius Račkauskas. Pasak jo — čia kaltas ne Kaziukas, ne jo vėplystė, bet... dėdė kunigas. Mat, jis prižadėti prižadėjęs vaiką šelpti, o

kai prireikė, tai savo prižado ir neišpildęs. Užuot pinigų jis Kaziuko motynai davęs tik šitokį atsakymą:

— Iš kur aš tau imsiu pinigų?.. Tu manai, kad aš juos dirbu?! Aš ir savo reikalų turiu gana...

O tie kunigo reikalai, pasak autoriaus, buvę:

užlaikyti didelę kleboniją, kelis klebonijos kambarius, apsirengti ir pavalgyti, o juk ir nuo svečių nepabėgsi. Dargi dvi vasari turėjo važiuoti užsienin kad pataisytų nosį: nedaili užaugo, tarsi ropė. Sunku, žinoma, ir jam visiems užtekti...

Kiek žinome, Račkauskas keletą metų yra išbuvęs Kauno seminarijoj. Labai gaila, kad nepaliko kunigu. Tai bent būtumėm turėję šventą žmogų. Jis būtų apsiėjęs klebonijoj be tarnų, be rūbų, be valgio, būtų bėgęs nuo svečių, būtų visiems giminėms iki 9 kartai užtekęs, Gaila, be galo gaila!.. Bet nieko nepadarysi!.. Račkauskas ne kunigas, tik kunigų šmeižikas. Jo nosis gal ir nekreiva, bet užtat viskas kita pas jį visai iškraipyta: kreiva jo sąžinė, kreivas protas, kreivas talentas, kreivi visi jo rašiniai. Ir to kreivumo, deja, joks užsienis, matyti, nebeatities, joks Amerikos taisytojas nebeištaisys, joks kritikas kreivoj jo prozoj ir poezijoj jokio dailės krislelio neras. Antiklerikalė tendencija, neapykanta, partyvumas — tai žymiausios R-ko kūrinių ypatybės. Jis kad ir vadina save Vairu, bet jo vaizdeliai visai neįvairūs, visur ten tik kunigas ir visur kietaširdis, egoistas, ištvirkęs ir kvailas. Tai ne rašytojo dailininko darbas, tai vergo įnirtimas, tai bejėgis stengimasis nugiežti apmaudą ant nepatinkamo sau luomo. Gaila ir liūdna.

S. Paškevičienė. GINTAUTAS—PASKUTINIS KRIVĖ. 1413—1415 m. istorijos apysaka. «Vilties» leidinys Nr. 26. Vilnius. 1912, 125 psl. in-18.

Gerb. autorės norėta parodyti skaitytojams vienas iš svarbiausių mūsų praeities atsitikimų — įvedimas krikščionystės Žemaičiuosna. Ji stengės pasiekti tą tikslą savo augščiau minėtoje «istorijos

apysakoje», sujungdama joje sausą istoriją su poetišku išmislu. Tikrai pasakius, tą išmislą randame vien apysakos fabuloje, — faktai gi joje minimieji dažniausiai yra tikri, tik gal bent kiek savotiškai sugretinti. Apysaka pavadinta «Gintautas—paskutinis krivė», bet kur kas teisingiau butų pavadinus ją «Kun. Motiejus, pirmutinis Žemaičių apaštalas», arba dar trumpiau «Žemaičių krikštas». Nes Gintautas apysakoj visai nevaidina svarbios rolės, — jis per 125 psl. vos tik du tris kartus aikštėn teišeina, ir tai gan silpnai nupieštas. Tuo tarpu kun. Motiejus — tai centralis apysakos asmuo. Autorė nupiešė jame kunigo apaštalo idealą. Kun. Motiejus — lietuvių stabmeldžių sūnus, išauklėtas Pragoje ir tapęs katalikų kunigu, pasirodo tikrai nepaprastas vyras, žmogus plačių krikščioniškų pažiūrų. Jis bijodamas, kad gesinimas šventos ugnies nesukeltų lietuvių stabmeldžių aštraus pasipriešinimo, pataria Jogėlai ugnies negesinti, tik uždaryti šventyklas, kad ugnis pati jose užgestų. Jis rodo savo meilę stabmeldžių kunigams, nesidrovi net vilkėti jų rūbais, ir jis vien meile priverčia savo stabmeldę motyną priimti krikštą, jis karštai myli ir savo brolį Joną, tapusį pravoslavu vienuoliu — ir neapsakomai nudžiunga, išgirdęs apie Vytauto projektą, — sujungti Rytų ir Vakarų Bažnyčias. Sakyti, kad tai vien autorės fantazija, mums matos, būtų netiesa. Nes jei pas Vytautą, žmogų civilį, galėjo atsirasti bažnyčių sujungimo idėja, tai juo labiau ji galėjo rasti pritarėjų ir kunigijos tarpe.

Apskritai sakant, visoje apysakoje dvelkia skaisti religinės tolerancijos dvasia. Autorė, matyti, nemėgsta nei religinių, nei politiškų, nei tautiškų ginčų. Ji teisingai mano, kad religijos pamatan ir tautų santykiuosna turi būti padėta Dievo ir žmonių meilė. Todel jos apysakoje ir tautiniai santykai yra idealizuoti. Autorė stengėsi padaryti simpatingus visus veikiančius asmenis — tiek lietuvius, tiek ir lenkus ir rusus. Bet

užvis labiau žymi autorėje savo krašto ir savo žmonių meilė.

Tasai bruožas, lyg kokia skaisti gija, eina per visą apysaką ir pakelia jos vertę, versdamas skaitytoją užmiršti ne vieną paties pasakojimo silpnybę. Deja, tų silpnybių esama ten užtektinai. Pirmiausia, gan silpna apysakos fabula. Autorė laikosi vadinamos rožančinės metodos: neria faktus, lyg rožančiaus poterėlius, vieną paskui kitą; faktai yr vien sugretinti, bet organiškai viens su kitu nesujungti. Veikiančių asmenų charakteristikos irgi silpnos, psichologijos gelmių autorė niekur nesiekia. Vietomis (k. š. 115—120 p-se) įpinti ilgi istoriški pasakojimai tiesiog vargina skaitytoją.

Bet nežiūrint tų visų silpnybių, P-nės apysaka yra verta skaityti. Nes tokios apysakos, kaip «Gintautas», popularizuoja žinias apie mūsų praeitį, moko ją gerbti ir parodo, kad mūsų tauta yra tikrai istoriška, o ne kokia girinė, kaip kad lenkų istorikai à la Obst mėgsta skelbti.

Išorinis knygelės pavidalas įmanomas. Tik 12-me psl. padaryta stambi spaudos klaida: viet. Areopago atspausdinta Aeropagą.

G. Hauptmannas. GELEŽINKELIO SARGAS TYLIUS. Vertė Bėgis. Chicago 1913, 51 psl. in-8.

Amžina «istorija» nelaimingo šeimyniško gyvenimo mirus mylimajai žmonai ir vedus kitą, kuri elgiasi su pirmosios žmonos našlaičiu kūdikiu tikrai «pamotiškai». Viskas atpasakota dailiai ir įdomiai Vertimo kalba irgi nebloga, be reikalo tik mašinistas pavadintas mašinorium. Knygynams ir šiaip jau pasiskaityti tinka.

Charles Dickens. OLIVERIS TWISTAS. Vertė Jonas Kmitas. Wilkes-Barre, Pa. „Draugo“ sp. 1913, 520 psl. in-8.

Amerika — tai mūsų storųjų knygų tėvynė. «Oliveris Twistas» yra viena iš storiausių, bet draug ir geriausių. Supažindinti lietuvius su Dickens'o kūryba

senai jau buvo metas. Padarė tai «Draugas» — ir ačiū jam už tai.

«Oliverį Twistą» vertėtų perskaityti kiekvienam inteligentui. Mat, yra tai anglų «Na dnie», pilnas nepridengto realizmo ir visokių socialių baisenybių, tik aptrauktas angliškuoju «humoru». Tų baisenybių, ten gal net ir perdaug. Išmetus jų dalį veikalas nė kiek nebūt nustojęs savo vertės.

Žinoma, tokioj ilgoj apysakoj įvairių tipų yra labai daug. Išskaityti jų visų trumpoj recenzijoj negalime. Paminėtinas tik žydas Faginas. Mes nežinom, ar Dikensas buvo antisemitas ar ne. Bet esame tikri, jog vargiai bau rasis viso pasaulio literatūroj, kur žydas išnaudotojas, žydas jaunuomenės tvirkintojas, žydas išgama būt baisiau nupieštas, kaip Dikenso. Jo Fagine tiesiog nėra nė vienos geros ypatybės, nei vieno doroviško jausmo, nei vienos geros pusės. Tai tiesiog žmogus-velnias. Jei kas iš lietuvių rašytojų taip būt žydą nupiešęs, o, kiek tai būtų triukšmo mūsų «pirmeiviškoj» spaudoj, kiek tai neteisingų priekaištų autoriui! Net ir katalikiškoji «Viltis» būt mūsų rašytojui to nedovanojus, bet padarius jį baisiu judofobu, nusidedančiu ne tik žydams, bet ir krikščionystei ir t. t. To dėka, mūsų rašytojai nors turi akis, bet bijosi matyti, kokių esama žydų... Dikensas tokių skrupulų neturėjo...

Lietuviškas «Oliverio Twisto» vertimas neblogas, atskyrus keletą mažiau vykusių išsireiškimų, pav., «giliukingas», «oisteriai» ir k.

Be to, 97-me ir 233-me pusl. radom tekstą bent kiek sudarkytą per spaustuvės nepriežiūrą.

Bet nežiūrint tų netobūlumų, šis veikalas skaitytinas ir laikytinas mūsų knygynuose.

B. Buraczewska. LIETUVOS GIRIOSE. XIII šimtmečio istorijos apysaka. Vertė A. Musteikis. Vilnius, 1913.

Kad ir pavadintas veikalėlis «istorijos apysaka», tačiau istoriškojo elemento jame visai nedaug: keletas mūšių su totoriais ir kryžiuočiais, Mindaugio

krikštas ir vainikavimas, — keletas gana abejotinų archeologijos žinelių apie senovės lietuvių stabmeldiškas apeigas—tai ir viskas. Nei charakteringų tipų, nei gilesnės psichologijos, nei dailių gamtos aprašymų—čia nerasi. Visas pasakojimas tęsiasi gana nuobodžiai, nes autorės talentas yr menkokas. Skaityti ši knygelė tetiktų nebent žemesnių klasių mokiniams.

SIMUKAS IR MAGDUTĖ. Tikras atsitikimas. Chicago „Lietuvos“ sp. 1913, 28 psl. in-16.

Dailės atžvilgiu apysakėlė menkoka. Turinys — kaip bernas Simukas pamylėjo vienturtę Magdutę. Tikslas—parodyti tokios meilės leistinumą, dorų pasilinksminimų reikalingumą ir apšvietimo vertę. Neblogai nupieštas kitas Magdutės konkurentas, pavadintas Povilu Suskiu-Suskevičium. Yra tai grįžęs iš kariuomenės lietuvis, svajojąs apie tai, kaip jis, tapęs policistu, būsiąs laimingas, kaip apsieisiąs su miestiečiais ir t. t. Pats leidinys yra menkas. 6-me puslapy 4, 5 ir 6 eilutės sudarkytos, o 14 psl. teksto sudarkymas dar didesnis. «Lietuvos» spaustuvė, matyt, pergreit, tikrai amerikoniškai, savo darbą atlieka.

LIETUVOS VAIZDELIAI. Parašė Mikas Gudaitis. Kaunas, 1918, 32 psl. in-12.

Tų vaizdelių čia viso labo tik trys: Dzūkai, Jūra ir Perlojus. Pirmame aprašo autorius, ką savo akimis yr matęs, antrame, ką iš žmonių girdėjęs, trečiame,—ką pats įsivaizdavęs bei išsvajojęs. Visa tai rišasi ne su visa Lietuvą, tik su vienu jos kampeliu — Dzūkų kraštu. Nederli ten žemė, žmonės varguoliai, bet gamtą pilna akį veriančių gražumų. Jaunas rašytojas, matyt, giliai tai yr atjautęs, nes pirmutinis jo vaizdelis («Dzūkai») yra ne tik teisingas, bet vietomis net ir tikrai poetiškas. — Antram vaizdeliui («Jūra»), pavadintam «apysaka», gal labiau pritiktų pasakos vardas, nes ji savo turiniu ir forma labai primena mūsų žinomojo dzūko rašytojo V. Krėvės poetiškai surašytus «Dainavos

padavimus». Užmirštą senovės kunigaikštį Perlojų autorius, deja, teparodė vien... sapne.

Žiūrint daugumo, pirmame savo vaizdelių rinkinėlyje Gudaitis yr davęs nedaug. Bet turime vilties, kad ilgainiui susilauksime iš jo naujų dailių pasakojimų. Šioji pirmutinė jo knygutė parodo, kad jame esama talento. Autorius moka vaizdžiai pasakoti ir dailiai gamta piešti. Jo kalba gyva, turtinga ir taisyklinga. Jei kas galima prikišti, tai tik «Kryvių - kryvaičio maldai», kuri sueiliuota nevykusiai. Rašyboj pastebėjom klaidų, pav. šalyn, padariai viet. šalin, padarei. Pasakymo «žmonėms labai gailėjo jų valdytojų» Didžioje Lietuvoje mums neteko girdėti...

K. Jasiukaitis. APYSAKOS. Pirmoji knygutė. Voronežas, 1918, 35 psl. in-8

«Lietuvos Reikalų Komisariato Kultūros ir Švietimo Skyrius» Rusijoj yr išleidęs ištisą eilę brošiūrėlių bolševikų idėjoms ir darbams skelbti. Yra ten ir beletristikos, ir publicistikos, ir pamfletistikos, ir kitko po truputį. Visų jų neteko matyti, pažymėsime čia vien tik tas, kurios mums iš užimtos bolševikų srities atsiųstos. Pradėsim nuo beletristikos. Pas bolševikus ji, žinoma, negal būt kitokia, kaip tik bolševistiška. Jos tikslas—piešti vien proletarų vargai ir kurstyti į kovą su savo skriaudėjais. Šio įsitikinimo laikosi ir K. Jasiukaitis, žinomas naujagadynietis o dabar virtęs bolševikų beletristu. Pirmasai jo beletristiškų raštų rinkinėlis pavadintas «Apysakos». Po teisybei tos jo «Apysakos» tai trumpučiai vaizdeliai, kuriuose daug yra kraujo, žudynių ir kitokių baisenybių, bet maža beletristiško elemento, maža originulumo, o dar mažiau talento. Štai kai kurių tų apysakų turinys. «Beprotėje» pasakojama, kaip žydei Sorei, netekusiai «pogrome» vyro ir dukters, pamišo protas ir kaip ji pati beširdžių policistų sušaudyta. «Kareivio pasakojime» aprašoma, kaip kareivis Sakalauskas, išvestas aficieriaus draug su kitais malšinti

minios, nušovė savo pažįstamą Praną ir kaip tuo atsitikimu sujudintas atsisakė toliau žudyti žmones ir už tai buvo karo teismo teisiamas. Vaizdelyje «Pas kryžių» nedoros ponas parduoda Onutės mylimąjį bernelį, o ją pačią, nekaltybę atėmęs, išleidžia už savo berno, paskutinio girtuoklio ir tt, ir tt.

Atrodytų, lyg autorius būtų jautriaširdis žmogus, absoliučiai smerkiąs visokią žmogžudystę, skriaudą. Bet taip nėra. Žmonėmis jis telaiko tik proletarus bei savo vienaminčius, o priešininkų ir jų kraujo jis nė kiek nesigaili, anaiptol, nori, kad visi jie būtų išžudyti. Tai matyt iš vaizdelio «Motyna», kuris ne tik pirmon vieton įdėtas, bet dar ir pabrauktas. Vadinas, upėms kraujo, bolševikų pralieto Rusijoj, ir visiems jų žveriškumams pateisinti jis griebias tų pat argumentų, kaip ir jo išsvajotoji «šventa senutė». O gal mes klystame?!! Gal jautriaširdis Jasiukaitis, pamatęs savo akimis, kaip bolševikai žvėriškai yr nužudę tūkstančius žmonių, pasibjaurės jų budeliško darbo ir ras gana drąsos tarti ir jiems tiesos žodį: Gana kraujo, gėda būti budeliais! Jei tos atmainos susilauktumėm, mes pirmi tuo pasidžiaugtumėm. Bet kol kas, remdamiesi vien jo «Apysakomis», deja, nesitikime to susilaukti.

A. Kollontai. DARBININKĖ MOTINA. Voronežas, 1918, 18 psl. siaurojo in-8.

Trumpai, gyvai ir gan teisingai nupiešta keturių Anelių būvis: fabriko direktoriaus žmonos, skalbėjos, tarnaitės ir dažytojos, o drauge parodyta, kokiose sąlygose gimdo vaiką Anelė aristokratė ir trys kitos Anelės — darbininkės. Skundas visai teisingas — todel ir kai kurioms autorės nurodytoms priemonėms motynų darbininkių būviui pagerinti, k. š., motynystės apsaugai, motynos apdraudimui negalima nepritarti. Autorė, statydama savo reikalavimus, rėmės Rusijoj dar prieš karą veikusiais įstatais, taigi ir jos reikalaujamos pašalpų normos šiandien visai neatatinka gyvenimo reikalavimams.

Šiaipjau veikalėlis tinka užsnūdusiai visuomenės sąžinei žadinti ir tuo atžvilgiu pasiskaityti naudingas, ypač lėtos vyrams bei valstybės gyvenimo tvarkytojams.

J. Buivydis. SAULEI ŠVIEČIANT. Kaunas, 1919, 12 psl. in-16.

Trumpas dailus vaizdelis iš mūsų kariuomenės gyvenimo. Jos būrelis puola užėmusius lietuvių kaimą bolševikus ir pasekmingai išmuša. Kaimo žmonės su neapsakomu džiaugsmu sutinka pergalėtojus ir, kuo gali, apdovanoja. Vaizdelis labai tinka pasiskaityti kareiviams ir nekareiviams.

A. Apolovas. ŠVIESOS KOVA SU TAMSA. Vertė iš rusų kalbos Pr. Skardžius. «Kibirkštėlės» № 1. 8 psl. in-8

Persų dievaičiai, Ormuzdas ir Arimanas, nužengia žemėn: pirmas prastu elgeta ir moko altruizmo, antras karaliu — ir skelbia egoizmą. Žmonės Ormuzdo neklausė ir net jį nužudė, o Arimano įsakymus mielai pildė. Bet jų gyvenimas žemėj virto grynu pragaru. Tuomet antru atveju nužengęs žemėn Ormuzdas išaiškino žmonėms jų paklydimą — ir jie pasiryžo Ormuzdo klausyti. Tendencija tolstoiška, egoizmo kenksmingumas įrodytas gražiai. Bet ar to užtenka, kad žmonės taptų geresniais ir pasišvęstų kitiems, abejotina. Kaipo pasiskaitymo knygelė tinka liaudžiai ir jaunimui. Mes visai nesuprantam, kam valdžia ją nūn yr konfiskavus.

L. Tolstojus. KUO ŽMONĖS GYVENA. Iš rusų kalbos vertė Pr. Skardžius. «Kibirkštėlės» № 3. Tilžėje, 23 psl. in-8

Graži pasaka apie angelą, Dievo pasiųstą atimti iš tik ką dvynius pagimdžiusios motynos sielą, kurs to iš pasigailėjimo nepadaręs, gavo žemėj vargti žmogum paverstas ir asmeniškai įsitikinti, kad visgi žmonėse esama ir gailestingumo ir net meilės. Pasakos tikslas — žadinti žmonių širdyse gerus jausmus. Tą tikslą jį pilnai pasiekia, nes yra parašyta tikrai dailiai ir gyvai.

Vienas tik joj anachronizmas, kad Simonas kurpius sutinka siūti piniguočiui batus už 10 rub. Iš to galima spėti, kad ši pasaka ne šiais laikais rašyta.

Jonas Biliūnas. RAŠTAI. Paveikslai, apysakos ir eilės. Išleido Biliūnienė. Tilžėje, 1913, 143 psl. in-8.

J. Biliūnas (1879 — 1907) trumpai gyvenęs, maža ir raštų tepaliko. Menki jie dailės atžvilgiu, liūdni savo turiniu kaip liūdnas buvo ir paties autoriaus gyvenimas. Jaunas gimnazistėlis, neprotingų giminių spiriamas stoti seminarijon, virsta antiklerikalu, socialistu, darvinistu, bet džiovos patalan paguldytas rašo savo žmonos motynai: «Mamyt, ilgą laiką patale gulėdamas daug skaitau ir galvoju. Ir įsitikinau, kad švenčiausias daiktas žmogui yra Tikėjimas. Taigi žadu šiais metais atbūti iš viso gyvenimo išpažintį». Reikia tikėtis, kad jis tą pasižadėjimą yr išpildęs.

Kol buvo sveikas, mėgo kovą, triukšmą, agitaciją partijos reikalams, labiau subrendęs ir susirgęs, metė politiką ir, atsidavęs literatūrai, ėmė rašinėti. Ar turėjo talentą? Iš pirmųjų raštų — nežymu. Jų turinys menkutis, gimnazistiškas, ir forma nekokia, nors nuo pat pradžios matyt aiškus autoriaus palinkimas į dramatizmą. Štai darbininkas Laurynas Dūda, fabrike sužeistas, negauna atlyginimo, netenka vaiko ir žmonos. Galop iš fabriko išvarytas pasikaria («Be darbo»). Štai paklydęs keleivis Šveicarijos kalnuose sniege sušąla («Pūga kalnuose»). Va alkani studentai eina pas grapą pasitikėdami žmoniškai pavalgysią («Pakeleivingi»); va ūkininkas užmuša vagį ir dėliai to graužias («Vagis»). Senis Simanas pasakoja, kaip dieną žvaigždę matęs ir kaip seniau ponai žmonėms kailį lupdavę («Žvaigždė»). «Pirmutiniame streike» autorius parodo savo vaikišką naivumą ir entuziazmą del 1-ios gegužės šventės, nes visas jo pasakojimas yra gryna mokinuko svajonė. «Lazdoj» vėl grįžtama baudžiavos gadynėn, kada žmones lazdomis mušė ir t. t. ir t. t.

Šiek tiek geriau vykę «Svečiai», «Liūdna pasaka», «Kūdikystės sapnai». Čia, matyt, daugiau gyvumo, gyvenimo pažinimo. Atskyrus «Kūdikystės sapnus», — nėra nė vieno šviesesnio vaizdelio. Vien nuliūdimas, vargas, skriaudos, mirtis, kaip kokia juoda gija pinas per visus Biliūno vaizdelius. Skaitytojas nemizantropas nepasidžiaugs šią knygą nusipirkęs.

Rašė Biliūnas ir eilių, tik jų visai nedaug: 4 sonetai ir trys šiaipjau dainelės. Geriausia «Kareivio atsisveikinimas», užbaigtas šia gražia malda:

Tik vieno daikto, Dieve, aš prašyčiau,
O, išklausyk mane! Juk Tu galingas.
Juk Tu palaimintų darbų šaltinis:
Nors niekad jau savųjų nebmatyčiau,
Bet lai ateina laikas stebuklingas, —
Tegul pranyksta karas... paskutinis!

Kaip E. Steponaičio, taip ir Biliūno raštai maža gera teteikia mūsų literatūrai.

1. Išeivis. SVIETO PARĖJŪNAS. Trankymasis po Vokietiją, Daniją, Luxenburgą. Iš seno darbininko atsiminimų. Glasgow. 1916, 150 psl. in-12.

2. V. G. SUGRIAUTAS LIZDAS. Apysaka iš dabartinės karės. Glasgow, 1917, 34 psl. in-12.

3. Jonas Kmita. VAIZDELIAI. So. Boston Mass, 1917, 63 p. in-8.

4. ISTORIJOS APYSAKOS. Lietuvos giriose. Vytauto sūnūs. Kaunas, 1920, 162 psl. in-8.

5. SENOVĖS ISTORIJOS APSAKYMĖLIAI. I Dalis. Rytai, Graikija. Iš rusų kalbos vertė J. Jablonskaitė. Kaunas, 1920, 198 psl. in-8.

6. IŠPAŽINTIES PASLAPTIS. Iš J. Špilmano vertė B. Kasaitis. Kaunas, 1920, 256 psl. in- 16.

1. Laimės ieškotojų po svetimus kraštus netrūksta. Vienas tokių gyvai ir įdomiai čia pasakoja, ko jis yr patyręs savo kelionėje į laimės šalį. Mat, išsirengęs Amerikon, jis, užuot ten patekus, buvo priverstas bastytis po įvairius Vokietijos kraštus, nusibaladoti Luxenburgan, o iš ten pateko net Danijon. Visiems mūsų kandidatams į «svieto parėjūnus»

labai praverstų šią knygelę paskaičius. Iš jos išmoktų didesnio atsargumo, vengimo svaiginančių gėralų, žmoniškesnio ir protingesnio vestuvių kėlimo ir kitko. Rašyta ši knygelė žmogaus darbininkų gyvenimą gerai pažįstančio ir jiems gera trokštančio. Taigi ir pageidautina, kad ji tarp darbininkų kuo plačiausiai pasklistų, nes yra įdomesnė už ne vieną pasaką.

2. Apie pastarąjį karą maža terašyta. «Sugriautam lizde» parodytas vienas to karo epizodas. Ištinka Lietuvos žemėj mūšis tarp vokiečių ir rusų. Užsidega kaimas. Motyna su vaikais turi trankytis kaipo pabėgėlė, vyras patenka vokiečių nelaisvėn — ir iš ten paleistas su dideliu vargu vos besuranda savo šeimyną. Pasakojimas jausmingas, gražus, darąs įspūdžio. Kalba irgi nebloga. Labai tinka kaimo bibliotekoms.

3. Jonas Kmita gabus, švelnus humoristas, gerai pažįstąs žmonių gyvenimą, ypač amerikiečių lietuvių, šiuose savo vaizdeliuose duoda keletą dailiai nupieštų tipų, daugiausia iš Amerikos pirmeivių literatų tarpo. Vienur jis pajuokia bjaurių liet. šlamštų leidėjus («Įdomi vieno laikraščio pradžia»), kitur pašiepia tūlų «srovių vadovus», kurie pritrūkę temų savo prakalboms ir straipsniams, paprastai atsigauna ant kunigų («Literatas»); trečiur puikiai charakterizuoja socialistų kalbėtojus, mėgstančius mautis mokslininkų kaukę, bet iš tikrųjų temokančius vien traukti seną nuvalkiotą giesmelę: popiežiai, kunigai, inkvizicija («Gyvenimo pasaka»); dar kitur parodo tipą nelaimingų aukų, kurias gimdo nedori laikraščiai bei nesąžiningi agitatoriai («Raudonas kaklaryšis»). Kmitos talentas leidžia tikėtis ateity iš jo dar daugiau naujų vaizdelių ir net tikrų platesnių apysakų.

4. Pirma tų «Istorijos Apysakų» dalis, «Lietuvos Giriose», buvo pasirodžiusi 1913 metais. Istoriškojo elemento jose visai nedaug, keletas mūšių su totoriais ir kryžiuočiais, Mindaugo krikštas ir vainikavimas, keletas abejotinų archeologiškų žinelių apie senovės lietuvių stabmeldiškas apeigas — tai ir viskas. Nei

charakteringų tipų, nei gilesnės psichologijos, nei dailių gamtos aprašymų čia nerasi. Visas pasakojimas tęsias gana nuobodžiai, nes autorės talentas nekoks, o ir vertimas nėra kaip reikia.

Antra dalis apie «Vytauto sūnus» — kryžiuočių nužudytuosius — dar menkesnė. Santykiai tarp pagoniškos ir krikščioniškos tikybos netikusiai nušviesti. Nepasidžiaugs skaitytojas tą knygą nusipirkęs.

5. «Apsakymėlių» 1-oj daly pateikta žinių iš Rytų ir Graikijos senovės. Nežinomam tų «Apsakymėlių» autoriui rusui rūpėjo supažindinti gimnazijų mokiniai su kultūriniu anų kraštų gyvenimu. Padaryta tai gana įmanomai, tik neišlaikyta proporcija. Nes «Rytams» teteko vos du skyriu (1 ir 3), visa gi likusioji knygos dalis paskirta graikams. Pradėjęs Homero laikais, autorius baigia savo pasakojimą graikų gyvenimu Aleksandrijoj III-me amžiuje prieš Kristaus G. Žinoma, paliesti čia patys svarbiausieji dalykai, pav., kaip graikai gyveno Homero ir Periklo laikais, kaip atrodė jų namai, koks buvo jų socialis ir politiškas veikimas, kas buvo ir ko mokė žymiausi jų minties galiūnai: Sokratas, Platonas, Aristotelis ir t.t.

Visa tai išdėta ne sausai, bet gyvais vaizdais, feljetonų būdu, kad sužadintų jaunų skaitytojų dėmesį ir neįvarytų jiems nuobodumo. Kai kurie dalykai, kaip šit, Sokrato (128) ir Platono (165) graikų demokratijos kritika ne pro šalį būtų paskaičius ir mūsų «lėtos vyrams», valdžios atstovams. Iš ten jie pamatytų, jog pasauly nėra nieko nauja, jog gyvenimą, kurį mes nūn gyvenam, yra jau gyvenę graikai prieš 2000 su viršum metų.

Viena, kas «Apsakymėlių» autoriui prikišti galima, tai jo Graikų išminčių Platono ir Aristotelio charakteristikos. Jos yra nepilnos ir per tai gali ne vieną skaitytoją suklaidinti. Nes, pav., Platone pabrėžtas vien jo mėgimas gvaldyti matematikos ir sociologijos bei politikos klausimus, Aristotelyje gi jo gamtos ir politiškų perversmų tyrinėjimai. Jei kas tenkinsis paduotomis čia žiniomis, tai pigiai gali prieiti klaidingą

išvadą, Platoną buvus socializmo tėvą, Aristotelį gi Darvino pranokėją. Tuo tarpu ir Platonas ir Aristotelis yra tapę žmonijos vadovais ne savo matematiškais ar fiziškais tyrimais, bet savo metafiziškomis filosofijos sistemomis. Jų visa svarba ta, kad juodu yra filosofu par excellence, ypač Aristotelis, pirmutinis nustatęs moksliškus neišgriaunamus Dievo buvimo įrodymus[1]). Platonas irgi yr judinęs tą klausimą ne viename savo dialoge[2]). «Apsakymėliuose» šie Platono ir Aristotelio filosofijos srity nuopelnai visai nutylėti. Tuo būdu liko neiškelta aikštėn pati gražioji tų garbių vyrų pusė, liko neparodyta juos buvus ne vien mokslininkus, bet ir tikrus išminčius, Amžinos Tiesos ieškotojus. Leidžiant naują «Aps.» laidą būtinai reikėtų pažymėti čia trūkumai užpildyti.

Praverstų ir kalba kai kur ištaisyti. Tokie žodžiai, kaip žygiuotė, mokytė yra nebepakenčiami. Įrodė tai K. Būga. «Buvo surūpintas» irgi nelietuviškas posakis «Fizičeskij trud» išversta «fizikos darbas»; tokio «mechanikos» vertimo lietuvių kalba tiesiog nepakenčia. Ką reiškia «teko prigrįžti savo dvasios tėvynė»—vargiai kas beatspės. Ne vienas skaitytojas nustebs perskaitęs «Apsakymėliuose» apie «Krito jureivių garlaivius». Mano laikais nieks gimnazijoje apie tuos «garlaivius» nėra minėjęs.

Rašyboj irgi netrūksta keistumų, pav.: Eubėja perkrikštyta į Aubėją, bet Europa, rašoma ne Auropa, bet Eiropa. Delko? — paslaptis.

Pagal muzėjus, muzėjaus reiktų rašyti Likėjus, Likėjaus, nes graikų kalboj abu tuodu žodžiu turi tą pačią galūnę—eion; tuo tarpu «Ap-se» rašoma Likėjas, Likėjo.

Kitas nenuoseklumas—tai greta kolonos rašymas: karidorius, abolas, viet. koridorius, obolas.

---

[1]) Sk. D-ro H. Straubinger'o Texte zum Gottesbeweis. Freiburg i Br. Herder, 1916, 16—27 p.

[2]) Sk. op. c. 12—16 p.

Daug yra ir spaudos neištaisytų klaidų, pav., Hefestas keletą sykių pavadintas Mefestu (66—67), satiras Marsijas — Marijų (123) ir k.

Šio leidinio kalbos sakosi žiūrėjęs Dabušių Stasys. Bet iš to, kas augščiau nurodyta, matom, tą jo žiūrėjimą buvus nekokį. Ir tai nenuostabu. Mat, būdamas tikras, kad be jo ir Ryg. Jono niekas pas mus kalbos nemokąs, visi, net ir Tumo neišskiriant, ją tik gadiną, vargšas neranda ramumo svetimų raštų klaidas begaudydamas ir per tai nesuskumba savo žiūrai pavestuose leidiniuose klaidų ištaisyti. Mūsų išmanymu, gerb. kalbos «žiūrėtojui» labiau praverstų imtis jos iš pamatų mokytis, negu kitų raštus savotiškai taisyti. Nes jei kalbos mokėjimas eina ne iš kokio subjektyvaus įkvėpimo, bet yra ilgo mokymos rezultatas, tai ir gerb. Dab. St-ys jos Voronežo gimnazijoj tesimokinęs, vėliau jokio augštesnio mokslo neišėjęs, sulyginamosios kalbotyros nestudijavęs ir visai jaunas tebūdamas, specialistu kalbininku kol kas būti negali, taigi ir pirštis į kalbos taisytojus kitiems neprivalėtų[1]). Jei jis į tai neatsižvelgdamas visgi turi drąsos «Ateity» ir kitur garsintis kažkokiu mūsų kalbos virštaisytoju bei «žiūrėtoju», tai čia yra pigi, drovos neturinti, autoreklama, monstrualiai išaugęs savim pasitikėjimas, liguista autohipnozė, kurios tikrenybė visai nepateisina. Normalus, nesergąs didybės manija, jaunuolis tokia autoreklama tegalėtų vien bjaurėtis.

Nemalonu mums tai rašyti, bet kitiems tylint, laikome savo pareiga viešai tai aikštėn iškelti. Ar įstengs šios pastabos gerb. Dab. St. iš išdidusio kalbos dėsniadavio paprastu kalbos tyrėju padaryti, mes

---

[1]) Čia būtų ne pro šalį Dab. St-iui įsidėjus omėnin ši Margalio mūsų kalbininkams sueiliuota pastaba:

Kel' triukšmą mūs' filologų
Rūšelės ir rūšytės...
Bet ar ne metas būt patiems
Taisytojams taisytis?!...

nežinom. Mat, gyvenam bolševizmo gadynėj, kur visi nori būti dėsniadaviai, o nieks nenori jokių dėsnių pildyti. Proletariato diktatūra skverbias šiandieną net ir dvasios sritin. Kitiems ją reiškiant socialiame ir politiškame gyvenime, Dab. St. prie to pat eina kalbos srityje. Tumiškai kalbant, jis savo darbais pareiškia norįs tapti «kalbos karaliu». Raštas jo «nežiūrėtas», išėjęs be jo karališko «byt po semu», laikomas kalbos atžvilgiu neištikimas. Keista tai, bet dar keisčiau, kad randas žmonių, kurie tą karališką Dab. St. pretensiją pripažįsta, duoda jam savo raštus bei vertimus «dabušinti» ir dėti pirmam puslapy majestotišką formulą: «Kalbos žiūrėjo Dabušių Stasys».

P-lė J. Jablonskaitė, «Ap-lių» vertėja, tai irgi yra padariusi, leisdama Dab. St. «žiūrėti» savo vertimo. Del žiūrėjimo jis žiūrėjo, bet, kaip tik ką matėm, tas jo žiūrėjimas vertimui neišėjo į sveikatą. Be žiūrėtojo, rasit, pati vertėja būtų rūpestingiau prižiūrėjus savo leidinį, o ir jo kalba, rasit, būtų buvus natūralesnė, gyvesnė, ne toki «dabušinė», kaip dabar.

6. Špilmano «Išpažinties paslaptis» yra išversta beveik į visas Europos kalbas. Dabar išėjo ir lietuviškai. Parašyta be galo gyvai, įdomiai ir draug natūraliai. Išvestieji asmens nupiešti trumpai, bet plastiškai. Fabula sumaninga ir žavinti. Zakrastijonas nužudo labdarę ponią, paglemžia jos pinigus, ir, atlikęs išpažintį pas savo kleboną, pabėga į Ameriką. Kunigas įtariamas žmogžudyste, vagyste ir pasmerkiamas amžinon katorgon... Po kiek metų, pajutęs sąžinės graužimą, grįžta zakrastijonas Prancūzijon ir išpažįsta savo kaltę. Kunigo nekaltybė išeina aikštėn, ir išpažinties paslapties kankinys atgauna savo teises. Pradėjęs skaityti negali atsitraukti. Savo talentu autorius primena Dostojevskio «Prestuplenije ir nakazanije». Kasaičio vertimas labai geras, vietų, kur skaitytojas jaustų, kad tai vertimas, beveik nėra. Kalba, kad ir nepapuošta moderniais neologizmais, yra daili ir gana lengva. Veikalas tinka visoms katalikiškoms

bibliotekoms. Geresnės verstos apysakos mes kol kas dar neturim. Ji yra tikra mūsų beletristikos pažiba.

Vaidilutė. GYVENIMO AKORDAI. Škicai. Kaunas, 1921, 164 psl. in-12.

«Tų akordų» arba, kaip autorė juos lenkiškai vadina, «škicų» yra čia viso labo penki. Pirmajame («Kaip rudens lapas») papasakota, kaip sveika dora mergaitė Rožė, ištekėjus už girtuoklio batsiuvio «vaikučius kas metai gimdydavo ir laidodavo nykstančius nuo skurdo ir alkio», kaip vėliau pati skurdo verčiama parsisamdė ūkininkui ir čia, mirtinai susirgus, turėjo kentėti matydama savo girtą vyrą beflirtuojant su Rožės draugėmis, to pat ūkininko samdininkėmis. Antrame («Diana») parodyta, kaip jauna gerų tėvų mergaitė buvo apvilta «jo», vedusio donžuano, ir, su kūdikiu atsidūrus skurde, turėjo virsti restorano šokėja, kad galėtų užtikrinti vaikui žmonišką išlaikymą.

Toliau einą «Jausmų pančiuose», kur vyro apvilta žmona persiskiria su juo, nes nenori būti jo vergė. Tačiau mylėdama savo dukrelę, kurią ir vyras myli, sutinka vėl gyventi drauge su juo, bent kaipo vaiko motyna.

«Miražuose» gana gerai nušviesta «laisvosios meilės» ideologija ir visa jos sofistika. Zonė Gedvilaitė, kursistė, sutinka susijungti laisvai, be šliubo, su rusu revolucionieriu Azarovu, kurs tačiau po kelių metų, laikydamasis laisvos meilės dogmato, pasako Zonei:

Esi laisva... gali pasirinkti išėjimą. Aš neslepiu... myliu Liudmilą Valentinovną. Laisvai susidėjome, laisvai ir išsiskirsime...

Persiskyrusi su Azarovu ir persirgusi tą nelaimę, Zonė prieina galop išvadą:

Mūsų laisvę paima vaikai, kuriuos mes gimdom, ir, teisėti ar neteisėti, jie suriša mus amžinai savo atsiradimu ir būtybe... (144)

Tai yra pats geriausias Vaidilutės vaizdelis.

Pastarame, «Prieš audrą», piešiama vyro neatjausta žmonos meilė ir pasiilgimas kitos, karštesnės...

Kaip mato skaitytojai, viskas čia sukasi apie meilę bei jos gyvenimą ardančias audras. Meilė brangiausis dalykas, kurs turėtų kurti žavinčią gyvenimo harmoniją, labai dažnai, kaip autorė parodo, virsta tikra tragedija. Todel autorės «škicams» labiau pritiktų «disonansų», o ne «akordų» vardas. Pasakojimo būdu autorė yra realistė, jos kalba gana graži, vaizdeliai lengva skaityti. Jaunoms mergaitėms jie galėtų būti naudingi, ypač «Miražai».

Žemaičių Antanas. LIETUVOS KELIAIS. SAULEI NUSILEIDUS. SEKMINIŲ PAVAKARIU. Brooklyn N. Y. 1921, 62 psl. in-12.

Knygelėj įdėti trys dalykėliai. Antrasis ir trečiasis turi labiau beletristišką charakterį, pirmasai gi galima priskirti folklorui. Mat, čion įdėtas žmonių padavimas apie Kapstatų ežerą, nukritusį iš debesų, vaikui atspėjus jo vardą; aprašymas upės Vevižo, Vevižėnų mugės. Tik du pastaruoju skirsniu: ginčas apie lietuvystę pas kleboną Tamulevičių ir slapta sueiga parodo, kad autoriaus norėta savo rašinėlis padaryti beletristiškas.

«Saulei nusileidus» pridėtas paaiškinimas, kad tai imta «iš knygnešio užrašų». Čia gyvai ir vaizdžiai aprašytas pavojingas knygų gabenimas iš Prūsų rusų laikais. Autorius, matyt, ar pats yr buvęs tuo knygnešiu, ar iš tikrų knygnešių aprašytąjį atsitikimą yr girdėjęs.

«Sekminių pavakariu» atpasakota vienas Kretingos vienuolio pranašavimas apie didįjį karą ir jo vaisius Lietuvoje.

Jei paduotieji čia faktai yra neprasimanyti, tai reikėjo nurodyti ir vienuolio pranašo vardas.

Knygelė tinka liaudies ir mokyklų knygynėliams. Autoriuje žymu talento kibirkštėlė, bet trūksta gilesnių literatūros formų pažinimo. Jei jis yra dar jaunas ir norėtų beletristikoj specializuotis, tai patartumėm jam lavintis skaitant žymesnių beletristų veikalus (Vaižganto «Pragiedrulius», Pietario «Algimantą» ir k.).

PAJUDINKIME, VYRAI, ŽEMĘ! Apysaka Parašė vengriškai Maurikis Jokai, trumpai atpasakojo lietuviškai Aišbė. Antrasis leidimas. Išleido Hypatia Yčienė. Berlynas. 1921, 116 psl. in-12.

Jokai — didelis ungarų[1]) patriotas ir rašytojas. Dailės atžvilgiu aš jį labai branginu ir jo apysakų esu perskaitęs didelę daugybę. Jų tarpe yra daug gražesnių negu «Vyrai, pajudinkim žemę»; pav., «Turtingieji neturtėliai», «Moteriškė jūrakė», «Ei toji senatvė», «Juodieji deimantai» ir kitos. Delko Aišbė yr pasirinkęs būtent šitą — šiam klausimui atsakymą randame jos turiny. Mat, joje apsakomas tautinis garų atgijimas, kada Ungarijoj daug kas yr davinėjęs sau klausimą, ar beverta mokytis ungariškai. «Valdžios įstaigose, girdi, visur lotynų kalba, visuomenės gyvenime — vokiečių, užsieniuose prancūzų, dainuoti mokėsi itališkai; pasiskaityti turį vokišką, prancūzišką, anglišką knygyną»... (60). Prislėgtai liaudžiai joks skaitymas nerūpėjo; inteligentija, išėjusi iš ponų, neturėjo visai savo kraštui meilės. Nebuvo kultūrinių centrų. Pačiam Budapešte tebuvo trys viešbučiai; kai žmonės suvažiuodavo į seimą, reikėdavo iš lentų būdos statydinti. Perkant aulus tekdavo šnekėti serbiškai, nes pardavėjas kitaip nemokėjo. Perkant padus, reikėdavo šnekėti vokiškai. Ilgai reikėdavc klaidžioti, kad surastum krautuvėlę, kur pardavinėdavo ungariškas knygutes. «Buvo tai kaip ir koks rūsys po žeme» (71). Ir štai iš mokyklos išvytame studentų teologų būrely susidaro draugija, pasiryžusi surasti ungarų Ungarijoje, įkvėpti jiems savo krašto ir savo kalbos meilę, pakelti visą ungarų žemę su jos kalnais ir kloniais prie savęs, prie savo tautiškų ir demokratiškų idealų, pasigaunant tam tikslui mokslo, laikraštijos, literatūros ir teatro. Ir jie tą tikslą atsiekia; ir nežiūrint savo asmeniškų silpnybių, vienas kitą žadindami, įstengia ilgainiui pajudinti ungarų žemę. Kiekvienam aiškus pa-

[1]) Ungarus tik lenkai ir rusai vengrais tevadina. Kaipo slaviškam žodžiui — jam lietuvių kalboj ne vieta.

našumas Ungarijos padėties XIX amž. pradžioje į mūsiškę prieš 30 metų.

Jokai visa tai išdėjo keturiuose neplonuose tomuose. Aišbė tai sutraukė į vieną 116 psl. in-12 knygutę. Apysakos apmatai palikti, bet daug dailės grožio tame sutrumpinime dingo. Veikiantieji asmens išeina lyg ir nerekomenduoti. Charakteristikos nublukę. Bet priežastys, del kurių šio trumpinimo imtasi, yra rimtos ir Aišbę visai pateisina (sk. jo «prakalbą»). Iš «sukulto» dalyko, surinkus krūvon jo gražiausias daleles, žinoma, sunku sudaryti tikrai gražus daiktas.

Išleista pirmą kart 1892 metais ši knygutė buvo žadintoja mūsų inteligentijos stoti į darbą ir eiti Kolomano Jenöi ir jo draugų keliais. Šiandieną ji tos reikšmės nebeturi. Ji brangi vien kaipo netolimos senovės atminimas.

Naujas H. Yčienės parūpintas leidimas yra dailus ir, palyginti, — nebrangus.

Vienas tik dalykas yra nemalonus šiame veikalėly — tai padėtas 77 psl. masonų draugijos panegirikas. Kad Jokai, būdamas kalvinas ir laisvamanis, jai simpatizavo, tai iš čia toli gražu neseka, kad šis vienpusiškas ir perdėtas kėlimas masonijos į padanges reikėjo ir lietuviškame s u t r u m p i n t a m e leidime palikti. Jokai pasakymu masonijoj esama ir «kunigų». Be to, kiek žemiau paaiškinta, kad tai esą kunigai, kurie «sulaužė bažnyčios priesaiką del dar didesnės priesaikos»... — Kad taip yr rašęs kalvinas ir gal net masonas, tai suprantama, nes jam galėjo atrodyti, jog už masoniškąją priesaiką nėra nieko šventesnio. Bet lietuviui katalikui skaityti tai — tiesiog šlykštu. Gaila, kad Aišbė apie tai nepagalvojo.

V. H a u f o PASAKOS su 30 paveikslų. Mokinių vertimas. Šviet. Min. leidinys. Berlynas, 1921, 219 psl. gr. in-8.

Šios pasakos savo forma dalinai primena «Tūkstantį ir vieną naktį», dalinai Servanteso pasakoji-

mus. Tų pasakų turinys yra perdėm fantastiškas, paties Haufo sugalvotas. Fabulos atžvilgiu jos labai sumaningos ir todel smarkiai žadina skaitytojyje dėmesio. Kai kur žymu ir tendencijos, bet kad jos tikrai dorintų jaunas sielas, labai abejotina, nes paprastai jos praryjamos kaip skanūs saldainiai, žmogaus dvasios nė kiek nestiprindamos. Griežtai imant, yra tai dvasios žaislas, dvasios poilsis, bet ne dvasios penas. Tų pasakų dvasia lietuvių dvasiai yra svetima ar bent labai tolima. Šiuo atžvilgiu Šmidto pasakos yra mums kur kas artimesnės ir naudingesnės. Pav., tokia «Genovaitė» ir po šiai dienai tebėra žmonių mielai skaitoma.

Bet ir šios Haufo pasakos, kaipo dorai nekenkiančios, galima duoti jaunimui į rankas, juoba kad jos yra dailiai išverstos ir gražiai išleistos. Jas puošiantieji paveikslai yra tikrai artistiški. Mūsų dailininkams būtų ne pro šalį pasimokius iš jų tikros dailės.

Kalbos yr žiūrėjęs J. Balčikonis, taigi ji čia yra taisyklinga. Tik žodis stikladirbis, mums matos, būtų būvę geriau pakeitus stiklium (slg. puodžius, račius ir k.), o angliadegis — angliumar anglininku. Taip pat abejojame del žodžio medžioklis. Žmonių kalboj daugiau vartojama medėjas, medinčius.

Korektūra išvesta gerai, viso labo teužtikome vos 5 spaudos klaidas.

Šis leidinys, kaipo luksusinis, galėtų drąsiai figūruoti kiekvieno mūsų inteligento salone. Mielai linkime jam kuo didžiausio pasisekimo.

H. Senkevičius. DYKUMOSE IR GIRIOSE. Apysaka. Vertė M. Pečkauskaitė. „Švyturio" B-vė. 1921, I t. 232 psl. II t. 187 psl. in-12.

Ši apysaka yra skirta jaunimui, bet mielai perskaitys ją ir suaugę, nes ji dailiai parašyta ir dailiai išversta. Skaitytojas iš jos sužinos daug įdomių dalykų apie Afrikos florą, fauną, geografiją, etnografiją

ir pastarųjų laikų istoriją. Vyriausių veikiančių asmenų toje apysakoje tėra du: Stasys Tarkovskis 14 m. berniukas lenkas ir Nelė Rovlisonaitė 8 m. anglė. Juodu patenka baisaus Mahdio nelaisvėn, bet iš ten, patogioms aplinkybėms susidėjus, laimingai namo pargrįžta.

Tikruoju didvyriu Senkevičius, žinoma, daro Stasį. Jame sukoncentruota visos gerosios lenkų būdo ypatybės. Jis ir gabus, ir sumanus, ir narsus ir daug kalbų mokąs; jis ir savo kat. tikėjimą drąsiai prieš Mahdį išpažįstąs, jis užmušąs liūtą ir savo pavergėjus, jis padedąs negrų karalaičiui apgalėti priešus, jis gaunąs iš to karalaičio pašalpos maistu ir žmonėmis tolesnei kelionei vandenyno link, jis galop po didelių vargų atrandąs anglų ekspediciją Afrikos gilumoj ir jos globon patekęs laimingai su savo drauge Nele grįžtąs prie tėvų.

Bet drauge jis iš visa ko pasirodo ir karštu lenku patriotu. Prirengęs gyvenimą išpuvusiame milžiniškame baobabe — duoda jam Krokuvos vardą. Patekęs tarp draugingos negrų Vahimų tautos, svajoja apie sudarymą juodųjų armijos Lenkijai atvaduoti; Afrikos vidury didelėje gneiso uoloje jis kala parašą: «Dar Lenkija nežuvo»... Kankino jį bent kiek užmušimas savo pavergėjo ir jo palydovų. Bet tėvas nuramina jo sąžinę tardamas:

«Klausyk, Stasy! Niekam nera leista atimti svetima gyvastis, bet jei kas nors pasikėsins ant tavo tėvynės, ant tavo motynos, sesers gyvasties, arba ant gyvasties moters, pavestos tavo globai — tai šauk jam į kaktą neklausdamas — ir neprikaišiok sau to niekuomet» (II, 182).

Kaip matom, šioj apysakoj Senkevičiaus paduotas trumpas lenkiško patriotizmo katekizmas.

Bet kadangi čia tas patriotizmas neužgauna lietuvių, tat «Dykumose ir giriose» gali skaityti kiekvienas Lietuvos pilietis.

Mūsų rašytojai turėtų imti iš Senkevičiaus pavyzdį, kaip reiktų lietuviškas patriotizmas kelti.

Išorinė leidinio pusė švari, spauda aiški, vertimo kalba daili, atskyrus vieną kitą žodį, pav., ambitingas. Jis mums atrodo nevykęs, vergiškai kaltas iš lenk. ambitny.

T. Gotjes. BRAMIZMO STEBUKLAI. Romanas. J. J. Selimas. Petronio leidinys. Kaunas, 1922, 77 psl. in-12.

Oktavas de Sevil įsimyli gr. Olavo Labinskio, lietuvio, žmoną. Ši, būdama dora moteriškė, atvirai pasisako negalinti mylėt Oktavą. Oktavas nusiminęs nustoja noro gyventi ir vegetuoja apatijos apimtas. Oktavo motynos pakviestas stebuklingas daktaras, Baltazaras Šerbonas, sužinojęs Oktavo ligos priežastį, pasisako galįs Oktavo sielą perkelti gr. Labinskio kūnan, o šio Oktavo kūnan. Šis bent kiek pasvyravęs, bet gašlumo apimtas, sutinka, ir štai bramizmo mokslo žinovas Šerbonas daro nepaprastą operaciją: iššaukia abiejų vyrų sielas; jos pasirodo lyg mažos liepsnelės ir — Šerbonui mostelėjus, Oktavo siela įeina gr. Olavo kūnan, o šio pastarojo—Oktavo kūnan. Bet abiejuose lieka savo asmenybės sąmonė. Oktavas Olavo kūne jaučias esąs Oktavu ir Olavas—Olavu. Oktavas grapo kūne ateina pas jo žmoną, kuri tuojau pastebi neva savo vyre nepaprastą gašlumą. Tai ją stebina. O dar labiau ji nustemba, kai užkalbintas lietuviškai jos vyras nebegali jai nė žodžio atsakyti, nes tos kalbos nemoka. Žmona užsidaro savo kambary ir nebeprisileidžia vyro. Tuo tarpu ir Olavas Oktavo kūne nerimsta: jis jaučia, kad kažkas jį pakerėjo, atimdamas iš jo ir kūną, ir žmoną, ir turtą. Jis nuspėjo, kad tai Oktavo darbas, ir šaukia jį į dvikovą. Dvikova įvyksta; lieka nugalėtas Olavas Oktavo kūne. Bet Oktavas nežudo Olavo, prisipažįsta esąs kaltas ir pasižada prašyti Šerbono, kad jis perkraustytų jų sielas atgal į savo kūnus. Tas daro antrą operaciją. Iššaukia abiejų sielas. Olavo siela vėl grįžta savo kūnan. Bet Oktavo siela išeina iš užburto rato ir dingsta. Šerbonas mato, kad turės atsakyti už nužudymą Oktavo. Todel greit rašo

testamentą, kuriame visą savo turtą skiria Oktavui, ir tai padaręs perkrausto savo sielą Oktavo dar neatšalusian kūnan. Tuo būdu senis Šerbonas atgimsta jauname Oktavo kūne ir atgauna savo turtą Oktavui užrašytą.

Toks to «romano» turinys. Kokia gi jo vertė. Mūsų išmanymu, jis yra žemiau kritikos. Romanas turi atvaizduoti tikrą gyvenimą. Tuo tarpu čia yra ne daugiau, kaip pasaka iš «Tūkstančio ir vienos nakties». Mūsų nekritiškai visuomenei jis yra tiesiog kenksmingas, nes daug kas iš neapšviestų gali pamanyti, kad Indijos braminai tikrai sugeba keisti žmonių kūnus ir sielas, kaip pirštinaites. Tuo tarpu tai yra grynas prasimanymas ar, aiškiau sakant, tikras melas kvailiams galvas sukti.

Ponas J. J. sakosi «Bramizmo stebuklų» nevertęs, bet tik Gotjes originalą sekęs. Neturėdami to originalo, mes negalim pasakyti, ar šis sekimas yra vykęs. Mums čia aišku tik viena, kad gerb. Gotjes sekėjas ėmėsi ne savo darbo. Daugelio dalykų jis, matyt, tiesiog nesuprato. Tai žymu iš to, kad magnetiškas miegas, pav., pas jį virsta magnezijos miegu, elektra — elektrika, otomana — automana ir t. t.

Ir pati kalba nepasižymi dideliu grynumu: J. J. rašo liguistui (v. liguistam), risokai (rus. rysaki — žirgai), išsifrantinę (irgi grynas rusicizmas liet. išsidabinę, išsipuošę), parasol (v. skietis), kraustuliai (v. baldai) ir t. t. Pilna taipgi ir kitokių slavizmų. Rašybos taip pat maža težiūrėta.

Apskritai tarus—šis leidinys mūsų literatūroj visai nereikalingas ir jokios jai garbės neduodąs šlamštas.

A. Niemojevskis. REVOLIUCIJOS ŽMONĖS. Vertė K. Puida. Antroji laida. Kaunas, 1922, 100 psl. in-16.

Tų «revoliucijos žmonių» teparodyta čia vos keli: būsimasis revoliucionierius Varnas, tilto sprogdintojas Šiečka su dviem partijos draugais, atkak-

lus socialdemokratas Balia, netekusi Japonų kare sūnaus ponia Bialobrzeskienė, raudonsiūlio pulkininko ruso sūnus Juras, susidėjęs su lenkų «Bojówka», opozicinių laikraščių redaktorius p. Kazimieras, slaptos spaustuvės vedėjas Paukštis ir... Jėzus, atėjęs Varšuvon ir... stojęs revolucinių minių priešaky!...

A. Niemojevskis yra lenkų «laisvosios minties» apaštalas, bet, deja, moksliškai, rimtai mąstyti jis visai nesugeba. Jo laisvosios mintys paprastai teesti vien laisvosios svajonės, šliaužiojančios daiktų ir santykių paviršium, niekados nesiekiančios jų dugno. Neblogas iš jo feljetonistas, vaizdelių piešėjas, bet visai menkas filosofas. Tos jo dvasios ypatybės žymu ir jo «Revoliucijos žmonėse». Jam atrodo, kad revolucijos esą tautų gyvenime būtinai reikalingos, kad jos esą neišvengiamos, kad jų kėlėjai — žmonijos pažibos, didvyriai, verti augščiausios garbės... Niemojevskiui, matyt, visai nežinomos pažiūros į revoliuciją genialiausio lenkų filosofo Hoene-Wronskio. Šis neranda užtektinai smarkių žodžių revolucijos kėlėjams pasmerkti. Jis laiko juos tiesiog «piktosios dvasios pasiuntiniais», grąžinančiais žmoniją į gyvulijos (zookratijos) stovį, kur jau nebeviešpatauja proto jėga, bet vien akla žvėriška neapykanta, kurios vainikas—savitarpis kruvinas žudymasis. Atskiras žmogus revolucijoj nustojąs visų savo teisių, visos savo dvasinės vertės, virstąs vien socialiu atomu, kuriam nesą nei pasigailėjimo, nei teisybės, nei pagarbos. Gražūs revolucijos obalsiai pačioj revolucijoj pasirodą visame savo šlykščiausiame nuogume ir melagingume. Tą melagingumą dalinai mato ir Niemojevskis, nes pats sako, jog kiekviena revolucija, sugriovus senąją tvarką, tuojau vedanti savo naująją tvarką, kuri, būdama netobūla, savaime gaminanti naujų griovėjų, naujų revolucijų ir t. t. Jei tat esamos tvarkos netobūlumas, Niemojevskio išmanymu, pateisina revoliuciją, tai toms revolucijoms ir sujungtoms su jomis žudynėms niekados nebus galo. O jei taip, tai kiekvienas revolucionierius reiktų lai-

kyti didžiausiu žmonijos neprieteliu, žmogžudžiu ir naikinti be jokio pasigailėjimo. To bent šalta logika reikalauja.

Bet Niemojevskiui logika yra svetima sritis, terra incognita, jis ją ignoruoja, nori «laisvai mintyti» — tat ir nenuostabu, kad prieina didžiausių nesąmonių. Viena tokių nesąmonių yra jo paskutinis vaizdelis «Ponas Jezus Varšuvoje». Neapkęsdamas Kristaus vietininko žemėje papos asmeny, neapkęsdamas Bažnyčios hierarchijos, Niemojevskis stengias parodyti antitezę, esančią, jo išmanymu, tarp Kristaus ir Jo Bažnyčios. Mat, Romos Papa ir Varšuvos antvyskupis giną esamąją tvarką, o Kristus vedąs Varšuvos minias prieš ją ir jos gynėją — valdžią, ir tuo sankcionuojąs revoliuciją... Žinoma, popierius kantrus, gali ant jo rašyti kas patinka. Gali Kristaus burnon dėti žodžių visai nesutinkančių su Jo mokslu, gali primesti Jam darbų, kurių Jis niekad nedirbo ir nelaimino. Del stovėjimo visa tai stovės atspausta popieriuje, bet tiesos tame nebus nė kriślelio.

Niemojevskio «Revoliucijos žmonių» vertėjas yra K. Puida. Kad šis mūsų rašytojas neturėtų talento — pasakyti negalima. Kai kurios jo originalės apysakos ir vaizdeliai malonu paskaityti. Kaipo žmogus jis taipgi yra simpatingas. Visa jo nelaimė — absolūtus nemokėjimas pasirinkti veikalų vertimui. Jis tai turėjo negarbės išversti Sudermano «Jonines», Kellermano «Jūrą», jis štai nūn apdovanojo mus ir Niemojevskio «Revoliucijos žmonėmis». Ir turiniu, ir forma, ir tendencija — šis veikalėlis yra menkavertis. Kam jis verstas, tiesiog negalime suprasti. Kad tai būtų padaręs koks socialdemokratas, būtų galima spelioti, čia turėta noro paspekuluoti «ant revoliucijos». Bet Puidą sunku įtarti spekulacija. Kam gi tad jis tą šlamštą vertė? Kam jis Kristų išniekino? Gi greičiausiai jis ir pats, tur būt, to nežino, nes padarė tai nepagalvojęs...

Aklasmatė. MAGARYČIOS. Vaizdai ir feljetonai. Kaunas, 1922, 144 psl. in-8.

Aklasmatė specializavos lengvos, feljetoninės satiros srity. Mokėdamas pagauti kasdieno gyvenimo kreivumus, autorius be vargo randa užtektinai medžiagos savo humorui ir sugeba ją įmanomai sunaudoti. Dėliai to jo plunksna yra gana gausinga. Vaizdų ir feljetonų jis yra jau paleidęs per laikraščius nemaža. Nūn žymią jų dalį surinkęs krūvon leidžia atskira knyga, davęs jai «Magaryčių» vardą. Susideda ji iš keturių dalių: I «Aš keliauju», II «Godos bernautinės», III «Naturfilosofija» ir IV «Atsiprašant».

Pirmoj paduota eilė įspūdžių iš kelionės gelžkeliu, garlaiviu, dviračiu, iš ekskursijų į Palangą, Klaipėdą, į atvaduotąjį Vilnių, į Žemaitiją. Daug čia numesta teisingų pastabų pro juokus, daug nupiešta gyvų gražių vaizdelių. Labiausia vykusiais laikome «Vagone», «Žvaigždžių šypsena» ir «Katruo keliu». Iš pirmų dviejų žymu, kad autoriaus mokama giliau jausti, iš trečiojo,—kad jo turima ir beletristiško talento. Bet esama čia ir dalykų, kurie visai be reikalo įdėti; pav., visi trys pirmieji vaizdeliai iš «Kelionės aplink Lietuvą per 8 dienas», kur nusiskundžiama mūsų gelžkelių netvarka, nešildomais žiemą vagonais, lokomotyvais, kūrenamais žaliomis malkomis. Visa tai jau praeities dalykai; autoriaus aprašymas nebeatatinka tikrenybei, ir todel jis plaka savo satira nebesamą kaltininką...

Daug taipgi tenka čia mūsų valdininkams. Štai, pav., kaip dvaro bernas nusiskundžia žemės reformos vykintojais. To dvaro kumečiai nori gauti žemės. Jie susirašo ir pasiunčia raštą «žemės ponui». «Bet žemės ponas», pasakoja toliau bernas, «atvažiavo į mūsų poną ir mus išdavė mūsų ponui. O mūsų ponas sakė mums, visus pavadinęs»:

— Dabar žinau, jūs norit dvaro žemės, vardais ir pavardėmis žinau. O tai nuo švento Jurgio visus išvarysiu (23).

O štai kaip charakterizuoja autorius valsčiaus raštininkėlį:

Jis stovi prie stalo ir kiekvienam įėjusiam suka užpakalį. Užpakalis yra netuščias: jame sunertos ponaičio rankos. Bet tai tik taip rodos, kad jos sunertos... reikia įdėti dešimtrublinė ir rankos pačios atsineria, figūra iš lėto atsigręžia ir išduoda garsą: a — a... Interesantas, išgirdęs primąjį garsą, privalo nieko nelaukdamas įspausti kitą dešimtinę, tada figūra ima kalbėti... (25).

Senis gi Petrelis, ūkininkas, šitaip išdėsto savo vargus Kauno svečiui:

— ... Kiek mums teko pamatyti per tuos metus... Vokiečai, kolčakai, vėl vokiečiai. Paskui užstojo ta savivalda. Jau, sakom, pasilsėsim. Tas pats biesas. Mokesčiai, stuikos, rekvizicijos. Nei galo, nei pradžios. Prie ponų be kepurės nebeprieisi. Eini reikalu — kyšį kišk arba bonką statyk, kitaip su tavim nekalbės, iš anksto tai žinoki; Ką veikia ten Kaune, kad mūsų vargai nemažėja? (25).

Bet čia pat pažymi autorius ir naujų gražių apsireiškimų. Seniams besimylint su «naminėle», jaunimas eina į gyvenimą su savo idealais blaivybės, patriotizmo, kultūros.

Likusios šio veikalo dalys užpildytos daugiausia šaržais, bet ir čia kai kur pro juokus matyt ašaros (pav., vaizdely «Iš šio svieto už 50 kap.»). Kitur, kaip šit «Miško tragedijoj» Dirvinio ir Miškinio lūpomis buvo galima daug karčios tiesos pasakyti. Bet autorius ir iš šios puikios temos tepadarė šaržą. Žinoma, tai daug lengviau, bet iš autoriaus, turinčio nemažą talentą, publika turi teisės reikalauti didesnių ir rimtesnių dalykų.

Šiaip jau visas šis rinkinėlis, paįvairintas kai kur žemaitiškumais, skaitos lengvai ir palieka gero įspūdžio. Skaitytojas nepasigailės jį nusipirkęs.

J. Savickis. ŠVENTADIENIO SONETAI. Berlynas, 1922, 144 psl. in-8.

Delko „Sonetai"? Delko „Šventadienio"? Pats veikalas į tai neduoda atsako. Kur kas labiau pritiktų šie autoriaus rašiniai pavadinti „Dekadento sapaliojimai". Kam yr tekę sirgti šiltine, tas, be

abejo, žino, kaip galvoje viskas sukas, reginiai mainos, plaukia vienas po kito, jokiais logikos bei idėjų asociacijos dėsniais nesurišti. Panašaus įspūdžio daro ir autoriaus pseudo „Sonetai". Rašyti jie dekadentiška proza su kai kuriomis simbolizmo, psichologizmo ir realizmo pretensijomis. Bet iš arčiau pažvelgus simbolizmas pasirodo nevykęs, miglotas, psichologizmas negilus, šabloniškas, realizmas — neestetiškas, šaržuotas. Iš tų „Sonetų" įmanomesniais laikom „Vagį", „Ad astra" ir „Kaukes". Pirmame vaikas, pasigailėjęs surišto ir sumušto vagies, paleidžia jį ir tuo sužadina jame gerų jausmų. Antrame kaimietis skandina eketėj šunį, bet pats paslydęs įkrinta vandenin ir to pat šuns lieka išgelbėtas. Žmogus daro apžadus tris dienas pasninkauti, bet grįždamas atgal visgi savo išgelbėtoją paskandina. Šis pastarasis žiaurumas gadina įspūdį, nes atrodo visai nepanašus į tiesą. „Kaukėse" Jadvyga, lengvabūdė mergaitė, pereina ištisą puolimų etapą, iki galop atsiduria pačiame nusigyvenimo dugne, iš kur gelbi ją kunigas, buvęs pirmiau ją įsimylėjęs. Čia vėl keistumas. Jadvygą mylįs kunigas žino, kuriuo keliu ji yr nuėjus, ir pagalbos ranką tepaduoda tik pačiame gale. Čia autoriaus aiškiai nusidėta psichologijai. Nes viena iš dviejų, arba kunigo įsimylėjimas čia įvestas vien del „pikantumo" ir parašyta gryna netiesa, arba jei tokio įsimylėjimo ir būta, tai lieka neaišku, delko tas kunigas savo meilužės anksčiau negelbėjo, delko leido Jadvygai taip žemai nugrimsti.

Apskritai, visas šis rinkinys dailės atžvilgiu yra nevykęs: jokio jame nėra grožio, jokios gilesnės minties, dėliai to jis nedaro jokio gilesnio įspūdžio. Menkam knygos turiniui atatinka nevykusi kalba ir rašyba. Autorius vartoja tokias grafemas, kaip v i e n o g, a t v e y j e ir p. Ar autorius ateity parašys ką geresnį, mes nežinome. Spėjant iš „Šventadienio Sonetų", jo talentas nedisciplinuotas, pasišiaušęs. Savickui belieka vienintelė garbė, kad jis iš mūsų diplomatų yra pirmutinis beletristas.

Aleott. MERGAITĖS IŠĖJUSIOS Į MOTERIS. Apysaka. Vertė P. Kvietkauskas. „Jaunimo Biblioteka“ № 15. Kaunas, 1923, 210 psl. in-16.

«Mergaitės išėjusios į moteris» — tai trys pastoriaus Marčo ištekėjusios dukterys: Mega, Emė ir Džo. Būdamos nepanašios savo būdais jos gauna ir nepanašius vyrus. Taip susidaro trys įvairios, bet doros šeimynos. Ketvirtoji Marčaitė, Betsė,—jaunystėje miršta, Tų keturių seserų istorija—t. y. pirmųjų trijų ištekėjimas ir moterystėje gyvenimas ir ketvirtosios liga ir mirtis—ir sudaro visą šios gan idomios ir pamokančios apysakos turinį. Autoriaus, matyt, turėtas tikslas—dorinti skaitytojai. Šiaip jau pastebimoji apysakoje tendencija gadina ją, čia to nežymu, nes autorius atrodo bepiešiąs gyvenimą tokį, koks jis tikrumoj yr buvęs. Taigi pasakojimas eina gan sklandžiai, asmenų charakteristikos gyvos. Prikišti galima nebent pati apysakos pradžia, kur autorius išveda veikiančius asmenis visai jų nerekomenduodamas nei paaiškindamas, kas jie per vieni ir kaip savitarpy santykiuoja... Pav., kad Džo ir Betsė yra Megos seserys, tai teatspėjome vien iš tolesnės apysakos tąsos. O kas yr Loris, vedęs Emę, taip ir liko mums neaišku net ir visą apysaką perskaičius. Vertėjui tie teksto trūkumai reikėjo būtinai pašalinti. Tuo apysaka būtų nemaža laimėjus. Dabar gi nekantresnis skaitytojas, gerai nesupratęs pradžioj, kas yr Emė, Betsė ir Džo, gali visai mesti knygą nebaigęs skaityti.

Pats vertimas neblogas, pasitaiko jame ir retesnių žodžių. Bet vietomis randas ir abejotino lietuviškumo posakių. Pav, «Marčienė garsiai nusismaugė» (19), «negailestingai dūmindami cigarais», «aš kasdien ateidinėsiu pas jus» (23), «visi prieidinėdami... sveikino ją» (19), «jos apsieidinėjimai sušvelnėjo» (17) ir k. Kitur sakiniai sukrauti nenatūraliai, pav., «ji (Ona) kaip kartas nešė jį (ragaišį) į čia man prieinant, ir jeigu ne jos nar-

sus apsigynimas, aš būčiau gražiai suvalgęs tą taip gundantį skanėstą» (12). Spaudos klaidų tepastebėjom vos 2. Veikalėlis laikytinas jaunimo knygynėliuose.

DRAMOS VEIKALAI.

Žemkalnis. BIRUTĖ. Dviejų veiksmų melodrama. Vilnius, 1906, 32 psl. in-16.

Kas matė tą melodramą Vilniaus scenoj, sako ji daranti nemažą įspūdį žiūrovams. Tai gali būt, nes ji ir knygutėje galima skaityti be nuobodžio. Gana įdomus turinys, daili kalba, neblogas scenos vaizdelių sudarymas — vis tai yra geros melodramos pusės. Parašyta ji pusiau proza, pusiau eilėmis. Eilės daugiausia baltosios, be rimo, bet taisyklingos, visur išlaikančios ritmą, todel tinka muzikai. Tik dviejose vietose yra neleistini sutrumpinimai: vaid'lites (21) ir aps'rinko (31)—viet. vaidilytės ir apsirinko.

P. Žemkalnis savo melodramoj vaizduoja istoriškus asmenis: Kęstutį ir Birutę. Jų kalba pas autorių niekuo nesiskiria nuo mūsų dabartinės kalbos. Čia, žinoma, yra anachronizmas, nes XIV amž., be abejo, vartojo nemaža ir žodžių ir gramatiškų formų visai kitokių, negu mes dabar kad vartojame [1]). O dar didesnis anachronizmas yra, kada Birutė ir Kęstutis savo kalboje mini «dangaus angelus» (6 ir 24), apie kuriuos lietuviai, stabmeldžiai tebebūdami, be abejo, jokio supratimo neturėjo. Nežinome taipogi, iš kur autorius ištraukė «Perdoitą dievaitį» (10). Kiek mums žinoma, tokio dievaičio Lietuvos Panteone visai nebuvo. Jį galėjo nukalti nebent tokie Lietuvos dievaičių kalikai, kaip Stryjkowskis su Lasickiu.

ŠV. ELŽBIETA. Sceniškas perstatymas 4 veiksmėse. Vokiškai surašė Pr. Bonn, vertė Kun. V. K. Kaunas, 1907, 38 psl. in-16.

Nedaug pas mus tėra dramatiškų veikalėlių. Neturėdami savo nuolatinio teatro, neturim ir tam tikrų

---

[1]) Plg. K. Būgos. 1351 metų Kęstučio prisiega. «Draugija» Nr. 2, 156 psl.

rašytojų, kurie scenai gamintų naujų dalykų. Be to, orginaliai parašyti gera drama nepigu. Todel daugiau yra pas mus dramatiškų veikalų, verstų iš svetimų kalbų, Tokiu verstu veikalėliu yra ir «Šv. Elžbieta». Turinys imtas iš Šv. Elžbietos Turingiškės gyvenimo. Artizmo atžvilgiu galima padaryti tai dramai ne vieną priekaištą. Bet perdaug iš jo reikalauti ir nėra kaip, nes jis, matyti, paskirtas liaudies teatrui. Vertikas savo darbą atliko gan gerai; jo kalba yra gryna, aiški ir daili; be reikalo įbrukti keli svetimi žodžiai, k. š.: kielikas viet. taurė, pekliškas viet. pragariškas, regimentas vietoj pulkas. Angelų giesmė pabaigoj ne visai taisyklingai sueiliuota. Tokie trumpinimai, kaip pris'dėjo viet. prisidėjo, neleistini. Iš rašybos klaidų vos tik dvi tepastebėjome: ištyrk (p. 29) viet. ištirk ir nutylk (p. 25), viet. nutilk, nors 39-me pusl. randas ir taisyklingoji forma nutilk.

M. Šiaulėniškis. SPARNAI. Drama 3-juose veiksmuose. Ryga, 1907, 44 psl. in-18.

Ši drama yra naujos rūšies — simboliška. Europos literatūrȯje panašiomis dramomis pasižymėjo Meterlinkas (Maeterlinck), Ibsenas ir k. Šiaulėniškis vertas pagarbos ne tik už tai, kad pirmutinis sumanė tą naują literatišką formą įvesti mūsų literatūron, bet ir už tai, kad yr atlikęs savo darbą su tikru talentu, be jokios dekadentiškai literatiškos šarlatanerijos, kurios vis da negali nusikratyti kai kurie mūsų jaunieji literatai.

Pamatinė dramos mintis išreikšta 36-me pusl. Ji galima trumpai suformuluoti šiais žodžiais: Žmonijos idealas tai laimė. Tam idealui pasiekti neužtenka laisvės ir mokslo. Čia reikia dar prie to ir «meilės, šventos meilės, suprantamos kuo plačiausiai». Kas giliau žiūri į gyvenimą, be abejo, pilnai tuo atveju pritars autoriui.

Nežiūrint dramos simbolizmo, kurs apsireiškia net veikiančių asmenų varduose (Fama, Liberta,

Milda, Cirkėlis), joje netrūksta gyvumo. Išvesti tipai nėra «šiaudų kūliai». Jie scenoj gyvuoja ir veikia. Imkim kad ir «dabartinius» studentus: jie ir dramoje tokie pat, kaip ir gyvenime. Išgirdę apie atstatymą Goštauto nuo profesūros, jie šaukia: «Reikalausime visokiais būdais Goštauto sugrąžinimo: streikuosime, boikotuosime, demonstruosime» (27). O kiek vėliau, išgirdę paskalą, kad «Goštautas iš vieno su buržuazais», tuojau, neištyrę dalyko, ima šūkauti: «Boikotuot Goštautą! Išdaužyt jam langus!» (41).

Nežinome, ar autorius turėjo noro pajuokti dabartinę studentiją, greičiau ne; tačiau augščiau nurodytose vietose randame kuo puikiausią satirą dabartinio studentijos «mokslo», susidedančio vien iš politiškų streikų, demonstracijų, sujungtų neretai su realiu langų daužymu ir grynai juodašimtišku ūjimu net ir garbingiausių profesorių.

Dramos kalba gryna, daili; išleidimas, spauda — puiki.

Vilimas Paileris. ŠVENTOJI AGNIETĖ. Drama dviejose veikmėse. Vertė iš vokiečių kalbos kun. J. Laukaitis. Seinai, 1908, 38 psl. in-18.

Vakarų rengėjai, ypač kaimuose, dažnai nežino, koks veikalas pasirinkti vaidinti. Nuo veikalo parinkimo pareina ir vakaro pasisekimas. Mūsų žmonės tuo atveju žiūri gana praktiškai, jie sako: žiūrėti kokių niekų — gaila laiko ir skatiko.

Augščiau nurodytoji Pailerio drama, mūsų išmanymu, kaimo publikai labai patiktų. Juo labiau kad ir vaidinti ji nesunki, ypač prisilaikant nurodymų, vertėjo prakalboje paduotų. Į ją tat ir norėtumėm atkreipti vakarų rengėjų akį.

Dramos turinio nepasakosime. Jis yra gyvai paimtas iš šv. Agnietės gyvenimo, todel beveik kiekvienam katalikui gerai žinomas. Nuo savęs galime čia tik pridurti, kad veikalo dramatizacija atlikta suma-

ningai, scenos gan gyvos, dramatizmo pilnos. Lietuviška kalba irgi daili; visai nejauti, kad tai vertimas. Vienas tik dalykas mums nepatiko — tai lotyniškųjų vardų litvanizacija. Taip Symforianus — paverstas dramoje Simparijonu, Faustina — Paustina, Fulvijus — Pulvijum. Vertėjas, matyt, taip neapkenčia lotyniško garso f, jog net paprasčiausį žodį tfu parašė su p:

Tpu! krikščionė?! (16)

Vaidinant šią dramą reikėtų pataisyti taipogi spaudos klaidą 16-me puslapy: Dievai jus nelaiko, reikia skaityt: Dievai jus telaiko.

Činarovas. BRANGUSAI PABUČIAVIMAS. Išvertė P. Petliukas. «Vilties» išleidimas № 18. Vilnius, 1910, 24 psl. in-18.

Mūsų publika, matyt, prie rimtų dramos veikalų dar nėr priaugus. Ji nemoka net teatre prideramai laikytis, nepersiimdama nė kiek scenoj veikiančiųjų asmenų jausmais. Todel augščiausio dramatizmo momentuose, pav., matydama scenoj ligonį mirštant, ji ne sykį gardžiai sau juokias, o kai kada dar ir riešutus kremta. Todel kol kas mūsų scenai geriausiai tinka vien dvi dramatiškųjų veikalų rūši: arba religinės dramos, arba linksmutės komedijėlės bei farsai. «Brangusai pabučiavimas» pridera pastarajai rūšiai. Turinys menkutis. Senis banko direktorius, besimeilindamas savo pavaldinio tarnaitei, patenka į juokingą padėtį. Norėdamas išsimeluoti yra priverstas apsimesti tarnaitės jaunikiu ir draug liokajumi. Mažai išlavintiems žiūrovams, žinoma, toki padėtis gali padaryti daug juokų, juo labiau, kad Petliukas yr išvertęs tą komedijėlę gan dailia lietuvių kalba. Vardan lietuvystės principo gerb. vertėjas net ir tokius svetimus žodžius, kaip romanai, fizionomija, konfitūrai, filosofuoti, bandė bent kiek sulietuvinti, paversdamas juos «ramonais», «kanfitūrais», «fizijanomija», «filasafuoti». Abejojame, ar toks lie-

tuvinimas yra geras. Galop ne pro šalį bus čia nurodžius vertėjui, jog sousas liet. bus padažas, o «skrodžiai žemę nusmegti» sako nebent kupiškėnai su anykštėnais. Rašant ne tarmiškai bus skradžiai.

Br. Sumeliškietis. NAUJAS KELIAS. Trimis veikmėmis vaizdelis. Seinai, 1910, 23 psl. in-24.

... «Klaidingais keliais eina mūsų bajorai! Kalakutais apsimetę riečia nosis, trankosi po Varšavas, Paryžius, kol pagalios žydams netenka jų turtai. O nuo žmonių šalinas»...

Išvestoji šiame vaizdelyje dvarininkų Užupavičių šeimyna neturi tų ydų, neina tais klaidingais senojo poniškumo keliais. Ji pasirenka naująjį kelią, kelią tautiško demokratizmo bei pasišventimo žmonių labui. Kaip tie «nauji» ponai tą «naują kelią» yr priėję, autorius neparodo. Tiesa, yra vaizdelyje meilė, kuri riša į poras Stasį Užupavičių su Mare Kleviute, apšviesta kaimo mergina, ir jos brolį, agronomijos studentą, su Stasio seserimi Kaze. Bet paprastame, neidealizuotame, gyvenime tokių vienybės stebuklų viena meilė retai tepadaro. Tam reikia dar kitų, vidujinių, psichologiškų motyvų, kurių čia nerandame. Todel šiame vaizdelyje, galima sakyti, veikia ne gyvi žmonės, bet plikos idėjos: jame parodyta, ne kas gyvenime yra, bet kas, pagal autoriaus norą, turėtų būti. Autorius nori, kad du luomu—ponų ir valstiečių — vienytųsi, jie ir vienijas; jis nori, kad turtingi ponai užrašinėtų savo turtus lietuviškoms istaigoms, jie ir užrašo (Užupavičių dėdė); jam atrodo, kad Lietuvoje nebėr jau vietos ponams dykaduoniams, vien lenkystę tegyvuojantiems, jie ir pranyksta (Vabalevičiai). Žodžiu sakant, kaip autorius pamoja, taip viskas ir klojas. Psichologijos jokios, veikimo kaip ir nėra, literatiškas apdirbimas gana primityvus. Taigi vaizdelio vertė nekokia. Tačiau neišlavintai kaimo publikai jis gali patikti.

Todel kaimo scenai nuoširdžiai šį vaizdeli rekomenduojame. Jis visgi geresnis negu Žemaitės. «Mūsų gerasis» arba senoji «Amerika pirtyje». O geresnis del to, kad čia visgi parodomas idealas, tuo tarpu kaip anuose dviejuose piešiamos vienos tik tamsiosios mūsų gyvenimo pusės, kurias kaimo žiūrovai ir be teatro daug geriau žino, negu nevykusieji mūsų dramaturgai.

Kai del kalbos, tai pastebėjom tik vieną keistumą: autorius visur vartoja žodį seseris. Kodel gi ne sesuo? Juk tas žodis visoj Lietuvoj gerai žinomas.

J. Korzeniowski. MEDICINOS DAKTARAS. Komedija vienoje veikmėje. Sulietuvino Vaidevutis. Chicago Ill., "Lietuvos" spauda. 1911, psl. 41 in-12.

Pajuoktos senųjų bajorų ydos: trankymasis po muges, mainikavimas arkliais, girtuokliavimas, skolų dirbimas ir p. Iš kitos pusės parodytas tipas naujo bajoro, nesidrovinčio tarnauti visuomenei laisvo daktaro profesija. Veikalėlis parašytas gan gyvai, įdomiai, turįs keletą juokingų tipų, k. š.: tarno Stepono, Teisėjo, Maršalkienės ir jos vyro. Tinka scenai, nors veikalo idėja mūsų laikais atrodo anachronizmu. Vertimas neblogas, kalba taisyklinga, be reikalo tik vertėjas vietomis vergiškai laikosi teksto. Tokie posakiai, kaip:

Kas gi tokio stebėtino, kad dalinuos doros ponios vaivadienės džiaugsmu —

nežiūrint vertėjo «lietuvinimo»,—atsiduoda gryniausiu lenkiškumu.

PERSKYRŲ TEISĖJAS (Del juez de los divorcios). Miguelo Servanteso vieno akto komedija. Vertė M Rastenis. Chicago Ill, 1911, 16 psl. in-16.

Keturios susivaidijusios poros išdėsto teisėjui priežastis, dėliai kurių nebegali gyventi moterystėje, ir prašo perskirti. Abipusiai vyrų ir žmonų kivir-

čai išreikšti labai sąmojingai. Išvirkščioji moterystės pusė parodyta visai neblogai, nors ir juokais. Autorius betgi nėra perdidelis pesimistas. Jis tikisi, kad gudrus teisėjas gali susipykusias poras laimingai sutaikinti. Paskutinėje scenoje viena iš tokių porų kviečia teisėją į puotą.

Vertimas neblogas, tik daina, kuria baigiasi komedija, išversta netikusiai. Tiems žodžiams patvirtinti štai keletas eilučių:

Apsivedusiems patarsiu
Dėliai pykčio nesiskirt.
Geriau blogai susitaikyt,
Negu po teismus landyt...

Po vargų būna linksmybė,
Ir tam galima tikėt;
Pasipykus susitaikyt
Ir gražiai vėl sau gyvent ir t. t.

Labai abejojame, ar čia vertėjas neiškreipė autoriaus minties. Servantesas buvo tikras poetas ir, be abejo, taip trivialiai negalėjo parašyt... Čia bene bus tik išsipildžius italų patarlė: traduttore— traditore.

Šiaipjau veikalėlis nepeiktinas, galima būtų jis ir pas mus vaidint.

VAIDILUTĖ arba ŽEMAIČIŲ KRIKŠTAS. 5 veiksmų (6 paveikslų) istorijos drama. Parašė A. Gužutis (Fromas). Vaidintojų knygynėlis № 2. Ryga, 1910, 80 psl. in-18.

Viskas dedasi 1413 m. Dubysos pakrantėje ties Aukos kalnu, netoli Betygalos. Bet ar dedasi taip, kaip iš tikrųjų «dėjosi», labai abejotina. Veikalas pavadintas drama, bet jame dramatiško elemento beveik visai nėra. Greičiau galima būtų jį pavadinti «melodrama». Temos apdirbimas labai primityvus, veiksmas ne eina, bet dardėte darda — šuoliais, ypapaskutiniame veiksme. Psichologija vaikiška. Več' kalas pavadintas «Vaidilutė arba Žemaičių krikštasi»

bet turinio atžvilgiu jam kur kas labiau tiktų vardas: «Doliva, arba lenkų apaštalas». Lenkai, senos unijos mėgėjai, juo galės gėrėtis, nors dailės atžvilgiu jis visai menkutis; mums lietuviams jo vaidinti nepriderėtų. Apjuoktumėm tik save parodydami, kad mums ne tik artistiško, bet ir tautiško jausmo trūksta. Visame veikale vos viena tėra žmoniška scena — tai Rustės būrimas (23). Bandyta pamėgdžioti lietuviškas dainas, bet bandymas nepavyko; eilės išėjo netaisyklingos, kalte nukaltos ir dargi nevykusios formos atžvilgiu (10, 54). Pagirti galima nebent kalbą, kuri yra gera ir gryna; autorius bandė net lietuvių mitologiją sulietuvinti, paversdamas Anafielių — Anapiliu ir Patoldievą—Patalu. Pirmasis galima laikyti vykusiu, o del antrojo galima abejoti. Kaimo scenai visai netinka.

A. N. Ostrovsky. VYRŲ VERGIJA. Siužetas paimtas iš francūzų pjesos «Les maris sont esclaves» par A. De Leris. Sulietuvino M. Rastenis. Chicago Ill., 1912, 56 psl. in-12.

Šioje komedijoje parodyta geroji moterystės pusė ir stengtasi išgriauti labai prasiplatinusi (ypač tarp prancūzų) nuomonė, būk vedęs vyras esąs vergas, o nevedęs — pilnai laisvas ir laimingas. Autorius rūpinosi vaizdžiai parodyti, kokia iš tikrųjų yra ta giriamoji tokių «kavalierių» Guglių laisvė. Ir tai jam dalinai pasisekė.

Kad tokios komedijos rodomos Prancūzijoj, tai suprantama, nes ten, mažėjant gyventojų skaičiui, raginti prie moterystės visai ne pro šalį. Pas mus gi dar kol kas, ačiū Dievui, lietuviai būti moterų «vergais» nesibijo — todel ir tam tikri paraginimai scenoj visai nereikalingi. O antra vertus — ir tekėti dorai mergaitei už tokio ištižėlio, vėjavaikio, koks išvestasis šioje komedijoje Guglys, nekokia laimė. Nepatartumėm šio veikalo gabenti iš Amerikos Lietuvon. Tesidžiaugia juo, jei nori, amerikiečiai, kurie jį sau yr išsivertę.

Šio vertimo kalba irgi neperpuiki. Pasitaiko slavizmų, pav., «ant vakacijų», «sėdasi prie deskos» ir k.

ŠALAPUTRIS. Komedija vienoje veikmėje. Pagal J. Gurausko apysakos «Susimildamas» sudėstė Nerėpa. Chicago Ill., 1912, 23 psl. in-12.

Nerėpos Šalaputris labai panašus į augščiau minėtąjį Guglį. Abudu «kavalieriai», abudu gyvena «laisvoje meilėje» be jungtuvių, abudu turi lygiai kvailas ir nedoras «drauges», kurių lygiai prisibijo. Skirtumas tik toks, kad Guglys vargais negalais nusikrato savo Aglajos, o Šalaputrį jojo Kunigunda per apgaulę priveda prie altoriaus. Komedijos turinys — šlykštus, dorai scenai netinka. Kažkodel autorius skrybėlę «kapeliušu» vadina.

PIRŠLYBOS. Komedija 2-se veiksmuose Pagal M. Gogolį sukeverzojo Šalda Balda. Chicago Ill., 1912, 52 psl. in-12.

Tikro talento veikalas — be galo gyvai ir dailiai sulietuvintas. Tiesa, piršlybos pasiliko rusiškos, pas mus Lietuvoje tokių nerasi, bet Pavėsio tipas, kažin, ar tik nebus labiau lietuviškas, negu rusiškas. Nes kiektai pas mus žmonių su geriausiais norais, svajojančių apie augštus dalykus, norinčių pagerinti savo ir tėvynės būvį, bet bijančių kiekvienos kliūties, kiekvieno didesnio energijos įtempimo, — linkstančių sumanytą darbą atidėlioti vis iki rytdienai, žengiančių prie tikslo vieną žingsnį pirmyn, o du atgal. Pavėsis — tai amžinas tipas žmonių be valios, be energijos — tikrų Molio Motiejų, kurių, deja, pas mus daugiau negu kitur.

Nežiūrint tatai nelietuviškų gyvenimo santykių, rodomųjų «Piršlybose», jos, mūsų nuomone, galima laikyti tikromis lietuvių dramatiškos literatūros pažibomis. Pastatyti šis veikalas scenoj nesunku, nes tereikia tik 2 moterų ir 7 vyrų. Publika pasikvatojus ik sočiai, be abejo, bus po vaidinimo rengėjams tikrai dėkinga.

L. Tolstojus. PATAMSIO GALYBĖ. Penkiaveiksmė drama. Vertė M. Alytienė, Vilnius, 1911, 91 psl. in-16.

Veikalas — pilnas moralių baisenybių. Kaipo talentingas rašytojas, autorius moka žiūrėtoją suinteresuoti ir sujudinti. «Patamsio galybė»[1]) — tai drama tikra to žodžio prasme. Dailės atžvilgiu betgi — tobūlu pavadinti šis veikalas negalima. Perdaug jame tendencijos. Vietomis ji peraiškiai išlenda lyg yla iš maišo. Pav., 46—48-me pusl. visai be reikalo įspraustos gan ilgos tirados prieš nuošimčius. Nusidėjo autorius estetiškam taktui ir vaiko nužudymo scenoj (64—70); ji yra perdaug pratęsta. Ir pati pamatinė dramos mintis mums atrodo ne visai teisinga. Visas dramos vaiksmas remias moterų (Agotos, Antanienės ir Alenos) morale nedorybe. Tąją gi nedorybę autorius aiškina (ir dalimi teisina) vien «patamsio galybe» (74), t. y. apsišvietimo stoka.

— Žinoma, — sako Jonas į Onytę, — ir kaipgi jūs neturėsite nuodėmių... Ar jus kas moko? ar matote ką nors gera? Vien tik nuodėmės ir nuodėmės aplinkui... bobos visos spangios ir kvailos, ką jos žino?...

Šis aiškinimas, pripažins kiekvienas, yra, be abejo, vienpusiškas ir paviršutinis. Kaip ne visus gamtos mikrobus užmuša fiziškos šviesos spinduliai, taip pat ir ne visi moraliai mikrobai veisias patamsy. Švietimas yra, be abejo, dalykas geras ir būtinai reikalingas socialiame gyvenime. Bet paimtas kaipo tūlas moralis panacėjus, jis tiek teturi vertės, kiek ir fototerapija gydymui nuo visų ligų.

Rusų valdžia kokį laiką neleisdavo tos dramos vaidinti scenoj. Šiandien jau, rodos, to draudimo nebėra. «Patamsio galybė» nūnai susilaukė net lietuviško vertimo. Bet ar verta mums, lietuviams, ji vaidinti, teigiamai atsakyti nedrįstame. Nes viena, perdaug jau ten moralių bjaurybių, o antra, ir patys veikiančiųjų asmenų būdai, mums matos, visai nežmoniški.

---

[1]) «Vlast tmy»—ar ne geriau būtų pavadinus «Tamsos jėga». Aut.

Tiek apie patį veikalą.

Kai del vertimo — tai jis neblogas, nors ir galėtų būti daug geresnis. Visi išvesti dramoje asmens— kaimiečiai, tuo tarpu jie kalba ne kaimiškai, bet «viltiškai». Kaimiškos kalbos koloritas visai čia užtrintas. Tuo atžvilgiu augščiau stovi minėtos «Piršlybos», išverstos kur kas dailiau ir gyviau.

Užtat rašyba—pati naujausioji—iš Rygiškių Jono «Sintaksės». Sutikęs žodį Ievas niekaip išsyk neįspėsi, ar tai kalbama apie Ievą (Jievą) ar apie Ievą (liūtą). Sintaksė irgi iš ten imta, kaip tai galima spėti kad ir iš tokių kalbos gražumynų:

Liūdna man... kad vienui vienas ten... neturiu nei su kuo pasišneka (mūsų pabraukta).

Esame tikri, kad tai ne ponia Alytienė yra taip išvertus, tik gerb. «Vilties» «sintaksininkai» taip savotiškai jos vertimą «susintaksinę».

L. N. Tolstojus. NUO DEGTINĖS. 2-jų veikmių komedija. Vertė V. K. Rčk. New York. N. Y., 1912, 19 psl. in-8.

Veikiančių asmenų aštuonetas, bet iš jų labiausiai pasižymi tik du: kvailas Ignas, turįs priežodį «jadriona palka», ir Keleivis. Šis pastarasis, matyt, politiškasis tremtinis, nes revolucijos metu per girtuoklystę tapęs ekspropriatoriumi. Nugirdytas šeimininko Miko, jis apgina Mikienę nuo šokusio ją mušti vyro, bet pats daro naują ekspropriaciją pavogdamas Miko pirkinius: cukrų ir arbatą. Sugavusieji pasigailі vagišiaus, paleidžia, kad eitų sau kur tinkamas ir dar net nori padovanoti jam pavogtuosius daiktus. Tąja gailiaširdyste sugriaudintas nelaimingasai ekspropriatorius atsiverčia ir prašo atleisti jam «del Dievo». Tai ir visas tos komedijos turinys. Moralė išvada: nuo degtinės atsiranda visokie mušeikos, ekspropriatoriai ir vagišiai. Nors šis veikalas ir Tolstojaus, bet vykusiu jis pavadinti negalima.

L. A. Dmuševskis. GAILA ŪSŲ. Vieno veiksmo komedija. Vertė A. Vėgėlė. Vilnius, 1912, 30 psl. in-8.

Senis bajoras Anzelmas, besilaikąs senų pažiūrų, nori išleisti savo dukterį Emiliją už savo seno mokslo draugo, bevaikio našlio, šykštuolio Markelio Orgono, ieškančio gero kraičio. Emilija myli Erastą, Orgono seserėną. Emilijos tarnaitė primeluoja Orgonui, kad jei jis nori patikti panelei, tai tur pasirėdyti pagal paskučiausią madą, nusiskusti ūsus. Orgonui gaila ūsų, bet del laukiamojo kraičio padaro tą auką nežinodamas, kad Emilijos tėvas tų visų naujų madų baisiai nekenčia. Pigu įspėti, kuo viskas pasibaigia: Orgonas gauna arbūzą, o Erastas Emiliją. Neguldytumėm galvos, kad Dmuševskis savo komedijai siužeto nėra pasiskolinęs iš kokio seno prancūziško vodevilio. Gyvenime tokių santykių nerasi, bet pasijuokti galima. Svarstant tos komedijos vertę, reiktų pasakyti, kad ji nei šio nei to, nei gera, nei bloga, bet vidutinė, kaip daugelis kitų.

Žemaitė. APSIRIKO. Dviejų aktų komedija. «Liet. Ūk.» leid. № 27. 31 psl. in-18.

Naują vargonininką įsimylėjus klebono sesuo, senmergė bajoraitė. Šiupiniai, ūkininkai, nori irgi už jo išleisti savo dukterį Levutę. Veronika, davatka, siundo abi pusi savo smailiu velnišku liežuvėliu. Galop išeina aikštėn, kad vargonininkas vedęs. Ir vienų ir kitų apsirikta. Kokia gi tos komedijėlės vertė? Šiupinių charekteristika nebloga, bet davatkai ir klebono seseriai nesigailėta skaudžių žodžių. Tai ne tipai, bet karikatūros. Perdaug šaržo, permaža dailės. Scenoj pastatyta ši komedija galėtų patikti nebent «pirmeiviškai» publikai.

G. Sudermann. JONINĖS. Keturių veiksmų drama. Iš vokiečių kalbos vertė K. Puida. Brooklyn N. Y., 1912, 143 psl. in-16.

Pirmą šioje dramoje vietą užima Marikė, lietuvės valkatos, girtuoklės ir vagilės duktė. Ji, priimta

dvarininko Vogelreiterio šeimynon, gauna gerą išlavinimą, bet galų gale doriškai nupuola, atsiduodama pati Joninių naktį Georgui von Hartwig, Vogelreiterio giminaičiui. Tą savo žingsnį motyvuoja šiais žodžiais:

— Aš noriu viską ant savęs paimti... Mano motyna vagia! Aš irgi vagiu... (112).

O kitoje vietoje tą pačią mintį Marikė taip išreiškia:

—Vogk, vogk ir pavogk savo gyvenimo laimę ir meilę, ir viską, viską turi pasivogti... Mano motyna vagia,.. Na, ir aš elgiuosi taip pat, kaip mano motyna... (130).

Autoriaus tikslas aiškus. Jo norėta parodyti, kad lietuvė, net ir gavusi visą vokiečių kultūrą, visgi pasilieka žmonijos šiukšlė; ji netinka buti nei motyna, nei žmona. Valkatos dukteriai lemta baigti gyvenimas valkatų luome.

Labiau pažeminti lietuvių vardas vargiai bau galima. Ta' galėjo padaryti vien lietuvis išgama, priėmęs vokiečių kultūrą ir velniškai neapkenčiąs lietuvystės. Sudermanas ir yra toks lietuvis išgama, juo bjauresnis, nes talentingas. Taip žiūri į jį ir jo «Jonines» Prūsų lietuviai. Pats esu tai girdėjęs iš žinomo Prusų Lietuvos veikėjo, «Birutės» redaktoriaus Vanagaičio.

Kiekvienam sveiko proto lietuviui, mylinčiam savo tautą, rodos, reikėtų bjaurėtis panašiais veikalais. Joks juk lenkas už jokius pinigus neapsiimtų išversti žinomos vokiečių komedijos «Polnische Wirtschaft», kur pajuokiami lenkų papročiai, jų būdas, jų šeimyniški ir ekonomiški santykiai.

Pas mus, lietuvius, kas kita. Nors Puida ir ne išgama, bet niekieno neprašomas, pats proprio motu apdovanojo mus žeminančiomis lietuvių vardą «Joninėmis» ir net išgavo dramatiškos cenzūros leidimą vaidinti tą dramą Lietuvoje. Delko jis tai padarė — tai jo paslaptis. Mes gi, pildydami kritiko

pareigą, laikome savo priederme viešai tai pažymėti ir niekam nepatariame skaityti nei lankyti teatro, jei vertėjas sumanytų ją kur nors scenoj statyti.

Kazys Puida. DRAMOS. Brooklyn. N., 1912, 122 psl. in-16.

Čion įdėtos iš viso 3 dramos: «Rūtų Vainikas» «Mirga» ir «Undinė».

Pirmoji pavadinta «Triveiksmė kruvina pasaka». Imta neva iš žilos senovės. Dramos pamatinė idėja —giminės kerštas del «dykūno» Ramotos suviliotos mergaitės. Viskas čia gan keista, pradedant nuo vardų («dykūnas» Ramota, jo žmona Vinka) ir baigiant veikiančiųjų asmenų psichologija. Ypač keista burtininko Rimvydo keršto idėja. Autoriaus norėta sukurti baisenybių drama. Pamėgdžiota ne tai Ibsenas, ne tai Šekspiras. Bet pasisekusiu veikalas pavadinti negalima. Vaidinti, mūsų nuomone, netinka.

«Mirga»—keturveiksmė istorijos drama. Turinys —išvadavimas Vytauto iš kalėjimo. Išvaduoja jį jo žmonos Onos tarnaitė Mirga—ir už tai pati žūna pakarta. Veikalas neblogas ir gan sceniškas, atskyrus tik paskutinį paveikslą — Mirgos korimą, kurs, mūsų išmanymu, reiktų pašalinti, nes jo perdidelis realizmas namalonaus daro įspūdžio skaitytojui, o dar nemalonesnį padarytų žiūrovams.

«Undinė» — tai sena istorija lietuvio inteligento, tikro Molio Motiejaus, kurs neva, jaunas būdamas, dirba «del tėvynės», bet, išėjęs į žmones, patenka į energiškos kitatautės rankas ir dingsta lietuvystei. Ką autorius norėjo pasiekti tuo veikalu, ne labai suprantame. Atrodo toji drama lyg perspėjimas mūsų jaunuomenei, kad saugotųsi kitataučių ir nevestų jų, bet visas veikalas taip sustatytas, jog ne vienam būsiančiam Garšvai galės būti dalinai pasiteisinimu jo tautiško sunykimo. Mat, autorius taip išidealizavo kitatautę Irmą, tiek jai suteikė gyvumo, energijos, jausmo, jog žiūrovo simpatija labai lengvai gali

pakrypti tos kitatautės pusėn. Dėliai tos priežasties ir ši drama vaidinti ne labai tetinka.

St. Przybyszewski. SNIEGAS. Drama 4-se veikmėse. Vertė. V. Akelaitis. Chicago Ill., 1913, 62 psl. in-8.

Vasarą mergaitės mėgsta rauti ramūnes ir burti: «myli, nemyli»... Į tą būrimą panėši visas šios dramos turinys. Jis yra šitoks: Tadas, nykstančios aristokratiškos šeimynos narys, myli savo žmoną Bronę. Bet atvažiuoja Tado brolis Kazys ir pirmoji Tado meilužė Ieva. Kazys įsimyli Bronę, o Tadas — Ievą. Vienos Bronės išliko pirmoji meilė, ir ji nenori išsižadėti Tado, bet supratus, kad Ieva jį paviliojo, ir ji įpuola į histeriją, meilinasi Kaziui. Pabaiga išeina pusiau tragiška, pusiau komiška, nes Kazys su Ieva skandinasi tvenkinio eketėje, o Tadas su Ieva pabėga. Ir viskas.

Jei autorius savo veikiančius asmenis yra išsvajojęs, tai «Sniegą» reiktų laikyt ne dramatišku, bet tiesiog idiotišku veikalu, nevertu nei skaityti, nei žiūrėti. Kas kita, jei Pšibiševskio Tadas, Kazys, Ieva ir Bronė yra gyvi žmonės, tikri lenkų visuomenės atstovai, dar nesenai gyvenusieji arba ir nūn tebegyvenantieji. Tuomet reiktų pripažinti «Sniege» gilesnę socialę ir etinę mintį. Ši Pšibiševskio drama būtų tad rūstus memento mori, drėbtas drąsiai į akis nusigyvenusiai lenkų aristokratijai, jokio augštesnio gyvenimo tikslo nebesurandančiai, kaip vien betikslį po visokius užsienių hotelius, muziejus, Rivieras baladojimąsi ir liguistą nimfomanišką erotizmą. Ir iš tikrųjų, jei lenkų aristokratija yra tokia, kaip ji nupiešta «Sniege», tai jos nariai yra tikri morituri, pasmerkti pranykti ir užleisti vietą naujai demokratų kartai, trokštančiai ne vien linksmintis, bet ir visuomenės labui darbuotis, kurti naujas socialio gyvenimo vertybes, gyventi ateičiai.

J. S. Turgenevas. PINIGŲ NĖR. Vaizdelis iš jauno dvarininko gyvenimo. Vertė M. Grigonis Chicago Ill., 1913, 23 psl. in-16.

Tasai jaunas dvarininkas pavadintas čia Tadu Jakaičiu. Bet tas pavardės pakeitimas, žinoma, nė kiek nepakeičia paties originalo tipo: jis pasilieka kuo buvęs. Žiūrovas mato prieš save jauną vėjavaikį (prožigatėlia žizni), prasiskolinusį visiems, su kuo tik susitinka, neturintį kišenėje nė skatiko, besislapstantį nuo visokių kreditorių ir amatninkų, kuriems yra skolingas. Iš čia kįla daug juokingų susidūrimų, verčiančių žiūrovą visą laiką kvatoti. Mūsų scenai ši komedijėlė labai tinka. Grigonies vertimas geras. Vaidinti lengva tiek miesto, tiek kaimo teatruose...

Halina. KATRIUTĖS GINTARAI. Triveiksmis vaizdelis su dainomis ir šokiais. Autorei leidus išvertė M. Grigonis. Chicago Ill., 1913, 27 psl. in-16.

Veikalėlis su keleriopa tendencija. Autorei rūpėjo ir «susivienijimas dvarininkų su sodiečiais», ir ėjimas moterystėn vien iš meilės, o ne del pasogos, ir gelbėjimas savo žemės iš vokiečių rankų, ir įrodymas burtų niekingumo, ir popularizacija mūsų tautiškų vestuvių apeigų, dainų ir šokių. Didelio artizmo veikalėly nėra, bet jis, kaipo žadinąs gerų jausmų žiūrovuose, mūsų scenai drąsiai galima rekomenduoti. Vertimas pirmųjų dviejų veiksmų geras, o trečias, rodos, bene bus tik vertėjo originaliai perdirbtas, del to vaizdelis išeina dar gyvesnis. Vakarų rengėjai kaimuose teneužmiršta šios komedijėlės įtraukti savo repertuaruosna.

Tadas Daugirdas. GIRKALNIO UŽGAVĖNĖS. Vienaveiksmis paveikslas. TĖTĖ PAKLIUVO. 1-no paveikslo juokai. IDEALIS GYVENTOJAS. Vienaveiksmis juokas. Biržai, 1913, 32 psl. in-8.

Pirmutinis paveikslas be rimtesnio turinio, bet gana gyvas ir sceniškas. Onutė laukia savo Jonuko

iš kareivijos pargrįžtant. Tai atsitinka kaip tik užgavėnių laiku. Taigi renkas kaimo jaunimas, dainuoja, šoka, juokuoja. Ateina kaukės: gervė, meškavedys su meška, vengras, žydas, kvailas zakristijonas su dar kvailesniu sūnum. Galop pargrįžta ir Jonukas, ir viskas baigias vestuvėmis.

Antrojo paveikslo siužetas «skolintas», tik nepasakyta iš kur. Dalykas štai koks: Mariutė, profesoriaus Obuolio duktė, nori tekėti už studento Stasio Paukščio. Tėvas nenori leisti. Tuomet, Mariutei patariant, Stasys persirėdo moteriškais rūbais ir meilinasi seniui Obuoliui; tas įsimyli tariamąją Martinytę ir nori ją vesti. Viskas išeina aikštėn, ir sugėdintas «tėtė» nebekliudo Mariutei tekėti už Stasio. Kaip mato skaitytojai, «siužetas» nepergudrus, o doros atžvilgiu net šlykštokas. Mūsų scenai visai netinka.

«Idealis gyventojas», verstas iš Vl. Pežinskio, būtų nieko sau, bet spaudoje jis teužima vos 4 psl., scenoj teužimtų laiko ne daugiau kaip 5-6 minutes. Taigi, tiesą pasakius, čia ir vaidinti nėr ko.

Kalba visų trijų vaizdelių neretai šlubuoja, pav., autorius rašo: «tėvelį persiprašykim» vietoj atsiprašykim, «gimė ant Trijų karalių» viet. «Trijuose Karaliuose», «o pasilinksminti daleista» viet. leista ir tt. Rašybos klaidų taipgi nemaža, pav., aplaistik rutitėles, nušluostik ašarėles» (8), siusti viet. siųsti (10 psl.), viresnieji» (11), pasakiai, v. vyresnieji, pasakei (31) ir k.

Žodžiu sakant, visas šitas dramatiškas leidinys vykusiu laikyti negalima.

LINKSMOS DIENOS. 2 veiksmų iš liaudies gyvenimo vaizdelis su dainomis ir šokiais. Pagal K. Lukašević'ę parašė M. Grigonis. Chicago Ill., 1913.

Veikalėlis kad ir neoriginalis, bet labai dailiai sulietuvintas, mūsų dabartiniam gyvenimui sumaningai pritaikintas, tautiškais dainavimais ir šokiais paįvai-

rintas ir todel vaidinimui labai tinka. Pastatyti jis scenoj visai lengva; bent kiek keblumo būtų gal su dainomis ir šokiais. Bet ir ši kliūtis, rodos, bus lengvai nuveikiama, nes autorius pridėjo taipgi ir dainų gaidas ir žaidimų aprašymus.

Br. Vargšas. LIZDAS NAMINIO LIŪTO. Drama trijose veiksmėse. Chicago Ill,, 1913, 30 psl. in-16.

Girtuoklis šeimininkas Nikodemas prageria visą savo ūkį, jo sūnus Jokūbas tampa girtuokliu ir apsivogęs patenka kalėjiman, duktė Rožė išeina iš kelio; kitas sūnus, Rapolas, doras vaikinas, išeina Amerikon, bet ten jį mašina sutriuškina; motyna, gavus apie tai žinią, krinta negyva. Baisenybių būtų lyg perdaug,bet jos visos logiškai plaukia iš vieno šaltinio, — iš tėvo girtuoklystės —ir, deja, ne sykį iš tikrųjų mūsų gyvenime pasikartoja. Veikalėlis parodo autorių esant gan gerą mūsų girtuoklių psichologijos žinovą, jis vertas vaidinti, ypač «Blavybės» vakaruose.

Marco Praga. DRAUGAS. Vieno veiksmo drama. Vertė A. Matulis. Chicago Ill., 1913.

Turinys tikrai dramatiškas. Grovienė Renata įsimyli savo vyro draugą. Tam netikėtai žuvus paslaptis išeina aikštėn. Vaidinti lengva, nes tik trys tėra veikiantieji asmenys. Bet del svetimo turinio mūsų teatrams ne labai tetinka, ypač jei turime, ačiū Dievui, ne vieną savo daug tinkamesnį scenišką vaizdelį.

I. GUMINIAI BATAI Farsas viename akte. Parašytos Monley'o Pike.

II. Chociszewski. NUO AUSIES LIG AUSIES. Vieno veiksmo komedija. Vertė Vaidevutis. Chicago Ill., 1913, 12 + 10 psl. in-16.

I. «Guminiuose batuose» padoriai ir sąmojingai pajuokiamas mergaičių bailumas. Farse daug gyvumo ir sceniškumo. Tik pabaiga galėtų būti įdomes-

nė. Labiausiai ji tiktų vaidinti savybės vakarėliuose ir mergaičių mokyklose.

II. Siužetas neva paimtas iš barzdaskučių gyvenimo, bet turinys menkas, nenatūralus. Visai be reikalo ta «komedija» sulietuvinta ir vaidinti neverta.

ŽYDAS STATINĖJE. Juokingas perstatymas vienoje veiksmėje. Iš lenkiško vertė Jurgis T. Chicago Ill., 1913.

Sukčius žydas Šliomkė įsimyli statinių dirbėjo Martyno žmoną Marę ir ateina pas ją, vyrui namie nesant. Ūmus vyro sugrįžimas išgąsdina žydą, kurs ir pasislepia statinėje. Iš čia išeina ne viena juokinga scena. Bet, apskritai imant, visas šis «perstatymas» yra gan dirbtinas, ir ne labai vykęs, ypač dainos, kurių čia keletas irgi nežinia kam primaišyta. Vaidinti nepatartumėm. Prastiems kaimiečiams gal atskiros scenos ir patiktų, bet žydai turėtų teisės rūgoti to «perstatymo» rengėjus, nes pas žydus tokių Don-Žuanų, kaip Šliomkė, vargiai yra.

VERPĖJA PO KRYŽIUM. Triveiksmė iš lietuvių XV amžiaus gyvenimo pasaka. Parašė F. Omankovska. Lietuvių scenai pritaikindamas vertė M. Grigonis. Vilnius, 1913, 31 psl. in-8.

Jaunas vaikinas Jonas, ieškodamas pinigų lengvesniam gyvenimui, skolina juos iš piktosios dvasios ir prižada užmokėti savo siela ir kūnu, jei skolos po dvejų metų nesugrąžinsiąs. Paskolintuosius pinigus belėbaudamas išeikvoja ir skolos nebeturi iš ko sugrąžinti. Darbščios sesers pasišventimas išgelbi nelaimingąjį iš velnio žabangų.

Fabula gana silpna. Trūksta tikrojo dramatizmo, bet parodžius scenoj kaimo publikai, rasit, ir patiktų. Kalba taisyklinga, tik nežinia kodel verpalai dviejose vietose pavadinti verpelais.

SMUKLĖ. 2 veiksmų drama su epilogu. Pagal Z. Parvi sutaisė Elena Rucevičienė. Pirmojo «Blaivybės» konkurso premija. Vilnius, 1913, 31 psl.

Stasys Karpavičius, valdininkas, palengvėl virsta iš doro žmogaus tikru alkoholiku ir nuolatiniu smuklės lankytoju. Iš tos atmainos, lyg iš pragarinio šaltinio, plaukia ištisa eilė visokių nelaimių Karpavičių šeimynoje. Duktė Aldona nebetverdama namie prie tėvo girtuoklio bevelija tekėti net ir už nemylimo jaunikio, o sykį pamačiusi prie svetimų žmonių tėvą girtą namon pagrįžtant iš gėdos gauna smegenų uždegimą ir miršta. Senis Karpavičius ima dar labiau girtuokliauti. Jo žmona iš nusiminimo pasidaro sau galą, krisdama tyčia po elektros tramvajo vagonu. Karpavičiaus sūnus Petras, negalėdamas baigti net vidurinės mokyklos, virsta miesto valkata, vagišiumi ir baigia gyvenimą smuklėje perdurtas peiliu panašaus į save sėbro kortininko.

Veikalas pilnas gyvo ir gilaus dramatizmo. Scenos surištos natūraliai logišku ryšiu. Išvesti asmenys be galo tipiški. Sykį juos scenoj pamatęs ilgai neužmirši. Net ir skaitant ši drama daro įspūdžio, scenoj tas įspūdis, be abejo, bus dar didesnis. Konkurso teisėjai, pripažindami tam veikalui premiją, nesuklydo. Labai būtų geistina, kad «Smuklė» būtų ilgai vaidinama visoj Lietuvoj, kur tik galima.

Jei kas čia verta pabarti, tai nebent leidėjai, kurie jo nepridabojo spausdinant. Nes nuo 22 pusl. iki 27 paginacija visai klaidinga: 25-me pusl. padėta tai, kas turėtų būti 22 me, o 23-me p. pateko tai, kas turėtų būti 25-me. Šiaip jau skaitytojas turės vargo, kol laužytojo klaidą suseks. Vertėtų tuos 4 pusl. iš naujo perspausdinti.

UŽKERĖTAS JAČKUS. Vieno veiksmo juokinga komedija, paimta iš Lietuvos kaimiečių gyvenimo. Parašė S. Kaimietis. Chicago Ill., «Lietuva», 1913, 39 psl. in-16.

Komedija tikrai juokinga ir gerai parašyta, atskyrus galą, kuriam būtų ne pro šalį daugiau juokin-

gumo ir gyvybės. Turinys šitoks. Jačkus Burkus, jaunas vaikinas, išvažiuoja «Burliokystėn», virsta girtuokliu ir etapu atvarytas grįžta namon. Jo motyna ir pati, tamsios kaimietės, tos Jačko atmainos priežastį mato Šepetienės užkerėjime. Jačkui tai patinka; jis apsimeta užkerėtu. Pakviestas «užkerėtąjį» gydyti girtuoklis kalvis apsiima kerus nuvyti ir reikalauja bent gorčiaus degtinės, kurią dviese ir išmaukia. Tėvas pasirodo gudresnis — ir pagalba šaltyšiaus išranda kitą, daug pasekmingesnį, gydymo būdą — neduoti Jačkui nė lašelio degtinės ir pristatyti jį prie sunkaus darbo. Tuo komedija ir baigiasi.

Mums matos, kad jos siužetas yra neoriginalis; esama tokios pat ir, rodos, tuo pat vardu komedijos («Jacek zaczarowany») ir pas lenkus. Jei taip, tai negerai padarė Kaimietis, to nepažymėdamas. Mūsų scenai ši komedija tinka.

ŽYDAS IR DZŪKAS. Linksma komedijėlė. Sulietuvino Vaidevutis. Chcago Ill., «Lietuva», 1912, 26 psl in-16.

Žydas nori pavogti iš apsinakvojusio pas jį Dzūko pinigus. Dzūkas gudriai pinigus paslepia ir dar žydą prilupa. Tikslas — parodyti smuklės pavojingumas, girtuokliavimo kenksmingumas ir žydais nepasitikėjimo reikalingumas. Tendencija perdaug primityvi. Veiksman įpinti dvi daini — su komedijos turiniu ne labai tesiriša. Vaidinti būtų galima, bet ten, kur nėra žydų. Miesteliuose galėtų sukelti jų pyktį ir pridirbti vakaro rengėjams nemalonumų.

J. A. hr. Fredro CONSILIUM FACULTATIS. Vieno veiksmo komedija. Vertė A. Matulis. Chicago Ill., «Lietuvos» sp., 47 psl. in-18.

Yra tai greičiau šaržas ar farsas, negu komedija. Turinys šitoks: Ponas Gasparas Bulbickis, tarsi gyvai paimtas iš Margalio eilių «Be apetito», įsivaizduoja

esąs ligonis. Gydosi jis visokiais vaistais, vargina namiškius, galop reikalauja daktaro. Kviečiama dr-as Reškis. Tuo tarpu atvažiuoja Bulbickio giminaitis agronomas Šuskis ir Bulbickaitės sužadėtinis inžinierius Murickis. Abudu apsimeta daktarais Reškiais ir imasi gydyti tariamąjį ligonį, daro consilium, rašo «receptą», taiso vaistus, kol, atvažiavus tikram dr-ui Reškiui, viskas išeina aikštėn.

Kaip pigu įspėti, santykiai išeina nenatūralūs, šaržuoti, bet gana juokingi, todel, norint pigiai publiką prajuokint, galima ir ši komedija scenoj statyti. Bet jei paties turinio žiūrėti, tai jis yra menkas; vertimas taipgi nepergeras. Rašalinė pavadinta juodiline, vietoj atbusk, atsiprašyti — vartojama išsibudink, perprašyti ir t.t. Mūsų scena būtų visai galėjus be tos «komedijos» apsieiti.

M. Grigonis. JONUKAS IR MARYTĖ. 4 veiksmų pasaka. Iš rusų kalbos. Chicago, «Lietuva», 1913, 16 psl. in-16.

Nedora motyna ir silpnabūdis tėvas, būdami varge, nutaria savo abu vaiku, Jonuką ir Marytę, nuvesti girion ir ten palikti. Angelas Sargas neduoda nekaltiems vaikams pražūti, apgina juos ir nuo Miškinio (liešij) ir nuo raganos. Motyna išgama miršta, o tėvas suranda savo vaikus. Toks tai tos dramatizuotos pasakos siužetas. Jos tendencija gera, bet turinys menkutis ir menkai teapdirbtas. Scenoj statyti neverta, juoba kad daugiau čia dekoracijų mainymo, negu paties vaidinimo. Pav., abu pastaruoju veiksmu užima vos 2 psl., taigi vaidinant užimtų ne daugiau kaip 4 — 5 minutes.

Kurpianka. SULIG NAUJAUSIOS MADOS. Dviejų veiksmų komedija. Vertė M. Grigonis. Chicago, «Lietuvos» sp., 1913, 19 psl. in-16.

Gimnazistas Juozas turi 17 metų seserį, tik ką baigusią gimnaziją, nieko kita galvoj neturinčią, kaip

tik «suknias» ir «naujas madas». Jis nori ją pataisyti ir neišranda kito būdo, kaip tik pajuokti jos nekritišką madų sekiojimą. Tam tikslui įprašo savo draugą Vladą, dailininką, kad apsimestų studiavusiu Paryžiaus moterų parėdų akademijoje ir nupieštų pavyzdžius «naujausių» nebūtų skrybėlių ir moterų rūbų. Tas tai padaręs — neva slapta parodo Juozo seseriai ir jos draugėms, kaipo «naujausias Paryžiaus madas». Mergaitės įtiki ir pasigamina pagal tuos piešinius sau kuo bjauriausius rūbus. Pasirėdžiusios tais rūbais, žinoma, apjuokiamos. «Šposas» išeina aikštėn. Šposininkai atsiprašo, o merginos žada nebenešioti visokių «pastiche'ų» ir panašių niekų.

Komedijėlė parašyta gyvai, dailiai. Labai tiktų mūsų teatrams.

Tik leidimas nepertobūlas. 4-me pusl. viena eilutė atspausta augštyn kojom; yra nemaža ir spaudos klaidų.

NASTUTĖ. 2 veiksmų ir 3 paveikslų drama. Pagal ukrainiečių J. Kotlerevskio operą «Natalka Poltavka» lietuviškai parašė M. Grigonis. Chicago, «Lietuvos» sp., 1913, 30 psl. in-16.

Nors veikalas pavadintas drama, bet baigiasi vestuvėmis doros Nastutės su doru Petru. Pabaigoj ne tik Petras, bet ir Raštininkas didvyriškai pasielgia. Gyvenime tokio altruizmo vargiai berasi. Sentimentalėms širdims ši drama gali patikti. Bet ypatingos vertės neturi.

NAMAI-PRAGARAI. Komedijėlė. Parašė Harry L. Newton, vertė Jonas Ilgaudas. Chicago Ill., 1913, 23 psl.

Žmona nori sulaikyti savo vyrą nuo kasdienio klūbo lankymo. Bet imasi to darbo gana netikusiai. Tai ir visas «komedijėlės» turinys. Nerasi joj jokios rimtesnės idėjos. Nors vertėjas ir tvirtina, būk «publika voliojosi iš juokų» tuos «Namus-Pragarus» bevadinant, bet, mūsų išmanymu, šis veikalėlis visai nejuokingas. Nes scenos jame yra nenatūralios, vei-

kiančiųjų asmenų būdas menkai tenupieštas, sąmojingumas labai primityvus. Žodžiu sakant, yra tai menkavertis farsas-šaržas, bet ne «komedijėlė», kaip vertėjas ją pavadino.

Br. Vargšas. GADYNĖS ŽAIZDOS. Drama keturiose veikmėse. Chicago, 1913, 46 psl. in-12.

Jaunas vyrukas Antanas, virtęs girtuokliu ir vagišiumi, teisina savo pasielgimą socialėmis neteisybėmis, visur mato vien tik vagystę, neteisingą turtų susikrovimą — ir nenori klausyti gerų patarimų savo doros motynos. Kviečiamas Luobio, panašaus į save iškrikėlio, sutinka nužudyti Luobio giminaitį, pasiturintį senį našlį Turiną. Bet atkalbėtas doro Lukšiaus, nutaria pasitaisyti ir grąžina Luobiui paimtus iš jo už prižadėtąją žmogžudystę pinigus. Tuomet Luobis pats bando nunuodyti Turiną, bet jo vietoj nuodus išgeria apykvailis Turino tarnas Timotiejus. Norėdamas išsisukti, Luobis meta kaltę Nastei, Lukšio dukteriai, tarnavusiai pas Turiną. Bet Antanas nurodo, kas yra tikras kaltininkas. Tuo drama ir baigiasi.

Visi joje veikiantieji asmenys mums atrodo nelietuviški; jos siužetas bene bus tik paimtas iš kokios rusų dramos. Trūksta taipgi jai artistiškesnio apdirbimo. Kalboj pasitaiko kartais polonizmų (pav., zalatina, neatbutinai)... Bet del dorinančios tendencijos ji vaidinti galima.

Br. Vargšas. SVETIMAS DIEVAS Drama trijose veikmėse. Chicago Ill., 1913, 27 psl. in-12.

Svetimas Dievas — tai krikščionystė. Ją priima jaunas žydas Samuelis, senio Abraomo, sodno nuomotojo, sūnus, įsimylėjęs Marę, sodno savininko Murmos dukterį. Bet vargšas apsigauna. Marė turi jaunikį ir atsisako tekėti už «perkrikšto». Tai— pirmutinis smūgis. Antras—tai vietiniai krikščionys, kurie Samueliumi nepasitiki, niekina kaipo perkrikštą

ir dargi neva policijos kurstomi išmuša visus miestelio žydus. Trečias smūgis—tai mirštančio Abraomo prakeikimas. O paskutinis — tai suėmimas Samueliaus, įtariamo pavogus Murmos pinigus, kuriuos iš tikrųjų pavogus davatka Kunegunda. Tuo pribaigtas, Samuelius karčiai sušunka:

Del svetimo Dievo ir tiek kentėti!..

Tuo ir baigias drama.

Jos turinys, mums rodos, irgi iš svetur skolintas. Lietuvoj niekur žydų skerdynių dar nebuvo. Be reikalo autorius nori tą kruviną kaltę mūsų, kad ir tamsiems, ūkininkams primesti. Apskritai sakant — dramoj matos aiškus autoriaus noras — krikščionius atvaizduoti tamsiais, kvailiais, nedorais, beširdžiais, o žydus — daug doresniais ir simpatingesniais. Žydai gal už tai ir pasakys autoriui ačiū, bet lietuviai tur pilną teisę šį autoriaus veikalą ignoruoti ir savo scenoje neduoti jam vietos.

Vaidevutis. VIENUOLIO DISPUTA SU RABINU. Vieno veiksmo juokai. Chicago, 1913, 18 psl. in-12.

Menkas turinys, prastas apdirbimas—ir jokių tikrų juokų. Vaidinti būtų galima nebent kokios mokyklos sienose, o ne viešoj scenoj.

I. Šerenga. I. LIETUVOS ENEIDA arba Lietuvių tautos Ineita į Atrastą Tėvynę. Eilės. Semta iš įvairiausių prosenuolių padavimų. Pirmoji dalis. Seinai. 1913, 140 psl. in-18.

I. Šerenga. II. ČIGONO PRIEGAUDA. Vienveiksmė drama. Krislas iš baudžiavos laikų 1854 m. Paplyniuose. Seinai. 1914, 16 psl. in-18.

Abiejų šių rašinių autorius, J. Šerenga, matyt, yra žmogus turįs daug drąsos, laiko ir skatiko, jei gali spausdinti panašius «veikalus». Apie jų vertę mes tiek tik tegalime čia pasakyti, jog mums gaila pinigų, jiems spausdinti išleistų, gaila rinkėjų, kurie tas eiles rinko, gaila skaitytojų, kurie bandys jas skai-

tyti, o dar labiau gaila paties autoriaus, jas parašiusio... Nes jis talento neturi nė krislelio; jo rašiniai — ne rašytojo, bet grafomano darbai. Jo eilės galės būti geros nebent pavyzdžiui, kaip rašyti nepridera. O ir pragarsėt J. Šerenga tegalės nebent tiek, kiek rusų literatūroje Tredjakovskis. Kun. Tumas «Vilties» 10-me n-ry nesenai labai plačiai ir teisingai yr parašęs apie «Lietuvos Eneidą». Mums užteks čia skaitytojams vien tai nurodžius.

KURČIAS ŽENTAS. Vieno veiksmo komedija. Antroji laida. Pagal prancūzų originalą sutaisė Marė A — nė. Vilnius, 1914, J. Rinkevičiaus ir A. Rucevičiaus B-vės leidinys. 19 p. in-8

Šios komedijos «antroji laida» parodo, kad ji turi pasisekimo mūsų scenoje. Liūdnas tai faktas, nes parodo mūsų publikos visai neišlavintą skonį. Savo turiniu ir literatišku apdirbimu «Kurčias Žentas» yra ne komedija, bet visai menkos vertės šaržas. Ir veikiantieji asmenys ir jų santykai—viskas čia dirbtina. Tikrame gyvenime daiktų panašių nebūna, — būna tai nebent prastos rūšies balaganuose, kur visokie «rajošnininkai» stengias, kaip įmanydami publiką prajuokinti, o kuo, — jiems vistiek. Taigi statyti šio veikalėlio mūsų teatruose nepatartumėm.

Juozo Baffico. ADVOKATO PATARIMAI. Vieno veiksmo komedija. E. Rucevičienės vertimas. Vilnius, 1914, 22 psl. in-8.

Advokatas Verbyla susipyksta su žmona. Jam dėliai to esant blogame ūpe, ateina klientas Kalvaitis, ieškąs patarimo, kas daryti, kad jo žmona norinti jį pamesti. Verbyla pataria «naudotis netikėta laime» ir šokinėti iš džiaugsmo. Po kiek laiko Verbylienė savo lipšnumu permaino vyro ūpą, ir jis Kalvaitienei, atėjusiai taipgi ieškoti patarimo, kaip atsiskirti nuo vyro, pataria „grįžti prie vyro ir susitaikinti“. Tas ūpo pagamintas patarimų priešingumas

gimdo savaime tikrą juoką ir suteikia komedijai scenišką vertę. Verbylos ir jo žmonos Elenos tipai tikrai gyvi ir natūralūs. Jų santykiai neišsvajoti; tokių moteriškių, kaip Elena, atsidavusių vien puošimuisi ir visokiems baliams, rastumėm ir pas mus... Kiti veikiantieji asmenys, kaip Kalvaičiai ir Draugelis, nupiešti gana bendrai ir neaiškiai, Pav., daugelis žiūrovų vargiai beatspės, kokie santykiai yra tarp Verbylienės ir Draugelio ir delko ji paskutinėj scenoj prašo vyrą, kad Draugelį nuo savęs pašalintų. Bet, nežiūrint tų netobūlumų, „Advokato patarimai" vaidinti tinka, nors tos komedijos turinys ir nekoks.

Vertimas neblogas, atskyrus keletą rusicizmų, kaip šit: „kaip tai nebūtų" (21 p.), „išjungė mane" (7 pusl. — kalbama apie telefoną — vykliučil). Gana dažnai vertėja vartoja žodį „užsivertęs", „užsiverčiau" prasme, kuri mums visai neaiški. Šalia „patenkintas" randame ir netikusį žodį „užganėdintas". Yra nemaža ir spaudos klaidų: pav., telofonuoti (7), vanandai (17), krštai (18), teisoto (19), aptimizmo (21), ruškama (20), pavagkite, gramonėkitės (22) vietoj — telefonuoti, valandai, karštai, teisėto, optimizmo rūškana, pavarkite, glamonėkitės...

J. Žulavskis. MIRTŲ VAINIKAS. Triveiksmė drama. Vertė J. Jaunutis. Vilnius, 1912 m. «Teatras» № 8--9.

Šią dramą buvo paskelbę vaidinsią mūsų studentai. Pažiūrėkim, koks jos turinys. Tarp veikiančiųjų asmenų — patys svarbiausiej trys: 1) Edvardas, kasyklos užvaizda, 41 metų, rimtas vyras, darbo žmogus; 2) Vladas, Edvardo draugas, chemijos docentas, 28 metų mokslininkas, besirengiąs „atidengti tokį dalyką, kurs dabartinį mūsą mokslą augštyn kojomis apvers"; 3) Janina, tolima Vlado giminaitė ir jo jaunystės draugė, nejučiomis jį įsimylėjusi, bet pasižadėjusi tekėti už Edvardo, daug gera padariusio jos tėvams.

Dramos užmazga šitoki. Artinasi Janinos vestuvės. Netikėtai atvažiuoja Vladas. Janina, išlepinta histerikė, neturinti nei tvirtų doros principų, nei gilių tikėjimo įsitikinimų, nebežino, kas daryti: turėdama pilna laisvę pasirinkti ką tinkama, ji nori tekėti už Edvardo, bet draug nenori palikti nepatenkintą ir Vladą, savo buvusį švietėją ir dvasios auklėtoją. Iš šios painios padėties ji neranda kito doresnio išėjimo, kaip tik šitokį: ateina prieš vestuves pas Vladą, išpažįsta jam savo meilę ir nė kiek nesidrovėdama atvirai pasako: „Nuo rytdienos priguliu jau Edvardui. Bet rytoj, pirm negu nuveš mane bažnyčion, vestuvių rūbuose, kaipo numylėtinė, ateisiu pas tave ir būsiu tavo“ (sic!). Vladas, kaipo Edvardo draugas, nenori jo skriausti, bet neturi tiek valios, kad nuo šios pagundos pabėgtų. Pasilieka namie. Janina išpildo savo modern-dekadentišką sumanymą, ateina pas Vladą, bet šis pastaroj valandoj susigriebia ir, nenorėdamas išnaudoti histerikę mergaitę ir apvilti draugą, geria nuodų ir žūva. Janina gi „valandėlę stovi nustebusi, bet staiga supratusi, kas atsitiko, surinka ne savu balsu ir bėga laiptais žemyn“.

Tai ir visas šios dramos „dramatizmas“. Kokį įspūdį gali žiūrovams padaryti panašus veikalas — nesunku įspėti: vieni bjaurėsis slykščiu Janinos pasielgimu, kiti gal pavadins Vladą kvailiu, nemokėjusiu progos išnaudoti. Bet pagailėtiniausia tai toji lietuvaitė, kuriai teks vaidinti Janinos rolė. Dora katalikė, be abejo, negalės jos imtis. Nebent atsirastų kokia pirmeivė, panaši į Janiną.

Koks šio veikalo tikslas, sunku įspėti. Dar sunkiau suprasti, kam toks dekadentiškai pşichopatologiškas šlamštas reikėjo lietuvių kalbon versti, o jau visai nesuprantama, kam lietuviai studentai šį, būtent, veikalą sumanė Vilniaus lietuviams scenoj rodyti. Mes esame tikri, kad dori katalikai moksleiviai, studentai ir šiaipjau inteligentai nepanorės tos dramos žiūrėti. Vieno literatiško talento publikai patraukti čia neužtenka. Jei talentas augštesnių doros princi-

pų nesilaiko — jis yra dar vengtinesnis, nes pavojingesnis.

Lietuviškas šios dramos vertimas irgi nekoks. Prasižengimų mūsų kalbai ir rašybai gana daug. Vertėjas, pav., rašo: „nieko bendro“, „atsirėmusi ušėko“, „Įeina šliafroke tėvas, alkdamas pabučiavymų“ ir t. t. Apie spaudos klaidas, kurių irgi netrūksta, čia jau nė nekalbame. Taigi šiam „Mirtų vainikui“, teisybę pasakius, pritiktų visais atžvilgiais greičiau ‚virkščių vainiko“ vardas.

1. Žalia Rūta. PANČIAI, iš vargo dienų pasakų nuvyti. Helsinkai, 1917 m., 90 psl. in-16.

2. Žalia Rūta. KADA ROŽĖS ŽYDI, ataustа tautos pasaka. Helsinkai, 1917 m., psl. 76 in-16.

Mūsų jauna dailioji raštija, ačiū Dievui, plėtojasi, pasirodo kaskart daugiau jaunų jėgų, atsiranda kasmet naujų veikalų. Skaitytojai gauna iš čia pasigėrėjimo, kritika — darbo. Jei čia ir yra del ko pagailestauti, tai nebent del nelygaus mūsų dailiosios raštijos plėtojimos. Mat, grynos poezijos, ypač lirikos srity, darbininkų pas mus yra daug, tuo tarpu beletristų, o ypač dramaturgų — vos vieną kitą tesutinki. Todel tikrai nudžiugome gavę du augščiau išvardintu Žalios Rūtos dramatišku veikalėliu, išleistu pernai tolimuose Helsinkiuose. Mūsų džiaugsmas buvo juo didesnis, nes Žalia Rūta ligšiol kad ir naudingai darbavos, bet visai kitoj srity. Taigi abu tuodu rašiniu yra šio autoriaus dramatiškos kūrybos pirmonės. Kaipo tokiu, jiedu verta atskirai peržiūrėti ir kritiškai įvertinti.

1. Savo «Pančius» autorius sakosi rašęs labiau skaitymui negu vaidinimui. Bet ir vaidinti jie galima, nes turi dramos formą. Visas veikalas padalintas penkiais vaizdais. Pirmame skaitytojas perkeliamas į 1853 m. Savučių kaiman. Scenoj tamsu, nes dar neišaušo; neaiškiai matos atviros klojimo durys, girdžias kuliant. Tai kulia grapo Tiškevičiaus baudžiauninkai: Matulis, jo sūnus Ignas, Igno sužieduo-

tinė Verutė ir kiti. Nutilus kūlimui, vieni išeina pasivėdintų, kiti stovi klojimo tarpdury, Ignas kalbas su Verute apie artimas vestuves. Matulis lyg šaltu vandeniu perpila jaunuosius savo pastaba:

Paklausk tujei pirma Tiškevičiaus,
Palauk, ką tau Biržai sakys?

Verutė irgi duoda tą patį klausimą:

O ką padarysi, jei grapas va ims
Ir mums vestuves padaryti užgins?

Čia tarp Igno, Verutės ir Matulio užsimezga šitoks pašnekesys:

Ignas. Aš jau dangų ir žemę pajudins',
Bet jau pastatysiu ant savo.
Ak Dievo paties, aš manau,
Paskirta sueit mum krūvon.

Verutė. Duok, Dieve, kad taip ir būtų.
Atameni Lenkiškių Šukiui
Ką ponas padarė, kai tas užsispyręs
Varu panorėjo namuos pasilikti
Gyvenant su širdžia sau meilia?
Tuoj vieną jis pardavė Teipėliomanui,
(Skaliką būk gavęs už tat),
O antrą tam Žydpievio seniui paskyrė,
Kur ji ir lig šiol tebkankinas;
Gi gryčią pasiėmė sau.

Ignas. Taip suskiai poneliai tik daro,
Gi mūsų Tiškeučius ne toks.
Ak metas jau, rodos, suprasti ir jiems,
Kad akstinas širdžiai vienodai skaudus,
Ar ji būtų ponų ar mūsų.

Verutė. Kad savo akim mumis ponas rėdytų
Žinai, kad neplėšyt' širdžių,
Bet jis į mus žiūri per vaito akis.
O tam pasipūtėliui gobšui
Ar lengva kai kuom nepatikt?

Ignas. Tegul jis sau pučias, te nosį sau riečia,
Bet aš nesilenksiu prieš jį.

Matulis. Bijau, kad jis tau nepalenkt tiktai jos.

Ignas. Bet taip tai vergais mes jiems būsim per amžius.
Tegul jie jau praded' suprasti,
Kad mes jau nebėsam tuo kuinu,
Kurs galvą nuleidęs eina sau klausiai,

Kai vaikas pavadžiu jį tempia.
O jei to nemato geruoju,
Tai pagaliu reikia parodyt:
Žmogus pasirodo žmogum,
Kai įrankį ima vartoti.

Iš tolesnės Matulio kalbos paaiškėja, kad «akrutų greit imsią» ir kad vaitas piktas ant Igno del «garbės nedavimo». Ignas to nebodamas skelbia «saulės užtekėjimą» ir «patamsių žuvimą» ir nurodo kelią į trokštamąją laisvę:

Kol grūdą iš varpos mat išimi,
Žiūrėk kiek, privargsti žmogelis:
Še kultuvas pūsles sutrynė,
Va prakaitas varva per burną
Ir paišinas visas, kaip velnias. —
Tai kiek reiks privargti,
Pakol iškariausim liuosybę?
Nieks nieko dykai mums neduoda:
Mums ypač varguoliams sodiečiams,
Reik viską pačiam pasiimt,
Kai imsim, tik gausim...

Čia ūmai pasirodo su vyrais vaitas, šio atėjimo tikslas — paimt maištininką Igną į «akrutus». Mat, girdi, kai «putas nugraibysim, švariau pasdarys». Prasideda Igno gaudymas.

Tam nesiduodant, griebiamasi jėgos, apkaustomas vargšas pančiais. Scena pilna dramatizmo. Igno motyna ir Verutė graudingai rauda, kūlėjuose kįla negerų jausmų prieš žmonių engėjus. Ypač užsidega Igno brolis Kazys. Jis šaukia:

Tai kas gi čia bus, tai kur gi galai?
Negan, kad mus vargina dieną ir naktį,
Pasiima sau, ką mes sėjam ir pjaunam;
Visas išmaišyk del jų Rygas,
Sekioja paskui kaip skalikai,
Kad žingsnio be jų tu nežengsi,
Ir štai jau ant galo mus ima pačius,

Matuliui nurodžius, «ką tu viens padarysi», Kazys duoda šitokį atsaką:

Jei vienas mes rodysim dantis,
Žinai, kad niekais pasibaigs;
Bet jei mes visi pasišiaušim,
Visi, kas mes šičia ir Biržys
Ir ten Pasvaly, Panvėžy,
Ant Nemuno, Nerio, Šešupės,
Visi vienu balsu sušuksim:
Gana jau to jungo vergijos,
Gana eiti dvaran bernauti!
Mes sau norim būti žmonėmis,
Savuose namuose mums metas
Patiems pasilikt šeimininkais,
Kaip tiems, kurie rūmuose sėdžia!
Palauk, nebebus tokie drąsus ir ponai:
Neerzina pikto šunies dovanai...

o taipgi nurodo kelius laisvei pasiekti:

Jei viešai užginta mums vaikščiot,
Mes lįsim žemės', kaip tie kurmiai,
Mes šunkeliais eisim aplinkui,—
Jei vieškeliai ponų apstoti,—
Bet savo vistiek padarysim.
Slaptai patylom vienas kito širdyje
Mes kurstysim laisvės ugnelę...

Tais žodžiais sukurstyti vyrai sušunka:

Te kraujas Ignašiaus mus lydžia,
Ir sėkla jis laimės mums bus.

Antras vaizdas — Biržų giria. Ignas, pabėgęs iš kariuomenės, slapstos nuo žmonių. Jį telanko tik Verutė slapčia. Tačiau paslaptis palengvėl ima nykti. Žmonėse atsiranda kalbų apie besislapstantį Igną. Girios sargas irgi apie tai nugirsta. Jam baugu atsakomybės, jei jo sargybai pavestoj girioj susektų pabėgėlį. Jis ima landžioti po tankumynes ir susitinka su Ignu. Ištinka žūtbūtinė kova, kurioje Ignas nori nužudyti sargą, bet šio prašomas dovanoja jam gyvastį, baisiai prisaikdinęs niekam nesakyti, kad Igną matęs. Sargas paleidžia garsą — girios glūdumoj jį smaugęs velnias.

Trečias vaizdas — ta pati giria žiemą. Kirtėjai, būdami patys vieni toli nuo dvaro, drąsiai šneka apie pasiliuosavimą iš baudžiavos. Ignas ilgo slapstymosi

privargintas, pasiduoda apatijai, užkuria savo lindynėj ugnį jau išaušus. Dūmai atkreipia kirtėjų akis kurie, suradę Igną ir pažinę, pasiskirsto nuomonėmis: vieni nori jį palikt girioj ir tylėti, kiti, bijodami atsakomybės, atiduoti Igną į valdžios rankas. Pastarieji gauna viršų, ir Ignas suimamas.

Ketvirtas vaizdas vėl dideliame dvaro klojime anksti rytą — kūlėjai nerangiai renkasi; jų šnekos tema — ta pati laisvė. Seniai kalba apie ją prisibijodami, jauni drąsiai, atvirai. Ypač karščiuojasi Kazys, negalėdamas užmiršti savo brolio likimo. Palengvėl prieina prie streiko nebekult ponui. Tijūnas nebesupranta, kas čia daros, del ko tie seniau klusnūs žmonės pasidarė lyg nebe tie. Vaito pasirodymas padaro įspūdžio tik seniams, kurie linksta suardyti vienybę ir stot kult; bet jaunieji neleidžia. Kazys susikerta su vaitu. Šis griebias paskutinio ginklo šaukdamas:

Nenorite pono iš dvaro,
Pajusite ranką maskolio —

ir siunčia tijūną į Biržus pas anstolį. Kazys mato tame «užuomazgą laisvės» ir džiaugias.

Paskutiniame vaizde veiksmas įvyksta Savučiuose bet jau 1882 m. Keliamos vestuvės. Jaunimas žaidžia, seniai šnekas apie praeitus laikus, prisimena ir išnykusią Matulių šeimyną. Mat, Kazys miręs bevaikis, o Ignas išvežtas prieš 30 metų Maskolijon nežinia ar gyvas. Kalba nukrypsta į senus laikus:

Neduok Pone Diev', kokie buvo laikai;
Už šunį tav laike ne žmogų,
Nei kam pasiskųsi, nei tav kas užstos.

Iš tų kalbų išeina aikštėn faktas, kad ir ponai ponams buvę nelygu: po didesniais ponais būdavę lengviau. Tą mintį išreiškia vienas iš ūkininkų, Mačys, šiais žodžiais:

Tas vis pas Tiškeučių kitaip,
Tas žmones užstodavo, rūpinos jais
Ir biržėnus tuoj gal atskirti:
Ir dideli, tvirti, ir tiesūs kažkaip.
Bet kas po poneliais mažais tada buvo,
Baisu atsiminti dabar.
Mes prisižiūrėjom gerai
Gailiūną, mat, sodžius nors Vabalninkėnuos'
Bet eidavo dvaran kažkur
Net už Alyzavos tenai.
Ir ko ten su jais nedarydavo ponas:
Ir mušdavo, plakdavo dieną ir naktį:
Parduodavo lygiai šunis:
Vienam atiduos jisai vyrą — už kortas —
Kitam vėl jo pačią parduos.
O ką jis darydavo, Dieve mieliausis,
Su moterims savo žmonių, —
Ar žinot, sakyt sarmata.
Ten linmarkos kraujo ir ašarų upės.

Kitas primena nedorą Didžionių ponią, kuri

. . . ratuos kinkydavo mergas
Ir šitaip važiuodavo Šimbarko turgun,
Badydama adatom, kad pasiskubint.

Bet tie žiaurūs baudžiavos vaizdai nesukelia kalbėtojuose keršto prieš ponus; juoba kad aiški Dievo bausmė yra ir be to ponus pasiekus: taigi ir tenkinasi pasakymu:

Na kam bėteisti, ką nuteisė Dievas,
Gana jau to vargo, kursai juos ištiko.

Taip seniams bekalbant ir jaunimui bešokant, įšlubuoja senelis Ignas Mikalojaus šineliu, lazda pasiremdamas. Jis parkritęs bučiuoja žemę graudžiai sveikindamas jąją. Jauni stebias, senis Mačys tik jį pažįsta. Meiliai visų sveikinamas Ignas pripažįsta savo kaltę — tolimoj Rusijoj buvęs sudaręs šeimyną ir vaikus išauklėjęs, kurie, save «lietuviais nevadina». Mačys jį ramina pateisindamas jo klaidą sunkiomis aplinkybėmis, jaunimas gi prašo sau Igno palaiminimo, kurį šis ir teikia kilniais žodžiais. Jaunimo tautišku žaidimu baigias šis pastarasis vaizdas.

Kaip mato skaitytojai, Žalios Rūtos «Pančiai» yra pilnas dramatizmo veikalas. Daro jis didelio

įspūdžio skaitant, dar didesnio padarytų scenoje gabių artistų suvaidintas. Kaimiečių gyvenimas, būdas, papročiai, pažiūros, aspiracijos — visa tai nupiešta tikrai, gyvai, vaizdingai. Kiek silpniau išėjo tik Igno charakteristika. Jis yra vyriausias dramos asmuo — laisvės pranašas, kovotojas už jos teises; pirmame vaizde jis parodo aiškų agitatoriaus temperamentą, tuo tarpu antrame jo valia jau silpnėja, o tračiame jis visai pasiduoda apatijai, duodas suimti be jokio pasipriešinimo ir net jokios agitatoriškos prakalbos nepasako, nors progos turi kuo puikiausios. Taip pat ir jo prisirišimas prie savo žemės penktame vaizde išeina ne visai nuoseklus: vedimas kitatautės ir sudarymas nelietuviškos šeimynos su tuo prisirišimu ne labai tesiriša. Daug natūralesni kiti dramos asmens, k. š.: senis Matulis, jo žmona, Verutė, Mačys, Sabas. Visi jie ir elgias, ir kalba, ir mąsto kaip tikri anos gadynės mūsų kaimiečiai. Nupiešdamas juos kaip gyvus autorius parodė nemaža talento. Duok Dieve, kad tas talentas toliau besiplėtodamas pagamintų mūsų neturtingai dramatiškai literatūrai ne vieną naują, panašų į «Pančius», veikalą.

2. Turinys dramatiško vaizdelio «Kada rožės žydžia» yra imtas iš senos pasakos apie Dainiuką, mirusį del nelaimingos meilės, ir Skaistutę, pervėlai pajutusią meilę, jau Dainiukui mirus. Dievai pasigailėję jųdviejų ir pavertę Dainiuką lakštingalu, Skaistutę — rože. Liriškas tos pasakos turinys nelengva buvo sudramatizuoti — ir tas darbas autoriui ne visai tepavyko. Ypač nemalonaus įspūdžio daro ketvirtas vaizdas. Skaistutė atvaizduota čia beraudanti ant Dainiuko kapo ir paskendusi didžiausiame skausme, tuo tarpu vos tik mergos ją paerzino, ji ima kuo prozaiškiausiai ir net trivialiai rietis, kaip paprasčiausia kaimo merga. Švelnūs dramos tonai čia neišlaikyti ir tai veikia skaitytojus, lyg nemalonus disonansas.

Abi drami parašyti baltomis eilėmis. Autoriaus kalba gan daili ir įvairi. Gaila tik, kad vietomis žodžiai akcentuojamį ne visai taisyklingai, pav., var-

ginti, jinai, virpina; kitur vėl pasitaiko ne visai tinkamų trumpinimų, pav., pažins', kalbin', šal' jo, viet. pažinsi, kalbini, šalia jo; kai kur be reikalo pavartotas tarmiškos formos, pav., būtimai viet. būtumei. Vietomis ir eilės ne visur lygios.

Bet šiaipjau Žalios Rūtos abu veikalėliu skaitomi lengvai, patraukia savo turiniu, ypač «Pančiai». Išoriniam veikalų pavidalui taipgi nieko negalima prikišti. Jis tiesiog estetiškas.

Druskius. NEBAIGTAS PAMOKSLAS. Monologas pabaigoj virstąs dialogu. Kaunas, 1917, 16 psl. in-16.

Vokiečių Oberosto cenzūrai uždraudus, šis veikalėlis negalėjo plačiau Lietuvoje pasklysti. Sunku suprasti, delko jį vokiečiai draudė, nes jo turinys, kad ir humoristiškai-satiriškas, visai nekaltas. Autorius, laikydemasis klasiško obalsio—ridendo corrigere mores (juokais taisyti papročius), duoda čia įvairiems žmonių luomams keletą sąmojingų ir draug naudingų pamokymų, kurie tinka ne vien knygelėje pasiskaityti, bet ir scenoje parodyti. Keista, kad mūsų teatralai neatkreipė lig šiol dėmesio į tą scenai gan tinkantį veikalėlį.

1. Paparonis. KITAIP PRAAMŽIS LĖMĖ. Scenos vaizdeliai. Mariampolė, 1920, 44 psl. in-16.

2. P. Gori. CEGUŽIO ŠVENTĖ. 1 veiksmo drama. Vertė P. Sirutytė. Liaudies teatras. Mariampolė, 1920, 32 psl. in-8.

3. Ant. Šnicleris. FARIZIEJAI. Trijų veiksmų drama. Vertė E. Rucevičius. Tilžėje, 1920, 64 psl. in-8.

4. LAPKUS. Trijų veiksmų tragikomedija. Sulietuvino E. Rucevičienė. Tilžėje, 1920, 56 psl. in-8.

Kad mes negalim pasigirti scenos veikalais, tai mums visiems yra gerai žinoma. Dramaturgų nemažiau mes stingam, kaip ir epikų. Nesant kas parašytų gerų originalių dramų, tenka naudotis vertimais, bet, deja, ir tų pasirinkti nemokama. Dažnai verčiama kas pakliūva — menkos vertės šlamštai. Taigi

kiekviena nauja pastanga mūsų teatro repertuaras naujais veikalais papildyti, reikia laikyti gerbtinu dalyku ir atidžiai sekti. Pildydami tą pareigą mes ir peržiūrėsim čia kelis naujus, tik ką iš spaudos išėjusius.

1. Paparonies leidiny randame du originaliu scenišku vaizdeliu «Vakarinę dainą» ir «Rytojaus dieną», abu triveiksmiai. Bet tie veiksmai trumpučiai, neišplėtoti. Pav., «Vakarinėj dainoj» pirmas veiksmas tesusideda iš 3 scenų, antrasis — iš vienos, trečiasis — 4 trumpučių. Šiek tiek sceniškiau parašyta «Rytojaus diena», bet ir ten veiksmas tęsias ne daugiau kaip 5—10 minučių. Dekoracijų keitimas užima daug daugiau laiko, negu pats vaidinimas.

Vaizdelių siužetai irgi ne kokie. «Vakarinėj dainoj» senovės vaidilutė Branguolė svajoja prie aukuro apie žemės meilę ir sužavėta vaidilos Gintvyčio vakarine daina užmiršta kurstyti aukuro ugnį, už ką pasmerkiama numirti. Bet perkūnas trenkia į ąžuolą, nutrenkia vyriausį krivį; visa scenoje bruzda, tik Gintvytis ramiai taria: «Ne taip Dievas teisia, kaip žmonės teisti paprato». Tuo viskas ir baigiasi.

«Rytojaus diena» bent kiek gyvesnė, jos siužetas imta iš lietuvių rašto draudimo laikų. Scenoj ji daug kartų buvo rodyta, taigi ir gerai visiems žinoma. Kaipo žadinanti patriotiškus jausmus, ji mielai lankoma publikos, bet technikos atžvilgiu silpnutė. Autorius perdaug pasitiki savimi ir permaž testudijuoja tobūlai parašytus svetimus dramos veikalus.

Kalba irgi ne visur tobūla. Jūra, pav., pas jį «murma», ugnis «rūsa» (viet. rūsi). Iš Paraponies galima laukti didesnių ir gražesnių veikalų. Čia teduoti tik pirmi bandymai, kuriais ir publika ir skaitytojai negali tenkintis.

2. Gorio veikalas — sudramatizuota 1 gegužės šventės teorija, apologija, filosofija, kaip ją socializmo sekėjai supranta. Visa tai sudėta vienan, bet užtat tas veiksmas turi atatinkamą dramos veiksmams ilgumą. Scenoj regime greta niūrius rūmus ir kumečio triobelę. Rūmų savininkas jaunikaitis, naujos dva-

sios pagautas, jaučia širdy tuštumą supratęs, jog visi jo laukai, vynuogynai, rūmai esą ne jo, bet darbininkų kumečių darbo vaisius, taigi jam, niekó nepadariusiam, ir nepriklausą. Motyna mato čia sūnaus ligą ir traukia jį į savo rūmus.

Tuo tarpu pasirodo keliauninkas, einąs į šalį, «kur saulė teka», kur visi žmonės:

vienodai naudojas prigimties dovanom, kaip oru ir šviesa. Žmonės ten broliai. Darbas... tos šalies garbingas obalsis... Nėr nei kerštavimo, nei dykaduoniavimo... Vienintelis įstatymas — laimė.. Vienintelis ryšys — meilė... Visiems užtikrinta gerovė. Visiems prieinamas mokslas. Moteris ne vergė, bet draugė. Elgetyba nežinoma... Nėra dykių, nėra ginkluotų, nėra karų... (10)

Keleivio sužavėta Ida, pirkelės gyventojo kumečio duktė, pasiryžta eiti su keleiviu į tą žemės rojaus šalį. Keleivis tuo vienu laimėjimu nesitenkina; jis sulaiko darban einantį darbininką ir prikalba jį 1 gegužės dieną nedirbti. Ida tą pat padaro su jūrininku, kurs atsisako 1 geg. dieną iš uosto plaukti. Visa tai daroma parodyti, kad «visi turtai — darbininkų rankų darbas» (13).

Ne vienas skaitytojas gal tars: čia paprasto socializmo propaganda; kur gi čia drama? Del buvimo yra čia ir dramos. Ji nukelta pačian galan. Mat, pasirodo, Ida mylinti rūmų savininką, buržujų jaunikaitį, taigi nutarus eiti su keleiviu į žemės rojų ji nori patraukti draug ir savo mylimąjį. Šis irgi turi norų eiti su Ida į naują gyvenimą, bet motynos buržuiškai išauklėtas neturi pakankamai jėgų tokiam garbingam žygiui atlikti ir miršta prie savo rūmų laimindamas Idą, beeinančią drąsiai su keleiviu į kraštą, «kur saulė teka».

Toks yra tos socialistiškos dramos turinys. Jos devizas — socializme išganymas. Tam tikslui pasistengta čia paduoti svarbesni socializmo dogmatai ir argumentai, tik be mitinginių koliojimųsi ir pravardžiavimų, atskyrus stereotipiškas buržujams prikištas «dėles».

Socialistų sferose ši drama turės, be abejo, didelio pasisekimo... Nesocialistai apie jos vertę gali spręsti iš augščiau paduoto jos turinio. Rašant ją turėta ne dailės, tik propagandos tikslas. Kaipo tokia, jis mūsų repertuaro nepraturtino.

3. Šnitclerio dramos tikslas laisvosios meilės apologija. Jaunas teisių daktaras Gugo turi mylimąją ir vaiką. Susitrenkęs, krisdamas nuo arklio ir jausdamas netrukus mirsiąs, išpažįsta motynai savo kaltę ir meldžia tėvų jo vaiką Praniuką ir jo motyną Toni priimti į savo namus. Šie priimti priima, bet, vaikui mirus, varo lauk Toni, paskirdami jai piniginį atlyginimą. Ši žudosi.

Kaipo liberalai, Gugo tėvai del pačios sūnaus kaltės ne labai tesikremta, jiems rūpi tik pažįstami, kad nesutraukytų ryšių dėliai Toni buvimo jų namuose. Tos pat nuomonės laikosi ir Gugo draugas d-ras Šmitas ir teta Emma. Autorius visus juos už tai vadina fariziejais.

Drama vykusia pavadinti negalima, nors autoriui talento ir nestinga. Ypač gyvi yra antras ir trečias veiksmas. Bet viską gadina tendencija. Toni ir Gugo padaromi mažne šventais kentėtojais, o kiti visi beširdžiais egoistais ir pasaulio opinijos vergais. Dėliai to mūsų teatrui šis veikalas netinka.

4. «Lapkus» pavadinta «tragikomedija». Jai geriau pritiktų šaržo vardas. Del buvimo tokių vyrų lepšių, kaip Lapaitis, pasitaiko, lygiai kaip ir tokių šalaputrių, kaip Vingilis. Bet čia ir vieno ištižimas ir antro nachalumas tyčia padidinti, išpūsti. Scenoj visa tai priduoda gyvumo, juokingumo. Taigi ir galima pranašauti, jog «Lapkus» pas mus turės nemaža pesisekimo. Iš kur jis imtas, nepasakyta, bet kad ir svetimas, jis E. Rucevičienės labai dailiai sulietuvintas. Gadina tik jį scenos, kur Vingilis prikalbinėja Lapaitienę jam pasiduoti, ir ši tai padaryti sutinka. Nenatūralu taip pat, jog tas pats don žuanas čia pat to pigaus laimėjimo išsižada ir bevelija vesti dorą mergaitę.

Kad ne tie dorą žeidžiantieji dalykai, veikalėlis būtų visai įmanomas.

1. VISI GERI. Trijų aktų sceniškas vaizdelis, paraše F. V. Boston Mass., 1916, 22 psl. in-12.

2. M. Pečkauskaitės. PANČIAI. Kaunas, 1920, 45 psl. in-18.

3. Urš. Gurkliutės. KOMEDIJĖLĖS. Boston Mass., 1916, 34 psl. in-8.

4. Ambo VARGŠAS TADAS. 2-jų vaizdų škicas. Vertė Trys. Kaunas 1920, 16 psl. in-8.

5. Molier. ŠYKŠTUOLIS. Vertė A. Ješmonta. 5-ių veiksmų komedė. Mariampolė, 1920, 111 psl. in-8.

6. Kun. J. Šnapščio. BETLIEJAUS STAINELĖ. Drama keturiais aktais. Antra laida. Kaunas, 1910, 46 psl. in-24.

7. S. Čiurlionienės. KOMEDIJOS. Kaunas, 1910, 155 psl. in-12,

8. P. Vaičiūno. MANO TAURĖ. Kaunas, 1910, 112 psl. in-12.

9. P. Vaičiūno. MILDA. Meilės Deivė. Mitologijos pasakos. Kaunas, 1910, 65 psl. in-18.

10. J. Martusevičiaus JUZIS — DIDVYRIS — nei drama, nei komedija 6 veiksmuose. Klaipėda, 1920, 14 psl. in-8.

1. Technikos atžvilgiu veikalėlis silpnokas. Pirmas aktas tesusideda vos iš 3 scenų, antras ir trečias iš 4-rių. Visam veikalui suvaidinti užtektų 15 minučių.

Autoriaus turėta gerų norų: parodyti, kur veda Amerikos jaunimą girtuoklystė ir pasileidimas. Kaipo antitezė girtuokliams ir pasileidėliams, parodytas doras Juozas ir jo Lietuvoj likusi dora žmona.

Ar Amerikoj lietuvaitės taip atvirai ir nachališkai kabinas prie vyrų, kaip šiame veikalėly parodyta, mes spręsti negalim. Geriau tai žino autorius, kuriam ir belieka tikėti.

Mūsų išmanymu, Lietuvos scenai tetiktų vien šio veikalo trečiasis aktas, kaipo geriausiai vykęs.

2. «Pančiai» yra pirmutinis Pečkauskaitės ne vaikams skirtas dramatiškas veikalas. Deja, scenai jis ne labai tetinka, nes parašytas nesceniškai. Tokių komplikuotų dekoracijų, kokių nori autorė, joks mūsų teatras neįstengs įsitaisyti, juoba kad keturi

vaizdai, iš kurių susideda Pečkauskaitės veikalas, yra neproporcionalūs: pirmas užima 22 psl., antras — 12, trečias 4, ketvirtas — 5. Abiejų pastarųjų aktų vaidinimas teužimtų ne daugiau kaip 3 — 4 minutes. Turinio atžvilgiu veikalas irgi nekoks: svarbiausia jo yda — aiškumo stoka. Kas čia pavadinta «Pančiais» — ar atsidavimas augštesniems idealams, ar šeimynos ryšiai, ar meilė, ar galop žmogaus svyravimas tarp pasišventimo visuomenei ir asmeniškos laimės troškimo — sunku suprasti. Taigi ir labai abejojame, ar jis pateks mūsų teatro repertuaran. Jei tuo veikalu norėta parodyti, jog žmogaus doriškas nykimas prasideda nuo pasidavimo mažai pagundai, tai reikėjo veikalui duoti kitas, tinkamesnis, vardas.

3. Gurkliūtės «Komedijėlės» teisingiau bus pavadinus dialogais. Pirmame kvaila, prietaringa, norinti greit ištekėti mergšė Rozalija lengvai duodas apgauti ir išnaudoti apsukriai cigonei («Cigonės apsilankymas»). Šis vaizdelis imtas, matyt, iš Lietuvos gyvenimo, yra gana vykęs ir tinka kaimo scenai. Likusieji trys dialogai — paliečia Amerikos lietuvių ydas. «Dviejose kumutėse» parodyta, kaip Motkienė su Šatkienė, vyrams išėjus į darbą, pačios dvi visą dieną geria, šoka, dainuoja, nesirūpindamos išvirti vyrams vakarienės. «Dviejose sesutėse» rodama, jog tepimas ir pudrinimas veido brangiau mergaitėms atsieinąs negu prisirašymas prie Moterų, Vyčių ir Darbininkų Sąjungos, o draug ir doriems vaikinams nepatinkąs. Galop dialoge «Girtuoklė su Blaivininku» parodytas nelaimingos šeimynos gyvenimas, kur žmona girtuoklė. Trys pastarieji dialogai Lietuvos scenai netinka, kaipo grynai amerikoniški, prikimšti nesuprantamų amerikoniškių žodžių, k. š.: d ž i n d ž i r, b r e n d i, b u z i, j u z i n t i, p a u d e r i s, ir k. Gurkliūtės «Komedijėlėse» žymu daugiau gerų norų negu talento. Viena tik pirmoji bent kiek gyvesnė ir sumaningesnė.

4. Vargšą Tadą, nusigėrusį vyrelį, bando gydyt radikaliu būdu žmona ir daktaras, pasielgdami su juo

kaipo su mirusiu nabašninku, apsimesdami jo nematą, negirdį, šnekėdamies su juo vien stalo barškinimais, kaip su dvasia spiritistų seansuose. Tai daro Tadui įspūdžio, ir jis prisižada daugiau nebegirtuokliauti. Veikalėlis labai sceniškas, gana sąmojingas, reikalaująs vaidinimui tik 4 asmenų, taigi teatrui labai tinka. Išverstas neblogai, tik pabaiga galėtų būti sąmojingesnė ir psichologiškiau išvesta. Be reikalo taipgi pats veikalėlis pavadintas iš lenkiško «škicu», jau geriau čia tiktų rusų eskizas.

5. Kaipo klasiko, Moljero veikalai mums labai pageidaujami. Su Vaižganto nuomone, kad Moljeras scenoj šiandieną anachronizmas, negalima nieku gyvu sutikti. Kaip Gogolio «Revizorius», taip ir Moljero «Šykštuolis» visados galima bus scenoj rodyti ir juo gėrėtis. Tik visa nelaimė, kad «Šykštuolio» vertėjas A. Iešmanta pasirodė ultramodernus lietuviškume, o ultrakonservatyvus rusiškume. Vaižgantas savo «Šykštuolio» recenzijoj (žiūr. «Laisvės» 4 n-rį) pažymėjo ištisą tų rusicizmų litaniją. Mes čia nurodysime tik kelis jo ultralietuviškumo žiedelius, k. š. «tikėk mano dėkingumą del jus», «prieštaraut ką», «nėra kas daro» ir «nėra kas saką», «reikia būt perdaug sužiedėjęs žmogus», «aš kalbu jus», (viet. apie jus) ir k. Be to, vertėjas visur vartoja rytiečių liet. asmenavimą: būtai, padarytut, išeitut ir t. t. Svetimus žodžius, k. š., partija, policija ir p., trumpina iš Rusijos atsineštu būdu ir jie pas jį virsta: parte, police, reputace, distilace, desperace, istore, ceremone, komede... Tuo būdu sesija pas jį virsta sese, ir t. t. Prancūzų valgis ragout tapo pas Iešmantą lietuvišku ragu. Galop randame tame vertime ir rusų pariką ir lenkų liutnę greta lietuviškos papėdininkybės, vados ir kitko.

Rašyba irgi pati naujausioji, bet tai mes laikome dalyku nesvarbiu. Svarbesnis yra viršelis, Vaižganto pavadintas «gražiu», po teisybei yra ne gražus, bet tik modern-ekspresionistiškas. Trumpai tarus, A. Iešmanta pasirodo visur su savo «pretensijomis». Tos

pretensijos kokiems jaunikliams à la pats vertėjas gal ir užimponuos; žmogus labiau subrendęs palinguos tik galvą ir tars: gaila vaikino, klaidžiu keliu beeinančio.

6. Dažnai Kalėdose vaidintoji ir antru atveju tik ką išleistoji K. Šnapščio «Betliejaus Stainelė» pasižymi kompozicijos sumanumu, veiksmo gyvumu ir dramatizmu. Tuo ji žymiai pralenkia kitų autorių tuo pačiu vardu lietuviškai išleistus dramatiškus veikalėlius, ir todel visai atatinka savo tikslui. Kalba irgi gyva ir graži.

7. Savo jaunystėj Čiurlionienė yr bandžius eiles rašyti. Jos buvo nevykusios. Kiek pagyvenus— ėmėsi kritiškų studijų. Jos pasirodė irgi nekokios. Dabar subrendus parašė keletą dramatiškų veikalų—ir čia apsireiškė galutinai tikras jos talentas. Pastarame 1920 metų «Draugijos» n-yje mes gėrėjomės jos dramatiškais vaizdeliais, pagamintais vaikų scenai. Dabar da labiau nudžiugome perskaitę naują jos «Komedijų» rinkinį. Juo autorė yr tikrai padarius nemažą įnašą neturtingan mūsų repertuaran. Jos «Pinigėliai» — tikrai klasiškas veikalas. Išvesti čia tipai nupiešti kaip gyvi. Veiksmo plėtimasis irgi eina natūraliai ir sklandžiai. Negėda būtų parodžius šią komediją net ir kitų tautų scenoj. Geresnės komedijos mūsų kalboj mes kol kas neturime.

Tos pat autorės «Gegužis» irgi malonu skaityti, o da maloniau scenoj pamatyti. Tema paprasta — užsimezgimas meilės jaunose širdyse, bet autorė parodė savo tikrai originališką mokėjimą parinkti vaizdų iš moksleivių gyvenimo, kuriuose mokslo proza, jungdamos su jausmų poezija, gamina puikios, švelnios medžiagos komedijai.

«Kuprotas oželis», vieno veiksmo vaizdelis, nemažiau už «Gegužį» tinka mūsų scenai, kaipo perimtas švelniu humoru ir duodąs realių scenų iš mūsų gyvenimo. Vilniaus teatro Studijos vedėjas, statydamas šį veikalėlį, yr nuo savęs pridėjęs keletą kupletų. Mūsų išmanymu, tas priedas visai nereikalingas, kaipo

verčiąs šį vaizdelį farsu, ko autorė, matyt, visai nenorėjo.

«Karalaitė Tikroji Teisybė», kaipo ne komedija, bet dailūs «pasakos paveikslai», visai be reikalo šin «Komedijų» rinkinin pakliuvo. Mat, šiais savo paveikslais autorės norėta žiūrovų širdyse užgauti gilesnes stygas, tarti jiems rimtesnį žodį, nušviečiantį mūsų gyvenimo šešėlius. Mes šį veikalėlį laikom vienu iš geriausių.

Autorės kalba gyva, daili; net ir šiandieniai mūsų kalbos taisytojai maža ką beras jai prikišti. Autorė nepripažįsta naujai kaltos vaizduoklės, ji pasilieka prie senos vaidintuvės, ir gerai daro.

Be reikalo tik prigijusį «kiaurapūtį» pakeičia nežinia kieno kaltu «trauksmu». Baigdami galime išreikšti vien pageidavimą, kad šis pirmasis komedijų rinkinys nebūtų paskutinis. Tikrai talentinga Čiurlionienės plunksna privalėtų pagaminti daugiau dramatiškų veikalų.

7. Kažkas yr išsitaręs: pasakyk man, ką skaitai, o aš pasakysiu, kas esi. P. Vaičiūnas teskaito vien nepaprastuosius autorius: Indijos dainių Rabindranatą Tagorą; amžinojo Proto neigėją, bepročiu baigusį gyvenimą vokietį Nitšę, ir rusams vien terašantį sumaskvėjusį lietuvį J. Baltrušaitį. Iš to galima spręsti, P. Vaičiūną norint irgi tapti nepaprastu rašytoju. Jo naujausis vaikalas, «Mano Taurė», tai visai patvirtina. Nes, po teisybei, jokios «Taurės» ten nėra, yra tik «Žodžiai ir Atbalsiai» su «Sielos virpėjimu». Jo «Žodžiai» pavadinti labai tinkamai, nes ten nieko daugiau ir nėra, kaip vien gryni žodžiai—vox vox, praeterea nihil. Kad jie skaitytojams ir žiūrovams nepasirodytų paprastais plepalais, autorius visus savo veikiančius asmenis stato ant koturnų, daro nenormaliais žmonėmis, nenormaliai kalbančiais, jaučiančiais, besielgiančiais. Visi jie tuo atžvilgiu viens į kitą punašūs, veikt nieko jie per 3 veiksmus neveikia, tik vaikščioja po sceną ir plepa be prasmės,

be logikos, kaip bepročiai. Apie juos pats autorius Ratūno žodžiais sako:

Jiems visiems ko tai netenka: vienas pasiilgęs saulės, antras žvaigždžių, tračias sonatos, ketvirtas visatos paslapčių... (39).

Mums matos, kad ne vien Ratūnui, bet ir kiekvienam sveiko proto žmogui tie Vaičiūno didvyriai atrodys esantys be šulo galvoj. Tai galima įsitikint iš jų pačių žodžių. Štai, pav., ką sako apie save vyriausis šios dramos asmuo, vaizdakalys Gunga:

Aś noriu apreikšti save. Manyje tūni ir dangaus liepsnos ir žemės dulkės, akių žvilgesys ir uolos tyla, pasaulio rimtis ir jo viesulos... Aš Visuma! Be visumos nėra manęs, be manęs nėra Visumos. Aš noriu suskaldyti akmens sieną, skiriančią mane nuo dangaus, nuo rasos krislų, nuo Tamstų. (36).

O kitoj vietoj tai pats Gunga šitaip didžiuojas:

Mano svajonių šventykla nesutrupėjo nuo glūdumos ir speigo glusnimis. Šiandien aš visam pasauliui pratarsiu: rytas išbrėško—eikite į iškilmių puotą saulės spindulių gerti... (96).

Kas tai gali kalbėti? Tik didybės manija apimtas nesveikaprotis. Kartkartėmis ir pats Gunga, protui prablaivėjus, pradeda tai suprasti, nes, pav., 58-me psl. visai teisingai save charakterizuoja žodžiais:

Aš visiems — svetimas, aš — svajonių beprotis... pamišėlis...

Autorius betgi nepaliauja laikęs tą pamišėlį didvyriu, minių vadovu, «laisvės stovylos kalėju». Gaila tik, kad 3-me veiksme užsimiršęs tą stovylą paverčia stovylėle, kurią pats jos kalėjas galėjo po pažasčia pasikišęs visą naktį išnešioti. Tuo būdu ir čia galop nascitur ridiculus mus.

Gungai didvyriui visai atatinka dramos didmoterė Yza. Štai kaip ji save atestuoja:

Aš ilgėdamosi tavęs (Gungos, Aut.) pergyvenau amžius. Klajojau po pasaulius, riedėjau su Gango liesia banga, mirksėjau rasos krisle ant lotoso lapo, prikopus kalnų viršūnę, stiebiaus į dangų, iš lapotų palmių pavėsio domėjaus į kaitrią saulę, palikus saulėtekį kupiną ilgesio, skubinai žengiau į saulėlydį, atspaudus savo pėdsakus plačiųjų dykumų auksiniame smėlyje, perėjau kalnuotą rubežių, nuliūdus klausiau tyrumų švilpesio ir tt. ir tt.

Priėmus tuos pasigyrimus už gerą pinigą, reiktų pripažinti Yzą jau nebe didmoterę, bet tiesiog dievaitę esant; tuo tarpu iš tikrųjų turim čia vien pamišėlę isterikę.

Yra žmonių manančių, genijaus ypatybę esant natūralumą, paprastumą. P. Vaičiūnas laikosi priešingos nuomonės: sykį žmogus yra genijus, jis jau nebegali žmoniškai nei kalbėti, nei jausti, nei veikti; viskas pas jį tur būt keista, nenormalu, nežmoniška.

Mums matos, tai yra vienpusiška ir klaidinga pažiūra. Jos pritaikinimas dramai sugadino visą Vaičiūno veikalą. Neįdomus jis skaityti, dar neįdomesnis jis bus scenoj; visu savo turiniu, kalbos nenatūraliu patetiškumu, konstrukcijos menkumu, sujungtu su dideliausiomis pretensijomis. P. Vaičiūno «Žodžiai ir atbalsiai» gyvai primena liguistai maniakališkąją Gerbačausko dramą «Wyzwolenie», kurios įžangoje autorius su karališka didenybe yra paskelbęs šiuos žodžius: «Pasorzytom kraść pozwalam!... Stać mnie na to»... Ar P. Vaičiūnas tuo maloningu leidimu yr pasinaudojęs, mes nežinom. Galim tik konstatuoti, kad abu tuodu veikalu panėši viens į kitą kaip du vandens lašu. Jei mūsų Meno Kūrėjų Draugija rado galima įtraukti «Žodžius ir Atbalsius» savo repertuaran, tai, matyt, ji laiko mūsų publiką tokia nebrendėle ir neišmanėle, jog jai ką tik duosi, kad ir tuščiausius plepalus, vis bus jos maloniai priimta. Ar gerb. draugija, tuo keliu eidama, neprilips liepto galo? Ar nesusilauks kada nors visuotino publikos streiko ir ar nebus priversta vaidinti tuščiame teatre?...

«Sielos virpėjimas», 3-jų atidengimų vaizdas, yra žymiai natūralesnis ir todel turi didesnę vertę, nors ir čia išvestasis «Jis» inercijos dėsniu tebekalba à la Gunga, kas nemaža gadina įspūdį.

9. Jei P. Vaičiūnas būtų parašęs vien «Žodžius ir Atbalsius», tai del jo būtų galima nusiminti ir tektų laikyti jis tuščiaviduriu, begrūdžiu žiedu, kaip ir Gerbačauskis. Bet Vaičiūnas yr parašęs dar ir »Mildą». Čia jis pasirodo visai kitas žmogus, simpatin-

gas poeta, mokąs ne vien žmoniškai jausti, bet ir natūraliai kalbėti. Jei «Žodž. ir Atbalsiuose» net ir paprasčiausis pirklys ar inžinierius kalba didvyriškai, t. y. maniakališkai, tai «Mildoj» net ir patys dievai (Perkūnas, Milda) kalba visai žmoniškai, kad ir eilėmis. Be to, reikia pripažinti, kad tos eilės visai neblogos, vietomis net tikrai poetiškos ir gražios. «Mildos» dėka kritika gali tikėtis, autoriaus dekandentizmą esant pareinamą ligą. Ji praeis, autorius pasveiks ir pagamins veikalų didesnių ir gražesnių už «Mildą». Duok, Dieve, kad tai kuo greičiausiai įvyktų.

10. Pirmas «Juzio-Didvyrio» veiksmas, užimąs 2 psl., antras 4 psl., trečias 1½ psl. — yra parašyti eilėmis, likusieji 3 — proza. Ši yra geresnė už eiles. Mintis graži — žadinanti tėvus, kad leistų vaikus mokytis. Veikalas parodo autorių turinti daugiau gerų norų, negu talento. Savo dabartiniu pavidalu jis yra iš tikrųjų «nei drama, nei komedija», taigi, kaipo tokia, scenai netinka.

A. Giedrius. MARCELĖ. Keturių veiksmų scenos vaizdelis. Tilžė, 1910, 34 psl. in-16.

Marcelė yra našlaitė, gyvenanti Plaušių šeimynoje. Ji yra jautrios širdies, gabi, trokštanti mokslo mergaitė, bet Plaušių tėvuose ir vaikuose neranda nei užuojautos, nei pagalbos mokslui įgyti. Globėjų išnaudojama, jų vaikų neteisingai skaudžiama Marcėlė savo kantrumu ir širdies gerumu pasiekia tai, kad ją galop pamilsta ir seni Plaušiai, ir jų duktė Magdutė, ir net išdykėlis nedoras Kaziukas.

To scenos vaizdelio mintis labai graži ir kilni. Tik vietomis trūksta psichologiškos motyvacijos. Pav., visai neparodyta, del ko egoistai kietaširdžiai Plaušiai virsta Marcelės gerbėjais. Magdutės nusistatymo atsimainymas įvyksta irgi ūmai ir neišaiškinamai: čia ji Marcelę bara, čia ji tuoj virsta jos drauge ir savo kaltes išpažįsta.

Antrame veiksme savanoris geraširdis Jonukas, Marcelės mokytojas, visai be reikalo įsileidžia į rašybos teoriją:

Žodyje „katė" raidė e su taškeliu. Katė, pelė, žolė, kirmėlė... visuose tuose žodžiuose girdėt ė, ir delto ant e reikia taškelį dėti (15)

Tai pat ir toliau:

JONUKAS: Kitkas gerai.. Žiūrėk, neužmiršk, Marcelyte: visuose žodžiuose, kur tik girdėt ė, reikia rašyti ė. Nagi pavyzdžiui... «karvės» — kokia raidė po v??
MARCELĖ. Ė.
JONUKAS. O vėgėlės?
MARCELĖ. Čia visos trys su taškeliais.
JONUKAS. O pempė?
MARCELĖ. Čia viena e, kita ė.

Bet užtat kitur, ypač pirmam veiksme, scenos išeina labai gyvos ir natūralės.

Veikalėlis tiktų kaimo ir vaikų teatrams.

K. Karpovičius. NENORĖJAI DUONOS — GRAUŽK PLYTAS. Vienó veiksmo komedija keturiais atidengimais. Pittsburg Pa, 1915, 19 psl. in- 16.

Kazio dėdė, didis „tautos milėtojas ir patriotas" duoda jam pinigų ragindamas kiekvienam laiške, kad dirbtų „tautos labui". Šis su savo draugais linksmai gyvendamas prašvilpia dėdės pinigus.

Netekęs pinigų ir norėdamas jų daugiau gauti rašo dėdei laišką, ketinąs vesti žmoną ir prašąs pašalpos. Dėdė atsiunčia 5000, bet po kiek laiko praneša, pats atvyksiąs pažiūrėti jaunos šeimynos. Kazys nusimena, bet draugo patariamas sutinka, kad šis, persirėdęs moteriškais rūbais, atvaidintų jaunos šeimininkės rolę. Dėdė atvažiuoja, įvyksta keletas juokingų scenų, ir galop apgavimas išeina aikštėn. Dėdė Kazio išsižada, šis netenka pinigų ir draugų.

Veikalėlis menkutis, kalba prastoka, amerikietiška. Dailės atžvilgiu jokios vertės neturi.

T. Janušas. KLEBONAS KALTAS. 4 veiksmų komedija. Cleveland Ohio, 1921, 35 psl. in-16.

Komedijos pavadinimas suklaidins gal ne vieną antiklerikalą, trokštantį teatre dvasiškijai kailį išperti. Iš tikrųjų šiame veikalėly jokios klebono kaltės nėra, o yra tik nuopelnas, kad jis vienos amerikietiškos kompanijos gudriai sumanytą gešeftą, paremtą žmonių išnaudojimu, aikštėn išvedė ir sukliūdė. Tikrai sakant, čia yra ne komedija, bet grynas publicistiškas straipsnis, apvilktas komedijos rūbu. Lietuvos gyventojams, toli stovintiems nuo amerikiečių biznierių, visa ta komedija bus absoliučiai nesuprantama ir neįdomi. Kaipo paliečianti grynai amerikietiškus santykius, ji gali tikti vien Amerikos teatrui. Mums ji visai netinka, juoba kad joje dailės elemento kaip ir nėra.

G. Hauptmanas. HANELĖ. Dviejų dalių svajos poema. Vertė J. Talmontas. Šv. Min. leidinys. Kaunas, 1921, 72 psl. in-12.

Hanelė Materniutė, 14 metų našlaitė, patėvio girtuoklio žudoma, bebėgdama iš namų žiemos metu per kūdrą, patenka eketėn, iš kur ją geraširdis mokytojas Gotvaldas ištraukia ir visą sušlapusią atneša neturtėlių prieglaudon. Čia ji stengiamasi sušildyti ir atgaivinti. Tą darbą dirbti padeda Gotvaldui prieglaudos gyventojai, doriškai nusmukę žmonės. Lovoj paguldyta Hanelė būgštauja, jai vaidinas žiaurusis jos patėvis, tai vėl jai rodos, gerasis Jezus ją šaukiąs... į kūdros dugną. Gydytojui Hanelę apžiūrint, ji nieko neatsako todel, kad labai «norinti pas mamą»; gailestingajai seseriai Mortai sakosi nenorinti išgyti, tik bijanti nuodėmių, «kurių Dievas neatleidžiąs». Sesuo Morta, ją nuraminus, išeina kitan kambarin. Tuo tarpu Hanelei vėl vaidinas įdūkęs patėvis, liepiąs jai keltis, kurt ugnį. Išsigandus ji kelias iš lovos, nueina lig krosnies ir čia sukniumba ant žemės. Atgal įkelta lovon Hanelė ima klejoti: tai ji tariasi tekėsiant už Gotvaldo, tai jai girdis, Jezus ją šaukiąs.

Galop apsnūdus mato savo mirusiąją motyną, pasakojančią jai apie dangaus laimingą gyvenimą. Galų gale ekstazėje ji išvysta angelus ir girdi jų giesmes.

Antrame akte Hanelė atbudus ima pasakoti seseriai Mortai savo regėjimus. Bet tą pasakojimą pertraukia pasirodymas juodo mirties angelo. Hanelė ima drebėti iš baimės — susirūpina, kaip ji karste gulėsianti «nuplyšusi ir apdriskusi».

Čia vėl prasideda halucinacijos. Ji nebeatskiria sesers Mortos nuo savo motutės. Jai rodos, kad siuvėjas jai siuvąs vestuvių rūbus, kad ją jais apvelkąs. Taip pasipuošus ji gula karstan, mirties angelas pakelia kardą, bet sesuo Morta «savo pašventintomis rankomis» sulaiko smūgį.

Tuo tarpu įeina Gotvaldas: jis nuliūsta pamatęs Hanelę mirusią, tik džiaugias, kad ji karste taip graži. Jai pagerbti nutaria pagiedoti su vaikais kapuose dailų choralą. Atsiranda vaikai ir mokytojo patariami atsiprašo, kad pravardžiavę gyvą Hanelę driske. Ima rodytis viena po kitos moterys ir reikšti savo pastabų del mirusios. Vienos stebisi išvydę Hanelę šilko rūbuose, stiklo kurpėmis apautą, stiklo grabe begulinčią; kitos teiraujas, kur gi jos tėvas, ir gauna atsakymą, kad smuklėje.

Netrukus pasirodo girtas Maternas — rūsčiai besaukiąs Hanelę. Bet draug su Maternu atsiranda Keleivis tamsiais rudais rūbais ir palaiminęs Materną, prašo duoti vandens savo kruvinoms kojoms nuplauti. Tas išvadina Keleivį valkata ir siūlomas visas jo geradarystes ir perspėjimus rūsčiai atmeta. Keleivio perspėtas, kad duklė jo serga, atsako — jos liga esanti tinginio liga. Bet čia pamatęs Hanelę grabe begulinčią sumyšta ir ima teisintis «niekuomet su ja žiauriai nesielgęs», ją «maitinęs» ir susikeikia, te jį užmušąs perkūnas, jei jis čia esąs kaltas. Sudunda perkūnas. Moterys į Materną rodydamos sušunka: «Žmogžudys!» Bet jis ginas ir kaltina Hanelę jį apgaudinėjus. Tuo tarpu Hanelės rankose nušvinta žiedas «Dangaus raktelis». Žmonės nustemba tuo

stebuklu, skelbia Hanelę esant šventą, o Maternas nusiminęs ir taręs, pasikarsiąs, išbėga. Keleivis ramina žmones ir priėjęs prie Hanelės sako: «Ta mergaitė nemirė — ji miega» ir liepia jai keltis. Mergaitė praveria akis ir kelias. Žmonės išbėgioja. Pasilieka Keleivis (kuris, tamsiems rūbams dabar nukritus, pasirodo auksuotas) ir Hanelė. Ji gerėdamasi ir lenkdama galvą sako: Tai jis.

Keleivis. Kas aš.
Hanelė (pamaldžiai): Šventas! Šventas!
Keleivis. Aš žinau visus tavo skausmus ir kentėjimus.
Hanelė. O mano... mylimasai.
Keleivis. Kelkis!
Hanelė. Tavo rūbai nuodėme nesutepti, o aš pilna gėdos.
Keleivis. Aš imu iš tavęs visa, kas tave žemina. Suteikiu aš tavo akims amžiną šviesą... Suteikiu aš tavo ausims galios klausyti linksmas daugybės angelų dainas...

Hanelė pravirksta ir glaudžia savo galvą prie Keleivio krūtinės.

Keleivis. Šiomis ašaromis aš nuplaunu tavo sielą nuo pasaulio purvų ir vargų. O po tavo kojomis aš padėsiu žvaigždes».

Keleivio ir angelų draugystėje Hanelė pagalios miršta.

Hauptmanas yr parodęs šiame veikale daug tai lento, didį širdies švelnumą, karštą nuskriaustiesiem užuojautą. Dailės atžvilgiu — veikalas galima laikyts vienu iš geriausių. Akcija kad ir daugiausia fantastiška, bet eina sklandžiai. Scenos gyvos, žavinčios savo giliu žmogaus sielos judesių atjautimu. Ir prieglaudos gyventojai, ir pats Maternas, o ypatingai Hanelė autoriaus nupiešti artistiškai. Net ir Keleivis, kuriame, matyt, Hauptmanas norėjo parodyti Kristų, reikia dailės atžvilgiu laikyti vykusiu, atskyrus tiktai paskutinį jo, eilėmis parašytąjį, monologą (69—71). Čia jau kalba ne Keleivis-Kristus, bet poeta Hauptmanas. Poetiškumo tam monologui netrūksta, bet Kristaus dvasios ten nėra nė krislelio. Taip pat nevykę yra ir angelų giedojimai 1-jo akto pabaigoje (44—45 p.). Ir lietuviškai jie išversti silpnai ir ne-

poetiškai. Proza J. Talmontui, matyt, kur kas geriau sekasi.

Mums tiesiog nuostabu, kad mūsų Meno Kūrėjų D-ja, parodžiusi publikai ne vieną šlamštą bei niekam netikusį dalyką, nesurado ligšiol reikalo vaidinti scenoje tokį tikrai dailų veikalą, kokiu neabejotinai yra Hauptmano «Hanelė».

Brieux. SKENDUOLIAI. Trijų dalių pjesa. Vertė Med. Dr. Mingailaitė Tumėnienė. Raseiniai, 1922, 75 psl. in-8.

Autoriaus tikslas sceniškame veikale duoti publikai žinių apie bjaurią sifilio ligą, apie lengvą ją ja apsikrėtimą, apie baisų jos veikimą tėvams sifilitikams ir jų vaikams. Jurgis Dupont'as, jaunas advokatas, tik vieną kartą susidėjęs su prostitute, gauna sifilį ir visai nusimena. Gydytojui paaiškinus, kad ta liga galima išgydyti, reikalauja, kad jis išgydytų kiek galima trumpiausiu laiku, per kokius 3, ilgiausiai per 6 mėnesius. Daktaras atsako, kad sifilis išgydytu laikyti tegalima tik po 3—4 metų ir draudžia jam anksčiau to laiko eiti moterystėn, nes galįs apkrėsti ir žmoną ir vaiką. Dupont'as nepaklauso ir veda Henrietą, dorą sveiką mergaitę. Po metų susilaukia dukterėlės. Žmonos motyna ir patys vaiko tėvai džiaugias ir jaučias laimingi. Bet po kiek laiko vaiko kūne pasirodo sifilio žymių. Daktaras, pažinęs ligą, pasako tai Dupont'ienės motynai ir pačiam Dupont'ui.

Sužino galop ir Dupont'ienė ir, pasibjaurėjus vyru, apleidžia jį ir grįžta su vaiku pas savo tėvą. Tas įnirtęs nori dukters vyrą nužudyti ar bent teisman patraukti. Advokatas nurodo tų žygių netikslumą, o drauge atvirai pasako, kad čia ir paties kaltintojo esama ne be kaltės. Štai daktaro žodžiai:

Kai kilo tų vestuvių sumanymas, tamsta tikrai pasistengei sužinot apie būsimojo žento turtą, reikalavai parodyti vertės popierius, įsitikrinai ar jie geri, ar padėti į banką; tamsta surinkai žinių apie jo moralį būdą — tik viena dar užmiršai, svarbiausia, ar jisai yra ivsai sveikas, tai nepaklausei (60).

Galop, priminęs, kad Prancūzijoj kas 7-tas vyras yra sifilitikas, klausia kaltintojo, bene buvęs ir jis pats kuomet pavojuje apsikrėsti tąja liga — pridurdamas, kad daugelį iš neapsikrėtusių apsaugojo nuo sifilio ne dora, tiktai laimė. Tuo remdamasis ir pataria, kad tėvas prikalbintų Henrietą dovanoti vyrui ir grįžti prie jo. Pats gi pasižada ir vyrą ir vaiką išgydyti.

O kadangi Henrietos tėvas yra parlamento atstovas, tatai daktaras, pasinaudodamas šia proga išdeda jam savo kovos su prostitucija ir socialės higienos programą. Norėdamas tais klausimais jį dar labiau suinteresuoti, rodo du savo pacientu: darbininkę, apsikrėtusią nuo vyro, ir profesinę prostitutę. Tuo ir baigias ši pjesa.

Ji aiškiai tendentiška: autoriui daugiau rūpėjo parodyti sifilio pavojus negu dailės efektai. Todel ši drama, po teisybei, pridera labiau publicistikai negu dailiajai literatūrai. Bet pati pjesos fabula yra įdomi, veiksmas eina gan gyvai, taigi ir scenoj pastatyta gali padaryti žiūrovams įspūdžio, ypač antroji ir trečioji dalis.

Vertimas neblogas, tik vietomis sunkokas. Pav.:

Jeigu prie duotų skaičių matematikas pritaikintų galimybės skaitliavimą, tai gautų iš mano vedimo taip mažą skaičių blogų įvykių galimybės, kad jie kaip ir atpuola, sulyginant su absoliučiu tikrumu visos eilės priešingumų, skausmų, suirutės, ašarų, o gal ir tragingų, įvykių, kuriuos pagamins mano atsisakymas (19).

Kas tą ilgą periodą supras?

Galop ir prieš «galimybės skaitliavimo» terminą kiekvienas rimtesnis filosofas ir matematikas protestuos, nes tarp galimybės (possibilitas, vozmožnost') ir tiespanašos, ar tikimybės (probabilitas, vierojatnost), yra didelio skirtumo. Bet tai, žinoma, mažmožis. Svarbiausia turinys. Jis, kaip esam jau matę, yra rimtas, žadinąs kiekvieną pilietį pagalvoti del tos prakeiktos «sifilizacijos», kuri ir pas mus stengias užimti civilizacijos vietą.

«Skenduoliai» Kaune jau buvo scenoje rodomi — ir nesukėlė publikoj nepasitenkinimo. Ne pro šalį būtų parodžius juos ir kituose mūsų miestuose, ypač kareiviams, tarp kurių sifilis pastarais laikais ėmė ypatingai sparčiai platintis.

1. Charles Méré. NUGALĖTOJAI. Trijų veiksmų vaidinimas. Mūsų scenai pritaikė M. Alb. Kaunas, 1922, 69 psl. in-12.

2. Seiryjų Juozukas. I. UBAGŲ AKADEMIJA. II. UBAGŲ BALIUS. Komedijėlės viename veiksme. S. Boston Mass, 1920, 82 psl. in-18.

3. ŽYDŲ KARALIUS. Drama 4-se aktuose bei 5-se paveiksluose. Liuosai vertė J. M. Širvintas. Boston Mass. 1916, 59 psl. in-12.

4. AVINĖLIS NEKALTASIS. 4 veiksmų komedija. Sulietuvino Aišbė. «Švyturio» B-vė Kaune, 1921, 68 psl. in-11.

1. Ch. Méré veikalas turi visas ypatybes, reikalingas geram scenos veikalui. Įdomi fabula, gilus dramatizmas, gerai sumegstas dramos procesas—visa tai pranašauja «Nugalėtojams» nemažą pasisekimą. Faktiškais nugalėtojais lieka čia ne pinigo ir gešefto atstovai, bet naujo žmoniškesnio gyvenimo gerbėjai: Žanė ir Belmontas. Gaila tik, kad jie pasirodo laisvosios meilės šalininkai ir nesirūpina į porą susieiti ir legalizuoti paprastomis jungtuvėmis, nors tai jiems visai nebūtų buvę sunku. Šis ignoravimas Bažnyčios įstatymų daro Mérés veikalą mūsų scenai ne visai pageidaujamą. Kalba irgi nepergeriausia.

2. «Ubagų Akademija» ir «Ubagų balius» tiktų nebent kaimo scenai. Literatiškos vertės veikalas neturi, nors autorius turi šiek tiek talento. Pasiskaitęs rimtesnių dramatiškų veikalų, ilgainiui, rasit, jis ir įstengtų pagaminti geresnių scenai dalykų. Šis gi reikia laikyti menkoku.

3. «Žydų karaliuje» atvaizduota dramatiškai Jezaus kančia, mirtis ir atsikėlimas iš numirusių, remiantis Evangelijoj užrašytais faktais. Apokrifiškas tėra tik vienas Kristaus pasirodymas Motynai (XII scenoj). Dramos eiga išdėta gana sumaningai ir gyvai, Piloto ir Proklės charakteristika gana vykusi, bet vaidint, šis veikalas bus sunkoka, nes reikia daug vei-

kiančiųjų asmenų ir net minios. Iš kur ims toms minioms režisieriai kostiumų?

Apie patį veikalą pasakyta, kad jis yra J. M. Širvinto «liuosai verstas». Bet iš kokios kalbos ir iš kokio autoriaus, nenurodyta.

Vaidinti jis tiktų kaimo scenoj bei kongregacijų vedamose mokyklose Velykų metu. Antrojo akto II-oj scenoj įdėtos net trys psalmės. Tai yra perdaug ir kenkia dramos akcijai. Vertimo kalba nebloga, leidinys gana dailus. «Žydų karalius», kaipo religinė drama, galima drąsiai statyti greta «Betliejaus Stainelės».

4. Čia pajuokiamas senas merginінkas, kurs net ir moterystėje būdamas ir vaikus išauginęs, dar nepaliauja svajoti apie meilės saldumynus. Gilesnės minties šioje komedijoje, žinoma, nėra, ji rašyta vien publikai pajuokinti. Šis tikslas autoriui pavyko pasiekti. Scenoj, kaipo gerai sulietuvintas, «Avinėlis nekaltasis» gali žiūrovams patikti, bet šiaip jo vidujinė vertė nekokia.

1. Oktavas Mirbo. NETIKĘ GANYTOJAI. 5 veiksmų drama. Vertė N. Lukavičius. Kaune, 1922, 96 psl. in-8.

2. H. Ibsenas. ŠMĖKLOS. Šeimos drama trimis veiksmais. Į lietuvių kalbą vertė A. Janulaitis. Švietimo Ministerijos leidinys. Kaunas, 1921, 138 psl. in-16.

3. H. Zudermanas. UŽKAMPIO LAIMĖ. Triveiksmis vaidinimas. Vertė K. Puida. Švietimo Ministerijos leidinys. Kaunas, 1921, 115 psl. in-16.

Savai tautinei kūrybai didesnio gyvumo nerodant, mūsų dramos literatūra turtinama vertimais. Tai būtų dar pusė bėdos, jei parenkamieji vertimui veikalai turėtų didesnės vertės. Deja, taip nėra. Tai patvirtina, kad ir augščiau išvardintieji trys nauji kūriniai. Peržiūrėkim kiekvieną iš jų atskirai.

1. Mirbo dramos vardas lietuviškame vertime neatatinka turiniui. Jokių čia «ganytojų» nėra, yra tik kova tarp fabriko savininko Argando ir fabriko darbininkų vado Žano Rulio. Darbininkai reikalauja 8 valandų darbo ir pagerinimo sanitarinių sąlygų. Argandui jų reikalavimą atmetus, įvyksta streikas.

Argandas kviečia prieš streikininkus kariuomenę; tarp užsibarikadavusių darbininkų ir kareivių iškįla susirėmimas, kuriame žūva ne tik Žanas Rulis, bet ir Argando sūnus Robertas, norėjęs tą krūviną susirėmimą sustabdyti.

Atskyrus nuobodų II-jį veiksmą, kiti gana gyvi. Veikalo idėja yra ta, kad darbininkų būvio pagerinimas pareina nuo jų pačių susipratimo ir susiorganizavimo, o ne nuo jiems prisimetančių neva darbininkų užtarėjų, kuriems, po teisybei, rūpi vien darbininkų balsais įėjimas į parlamentą.

Streikuojančių darbininkų psichika nupiešta gana gerai. Neaiškus tik Roberto tipas, kurs būdamas kapitalisto sūnus, dedas darbininkų prieteliu, bet kaip jis sau vaizduojasi darbininkų būvio pagerinimą, dramoj neparodyta. Daug natūralesni Argando prieteliai kapitalistai, bizūno, žandarų ir apskritai griežtų priemonių šalininkai.

Mūsų scenai ši drama, kaipo žadinanti luomų kovą, nėra pageidaujama. Vertimas irgi nepergeriausis.

2. Ibseno dramų ypatybė yra ta, kad dažniausiai nežinia, ką autorius nori pasakyti žiūrovams.

Ta ypatybė žymu ir «Šmėklose». Šmėklos čia— tai paveldėjimo pasekmės. Girtuoklio ir paleistuvio Alvingo sūnus, Osvaldas, pasirodo taipgi esąs alkoholikas ir ištvirkėlis. Elena Alvingienė iš pradžių nori pamesti girtuoklį vyrą ir prisipažįsta mylinti pastorių Mandersą, kuris vertėjo nežinia kam pavadintas kunigu. Bet šio perkalbėta ji grįžta prie vyro ir pasišvenčia savo priedermių, kaipo žmonos ir šeimininkės, pildymui, pridengdama nuo žmonių ir nuo sūnaus akių vyro negražius darbus. Ji auklėja vyro neteisėtai prigyventa dukterį Reginą ir steigia vyro vardui pagerbti prieglaudą. Osvaldas ir Regina, nežinodami esą brolis ir sesuo, perdaug susiartina — ir net kūniškai nusideda. Be to, Osvaldas žino paveldėjęs iš tėvo neišgydomą smegenų suminkštėjimo ligą, nuo kurios netrukus ir miršta. O prieglauda die-

noje jos atidarymo sudega. Tai ir visas trumpai suglaustas šios dramos turinys.

Kad girtuoklystė ir paleistuvystė turi savo blogų vaisių-šmėklų, tai visiems žinoma. Parodyti tai dramoje Ibsenas turėjo pilną teisę. Jis tai ir parodė. Bet ta mintis nėra vienintelė. Šalia jos per visą dramą rutulojasi, lyg raudonas siūlas, kita — pasmerkimas tai, kas Ibsenui atrodo «veidmainyste». Žiūrovas įgauna įspūdžio, kad ir Mandersas veidmainiavęs, atmesdamas Elenos meilę ir įkalbinėdames jai grįžti prie vyro, ir Elena, paklausiusi to įkalbinėjimo ir besistengusi vyro kaltes pridengti, ir stalius Engstrandas, vesdamas nėščią Reginos motyną. Bet jei tai visa yra «veidmainystė», tai savaime plaukia išvada, jog priedermė — tai žalingas gyvenimo veiksnys, kuris reikia būtinai nusikratyti, ypač jei jis užkrauna mums didelių sunkenybių, ir kad vienintelė gyvenimo taisyklė—pasyviai pasiduoti jausmui ir eiti ten, kur jis mus traukia. Bet tokia doktrina būtų aiškiai antisocialė. Tuo remdamies mes ir bijomė, kad «Šmėklos», suvaidintos mūsų scenoj, gali nesubrendusią mūsų visuomenę paveikti destruktyviai. Išversdamas tą dramą lietuvių kalbon, A. Janulaitis yr atlikęs labai abejotiną mūsų visuomenei patarnavimą.

3. Elžbieta, našlaitė, priglausta barono Rednico namuose, atkreipia į save vedusio merginінко barono akį ir pati jaučia patraukimą prie jo. Taigi nenorėdama pastoti kelio jo žmonai ir pati tapti jo meilužė, išteka už našlio, nebejauno mokytojo, Videmano. Ji pasirodo gera šeimininkė — ir Videmanas jaučias esąs laimingas. Tai ir yra «užkampio laimė». Bet baronas neužmiršta Elžbietos, atvyksta į jos namus ir išreiškęs jai savo meilę, pakiša jos vyrui projektą — persikelti į jo dvarą ūkvaizda, įkalbėjęs, kad tai ir jam ir jo žmonai būsią geriau. Elžbieta neišlaiko, gundoma pareiškia savo meilę baronui ir pasiryžta apleisti Videmaną, juoba kad baronas graso išduosiąs jos paslaptį vyrui ir tuo jų «užkampio laimę» sunaikinsiąs. Bet beeidama iš namų Elžbieta susi-

tinka netikėtai su vyru ir šio gerumo nuveikta ima svyruoti ir, kaip galima spėti iš paskutinių jos žodžių, pasilieka prie vyro.

Vydūno pasakymu esą Zudermano geresnių dramų. Bet K. Puidai patiko netikusios «Joninės» ir apysilpnė «Užkampio laimė», ir jis jas išvertė mūsų kalbon. Versti, žinoma, gali kiekvienas kas jam patinka. Bet ar verta buvo šis vertimas leisti, klausimas palieka atviras. O jei jau leisti, tai reikėjo bent geriau išvesti korektūra. Nes dabar spaudos klaidų palikta begalės.

Rabindranatas Tagore. DRAMOS. Auka. Paštas. Vertė J. Pronskus. „Varpo" Bendrovės leidinys. 86 psl. in-12.

R. Tagorė yra garsus Indijos rašytojas. Jo veikalai verčiami į įvairias Europos kalbas. J. Pronskus tarėsi būsią naudinga išvertus kai ką iš Tagorės raštų ir lietuvių kalbon. Pradžiai pasirinko dvi Tagorės drami: «Auka» ir «Paštas». «Aukos» turinys yra šis.

Bevaikė karalienė Gunavati meldžias Tipperos šventykloj, kad dievaitė Kali pasigailėtų jos ir suteiktų malonės — susilaukti «įsčioj prasidedančio mažo kūdikėlio». Vyriausias kunigas Raghupatis prižada jos vardu daryti dievaitei ypatingų aukų. Karalius Govinda sužino, jog toms aukoms paimta ir vienintelė ožkelė pavargėlės mergaitės Aparnos. Tuo sujaudintas jis uždraudžia bažnyčioj lieti kraują. Tam smarkiai priešinasi ir vyriausias kunigas, ir ministeris, ir karo vadas, ir pati karalienė Gunavati. Bet karalius laikosi kietai savo įsakymo ir nesiduodamas perkalbėti vyriausio kunigo pasmerkiamas nužudyti. Nužudymo darbas pavedamas šventyklos tarnui Jaisingui, vyriausio kunigo mylimiausiam sūnui. Bet šis, būdamas kilniaširdis, užuot užmušęs karalių užmuša pats save prie dievaitės stovylos, nes, būdamas iš karalių giminės, manė savo karališku krauju numaldysiąs dievaitės troškimą «karališkojo kraujo».

Pamatęs nebegyvą Jaisingą, Raghupatis nusimena ir iš širdies skausmo pats išgriauna dievaitės paveikslą. Ateina karalienė Gunavati, pasiryžusi irgi paaukoti dievaitei savąjį kraują, bet jau neberanda jos. Karalienės klausiamas, kur yra deivė, Raghupatis atsako, kad jos «niekur nėra» ir kad ji buvus «niekas». Tuo būdu Jaisingo kraujas išgriauja nuožmų kultą, sutaiko karalių su karaliene ir priverčia patį Raghupatį paskelbti tikrąją tiesą.

Drama pilna gyvybės, scenos plėtojas natūraliai, veikiantieji asmenys trumpai, bet puikiai apibūdinti. Jų kalbose išmėtyta kilnių minčių. Imkim pavyzdžiui bent kelias. Štai vyriausiam kunigui dievaitės vardu įsakant karo vadui užmušti karalių, šis senas karžygys atsako:

«Nejaugi aš esu tas nevertasis jos (deivės) tarnas, kad ji man liepia būti pardaviku? Ji pati laikosi žmogaus širdies ištikimybe. Ar ji gali man paliepti tą ištikimybę sulaužyti? Tokiu būdu šiandien karalius, rytoj pati deivė virs dulkėmis».

Vyriausiam kunigui nepaklausius karalio įsakymo, šis įsako karo vadui neleisti gyvulių į šventyklą, bet pats pareiškia:

«Aš jaučiu šio žingsnio susigėdimą. Nes kada žmonės ginkluose ieško apsaugos, tuo jie parodo savo silpnybę».

Pats gi karo vadas dar kilniau atsako karaliui:

«Mano viešpatie, aš esu tavo tarnas, bet pirmiausia esu žmogus. Aš turiu savo protą ir tikėjimą. Turiu savo karalių, bet turiu ir savo dievą».

Norėdamas prikalbėti Jaisingą nužudyti karalių, Raghupatis vartoja sofizmą «žudyti yra tiktai žudyt, bet nėra nuodėmė», bet jin įpina ir teisingų pastabų tardamas:

«Ar tu nežinai, kad visos žemės dulkės yra vien žuvusiųjų gyvių palaikai?... Žudoma yra tyruose ir žmonių gyvenimuose, paukščių lizduose ir vabalų urvuose, jūrėse ir oro dausose; žudoma del bado, del sporto, del vieno noro žudyti. Pasaulis žudo nepaliaudamas».

Žinoma, yra čia pasakymų ir ne visai teisingų, kaip šit Govindos, kad «žmogus nustoja žmogiškumo,

kada dalykas liečia jo dievus» arba Jaisingo: «Kam mums reikia dievų šiame menkame pasauly. Būkim be dievų ir be baimės»... Jie dalimi pateisinami, nes čia kalbama apie netikruosius dievus, bet jie klaidingi, jei imami bendrai, neskiriant nė tikrojo Dievo.

Didumo atžvilgiu ši drama nedidelė, bet pilna dramatizmo ir labai turininga. Mūsų jauniems dramaturgams, pamėgusiems dekadentiškas ilgėliausias deklamacijas, būtų labai ne pro šalį ši Tagorės «Auka» atidžiai paskaičius. Ji tiktų ir mūsų scenai.

Antroji drama pavadinta «Paštas»; joje visas veikimas reiškiamas labiau vidaus pergyvenimuose, negu išorinėj akcijoj. Viskas čia sukas aplink mažėlį Amalį. Madhavas yra jį priglaudęs ir pamilęs kaip sūnų, bet jis serga. Daktaras įsako jo neleisti «į lauką», nes kitaip nepagysiąs.

Vaikas kankinas kambary. Jį vilioja pro langą matomieji daiktai — tai teta malūne iš grikių dirbanti kruopas, tai voverėlė, tai maža gėlių pardavėja, tai pienanešys, tai laiškų nešiotojas. Jis visiems jiems pavydi, nes norėtų būti jų vietoje, skinti gėles, laisvai vaikščioti gatvėmis,—nešioti pieną, laiškus. Ypač jam patinka laiškų nešiotojo profesija, jis įsigeidžia ir pats gauti laišką. Sargybinis, pasigailėjęs to mažyčio ligonio, pažada, kad ir jam vieną gražią dieną ateisiąs laiškas. Amalis jo laukia; seniūnas įteikia jam «karaliaus laišką»—tuščią popierėlį. Generalis gydytojas prižada, kad ir pats karalius ateisiąs aplankyti. Vaikutis tos laimės belaukdamas užmiega, bet, matyt, amžinu miegu.

Amalio psichika nupiešta čia neapsakomai švelniai natūraliai. Jo veržimasis prie gyvenimo, judėjimo, veikimo, gamtos tikrai jaudina skaitytoją. Tagorės talentas pasirodo čia tikrai nepaprastas. Tomis dviem dramomis šis Indijos poeta yr praskynęs sau kelią ir į lietuvių širdis. P. Pronskus už jų dailų sulietuvinimą vertas yra padėkos. Knygutė išleista švariai, spauda aiški. Mūsų neturtingai dramatiškai literatūrai tai tikrai «brangi dovanėlė».

Knutas Hamsunas. VAKARŲ AUŠRA. 3 veiksmų drama. Išvertė Petras Vaičiūnas. Kaunas, 1922, 136 psl. in-12.

Vartojant rusų terminologiją, šis veikalas galima būtų pavadinti «kukolnaja komedija» — lėlių komedija. Autorius ją betgi pavadino drama. Visas dramatizmas tepaliečia čia vieną asmenį—Ivarą Kareno. Jis esąs neva filosofas, skelbiąs, kad «filosofija — tai gyvenimas, sukauptas mintimis į vieną sistemą». Jis yra griežtas visokios tradicijos bei senovės smerkėjas. Jis, jaunas būdamas, yr išleidęs veikalą, kur tarp kitko yr parašęs šiuos žodžius:

Gerbti senus? Kam? Šitas mokslas sugalvotas pačios supelėjusios senatvės... Klausykite, jaunieji! Susprogdinkite senatvę, nuvalykite sostą ir patys užimkite vietą. Nes jums priklauso galia ir garbė per amžių amžius... „Kada senas kalba, jaunas tur tylėti". Kodel? Del to, kad taip įsakė senas. Ir šit senatvė ramiai sau ir be rūpesnių gyvena naudodama jaunystę. Senos širdys visam kam kietos, išskyrus neapykantos jaunystei ir viskam naujam. Ir išsekusiose smegenyse pakanka jėgų tik vienai minčiai, gudriam prasimanymui: jaunystė turi gerbti bedančius. Tuo pačiu laiku, kada jaunystė sukaustyta ir smaugiama to begėdžių mokslo, patys nugalėtojai sėdi ir šlykščiai šypsosi iš savo neregėto prasimanymo... (64 — 65)

Kas gi yra senas? Gi «penkių dešimtų metų amžiaus žmogus». Jei jis nepasitraukia iš šio pasaulio, jis virsta gyvu anachronizmu, tikru melu. Todel kreipdamasis į jaunuosius, Kareno savo jaunystėj rašė:

Kam tamstos kenčiate šitą melą! Kodel jūs neinate į gatvę, nesuieškote penkių dešimtų metų amžiaus žmogaus ir nepasakote jam: šalin, senatve! Aš jaunesnis, neg tu. Tavo gyvenimas baigtas, duok man vietos. Mirk su Dievu... (67)

Toks mokslas, žinoma, rado jaunime karštų sekėjų. Jie sudarė «Kalno» draugiją ir jos pirmininku išrinko Ivarą Kareno. Jie ir politikos gyvenime dalyvavo kaipo suorganizuota Kareno kuopa.

Bet praeina 20 metų. Pats Kareno virsta «penkių dešimtų metų amžiaus žmogumi». Per tą laiką jis daug pergyvena ir pats nūn randa, kad savo jaunystėj jis ne vieną dalyką yra «neapgalvotai parašęs». Bet jo sekėjai laikosi jo pirmųjų obalsių ir klausia Ivaro,

ko jis laikysis besiartinančiuose rinkimuose: ar eis išvien su jų «Kalnu», ar taps atskalūnas ir dėsis su priešais. Prie šios progos primena savo vadui jo paties jaunystėje skelbtąjį obalsį, kad «atskalūnai reikia žudyti».

Kareno svyruoja, nežino, kas čia daryti. Norėtų palaikyti senus gerus santykius su «Kalniečiais», su kuriais jaunystėj darbavos. Bet tuo tarpu priešinga partija siūlo jam atstovo vietą parlamente ir net ministerio portfelį.

Verčiamas aplinkybių — Kareno išsižada «Kalniečių» ir gauna prižadėtą garbingą vietelę. Tiesa, «Kalniečiai» keršija ir vienas iš jų bando Kareną pašauti, bet nepataiko. Tuo Kareno prestižas dar labiau pakįla. Jis žmonos pinigais įsitaiso sau gražų butą ir atsisako puošti jį jauno dailininko šlykščiu paveikslu, nes nenori piktinti savo žmonos dukters. Vadinas, pasiekia «buržujinę» laimę, pamynęs po kojų savo jaunystės idealus ir jaunąją dailę. Toks tai yra šios dramos turinys.

Kaip matom, viskas čia sukas aplink Ivarą Kareno. Juo norėjo autorius parodyti nepastovaus, silpnavalio žmogaus tipą. Bet jojo Ivaras atrodo ne tik silpnavalis, bet ir silpnaprotis individas. Jojo teorijos apie senatvę, skelbtos jo jaunystėje, verčia skaitytoją abejoti, ar jo turėta net ir silpno proto, ar nebūta tiesiog maniako, bepročio.

Taigi ir sunku suprasti, ką norėjo Hamsunas pasakyti šioje savo dramoje publikai. Jei norėta pabrėžti nenykstamoji jaunystės idealų vertybė, tai priemonė tam tikslui pasirinkta visai netikusi, nes Kareno jaunystės idealai, kaip matėm, neatatinka nei teisybei, nei protui. Nes reikalavimas atiduoti visa jaunystei vien del to, kad ji jaunystė, — yra nesąmonė, nes kas gi nežino, jog jaunų dykaduonių ir niekšų, rasit, gal bus daugiau neg senųjų tarpe.

Apskritai tarus, ši drama nieko pozityvaus savy neturi: nėra joje nei grožio, nei minčių kilnumo, nei akcijos gyvumo. Veikiantieji asmenys sukas kaip

lėlės siūlais tampomos. Savitarpiai jų santykiai lieka nenušviesti, nežinia, nei kas ką myli, nei ko siekia. Jų visų gyvenimas atrodo betikslis. Ne žiūrėti tos dramos noris, tik nusispjauti ir išeiti lauk. Kam ji versta lietuvių kalbon ir išleista — sunkų suprasti.

Netikusiam turiniui atatinka ir medinis P. Vaičiūno vertimas. Jam visai pritiktų Šmalvaro dvieilis:

Kupstas išvertė vežimą,
O aš išverčiau eiles.

Kaip kupstas vežimą, taip Vaičiūnas vertė Hamsuno dramą. Iš kokios kalbos ji versta — nepasakyta. Greičiausia—bene bus iš rusų, nes ten tevartojami tokie posakiai, kaip «on prav, ona prava», kurie Vaičiūno išversti: «jis teisus, ji teisi»(!). Kaip ilga ir plati Lietuva niekur taip žmonės netaria. Jie pasakytų čia: «jis, ji tiesą sako» ar kaip kitaip, tik ne «jis teisus, ji teisi». Spaudos klaidų irgi netrūksta. Vietoj «niekas» surinkta «pilnas», viet. «hamanitarinių» — «numanitarinių» ir t.t.

Džiaugtis šiuo veikalu tagalės nebent jaunuolis, įsitikinęs, kaip Kareno, kad jauniems viskas priklauso, kad jiems viskas galima ir leista.

Knutas Hamsunas. GYVENIMO ŽAISLAS. 4 veiksmų drama. Išvertė P. Vaičiūnas. Kaunas, 1922. 137 psl. in-12

Dramos pavadinimas neatatinka turiniui. Kur kas labiau jai pritiktų vardas «Pamišėlių draugija», nes atskyrus antraeilius veikiančius asmenis, k. š.: kalno darbininkus, žmones mugėje, tarnaitę, vaikus, visi kiti yra čia tikri pamišėliai. Pirmiausia susitinkame čia tą patį Ivarą Kareno, kurs figūravo jau to pat autoriaus dramoj «Vakarų aušra». Jis čia užsiima Otermano vaikų mokymu ir drauge pasiryžęs baigti savo filosofiškąjį veikalą, kuriam neranda leidėjo. Kad rašymo darbas geriau vyktų, rengias Otermano dovanotame žemės sklype statyti augštą medinį bokštą ir ten apsigyventi, bet neapleisti ir Otermano vaikų

mokymo. Šis garbaus filosofo pasišventimas nuobuodžiam pedagogijos darbui iš pradžių nesuprantamas, greit aiškėja, pasirodant scenoj Otero dukteriai Terezitai, ekzaltuotai ir ne visai normalei mergaitei. Ivaras jos nemoko, bet daro jai įspūdžio, kaip ir ji jam. Užsimezga flirtas, nors Ivaras yra už Terezitą daug vyresnis ir yra vedęs, tik metęs savo žmoną. Prasideda projektuojamam bokštui pamatų rengimas. Besprogdinant kalną bokšto pamatams, pasirodo apačioj puikaus marmuro klodai. Otermanas parduoda tą žemę bendrovei, bet inžinieriams atrandant vis naujų murmuro klodų gyslų, nusimena perpigiai pardavęs ir įgauna maniją, būk jį apiplėšę ir padarę vargšu beskatikiu. Tuo būdu geraširdis ir duosnus Otermanas virsta pamišėliu šykštuoliu à la Pliuškinas.

Terezita be Ivaro turi dar du jaunikiu, pretendentu jos rankai: telegrafistą Spirą ir inžinierių Bredę. Kurį iš jų ji myli, nežinia. Nes iš pradžių kad ir kabinas pati Ivarui ant kaklo, bet paskui atrodo užjaučianti ir Spirai, jai gyvybę išgelbėjusiam, ir Bredei, su kuriuo mokosi šaudyti. Paėmus iš šio pištalietą, ji paduoda jį trečiam ramiam pamišėliui Tiui, kad nuneštų Spirai. Tiu netikėtai paleidžia šūvį ir peršauja Terezitą, nuo ko ji ir miršta. Tuo pačiu laiku pamišęs Otermanas padega Kareno bokštą; ištinka gaisras, kuriame supleška visi Ivaro rankraščiai ir abu Otermano vaiku. Spira pareiškia noro irgi nusišauti. Kareno šauksmu: «Protingoji Nemeze!» baigiasi ši Hamsuno drama.

Kaip parodo šios dramos turinys, ji vaidinti rimtam teatrui visai netinka. Del buvimo, tiesa, yra joj ir mergaitės nušovimas, ir gaisras, ir vaikų sudeginimas, ir ne vienas pamišimas, bet tos baisenybės nei skaitytojo, nei žiūrovo nei kiek nejaudina, nes visa tai negyva, mechaniška, iš piršto išlaužta, netikusiai sulebedinta ir atsiduoda nesūdytomis Norvegijos silkėmis. Nei skonio, nei gyvumo, nei gražumo nėra čia nė už skatiką. Jei šis veikalas galėjo pa-

sirodyti pasaulinėj rinkoj, tai vien del išreklamuotos Hamsuno firmos. Ta reklama pažadino ir pirmaklasį Maskvos teatrą šią dramą scenoj statyti ir garsųjį rusų artistą Kačalovą Kareno rolę vaidinti. Tuo remdamasis ir P. Vaičiūnas manė patarnausiąs lietuviams šį šlamštą išversdamas lietuviškai. Bet, deja, skaudžiai apsiriko. Nes veikalo vertę nustato ne Maskvos teatrai ir Kačalovai, ne reklama, bet objektyvi kritika. O kritika, peržiūrėjus šio veikalo turinį, negali jį kitaip pavadinti, kaip nevykusiu.

Vertimas irgi neperpuikiausias. Kai kur randas nesuprantamų vietų. Pav., 27-me pusl. išversta:

Kitą syk žmonės esti pasmerkti sunkiai kentėti (atspausta kantėti). Ji ateina pas juos, ir niekas nežino, iš kur ji.

Kas ta «ji», iš teksto atspėti negalima. Be to, «pasmerkti kentėti» — grynas rusicizmas (osuždeny stradat), taip pat kaip ir «mūsų prisistatymai» (naši predstavlenija) viet. įvaizdai, «aš tamstos paslaugoms» (ja k vašym uslugam), «jis nedakepėlis», «o girdite, kuo einasi» (o čem dielo idiot) ir t. t.

Yra dar tekste «dilginių šiltinė», kurios medicina, rodos, nežino, yra ir kažkokia nesuprantama «palčių papavietė» ir keletas kitų panašių Vaičiūno stiliaus perlų.

Korektūra šį kartą išvesta rūpestingiau. Trumpai tarus, padirbėta nemaža, bet netikusio veikalo padaryti įmanomu neįstengta.

Sudermanas. GARBĖ. Keturių veiksmų vaidinimas. Vertė K. Puida. Kaunas, 1922, 204 psl. in-16.

Menkutis talentas niekad nepagamins žymaus veikalo. Didis — gali parašyti ir niekų, bet kartais jam pavyksta patiekti ir tikrų dailės dalykų. Recenzuodami Sudermano «Jonines», «Užkampio» laimę, esame pažymėję ne vieną silpną jų pusę. Paėmę nūn į rankas jo «Garbę», perskaitėm ją visą su tikru

pasigėrėjimu. Yra tai vienas geriausių Sudermano veikalų. Jo turinys yra šis.

Fabrikantas Milingkas, susilaukęs «komercijos patarėjo» titulo, kelia puotą. Jis turi įvairių tarnautojų, kurių tarpe yra ir senis Heineke. Šis per puotą, bent kiek įkaušęs, svečiams besiskirstant patenka po ratais, kurie ir sulaužo jam koją. Gerai nusiteikęs Milingkas pasižada išleisti Heinekės sūnų Robertą į mokslus ir savo pažadą išpildo. Robertui grįžtant atostogų, leidžia žaisti su vaikais: jauna dukrele Leonora ir kūdikiu sūnum Kurtu. Vėliau išsiunčia jį Hamburgan pasipraktikuoti užsienio prekyboj, o kai jam sukanka 19-ti metai, išleidžia jį į tolimą Indų kraštą pas savo broliavaikį, supirkinėjantį jam arbatą. Indijoj Robertas uoliai darbuojas savo principalo naudai, didina jo turtą, bet pats ilgis savo krašto ir senų tėvų, trokšdamas visa širdžia grįžti pas juos. Po devynerių su viršum metų tai galop įvyksta, ir mes pirmame veiksme matom jį pas savo tėvus, kurie del sūnaus atvykimo neapsakomai nudžiunga. Linksma ir Robertui, radus namie visa po senovei ir tėvus sveikus. Jis yr pilnas noro padėti jiems palengvinti jų būvį. Bet palengvėl pamato ir atvirkščiąją jų gyvenimo pusę: jie baras tarp savęs del skatiko, jie gerinasi Milingko tarnui Vilhelmui, iš kurio gauna «kartais kepsnies gabalėlį, kartais vyno bonką». Jie didžiuojas ir Kurto Milingko dovanomis—pliušiniu foteliu ir dideliu veidrodžiu, ir leidžia jam sueiti į artimesnius santykius su savo jauniausia dukteria Alma, padedant čia vyresniajai dukteriai Augustai, ištekėjusiai už girtuoklio Michalskio. Sužinojęs visa tai, Robertas pasijunta moraliai sutrėkštas.

Antrame veiksme Milingkų namuose autorius parodo tuščią, palaidą dykaduonių, jaunų buržujų, gyvenimą ir jų kvailą garbės supratimą. Jie Robertą nelaiko sau lygiu, o kviečia jį pietų vien tik del to, kad jis atvyko ne vienas, bet su savo draugu, «kavos karalium», grafu Trastu. Šis išaiškina jaunam Milingkui jo niekšišką pasielgimą su Roberto seseria Al-

ma ir pataria Robertui nepaduoti Kurtui rankos, kaipo negarbės žmogui. Robertas pareiškia noro ginti savo sesers garbę net dvikovoj.

Trečiam akte matom Robertą beprikaišiojant tėvams, kodel jie Almos nesaugoję. Tie teisinas ją leidę mokytis ir konfirmuoti ir nemanę, kad mergaitė galinti užmiršti, ką jį privalanti ir ko neprívalanti daryti. Čia aikštėn išeina moralis tėvų atbukimas ir persilpnas savo garbės supratimas. Pačiai gi Almai pasiaiškinus ir prisipažinus, kad ji tebemylinti Kurtą, Robertas laukia šio atvykstant ir nusistato priversti jį vesti Almą arba užmušti dvikovoj, jei atsisakytų tai padaryti. Galop numatydamas, kad vargiai kas iš to beišeis, ir norėdamas tėvus ir Almą ištraukti iš šių pažeminančių santykių, sumano grįžti su jais Indijon ir pradėti naują nepriklausomą, garbingesnį gyvenimą. Tėvai ir Alma, kiek pasvyravę, sutinka. Tuo tarpu Robertas, nemiegojęs visą naktį, užsnūsta, o vieton Kurto ateina senis Milingkas. Jis praneša, atstatęs Robertą nuo vietos, o už Kurto suvedžiojimą Almos pasiūlo atlyginimo 40000 markių. Šie mielai priima tai ir nebeklauso Roberto. Tiek pinigų turint, jiems jokios Indijos nebereikia. Robertas lieka tiesiog pažeminamas tėvų ir Almos.

Pastarame, ketvirtame, veiksme matome Robertą atsiskaitant su Milingkais. Gavęs iš Trasto 40000 markių, jis grąžina jiems tą sumą pareikšdamas tokio atlyginimo nesutinkąs priimti. Šie įtaria jį tuos pinigus neteisingai pasisavinus iš jiems priklausančio turto. Iš čia kįla aistringas susirėmimas su Kurtu; įsirdęs Robertas drožia į akis savo principalams šiais karčiais, bet teisingais žodžiais:

«Mes dirbam jums.. mes duodam jums savo prakaitą ir mūsų širdies kraują... Tuo tarpu jūs suvedžiojate mūsų seseris ir mūsų dukteris ir užmokate mums už jų gėdą pinigais, kuriuos mes jums uždirbam. Tai jūs vadinate labdarybe! Nagais ir dantimis ariau del jūsų pelno ir atsilyginimo sau nesiklausiau... Žiūrėjau į jus kaip šventuosius... Jūs buvot mano tikėjimas.. Ir ką jūs darėt? Jūs pavogėt mano namų garbę, nes jie dori buvo... Jūs pavogėte iš manęs ma-

nųjų širdis... jūs pavogėte iš manęs tėvynę... žmonių meilę ir tikėjimą Dievu... jūs esate vagys!.. (201).

Senis Milingkas įsako tarnui Robertą išmesti pro duris, bet čia Leonora apkabina Roberto kaklą ir pasisako, temetą draug ir ją, nes ji mylinti Robertą ir norinti atlyginti padarytas jam skriaudas bent savo asmeniu, nes nieko kita neturinti. Milingkai nusimena, bet išgirdę, kad «kavos karalius», gr. Trastas, žada Robertą priimti savo kompanionu ir net užrašyt jam visą savo palikimą, greit nusiramina ir tesigaili tik viena, kodel jiems grapas anksčiau apie tai nepasakęs. Tuo vaidinimas ir baigiais.

Kaip matyt iš turinio, autoriaus norėta atvaizduoti du atskiru pasauliu: vargšų tarnautojų ir ponų lėbautojų, ir iš to luomų skirtumo išplaukiantį dvejopą garbės supratimą. Abiejų luomų tipai nupiešti reljefiškai, gyvai; fabuloj išlaikytas logiškas nuoseklumas, akcija plaukia natūraliai. Senio Heinekės asmeny duotas puikus tipas vyro be valios, bet turinčio pretensijų rodytis šeimynos galva. Alma—tai tipas lengvabūdės miestietės, mėgstančios restoranų šviesą, maskaradus, gražius parėdus. Jos «credo» trumpas: «linksmai būti—tai svarbiausia. Kam gi žmogui ir jaunybė»?!.. Kurtas, Lotaras ir Hugo—tai «lebemanai», lėbautojai, tebetikintys, jog garbei apginti tesanti vienintelė priemonė—dvikova. Prikišti tegalima nebent vien grafo Trasto charakteristikai. Jis parodytas perdidelis šalininkas moralybės relatyvumo, bet kad jis toks būtų gyvenime — to nematyti. Anaiptol jis labiau panėši į idealistą geradarį.

Silpniausia veikalo pusė tai ta, kad klausimas: kas gi galų gale yra t i k r o j i ž m o g a u s g a r b ė, taip ir lieka veikale neišaiškintas. Daug kas, nepratę galvoti, pigiai gali iš jo padaryti išvadą, kad tikros garbės ir nesama. O tai būtų didelė klaida, nes krikščionystė tur tikrąjį tikros garbės kriterijų. Gaila, kad Sudermanas to nežinojo.

II.

SPECIALIOJI LITERATŪRA

TIKYBINĖ LITERATŪRA.

CHRISTIANUS IN TALMUDE JUDAEORUM sive Rabbinicae doctrinae de christianis secreta, quae patere fecit J. B. Pranaitis S. Theol. Magister, linguae hebraeae in Academia C. R. C. E. Petropolitana praeceptor. Petropoli 1892. Officina typographica C. Academiae Scientiarum, 130 psl in-8 [1]).

Tarp mūsų kunigų ir inteligentų esama mokančių plačiai papasakoti apie kynus, japonus, tundrų samojiedus, Afrikos murinus ar Amerikos raudonveidžius. Bet paklausęs, ką jie žino apie greta mūsų gyvenančius žydus, apie jų tikybines ir moralines pažiūras, dažniausiai jokio negausi atsako, arba išgirsi tik tiek, kad žydai švenčią subatą, vadiną krikščionis «gojais», laikąsi košero ir nevalgą kiaulienos. Tikrų gi žydiškų dalykų žinovų, suprantančių Talmudo mokslą kaip ir nėra, nes tai niekam neįdomu. Tuo tarpu savaime aišku, kad mums arčiau pažinti žydus yra kur kas svarbiau, negu kokios Afrikos, Azijos ar Australijos tautos. Todel ir turime vilties, kad augščiau pažymėtoji kun. J. B. Pranaičio, Petrapilio dvas. Akademijos žydų kalbos mokytojo, knyga ras Lietuvoje nemaža skaitytojų, ypač kunigų tarpe. Nes kam gi labiau pritiktų tikrai žinoti žydų Talmudo mokslas kaip mūsų žmonių dvasiškiems vadovams kunigams, ypač kad tai yra išdėta mūsų tautiečio kun. Pranaičio veikale. Jį perskaitęs, Vincas Pietaris, «Algimanto» autorius, mano šios knygos egzemplioriuje yr parašęs šiuos žodžius: «Dvigubai garbingas darbas. Geistina, kad paplistų po Lietuvą kuo plačiausiai». Taigi ir tariamės būsiant ne pro šalį pateikus čia to veikalo trumpai suglaustą turinį.

---

[1]) Yra ir lietuviškas šio veikalo leidimas: KRIKŠCIONIS ŽYDŲ TALMUDE, arba slaptingas Rabinų mokslas apie krikščionystę. Surinko J. B. Pranaitis Lietuviškai vertė A. J. Seinai, 1912, 96 psl. in-8.

Knyga padalyta į dvi dalis, kurioms pradžioj prikergtas dar trumpas pasakojimas apie Talmudo pradžią, sudėtį ir istoriškąją jo evoliuciją. Pirmojoj daly autorius parodo, koks yra Talmudo mokslas apie krikščionystę. Iš čia sužinome, jog žydai švenčiausį Jezaus vardą (hebr. Ješua), reiškiantį Išganytoją, trumpina įJešu, ir laiko jį susidariusiu iš pirmųjų raidžių šių hebr. žodžių: Immach Šemo Vezikro, kas lietuviškai reiškia: Težūnie jo vardas ir atminimas. Apie Jezaus gyvenimą skelbiama žydų raštuose slykščiausių pasakų, kad jis buvęs paleistuvės sūnus, stabmeldis, apgavikas, paikšas, beprotis, raganius, pakaruoklis ir t.t.

Žiūrint taip į patį Jezų, pigu suprasti, jog ir jo sekėjai negeresniais Talmudo laikomi. Krikščionys, Talmudo mokslu, esą — stabmeldžiai, piktesni už turkus, žmogžudžiai, paleistuviai, nešvankėliai, lygūs su mėšlu, piktesni negu gyvuliai ir net negu patys velnio vaikai.

Negeriau atsiliepiama ir apie krikščionių pamaldas. Krikščionių Dievo garbinimas, pasak Talmudo, — tai stabmeldystė, krikščionių kunigai — tai burtininkai (kamarim) bei nuskustgalviai (galachim), krikščionių bažnyčios — tai paikystės bei paleistuvystės namai (beth tiflah), krikščionių šventieji — tai (sodomiški) paleistuviai (kedešim), jų šventosios — tai kekšės (kedešoth), jų evangelijos — tai nedorybės knygos (faven gilaion), jų maldos — tai kvailystė (tiflah), jų šventės — tai prapulties dienos (jomed) ir t.t.

Antrojoj daly autorius nurodo, kokiais įsakymais Talmudas liepia žydams vaduotis santykiose su krikščionimis. Iš čia sužinome, jog pirmiausia žydams įsakyta yra krikščionių šalintis, kaipo nešvankėlių, stabmeldžių ir žmogžudžių. Todel žydui draudžiama krikščionis sveikinti ir į jų sveikinimus atsakyti, krikščionių valgiai valgyti, per krikščionių šventes su jais susieiti, samdyti krikščionis darbininkas, vaikui mokytojas, ligoniui gydytojas, pribuvėja krikščionė gimdančiai žydei ir t.t.

Toliau įsakyta žydams krikščionis naikinti ne tik slaptomis, bet ir atvirai. Tam tikslui draudžiama žydams kas nors gera krikščioniui daryti, pav., girti, jo vardas ištarti nebent su paniekinimu, davinėti jam dovanų, parduoti žemė, mokyti amato ir t.t. Iš antros šalies žydui leista pasilaikyti rastas krikščionies daiktas, krikščionis apgauti, imti iš jo didelės palūkanos; leista prieš krikščionį teisme netiesą sakyti, net neteisiai prisiekti, žabangas tiesti ir t.t.

Pagaliau esama Talmude vietų, kur žydams tiesiog įsakoma krikščionis galabinti, tai esanti maloniausia Dievui auka, už kurią Dievas žadąs rojų. Todel įsakoma žydams nuolat sujungtomis jėgomis galabinti krikščionis net ir didžiausių švenčių metu, kad Dievas greičiau atsiųstų žydams Mesiją, kurs ir baigsiąs žudyti tą bedievišką krikščionių veislę.

Kad Talmude tokio mokslo esama, abejoti netenka. Autorius visa tai ne iš piršto yr išlaužęs, bet paėmęs iš tikybinių žydų knygų, kaip tai parodo surinktos knygoj hebr. citatės. Kad autorius, versdamas tas citates lotynų kalbon, būtų jų prasmę iškreipęs, tuo įtarti netenka. Kiek žinom, net patys žydai nėr prikaišioję kun. Pranaičiui jį hebraiškai blogai mokant. Kraipyti tyčia hebr. tekstą autoriui neleido ir jo kunigo sąžinė ir mokslininko garbė. Bet iš to, kad Talmude nepalankių krikščionystei išsitarimų esama, dar toli gražu neišeina, kad dabartiniai žydai visų tų senoviškų antikrikščioniškų įstatymų gyvenimo praktikoj, santykiuose su krikščionimis, laikytųs. Kaip ir katalikų santykiuose su heretikais nuo viduramžio gadynės daug kas šiandien yr suminkštėję, tas pat pasakytina ir apie žydų santykius su krikščionimis. Kad ir buvo kitados žydams įsakyta krikščionių nesveikint, šiandien jie sveikina, kad ir buvo draudžiama kviestis krikšćionis daktaras ar samdytis darbininkas, jie kviečia ir samdo. Tuo esame asmeniškai įsitikinę. Taigi galima tikėtis, kad ir kitus Talmudo antikrikščioniškus įsakymus žydai šiandieną, aplamai kalbant, nepildo ir jų raidės nesilaiko. Išimčių, ži-

noma, pasitaikyti gali; vienas kitas, uolumo pagautas, rasit, kartais, ir aklai laikosi Talmudo raidės, bet tai apie visą žydų tautą pasakyti negalima. Taigi kad ir naudinga lietuviui žinoti, kaip žydai yr žiūrėję, o kai kurie gal ir nūn tebežiūri, į krikščionis, ir tam tikslui kun. Pr. veikalas paskaityti ne pro šalį, bet imti literaliai visos citatės ir taikinti visiems Lietuvos žydams būtų perdėjimas, neatitinkąs tiesai.

ŠVENTA MŪSŲ VIEŠPATIES JEZAUS KRISTAUS EVANGELIJA IR APAŠTALŲ DARBAI. Vertė ir paaiškinimus pridėjo kun. Juozapas Skvireckas, Žemaičių Seminarijos profesorius. Kaune S. Banaičio spaustuvėje. 1906, VIII, 438 psl. in-16.

Netrūksta šiandieną knygų, priešingų krikščionijos idėjoms. Esama ir tokių, kurios net patį Jezų ir jo gyvenimą nesidrovi netikroje šviesoje rodyti.

Visą panašių knygpalaikių melagingumą pigiai pažins kiekvienas, kurs nepatingės atidžiai perskaityti vienintelį istorišką Jezaus gyvenimo šaltinį, kurį randame autentiškame Evangelijų tekste.

Pirmas iš lietuvių katalikų, kurs pagamino lietuviškąjį evangelijų vertimą, buvo Žemaičių vyskupas, kunigaikštis Juozapas Arnulpas Giedraitis. Jis 1816 m. išleido lietuviškai visą «Naująjį Įstatymą». Bet tas leidimas buvo nepergeras. Vertėjai, matyt, žiūrėjo daugiau į lenkiškąjį Vuiko tekstą, negu į originalų graikiškąjį arba į Vulgatą. Be to, prie vertimo nepridėta jokių paaiškinimų, taip kad tas mūsų pirmutinis neva «katalikiškas» Naujo Įstatymo leidimas maža kuo tesiskiria nuo protestantiškųjų.

Gerai tai žinodamas kun. Skv-as, užuot perspausdinęs senąjį Giedraičio tekstą, sumanė suteikti lietuviams visai naują «Naujo Įstatymo» vertimą, ką jau dalinai ir išpildė išleisdamas Evangelijas ir Apaštalų Darbus.

Kas yra skaitęs Giedraičio tekstą, tas peržiūrėjęs bent keletą lapų naujojo vertimo tuojau pastebės gan žymų skirtumą tarp jųdviejų. Naujame kun. Skvirecko leidime ras ir didesnį kalbos grynumą ir

didesnę vertime preciziją. Nes kun. Skv-as yr vertęs iš graikiško ir Vulgatos pasinaudodamas kartu ir kitų kalbų naujais vertimais. Pagaliau pridėtieji nors trumpi, bet užtektini paaiškinimai dar labiau padidina to naujo tikrai katalikiško leidinio vertybę.

Todel geistina, kad Evangelijos ir Apaštalų Darbai kun. Skv-ko vertime būtų skaitomi ne vien kunigų, bet ir šiaipjau katalikų.

Ikšiol protestantai prikaišiojo mūsų kunigams, kad prastiems žmonėms neleidžią skaityti šventojo Rašto. Kad neleido skaityti protestantiškųjų šv. Rašto vertimų tai tiesa, nes tai yra užginta Bažnyčios įstatymais. Bet kad draustų skaityti katalikiškuosius šv. Rašto leidimus, tai visai yra melas. Jei ikšiol iš lietuvių nekunigų maža kas teskaitė šv. Raštą, tai del to, jog ikšiol neturėjome tinkamo šv. Rašto katalikiškojo leidimo. Dabar, kun. Skv-ui tokį leidimą parūpinus, tegu skaito jį kas tik nori, tik skaitydamas tegu Evangelijos žodžius širdin deda ir tegu rūpinasi Jezaus dvasia giliau persiimti.

Kaip jau anksčiau minėjome, kalba naujame kun. S. vertime gryna, daili. Kur tik galėjo, garbus vertėjas rūpinosi prašalinti nereikalingus polonizmus. Lenkiškos bibliškųjų vardų galūnės — ušas, — ošius... beveik visur išmestos. Liko tik su senovinėmis pažibomis Mateušas ir Maižiešius, bet kaip mums matos, visai be reikalo, nes Mateušas labai gerai galėtų lietuviškai vadintis Mataijum ar Matu, o Maižiešius — pagal lotynų kalbą Moze arba pagal žydų — Moše.

MEDITACIJOS ARBA DVASIŠKI APDŪMOJIMAI. Prancūziškai parašė kun. Chaignon'as. Iš lenkų kalbos vertė kun. P. L. Vilnius, 1907, du tomu in 8⁰ (530+XII psl. ir 577+VII psl.)

Kun. P. L. atliko labai svarbų darbą išleisdamas Chaignono «Meditacijas». Tariamės tą knygą tapsiant netrukus įvestą į seminarijas meditacijų vadovėliu ir būsiant dvasišku daugumos lietuvių kunigų vadovu.

Ji visai to verta. Nes vertimas atliktas sąžiningai, kalba daili ir taisyklinga.

Čia gana bus priminus, jog vertimą yr peržiūrėjęs ir pataisęs gerai žinomas mūsų jaunas filologas K. Būga. Daugumas polonizmų prašalinta: vietoj živato randame yscių (yščius, yščiaus), viet. loska — malonė, viet. smertis — mirtis ir t. t. Bet kiti palikta, pv.: asaba, apiera, griekas, pasiklonioti, Traicė ir t. t. Matyt taisytojas laikė ne savo dalyku — teologiškų terminų taisymą. Tiesą pasakius, civiliam žmogui tas dalykas ir neįveikiamas. Čia būtinai tur prisidėti patys kunigai.

Mes neabejojame, jog kun. P. L. išleistos «Meditacijos» greit bus išpirktos. Po kelių metų teks spausti naujas leidimas. Tuomet vertėtų ir lietuviškesnė teologiškoji terminologija parūpinti.

Kun. P. Būčys. APIE DIEVO BUVIMĄ. Seinai, 1907, 15 psl. in-24.

Klausimas, ar yra Dievas, visada skirstė žmones į du būriu: vieną labai didelį, kur sakoma, kad Dievas yra, o antra labai mažą, bet visgi nuolat augantį, kurio obalsis: nėra Dievo. Tas skirstymo procesas eina šiandien ir pas mus. Todel labai naudingą atliko darbą kun. Bučys išleisdamas savo populariai parašytąją brošiūrėlę «Apie Dievo buvimą». Ir tikintieji ir «netikėliai» ras joje gan aiškių įrodymų, jog be Dievo negalima išaiškinti nei atsiradimas medžiagos, nei gyvybės, nei proto. Žinoma, tie įrodymai tokioje trumpoje brošiūrėlėje išėjo irgi labai trumpučiai ir per tai tiems, kurių protas yra jau bent kiek materialistiškos sofistikos iškraipytas, pasirodys, be abejo, neužtektini. Bet geros valios žmonėms, o ypač tikintiems, paduotų kun. B. argumentų pilnai pakaks. Todel geistina, kad ši knygelė prasiplatintų po visą mūsų kraštą ir susilauktų greitai antros laidos.

Išleista ji labai dailiai; kalba aiški, suprantama. Be reikalo tik autorius 10-me p. padėjo prierašą apie

diferenciacijos ir integracijos teoriją, apie «nežinomą» šaltinį, apie agnosticizmą. Tas prierašas šiaipjau skaitytojui tikrai «sunkoka» bus suprasti.

Nors knygutėje tėra tik 15 nepilnų puslapių, trečiame pastebėjom joje net 4 spaudos klaidas: dabesys viet. debesys, atirūkusios viet. atitrūkusios, ilgainui viet. ilgainiui (3), daktas viet. daiktas (14)...

Be to, abejojame, ar žodis pertaras atatinka periodui. Galop sakinys: «sulig paskutinių bažnytinio mokslo išradinių» mums atrodo irgi keistokas, tarsi «bažnytinis mokslas» būtų tos pat rūšies, kaip ir gamtos mokslas, kuriame nuolat daromi nauji išradimai...

J. Gerutis. PAKLYDĖLIAI. Shenandoah Pa, 1907, in 64 psl. in-16.

Paklydėliai — tai išsižadėję tikėjimo, paprastoj žmonių kalboj bedieviais vadinami. Juos gimdo — tamsybė, palaidas gyvenimas, puikybė, tuštybė. Nusideda jie ne tik tikėjimui, bet ir sveikam protui. Septyniuose straipsniuose J. Gerutis bando populariai tai įrodyti.

Kaip kituose to autoriaus veikaluose, taip ir šiame pilna savotiškų įvairiausių argumentų ad hominem. Taip į priekaištą, kad žmonės patys Dievą prasimanę, autorius nurodo jog ir

menkesnių dalykų išradėjai liko žmonių omenėje, kaip antai: Kolumbas rado Ameriką, Švarcas pramanė paraką, Gutenbergas — spaudą, Stefensonas — garo mašiną. O Dievo pramanytojo kaip nėra, taip nėra.

Tiems, kurie nepripažįsta Dievo del to, kad jo nemato, Gerutis duoda tokį atsakymą:

Vieni juokai! Būk tai Dievas yra koks svainys, kaimynas, kūmas, kad galima būtų su juo regėtis, paūtarioti, degtinės butelį ištraukti....

Žinoma, tuo argumentu nei pats Gerutis nepasitenkina, jis įrodinėja toliau, kad Dievas yra Dvasia

ir kad jos kūno akimis taip pat negalima regėti, kaip šilimos bei šalčio, nors juos ir atjaučiame: galop priveda pasaką apie arabą, kurs paklaustas: iš ko Dievą pažįstąs, atsakęs:

— Ugi nuo pėdų!
— Nuo kokių pėdų?
— Kas yra ėjęs per smiltyną: arklys, liūtas, paukštis, ar kas kitas — pigu pasakyti. Taip pat, regint visame pasaulyje pėdas Augsčiausios Išminties, Visagalybės, nesunku įspėti, jog čia Dievo eita.

Kalbėdamas apie atsikėlimą, Gerutis rašo:

Bedievis baisiai nemėgsta atsikėlimo. Bedieviui būtų kur-kas patogiau nesikėlus. Juk teisingai nemėgsta, nes ką gi jis rastų atsikėlęs?..

O štai kaip nupiešia autorius žmogaus mintį, kuri mus skiria nuo gyvulių:

Ji laksto kur tinkama. Čia sėdžiu aš grįčioje, čia šnekuos su prieteliu Amerikoje. Čia mąstau, ką valgysiu, ką dirbsiu, kur eisiu, čia svajoju kokius turtus įgysiu, kokią garbę sutiksiu, čia keliu dukteriai vestuves, čia į kūmo pakasynas rengiuos. Čia slankioju pažemiais, čia skraidau padebesiais. Kart' Danguje giedu su šventaisiaisi kitkart' baruos pragare su prakeiktaisiais. Niekas negali sukliudytį minties: nei gilūs vandenynai, nei augšti kalnynai, nei tvirti mūrai, nekietos uolos, nei pati ugnis. Ta mintis myli, nekenčia, trokšta lai mės. Ji nėra pakakinta čia ant žemės, ji veržias augštyn, kame ir yra jos galutinas tikslas, amžinas gyvenimas

Priminęs teoriją apie žmogaus kilmę iš beždžionės, Gerutis tik sušunka su pajuoka:

Meilutis Skaitytojau! tai ir tavo bobutė buvo beždžionė. Tu paeini, anot Darvino, nuo keisto žvėriuko. Biaurios tavo metrikos!

Kalbėdamas apie žmonių nelygybę, kuri padaro, jog vienas yra ponas, kitas ubagas, autorius rašo:

Žmonija panėši į ziegorių, kame yra pilna ratų ir ratukų, plunksnų ir plunksnelių, rodiklė, klapatė ir nuosvaros. Visi tie daiktai nėra lygūs, o vienok visi yra reikalingi. Nukabink vieną nuosvarą išimk vieną ratuką, ziegorius paklys, ar visai sustos ėjęs... Taip yra ir su žmonėmis,

Ir išeidamas ir to prilyginimo nurodo, jog absolūtiškos lygybės tarp žmonių negali būti, gali būti vien politiška lygybė.

Baigiasi veikalėlis straipsniu: «Socialistai», kuriame nurodyti stambesni socialistų paklydimai tikėjimo ir šeimynos klausimuose.

Augščiau duotosios ištraukos parodo, jog knygutė parašyta be galo gyvai ir originaliai. Paskirta ji, matyt, ne inteligentams, bet mažamoksliams kaimiečiams — nors ir mūsų «inteligentams» visai ne pro šalį būtų ją perskaičius. Šiaipjau veikalėlis priklauso prie geriausių neturtingoje mūsų popularioje literatūroje.

Sekančiame jo leidime reiktų pataisyti vieną vietą (17), kur pasakyta, kad «visos žvaigždės sukas aplink save ir bėga apie saulę». Astronomija kol kas toli da neįrodė, kad mūsų saulė būtų viso pasaulio centru. Tai pat negalima irgi griežtai pasakyti, kad «Astronomo nebuvo nei vieno bedievio, nes tas mokslas priveda prie Dievo». Prie Dievo veda Dievo malonė ir gera žmogaus valia, apšviesta protu. Valiai užsispyrus neiti prie Dievo, jokia astronomija čia negelbės.

Galop kritiko priedermė verčia mus nurodyti, jog gerb. autorius kai kada popularumo dėliai nukrypsta į trivialumą. To reiktų saugotis net ir populariausiuose, kaimiečiams skiriamuose, raštuose.

J. Naujalis. MAŽAS BAŽNYTINIS GIESMYNĖLIS. Tekstassu gaidomis. Tilžė, 1908, 160 psl. in-18.

Kaip svarbus yra bažnytinis giedojimas, nėra reikalo čia ilgai įrodinėti. Gražus giedojimas ne tik dvasią pakelia, bet ir jausmus dailina ir savo kalbą mylėt skatina. Jei daugelyje vietų lietuviai ištautėjo, tai daugiausiai del to, kad neturėjo bažnyčioje giedojimo savo kalba. Mat, tamsus lietuvis, negirdėdamas Dievo namuose lietuviškų, šventų giesmių, pradeda manyti, kad jo kalba turi būt Dievo garbei netinkanti ir kad per tai, rasit, ir tikrai neklystą tie mūsų kaimynai, kurie vadiną ją «pagoniška».

Bet negana bažnyčioje lietuviškai giedoti: reikia dar, kad tas giedojimas būtų dailus — kalbos ir melodijos atžvilgiu. Deja, mūsų lietuviškam giedojimui iki šiol daug ko trūko iš abiejų atžvilgių. Nes kas gi nesijuokė iš mūsų «kantičkinės» lietuviškos kalbos,

suterštos biauriausiais polonizmais, visokiais «ratunkais», «frasunkais», «loskavais» ir panašias gražumynais. O iš antros šalies — kas gi nežino, kad ir pačios mūsų giesmių melodijos kinta kas parapija, esti darkomos nereikalingais išringavimais, savotiškais iškraipymais ir p. netikusiais paįvairinimais.

Visa tai gerai suprasdamas J. Naujalis sumanė ne tik tikrąsias giesmių gaidas savo «Giesmynėlyje» paduoti, bet ir ištaisytą giesmių tekstą parūpinti. Tuo atžvilgiu šis naujas mūsų kompozitoriaus leidinys turi labai didelės svarbos, kaipo pirmasis mūsų bažnytinio giedojimo vadovėlis. Kaipo toksai, jis turėtų būti ne tik pas kiekvieną Lietuvos vargoninką, bet ir šiaipjau kiekvienuose lietuvių namuose, kur dar neišnyko garbingas paprotis giedoti šventas giesmes, nes jis yra tikrai to vertas. Maldingi mūsų giedotojai ras jame visa, kas tik bažnyčiose pas mus yra giedama, k. š.: Nekalto Prasidėjimo Panelės Šv. valandas, visas tris ražančiaus dalis, suplikacijas, «griaudžius verksmus» ir kitas įvairioms šventėms pritaikintas lietuviškas giesmes, draug su keleta dažniausiai vartojamųjų lotyniškųjų himnų.

Giesmynėlio tekstas, kiek buvo galima, buvo Margalio, Jakšto ir k. ištaisytas ir išlygintas. Iš senų polonizmų vos kur-ne-kur beliko griekas ir dūšia.

Labai gerai, mūsų išmanymu, padarė taisytojai sutrumpindami žinomąją «Karunką» («Kas nor Panai Marijai tarnaut»), išmesdami iš jos visą legendariškąją dalį apie «vieną pustelninką, apie šv. Bernardą, apie 63 maldas» ir t.t., nes apie tai jokių tikrai istoriškų žinių nesama. Kai del kitų pataisymų — jie, mu ms matos, bus priimti be jokių karštesnių protestų.

Vieną dalyką galima tik prikišti Naujalio «Giesmynėliui» — tai daugybę spaudos klaidų. Tiesa, leidėjas pridėjo jų sąrašą, bet randas ir nepažymėtųjų, k. š. 110-me p. dėl Jo padėkim viet. Jam padėkime ir k. Be to, nėra «Giesmynėlyje» giesmių sąrašo, be kurio sunku jos surasti. Spausdinant antru

atveju šį veikalėlį, būtinai reiktų pasirūpinti ir geresne korektūra ir turinio sąrašu.

DANGIŠKASIS DVARAS, arba Malda šv. Liuitgardos, parašyta karmelito J. B. R. Pagal lenkiško teksto parašė K. L. Ryga, Spaustuvė Jakavičiaus, 1908, 32 psl. in-18.

Nėra grūdų be pelų, nėra literatūros be slamštų. Augščiau įvardintasis veikalėlis—net ir šlamšto vardo nevertas. Yra tai tiesiog dvasiškoji bakterija, kuri tarp mūsų tamsių žmonelių vien ir tegali platintis. Kovojimo su bakterijomis vienas tėra būdas—naikinti jas, darant atatinkamą dezinfekciją. Tik tuomet bakterija paliauja plėtojusis ir galutinai pranyksta. Panašiai reikia elgtis ir su dvasios bakterijomis nesigailint oms kuo aštriausios dezinfekcijos, o ypač kuo didžiausios šviesos, kuri tas bakterijas greičiausiai užmuša.

Kad «Dangiškasis dvaras» yra tikra tamsybės bakterija, tai aišku jau iš paties pavadinimo. Nors ten «Dangiškasis Dvaras» ir pavadintas «Malda šv. Liuitgardos», bet iš žodžių «parašyta karmelito J. B. R.» aiškiai matom, kad ta «stebuklinga» malda iš tikrųjų yra ne šv. Liuitgardos, bet kažkokio niekam nežinomo po raidemis J. B. R. pasislėpusio «karmelito». Paskaitę toliau randame naują žinią, jog paduotoji knygelėje «Dangiškojo Dvaro» malda yra užrašyta «pagal Tėvo Musaejušo» (13 p.) Skaitytojas dabar jau visai nebežino, ką belaikyti tos maldos tėvu: ar tėvą J. B. R. karmelitą, kurs ją parašė», ar tėvą «Musaejušą», pranciškoną, kurs ją neva «užrašė», ar p. K. L., kurs tos maldos vertimą parūpino, ar galop p. L. Jakavičių, kurs tą šlamštą išleido ir per mūsų pauperius po Lietuvą platina. Vienas tik čia faktas aišku, jog «Dangiškojo Dvaro» malda yra knygelėje paduota su paaiškinimais visai ne pagal šv. Liuitgardą.

Šv. Liuitgarda gimusi 1182 m., mirusi 16 birželio 1246 tikrai tarp krikščioniškųjų mistikų užima vieną iš pirmųjų vietų. Ji pasižymėjo gyvenimo šventumu,

karščiausia Kristaus meile, turėjo įvairių regėjimų... «Encykl. Katolicka» t. XII, 379 — 384 p. paduoda įvairių žinių apie tą didelę Dievo tarnaitę, bet apie tai, kad šv. L. būtų parašius «Dangiškojo Dvaro» maldą ir tai maldai tokią svarbą pridavinėjus, kaip tai Jakavičius leidiny pripasakota, nieko ten nerandame.

Jei tikėti «tėvui» J. B. R., tai ta stebuklingoji malda atsiradus šiomis aplinkybėmis:

Šv. Liuitgarda ir juos (!) dvasiška sesuo per keturias dienas gulėjo ant žemės kaip negyvos, išgirdo išpradžios balsą, išeinantį iš lūpų Tėvo Dangiškojo ir sakantį: «Aš išsiųsiu maldą krikščionims kuri turi būti kalbama ant Mano garbės ir užmokesniu kurios būsiu Aš pats». — Nuo Sūnaus Dievo, musų Išganytojo taipogi ėjo balsas sakantis: «Visus tuos, kurie šitoje maldoje jieško mano garbės ir su jos pagelba padidina tą garbę—užlaikysiu nuo visokių parsižengimų ir biaurių nusidėjimų ir išliesių (!) ant jų gausybe (!) mylistų mano ir palinksminsiu. Išliejime mylistų, imančių pradžią iš nekaltos kančios Mano ir karčios mirties; apmazgosiu nuo visų nusidėjimų (!) papuošiu ir padarisiu (!) idant būtų turtingi gražibėmis (?) visokių dorybių. Teipo-pat išėjo ugninis žodis iš lūpų Dvasios šv., kalbantis: «Visus tuos, kurie kalbės šitą maldą, išsiųstą per Manę (!) žmonijai, arba už kuriuos bus kalbama — uždegsiu ugnimi Dieviškos meilės». —Paskui šv. Liuitgarda ir juos (!) sesuo matė aiškią šviesą, išeinančią iš dangaus karalienės, Švenčiausios Motinos Dievo. Lūpos Jos kalbėjo: «Visus tuos, kurie kalbės tą maldą, paskandinsiu savo tarpininkystę (!) į marę nepabaigtos (!) malonės, ir mielaširdystės mieliausiojo Sūnaus Mano».

Toliau 18-me p. autorius skelbia, būk šv. Liuitgarda «be abejonės taipogi iš Dievo paliepimo» mokinusi žmones,

idant kalbėtų ant garbės kiekvienos iš trijų dešimtų keturių paslapčių tukstantį kartų «Tėve mūsų» ir tiek pat «Sveika Marija» ir «Garbė Dievui Tėvui»!

O 21-me p. tvirtina, kad Dievas pasakęs šv. Liuitgardai:

Kas tik tą maldą dievobaimingai kalbą (!) tam aš duosiu dėl mano mielaširdystės trisdešimts keturias dušias iš čyščiaus: jam gi pačiam, kada kalbės tą maldą padauginsiu nuopelnus ant paveikslo žolelių žemės, kurių niekas — suskaityti negali.

Negana to, kalbančiam tą maldą «su tobulu gailėsiu» ir tvirtu prižadėjimu pataisyti gyveniną prižadėtas dovanojimas «visų nusidėjimų»!

Tokiu būdu visas mokslas apie Dievo ir artimo meilę, visi Bažnyčios sakramentai ir net pačios mišios pasilieka lyg nereikalingi daiktai, nes išganymui užtenka kalbėti tą vieną «Dangaus Dvaro» maldą! Kas gi tai per malda.

Jos tekstas paduotas 13-me p. Susideda ji iš paprasčiausių meilės, gailesčio ir pasiaukojimo aktų, prie kurių maldos pabaigoje pridurta 34 intencijos, arba paslaptys, iš Jezaus gyvenimo. Jokios naujos minties, jokio prakilnesnio jausmo toje maldoje nerasi. Yra tai, galima sakyti, maldos «falsifikatas», daugiau nieko, kaip tai paprastai atsitinka visose protestantų platinamose stebuklingose maldose, neva atrastose Ryme, ant šv. Petro altoriaus, arba Jerozolimoje ant Viešpaties grabo.

Lietuvos kunigams būtinai reiktų perspėti tamsius žmones, kad tos knygelės nepirktų. Nes nors ji ir turi aprobatą Mohilevo vyskupijos valdytojo, bet kadangi nei jis pats, nei jo sekretorius kun. Ploskevičius lietuviškai nemoka, tatai pigiai galėjo būti įvesti paklydiman.

Netikusiam tos knygpalaikės turiniui pilnai atatinka joje biauriai sudarkyta lietuvių kalba ir rašyba, kurios pavyzdžius tyčia augščiau skaitytojui esame davę su visomis klaidomis.

JONAS KALVYNAS. Jo gyvenimas ir veikimas. Parašė kun. Jonas Šepetys. Su Kalvyno paveikslu ir jo laišku į Vilniaus sinodą. Vilnius, 1909, 60 psl. in-18.

Šis veikalėlis išleistas 400 metų sukaktuvėms paminėti Kalvino[1]) gimimo (1509 m. liepos 10 d.[2]) Autorius, reformatų kunigas, J. Šepetys sakosi prakal-

[1]) Kalvinas — pavardė sulotynintoji; iš tikrųjų jis vadinos Chauvin.

[2]) P. Šepetys rašo. 19 liepos — kodel, nežinia. Mes bevelijame tikėti kitiems rašytojams, kurie sako Kalviną gimus liepos 10 d.

boje — norįs duoti lietuviams «pažinti tą vyrą, kurs sugriovė katalikybės tvirtovę» (3). Kad Kalvinas norėjo sugriauti ir griovė — tai tiesa; bet kad būtų «sugriovęs», tai pripažinti negalima, nes ta «tvirtovė» tebestovi po šiai dienai ir dar gi yra tvirtesnė, negu XVI-me amž. Mūsų reformatai turi teisės garbinti Kalviną, kaipo «didį reformatorių», nes jis yra faktiškai jų dvasiškas tėvas. Bet šiapjau XX-jo amž. žmogui, stovinčiam nuošaliai ir žiūrinčiam laisvos kritikos akimis, Kalvinas, net ir toks, kokį yr nupiešęs Šepetys, negali kitaip atrodyti, kaip vien siaurapročiu pamokslininku ir beširdžiu, kruvinu fanatiku, turinčiu savo sąžinėj ne vieną neteisingai nužudytą žmogaus gyvastį. Kas nori tuo įsitikinti, teperskaito kad ir paties Š-čio knygelę. Iš ten sužinos, jog Kalvinas, dar kūdikiu bebūdamas, jau buvo «stačiokas». «Su savo draugais apsieidavo, kaip koks teisėjas, smarkiai bausdamas kiekvieną sauvalę» (5) Nenuostabu, kad «jo draugai jo nemylėjo (7) ir davė jam pavardę «accusativus» — skundikas. Baigęs mokslus, Kalvinas užsimanė tapti mokytu vyru; tam tikslui, trokšdamas «gyriaus ir garbės» (11), jis rašo ir spausdina pirmutinį savo veikalą. Tai buvo Senekos knygos «Apie malonę» komentaras. Anksti užsikrėtęs naujomis idejomis, Kalvinas ima skelbti «evangeliją», bet savo pamoksluose ne doron žmones ragino, tik vien «niekino išpažintį, šventų vietų lankymą ir stebuklingų abrozų garbinimą» (13). Tai buvo, žinoma, kur kas lengviau ir tiesiau, nes, anot Kalvino, žmogus tiktai per tikėjimą tegalįs gauti išganymą, o «gerų darbų nuopelnas nieku yra» (13). 1536-ais m. išleidžia savo svarbiausiąjį veikalą: «Institutio religionis Christianae», kuriame skelbia mokslą apie absolūčią žmogaus predestinaciją. Kalvino Dievas pasirodo čia kaipo «rūstybės ir keršto Dievas», neturintis pasigailėjimo, kurs be jokios žmogaus kaltybės jau nuo amžių padaro jį «savo rūstybės indu» (18 — 19). Polemiški Kalvino raštai pilni keiksmų ir plūdimų: drįsusieji nesutikti su Kalvino pažiūromis išvadinti ten

«laukiniais žvėrimis», «šnypštančiomis gyvatėmis», «nelemtais šunimis» ir t.t. (19). Nuo 1527 m. sausio 16 d. tapęs «Genevos popiežiumi» Kalvinas savo įtaka verčia miesto tarybą išleidinėti «vis daugiau smarkių nutarimų ir vis aštriau bausti net už visai menkus prasikaltimus» (25). Aštriausios bausmės buvę skirtos «už katalikų tikėjimo liekanas: šventųjų paveikslėlius, rožančius etc» (25). «Savo nežmoniškumu suerzinęs genevięčius gauna bėgti Štrasburgan. Čia 1539 m. įsirašąs į siuvėjų cechą ir vedąs pačią Idelettę Štorderienę, našlę (31). Sugrįžęs per prietelių rūpestį Genevon rugsėjo 1541 m. 13 d. gaunąs «algos 500 florenų (apie 1200 rub.), 12 mierų kviečių ir 2 kibiru vyno» (35) ir pradedąs diktatoriškai tvarkyti Genevos gyvenimą: įsteigiąs konsistoriją iš 6 dvasiškių ir 12 civilių narių, kuriems uždedąs 3 funkcijas: skundikų, liudininkų ir teisėjų, savo «ordonansais» suvaržąs kiekvieną žmogaus žingsnį, skiriąs vestuvėms ir puotoms svečių skaičių, drabužiams fasonus ir madą ir t. t. (36). Už kiekvieną prasikaltimą baudžiąs be pasigailėjimo. Prisipažinimui išgauti iš apkaltintųjų ir net įtartųjų priimąs viduramžinius kankinimus. Per 5 metus (1542—1546) popiežiaujant Kalvinui Genevoje 58 žmonės buvę pasmerkti mirti, o 76 — ištremti iš Genevos (38). Sykį užpykęs ant nepaklusnios sau jaunuomenės Kalvinas «pareikalavęs, kad 700 jaunikaičių būtų nubausti mirtimi» (43). Prie Kalvino Genevoje privisę «paslėptų ir atvirų šnipų gauja» (41). Jokios kritikos savo mokslo ir pasielgimo Kalvinas neleisdavęs. Todel Sebastianas Castellio, Heronimas Bolsec ir Gentilis, kurie drįsę kitokių negu Kalvinas laikytis nuomonių tikėjimo klausimuose, buvę iš Genevos ištremti, o nelaimingasis Mikolas Servetas buvęs gyvas su savo knygomis 1553 m. spalių 26 d. sudegintas. Kalvinas pats jį skundęs. Stengęsis supainioti atsakymuose ir nedavęs jam gynėjo (48), visai nežiūrėdamas į tai, kad Servetas buvęs kitatautis ir niekados savo mokslo Genevoje neskelbęs (48 — 49). 1564 m. vasario 6. d.

besakydamas pamokslą Kalvinas susirgęs. Miesto taryba išleidusi įsakymą, «kad kiekvienas pilietis melstųs už sveikatą «pono Kalvino». Bet Dievas neišklausęs tų maldų, ir Kalvinas gegužės 1564 m. 27 d. baigęs savo gyvenimą.

Kaip mato skaitytojai, Kalvino gyvenimas ir darbai buvo labai tolimi nuo evangelijos idealo. Visais savo ordonansais ir savo smulkia kazuistika Kalvinas panešėjo kur kas labiau į seną talmudistą, negu į Kristaus sekėją. Kristaus dvasios Kalvine beveik visai nebuvo. Pripažįsta tai dalimi net ir pats Šepetys, sakydamas, jog Kalvinas pykęs, rūstavęs, baudęs «visiškai senų pranašų dvasioje». Todel mums ir nenuostabu, jog Š-tys Kalvino mokslą vadina «pančiais». «Mes reformatai, sako jis 19-me pusl. savo knygelės, «per amžius išsiveržėme iš tų pančių ir delto neteisingai mus vadina «kalvynais». Jei mūsų reformatai kratosi nuo «kalvynų» vardo — mes tai šiandieną gerai suprantame, nes turėti tokį dvasišką tėvą, kaip Kalvinas — tikrai nemalonu. Mat, šiandien, kaip žinom, yra laikai laisvės, demokratizmo, kritikos, mokslo, tolerancijos, humanitarizmo. Tuo tarpu Kalvinas viso to buvo atviriausias priešas. Jis «neturėjo tolerancijos del kitaip tikinčių», jis «žemai brangino svietišką mokslą» (3), jis «neturėjo supratimo ir jausmo del gamtos gražumų, poezijos, dailės»; jis buvo «persitikinimu aristokratas» (18) ir karštas šalininkas valdžios smarkios ir aštrios, be pasigailėjimo ir užuojautos, jis net laikydavęsis principo, kad «geriau nubausti nekaltą, nekaip palikti be pabaudos kaltą» (38), jis persekiojęs už kiekvieną «laisvą žodį» ir net už «prasišypsojimą pamokslo metu» (38). — Todel mes visai nesuprantam, kaip Š-tys galėjo pasakyti, būk Kalvino «dvasia dar ir dabar dirba bažnyčioje» (3). Jau pats Š-čio nenorėjimas vadintis «kalvynu» parodo aiškiai, kad «Kalvyno dvasia» jo nebepatenkina. Ir nenuostabu. Ji jau atgyveno savo amžių ir nebegali patenkinti žmogų, turintį širdy šiek tiek tikros Kristaus dvasios. Kristaus dvasia yra uni-

versali, bažnytinė; Kalvinas gi sutvėrė ne bažnyčią, bet sektą. Na, o šiame XX amž., mums matos, sektoms nebėr vietos, nes kaskart platyn skleidžias Kristaus žodis, «kad visi būtų vien» ir stengias įvykdyti Kristaus pranašystę: «Ir bus vienas piemuo ir viena avija». Duok Dieve, kad ir mūsų reformatai tai suprastų ir per naują savo tikėjimo reformą sugrįžtų atgal Katalikų bažnyčion, nuo kurios per Lietuvos ponų sauvalią XVI -me amž. varu atitraukti tapo.

Tokių tai minčių sukelia skaitytojy Š-čio veikalėlis savo turiniu.

Kai del kalbos — galima padaryti autoriui ne vienas priekaištas. Taip — vietoj visų vartojamojo žodžio «kubilius», Š-tys rašo «kubilninkas»; Kalvino tėvą vadina «kapitulos notaru i r s i n d i k a t u» (5) viet. s i n d i k u; Kalvino j a u n y s t ę paverčia j a u n u m u. Vietomis vartoja žodžius labai abejotino lietuviškumo, k. š., p a r u n d a, k l i a u d a, (10). 13-me puslapy kalba apie Kalvino «nerimtą gyvenimą», matyt, nesuprasdamas gerai prasmės žodžio «nerimtas». Negalima pavadinti geru išsireiškimą «nuremtas ant šv. rašto» (16). Pasitaiko ir aiškių polonizmu k. š., «šventa večerija» (17), «aldavoje» (= «holduje», 32), «pildyti savo k a l t y b ė s» (=powinności, 42, 59) ir k. Bet apskritai knygelės kalba gana taisyklinga.

Kun. J. Skvireckis T. M. ŠVENTAS POVILAS APAŠTALAS. Kaunas, 1910, 188 psl. in-8.

Šių dieną mokslas pilną kokio nors dalyko pažinimą paprastai sutraukia į tris pamatinius klausimus: 1) kaip tas dalykas atsirado, 2) koks yra dabartinis jo stovis ir 3) kokiais keliais jis prie savo dabartinio stovio yr priėjęs. Kitaip sakant, stengiamasi ištirti dalyko p r a d ž i a, jo i s t o r i š k o j i e v o l u c i j a ir d a b a r t i n i s p a v i d a l a s, s t o v i s ir v e i k s m a s.

Aišku ir be įrodymu, jog klausimas apie dalykų pradžią yra sunkiausias. Todel moksle apie jį dau-

giausiai ir randame ginčų. Pav., klausimai apie pasaulio, gyvijos ir žmonijos pradžią tebėra po šiai dienai neišspręsti dar kaip reikiant.

Nemažiau yra ginčų sukėlęs ir klausimas apie Kristaus Bažnyčios pradžią. Protestantų tyrinėtojai stengias įrodyti, būk katalikų Bažnyčia susiorganizavus II-jo amž. pabaigoje Kristui gimus, kaipo reakcija prieš gnosticizmą. Katalikų istorikai nesugriaunamais argumentais įrodo, kad tai netiesa, nes Bažnyčia pradėjo organizuotis jau pirmame amžiuje, tuojau po Kristaus mirties[1]), kaip tai randame papasakota likusiose žiniose apie Kristaus apaštalų veikimą, ypač šv. Povilo.

Kun. Skvireckas savo naujame veikale irgi paliečia pirmykštės Bažnyčios įsikūrimo ir išsiplėtojimo klausimą, nors specialiai apie jį plačiau ir nekalba. Artimiausias jo tikslas buvo duoti skaitytojams trumpai aprašytąjį šv. Povilo Apaštalo gyvenimą, papildžius tik jį «žiniomis, iš paties šv. Povilo gromatų paimtomis» ir pridėjus «reikalingus paaiškinimus santykių ir sąlygų, kuriose pagonių Apaštalui prisiėjo veikti». Tą savo tikslą autorius pilnai yr pasiekęs. Skaitytojas šiame veikale ras ne tiktai tikras istoriškas žinias apie šv. Povilo gyvenimą, bet ir jį patį pamatys, lyg gyvoj fotografijoj nutrauktą, pažins jo būdą, jo raštus, jo pažiūras ir visą jo veikimo bei apaštalavimo metodą. Prie to reikia čia dar pridurti, jog visa tai pas autorių yra ne iš fantazijos paimta, bet iš tikrų tikriausių šaltinių, be jokios legendų priemaišos, ir atpasakota labai gyvai ir vaizdingai. Todel ir nenuostabu, jog šis veikalas skaitosi nuo pradžios iki galo lyg kokia puiki apysaka, nė kiek skaitytojui nenuobodi, juo labiau, kad autorius stato mums prieš akis ne tik patį šv. Povilą, bet ir vietas, kur jis veikė, ypač tokius senovės kultūros centrus, kaip Jeruzolimą, Antiokiją, Atėnus, Tesaloniką ir net patį

[1]) Cfr, P. Batiffol. L'Eglise naissante et le catholicisme. Paris, Lecoffre, 1909; p. XIV+502. in-12.

Nerono laikų Rymą. Todel šį veikalą galima drąsiai rekomenduoti ne vien tikintiems, bet ir netikėliams. Tikintieji ras jame kuo pastiprinti savo tikėjimą, išmoks karščiau mylėti Viešpatį Jezų; netikėliai pamatys, kad Bažnyčios pradžia nėra kokie mitai, bet tikras istoriškas faktas, turįs tūkstančius istoriškų įrodymų, ir jog per tai ginčyti jį tegales nebent tik tas, kas istorijos ir jos moksliškų metodų visai nepripažįsta. Bet tuomet bus aišku, jog toks netikėjimas turės pamatu vien tik asmenišką skepticizmą, o ne mokslą. Žinoma, kai kurie kritikai galėtų parūgoti, del ko šiame veikale nėra kritiškos apžvalgos šaltínių, kuriais autorius rėmės, o ypač — įrodymo, jog «Apaštalų darbai» yra veikalas, parašytas I-me amžiuje ir jog šv. Povilo gromatos, išlikusios iki mūsų gadynei, yra tikros ir nesugadintos. Bet kad autorius savo knygą rašė populariai ir skyrė ją labiausiai tikintiems, tai toji kritiška apžvalga čion ir nebuvo būtinai reikalinga; juo labiau, kad ji, be abejo, autoriaus bus paduota jojo rengiamame šv. Rašto vertime, kur jai ir bus daug tinkamesnė vieta negu čia.

Jei ką galima prof. Skv. prikišti, tai nebent jo sistematišką vengimą raidžių **h** ir **ch** rašyboje; pav., jis rašo: Ymeniejus, Tikikas, Eutikis vietoje Hymeniejus, Tychikas, Eutyches. Tokia rašyba, mūsų išmanymu, neišlaiko moksliškos kritikos ir t..ri tiek vertės, kiek ir «grynai lietuviška» «Lietuvaitės» rašyba su visokiomis «Lipliandijomis, Gelzinporsais, bipštikais» ir panašiais gražumynais.

Savo išorine puse Skv. knyga atrodo gan švariai ir dailiai. Mums tat net nuostabu, del ko «Vadovo» kritikui ta knyga pasirodė «nė kiek nežibanti dailumu». Taip pasakyti tegali nebent koks perdaug išlepintas estetas.

SCHEMATISMUS Venerabilis cleri Dioecesis Seinensis seu Augustoviensis — nec non Ecclesiae eiusdem Dioecesis cum plena cuiusvis parochiae inhabitatorum locorum enumeratione pro anno 1911. Seinis, 1911.

Yra tai Seinų vyskupijos rubricelė. Štai svarbiausios paduotos joje statistikos žinios: Seinų vyskupija dviejose (Suvalkų ir Lomžos) gubernijose — turi 11 dekanatų, parapijinių bažnyčių 128, filijinių 19, prie vienuolynų 1, koplyčių 91, kunigų 352, klierikų 93, vienuolių kunigų 2, broliukų 1, vienuolių moterų 11, gailestingųjų seserų 12, šiaipjau katalikų 682.955, iš viso 683.426. Visai naujas dalykas — tai sąrašas visų kiekvienos parapijos kaimų. Daugelyje vietų kaimų vardai padėti dvejopi: lenkiškai ir lietuviškai pav., Prienų par.: Antoniški (**Pojesiai**), Badyniewo (**Budninkai**), Buchta (**Girininkai**), Dombrowa (**Dumblynė**), Kowalki (**Kalviai**) ir t.t. Iš to aiškiai matyt, kaip uoliai lenkai kitados bandė Suvalkiją lenkinti. Pridėję tą kaimų sąrašą, rubricelės paruošėjai užsipelnė iš mūsų visuomenės nuoširdų ačiū. Geistína, kad kitais metais panašų sąrašą rastumėm ir Kauniškėje rubricelėje.

JAUNIMO IDEALAS arba pamokslai mokiniams. Parašė Kun. Justinas Staugaitis. Seinai, 1912, 83 psl. in-8.

Labai naudingas, dailiai išleistas veikalėlis. Gerai padarytų ne tik kunigai jį nusipirkę, bet ir mokiniai atidžiai perskaitę. Nes tuose kun. Staugaičio pamoksluose parodytas mūsų jaunuomenei tikras, amžiais ištirtas kelias prie krikščioniškojo idealo. Autorius ima vieną mokinio dieną ir parodo, kaip krikščionis mokinys, pagal Kristaus mokslą, turėtų ją praleisti. Todel aiškina saviems jauniems klausytojams, kaip jie privalo pasielgti anksti nubudę, atsikėlę, besirėdydami, ryto maldas kalbėdami, šv. mišių beklausydami, besimokydami ir t. t. Ypatingai mokinių dėmesys kreipiamas į darbą, kuriam paskirti net keturi pamokslai. Paskui eina patarimai apie knygų skaitymą, apie vaizduotės valdymą, apie vizitus,

apie pasismaginimus, apie vakaro maldą ir sąžinės sąskaitą. Kalba į baigusius gimnaziją matūristus baigiasi pirmoji knygelės dalis. Antrojon įdėti pamokslai, turintieji platesnių temų, k. š.: apie pašaukimą, apie maldą, jos esmę, apie tėvų ir mokytojų gerbimą, apie tikrąją pažangą ir t. t. Aktualiam klausimui apie minties laisvę paskirta du pamokslu. Baigias veikalėlis paraginimu prie keturių moralinių dorybių: išminties, teisingumo, savitvardos ir tvirtumo. Didelis autoriaus nuopelnas tas, kad jis moka išdėstyti iškeltą temą aiškiai ir trumpai. Kiekvienas jo pamokslas spaudoje teužima vos 1½—3 psl. Yra tatai čia greičiau pamokslėliai negu pamokslai, kaip tai ir pats autorius savo prakalboje pažymi.

Kaip parodo tų pamokslų turinys — visi jie yra vienos rūšies, nes turi vieną bendrą tikslą — pažadinti mokinius prie moralinio idealo. Todel autorius visame veikale ir rūpinas vien mokinių dora. Apie tikėjimą, apie dogmatiškų religijos tiesų išaiškinimą beveik nieko čia nerandame. O tuo tarpu visai būtų ne pro šalį ir tą dalyką tam tikrais apologetiškais pamokslais paaiškinus. Krikščioniška dora juk remias tikėjimo pamatais. Jei tie mokinių sieloj nebus kaip reikiant sustiprinti, sunku laukti iš jų žymesnės pažangos ir doros srityje. Taigi sakydami autoriui ačiū už jo pamokslus apie tai, quae sunt agenda, lauksime iš jo antros dalies, kur būtų mokiniams panašiai išaiškinta ir quae sunt credenda.

Tiesa, tie dalykai aiškinami mokyklose per pamokas, bet, mūsų išmanymu, ne pro šalį paskelbus juos ir iš sakyklos. Bažnyčioje girdėtas Dievo žodis daug didesnio daro įspudžio klausytojams, negu per pamokas. Mokyklose neretai į religijos pamokas priprantama žiūrėt oficialiai, lygiai kaip ir į kokios algebros ar geografijos valandas.

Dar vienas dalykas pažymėtinas. Kun. J. Staugaičio pamoksluose permaža šventraščio — o ir padėti pamokslų pradžioje tekstai ne visada esti pačiame pamoksle tinkamai gvildenami. Tuo būdu

pamokslai išeina daugiau protiški, negu religiški. Aiškinamas pamoksle dalykas, jei esti įpintas paimto teksto egzegezėn daug rimčiau atrodo ir didesnius neretai duoda vaisius už šiaipjau kad ir labai logišką protavimą.

Paskutinis pamokslas prasideda šitokia «istorija»:

Pasakoja senovės istorija, būk rymiečių vadas Attilijus Regulus priėjęs su kareivija lig upės Bagados Afrikoj, pasitikęs tokią kliūtį, kokios buvo nesitikėjęs. Patikęs tokį baisų žaltį, kuris, nepaisydamas kardo ir durtuvo kirčių, šokęs ant kareivių, o užmuštas paleidęs iš savęs taip svaiginantį kvapą, jog kareiviai turėję pasitraukti iš tos šalies.

Tokie pasakojimai, matyt, pasiskolinti iš kokio senoviško Claus'o, ar Houdry, net ir kaimo žmonėms šiandien ne labai tetinka, o jau mokiniams, užsikrėtusiems didesniu ar mažesniu kriticizmu — apie panašias pusiau mitiškas «istorijas» geriau būtų visai neminėjus.

Tiek apie pamokslų turinį.

Apie kalbą nėr kas nė kalbėti. Ji taisyklinga, aiški, gryna. Tik svetimų žodžių ištarimas autoriaus ne visai nuoseklus. Šalia «prancūzų», «Ksenoponto», randame ir «filosofus».

Tokius žodžius, kaip «logiškas», «praktiškas», autorius perkeičia į «logikinį», «praktikinį». Mes nepatartumėm skaitytojams čia kun. St. sekti. Nes niekas taip netaria. Lenkai, pav., nesako praktykowny, bet praktyczny (nors nuo ryzyka ir turi ryzykowny), vokiečiai netaria logikisch, bet logisch ir t. t. Kam mums čia skirtis nuo kitų, juo labiau, kad labai lengva įsivaizduoti ne vieną «logikos» bei «logikinį» dalyką, kurs tačiau nebus «logiškas» (pav., įvairūs sofizmai), taip pat kaip ir atatikti ne vieną «praktikinį», t. y. praktikos dalyką, kurs nebus «praktiškas».

SVEIKA KARALIENĖ. Iš šv. Alfonso Liguorio knygų «Le Glorie di Maria» vertė J. B. 50 metų kunigystės sukaktuvėms paminėti; išleidė Kun. V. Natkevičius, Šunskų klebonas. Seinai, 1912, 238 psl. in-12.

Alfonso Liguorio asketiškų veikalų yra labai daug ir gerų. «Le Glorie di Maria» yra vienas iš paskučiausių. Autorius išleido ji Neapoly 1750, būdamas dideliai nuvargęs ir mirties belaukiąs. Svarbiausia jo veikalo mintis yra ta, kad žmonės visas malones tegauną per Marijos užtarimą. Tatai visas šis veikalas yra ne kas kita, kaip plati žinomosios maldos parafrazė—«Sveika, Karaliene, gailestingumo motyna». Antrąją to veikalo dalį «Pamokslai apie 7 didžiausias Marijos šventes» vertėjas kažkodel išleido.

Teologiškajai šios knygos pusei daryti priekaištų negalima. Šv. Alfonso Liguorio veikalai yra gavę Bažnyčios aprobatą. Bet istoriškoji pusė—pilna nekritiškų, tiesiog vaikiškų legendų, kurios gal ir buvo geros pirm 160 metų, bet šiandien vargiai ir mūsų kaimiečiai priims jas, kaipo tinkamą sau dvasišką maistą. Štai pavyzdžiai. 231-me pusl. autorius padėjo šitokį «pavaizdą»:

Tėvas Euzebijus Nierembergas pasakoja, kad Aragonos mieste buvusi viena mergina, vardu Aleksandra. Į ją buvo įsimylėję du jaunikaičiu, kuriuodu susipykę susimušė ir mūšyje abu žuvo. Jų tėvai visą kaltę suvertė ant Aleksandros, kuriai nukirtę galvą įmetė į šulinį. Po kelių dienų pro tą šulinį ėjo šv. Dominikas, kurs Dievo įkvėptas priėjęs prie šulinio sušuko: «Aleksandra, išeik laukan!» Ir štai iškįla iš šulinio užmuštosios galva, sustojo ant rentinio ir prašo šv. Dominiko, kad išklausytų jos išpažinties. Šventasis ją išklausė ir davė Komuniją daugybei žmonių matant. Paskui šv. Dominikas liepė jai pasakyti, už ką ji yra gavusi tokią malonę. Aleksandra pasisakė, kad kuomet jai nukirsta galva, ji buvusi mirštamojoj nuodėmėj, bet šv. Marija už Rožančiaus kalbėjimą yra užlaikiusi ją gyvą-

Autorius nurodo ir šaltinį, iš kurio yra ėmęs šią žinią, bet «Encykl. Kość.» (t. IV, 282-283), rašydama apie šv. Dominiką, mini kitus stebuklus, o apie šį nieko nesako; anaiptol, ji net primena, jog vėlesniais laikais šv. Dominiko gyvenimas išpuošta legendomis. Alfonsas Liguoris buvo šventas žmogus, bet kriti-

kos atžvilgiu buvo panašus į vaiką. Jam neatėjo į galvą klausimas, kaip Aleksandros galva galėjo praryti komuniją, jei buvo visai nukirsta...

O štai kitas dar keistesnis «pavaizdas»:

Tėvas Ro pasakoja, kad Geldrijoj (dabar Belgija) 1465 metais viena mergaitė, vardu Marijona, buvusi dėdės pasiųsta į Nimegos miestą šio to nusipirktų. Jai buvo paliepta ant nakties užeiti pas tetą, bet teta josios nepriėmė, todel turėjo nakčia grižti namon. Beeidama labai pyko ant savo tetos ir ėmė šaukti velnią. Velnias tuoj jai pasirodęs žmogaus pavidale ir pažadėjęs jai padėti, by tik pasižadėtų daugiau nebesižegnoti ir perkeisti savo vardą Mergaitė apsiėmusi nebesižegnoti, bet vardo perkeisti nenorėjusi; pagalios po ilgų derybų sutikusi vadintis Emma, pirmąja Marijos vardo raide.

Paskui ta mergina su savo draugu velniu nuėjusi į Antverpio miestą ir paleistuvingai gyvenusi šešeris metus. Po šešerių metų atėjo jai noras pamatyti savo tėviškę. Velnias nenorėjęs jos leisti, bet paskui turėjęs sutikti. Nimegos mieste tuo tarpu buvę rodomi paveikslai iš Švenč. Panelės gyvenimo. Pamačiusi juos Emma pradėjusi verkti; neprietelis norėjęs ją išvaryti iš to miesto, bet negalėjęs; tuomet pagriebęs ją, iškėlęs oran ir numetęs vaidinimo vietoje. Tuomet nelaimingoji išsipasakojusi visą savo gyvenimą klebonui prašė išrišimo»... Ir tt.

Panašių «pavaizdų» pilna visa knyga.

Stebėtinas dalykas: vertėjas visą antrąją Alfonso veikalo dalį, kur daug yra gražių ir naudingų pamokymų, išmetė. Mums matos, daug geriau būtų padaręs išmesdamas augščiau nurodytuosius «pavaizdus», nes jie, po teisybei, nieko bendra su katalikų tikėjimu neturi, o šiandien yra gyvu anachronizmu.

Andrzej Bourrier: CI KTORZY WYSZLI W LATACH 1895—1904. Tłumaczył z francuskiego Ks. A. Nejman, pastor Ew. Reform. Warszawa, nakładem tłumacza. 1911, 310 str. in-16.

Kada prancūzas meta tikėjimą ar kunigystę, jis mėgsta pasiaiškinti, del ko jis tai darąs. Šios knygos autorius yra irgi vienas iš tokių iškrikėlių (évadés). Jis ne tik pats čia aiškinas, kokiu būdu jis iš katalikų kunigo tapo protestantų pastorium, bet ir kitų panašių į save sėbrų pasiaiškinimus surinko ir atskiroj knygoj išleido. Kam tai padarė jos autorius, lengva suprasti. Kur kas sunkiau įspėti,

kam Papilio pastorius A. Neimanas tą knygą lenkiškon kalbon vertė ir ją savo lėšomis leidė. Juk iš to, kad keletas kunigų yra priėmę protestantizmą ar tapę grynais racionalistais, Lietuvos reformatams, rodos, nedidelis pelnas. Juo labiau, kad ir patys čia aprašomieji «évadés» yra visai neįdomūs žmonės. Tai žymu kad ir iš priežasčių, del kurių jie yra metę katalikystę. Pav., vienas iš jų (Charbonnel), teisindamas save, kaltina Bažnyčią, kam ji «permainius religiją į politiką»; kitas (A. Vidalot) sakosi, kad jam buvę «trošku bažnyčioje, besiremiančioje apeigomis ir formomis»; trečias (Audouard), rašydamas teologiškąją disertaciją, perskaitęs vieną Perrone's tezę ir sušukęs: «esu protestantas»; ketvirtas (Lecomte) radęs, jog visi katalikai nešioją «vergijos antspaudą»; penktas (O. Carrot) negalėjęs įtikėti į Kristaus buvimą Eucharistijoje; šeštam (Bouvier) nepatiko išpažintis, jis niekur Naujame Įstatyme jos neradęs ir t.t. Bent kiek svarbesnį motyvą paduoda prof. G. Mivart'as. Jo nuomone, katalikų bažnyčia nepakenčiama del savo netikusio «nuodėmės ir pragaro supratimo». Pasak Mivart'o ir «pragare galima yra laimė». Jis apie tai net visą knygą yra parašęs. Mintis originali, bet nenauja. Lenkų filosofas Hoene.—Wronskis senai jau ją prieš Mivart'ą buvo išreiškęs.

Kaip mato skaitytojai, knygoje yra nemaža keistumų. Bet bene visų keisčiausis bus idėjimas prancūzų «êvadés» būrin garsaus rusų rašytojo L. Tolstojaus... Galop yra knygoje ir nenuoseklumų. Taip, pav., vertėjas vadina save Ks. B. Nejman su priedu «pastor Ew. Reform.». Tuo tarpu 205-me pusl. paduoda «Kazanie pana Bourrier,» nors tas, «ponas», kaipo buvęs katalikų kunigas ir šventinamas pastorium, turėjo, rodos, dvigubą teisę būti pavadintas «ksiądz». O jei Bourrier ponas, tai «kun. Neimanui» reikėjo juo labiau «ponu» pasivadinti.

Bet šiaip ar taip, šis Papilio pono pastoriaus leidinys, matyt, maža skriaudos tepadarys katalikystei, o da mažiau duos naudos Lietuvos reformatams.

Nes pats veikalas yra nuobodus, neįdomus, vienpusiškas ir siauraprotiškas. Ne tuo keliu Kristaus idealas skelbiamas, ne tuo būdu žmonės Dievop traukiami. Kristus atėjo pasaulin žmonijos vienytų, o ne jos į sektas skirstytų. Jis įsteigė **vieną** Bažnyčią, ir visai nenorėjo, kad įvairūs reformatoriai ją skaldytų į **skeveldras**. Jo troškimas buvo ir tebėra, kad visi būtų viena, «ut omnes unum sint» (Jon. XVII. 21).

NUOMONĖS GARBENIO, JO GIMINAIČIŲ IR PRIETELIŲ. Parašė kun. J. **Gerutis** pagal E. **Duplessy**. Kaunas, 1912, dalis I, 148 ps., dalis II. 152 psl. in-8.

Drąsiai galima sakyti, jog panašaus veikalo mūsų literatūroje dar nebuvo. Kalbos gyvumu, turinio svarbumu ir įvairumu šis naujas Geručio veikalas, be abejo, patiks visiems, kas ieško tiesos ir mėgsta rimtą skaitymą lengvoje formoje. Garbenio tipas— yra nemirštamas. Galima sakyti, tai visa mūsų moksleivija ir inteligentija. Visi jie turi savo «nuomonių» apie tikėjimą, apie Bažnyčią, apie religijos priedermes... Visi jie yra prisiklausę įvairių prieštikybinių priekaištų... Visiems jiems ir duodama šiame veikale atatinkami populariški atsakymai, kurie, tikimės, kiekvieną geros valios «Garbenį» galės įtikinti ir jo abejones išsklaidyti.

Kaipo tokia, ši knyga būtinai reiktų perskaityti visai mūsų jaunuomenei, ypač klierikams, jauniems kunigams, gimnazijų mokiniams ir studentams. Kaimiečiams, neapsišvietusiems, ji gal bent kiek bus sunkesnė, bet kadangi Geručio stilius taip gyvas ir aiškus, kaip retai, todel jei ne viskas, tai bent daugelis skyrių pilnai tiks ir jiems.

Šv. Kaz. Draugija, išleisdama šį naują Geručio veikalą, tikrai patarnavo mūsų visuomenei ir papuošė juo mūsų neturtingąją apologetiškąją literatūrą.

Turinio to veikalo negalima paduoti. Jis reikia patiems įsiskaityti.

ARGI KALTA ČIA BAŽNYČIA! Kelių istorijos klausimų išaiškinimas. Persp. iš «Vadovo». Parašė Meškus. Seinai, 1911, 63 psl. in-8.

Šiame leidiny bandyta išaiškinti tik keturi istorijos klausimai: Inkvizicija, šv. Baltramiejaus naktis, Galilejaus pasmerkimas ir Giordano Bruno sudeginimas. Ar galima autoriaus «išaiškinimais» pasitenkinti? Mums matos — ne visai.

Pirmiausia nėra geras pats veikalo vardas: «Ar gi kalta čia Bažnyčia? Žodis «bažnyčia», kaipo turįs ne vieną prasmę, labai dažnai duoda progos begaliniams ir bevaisiams ginčams. Mūsų išmanymu, jis reiktų vartoti su atodaira ir nedėti kur nereikia. Meškus savo rašiny, matyt, ima Bažnyčią teologiška prasme, kaipo Kristaus įstaigą, ir žinoma, turi «aiškinti», jog Bažnyčia visuose augščiau nurodytuose atsitikimuose buvo niekuo nekalta. Bet iš to, kad Kristus yra įsteigęs žemėj savąją Bažnyčią, neišeina, būk ir inkvizicija, mielai naudodamasi valstybės kardu kovai su atskalūnais ir kongregacija Indekso, pasmerkusi Koperniko veikalą «De revolutionibus orbium caelestium», ir Rymo miesto Valdyba, sudeginusi Giordano Bruno — esą irgi Kristaus įstaigos ir visai laisvos nuo kaltės.

Padėjęs vardą: «Argi kalta čia Bažnyčia?», autorius palengvino sau darbą, bet dalyko kaip reikiant neišaiškino. Daug geriau būtų buvę, jei būtų augščiau minėtajį klausimą pakeitęs kitais, pav.: Argi kalti čia Rymo popiežiai? Argi kalta čia inkvizicija? Argi kalti čia katalikų teologai?.. Tais klausimais autorius būtų kur kas arčiau palietęs aiškinamuosius dalykus, tuomet ir atsakymai būt galėję išeiti kur kas griežtesni ir tikresni.

Aiškindamas, delko mūsų pirmeiviai daro Bažnyčiai priekaištų, autorius bene perdaug žemus pakiša jiems motyvus — būtent, norą Bažnyčią išniekinti. Mūsų išmanymu, juos erzina ne tiek pati Bažnyčia, kiek disharmonija tarp Kristaus mokslo ir Bažnyčios atstovų veikimo. Pav., Kristus niekur nemokė ką

nors negyvai žudyti. Tuo tarpu istorija mums parodo, jog buvo Bažnyčios atstovų, kurie ne vieną žmogų pasmerkė nužudyti. Bažnyčios priešininkai ir sako, kad čia Bažnyčios atstovai yra dvejopai nusidėję: 1) pačiam Kristaus mokslui, 2) žmoniškumui. Kila tatai klausimas: Ką gi katalikai čia gal atsakyti? Ar turi tuos Bažnyčios atstovus būtinai teisinti, ar gali ir pripažinti juos čia prasikaltus, nukrypus nuo Kristaus mokslo?

Atsakymas į šį klausimą rišasi su kitu: ar Bažnyčia turi teisės bausti mirtimi klaidatikius. Seniau nemaža teologų nė kiek nesvyruodami atsakydavo — taip. Tos pažiūros laikėsi net ir Kalvinas, sudeginęs ant laužo M. Servetą ir pasmerkęs nužudyti nemaža kitų savo mokslo priešininkų. Šiandien ima viršų priešinga pažiūra. Jos tat laikydamasis kiekvienas katalikas, mūsų išmanymu, turi pilną teisę pripažinti daugumos katalikų inkvizitorių uždėtose ant klaidatikių mirties bausmėse tokį pat nukrypimą nuo Kristaus mokslo, kaip ir Serveto sudeginime iš Kalvino šalies.

Nes aiškus yra faktas, jog Kristus taip nebūtų padaręs. Tai pripažinę, mes išmuštumėm ginklą iš rankų mūsų priešininkų ir pasiliuosuotumėm nuo nedėkingo darbo—apologijos dalykų, kurių pilnai apginti visai nėra galima, juo labiau, kad mirties bausmė už prasikaltimus tikėjimui, kaip ir pats Meškus pripažįsta, yra atsiradusi įtakoje pagoniškos senovės Rymo teisės.

Taip pat ir Galilejaus klausime—svarbu ne tai, ar inkvizicija kankino tą mokslininką ar ne. Meškus faktiškai yr įrodęs, kad Galilejus fiziškai nebuvo kankintas. Inkvizicija tad čia nekalta. Bet ar ji nekalta moraliame mokslininko kankinime, autorius nepasako. O tuo tarpu čia ir yra klausimo branduolas. Bažnyčios priešininkai prikiša juk katalikams ne tiek laikymą Galilejaus kalėjime, kiek inkvizicijos kišimąsi į moksliškąją astronomijos sritį, t. y. savo dvasiško autorito ribų peržengimą. Ir čia, kaip paro-

dė istorija, inkvizicija buvo kalta. Mūsų išmanymu, tai ir reikėjo atvirai pripažinti. Nes be to, ginčams niekados nebus galo. Reiktų sykį mesti netikusį gynimos metodą, einant kuriuo mūsų priešai visur kalti, o Bažnyčios atstovai niekados ir niekur nekalti. Neveltui jau pasakyta, qui nimis probat, nihil probat.

Tiek apie idėjinę veikalo pusę. Kai del praktiško jo naudingumo, tai jis bus labai naudingas pasiskaityti kiekvienam lietuviui inteligentui, o ypač moksleivijai.

AR KRISTUS TURĖJO BROLIŲ IR SESERŲ? «Draugo» išleidimas №1. Chicago Ill., 1913, 9 psl. in-16.

Trumputė, bet labai aiškiai ir gerai parašyta brošiūrėlė, kuri ne vienam, prisiklausiusiam antireliginių priekaištų, gali parodyti, kokiais sofizmais reiškias krikščionijos priešai, tvirtindami, Švenč. Mariją be Jezaus turėjus dar daugiau sūnų ir dukterų, Jezus — savo tikrų brolių ir seserų.

Del minėjimo, tiesa, Evangelijose (Mat. XII, 46-47, XIII, 55-56) yra minimi Jezaus «broliai». Bet tie «broliai» yr buvę jo pusbroliai bei artimi giminaičiai, sūnūs ne Jezaus Motynos Marijos, tik kitos Marijos, Klopo, arba Alfėjaus, žmonos.

Kiti Evangelijų aiškintojai manė tuos «brolius» buvus Juozapo ir jo pirmosios žmonos (Melchos, Eschos ar Salomės) sūnumis. Bet autorius vadina tai legenda ir drąsiai tą hipotezę atmeta.

Visas šis rašinys susideda iš šių skyrių: Ar Jezus turėjo brolių ir seserų? Legenda apie Juozapo pirmąją žmoną. «Brolis» nebūtinai reiškia gimusį iš tos pat motynos ir tėvo. «Brolis» reiškia artimą giminę. Kas buvo Jezaus «broliai»? Kiti įrodymai.—Kiekvienas iš šių skyrių yra trumpai, bet rimtai šv. Rašto tekstais pamatuotas. Mielai rekomenduojame šį leidinį klierikams, moksleiviams ir šiaipjau inteligentams.

D-ras M. Reinys. TOMAS AKVINIETIS. Jo gyvenimas raštai ir metodas. Kaunas, 1916, 26 psl. in-8.

Šv. Tomas Akvinietis gyveno ir rašė XIII šimtmetyje. Kaipo mokytojo-profesoriaus jo yr klausę tūkstančiai studentų, šiandieną jo klauso šimtai milionų katalikų. Jo filosofija ir teologija pripažinta klasiškomis. Papos—Leonas XIJI ir Pijus X, atvejų atvejais ragino katalikus tyrinėti jo raštus tiesai surasti. Taigi Tomo Akviniečio įtaka šiandieną, galima sakyti, yra dar didesnė, kaip yr buvus XIII amž., pačiam Tomui dar gyvam tebesant.

Daug kas, ypač iš nekatalikų, žinoma, randa Tomo moksle ne vieną dalyką kritikuotiną, nesigaili paniekos žodžių jo metodui, perniek laiko jo raštus. Bet tai dalykų nekeičia. Faktas lieka faktu, kad Tomo raštai ir jo nuomonės nepaliauja pasauly savotiškai veikę į plačias minias. Taigi kiekvienam inteligentui, ar jis bus įsitikinęs katalikas, ar antiklerikalas, svarbu arčiau pažinti pat` Tomas Akvinietis—tiek jo raštai ir metodas. Tam tikslui ir tarnauja nauja d-ro Reinio knygutė. Ji parašyta remiantis geriausiais šaltiniais, labai objektyviai, aiškiai ir trumpai. Taigi karštai ją rekomenduojame visiems, o ypač mūsų moksleivijai.

TIKĖJIMO DALYKAI. Parašė kun. Pr. Bučys, Peterburgo Dvasiškos Akademijos profesorius. Kaunas, Šv. Kaz. Dr-jos leidinys Nr. 135. 1913, 112 psl. in-8.

Kaip visas pasaulis, taip ir tikėjimas turi priešų. Mat, vieni tikėjimo dalykai nepatinka žmogaus protui, kiti jausmams Taigi nenuostabu, kad tikėjimui vis tai šis, tai tas prikišama.

Daug kas iš moksleivių, išgirdę vieną kitą priekaištą ir nemokėdami jo išpainioti, ima svyruoti, abejoti, apsileidžia maldoje, nutolsta nuo bažnyčios ir net visai išsižada tikėjimo.

Toks pasielgimas nėra išmintingas. Nes jei klausyti priekaištų, tai reiktų visa ko išsižadėti. Tuo

atžvilgiu tikėjimas nėra išimtis. Priekaištų galima išgirsti ne vien prieš Dievą ir Bažnyčią, bet ir prieš dorą, prieš šeimyną, prieš valstybę, prieš mokslą, prieš nuosavybę, prieš visa.

Išsižadėję del priekaištų doros—taptumėm niekšais, išsižadėję del priekaištų mokslo, virstumėm nemokšais, atmetę del priekaištų valstybę, taptumėm anarchistais ir t. t... Nieko gera iš to mums nebūtų. Dar mažiau gera, išsižadėjus tikėjimo. Moksleivis katalikas niekados tai nedaro, jei tik yra tvirto būdo žmogus. Jis žino, kad priekaištų jėga nekokia, kad kiekvienas priekaištas jau senai ir ne sykį buvo sėkmingai griaunamas ir visada gali būti išgriautas.

Tam tikslui senai yra susitvėręs net atskiras mokslas. Jis vadinasi apologetika. Joje visoki prieštikybiniai priekaištai sistematiškai išdėstomi, sumušami ir religijos tiesos rimtais, tvirtais įrodymais pateisinamos.

Lietuviško, pilno ir gero apologetikos vadovėlio kol kas, deja, dar neturime. Bet yra jau, ačiū Dievui, ne vienas geras veikalas apologetiško turinio. Čion pridera «Nuomonės Gerbenio, jo giminaičių ir prietelių», parašytos a. a. J. Geručio pagal S. Duplessy (du tomu); čion taipgi reikia priskirti ir augščiau paminėtas prof. P. Bučio veikalas.

Šis pastarasis yra parašytas originaliai. Jis susidarė iš atskirų straipsnių, spausdintų kadaisia «Šaltinyje». Del tos priežasties trūksta jam sistematiškumo ir pilnumo. Daug kas čia apleista arba vos trumpai tepaliesta. Ilgainiui tikimės gerb. profesorius, be abejo, prirengs ir pilną apologetikos kursą. Tuo tarpu reikia jam tarti ačiū ir už tai, ką šiame veikale yra davęs; juoba kad jis ir šičion yra įdėjęs nemažą savo apologetiškų straipsnių pluoštą.

Pirmiausia randame čia aiškiai suprantamą ir įtikinantį išaiškinimą, kaip žmogus tiesą pažįstą ir kuo tikėjimo tiesos remiasi. Toliau gan plačiai yra paduotas įrodymas pamatinės tikėjimo tiesos, kad

Dievas yra, o taipgi kad Kristus yr atsikėlęs iš numirusių.

Apgynęs ir pateisinęs tiedvi svarbiausi krikščionijos tiesi, autorius toliau atsakinėja į įvairius priekaištus, kokie jam buvo atsiųsti, būtent, apie atlaidus, apie tvaną, apie velnio apsėstuosius žmones, apie žmonių likimo skyrimą, apie pragarą, apie žmones, mirusius be krikšto, apie moters sielą ir t.t. Kiekvienas klausimas aiškinamas ramiai, dailiai, švelnia kalba, neužgaunant priekaištų darytojo nei jo neapjuokiant. Visuose autoriaus rašiniuose žymu ne tik mokslas, bet ir didelė klystančių žmonių meilė. Taigi labai patariam kiekvienam ateitininkui turėti šis veikalas savo bibliotekoje ir juo naudotis tiek sau pačiam apsišviesti, tiek ir kitiems abejojantiems padėti abejojimams išblaškyti.

1. TIKYBOS PIRMAMOKSLIS. Patvirtintas Žemaičių Vyskupystei. Kaunas, 1916, 32 psl. in-12.

2. ŠVENTOJI SENOJO ĮSTATYMO ISTORIJA. Pradedamosioms mokykloms. Kaunas, 1916, 48 psl. in-12.

3. ŠVENTOJI NAUJOJO ĮSTATYMO ISTORIJA. Pradedamosioms mokykloms. Kaunas, 1917, 48 psl. in-12.

Religijos mokslas mūsų mokyklose paprastai pradedamas nuo trumpos Šventosios Istorijos ir trumpo katekizmo. Stigti nestigo mūsų literatūroje ir vieno ir antro dalyko vadovėlių. Neminint senesniųjų (k. š. vysk. Valančiaus), pastarame dešimtmetyje šv. istorijos mokslui naudotasi net trimis vadovėliais (Bončkausko, Kazlausko, Paltaroko), o katekizmų vartota dar daugiau (vysk. Karoso, Pilakauskio, Laukaičio, Sragio, Rankos, Širvio, Lesausko, Bončkausko ir k.). Bet, deja, tiems vadovėliams teisingai prikaišiota ne vienas dalykas. Tuo atžvilgiu jei patyrinėsime pirmiausia šv. Istorijos vadovėlius, išvysime, jog jie turi toli nevienokią vertę. Bončkauskinis, pav., yra papuoštas dailiais vaizdeliais, bet jo kalba menkoka, o da menkesnė sintaksė. Ir tai nenuostabu, nes visi Bončkausko vadovėliai buvo versti greitomis ir, be

to, žmonių, nepergerai mokėjusių lietuviškai. Kazlausko Šv. Istorija kai kurių giriama todel, kad laikosi griežtai šv. Rašto žodžių ir parašyta geresne kalba, bet kaipo neduodanti jokių paaiškinimų net ir tų šv. Rašto vietų, kurios būtinai reikėtų paaiškinti, kad vaikai neįgytų klaidingo apie jas supratimo, negalima pavadinti visai tinkamu šiai gadynei šv. Istorijos vadovėliu.

Tuo atžvilgiu kun. Paltaroko šv. Istorija yra visų geriausiai sustatyta. Be to, ji pasižymi tikrai dailia aiškia kalba. Jei ji pradžios mokykloms ne visai tetinka, — tai nebent del dviejų priežasčių: viena — ji perplati, antra — perbrangi.

Su katekizmais dar didesnė bėda. Tiesa, išleistas 1905 m. vysk. Karoso katekizmėlis buvo patvirtintas Žemaičių ir Vilniaus vyskupų, o taipgi ir Mohilevo antvyskupystei, bet jo kalbai ir rašybai esant persenusioms, o pačiame jo turiny teologiškai kritikai radus keletą pataisytinų dalykų[1]), šis katekizmėlis neįgijo viešo prasiplatinimo. Seinų vyskupystėje jo vietą užėmė Laukaičio katekizmas, Žemaičių vyskupystėj jo tesilaikė vien senesnieji kunigai; jaunesnieji stengės sutverti naują, geresnį. Tam tikslui beveik kiekvienas žymesnis kateketas rūpinosi pasigaminti savąjį katekizmą. Tuo būdu katekizmų skaičius kasmet daugėjo; jų prirašyta ir išleista daugybė — kiekvienas savotišku metodu, savotiška terminologija, savotišku planu.

Del tos priežasties daug kas iš kunigų gailestavo ne sykį, kad nesama vieno dvasiškos vyresnybės visai vyskupystei patvirtinto katekizmo. Prie vyskupo Cirtauto buvo bandyta toks katekizmas pagaminti konkurso keliu. Bet ir konkursas to klausimo galutinai neišsprendė, nes nė vieno iš keturių atsiųstų rankraščių konkurso teisėjai nepripažino visai atatinkančiu konkurso reikalavimams.

---

[1]) Sk. rimtą to katekizmo kritiką «Draugijos» XV t. 192—203 psl.

Tokį padėtį rado 1914 m. naujas Žemaičių vyskupas Pr. Karevičius. Jis pirmiausia savo pareiga pripažino — pagaminti vyskupystei įmanomus tikybos mokslo vadovėlius.

Tuo dalyku jis ir rūpinos nuo pat 1914 m., būdamas Panevėžy ir paskui Rusijoje. Ačiū jo triūsui, lietuviškos pradžios mokyklos Rusijoj nūn jau turi naujus tikybos vadovėlius.

Grįžęs pernai vasarą savo vyskupystėn ir sužinojęs, jog čia taipgi esama nemaža lietuviškų pradžios mokyklų, tuojau ėmė rūpintis, kad ir jos turėtų naujus tinkamus tikybos vadovėlius. Kol kas jų teišėjo tik trys, bet užtat juose yra sistematiškai išdėtas visas pirmųjų metų tikybos kursas. Vėliau išeis taipgi vadovėliai viduriniajam ir augštesniajam tikybos kursui. Tuo tarpu pasižiūrėkim arčiau į išėjusių jau vadovėlius.

I. Kaipo skiriamas vaikams tikybos bepradedantiems mokytis, naujas katekizmas pavadintas teisingai: «Tikybos pirmamokslis». Jis pirmiausia tuo geras, kad yra nei pertrumpas, nei perilgas. Tuo atžvilgiu, rodos, patenkins daugumą tikybos mokytojų. Be naujai pataisytų ir Žemaičių vyskupo patvirtintų poterių, kateketai ras čia paprastas katekizmines žinias, tik išdėtas sistematiškai dailia aiškia kalba, kuo kiti katekizmai, ypač Bončkauskio, ne visada tegali pasigirti. Be to, autorius rūpinos, kad tarp dėstomų dalykų būtų logiškas sąryšys, kad klausimai iš viens kito savaime plauktų ir viens kitą aiškintų. Tuo atžvilgiu naujas «Tikybos pirmamokslis» irgi toli prašoksta visus kitus mums žinomus lietuviškus katekizmus. Trečia, jis yra dvasiškos vyresnybės patvirtintas Žemaičių vyskupystėj, kaipo tikybos vadovėlis pradžios mokykloms ir šiaipjau vaikams, besirengiantiems prie pirmosios išpažinties.

Taigi ir būtų geistina, kad visi kunigai ir kateketai jį priimtų ir nuo šio laiko pradėtų juo naudotis vaikus katekizuodami. Esame tikri, jog tai padarę, nė kiek nepasigailės. «Tikybos pirmamokslis» ra-

šytas atsižvelgiant ne vien į religijos, bet ir į pedagogijos reikalavimus. Pedagogai galės pasigėrėti to katekizmo kalbos grynumu, teologai — sumaningu tikybos dalykų sustatymu bei turiniu. Šis pastarasai padalytas čia trimis dalimis. Pirmojoj po poterių (1—6), nurodžius žmogaus tikslą, dailiai išgliaudytas Apaštalų tikybos išpažinimas. Čia paduoti vaikui reikalingiausi dalykai apie Dievą, apie sutvėrimus, apie žmogaus nupuolimą, atpirkimą, išganyman vedimą, mirimą, iš numirusių atsikėlimą ir amžinąjį gyvenimą.

Antrojoj (16—22) išdėstytas mokslas: a) apie Dievo įsakymus (16—19), b) apie Bažnyčios įsakymus (19—21) ir c) apie įsakymams nusižengimus bei nuodėmes (21—22). Vaikas, mokąs atmintinai Dievo ir Bažnyčios įsakymus, perėjęs šią moralę katekizmo dalį, įgys prideramą tų įsakymų supratimą ir galės pasinaudoti juo tolesnėje gyvenimo praktikoje.

Trečioje (22—3) išaiškinta, a) kas yra malonė, b) sakramentai, c) malda. Šiame pastarame skyriuje parodyta taipgi, ką reiškia kiekvienas sakinys maldoje «Tėve mūsų» ir «Sveika Marija».

Kad lengviau būtų vaikams išmokti, klausimai atspausti mažytėmis raidėmis (petitu), o atsakai, kurie reikia atmintinai mokytis — didelėmis aiškiomis (cicero). Be to, jei, apleidus klausimus, skaityti vienus atsakus — savaime iš jų susidaro trumpas, bet dailus ir tikslingas tikėjimo dėstymas.

Taigi visa tai krūvon suglaudę, baigiame tardami nuoširdų ačiū nepasirašusiam to «Pirmamokslio» autoriui, kaip ir J. M. Žemaičių vyskupui Pr. Karevičiui, jį paraginusiam tą svarbų darbą pradėti ir laimingai lig galo išvesti.

Tiesa, vienam kitam kritikui, rasit, nepatiks naujai ištaisytieji ir čia pirmoj vietoj padėtieji poteriai. Kai kas, nesugebėdamas surasti, kuo nauji terminai bei posakiai pakeisti, gal pagailestaus, kodel nesilaikyta senovės teksto. Tiems čia primenam, kad poteriuose yra du dalyku: 1) glūdinti juose Dievo

apreikštoji mintis ir 2) tą Dievo mintį žmogiškais žodžiais išreiškiančioji forma. Dievo mintis palikta nepaliesta ir naujuose poteriuose; jei čia kas pakeista, tai vienas kitas žodis bei sakinio sustatymas, t. y., jų išorinė forma. Ši gi, kaip ir visa, kas yr žmogiška, nėra nekintama. Kas tuo abejotų, tepasiklausia istorijos: iš ten sužinos, jog poterių tekstas XVI ir XVII amžiais buvo kitoks, negu XVIII ir XIX. Tai yra faktas, gal kam ir nemalonus, bet nieko čia nepadarysi. Kintant šiaipjau gyvai žmonių kalbai, negali nekisti ir poterių tekstas, gyva kalba kalbamasai. Ne mūsų galioje tas kitimas sustabdyti. Kas šiandien nauja, ryt bus visai paprasta, poryt jau sena. Kritikai pamurmėję nusiramins, o jaunuomenė naują tekstą su padėka priims. Dievas gi, kursai neniekino senų poterių, lygiai mielai klausys ir naujųjų, nes jam rūpi mintis ir meilė, o ne raidė bei žodžiai. Tai žinom iš jo paties pamokymo apie tai, kad «raidė užmuša, dvasia gaivina».

2. «Šv. Senojo Įstatymo istorija», kaip ir «Tikybos pirmamokslis», skiriama pradžios mokykloms. Todel joje iš viso terandame tik 30 neilgų pasakojimų, kuriuose betgi paduota beveik visi žymiausi Senojo Įstatymo atsitikimai. Tie atsitikimai nupasakoti čia trumpai, gyvai, aiškiai. Užduodant vaikams po vieną pasakojimą, galima visa Senojo Įstatymo istorija išeiti be vargo per 30 pamokų. Tekstas papuoštas dailiais vaizdeliais, tik gaila, kad kai kurie del netobūlos spaudos technikos ne visai aiškiai atmušti. Su mielu noru rekomenduojame šį vadovėlį pradžios mokykloms.

3. «Šv. Naujojo Įstatymo istorija». Yra tai antra dalis augščiau minėtojo vadovėlio. Ji tokio pat didumo kaip pirmoji, ir kaipo to pat autoriaus veikalas — pasižymi tokiomis pat geromis ypatybėmis: ta pati čia daili kalba, tas pats aiškus ir vaikams suprantamas pasakojimas, tas pats mokėjimas šv. Rašto žodžius trumpai suglausti, neiškreipiant jų

prasmės. Taigi neabejojame, kad ir šis vadovėlis patiks vaikams ir mokytojams.

Trumpai tarus, mūsų pradedamosios mokyklos, ačiū Dievui, yra aprūpintos tinkamais tikybos vadovėliais. Dabar belieka tik užpildyti antra spraga — gaminant panašius vadovėlius viduriniam ir augštesniajam tikybos kursams. Duok Dieve, kad tai kuo greičiausiai įvyktų.

1. GERUMAS. Parašė Tėvas F a b e r a s, Filipinas. Lietuviškai vertė kun. P. L. Kaunas, 1919, 54 psl. in-18.

2. DIEVO KARALYSTĖ YRA JUMYSE. Vertė ir išleido k u n. P. L. Kaunas, 1919, 78 psl. in-18.

Ne iš vieno teko išgirsti nusiskundimą: karas sugadino žmones. Apgavystės, skriaudos, plėšimai, žudymai taip yr nūn įsigalėję, jog tiesiog net baugu daros pažvelgus ateitin. Kuo žmonija taps, kur ji nueis bežengdama ligšioliniu nedorybės keliu?! — Visi pripažįsta, kad taip toliau negali būt, kad reikia ieškoti kokios nors išeities, tam tikro socialio vaisto, kurs visuomenę išgydytų ir vėl padarytų žmonijos gyvenimą jei ne tobūlu, tai bent pakenčiamu. Bet kas tai per vaistas ir kur jis rasti, maža kas težino. O tuo tarpu jis yra arti — tai g e r u m a s. Supažindinti arčiau su juo mūsų visuomenei ir išleistos dvi augščiau nurodyti knyguti. Apie kiekvieną iš jų bus ne pro šalį tarus atskirai keletas žodžių.

1. Pirmosios autorius yra žinomas anglų rašytojas Tėvas Faberas. Daug jis yr parašęs plačių ir gražių asketiškų veikalų. Bet jo «Gerumas» bene bus tik pats geriausis, nes visi kiti tiek neparagina žmonių prie gerumo, kiek šitas — kad ir trumputis. Susideda jis viso labo iš keturių skyrių: I — apie gerumą apskritai, II — apie gerumą mintyse, III — apie gerumą žodžiuose, IV — apie gerumą darbuose.

Patį gerumą autorius apibrėžia šitaip:

Gerumas yra tai savęs paties atidavimas kitiems, arba savęs paties pastatymas kito vieton ir toksai tada su juomi apsiėjimas, kokio norėtumėm sau patiems (8).

Jo šaltinis — yra Dievas. Dėliai to gerumas ir panėši į Dievo malonę; jis « viską saldina»; noras daryti viską gerumu yra «gražiausia sielos ypatybė». Kiekvienas gerumo darbas leidžia mums pasirodyti tikrai teisingiems kits kitam, pamatyti, jog kiekviename žmoguje yra daugiau gera, neg mes pastebėjom turėdami su juo santykių. Mūsų gerumas žadina ir kituose tą gerąją ypatybę. Gerumas nuolat mus artina prie Dievo, jis yra svarbiausias, labiausias Dievo geidžiamas veiksmas pasauly.

Nupiešęs gerumo esmę — autorius toliau nurodo, kaip mūsų gerumas privalo apsireikšti mūsų mintyse, žodžiuose ir darbuose. Kalbėti čia plačiau apie tai negalime, nes turėtumėm perrašyti beveik visą knygelę. Taigi, kam gerumas rūpi — tepasiskaito pats. Skaityti gi patartumėm visiems, ne vien kunigams, nes gerumo visi reikalingi, ar kas bus tėvas, ar vaikas, ar ponas, ar samdininkas, ar rašytojas, ar kritikas, ar mokinys, ar mokytojas, trumpai tarus — visi be išimties. Nes kas laiko save Kristaus sekėju — privalo pereiti per gyvenimą gera darydamas. O to be gerumo padaryti neįstengs.

2. Ši antoji knygutė yra versta iš lenkų kalbos. Ji papildo Fabero rašinį, nes parodo gerumo socialę svarbą visuomenės gyvenime ir žmonių savitarpio santykiuose. Ypač įdomūs čia skyriai apie gerumą šeimynoj, jaunimo tarpe, vargšų šelpime, svetimų nuomonių tolerancijoj, vengime apkalbų ir šmeižtų ir t t.

Kun. A. Alekna. BAŽNYČIOS ISTORIJA. Antroji laida (pataisyta ir praplatinta) su trimis žemlapiais tekste ir spalvuotu žemlapiu gale. Tilžėje, 1920, 251 psl. in-8.

Ši antroji kun. Aleknos «Bažnyčios Istorijos» laida yra žymiai patobūlinta tiek turinio ir kalbos, tiek ir išorinio pavidalo atžvilgiu — ir todel daug kuo skiriasi nuo pirmos laidos, išėjusios prieš 14 metų.

Turiny daug padaryta pataisų ir papildymų, pridėta svarbių faktų, ypač dalyse, liečiančiose Lietuvos bažnyčios istoriją. Skaitytojas ras čia 138, 181—182

ir 222—223 puslapiuose išskaitytus visus Vilniaus vyskupus; 139, 182—183, 224 psl. Žemaičių vyskupus ir 225—226 p. Seinų vyskupus su trumpa kiekvieno jų charakteristika. Tos žinios, išmėtytos įvairiuose raštuose, čia pirmą kartą krūvon sutrauktos. Tokie svarbūs bažnyčios gyvenimo faktai, kaip Rytų atskala ir Vakarų reformacija nušviesti čia tikra objektyvia šviesa, nurodyta ne tik pati įvykių eiga, bet ir tuos įvykius iššaukusios priežastys. Tas istoriškas pragmatizmas ne tik patenkina proto reikalavimus, bet ir patį Bažnyčios istorijos mokslą palengvina. Autorius neslepia ir neigiamų apsireiškimų Bažnyčios gyvenime, anaiptol, jis pats pabrėžia, kad Bažnyčios nariai, žmonės, «įneša į Bažnyčios veiksmą savo silpnumų, netobūlumų, paklydimų» (236). Bet kadangi, nežiūrint tų netobūlumų, Bažnyčia per 2000 metų yra išsilaikius gyva, tatai autorius teisingai mato čia naują įrodymą, «jos dieviškos pradžios ir galybės» (ib.).

Iš šių žodžių skaitytojas jau pats gali suprasti, jog šio veikalo dvasia yra grynai katalikiška. Bažnyčios istorija autoriaus teisingai laikoma *gesta Dei per homines*.

Kaipo toks, šis vadovėlis labai tinka seminarijoms ir kitoms augštesniosioms mokykloms, o taipgi naudingos bus pasiskaityti ir šiaipjau kiekvienam subrendusiam katalikui inteligentui.

Išleista jis dailiai, juo naudojimąsi žymiai palengvina pridėtas gale dvejopas vardų ir turinio sąrašas. Pavyzdys sektinas ir kitus vadovėlius leidžiant.

Kaipo vadovėly, žinoma, daug dalykų čia trumpai tenupasakota, per tai trūksta kai kur aiškumo ir griežtumo. Pav., apie modernizmą, kuriam paskirta vos 6 eilutės, tepasakyta, kad jis stengęsis «iš tikybos padaryti kaži kokį neaiškų jausmą» (214). Toks pasakymas yra ir perbendras ir ne visai teisingas.

Pridėti žemėlapiai daug ką skaitytojui paaiškina. Leidžiant trečia kartą ne pro šalį būtų šį vadovėlį ilustravus žymesnių katalikų veikėjų paveikslais.

K. J. Skruodys. RELIGIJOS MOKYMO METODIKA. Vilnius, 1920, 158 psl. in- 8.

Čia paduota religijos mokymo teorija ir istorija. Autorius, šį veikalą rašydamas, yr naudojęsis daugiausia Spiragos knyga «Spezielle Methodik des katholischen Religionsunterrichts» ir k. Gimnazijų kapelionai ir šiaipjau religijos mokytojai bei kateketai ras čia naudingų, sistematiškai išdėtų nurodymų, kaip reikia vaikai šventosios istorijos ir katekizmo mokyti, kaip jie rengti prie pirmosios išpažinties ir dalyvavimo pamaldose, kokios yra religijos mokslą palengvinančios priemonės (Biblijos paveikslai, rašomoji lenta, vadovėliai, giesmės, jaunuomenės literatūra) ir kaip jomis naudotis ir tt. Labai gražiai čia išrodytas šventosios istorijos naudingumas religijos moksle. Pastaroj (VII-oj) daly paduota ir religijos mokslo istorija nuo pat pirmų krikščionystės gadynių lig mūsų laikų. Autorius mini čia gan plačiai ir vyrus, pelniusius garbę Lietuvoj religijos mokymu bei patarnavusius religijos mokslo metodikai savo raštais, būtent, vysk. Merkelį Giedraitį, vysk. Valančių, vysk. Baroną ir k. Keista tik, kad yr užmiršęs pirmo kat. katekizmo ir Vuiko Postillos vertėją—kan. Daukšą, o kalbėdamas apie Valančių — nenurodo jo «Mokslo Rymo Katalikų» ir «Šventosios Istorijos», nors neužmiršo paminėti jo «Žemaičių Vyskupystės» ir net «Palangos Juzės», kuriems čia visai ne vieta, kaipo su religijos mokslu nieko bendra neturintiems. Apie tokius gi veikalus, kurie religijos mokslo metodikai ex professo paskirti, kaip šit P. Gražbylio (prel. Januševičiaus) «Trumpas rankvedis katekezos ir omilijų apsakinėtojams. Pirmoji ir antroji dvas. iškalbos dalis — kateketika ir omiletika» (Tilžėj, 1904, 65 psl. in-8) ir to pat autoriaus «Viešpaties Dievo Žodžio apsakinėjimas. Jo stovis, ydos ir jųjų priežastįs» (Kaune 1917, 26 psl. in-8), kun. Skruodys, matyt, nėra nė girdėt girdėjęs. O tuo tarpu tų veikalų autorius religijos mokslo metodikai yr kur

kas daugiau patarnavęs negu kun. Pranaitis ar net ir pats Jaunius. Taigi ši pastaroji kun. Skruodžio metodikos dalis yra, matyt, rašyta greitomis ir visai nemetodiškai; žinios gaudytos iš kur pakliūna, net ir iš Čiurlionienės raštelio apie Valančių! Leidžiant naują laidą, būtinai reiktų visa VII-ji dalis iš naujo perdirbti, nereikalingi dalykai išmesti, o trūkstantieji pridėti.

Tačiau, nežiūrint tų netobūlumų, kun. Skr. veikalas reikia laikyti aktualiu ir šiai gadynei ypatingai reikalingu.

Kun. J. Gerutis. TIKĖJIMO KLAUSIMAI. Antras pataisytas leidimas. Tilžė, 1921, 230 psl. in-8.

Yra tai laisvo pašnekesio formoj parašyti atsakymai į įvairius, daromus katalikų tikybai, priekaištus. Tuos priekaištus daro čia tam tikras jaunas žmogus, Garbenis, su savo giminaičiais; dėliai to pirmoj laidoj šis veikalas ir buvo pavadintas «Garbenio nuomonės». Bet kadangi tasai pavadinimas daug kam nebuvo aiškus, tai šiame antrame leidime jis pakeistas aiškesniu: «Tikėjimo dalykai», nes apie juos čia vien ir tekalbama. Vieni tų tikėjimo dalykų priđera dogmatikai, kiti moralei, treti apologetikai. Autorius švelniai, sąmojingai ir draug įtikinamai visus juos aiškina, lygiai senus, k. š., apie Velykinės priedermę («Nieko neužmušiau, nieko nepavogiau»), apie pasninką («Pelenė», «Ko čia kišas Bažnyčia»), apie sielos buvimą («Ar aš turiu dūšią»?, «Smagenų fortepionai»), taip ir pačius naujausius ir moderniausius, k. š., ar dangaus kūnai yra apgyventi protingų būtybių («Žvaigždžių gyventojai»), kaip atsirado žmonės Amerikoj («Amerikos Adomas»), ar įvairios žmonių spalvos neprieštarauja bendrai jų kilmei iš vienų pirmųjų tėvų («Apie įvairias spalvas», «Plaukai, stomuo ir kiaušas»). Neužmirštas čia ir garsusis Galilejaus klausimas («Galilėjus»). Trumpai tarus, yra tai trumpa enciklopedijėlė apologetiškų atsakymų į

įvairius šiandieną daromus katalikams priekaištus. Kaipo tokia, ji bus naudinga kiekvienam katalikui inteligentui, o ypač «ateitininkams» ir «pavasarininkams».

Leidžiant nauju atveju šį Geručio veikalą, abu tomu pirmosios laidos tapo šioj antroj patogumo dėliai sujungtu į vieną. Spauda švari, knygos pavidalas patraukiantis. Geručio kalba gyva, sklandi. Taigi veikalas skaitomas kaip apysaka.

Jei to veikalo prireiks leisti trečia laida, patartumėm išmesti iš jo 34 skyrių—«Garbenis liudytojas», nes jame nupiešti santykiai teatatinka Prancūzijai, ne Lietuvai, o taipgi ir 24-jį, kaipo visai nereikalingą sąmojingumą. Tų išmestųjų vieton reiktų pridurti aiškų sąrašą pajudintųjų knygoj tikėjimo dalykų, nes iš autoriaus sąmojingų antraščių visai negalima suprasti, apie ką ten kalbama. Tuo būdu prireikus surasti greitomis atsakymą į tam tikrą priekaištą, tenka skaitytojui ilgai vartyti visą knygą ir laužyti sau galvą, besistengiant atsiminti, kuriame skyriuj autorius apie reikiamąjį klausimą buvo kalbėjęs. Be tokio «Sachregister'io» knyga nemaža nustoja savo vertės.

Kun. P. Kraujalis. TRYS DVASIŠKOJO GYVENIMO PAGRINDAI. (Pagal M. Meschler'į S. J.) «Švyturio» b-vės leidinys. 1921, 176 psl. in-18.

Mūsų asketiškoji literatūra padidėjo nauju rimtu veikalu. Nėra jis originalus, bet parašytas sekant garsiuoju vokiečių rašytoju tėvu Meschler'iu iš Jezaus Draugijos. Meschler'io knygutės turinys kun. Kraujalio atpasakotas gerai. Gaila tik, kad apleista graži Meschler'io prakalba, kurioje jis dailiai nurodo, kad visos dvasiškojo gyvenimo taisyklės galima sutraukti į tris dalykus: maldą, marinimąsi ir Išganytojo meilę. Meschler'io prakalbos vieton kun. Kraujalis yr įdėjęs savąją, bet joje, pasakęs, jog šiame veikalėly dvasiškojo gyvenimo mokslas esąs palengvintas ir suvestas prie trijų pamatinių praktikų, nenurodo, kokios

yra tos trys pamatinės praktikos, ir todel skaitytojas visai nežino, del ko išsyk imama toliau kalbėti apie maldą. Tai yra nesistematiškumas, kenkiąs pačiam veikalui. Leidžiant naują jo laidą, būtinai reiktų padaryti prakalboj atatinkamų pataisų.

Trims dvasiškojo gyvenimo pagrindams atatinka ir trys šio veikalo dalys. Jos didumo nelygios. Pirma dalis susideda iš 11 skyrių, kuriose aiškinama maldos reikšmė, kilnumas, įsakymų galingumas, pavyzdžiai, būdai, dvasia. Nurodyta taipgi ir pamatinės žinios apie meditaciją. Lūpų maldą autorius vadina «burnine»; atsižvelgiant į žodį «burnot», turintį nedvasišką prasmę, mes terminą «burninė malda» laikome nevykusiu.

Antra dalis — visų plačiausia — turi 17 skyrių. Joje išdėtas marinimosi reikalas, priedermė, privalumai, rūšys (marinimasis išorinis, išvidinis, proto, valios, geidulių), nurodyti būdai kovai su tinginiavimu, baime, piktumu, nekantrumu, ir t.t. Kadangi apie marinimąsi esama net tarp pačių krikščionių klaidingų pažiūrų, tai čia ras skaitytojai ir kelių abejojimų išsprendimą ir bendrų pastabų apie būdo ydas ir t.t.

Pastarojoj daly yra 13 skyrių. Čia aiškinama, kas yra Jezus pats savyje ir kuo jis yra mums. Jis yra mūsų idealas, gyvenimo pavyzdys. Todel išdėtas čia trumpai visas Kristaus gyvenimas žemėje ir jo pasilikimas tarp mūsų Švenč. Sakramente.

Knygelė tinka klierikams, kunigams, vienuoliams ir šiaipjau maldingiems žmonėms. Rašyta ji daugiau inteligentams, bet suprantama ir prasilavinusiems kaimo žmonėms.

Veikalo kalba graži, formatas patogus, rašyba taisyklinga, atskyrus žodį vienok, kurį kun. Kraujalis rašo vienog. Geriausia būtų tą žodį pakeitus žodžiu tačiau. Be reikalo vartajamas čia žodis objektas. Jis reikėjo pakeisti lietuvišku dalyku ar kitu kuo. Mozės vardas rašomas lotyniškai Moyzė su y. Kad čia nėr jokio ilgojo y, tai parodo geriausiai žydiškas to vardo ištarimas—Moišė. Moy-

zės vardas priimta vysk. Skvirecko šv. Rašto vertime; šaknis moze pasitaiko ir kituose žodžiuose, k. š., mozaika, mozaiškas. Taigi brukimas Moyzės yra nieku nepateisinamas.

Kun. T. Žilinskis. KATALIKŲ BAŽNYČIA IR DEMOKRATIZMAS. Antra laida. So Boston Mass. 1918, 62 psl. in-8.

Didesnė Amerikos pilietinė laisvė duoda daugiau progos įvairiems apgavikams mulkinti žmones, išnaudojant jų religinius jausmus. Visoki valkatos, pasivadinę kunigais, pasistato sau altorių ir siūlosi žmonėms klebonu. «Eikite pas mane, sako, aš kunigas, ir ne tik kunigas, bet ir «episkoposas presbyterosas» (Dilionis); kitur buvęs žvakdegis pasistatė sau lūšnelę, pavadino ją «Katedra šv. Petro» ir pats save liepė tituluoti arkivyskupu (Urbonas). Laurence «nezaležnikauja» Mickevičius, kuris save «kaipo vyskupu» vadina. Nesenai plačiai praskambėjo skandalai «nezaležnikų» dvasiškio Jankausko iš Westville Ill, kuris su savo tarnaite buvo paėmęs civilį «šliūbą», pasiteisindamas, kad «ženybos» tai esąs jo «privatiškas dalykas»; bet kitokios nuomonės buvo jo «parapijonys» ir su dideliu triukšmu išmetė jį iš «klebonijos». Tai vėl dabar laikraščiai rašo apie šposus kažkokio «krajavo kunigo», kuris kiekviename mieste vis kitokią nešioja pavardę, kaip štai, Kriščiūnas, Bužinskas, Buzovas, Buza ir t. t. Dargi dabar valkiojasi po Ameriką plačiai žinomas paleistburnis — pliovotojas Mockus. Tas irgi save vadina kunigu.

Iš kitos pusės Amerikoj pasirodo galimi ir tokie faktai, kaip vieno parapijos komiteto uždėjimas 5 dol. bausmės klebonui už paminėjimą pamoksle žodžio «velnias», kitur parapijos kasininkas, saliūnininkas, nemokėdavo klebonui algos kitaip, kaip saliūne, prie baro. Dar kitur komitetas draskė uždangalus nuo langų klebonijoj, pamatuodamas savo pasielgimą tuo, kad jie turį teisės visada matyti, ką klebonas

veikia, ir t. t. Visa tai daroma vardan demokratizmo bei žmonių valdžios parapijose. Dėliai to šios knygos autorius, aprašęs Amerikos demokratišką valstybės sutvarkymą, nurodo, demokratiją tegalint pavykt vien tautose, gerai pažengusiose švietime ir pripratusiose prie savivaldos. Tautose mažai civilizuotose, kur valdžią dažnai užgriebią klikos, demokratizmas virstąs netvarka ir demoralizacija, pav., Meksikoj ar sovietų Rusijoj.

Bažnyčia principialiai nesanti priešinga demokratizmui, nes joj irgi viskas daroma liaudžiai, bet ne viskas per liaudį. Kristus pats paskyrė Petrą ir apaštalus, tie skyrė vyskupus ir kunigus. Taigi čia viskas eina iš viršaus, ne iš apačios. Dėliai to parapijonys netur teisės rinktis sau kunigų, o ir parapijos turtų valdyme tegal būt vien klebono padėjėjai, ne savistoviai šeimininkai: parapijos nuosavybė lieka visada bažnyčios, o ne žmonių nuosavybė. Į klausimą, ar katalikas bei katalikų kunigas gali būti demokratu, atsakęs teigiamai, autorius toliau nurodo, kad Amerikos «tikriems demokratams» rūpi Bažnyčios griovimas ir bedievybė, ir kad jie tai ir yra vienybės ardytojai tarp Amerikos lietuvių.

Knygelė parašyta gyvai, aiškiai, pilna faktų, imtų iš Amerikos gyvenimo. Tie faktai turėtų būti perspėjimu ir mūsų kunigijai, kaipo parodantieji, prie ko veda antibažnytinė agitacija visokio plauko laisvamanių, besidangstančių modernia demokratizmo skraiste. Kiekvienas kunigas privalėtų šį veikalėlį atidžiai perskaityti.

MISIONORIAUS UŽRAŠAI. Parašė kun. R. W. Alexander. Lietuviškai vertė Broliai Marijonai. Chicago, 1921, 189 psl. in-8.

Kas šiandien neužsiima beletristika. Apysakų rašytojų būry rasi karalienių ir ministerių, milionierių ir rankpelnių, filosofų idealistų ir daktarų materialistų... na, netrūksta ten kunigų ir vienuolių. Tokie vardai, kaip H. Bensono, P. Sheehano, arba jezuitų

Colomos ar Špilmano šiandieną yra plačiai žinomi katalikų pasauly. Čia tenka priskirti ir naujas beletristiškas talentas Tėvo Aleksanderio asmeny. Ar jis yr išleidęs didesnių apysakų, mes nežinom. Bet iš jo lietuviškai išverstų «Misionoriaus užrašų» matyt žymus gabumas, sujungtas su tikru mokėjimu domėtis gyvenimo smulkmenomis ir jas krauti į dailias scenas bei vaizdelius.

Kaipo misionieriui, T. Aleksanderiui rūpi tikybos reikalai. Jo noras, kad žmonės gyventų ir mirtų kaip žmonės, su Dievu, o ne kaip gyvuliai. Jam labiau brangu žmonių sielos ir jų gyvenimas Dieve. Taigi visų jo 28 vaizdelių, iš kurių susidaro jo «Užrašai», fabula sukas vien aplink tikybos dalykus. Štai keletas pavyzdžių. «Šeimynos apaštale» Percy Brown'as, šešerių metų protestantų tėvų vaikas, dailiu Kristaus paveikslu patrauktas, ima lankyti katalikų bažnyčią, bando eiti išpažinties ir galop, tapęs kataliku, palengvėl savo gerumu atverčia visą šeimyną. «Vyskupo pasakoj» parodyta, kiek viena nusižeminusi vienuolė gali savo maldomis išmelsti malonių augštam Bažnyčios hierarchui. «Daktare Thorne» parodyta, kaip mažytė mergytė, matydama negailestingai mušant mulą, yra subarus mušėją — ir tuo savo gailestingu darbu yra padarius iš mušėjo gailestingą daktarą. Vaizdely «Mergina apaštalas» nupieštas gražus prastos airės tarnaitės tipas, kuri savo natūraliu sveiku maldingumu ir gerumu patraukia prie Dievo racionalizmu užsikrėtusią ponią.

Kai kurie T. Aleksandero vaizdeliai savo rašymo būdu primena mūsų Valančių. Tas panašumas ypač žymu vaizdeliuose «Apie Juozą Wigginsą» ir «Gaila mažos Magdelės».

Bendra «Užrašų» ypatybė — troškimas žadinti skaitytojuose gerų jausmų, kelti jų širdis prie Dievo. Taigi jų sulietuvinimas ir išleidimas — yra nemažas Tėvų Marijonų nuopelnas.

Apie patį vertimą reikia pasakyti, kad jis nelygus. Tai ir nenuostabu, nes vertė juos net trys žmo-

nės: kun. Pr. Bučys, kun. Serafinas ir br. Juoz. Mačiulionis. Bet apskritai tarus, vertimo kalba aiški, daili, ir taisyklinga, atskyrus vieną kitą žodį k. š., lošti viet. vaidinti, dadėjo v. pridėjo ir k. «Misionoriaus Užrašai» turėtų rastis kiekviename katalikų knygyne ir net kiekvienoj katalikų šeimynoj.

Kupranas. BROLIUKUI DOBILĖLIUI. Patarimai ir pamokymai mūsų vaikinams. Sv. Kąz. D-jos leidinys № 324, 99 psl. in-18.

Žmonės vadina pasaulį margu, kaip genys. Teisingiau bus pasakius, pasaulis ne tiek panašus į tą girios paukštį, kiek į pačią girią. Gyvenime, kaip girioj, daug visokių kelių, daug pavojų, lengva suklysti be vadovo. Kupranas pasiryžo būti tuo vadovu bent mūsų jaunimui. Tuo tikslu jis prieš porą metų yr patiekęs dailių praktiškų patarimų ir pamokymų mūsų mergaitėms («Sesutei Rūtelei»), dabar tokių pat patarimų ir pamokymų teikia mūsų vaikinams naujoj knygutėj («Broliukui Dobilėliui»). Yra tai tikras vaikinų vadovėlis, apimąs visą jų jaunystę iki jiems pasirinkant galutiną gyvenimo kelią. Trumpais gyvais žodžiais, dailiais prilyginimais parodyta čia svarba jaunystės, laikymosi Dievo, nesidavimo suvedžioti, mokslo pamylėjimo, tėvų gerbimo, sekmadienio šventimo, skaistybės, būdo lavinimo, drąsos, linksmumo, skaitymo gerų knygų ir t.t.

Straipsny «Viešpats alkoholis» išdėta alkoholio kenksmingumas. Kitame «Še lauk»—raginama mesti rūkymas, kortų lošimas, smuklių lankymas, šokiai, bastymos naktimis.

Kareiviams įdėta atskiras straipsnis — «Lietuvos kareivis». Čia dailiai išdėtas reikalas tėvynė ginti, jai pasišvęsti ir kitokios doro lietuvio kataliko kareivio priedermės.

Kadangi jaunystė baigias pasirinkimu sau nuolatinio pašaukimo — pasaulinio bei dvasiško, tatai autoriaus pridėta gale dar keletas minčių apie vie-

nuolyną ir moterystę. Šiame pastarame jauni skaitytojai ras sau ypatingai svarbių patarimų.

Kadangi knygutės kalba dideliai populari ir aiški, tatai ji lygiai tinka tiek miestų, tiek kaimų jaunimui. Ją gali su didele nauda skaityti ir «pavasarininkai» ir «ateitininkai» ir nesugedęs socialistiškas jaunimas, nes autorius kalba į jauną vaikiną, visai nežiūrėdamas, kurion jis partijon yr įsirašęs. Taigi reikia tikėtis šią knygelę pasklisiant plačiai po visą Lietuvą ir turėsiant didelio pasisekimo.

Kun. Konradas Hock'as. DIEVO AKYVAIZDOJE. Iš 7-os laidos vertė Byras. Tilžė, 1922, 184 psl. in-16.

Žmonių gyvenime po karo žymu pakrypimas blogon vagon. Dievas ir jo įsakymai kaskart dažniau atvirai minami po kojų. Girtuoklystė, paleistuvystė, galima sakyti, yr užliejus Lietuvą. Nuosavybės negerbimas virto sociale liga. Tarp mano ir tavo nebedaroma jokio skirtumo. Viešai skinama svetimi obuoliai, kriaušės, slyvos, kasama svetimos bulvės, grobiama svetimas šienas, javai ir kitkas. Trumpai tarus, elgiamasi lyg visai Dievo nebūtų, lyg Jis nebūtų davęs 10-ies įsakymų, arba būtų juos pakeitęs naujais: paleistuvauk, vok, plėšk, žudyk kas pakliūn... Karas su savo nuolatiniais plėšimais, žudymais ir kitokiomis neteisybėmis atbukino žmonių sąžinę. Jie beveik visai užmiršo Dievą.

Supratęs tai, kun. K. Hock'as yra vokiečių kalba parašęs knygelę apie pratinimąsi gyvent Dievo akivaizdoje. Jos trumpu laiku išėjo 7 laidos. Mūsų darbštus rašytojas Byras gerai padarė išversdamas ją lietuviškai.

Veikalas padalintas septyniais skyriais. Pirmame išdėtas Bažnyčios mokslas apie Dievo visur buvimą, apie Jo gyvenimą teisingojo sieloj ir Jėzaus buvimą Švenč. Sakramente. Antrame nurodyti keliai, kuriais einant galima išmokti elgtis Dievo akivaizdoje, atsimenant nuolat, jog Dievas yra prie mūsų, aplink mus ir mumyse. Trečiame paduotos priemonės

tam Dievo atsiminimui sustiprinti ir gaivinti. Jomis yra—trumpi atsidusimai, atsidavimas Dievui, įvairių dorybių aktai, pasikalbėjimai su Dievu, ėjimas Dievop per sutvėrimus. Pastaruose trijuose skyriuose išdėta—pamatinės taisyklės, mokinantis Dievo akivaizdą prisiminti, Dievo akivaizdos prisiminimo pavyzdžiai, Dievo akivaizdą prisimenant sutinkamos kliūtys. Galop pastarajame atsakoma į priekaištus pratinimuisi Dievo akivaizdoje gyventi.

Priedėly paduota «septynios priemonės, kuriomis nuolat naudojantis atsiekiama tikras vidujinis gyvenimas». Jos yra šios:

1. Kas valandą mąstyti apie Dievo akivaizdą. Paskui jau po du tris kartus per valandą. Toliau dar dažniau.

2. Kiekvieną valandą mažiausiai po kartą nusižeminti prieš Dievą.

3. Kiekvieną valandą sužadinti savyje nors kartą Dievo meilės aktą.

4. Kas valandą sužadinti savy norą tapti doresniu, dvasiškesniu, šventu.

5. Kas valandą melsti Dievo malonės tobūlam vidaus gyvenimui pasiekti.

6. Kas valandą, o dar geriau kas valandos ketvirtį daryti sąžinės sąskaitą, ar galėjo Dievas tuo laiku būti mumis patenkintas?

7. Kas valandą, nors po kartą, ko nors išsižadėti ir kam nors pasiaukoti.

Platesniu tų taisyklių išaiškinimu baigiasi ši knygelė.

Kam ji tinka? Vertėjo išmanymu, ji tinka ypatingai toms sieloms, kurios stengias eiti tobūlybės keliu, bet naudinga ir kiekvienam tikinčiam žmogui, nes Kristus yr pasakęs v i s i e m s žmonėms: «Būkit tobūli, kaip ir jūsų dangiškasis Tėvas yra tobūlas». Ir iš tikrųjų metas jau mesti seną pažiūrą, kad tobūlybė, šventumas — tai vien kunigų ir vienuolių uždavinys, kad šiaipjau žmonės galį be jų apsieiti. Tai dideliausia klaida, tai herezių herezis, griaunanti iš

pamatų vyriausią krikščionystės tiesą — susijungimą Kristuje tobūlos dievystės ir žmogystės. Kad ir be galo skirtingi, tačiau tiedvi prigimti buvo Kristuje harmoningai sujungti; žmogiškoji Kristaus valia ir energija aktyviai veikė laisvai pasiduodama Dievo valiai. Toks sinergizmas žmogaus ir Dievo valios privalo apsireikšti ir visame krikščionijos gyvenime, tiek atskiruose asmenyse, tiek socialėse grupėse, tiek pačiose valstybėse. Tas gyvenimas turi būti kiaurai persisunkęs dieviškuoju elementu, Kristaus dvasia. Taigi yra kas visuomenės veikėjas — teesie tobūlas, šventas veikėjas, yra kas ministeris, — teesie tobūlas, šventas ministeris, yra kas rašytojas—teesie tobūlas, šventas rašytojas ir t. t. Tik tokie, pilni Kristaus, dvasios, veikėjai teįstengs patraukti visuomenę Dievop ir viską atnaujinti Kristuje. Teoretikai, tepaliekantieji Dievui tiktai Bažnyčią, o visą pasaulinį gyvenimą mėginantieji sutvarkyti vien antikrikščioniškais pamatais, yra pavojingiausi paklydėliai. Tokios pažiūros laikėsi sena Bizantija ir pražuvo. Su Lietuva tai atsitiktų dar greičiau. Taigi skelbėjų, gražinančių šiandienį gyvenimą Dievop, mums reikia kuo daugiausia. Iš tos priežasties negalima nepasidžiaugti kun. Hock'o nurodytojo veikalo sulietuvinimu.

Verčiant nesilaikyta vergiškai teksto; vietomis jis, matyt, trumpintas, ir stengtasi versti, kiek galima laisviau, kad knyga neatsiduotų vokiškumu. Apskritai tariant, tas tikslas atsiektas, bet, deja, ne visur. Leidžiant šią knygelę antru atveju, patartumėm vertėjui atidžiau peržiūrėti jos tekstą, nes jame pasitaiko vietų, priešingų lietuvių kalbos dvasiai. Pav., sakinys: «Septynios priemonės, kuriomis nuolatinis naudojimasis veda į tikrąjį gyvenimą» (176), yra visai nelietuviškas. Užuot: «maldauk Dievo malonės pasiekti tobūlą gyvenimą» — lietuvis pasakytų: «maldauk Dievo malonės tobūlam gyvenimui pasiekti» ir t. t. Tokių sintaksės įžeidimų yra Byro vertime nemaža.

Rašyba irgi šlubuoja, bet spaudos klaidų nedaug. Tepatėmijom vos vieną kitą.

Nežiūrint tų netobūlybių, tikimės šį veikalą turėsiant Lietuvoj pasisekimo, ypač tarp gyvenančių maldingą gyvenimą.

Kun. D-ras A. Maliauskis. AR BEVERTA TIKĖTI. Kaunas, 1922, 32 p, in-18.

Netikėjimui beplintant, tenka ir pas mus įrodinėti tikėjimo racionalumas ir reikalingumas. D-ro A. Maliausko brošiūra tam ir yra parašyta. Skiriama ji liaudžiai, bet tinka pasiskaityti ir inteligentui.

Kadangi krikščioniškos religijos pamatu yra Kristaus mokslas, kuris yra užrašytas Evangelijose, tatai autorius pirmiausia ir įrodinėja, kad evangelijos buvusios parašytos 1-me amžiuje po Kristui, kad jų autoriais buvę arba Kristaus mokiniai (k. š. Matas ir Jonas) arba artimi mokiniams žmonės, kaip Lukas ir Morkus. Kaipo tokie, jie gerai žinojo Kristaus mokslą, taigi ir negalėjo jo iškreipti. Negalėjo iškreipti Kristaus mokslo nei jo priešininkai, nes apaštalai ir tikintieji to nebūt leidę. Taigi tenka pripažinti, kad Kristaus mokslas, išsilikęs Evangelijose yra tikras. Bet kadangi ilgainiui įvairi atskalūnaį ėmę savotiškai aiškinti Kristaus mokslą ir tuo sukūirę daugybę naujų tikėjimų, tatai autorius toliau gvildena klausimą, «ar kiekvienas tikėjimas yra geras». Remdamasis neabejotina tiesa, kad Dievas yra amži. na teisybė ir negali žmonių klaidinti vieniems sakydamas taip, o kitiems apie tą patį dalyką kitaip, autorius prieina išvadą, kad tikėjimas tikras tegali būti tik vienas, būtent tas, kurį yr įkūr ęs pats Kristus ir kur yr priėmę ir išlaikę lig šių dienų Kristaus mokiniai ir tolesni jo įpėdiniai. Baigias brošiūra įrodymu, kad tikras mokslas nėra priešingas tikram tikėjimui, kaip tai parodo daugybė garsių mokslininkų buvusių drauge ir tikinčiais krikščionimis.

Būdama parašyta aiškiai ir populariai, ši brošiūra verta kuo plačiausiai paskleisti tarp moksleivių, fabrikų darbininkų ir šiaipjau liaudyje, kur platinama

bedieviškos pažiūros. Ji ne vienam atidarys akis ir nušvies bedievystės sofizmų niekingumą. Tik naujoj laidoj reiktų ištaisyti 6-me psl. spaudos klaida: Rymire viet. Ryme ir.

KRISTAUS SIELA, PAŠVĘSK MANE. Maldingo krikščionies pašnekėsiai su Viešpačiu švenč. Sakramente. Vertė P. Rauduvė. Kaunas, 1922, 184 p. in-24.

Yra tai rinkinys dvasiškų dūmojimų bei atsidūsimų aplankant Švenčiausiąjį Sakramentą. Nežinomas autorius yr paėmęs žinomąją maldą «Kristaus siela, pašvęsk mane» (Anima Christi, Sanctifica me, corpus Christi salva me....) ir kiekvieną jos atsišaukimą padaręs savo dūmojimų bei maldų tema. Besiplečiant Lietuvoj pastaruoju laiku Švenč. Sakramento adoracijai ir bedidėjant adoruojančiųjų skaičiui buvo jaučiama reikalas tam tikro vadovėlio lankantiems Švenč. Sakramentą. Tokiu vadovėliu gali būti minėtoji Rauduvės knygelė. Joje nurodoma kuo yra mums Kristus Švenč. Sakramente, kokių malonių teikia maldingoms sieloms ir kuo jos gali atsilyginti tam savo didžiausiam geradariui Kristui ateidamos jį aplankyti,

Vertimas yra geras, kalba taisyklinga, nors vietomis konstrukcijų pasitaiko apysunkių.

MOKSLO LITERATŪRA.

Filosofija.

UNTERSUCHUNG DER HERSTELLUNG DER SUBJEKTIVEN GLEICHHEIT bei der Methode der mitteleren Fehler unter Anwendung der Registriermethode. Inaugural - Dissertation zur Erlangung der Doktorwürde der hohen philosophischen Fakultät der Universität Leipzig vorgelegt von Johann Stephanowitsch. Mit zwei Textfiguren und drei Tafeln. Leipzig Wilh. Engelmans. 1912, 44 psl. in-8.

Šioje mūsų tautiečio kun. Stefanavičiaus disertacijoje gvildenama keletas klausimų, kuriuose eksperimentalės psichologijos specialistai kol kas dar ne visai tesutinka. Autorius stengės savo eksperimentaliais tyrinėjimais privesti juos prie galutino savo pažiūrų sutaikinimo. Ar tas sutaikinimas įvyks, sunku pasakyti, bet surinktų kun. St-aus faktų ir eksperimentalių bandymų vertė nuo to nė kiek nepareina. Jie yra tikri, jokio abejojimo neprileidžiantys, nes yra gauti mokslišku metodu, pasigaunant tam tikro fiziško aparato, kurį autorius gan plačiai aprašo (4—13 psl.) Mums betgi regis, nemačiusieji to aparato vargiai iš vieno aprąšymo besupras, kaip jis funkcionuoja ir kaip su juo reikia eksperimentai daryti.

Aplamai sakant, kun. Stef. veikalas yra labai specialus ir, kaipo toksai, vien tik specialistams yra teprieinamas. Autorius nuo pat pradžios eina tiesiog in medias res; jis suponuoja, kad jo skaitytojas gerai žino, ką reiškia «subjektive Gleichheit», kas tai yra «Methode der mittleren Fehler», arba «Registriermethode», iš kur ir kaip atsiranda «**r**-und-**f**. **g**-und **k**-Fälle», kas tai funkcijos «Fu(x), Fg(x), Fk(x) ir t. t.

Jis tat nė nepaduoda definicijų tų šiaipjau skaitytojams visai naujų dalykų. Todel ir matematiškas formulas, kuriomis savo tyrinėjimuose naudojasi

(16—18 psl.), ima gatavas iš prof. Wirth'o psichofizikos, visai neparodydamas, iš kur ir kaip jos yra išvedamos. Autorius, matyt, manė, užteksią to, kad jį supras tokie mokslo vyrai, kaip Wundt'as, Wirth'as ir k. psichofizikos žinovai. Na, ir tą tikslą jis pilnai yr pasiekęs. Augštojo filosofiškojo Leipcigo fakulto profesoriai su pačiu Wundt'u priekyje, ne tik šią mūsų tautiečio disertaciją yr perskaitę, ne tik ją pagyrę ir savo moksliškame laikraštyje (Psychologische Studien, herausgegeben von Wundt. VIII Band.) atspausdinę, bet ir jaunam jos autoriui moksliškąjį filosofijos daktaro laipsnį pripažinę.

Vokiečių papročiu disertacijos pabaigoje prikergta gerb. doktoranto «Lebenslauf», t. y. trumputė biografija, parodanti, kur ir kada jis yr gimęs, kur, kada ir ko mokinęsis. Sąrašas visų mokslų, kurių mūsų jaunas daktaras yra klausęs, sudaro ištisą litaniją, užimančią ilgą petito puslapį. Pasirodo, jog be pamatinės savo specialybės — psichologijos, jis yra studiavęs ir fiziologiją su smegenų anatomija, ir psichiatriją, ir pedagogiką, ir sociologiją, ir metafiziką, ir filosofijos istoriją, ir zoologiją su gyvulių psichologija, ir botaniką, ir paleontologiją, ir geologija, ir fiziką, ir chemiją, ir mineralogiją, ir matematiką, ir astronomiją, ir kai kurias filologijos šakas (k. a. slavistiką) ir t. t. Na, duok gi, Dieve, jaunam mūsų daktarui ir «Draugijos» bendradarbiui visas tas žinias sunaudoti tėvynės naudai, o «Draugijai» pagaminti ne vieną mokslišką straipsnį.

Stasys Šalkauskis. SUR LES CONFINS DE DEUX MONDES. Essai synthétique sur le problème de la Civilisation Nationale en Lituanie. Genéve, Atar, 271 psl. in-8.

Štai naujas, dailiai išleistas veikalas apie Lietuvą prancūzų kalba. Jis skirta kitataučiams, bet naudingas pasiskaityti ir šiaipjau lietuviui inteligentui, juoba kad pajudintas čia — mūsų tautinės civilizacijos bei istoriškojo Lietuvos pašaukimo klausimas yra visai naujas, mūsų raštijoj dar niekieno ex pro-

fesso negvildentas. Be naujumo šis klausimas šiandieną turi dar ir ypatingą aktualumo požymį. Nes siekiant nepriklausomos Lietuvos, būtinai reikia turėti ir aiškus nusistatymas, ką mes, tapę nepriklausomi, veiksime, kurion pusėn savo pastangas kreipsime, kokius idealus vykinti stengsimės.

Atsakyti į tai nelengva, o gal net kol kas ir negalima. Taigi ir tenerūgoja skaitytojas, neradęs čia griežto ir konkretaus mūsų istoriškojo pašaukimo problemos išgvaldymo. Autorius net ir neturėjo galvoje teikti gatavų, baigtų formulų. Jam terūpėjo vien parodyti Europai bendrą Lietuvos orientaciją ateities linkon, logiškai plaukiančią iš mūsų praeities. Šią orientaciją jis yr suformulavęs, apskritai tariant, gana gerai ir teisingai. Tai, mums matos, pripažins kiekvienas, kas šią S. Šalkauskio knygą bus skaitęs.

Be įžangos dalinasi ji trichotomiškai: pirmoji dalis tai tezė, antroji antitezė, trečioji sintezė. Tezėj nurodoma etnografiškos Lietuvos branduolys ir Rytų civilizacijos jam įsrava istoriškame kelių amžių procese lig Liublino unijos. Antitezė — tai Lietuvos pakrypimas nuo Rytų — Vakarų linkon susidedant su lenkais vienan politiškan organizman. Galop sintezė — tai mūsų tautinis atgijimas ir jojo iškeltos mūsų tautinės, kultūrinės ir valstybinės nepriklausomybės idealas. Autorius teisingai pažymi, kad jaunoji Lietuva nėra koks padaras iš nieko; joje esama visokių įsravų iš Rytų ir Vakarų, ji yra įsiurbus ir graikiškai-slaviškų kultūrinių elementų ir lotyniškai-lenkiškų, bet visa tai ji savy yr savotiškai sujungus, susintetinus ir pavertus savo gyvos dvasios kūnu. Tuo būdu naujoji Lietuva, išaugus ir subrendus, nebegalės tenkintis siaurais vienpusiškais Rytų bei Vakarų idealais, ji stengsis juos pakeisti savais naujais, kuriuose Rytų ir Vakarų civilizacijos kraštutinumai dingtų augštesnėje sintezėje, ir tuo būdu virstų nauju pažangos etapu, praskambėtų nauju Lietuvos žodžiu, svarbiu ne vien mums, bet ir Ry-

tams bei Vakarams, o per juos ir visai žmonijai. Kad tie kilnūs spėjimai nėra gryna svajonė, autorius nurodo tris anos plačios sintezės skelbėjus dabartinėje Lietuvoje: Vydūną dramoje, Čiurlionį—dailėje ir muzikoje ir A. Dambrauską — filosofijoje. Iš lietuvių daug kas čia gal ir nesutiks su autoriaus kritiškais įvertinimais anų trijų veikėjų, bet pats nurodymas, kad lietuvių pašaukimas yra ieškoti anos naujos sąmonės, viską apimančios sintezės moksle, filosofijoj, dailėje ir religijoj, būti tarpininkais-jungėjais Rytų ir Vakarų—šis nurodymas, mūsų išmanymu, reikia pripažinti teisingu. Ar pačiam autoriui pavyks toji sintezė bent jo specialybėje — filosofijoje atsiekti, mes nežinom, bet remdamies dailiais autoriaus straipsniais «Bažnyčia ir kultūra»[1]) o taipgi ir šiuo veikalu, manome turį teisės daug ko tikėtis iš S. Šalkauskio. Tiek apie šio veikalo turinį:

Kai del paviršutinio jo pavidalo, tai jam nieko negalima prikišti. Tekstą puošia gražios Čiurlionies paveikslų reprodukcijos o taipgi kelios augščiau minėtųjų mūsų veikėjų fotografijos. Tarp jų randas ir Mickevičiaus portretas, nes autorius tą lenkiškai rašiusį dainių taipogi laiko tipišku lietuviškos dvasios reiškėju,

Ilgainiui tariamės bus pateikta platesnė apie šį veikalą studija. Tuo gi tarpu dėliai vietos trūkumo negvildendami jo plačiau, patariame visiems, kas moka prancūziškai, atidžiai patiems jį perskaityti: jis visai to vertas.

A. Jakštas. LOGIKOS EVOLUCIJA. Kaunas, 1919 m., 15 psl. in-8.

Pernai (1919) A. Jakštas yr išleidęs «Logikos vadovėlį». Šioj brošiūroj, lyg papildydamas jį, autorius tiekia žiupsnelį įdomių žinių apie įvairias vadovėliuose paprastai neminimas logikos rūšis, būtent apie gyvulių, vaikų, primityvių žmonių logiką ir galop

[1]) Jie buvo įdėti „Draugijoj" 1913 m. (XXI T.)

apie naujausią kai kurių filosofų prasimanytą viršlogiką pavadintą nauju metalogikos vardu.

Paduotosios čia žinios, kiek žinom, pasirodo mūsų literatūroj pirmą kartą ir yra dideliai įdomios. Ypač pažymėtinas nurodytas čia skirtumas tarp gyvulių logikos ir mūsų paprasto protavimo. Metalogikos principai išdėta pertrumpai ir kai kam gali duoti net progos įvairiems priekaištams. Bet giliau mintijantieji filosofai ir net teologai, tikimės, neras čia nieko, ko nebūt galima pateisinti nurodytais, autoriaus šaltiniais ir brošiūros tikslu.

Antram A. Jakšto «Logikos» leidime ši brošiūrėlė prikergta, kaipo papildomoji pamoka.

Kun. Pr. Bučys. ŹMOGUS IR GYVUOLYS. Chicago Ill., 1920, 64 p. in-16.

Ėjusieji pernai Amerikos «Drauge» įdomūs kun. d-ro Bučio straipsniai apie ‹Žmogų ir gyvuolį» nun pasirodė surinkti atskiroje knygelėje. Ji parašyta labai aiškiai, gyvai ir kaipo judinanti daug kam rūpimąjį ir įdomų klausimą be abejo ras nemaža skaitytojų.

Autoriaus norėta joje nurodyti, ką sako apie žmogaus pradžią šv. Raštas, ir ką gali pasakyti nūn apie tai tikras gamtos mokslas.

Sekdamas rimtais mokslininkais autorius žmogus atsiradimo klausime atskiria penkis įvairius klausimus, būtent:

1) Iś kur atsirado žemėj gyvybė?

2) Ar augalų bei gyvulių veislės savaime keičiasi ir tuo dauginasi?

3) Ar žmogaus kūnas taip pat yra išsirutulojęs iš žemesnių gyvulių, kaip sakysim, sodnų kriaušės iš laukinių?

4) Ar žmogaus siela su visomis jos jėgomis yra ne kas daugiau, kaip išsitobūlinusio kūno padaras?

5) Ar šv. Rašto tvirtinimas, žmogų esant Dievo sutvertą, nėra klaidingas?

Teisingu autoriaus pasakymu, norint nuodugniai į šiuos penkis klausimus atsakyti, reiktų prirašyti penkias storas knygas.

Autorius nesiimdamas to didžiulio darbo, tarėsi, būsią geriau parašius vieną trumpą popularę brošiūrėlę, kurioje ir tepaduoda vien «stambiuosius dalykus». Negvildendamas hipotezės apie gybybės perkėlimą žemėn iš mėnulio ar kitų dangaus kūnų bei savaiminį jos atsiradimą, kun. Bučys pradeda tiesiog nuo gyvulių atsiradimo.

Paminėjęs Peterburgo universito profesoriaus Šimkevičiaus nuomonę, kad visos gyvių veislės ir rūšys žemėje yra kilusios iš vienos šaknies, nes visose jose matyt vieno tipo žymių, autorius teisingai nurodo, jog tikėjimo mokslui visai nerūpi, ar pradžioje buvo tik viena gyva veislė, ar tokia daugybė kaip dabar. Dievas vistiek yra visos gyvybės kūrėjas, ar jis tiesiog kiekvieną veislę padarė, ar sutvėręs pradžioje tik vieną, visas kitas iš jos yra išvedęs. Jei kada nors gamtos mokslas įrodytų, kad Dievas pradžioje yr sutvėręs tik mažyčio grybelio sėklą, o paskui iš jos išvedęs visą žolių, girių, žuvų, paukščių ir gyvulių įvairybę, tai nebūtų nieko priešinga šv. Raštui, nei nusilpnintų jo, bet palengvintų tik mums jį suprasti. Dėliai to gyvijos evoliuciją bei vienų veislių atsiradimą iš kitų pripažįsta šiandieną beveik visi gamtininkai. Tai pažiūrai pritaria net ir geriausi katalikai pasižymėjusieji savo didžiu mokslu gamtos srityje, k. š., Vysk. Jurgis Mendelis, kunigai Erichas Wassmann'as, H. Muckermann'as ir k. Absolučios veislių nekeičiamybės tesilaiko nūn vien kai kurie teologai fiksistai. Bet fiksizmas permaž turi jėgų, kad įsteigtų nugalėti evolucionizmą.

Sunkesnis yra žmogaus kilmės klausimas. Šv. Rašte apie tai tik tiek tepasakyta, kad «V. Dievas padarė iš žemės molio žmogų ir įkvėpė jam į jo veidą gyvybės kvapą» (Gen. II, 7). Tuo nurodyta, jog žmogus yra Dievo padaras ir jog jame yra du elementu: žemiškas, imtas iš žemės ir dvasiškas, imtas

iš Dievo. Bet klausimas, kaip Dievas yr padaręs žmogaus kūną iš molio, pasilieka atviras. Kaip pasaulį taip ir žmogaus kūną galėjo Dievas vienu akies mirksniu sukurti, bet galėjo tą kūrimo darbą ištęsti milionais metų. Del kosmogonijos milionų metų šiandieną jau nebesiginčijama. Mums matos, nėra jokio pamato ginčams ir del antropogonijos milionų metų, atsimenant, jog Dievas pasauly paprastai veikia per gamtos jėgas, pats tik retkarčiais teįsikišdamas.

Del Ievos sutvėrimo (Gen. 2. 21. 22) autorius nepagiria pažiūros tų katalikų, kurie Biblijos moteriškės sutvėrimo aprašymą laiko Adomo regėjimu bei sapnu, po kurio Dievas atvedė pirmam vyrui moteriškę. Jisai laiko tokį aiškinimą «perdrąsiu» ir «rimtam moksle nevartojamu». Mus tai nelabai įtikina. Hipotezėmis neuždrausta naudotis ir teologijoj, taip pat, kaip ir kituose moksluose. Reikia tik, kad hipotezės turėtų pamatą. Anoje gi Bučio pavadintoje «perdrąsia» hipotėzėje pamatas yra, nes pats šv. Raštas aiškiai mini, jog Dievas buvo Adomui užleidęs miegą. Vadinas, Adomas matė moteriškės sutvėrimą miegodomas, ne budėdamas. Tiesa, galėjo Dievas moteriškės sutvėrimo būdą apreikšti Adomui ir jam atbudus, bet toki nuomonė bus irgi ne kas kita, kaip vien gryna hipotezė, tik daug silpnesnė už pirmąją, nes Šv. Rašte niekur nėra pasakyta, kad Dievas Adomui būtų apreiškęs moteriškės tvėrimo būdą.

Toliau autorius ginčijasi del žmogaus kilmės iš bezdžionės, griaudamas darvinistų įrodymus žmogaus ir bezdžionės panašumo, išrodinėdamas didelį žmogaus kūno skirtumą nuo bezdžionės kūno. Tarpinės grandies tarp žmogaus ir bezdžionės, bei tariamųjų pusiaužmogų jis nepripažįsta, pažymėdamas, kad pasakoms apie pusiaužmogius tetiki vieni pusmoksliai. Atrastoms seniausių žmonių kaulų iškasenoms autorius yra linkęs pripažinti net 100.000 metų senumą. Bet kadangi tuose kauluose nematyt žymios atmainos, tai tuo remdamasis jis nori matyt ten

įrodymą griaunantį pačią veislių keitimosi hipotezę. Galutina autoriaus išvada yra išreikšta šiais žodžiais: «Gamtoje yra evolucija, bet ji nežengia iš negyvos medegos į gyvąją. Veikiausiai ji nežengia iš gyvulio į žmogaus kūną» (21 p.).

Antras brošiūrėlės straipsnis paskirta žmonių veislėms. Nurodęs Blumenbacho ir Ehrenreicho žmonių veislių klasifikaciją, autorius įrodinėja, jog «visi žmonės Nojaus vaikai» ir aiškina, kaip žmonės galėjo atsirasti Amerikoje. «Jie galėjo pereiti iš Kamčatkos Azijoje į Aliaską Amerikoje. Siauriausis tarpas tarp Azijos ir Amerikos tesiekia vos 36 amerikinių mylių. Be to Beringo juroje yra daug salų tarp Azijos ir Amerikos, galop «Beringo perlaja kasmetai užšala», tai žmonės galėjo pereiti sausa koja. Australijos žmonės galėjo atsirasti iš Afrikos.

Trečiame straipsny kalbama apie augalų, gyvulių ir žmogaus «dūšią». Augalų ir gyvulių sielos esą materialės ir draug su kūnų nykstančios, žmogaus siela yra nematerialė ir nemirtinga. Tą nemirtingumą autorius remia žmogaus minties prigimtimi ir evangelijos tekstais. Labai gaila, kad autorius, pabrėžęs augalų ir gyvulių sielų materialumą, neišdėstė giliau ir pilniau skirtumo tarp žmogaus ir augalų bei gyvulių sielos. Tikinčiam skaitytojui knygelėj paduotų argumentų rasit užteks, bet šiek tiek supirmeivėjęs inteligentas mes knygelę nepatenkintas: idealistas manys, kad visos sielos nemirtingos, materialistas, — kad visos sielos būdamos materialės miršta su kūnu. Apologetika geras daiktas, kada ji pagauna žmogaus dvasią ir ją patenkina; to nepasiekdama, ji gali net pakenkti. Kad protas sudaro didžiausį skirtumą tarp žmogaus ir gyvulių sielos, tai tiesa, bet gerb. rašytojas be abejo žino, jog yra nemaž gamtininkų, kurie gyvuliams pripažįstą ne tik protą, bet ir elementarį protavimą ir net savotiškąją gyvulių logiką.

Del moterų lygybės su vyrais autoriaus nurodo Šv. Rašto ir Bažnyčios mokslą pripažįstantį abiem lytim teisių lygumą. Į priekaištą, kad moterys ne-

gali būti kunigais, autorius atsako, jog ir ne visi vyrai jais tampa. «Kunigystė yra labiau priedermė, negu teisė». O drauge pažymi, kad tiktai vienai moterų lyčiai teko garbė gimdyti Amžinąjį kunigų kunigą V. Jėzų... Jei tat vyrai neturi teisės nusiskųsti savo lyties pažeminimu del to, kad iš vyrų šalies nėra lygaus Marijai, tai nei moterys negali pavydėti vyrams, kad jų kai kurie gali laikyti Mišias.

Už sulyginimą moterų su vyrais politikos srity visose šalyse stovi katalikų veikėjai: Toms teisėms priešinas katalikystės priešai. 1919 m. pradžioje Clemenceau moterų delegacijai, prašiusiai balsavimo teisių, yr pasakęs tikrą priežastį, delko tų teisių neduoda: girdi, per tai Bažnyčios įtekmė pasidarytų didesnė. Tuo būdu liberalizmas laiko visas moteris, t. y. pusę piliečių be politiško balsavimo teisių.

Žymiausis katal. mokslo atstovas šv. Tomas Akvinietis jau XIII a. pradžioje yr pareiškęs: Vir et mulier a pari judicentur» t. y. «vyriškis ir moteriška privalo būt lygiai teisiami». Jei pasauly taip nėra, tai jau čia ne Bažnyčia kalta. «Moteries tikslas yra būti žmogum, o ne vyro žaislu».

Penktame straipsny kalbama apie žmogų kaipo Dievo paveikslą. Tą paveikslą autorius mato pirmiausia žmogaus sieloje, o taipgi ir žmogaus kūryboje. «Dievas sutvėrė pasaulio medžiagą, o žmogaus darbas tą medžiagą tobūlina. Tuo būdu žmogus dirbdamas tampa Dievo panašumu». Vietoj «dirbdamas» čia geriau tiktų žodis «tverdamas, kurdamas», nes tik tverdamas tai, ko nebuvo, žmogus virsta tikrai panašus į Dievą Tvėrėją. Dievo kūrybos vaisiai buvo visi geri. Žmogus sukuria kartais ir blogų padarų. Taigi žmogaus panašumas į Dievą apsireiškia ne kiekvienoje kūryboje, bet tik tokioje, kuri žmonių gyvenimą tobūlina, gerina gamindama daugiau gerumo.

Baigiasi knygutė priminimu, kad ne tvartas mūsų tėviškė bei tikslas, bet Tėvas, kuris yra Danguje.

Pažinę «Žmogau ir Gyvuolio» turinį, mes tegalim palinkėti, kad ji kuo plačiausiai pasklystų tarp mūsų jaunuomenės ir greit būtų išpirkta. Leidžiant naują laidą, patartumėm gerb. autoriau savo rašinį papildyti ir išlyginti. Nes dabar pirmam straipsniui paskirta 20 psl., antram — 12, trečiam 10, ketvirtam — 4, penktam vos 2, o šeštam tik — 1. Norėdamas būti trumpas, autoriaus jautės priverstas daug svarbių dalykų apleisti, daug klausimų palikti vos paliestų, visai neišaikintų. Literatūra irgi nenurodyta. Mūsų išmanymu ne pro šalį būtų autoriui susipažinus su šiais irgi populariais naujesniais veikalėliais: Prof. Dr. J. Uhde, Kann der Mensch vom Thiere abstammen, Graz, Styria 1914, to pat autoriaus: Der metaphysische Beweis für die Unmöglichkeit der Tierabstammung des Menschenleibes. München, Verlag Natur und Kultur 1917; A. Ruf, Wie steht es mit den naturwissenschaftlichen Beweisen für die tierische Abstammung des Menschen, Mergentheim, K. Ohlinger 1917, Dr. A. Süssenguth, Die Theorien über die Entstehung der Arten. München, Verl. Natur u. Kultur. 1917.

Neblogai taipogi ir gan plačiai žmogaus kilmės ir darvinizmo klausimą yr išaiškinęs jezuitas Barlynovskis savo naujoje Krakove išlestoj Apologetikoj. Visi jie kaip ir prof. Bučys žmogaus kūno evoliuciją iš gyvulių neigia. Tam neigimui jie yra surinkę nemaž įrodymų. Kai kurie yra labiau įtikinami, kiti mažiau. Bet galutino atsakymo į klausimą, kaip žmogas kūnas buvo sutvertas, jie visgi neduoda. Atmetus evoliuciją, belieka vien ūmaus žmogaus kūno iš molio padarymo hipotezė. Laikyti ji patenkinančia visai tikėjimą ir protą vargiai bau galima. Taigi žmogaus kūno kilmės klausimas mokslo atžvilgiu, kaip buvo taip ir tebėra tinkamai neišaiškintas.

Dr. Stasys Šalkauskis. L'AME DU MONDE DANS LA PHILOSOPHIE DE VLADIMIR SOLOVIEV Berlin, 1921, 122 psl. in-8.

Ar gamta yra grynas mechanizmas, materialių elementų — atomų aglomeratas, ar ji turi savo sielą ir todel yra gyvas organizmas, tuodu klausimu siekia labai tolimos senovės, juodu yra aktualūs ir šiandieną. Gamtos mechanizmo šalininkų šios gadynės mokslas turi labai daug. Bet netrūksta ir pasaulio sielos teoretikų. Čion pridera Vl. Solovjovas, kunigaikštis E. Trubeckoj, vokiečių biologas Oskaras Hertwigas ir k. Jie yra prirašę nemaž veikalų apie tą dalyką, ypač Vl. Solovjovas, kurio visa filosofija ir poezija yra perdėm persisunkusi pasaulio sielos idėja. Ta idėja, galima sakyti, buvo V. Solovjovui viena mylimiausių, nors jis ir nėra išdėjęs jos atskirame veikale. Mūsų jaunas filosofas St. Šalkauskis, norėdamas giliau ištirti Solovjovo mintį, sumanė iš įvairių Solovjovo veikalų surinkti visas vietas, kur to rusų filosofo kalbama apie pasaulio sielą ir tuo būdu padaryti jo pažiūrų į pasaulio sielą sintezę. Tai jis ir išpildė savo augščiau minėtoje daktariškoje disertacijoje.

Ji susideda iš įžangos ir penkių skyrių. Įžangoje autorius labai dailiai ir teisingai nupiešia V. Solovjovo gyvenimą ir veikimą. Kas nėr girdėjęs apie V. Solovjovą, tas perskaitęs tą įžangą gaus ne tik pažinti ta retą, kilnų ir brangų vyrą, bet ir turės jį nuoširdžiai pamylėti. Ta veikalo dalis, galima sakyti, yra geriausiai autoriui pavykusi.

Toliau eina paties V. Solovjovo mokslo išdėstymas: I. Pasaulio siela ir absolūtas, II. Pasaulio siela ir žmogus, III. Pasaulio siela ir gamta, IV. Pasaulio siela ir istorijos procesas ir V. Solovjoviškės pasaulio sielos sąvokos kritika.

Solovjovo mokslas apie pasaulio sielą išdėtas tikrai benediktiniškai. Mažne visos vietos iš Sol. raštų, kur tik kalbama apie pasaulio sielą, sąžiningai surinkta, sugrupuota, ir kiek buvo galima suvesta

į tam tikrą logišką sąryšį. Supažindinti skaitytoją su Solovjovo idėjų turiniu trumpoj recenzijoj nėra kaip. Čia kiekvienas autoriaus vedamas turėtų pats pereiti per visus gana vingiuotus Sol. protavimų labirintus. Autoriui iš tikrųjų pridera padėka už tai, kad jis nepasigailėjo triūso surinkti krūvon visas Sol. mintis apie pasaulio sielą ir tuo neapsakomai palengvinti skaitytojui susipažinti su ta V. S-vo filosofijos dalimi.

Mažiau mus patenkina pastarasai skyrius, kur autorius bando Sol. pažiūras į pasaulio sielą sukritikuoti, nes pasiekti pasiimtas tikslas autoriui čia tik pusėtinai tepavyko. Kad pasaulio siela nėra tuo, kuo ją esant manė V. Sol., tai tiesa. Bet kad pasaulis visai būtų besielis, to autorius, griežtai imant, toli gražu nėr įrodęs. Paprastai visi pasaulio sielos nebuvimo įrodymai virsta tiltais, vedančiais vienan iš dviejų kraštutinumų: arba materializman, arba panteizman. Nes jei pasaulis yra besielis, tai jis būdamas materialis, yra gryna m u n d i m a c h i n a, negyvas mechanizmas, milžiniškas p e r p e t u u m m o b i l e, amžinos materijos amžinai savaime besisukąs sūkurys. Dievo hipotezė tam mechanizmui išaiškinti yra, anot Laplace'o, visai nereikalinga. O kas tos išvados priimti nenori ir tiki Dievą, tas, sekdamas žydus kabalistus, pasaulio sielos vieton jaučias priverstas skaityti patį Dievą ir virsti panteistu arba monistu. Mūsų išmanymu. V. Sol. klaida ne ta, kad jis pasaulio sielą yr prileidęs, bet ta, kad jis, bandydamas jos esmę nustatyti, susipainiojo suteikdamas jai prieštaraujančių ypatybių.

Savo neigiamame santykiavime į pasaulio sielos idėją autorius sakosi vadovavęsis tomistiškos filosofijos dvasia (126—127 p.). Pačiame veikale, deja, to nesimato. Mūsų išmanymu, pasaulio sielos idėja nė kiek neprieštarauja šv. Tomo Akviniečio filosofijai. Pirmiausia autorius nėra įrodęs, kad šv. Tomas būtų kur pasaulio sielos klausimą gvildenęs ir tą idėją griežtai pasmerkęs. Antra pasaulio sie-

los idėją galima laikyti tiesiogine išvada iš tomistiškos teorijos apie visų daiktų sudėtį iš materijos ir formos. Jei ši teorija teisinga, tai ir visas pasaulis reikėtų laikyti susidariusiu iš materijos ir formos. Pasaulio materija būtų materialiai dangaus kūnai, o forma būtų pasaulio siela, panašiai kaip žmoguje kūnas yra jo materija, o siela — jo forma.

Galop tą pat patvirtina ir Tomo pažiūra į dangaus kūnus. Jie jam atrodė esą turį gyvybės (animata), tik ne taip, kaip augalai ir gyvuliai, bet aequivoce[1]). Vadinas, jam atrodė, jog saulę, mėnulį, planetas judina tam tikros gyvos esybės bei jėgos. Bet jei yra gyvų būtybių, įstengiančių judinti saulę ar Jupiterį, tai logiškai galvojant nieks nekliudo prileisti vieną gyvą būtybę — pasaulio sielą, kuri judintų visus pasaulio kūnus ir tuo būdu visus kitus dangiškus kūnus judinančias būtybes padarytų nebereikalingomis. Tuo būdu pasaulio sielos hipotezė būtų ne kas kita, kaip patobūlinta, praplatinta ir drauge suprastinta šv. Tomo hipotezė apie dangaus kūnu judėjimo priežastį. Ši nauja hipotezė tiktų ir gyvybės pradžiai išaiškinti, nes anot šv. Tomo «motus coeli est causa viventium», t. y. dangaus judėjimai yr gyvybės priežastis.[2])

Galop negalime praleisti nepažymėję dar vieno dalyko. Autorius, baigdamas veikalą, laikė savo parei·ga pažymėti savo įsitikinimą, kad jei ir būtų galima šiandieną nauja platesnė ir gilesnė filosofiškoji sintezė, ji turėtų būti pagrįsta viduramžine tomistiška filosofija. Čia, žinoma, yra tiesos tiek pat, kiek pasakyme, jog augštesnioji matematika tur remtis elementare aritmetika. Bet jei autorius mano, kad būsimosios platesnės ir gilesnės filosofiškos sintezės kūrėjas gali ramiai praeiti pro šalį nepažvelgęs į V.

---

[1]) Šv. Tomo hipotezė išdėta dogmatiškai pačioje jo Summa Theol. I q. 70.: Patet corpora coelestia non esse animata eo modo, quo plantae et animalia, sed aequivoce.

[2]) Ib. I q. 70.

Solovjovo filosofiškąją sintezę, tai, mūsų išmanymu, jis labai klysta. Nes nei pas vieną šios gadynės vakarų filosofą Dr. Š. neras tiek krikščioniškų elementų, tokios minčių kilnybės ir tokių gyvų pažiūrų į gyvenimo klausimus, kaip pas Solovjovą.

Kaltinimas Sol. del jo platonizmo taip pat yra neteisingas. Įvairių juk esama proto konstrukcijų žmonėse. Aristotelio intelektualizmas taip pat buvo įgimtas Aristoteliui, kaip idealizmas — Platonui. Kad Solovjovas buvo mintytojas Platono tipo, o šv. Tomas Aristelio tipo, tai tiesa. Bet iš to neišeina, kad kiekvienas filosofas turėtų žūt būt stengtis būti intelektualistu, kaip Aristotelis ar Tomas. Pats gerb. autorius kad ir sakosi esąs šv. Tomo sekėjas, bet savo proto konstrukcija labiau panėši į Solovjovą, negu į šv. Tomą. Tai žymu ir iš autorius pamėgimo Hello raštų, kurs irgi nėra intelektualistas. Taigi autorius prikiša Sol. tai, ko pats negali nusikratyti. Kaip visa kita, taip ir proto konstrukcijos tipą gauname iš Dievo. Dievas gi duoda vienam taip, kitam kitaip, kaip sako šv. Paulius. Taigi būkime savimi ir galvokime savo galva, tik ieškokim ne savęs, bet tikro pilnesnio ir gilesnio tiesos pažinimo ad majorem Dei gloriam. Tuo šv. Tomo sekimas bus mums tikrai naudingas.

FILOLOGIJA.

A. Folkloras.

LIETUVIŲ DAINOS IR GIESMĖS šiaurrytinėje Lietuvoje d-ro A. R. Niemi ir kun. A. Sabaliausko surinktos. Annales Academiae Scientiarum Fenicae ser. T. B. VI. Suomalaine Tiedakademian Toimituksia XXIV+363 psl. in-8.

Nors mūsų Mokslo Draugija ir renka dainas, tačiau kol kas ji beveik nieko nėra išleidusi. Jei mes šiandieną turim keletą savų dainų rinkinių, tai daugiausia ačiū kitų tautų Mokslo Draugijoms. Pirmą vietą tarp jų užima Kazaniaus universitetas, išleidęs 1880 — 1882 m. tris tomus «Lietuviškų dainų», užrašytų kun. Ant. Juškevičiaus. Tan rinkinin sudėta 1569 dainos. Toliau eina Imperatoriškoji Peterburgo Mokslo Akademija, išleidusi didžiulį tomą XXIV + 878 pusl. in-8 «Lietuviškų svodbinių dainų», užrašytų to paties kun. A. Juškevičiaus.— Jų ten tilpo 1100. Tuose rinkiniuose randame vien lietuviškų dainų tekstą, be melodijų. Šių pastarųjų irgi neužmiršta. Jas išleido Krakuvos Mokslo Akademija dideliame tome in-4[1]). Šiais gi metais atėjo mums talkon ketvirta svetima mokslo įstaigą— garbingoji Suomių Mokslo Akademija Helsinkiuose. Ši ne tik delegavo Lietuvon savo narį d-rą A. R. Niemi lietuviškų dainų tyrinėtų, bet ir davė lėšų jo drauge su kun. A. Sabaliausku surinktoms liet. dainoms išleisti. O tų lėšų, kaip galima spėti, reikėjo nemaža, nes išleistasis tomas yra gana didelis, spauda daili ir popierius geras. Tos visos aplinkybės dar labiau didina mūsų dėkingumą Suomių Akade-

---

[1]) Melodje ludowe litewskie, zebrane przez ś. p. księdza Antoniego Juszkiewicza, opracowane przez Osk. Kolberga i Izydora Kopernickiego, a ostatecznie opracowane, zredegowane wydane przez Zygm. Noskowskiego i Jana Baudouina de Courtenay. Część I, Kraków, wyd. Akad. Umiejętnosci. 1900 in-4.

mijai ir verčia mus viešai išreikšti nuoširdų ačiū jos mokytam atstovui d-rui A. R. Niemi, dideliam mūsų kalbos mylėtojui ir tikram lietuvių prieteliui.

Darydami tai, mes ne tik pildom savo priedermę, bet ir norime skaitytojų akis atkreipti į tą naują mūsų dainų rinkinį. Šis tikrai yra to vertas ne vienu atžvilgiu. Pirmučiausia jo svarba ta, kad jis paduoda dainas iš tų Lietuvos sričių, iš kurių ikšiol mes beveik nieko neturėjom. Juškevičius rinko savo dainas daugiausia Veliuonos ir Pušaloto parapijose. D-ras Basanavičius Dzūkijoje, Rhesa — Prūsų Lietuvoje. Čia gi paduotos dainos surinktos Kupiškio, Antašavos, Salamiesčio, Vabalninkų, Kupreliškio, Papilio, Biržų ir Nemunėlio Radviliškio parapijose. Antra — čia randame ne tik dainų, bet ir giesmių, dainuojamųjų dviese, triese ir net keturiese. Ežerėnų ap. tokias giesmes vadina sutartinėmis.

Įdomioj prakalboj, parašytoj lietuviškai ir vokiškai, nurodyta trumpai vargingas lietuvių būvis senovėje, saldinamas vien dainomis prie bendrų baudžiavos darbų, aprašyti čia ir įvairūs lietuvių muzikos instrumentai (kankliai, skudučiai, ragai, vamzdžiai, birbynės, ožragiai), paiškinta kas, kur ir kada įdėtasias šin rinkinin dainas yra surašęs, kaip pats šis rinkinys buvo išleistas, galop pabrėžta, kuo šiaurrytiečių lietuvių tarmės skirias nuo mūsų rašomosios kalbos.

Apie patį dainų tekstą nematome reikalo ilgai kalbėti. Skaitytojas pats tur su juo susipažinti. Iš mūsų šalies tiek tik čia tepridursime, jog visas rinkinys, susidedąs iš 1459 numerių, yra leidėjų padalintas trims skyriais. Pirmasis įvardintas: Darbo, pokylių, papročių ir įvairių padėjimo giedojimai. Jin įėjo 942 daini.

Čia rasi giesmių ir prie namų darbo ir lauke dirbant, ir visokių valiavimų, ridavimų bei lojimų, ir įvairių šokių bei žaislų, ir mitologiškų giedojimų; yra ir 24 kariškos dainos. Bet daugiausia vietos užima vestuvių giedojimai, kurių įdėta 426. Antras skyrius —

tai meilės, rūpesčio, skausmo ir kiti liriški giedojimai (943—1338). Galop į paskutinį, trečiąjį, įdėta pasakojimai, pamokimai, juokai, pamėgždžiojimai gamtos balsų ir prietarai (1339 — 1459).

Gale pridėtas labai naudingas žodynėlis, paaiškinąs ne visiems suprantamus žodžius, 24 giesmių, dainų ir ripavimų gaidos, o taipogi kai kurių dainininkų bei dainininkių fotografijos.

Kaip mato skaitytojas, leidėjai stengėsi padaryti savo leidinį sistematišku, teikiančiu būsiantiems mūsų dainų tyrinėtojams ne vieną palengvinimą. Dėtas rinkinin ne vien pats paminėtas tekstas, bet ir jo variantai, kiek tik jų turėta.

Prie tokių smulkių padalinimų, kaip šiame rinkinyje, pasitaiko kai kur ir nenuoseklumų del klasifikacijos sunkumo. Ta ar kita daina vienu atžvilgiu tinka vienam skyriui, ten ji ir įdėta, bet kitu atžvilgiu ji daug labiau tiktų kitam skyriui, ten jos nėra. Bet tai, žinoma, mažmožiai, kurie nė kiek leidinio vertės nemažina. Taigi baigdami šią recenziją dar kartą sakome leidėjams ačiū už jų dailų, sąžiningą ir Lietuvai dideliai naudingą darbą.

PASAKOS APIE PAUKŠČIUS. Žemaitische Thierfabeln. Text, Woerterverzeichniss und Uebersetzung herausgegeben von Hugo Scheu und Alexander Kurschat. Heidelberg, Winter 1913, 335 S. in-8.

Yra tai naujas lietuvių pasakų rinkinys. Jin įdėta jų 81. Visos jos surašytos žemaičių (salantiškių) tarme. Papasakojo jas kažkoks žemaitis Jonas Matjevičius 1882 metais, tarnavęs kitados katalikų vienuolyne (tur būt Kretingoj), o paskui priglaustas prūsų dvarininko Hugo Scheu'o, didelio lietuviškų dalykų mėgėjo. Šis pastarasis ne tik tas pasakas surašė, bet ir prof. A. Kuršaičio padedamas spaudon prirengė. Lėšų tam leidiniui yr davus Tilžiškė liet. literatiškoji draugija.

Rankrašty šis rinkinys pavadintas «pasakos apie paukščius», bet turinys yra daug platesnis, nes randa-

me čia pasakų taipgi ir apie žvėris, apie augalus, o ne apie vienus tik paukščius. Todel leidėjai yr daug teisingiau pavadinę šį rinkinį «Thierfabel».

Visas veikalas, be H Scheu'o prakalbos ir A. Kuršaičio įvado, susideda iš trijų dalių: paties pasakų teksto, žodyno ir vokiško pasakų vertimo.

Tekstas pateiktas fonetiškai, vertimas sąžiningas, bet žodyne randas ne vienas žodis ne griežtai, o kartais net ir visai klaidingai išverstas. Pav., žodžio dicinas nei H. Scheu'as nei Kuršaitis niekur kitur nėra girdėję, ir todel spėja jį kilus iš lenk. dzieciny. Tuo būdu peilis dicinas verčiama kaipo ein Kindermesser. Tuo tarpu yra tai didžiulis nesulenkiamas peilis skaloms (balanoms) skaldyti, kitur geležoku vadinamas. Žodis galuoties išverstas sich den Todholen, kas visai neteisinga (žiūr. Juškos žodyne žodį galuoti 407 pusl.). Abejotinas vertimas ir žodžio aplamis der Einfältige, Tor; aplamumas — die Einfalt, Pas Jušką aplamas—kas nemoka dirbti, aplamas darbas—paviršutinai apdirbtas [1]). Vartodamas fonetiškąją rašybą žodyno statytojas vienaip rašo žodžius, turinčius įvairių prasmių; pav., žodis gieidu pas jį reiškia ir ich singe ir ich begehre [2]).

Bet šiaipjau leidinys dailus, rūpestingai išleistas ir todel lietuviai gali abiem leidėjam tarti nuoširdų ačiū už šio veikalo išleidimą.

Theodor Brazys. DIE SINGWEISEN DER LITAUISCHEN DAINOS. Verlag Wilna M. Šlapelienė. Stuttgart J. Schrader. 1918, 46 psl. in-8.

Žinomas mūsų muzikas, kompozitorius ir dainų melodijų harmonizatorius, kun. T. Brazys, šiame veikalėlyje pasiryžo nurodyti vokiečiams muzikos mė-

---

[1]) Pastaruoju laiku mūsų rašomojoj kalboj ima vartoti žodį a p l a m a i, viet. a p s k r i t a i, ogolnie. Gerumas tokio vartojimo abejotinas, bent žemaičių tarmėms jis priešingas.

[2]) Paprastoj rašyboj būtų g i e d u ir g e i d ž i u.

gėjams mūsų liaudies dainų giedojimo būdus ir jų ypatingumus bei skirtumus nuo dabartinės muzikos. Kaipo tikras mokslininkas, autorius įžangoje sakosi būsiąs savo tikslą pilnai pasiekęs, jei bent kai kuriuos lietuvių giedojimo meno klausimus įstengsiąs galutinai išspręsti, kitus naujai nušviesti bei tinkamai nustatyti.

Savo tyrinėjimą pradeda kun. Brazys nuo dainų genezės klausimo. Čia teisingai pabrėžia, kod dainose jas sustačiusių autorių asmuo niekad aikštėn neišeina. «Daina — tai viskas, dainius, jos kūrėjas — tai niekis». Į klausimą, kas yr tą ar kitą dainą sustatęs, žmonės paprastai atsako: «Dainų mes esam išmokę iš senų žmonių; kas jas yra sustatęs, viens Dievas težino».

Pažymėjęs lietuvių ypatingą mėgimą dainuoti, kad jie esą iš prigimimo muzikai («musici naturales»), autorius toliau nurodo latvio J. Lautenbacho hipotezę, kad seniausios lietuvių ir latvių dainos siekią Homero gadynės. Pripažinus tai tiesa, reiktų tokį pat senumą pripažinti ir mūsų dainų melodijoms, nes liaudies kūryboj teksto dainos kūrėjas paprastai būna draug ir jos melodijos kompozitorius. Taigi nesant tikrų žinių apie muzikos pradžią, galima manyti, jog mūsų dainų melodijos yr atsiradusios dar Kristui negimus ir gal siekia net tolesnės gadynės, kada visos indoeuropiškos kalbos nebuvo dar išsirutuliojusios iš vienos bendros prokalbės.

Lietuvių dainų tyrinėtojai yr senai pažymėję, jog jų melodijose randas įvairių tęsimų («ritardandų»), takto pertraukų, takto atmainų, pabaigos kadencijos trūkumų, (kuri pakeičiama tam tikrais pratęsimais — ritardandais), toliau tokių balsų sugretinimų, kurie gyvai primena graikų ir senovės bažnyčios tonus su nepastovia juose pustonių vieta. Todel senosios lietuvių dainų melodijos sunkiai yra suderinamos su pamatinėm dviem mūsų dabartinės muzikos Dur ir Moll tonų rūšimis.

Šią pastarąją mūsų melodijų ypatybę autorius plačiai išrodinėja analizuodamas atskirų dainų melodijas, kuriose randa visokių senovės graikų tonų: eoliškų, doriškų, joniškų ir k. Čia pažymi dar vieną mūsų melodijų keistumą, apsireiškiantį «kvartų šuoliuose», kurie ypač keistai atrodo užbaigiamose kadencijose. Analogiškų «šuolių» terandama seniausios graikų muzikos liekanose, k. š., Homero Demetros himne ir Kleocharo Peane bei Apolono himne, o taipgi ir gregorianiškame giedojime.

Balsų kilnojimo ribos mūsų melodijose neperplačios, augščiau vienos oktavos nesiekia. Vienbalsis giedojimas Lietuvoje gan retas, paprastai giedama pritariant tercijomis. Bet pirmykštės mūsų dainų melodijos, buvusios vienbalsės, kaip ir kitose tautose. Atsiradimą ir paplitimą daugbalsio giedojimo Lietuvoje autorius aiškina polifoniško bažnyčios giedojimo veikimu: mat, tą giedojimą yr pamėgę kunigai, o nuo šių, kaipo artimų liaudžiai, polifoniško giedojimo mada perėjus ir į liaudies dainas. Autoriaus išmanymu, tas polifonizmas esąs svetimas mūsų tautiškam giedojimo menui ir todel kaipo toksai nepageidaujamas apsireiškimas, nes norint padaryti kokią melodiją pritariamą tercijomis, tenka ji dažnai prastinti, kreipti, ir tuo būdu primityvios melodijos įvairumas bei turtingumas silpninti. Taigi autorius į kalbamąjį polifonizmą žiūrį vien kaipo į pakenčiamą kol kas blogybę. Todel ir savo surinktas dainas beleisdamas, jis kad ir papataikavęs tam tautos skoniui, komponuodamas gaidas keliems balsams, bet tai darydamas stengęsis laikytis taisyklių klasiškos polifonijos, kuri yra artimiausia senovės bažnyčios, o taipgi ir graikų-lietuvių tonų sistemai. Jei vien nuo autoriaus priklausytų, tai jis būtų už kategorišką grįžimą pie senų mūsų vienbalsių melodijų.

Antroj veikalėlio daly gvildomas mūsų dainų ritmikos ir metrikos klausimas. Senesni to dalyko tyrinėtojai yr čia pažymėję nuostabų nesutikimą su dabartiniu menu. Mat, lietuvių dainose rasta gaidų, kur

$^4/_4$ taktas maišos su $^5/_4$, arba melodija prasidėjus $^2/_4$ taktu, baigias $^5/_8$ taktu ir t.t. Autorius bando tame regimame netaisyklingume įspitrėti tam tikrą sistematišką melodijų struktūrą ir net artistišką taisyklingumą. Tam tikslui nurodęs senovės graikų ritmikos ir metrikos dėsnius, pažymi lietuvių dainose didelį ritmų įvairumą, kur jambai, trochejai, daktiliai, anapestai, amfibrachijai ir kiti įvairiausi maišyti ritmai įvairiausiu būdu kraunasi dainų strofosna. Visa tai paaiškinta gan gausingais mūsų dainų pavyzdžiais. Jais pasiremdamasis autorius prieina išvadą, jog lietuvių, kaip ir senovės graikų, ritmika yra laisvesnė, kad josios nevienodumas, ypač ilgesnėse dainose, būsiąs greičiausia tyčia įvestas monotonijai prašalinti, taipgi čia ne kokios klaidos reikia matyti, bet tam tikros liaudies muzikos pažibos. Tas pat pasakytina ir apie dainų tempą; jame irgi dainininkams paliekama tam tikra subjektyvi laisvė.

Iš panašumo lietuvių dainų melodijų su senovės graikiškomis kai kas galėtų pamanyti, kad lietuviai savo gaidas ir ritmiką yr skolinę iš graikų. Autorius, remdamasis mokslo pripažinta lietuvių kalbos artimumu su sanskritu, yra linkęs mūsų muzikos pradžios ieškoti pas indiečius, ir tai nuomonei patvirtinti paduoda vieną pavyzdį iš indiečių Athar Vedos recitacijos, kurios melodija turi nemaža panašumo į melodiją mūsų dainos «Oi augo, augo močios dukrelė». Tas juo labiau tikėtina, nes naujausi muzikos tyrinėtojai yr pažymėję, kad indiečių muzika yr turėjusi įsravos senovės graikų ir bažnyčios muzikai.

Baigiasi veikalas Brunier'o pastaba, jog «kuo yra tarmės kalbai, tuo liaudies daina muzikai», kuri dainų melodijose gali rasti sau neišsemiamą tonų šaltinį.

Tyčia padavėme čia plačiau to įdomaus tyrinėjimo turinį, nes vokiškame originale gal maža kas jį iš lietuvių teskaitys. Autoriui iš mūsų visuomenės, be abejo, pridera padėka už šio veikalo paruošimą ir išleidimą. Kas moka vokiškai ir mėgsta muziką, ta-

riamės, panorės ir asmeniškai jį originale pasiskaityti. Jis to yra pilnai vertas.

D-ras J. Basanavičius. LEVAS LIETUVIŲ PASAKOSE IR DAINOSE. Folkloro studija su daugybe paveikslėlių. Vilnius, 1919, 235+XLIV psl. in-8.

Levo pas mus nėr, bet lietuvių pasakose ir dainose jis dažnai minimas. Šis faktas reikalingas išaiškinti. Jam ir skirta ši d-ro Bas. «folkloriškai-archaiologiška studija». Joje bandoma išaiškint levo ir liūto vardas, jo etimologija; pasakos apie levus paskirstytas į įvairias rūšis ir grupes, nurodytas levo buvimas mūsų tautodailėje, žvėrynų ir menažerijų įtaka į liet. pasakas apie levus, tų pasakų atsiradimo vieta, laikas ir būdas, jų manomoji įtaka į rumunų, slavų ir kitų tautų pasakas. Knyga baigiasi pastabomis, literatūros nurodymu ir paveikslų eile. Levo vardą autorius laiko lietuvišku: jo lietuviškumo įrodymą randa daugybėj lietuvių vietų vardų ir pavardžių, turinčių šaknį lev-, k. š. Levonai, Levoniškiai, Levgružiai, Levikainiai, Levikai, Levonas, Levonaitis, Levgaudas ir k. Esama vardų ir iš liūto kilusių, tik mažiau. Levo vardas išvedamas iš «proetniškos» šaknies liv—gelsvas, (slg. lat. lividus, livor) ir reiškiąs gelsvą spalvą. Tas pat pasakytina ir apie liūto vardą, kurs, pasak Jauniaus, esąs bendrašaknis su lot. luteus—geisvas, geltonas. Taigi Brückner'io nuomonė, kad vardai levas ir liūtas esą slaviški, reikianti laikyti einančia iš menko kalbotyros žinojimo.

Panašių moksliškų išvedžiojimų knygoj neperdaugiausia; didesnę jos dalį užima pasakų tekstai. Tarp jų yra labai įdomių. Kai kurios užrašytos tarmiškai. Štai pavyzdžiui viena žemaičių tarme:

Kietą kartą levai rokouji, berondi už momis, biera kas diktesnis ir smarkesnis ant ciela svieta. Koisis pradiejęs sakyti, kad jūs žmogaus nestovét vijnas ronkas. Saka: «aš jau žmogų gierai pažinau»... No šiji pradieje sakyti; kokiou būdo? Saka: «viena čiesa mes užėjem žmogų bemeigtontį. sustojen devyni vyra dikti gierti ano

kraujç; kaip anas tiktai griepšterieje so veino ronku, aštuonius vyrus vėnkart nuspaudi, aš devintas bepalikau, ir taip butu ir monį nuspaudęs, ali ronko nebiepriteka lig monęs». Levs ano pradieję̨s prašyti; meldžems, eikiau—man parodyk žmogų, kors tai gal būti žmogos»? «No, kad te nori, eik su moni». Novedęs netoli vijškeli, karklyni pastatęs levą: «čie, saka turies, ateiti žmogos». Laukontio a laukontio—nieks neateit. Potam atbiegos peimėnelis, lazdeli pasiremdams; levs pamatęs ir sako koisou: «mosint tai yra žmogos»? Koisis sakos: «gal anas būti žmogomi, ali dabar niera žmogos». Ateitonti poskoi motriška: «koisi, bene an ta žmogos»? «Aik, nevaden ano nieks žmogomi, alę motriška». Levs, miždams, nor to žmogaus sulaukti ir su anou išsigrumti. Pamati ūbagą ateitont su dvim lazdom; levs sakos: «tas tor būti žmogos». Saka «tas yra bovęs žmogos, ali dabar nebiera žmogomi». Atjojęs dvariškis raits so pištalietoms užsikaišęs šobli; pradieję̨s koisis sakyti: «dabar—saka—žmogos tas yra, je' nori so tou gali parsiimti» Šis nagos išplietęs turęs grobs aną, supliešis... Koip jou yra anam patemi šuviej, puolės iš karklyno ant žmogaus, šis pištalietą ištraukęs šavęs ir iššavęs anam akį. Tas levs, apsisokęs vieno karto, puolęs antrą kartą: šis davęs iš antros pištalietas — viel šiem akį antrą išgryžięs. Šis polos ant viršaus ir teip dabar žmogos ištraukięs šoblį, kapojęs, kapojęs — tik levs neb'išturieję̨s, biegęs šalen. Tad' pagrižęs pasakojęs kietėms, kad mes žmogaus nestoviem nie viena piršta; sakos: aš niekados nemislijau, kad žmogus gal toks būti smarkos ir toks dikts; melskietės, kad žmogaus nesotiktumet: žmogos juokoudams monį pabiengie, no kad butum išteisų kiebęs, bučio gyvas niekados nepalikięs! Veiną kartą atkrenkštęs monį spiovi, antrą kartą mon akis išspiaudi, paskoi, kaip ims moni su veino piršto kapoti, kor grėb mon, če kiaurai eit»... Ir palika žmogos už visus žvėris ir paukštius diktesnis ir smarkesnis.

Autorius brangina tas pasakas, nes jose randa nurodymų apie fiziografiją to krašto, kur gilioj senovėj lietuviams teko ir santykių su levais turėti. Toji gi levo pasakų tėviškė, autoriaus išmanymu, esanti pietų Europoj ir Mažojoj Azijoj. Ar taip iš tikrųjų yra, mes spręsti nedrįstame: galim tik pažymėti, jog ši d-ro Bas. studija yra iš daugelio atžvilgių labai įdomi ir verta skaityti. O kas ir to nenorėtų, nepasigailės bent pridėtus gale knygos levų paveikslus atidžiai peržiūrėjęs.

Dr. R. van. der Rz. GAMTOS PRILYGINIMAI LIETUVIŲ DAINOSE IR RAUDOSE. Iš vokiečių kalbos vertė M. B-ka. Vilnius, 106psl. in-8.

Kas nežino, kad mūsų liaudies poezijoj pasitaiko daugybė paligynimų ir paralėlių tarp gamtos dalykų

bei jos apsireiškimų ir žmogaus bei jo dvasios stovių. Tai yra labai įdomus faktas. Bet, deja, patys lietuviai jo arčiau ištirti ligšiol nesistengė. Juos pralenkė kitatautis—holandas d-ras van der Meulen, kur ir išleido apie tą dalyką atskirą knygą, parašytą vokiškai. Dabar M. B-ka išvertė ją lietuvių kalbon. Visiems mūsų literatams patartumėm ją pasiskaityti. Padalinta ji penkiais skyriais. Pirmame nurodyta kai kurios mūsų dainų ir raudų savybės, o ypač palyginimai, antrame plačiau išdėti palyginimai augalams, trečiame palyginimai gyvuliams, ketvirtame—palyginimai gamtos apsireiškimams, galop penktame stengtasi suformuluoti animizmo pažiūros, kuriomis remiasi dangelis palyginimų. Autorius laikosi tos nuomonės, kad lietuviai, kaipo vėliausiai metę pagoniškąjį dievų kultą, yr daug išlaikę savo dvasioj primityvių žmonių psichikos liekanų, kurių tarpe žymią vietą užimąs jų artimas susigyvenimas su gamta ir atjautimas tam tikro susijungimo bei dalyvavimo gamtos gyvenime, einąs iš primityvaus lietuvių animizmo. Kad lietuviai gyvai atjaučia gamtą ir moka tai poetiškai išreikšti, tai tiesa; bet ar čia yra kokios senojo animizmo liekanos, ar natūralaus lietuvių artimumo su gamta vaisius, griežtai ką nors šiame klausime nuspręsti nelengva. Galop gyvas gamtos atjautimas nėra vien kokia išimtina lietuvių ypatybė: ji randas ir kitose tautose. Taigi pastarasis šios knygos skyrius, mums matos, negalima laikyti paskutiniu mokslo žodžiu; tai tik gražus mokslo rūbais apvilktas spėliojimas, kurio vertė yra gana problematiška.

Šiaipjau van der Meuleno veikalas yra labai įdomus ir teisingai parašytas, atskyrus klaidingą pažiūrą į lietuvių literatūrą ir kalbą, kurią autorius po senovei tebelaiko nevirtusia dar «nei kultūros nei literatūros kalba». Tai yra grynas anachronizmas.

B. Kalbų mokslas.

RAŠYBOS LAVINIMOSI DARBAI PRADEDAMOSOMS MOKYKLOMS. Sustatė mokytojas S. Vaznelis su pagalba J. J. Šiauliai, 1909, 112, psl. in-8.

Mūsų rašyba nevienoda. Faktas tai žinomas ir, žinoma, pagailėtinas. Labiausiai tai atjaučia mokytojai ir redaktoriai. Mokytojai nežino, kaip vaikams liepti tas ar kitas žodis rašyti, o jau kiek privargsta redaktoriai del rašybos įvairumo prisiunčiamuose rankraščiuose, tai sunku ir apsakyti. Tatai labai pagirtiną sumanė Vaznelis darbą išleisdamas šią savo knygutę. Jei mokytojai įves ją mokyklosna kaipo vadovėlį, be abejo, mūsų jaunoji karta greičiau prieis rašybos vienodumą.

Kokia gi yra ta Vaznelio rašyba? Apskritai sakant, jis prisilaiko Kriaušaičio gramatikos, tiktai kurne-kur atitaiso šio pastarojo nukrypimus nuo etimologiškos rašybos. Pav., Vaznelis rašo: a u g š č i a u s i a, p a t r a u k k, s u k k i s, g r į ž t u ir t.t. Daugskaitoje autorius vartoja galūnes: **-įs, ųs**, k. a. u s n į s, ž ą s į s, k a r t ų s, r ū g ś t ų s ir t. t.; vietoj a u t i e s, v i l k t i e s liepia rašyt: a u t i s, v i l k t i s — mums matos, visai teisingai. Taip pat teisingai atskiria **jai** (įvardį) nuo **jei** (sąjungos). Pilnąją būdvardžių formą daugsk. rašo su galūne — **ieji**, pvd., j u o d i e j i, o ne j u o d i e j i e nei j u o d i e j a i. Tariamosios nuosakos 3-jį v. asm. išreiškia galūne **-u**, o ne **-ų** pvd., d i r b t u, p i n t u, s i r g t u ir t.t., kur mūsų išmanymu, irgi pagyrimo vertas. Daugskaitą tos pačios nuosakos irgi rašo taisyklingai d i r b t u m i m e, o ne d i r b t u m e, kaip tai randame «Šaltinyje» ir «Vadove». Sulig naujausiais mūsų filologų «išradimais» V—lis rašo: i e n a, i e v a, i e š k o, bet to pagirti negalima. Taip pat klysta autorius rašydamas: š e n-

dien, atydės, Ilgojo u vartojimas pas Vaznelį irgi neregularus. Jis rašo: busiu (8,9), bučiau (90), butu su trumpu u, nors čia reikia dėti ū, tuo tarpu, kur ū visai nereikalingas, kaip šit dvibalsiuose un ul, autorius liepia rašyti ū, pav., plūnksna (19,112), skūndžiu (73), būlvės ir t.t. Mes ir mūsų autorius rašo senoviškai męs ir mųsų, nors 5-me psl. randame ir mūsų. Be to, randame ir kitą nenuoseklumą, pav., V—lis rašo visur teip, bet 68-me psl. randame žodį taip jau. Bet visų didžiausia V-lio kaltė — tai vertimas vaikų rašyti pįs, pįsime ir t. t. vietoj pins, pinsime. Tiesa, čia ne tiek V—lis kaltas, kiek mūsų filologai, įtikėję kaip dogmatą, būk lietuvių kalboje n prieš s visados iškrinta. Tuo tarpu gyva kalba to dogmato visai nepripažįsta. Nieks nesako ąs — vandęs piemęs, bet aiškiai ans, — vandens, piemens. Pastaruoju laiku tie patys akli sekėjai rašybos gįs, pįs, pradeda rašyti instatai, insakai ir t. t. Taigi dar kartą ne tik prieš V - lį, bet ir prieš visus mūsų filologus viešai protestuojame ir negalime jų kitaip pavadinti, kaip vien pįsininkais, t. y. mūsų kalbos darkytojais, nes formų pįs, gįs niekur nėra: yra tik suvalkiečiuose gys, pys del to vien, kad ten yra ir infinityvuose pyti viet. pinti.

VIENATINIS SAVO RŪŠIES LIETUVIŠKOS - ANGLIŠKOS KALBOS RANKVEDIS ir kaip tapti Jungtinių Amerikos Valstybių piliečiu. Parengė S. P. Tananevičia. Chicago Ill., 1909, 158 psl. in-8.

Prakalboje autorius sakosi parengęs šį «rankvedį» «mūsų išeiviams, o taip pat mislijantiems išeiti į svetimas šalis mūsų broliams lietuviams», «prasimokinimui angliškos kalbos be pagalbos mokytojo». Tam reikalui knygoje paduota pirmoje vietoje lietuviški pasakymai, paskui angliškas tekstas, o trečioje eilėje ištarimas angliško teksto pagal lietuvių rašybą.

Autorius stengėsi išlaikyti sistematiškumą: pirmiausia nurodė, kaip reikia ištarti pavienes raides,

toliau įdėjo daugelį reikalingiausių kasdien vartojamų žodžių, paskui trumpų reikalingiausių kiekviename reikale sakinių. Po to eina «eilė trumpų pasakaičių dėl išsilavinimo skaityme ir rašyme».

Kaip žinoma, sunkiausias dalykas besimokant angliškos kalbos—tai ištarimas. Tos sunkenybės pilnai apveikti neįstengė nei Tananevičė, juo labiau kad ir pats savo paaiškinimuose ne visai yra nuoseklus. Pav., sako, kad **a** reikianti ištarti «kaip **oa** suspausta», bet duotąjį pavyzdi **also** liepin ištarti **olso** (6). Taip pat 7-me pusl. sako, kad angl. **o** atatinka kartais mūsų ilgam **o**, bet privestą pavyzdį **old** liepia ištarti kaip **ould**. Tokius žodžius kaip **but**, **sun** autorius liepia ištarti, kaip **bot**, **son**, kas toli ne taip. Na, žinoma, rūgoti už tai negalima, nes jis ir pats 10-me pusl. sako, jog «prisiklausant kitų ypatų, galima geriau išmokti negu iš knygų». Priede «Kaip palikti Jungtinių Valstybių piliečiu» įdomus yra egzaminas, kurį kiekvienas kitatautis, norįs tapti yankes'u, turi išduoti prieš tam tikrą valdžios atstovą (klerką). Pasirodo, jog kiekvienas Jungtinių Valstijų pilietis turi žinoti: kas tai yra Jungtinės Valstijos, koks jose valdymo būdas, kaip rišas Jungtinės Valstijos su federacine valdžia, kas tai yra konstitucija ir tt. Į klausimą: «Kaip paprastai yra vadinami atstovai», autorius atsako: «Kongresmonai», Į klausimą: «Kas daro miesto teises», įdėtas atsakymas: «Miesto koncilmonai». Na, mūsų lietuviams, Amerikoj da nebuvusiems, sunku bus suprasti tie įvairūs ponai «monai». Kitas amerikietiškas įstaigas autorius, nežinodamas kaip pavadinti, palieka visai nevertęs, k. š.. Supreme Court, Legislature. Nežiūrint tų silpnų pusių Tananevičės «Rankvedis» visgi lietuviams nemaž gali patarnauti, besimokant anglų kalbos ir atnešti jiems šiaipjau naudos.

LERNOLIBRO DE LINGVO INTERNACIA POR LITOVOJ. Eldonis P. A. Dombrovski. Tilsito, 1908. Presejo de J. Schoenke psl. 60. in-16

Yra tai «antras spaudimas» manosios 1890 m. išleistos «Mokintuvės terptautiškos kalbos D-ro Esperanto». Parūpino jį visai manęs nesiklausęs J. Schoenkė. Nemokėdamas gerai nei lietuviškai, nei esperantiškai, garbus «leidėjas» stengėsi vergiškai perspausdinti senąjį leidimą, todel paliko jame ir senovišką lietuviškąją rašybą su sz, sz ir senas spaudos klaidas, padidinęs iš savo pusės jų skaičių dar naujomis klaidomis. O kas da juokingiau — tai padėtoji Schoenkės tame «antrame leidime» pastaba: Nachdruck verboten! — Perspausti uždrausta! Tasai prierašas parodo du dalyku: 1) jog į lietuvių rašytojų teises Prūsuose visai neatsižiūrima; ponai «leidėjai» visus senus spaudinius persispausdinėja be jokių «ceremonijų», visai nesiklausdami autorių, nors ir žino, kur jie gyvena; 2) jog net toks dalykas, kaip «Mokintuvė terptautiškos kalbos Esperanto» — yra perkamas ir neblogu gešeftu laikomas, jei jau prireikė antrąkart jį spausti ir dar nuo kitų perspausdinimo teisiškai apsidrausti.

Del šio pastarojo fakto, aš, kaipo esperantistas, galiu tepasidžiaugti, nes jis parodo, jog tarptautiškos kalbos idėja ir lietuviu tarpe jau ima vis labiau platintis. Šią vasarą mus aplankė vienas lietuvis darbininkas, jokioj mokykloj nebuvęs, bet visai gerai išmokęs esperantiškai kalbėti. Paklaustas, kame jis tą mokslą įgijęs, atsakė, jog Anglijoj, pridurdamas, kad esperantiškai išmokti jam pasisekę kur kas lengviau, negu angliškai; esperantiškai jis gąlis laisvai kalbėti, o angliškai maža ką tesuprantąs. Primenu čia tąjį faktą tyčia, įrodyti, kad tarptautiška kalba Esperanto turi labai didelės praktiškos svarbos ir mums lietuviams po visą pasaulį išblaškytiems, ir jog per tai išleidus gerą jos vadovėlį lietuvių kalba būtų visai ne pro šalį. Todel ir Schoenkei būčiau labai dėkingas, jeigu jis, sumanęs antrąkart išleisti mano augščiau

minėtąjį vadovėlį, būtų man apie tai pranešęs. Aš mielu noru būčiau pertaisęs, papildęs ir patobūlinęs tą antrąjį leidimą. Dabar gi toje formoje, kaip jis yra Schoenkės išleistas, aš negaliu pripažinti jį savo veikalu ir patariu skaitytojams jo n e p i r k t i.

«POSTILLA CATHOLICKA» Якуба Вуйка в литовскомъ переводѣ Николая Даукши, перепечатанномъ подъ наблюденіемъ Ф. Ѳ. Фортунатова Э. А. Вольтеромъ. Выпуск II. СПБ., 1909, стр. XXI—XXXVIII + 209—368 in-4.

Nežinau, ar mūsų laikraštijoj buvo paduota žinia apie šį Peterburgo Mokslų Akademijos leidinį. Jei ir buvo, tai nebent tik trumputė, smulkutė, lengvai skaitytojų pražiopsoma ir dar lengviau užmirštama. Tuo tarpu mūsų literatūroje pasirodymas šios antros dalies garsaus Daukšos veikalo yra, be abejo, svarbus ir tikrai paminėtinas. Nes Daukšos «Postilla» juk tai svarbiausia ir puikiausia mūsų kalbos XVI amž. liekana. Ją skaitant tarsi girdi paties vysk. Merkelio Giedraičio pamokslus, tarsi klausais kėlusių iš grabo mūsų prabočių kalbos...

Kaip pirmąją, taip ir šią antrąją «Postillos» laidą parūpino žinomas lietuvių prietelis ir mokslo vyras prof. E. Volteris, atsidavęs tam darbui su benediktiniška kantrybe ir sąžiningumu.

Šalia «Postillos» teksto; kurs užima 10 spaudos lankų, gerb. leidėjas padėjo trumpą prakalbą, kurioje paduoda žinias apie užsilikusius «Postillos» ekzempliorius, pagal kuriuos buvo vedama perspausdimo korektūra. Toliau eina: 1) penki dokumentai iš Resenių žemaičių teismo (1585—1591), kuriuose yra paminėtas kun. M. Daukšos vardas; 2) Žemaičių kapitulos pranešimas Popiežiui apie išrinkimą į vyskupus M. Paco, mirus M. Giedraičiui; 3) Trumpa vysk. M. Giedraičio biografija, perspausta iš Kojalavičiaus «Miscellanea rerum ad statum Ecclesiasticum in M. L. D. pertinentium. Vilnae 1650 pag. 14—16 ir 4)Daukšos lotyniškoji Postillos dedikacija vysk.

M. Giedraičiui[1]), E. Volterio suieškota. Kaip Voldemaras savo augščiau paminėtame veikale yr įrodęs— ši dedikacija yra labai svarbus istoriškas dokumentas.

Kai del paties Daukšos teksto, jis yra perspausdintas su visomis savo ypatybėmis, žymelėmis ir net spaudos klaidomis. Todel pilnai gali atstoti tapusį bibliografiška retenybe originalą.

Kas tat yra įgijęs pirmutinę šio veikalo dalį privalo būtinai pasiskubinti nusipirkti ir šį jo antrą sąsiuvinį.

Mokslų Akademijai už šio svarbaus veikalo savo lėšomis išleidimą kiekvienas apšviestas lietuvis turėtų tarti nuoširdžiausį ačiū.

Rygiškių Jonas. LIETUVIŲ KALBOS SINTAKSĖ. Pirmoji Dalis. Seinai, 1911, 104 psl. in-8,

Anot autoriaus, sintaksė — tai «sakinių mokslas». Jai rūpi «kalbos atskirojo sakinio ir ištisųjų sakinių sudėtis ir dalys», trumpiau sakant — jai vien «patys kalbos sakiniai terūpi».

Kaip anatomas, norėdamas pažinti žmogaus kūną, ima tyrinėti atskiras sudėtines kūno dalis (k. a., odą, raumenis, gyslas, dirksnius, kaulus etc.), taip pat pasielgia ir mūsų autorius: jis pirmučiausia nagrinėja didžiausias sakinio dalis — **veiksnį ir tarinį** paskui antrininkes — **papildinius, pažyminius, aplinkybinius žodžius, kryptis,** nurodo įvairias jų rūšis, jų derinimą ir vartojimą. Toliau eina labai platus gvaldymas sakinio rūšių. Pasirodo, jų esą tikros begalės: sakiniai **asmeniniai** ir **beasmeniai;** sakiniai **tvirtinamieji** ir **ginamieji,** sakiniai **išplatintieji** ir **neišplatintieji:** sakiniai **klausiamieji, šaukiamieji ir tiesioginiai;** sakiniai **sudėtiniai** ir **šalutiniai.** Vienų šių pastarųjų esama net 12 rūšių! Toliau eina dar sakiniai **atatinkamieji, sujungtiniai** ir **nejungiamieji,** sakiniai **sutrauktiniai** ir **pilnieji, vientisiniai** ir **sudėtiniai,** sakiniai **prijungtiniai, sujung-**

[1]) Jos tekstą padavėme „Draug." t. VII psl. 348 — 352.

tiniai, sutaptiniai ir **įterptiniai**. Be to, aštuntas skirius pavesta **šalutinių** sakinių **laipsniams** ir **sintaksės pilnačiai**. Baigiasi veikalas **skiriamųjų ženklų** teorija.

Kiekviena sakinio dalį ir rūšį autorius stengias paaiškinti ne vien savais žodžiais, bet ir pavyzdžiais. Tų pastarųjų duoda ne po 2-3, kaip elementariuose vadovėliose paprastai daroma, bet labai apsčiai — po 20, 30,40, o kartais net po 80 su viršum. Didumą tų pavyzdžių autorius yra ėmęs tiesiai iš žmonių, kitus — iš rašomosios kalbos, parinkdamas juos iš autorių lietuviškiausiai rašančiųjų. Dėliai tų pavyzdžių daugybės Rygiškių Jono veikalas išėjo dvigubai didesnis negu panašios kitų kalbų sintaksės. Bet autorius už tai ne barti, tik pagirti vertas. Gausingais gyvos kalbos pavyzdžiais jis parodo, kaip grynai lietuviškai reikia kalbėti ir rašyti. Vietomis jis tiesiai pabrėžia mūsų dabartinės rašomosios kalbos klaidas, nurodydamas drauge tikrai lietuviškus sakymo būdus, kuriais galima ir reikia jos pakeisti (k. 52, s 53, 54, 64§§). Gaila, kad daugiau tokių praktiškų nurodymų savo sintaksėn neįtraukė.

Tiek apie «Sintaksės» turinį,

Kai del paties dalyko dėstymo, tai autorius, matyti, stengėsi būti visur aiškus ir pigiai suprantamas. Gramatiški terminai (atskyrus nebent «nepasakomąjį išreiškimą» = infinityvą), apskritai sakant, nukalti neblogai; gaila tik, kad šalia jų nepadėti tie patys terminai rusiškai bei lotyniškai.

Vietomis pasitaiko paiškinimų perdaug techniškų, susidedančių beveik iš vienų gramatiškų terminų, k. š. 35-me psl.:

Kadangi vardinė tarinio dalis, paimta drauge su jungtimi, gauna arba visiškai, arba iš dalies vientisinės veiksmažodžio lyties reikšmę — sudurtinis sakinys juk grynąjį tarinį atstoja, — tad aišku bus, kodel papildinys gali būti ir prie sudurtinio tarinio.

— «Na, aiškumas čia nekoks»! pasakys gal nevienas skaitytojas, ir tas pasiskundimas, mums matos, bus visai teisingas.

Kai kur autorius pasidaro neaiškus del savo perdidelio «lietuviškumo». Pav., 8-me. psl. randame šitokį sakinį:

Sintaksė «kalbos dalimis» serga tik tiek, kiek šios dera pačioms sakinio dalims arba patiems sakiniams reikšti.

Ar sintaksė gali «sirgti», nežinome. Bet kad čia prasmės aiškumas «serga» — tai, tariuos, pripažins dauguma skaitytojų, ne aš vienas.

Tas pat reikia pasakyti ir apie kai kurias autoriaus mūsų kalbon už ausų traukiamas «žemaitybes», k. š.:

Rašytojas turi rašyti žmonėms taip, kaip kad jis pats su tais žmonėmis, norėdamas suprantamas, šnekėtųsi (72 psl.),

arba kitoj vietoj:

Kaip juos taisyklingai turėtų pasakyti žmogus rašydamas laukų (?!) žmonėms ir norėdamas tikrai jų suprantamas, nelengva tikrai sakant, šis — tas ir patarti. (70).

Žemaičiai papratę kalbą trumpinti (slg. jų: Ar atvažiavo?—At.), visai neblogai sako: «Katė nori paglostoma» (supr. būti). Bet ar yra kada koks žemaitis sakęs: norėdamas suprantamas, labai ir labai abejotina. Tasai dviejų vienokių kalbos formų vienan daiktan krušimas yra teisiog kalbiška bjaurybė, kaipo griežtai prieštaraujanti viešpataujančiam kalboje įvairumo dėsniui (varietas delectat)

Kitur vėl įsibrovusias jau mūsų kalbon «žemaitybes» autorius kažkodel varo lauk, k. š. žemaitišką rūšį stengias pakeisti lietuvišku galu, pav.:

Keli vieno galo sakiniai, kurie bendras turi didžiąsias dalis — vieną ar abi, gali į sakinį sutapėti.

Ar tas «galo» prasmės praplėtimas reikalingas, labai abejojame; ypač gvildant mokslų dalykus, jis mums atrodo visai nesavoj vietoj.

Kažkodel autoriui netinka kai kurie grynai lietuviški išsireiškimai, k. š.: «nuėjo pas brolį arklio prašytų», «išvažiavo į mišką medžių pirktų»; jis juos laiko netaisyklingais (sk. 35 §, e, 44 pusl.); tuo tarpu kitur (59) deda be jokių kritiškų pastebėjimų tokius kalbos

pavyzdžius, k. š.: «kunigėlis neateis, bet serga»; «Saugais, be sumindysiu», tarsi jie būtų geri ir vartotini rašomoje kalboje.

Tokius pasakymus, kaip: «aš ne antelė, kad per jūres plaukti, ne gegužėlė, kad girioj kukuoti», autorius laiko nelietuviškais, nors jie iš žmonių dainos paimti ir gana plačiai Lietuvoje vartojami.

Užtat su kažkokiu pasigėrėjimu cituoja ilgą virtinę tokių retai kam težinomų «dusetybių», k. a.: «nėr, kas valgai, kas vežy, kas darą»; «šuniui nebebus kas ėda» ir p.

Delko tos «dusetybės» taip patiko Ryg. Jonui, sunku įspėti. Gerb. mūsų kalbos taisytojas elgias visai taip, lyg kad mūsų kalboje viešpatautų dėsnis: juo nepaprasčiau, keisčiau bei rečiau kas tesakoma, juo tai būsią taisyklingiau. Anot paprasto žmogaus proto, jei 2 milionu lietuvių sako: «nėr kas (ko) ėsti», tai šis pasakymas yra kur kas lietuviškesnis, negu «nėr kas ėda», vartojamas vien kokių 10 tūkstančių žmonių. O pas Ryg. Joną išeina visai priešingai: formos, vartojamos 2 milionų, statomos skliaustuose matyti, kaipo prastesnės, o retesnės dedamos pirmon vieton, kaipo kokie kalbos «pirmalakai». Mūsų išmanymu, toksai pasielgimas yra greičiau... autokratiškas, negu moksliškas. Moksliškas nėra jis del to, kad mokslas nusilenkia faktui ir neignoruoja faktų skaičiaus. Mokslui — kiekvienas žodis ar išsireiškimo būdas yra faktas, ir juo tų faktų daugiau, juo didesnę turi jie mokslui svarbą. Deja, mūsų kalbos globėjai to visai nenori pripažinti. Virtę kažkokiais autokratais - fantastais, jie rankioja vien kalbos keistybes ir jas nori visiems primesti, nei kiek nesirūpindami paaiškinti šiaipjau lietuviams, kuo gi tos jų atkastos įvairios «dusetybės», «suvalkietybės» yra geresnės, sakysim, už analogiškas jóms «kaunietybes» ar «ukmergybes»... Juk dogmatizavimas moksle šiandien visų pamestas, kaipo niekam nederąs: lygiai ir visagalis «byt' po semu» išeina jau iš mados net pačios biurokratijos tarpe.

Visoki, net ir grynai biurokratiški, projektai šiandieną, prieš vykdant, yra juk perleidžiami per Valstybės Dumą ir Valstybės Tarybą. Rodos, ir mūsų kalbos bei rašybos reformatoriams reiktų panašiai elgtis. Esi kalbos žinovas, sumanei kokią reformą, na ir paskelbk ją visuomenei laikraščiuose, išdėstydamas visus argumentus, kuriais tą savo sumanytąją reformą remi. Visuomenėje atsiras būrelis žmonių, galinčių kritiškai pažiūrėti į tavo reformos projektą ir suprasti, ko verti tavo argumentai. Tuo būdu bus prirengtas kelias tavo reformai įvykdyti, jei ji išlaiko kritiką, arba atmesti, jei ji niekam nedera. Kaip gi elgėsi Ryg. Jonas? Pasirodo, kad jis, sumanęs mūsų rašybą reformuoti, «visą laiką» naudojęsis vien K. Būgos patarimais, o «kame-ne-kame ir savotiškai pasielgęs». Delko? O gi del to, kad

kol nėra tam tikro rašybos vadovėlio, neiškęsti nepasvyravus — neparašius šio-to atskirajame darbelyje savotiškai — ne tiktai piga (sic!), bet kartais ir labai malonu esti (5).

Štai tau principas! Mūsų autoritas viešai sakosi, kad jam ne tik pigu, bet ir malonu kartais pasvyruoti rašybos dalykuose! Ačiū bent už atvirumą. Dabar ir vargšė «Viltis», ikšiolei aklai sekusi paskui visus Ryg. Jono svyravimus, gal jau pamatys bent sykį, kad jo rašyba nesusideda iš tvirtų, galutinai nusistovėjusių dogmatų; gal supras, jog ta rašyba tebėra dar vis in fieri, o ne in esse, ir jog todel negalima dar vadinti dideliu rašybos heretiku, kas drįsta turėti savo nuomonę, kad ir priešingą Ryg. Jono «Sintaksei».

Tuo pasidrąsinę, laikome savo pareiga — konstatuoti faktą, jog Ryg. Jono «Sintaksė» yra pilna augščiau minėtųjų «svyravimų». Jos rašyba — tai mišinys senų ir naujų «galų», turinčių toli nevienokią vertę. Kritiškai tyrinėti kiekvieną tos rašybos smulkmeną — užimtų čia daug vietos ir skaitytojams būtų nuobodu. Taigi trumpumo dėliai paduosime žemiau vien atskirus tos rašybos pavyzdžius, dėdami greta skaitmenį, kuris simboliškai nurodys mūsų nuomonę apie jų vertę. Tų skaitmenų reikšmė bus ši: (5)

reikš — rašyba visai gera; (4)—apygerė, (3)—pakenčiama, (2)—bloga, (1)—visai netikusi, (0)—absurdiška, pašiepimo verta.

Štai šie pavyzdžiai naujausios Rygiškių Jono rašybos: Lietuvjų — (1), sintaksė (4), medžiagą (2), chrestomatijos (5), morfologiją — (5), etimologija (3), prof. Leskyno — (1), apylenkių — (2), tarmjų — (1), piga — (1), paimtume, gautume, stengtumes... — (1) santykiai — (3), ydant — (0), bėkim — (1), tęn, tęnai — (0), palauk, šok, nežvenk... — (1), knyga — (3), sulig — (5), kodel, delko — (4), nesileizdami... — (1), ieškodami — (1), Ieva — (0), nujėgia — (2), ingrįsta, inėjo... (2), netolie — (2), savaime — (3), supynai — (2), kely (locat.) — (3), šventąsias — (2), aplinkybjų — (1), bjaurus, pjauti — (3), motyna — (2), kolei — (5), kai turėtų, leidžiant reikėtų — (2), išleidė riešutautų — (5), sluoksniais — (2), dalys, akys, trys... — (4), sūnūs (nom. pl.) — (4), aikštėn — (5), nė vienas — (3) čia — (5), kieno — (4), taip — (4), tokiuo — (4), tokia, kokia (nom. s. f.) — (2), ypatybės — (4), Šęn — (0), dviejų — (5), išplatintieji, šaukiamieji — (5), atasakas (2), jūs (nom.) — (4), mane, tave — (3), artimojo — (5), įvairių — (5), mes — — (5), dairyties — (3) ir t. t.

Kai kam gal tūlos žymelės (0), (1), (2) pasirodys perneteisingos. Tiems priduriame keleta paaiškinimo žodelių. «M e d ž i a g a i» pastatėm (2) del to, kad gyvoj kalboj jokios «medžiagos» nėra; tiesa, žemaičiai šalia u o d e g o s, v e d e g o s, turi ir m e d e g ą, ji ir reikėtų priimti; m e d ž i a g a yra teorijos padaras, turįs beveik tiek pat vertės, kiek ir u o d ž i a g a viet. u o d e g a.

Rašyba y d a n t yra irgi absurdiškas naujadaras. Tiesa, yra vietų, kur lenkų kalbos įtakoje akcentas tame žodyje iš galo perkeliamas pirmon sąjam ir todel netaisyklingai sakoma ì d a n t viet. idànt. Bet kad kur būt aiškiai sakoma y d a n t, tai dar didelis klausimas. Senuose raštuose randame: i d, i d a n t i, a d u n t. Visi iki Ryg. Jonui rašė i d a n t.

Kaip tas idant = adunt galėjo virsti ydant, tai paslaptis, kurią gerb. «Sintaksės» autorius, matyt, nusineš su savim į grabą.

Lietuvių rašyboj raštženklis ie kad ir yra dvilypis, tačiau reiškia tą pat balsą, ką ir rusų ѣ, Sulig Ryg. Jonu, rašant ieškodami, ieva (medis) reiktų ir pirmosios žmonių motynos vardas rašyti IEva. Žinoma, būtų tai grafiškas absurdas, nors ir visai logiškai išvestas. «Sintaksės» autorius jo pabijojo ir parašė Ieva. Bet logikos atžvilgiu — tai dar didesnis absurdas. 1905 — 1908 metais visi mūsų laikraščiai vienodai rašė: jieškodami, jieva. Filologams, rodos, reikėjo tuo pasidžiaugti. Bet kur tau?! Aklai pasekęs Jaunių, Ryg. Jonas išrado, kad j prieš ie esanti nereikalinga. Bematant «Viltis» priėmė tą reformą. Nekritišką «Viltį» pasekė «Šaltinis». Kiti, nematydami jokio reikalo mainyti sykį nusistovėjusią rašybą, teberašo — jieškodami, jieva. Vienybė suiro. Kas gi čia kaltas? Na, žinoma, ne Ryg. Jonas, ne «Viltis», ne «Šaltinis» su savo rašybos reformų manija, bet kalti tie laikraščiai, kurie nenori aklai eiti paskui kiekvieną mūsų ponų «filologų» svyravimą!...

Visi taipogi rašė ten, tenai, šen ir, rodos, buvo nebloga. Bet štai nūn Ryg. Jonas sumanė tuos žodžius uodegaitėmis papuošti. Na, ir vėl iširs rašybos vienybė, nes dauguomenė, be abejo, jų nepriims, teisingai manydami, jog jos čia tiek pat reikalingos, kaip šuniui penkta koja. Stebėtinas dalykas — ten, kur uodegaitės galima buvo palikti, k. š. žodžiuose mane, save, (nes galinė tu žodžių balsė kauniškių ilgai yra ištariama: mani, savi), Ryg. Jonas uodegaites nutraukė, besitaikindamas prie suvalkiečių tarmės; o kur visai nereikia, kaip žodžiuose ten, tenai, šen, ten uodegaites prikabino. Bet čia, rodos, iš tų uodegaičių nieko nebus, nes net ir pati «Viltis» jų kol kas nepriima.

Rašymą: lietuvjų, tarmjų, aplinkybjų laikome netikusiu: 1) del to, kad jo dabar nė vienas

laikraštis nevartoja, 2) del to, kad ir patys žmonės labai retai kur taip tetaria. Kur kas didesnė lietuvių dalis ištaria aiškiai *lietuvių*, *tarmių*, *aplinkybių*. Jota galima būtų dėti po b, p nebent žodžių šaknyse, k. š., *pjauti*, *bjaurus*, nes *piauti*, *biaurus* nieks nesako.

Formos *paimtume*, *gautume*, *stengtumes* yra sutrumpintos sulig žodžiais; *turime*, *matome* etc. Seniau, k. š. pas Daukšą, viet. *gautume*, *paimtume*, *steigtumes* buvo vartojamos formos *gautumbime*, *paimtumbime*, *steigtumbimes*. Ilgainiui, garsui b iškritus, pasidarė formos *gautumime*, *paimtumime* ir t. t., da ir šiandien žemaičių plačiai tebevartojamos. Augštaičiai kauniškiai taria *gautumėme*, arba *gautumėm* ir t. t. Išmetimas tų *pilnesnių* formų ir visur kišimas nudilusiųjų suvalkietiškųjų *gautume* etc. yra tiesiog autokratiškas mūsų kalbos darkymas.

Toks pat darkymas yra ir rašyba: *vadįsime*, *atmįsi*, *nupįsi* etc. *Du milionų* lietuvių (o gal ir daugiau) sako aiškiai — *vadinsime*, *atminsi*, *nupinsi*, bet Ryg. Jonui tai niekis del to, kad dešimt kartų mažesnė suvalkiečių dalis sako *vadysime*, *atmysi*, *nupysi*. *Dauguomenė* turi pasiduoti *mažuomenei* vien del to, kad Ryg. Jonas tai mažuomenei pridera!

Rašant *bėkim*, *palauk*, *šok*, *nežvenk*, reiktų rašyti ir *pac*, *druc* etc., viet. *pats*, *drut's* ir t. t. Bet *pac*, *druc* nieks nerašo. Taigi sulig *pats*, *drut's* reiktų rašyti ir *bėgkim*, *šokk*, *nežvengk* ir t. t.

Rašydamas *nesileizdami*, *krizdami* etc. Ryg. Jonas yra aklai pasekęs kun. Jaunių. Šis, tiesa, del tos rašybos galvą guldė su tikrai maniakišku užsispyrimu. Anot jo, s tegalima esą palikti tose formose vien ten, kur tas s randas žodžių šaknyse. Pav. nuo *kasu*, *lesu* galima rašyti *kasdamas*, *lesdamas*, bet nuo *kandu*, *lendu* reikią būtinai rašyti *kązdamas*, *lįzdamas*, nors infinityvuose

visur bus s: kasti, lesti, kąsti, lįsti. Delko tas pats garsas tose pat gramatiškose formose reikalaujama rašyti vienur per s, o kitur per z, tai irgi filologų paslaptis, kurią jie temoka vien dogmatiškai skelbti, bet logiškai išaiškint neįstengia. Yra tai filologiškas kategoriškas imperatyvas, ir tiek!..

Dalįs, akįs, trįs, sūnųs, ar dalys, akys, trys, sūnūs? Schleicheris, Kuršaitis, Baranauskas, Wiedemannas ir k. rašė akys, dalys etc. Jaunius, neapsakomas uodegėlių mėgėjas, galūnes -ys, ūs pakeitė naujomis -į s, -ų s. Nuo Jauniaus toji rašyba pateko Kriaušaičio gramatikon, o iš čia—vison mūsų raštijon. Būga, «Draugijos» paklaustas, katra gi rašyba geresnė, iš pradžių atsakė, kad pirmoji[1]), paskui ėmė svyruoti[2]). Tas teoretiškas klausimas taip ir pasiliko akademišku ginču; laikraščiai nepanorėjo mesti rašę—į s, ų s. Rodos reiktų ir toliau toji rašyba palikti. Bet Ryg. Jonas užsispyrė nūn būtinai sugrąžinti vėl -y s, ū s. Abejojame, ar jam tai pasiseks. Mūsų nuomone, jei jau mes kokios reformos čia būtumėm reikalingi, tai greičiau reiktų ji imti ne iš Ryg. Jono, tik iš Vydūno, rašančio akîs, sûnûs. Ta rašyba būtų bent tuo gera, kad ją priėmus balsams i ir u išreikšti užtektų keturių raštženklių; i ir î, u ir û, vietoj dabartinių šešių: i, y, į; u, ū, ų.

Formos netolie, savaime yra irgi retesnės. Kur kas dažniau sakoma netoli, savaimi. Jos ir reiktų vartoti.

Konjuktyvai: leidžiant reikėtų, kad turėtų— visai be reikalo rašomi su uodegėlėmis. Seniau jų nebuvo — nereikalingos jos ir dabar. Jos galima būtų palikti vien siekiniuose: išleidė riešutautų...

Suvalkiečiai taria kokis, kokia, tokis, tokia; todel jie abl. sing. m. sako tokiu, o acc. pl. m. tokius. Kauniškiai gi vartoja formą koks,

[1]) „Dr." t. VI, 58—59.

[2]) „Dr." t. VI, 380—372 p. ir „Dr." t. VII, 52—60.

koki, toks, toki (sulyg. pats, pati), todel pas juos abl. sing. m. sakoma tokiuo, acc. pl. tokiuos. Reiktų priimti ar viena ar kita forma ir ji nuosakiai vartoti visuose linksniuose. Tuo tarpu pas Ryg. Joną šalia kaunietiškų formų tokiuo, tokiuos randame ir suvalkietiškas: tokia, kokia (nom. s. f., kuris nieku nesiskiria nuo abl.: su tokia ir t. t.). Be to, kažkodel sintaksės autorius vartoja gan dažnai rusicizmą tokiu būdu=takim obrazom. Jei jau nėra tam tikro lietuviško išreiškimo, tai velyk reiktų priimti polonizmas tuo būdu=tym sposobem, nes jis, kaipo trumpesnis, lengviau ištarti.

Iš atsiunčiamųjų redakcijai raštų esu patyręs, kad suvalkiečiai yra dideli megėjai ilgųjų balsių. Jie netik rašo: Povylas, Dovydas, motyna, ydant, santykiai, bet ir sulyg, artymas, tolymas, dainavymas, yvairus. Ryg. Jonas savo sintaksėje įvedė keletą pagirtinų reformų. Pav., jis jau rašo: sulig, artimas, įvairus... Tai didelis žingsnis priekin. Mūsų išmanymu, nereiktų tuo tenkintis, bet eiti tolyn ir remiantis principu, lex dubia non obligat, rašyti visur i, kur jos ilgumas yra neaiškus arba abejotinas, k. š. žodžiuose: Povilas, Dovidas, motina, idant, santikiai ir t. t.

Apskritai sakant, pirm reformuojant mūsų rašybą, reiktų suformuluoti rašybos principai, kuriais galima būtų remtis diskusijose. Prie šio klausimo gal sugrįšime atskirame straipsnyje. O tuo tarpu, rekomenduodami Ryg. Jono sintaksę skaitytojams, patariame visiems ją atidžiai perskaityti, ypač surinktus joje mūsų gyvos kalbos pavyzdžius. Jais iš tikro negalima atsigėrėti. Toks juose minties aiškumas ir stiliaus lengvumas. Deja, apie paties Ryg. Jono stilių to negalima pasakyti. Augščiau paduotos iš jo sintaksės ištraukos pilnai patvirtina Patrimpo nuomonę, kad būti pavyzdžiu mūsų rašytojams Ryg. Jonas negali[1]).

---

[1]) „Draugija“ X t. 141 psl.

K. Būga. APIE LIETUVIŲ ASMENS VARDUS. Iš «Lietuvių Tautos». Vilnius, 1911, 52 psl. in-8 maj.

D-ras Venslovas «Draugijos» 33 ir 34 n-ry buvo išreiškęs nuomonę, kad sudurtiniai daiktvardžiai mūsų kalboj visada baigiasi galūne — is (-ys), -ė, ir todel tokias pavardes, kaip Gedvilas, Gintautas, Rimgaila... laikė svetimomis, nelietuviškomis, lygiai kaip ir vardus Benediktas, Antanas, Stanislovas... Būga šiame rašinyje pirmučiausia parodo, jog suformuluotoji d-ro Venslovo taisyklė yra netikra, nes jai prieštarauja didelė daugybė grynai lietuviškų sudurtinių daiktvardžių, kurie baigias galūnėmis — as, — a. Tokių žodžių Būga surašė 221.

Išgriovęs Venslovo dėsnį, gerb. mūsų filologas antroj savo tyrinėjimo daly įrodė, jog tikri senovės lietuvių kunigaikščių vardai buvę šie: Mindovg = Mindaugas, Vojšelk = Vaišvilkas, Trenjata = Treniota, Troidenij = Traidenis, Viten = Vitenis, Jakgailo = Jogaila, Lygvenij = Lengvenis, Vitovt = Vytautas, Švitrikgailo = Švitrigaila. Kgedikgold = Gedigaudas ir t. t. Čia Būgos, rodos, tarta paskutinis mokslo žodis, kurio mūsų istorikams ir reiktų laikytis. Veikalėlis parašytas ramiai, objektyviai, moksliškai. Išleistas dailiai. Drąsiai rekomenduojame visiems mūsų istorikams, filologams ir šiaipjau inteligentams.

S. Tijūnaitis. TARPTAUTINĖ KALBA ESPERANTO. Vadovėlis Lietuviams (Pilna gramatika su pavyzdžiais ir lavinimaisi su jų lietuvišku vertimu.) Tiktai 30 lekcijų. Redagavo ir prakalbą pridėjo Pr. A. Dambrauskas. Seinai, 1912, 208 psl. in- 12.

Tarptautiniams susisiekimams nuolat besidauginant, atsirado gyvas reikalas vienos tarptautinės kalbos. Seniau tam tikslui vartota lotynų kalba. Bet ji sunku išmokti del daugybės linksniavimų, asmenavimų, ir įvairių netaisyklingų formų. Tarptautinė kalba turėtų būti dailiai skambanti, taisyklinga ir pigiai suprantama. Tokia ir yra Esperanto kalba. Josios gramatika teturi vos 16 taisyklių, vieną links-

niavimą, vieną asmenavimą, jokių išimčių ir jokių netaisyklingų formų. Jos žodynas susideda iš žodžių šaknų, imtų iš dažniausiai vartojamųjų ir labiausiai prasiplatininusiųjų Europos kalbų. Per tai jos vadovėliai gali būti labai trumpučiai. Tokį ir buvo išleidęs 1890 m. Tilžėje kun. A. Dambrauskas. Naujas Tijūnaičio «vadovėlis» skiriasi nuo ano tuo, jog čia kiekviena taisyklė išdėta atskiroje pamokoje ir ne tik paaiškinta įvairiais pavyzdžiais, bet ir sistematiškais lavinimais, kurie padeda mokiniui ne vien tą taisyklę suprasti, bet ir pačios kalbos pramokti.

Lekcijų yra iš viso 30. Autorius, mat, yr ėmęs pavyzdį iš kitų gyvų kalbų vadovėlių. Tuo būdu T-čio vadovėlis gali tikti ne tik mokiniams, bet ir šiaipjau mažamoksliams lietuviams, norintiems esperantiškai pramokti. Išleistas dailiai; spaudos klaidos nurodytos. Gaila, kad tas klaidų sąrašas padėtas ne knygos pradžioje, kur skaitytojas greičiau galėtų jį pastebėti ir prieš pradedant mokytis pats ištaisyti.

Mūsų išmanymu, visas 16 taisyklių, kaip jas D-ras Zamenhofas, Esperanto kalbos išradėjas, buvo suformulavęs, reikėjo padėt prakalboje arba knygos pradžioje. Iš jų skaitytojas išsyk būtų galėjęs suprasti Esperanto kalbos dvasią ir būdą.

Be to, būtų buvę labai ne pro šalį pridėjus taipgi atskiras lenteles su linksniavimų ir asmenavimų pavyzdžiais.

Dabar gi, asmenavimui esant išmėtytam po visą knygą, skaitytojas, užmiršęs kokią vieną formą, vargiai begalės ją surasti.

Tačiau tie visi netobūlumai (lengvai prašalinami naujame leidiny) nė kiek nemažina «Vadovėlio» vertės.

Trumpoje kun. A. Dambrausko prakalboje nurodyta beveik viskas, kas naujiems esperantininkams žinotina apie Esperanto kalbos atsiradimą, jos būdą, išsiplatinimą, jos literatūrą, organizacijas ir t. t.

Mielai rekomenduojame tą knygelę mūsų jaunuomenei, o taipgi ir visiems, kas interesuojasi tautų susiartinimo klausimu.

BEITRÄGE ZUR LITAUISCHEN DIALEKTOLOGIE von Dr. Alexander Doritsch. Herausgegeben von der litauischen literarischen Gesellschaft in Tilsit. Tilsit, 1911, Otto v. Mauderode, CCXL + 136 in-8.

Tikrai mes lietuviai esam laimingi, jei kitataučiai, kaip štai D-ras A. Doričas, išleidžia tokius didžiulius ir rimtus apie mūsų kalbą veikalus, kaip augščiau nurodytasis. Yra tai trijų autoriaus kelionių po Lietuvą ir kelių metų darbo vaisius. Skaitytojas ras čia moksliškų žinių apie lietuvių kalbos ribass apie lietuvių skaičių, apie padalinimą lietuvių kalboį tarmes, o taipogi ir filologišką charakteristiką vienuolikos lietuviškų tarmių: 6 Prūsų Lietuvos, 2 Vil. niaus gub. ir 3 Kauno (Užpalių, Kupiškio ir Salantų) Gale atspausdinta eilė tarmiškai užrašytųjų tekstų, daugiausiai žmonių pasakų: iš Prūsų Lietuvos 43, iš Vilniaus gub. 7 ir iš Kauno gub. 8. Paskutinė pasaka— Salantų tarme — nors ir užrašyta pagal pasakojimą Juozapo Paulauskio, 80 metų senelio, bet visai nelietuviška, nugirsta matyti iš kokio ruso kareivio, nes pilna rusiškų barbarizmų, kuriais ta žemaičių tarmė, apskritai sakant, visai nepasižymi.

Specialiai filologiškąją knygos dalį paliekame specialistams, mūsų kalbos žinovams.

Nuo savęs galim čia tik pridurti, jog autorius pripažįsta lietuvių kalbos didelę svarbą sulyginamajai kalbotyrai (grosse Bedeutung des Litauischen für die vergleichende Sprachforschung und speziel für die Slavistik). Prie tos progos jis priduria keletą labai svarbių pastebėjimų. Štai vienas iš jų:

Netyrinėjant kalbos ant vietos iš liaudies lūpų, labai lengva prieiti netikrų įvaizdų apie kalbos būdą; mat tenka tuomet turėti reikalas su dirbtine, knygų kalba, kuri toli ne ta pati, ką gyvoji kalba. Ieškodamas «kalboje» «taisyklių ir dėsnių» ir rasi tai, bet ne kalbamoje, tik gramatikininkų ir inteligentų sudarytoje kalboje.

Ale tai būtų beveik tiek pat, ką mokytis žmogaus anatomijos iš kokios nors skulptūros, o ne iš žmogaus kūno. «Dėsniai», kurie knygų kalboje atrodo neprileidžią jokių išimčių, bematai dingsta, kaip tik užsimanome juos prie gyvos kalbos taikinti. Kalbamoji liaudies kalba yra begalo nepastovi ir maini. Ištarimas to paties žodžio kartą skamba taip, kitą kitaip, net tame pačiame sakinyje. (X psl.).

Ypatingai mūsų filologams ir rašybos taisytojams reiktų atmintin įsidėti Doričo pastaba apie mūsų ilgasias balses. Štai ką jis sako:

Balsių ilgumas ir trumpumas beveik nuolat mainos, ne vien kas sakinys ir sulig vietos sakinyje, bet ir sulig kalbančiojo ūpo ir kitokių šnekos aplinkybių. Pasitaiko žmonių kalboje ištisa tos pačios balsės trumpumų ir ilgumų eilė. Kad iš čia galima abstrakcijos keliu išvadžioti „ilgumai" ir «trumpumai», tai aišku, bet niekad nereikia užmiršti, jog jie yra abstrakcijos dalykas, jei nenorima vietoj kalbos vien jos vaizdą betyrinėti.

Tas pat atsitinka ir su intonacija bei sąjamų sankrova, nors bent kiek ir mažesniame laipsnyje. Autorius nebijo net išreikšti nuomonės, jog

nėra nei vieno žmogaus, kurs tą patį žodį visai taip atkartotų, kaip jį pirm minutės bei valandos buvo ištaręs (XI psl.).

Pasakymas atrodo parodoksalis, bet pilnai prityrimu patvirtintas ir pigiai patvirtinamas.

Todel autorius ir pasakas rinkdamas užrašinėjo jas taip, kaip girdėjo, nesirūpindamas prašalinti rašybos priešingumų.

Augščiau nurodytos Doričo pastabos, mūsų išmanymu, smogia galutinį smūgį mūsų ilgojo u užtarėjams. Nes jei gyvoje kalboje nėra pastovių ir nekintamų balsių ilgumų, tai nėra reikalo nė kasdieninėn rašybon įvedlioti tam tikrų naujų ženklų ilgoms balsėms žymėti. Ilgasai u tepalieka tat vien filologams.

Kun. Kaz. Jaunius. LIETUVIŲ KALBOS GRAMATIKA. Peterburgas, 1911, Mokslų Akademijos spaustuvėje, VIII+ 216 psl. in-8.

Viduramžiuose sakydavo: graeca sunt, non leguntur. Panašiai galima nūn sakyti ir mes: tu-

rime Jauniaus Lietuvių kalbos gramatiką, bet nėra kas ją skaitytų. Nuo jos pasirodymo praslinko štai beveik du metu, o iki šiol nieks dar apie ja mūsų spaudoje nėra atsiliepęs. Nutylėti gi tą brangų Jauniaus palikimą tiesiog būtų nedovanotina. Visiems mūsų rašytojams, o ypač mūsų rašomosios kalbos taisytojams, būtinai reiktų į tą veikalą atsižvelgti. Jis to vertas iš daugelio atžvilgių. Pirmučiausia, kad ir del savo rašybos. Teoretiškai ji drąsiai galima pavadinti tobūla. Jos pasigaunant kiekvieną mūsų kalbos žodį galima ne tik parašyti, bet ir, taip sakant, fonetiškai nufotografuoti — su visomis jo ypatybėmis: su jo etimologiška kilme, balsių ilgumu, jų sankrova, priegaide ir t. t.

Tuo atžvilgiu Jauniaus rašyba ir panėši į geriausiąją šios gadynės fotografiškąjį aparatą. Kaip šis, taip ir ji turi labai daug tobūlybių, reikalingų didelei precizijai pasiekti, bet užtat tai jos precizijai atatinka ir didelė pačios rašybos komplikacija, reikalaujanti ne tik naujų tam tikrų raštženklių, bet ir visokių žymelių viršuj ir apačioj raidžių, įvairių uodegėlių, pakreiptų tai dešinėn, tai kairėn pusėn ir t. t. Kalbėti čia apie visas Jauniaus rašybos ypatybes ne vieta. Pažymėtini tik dvi įvesti jo raidi i^e ir u^0: pirmoji atatinka dabartiniam = i e antroji=u o. Pakeitimas Jauniaus u^0 raštženkliu u o yra dar šiaip taip išaiškinamas, nes greitai tariant iš u o pasidaro beveik vienas garsas u^0. Bet įvedimas, i e vieton Jauniaus i^e, arba Baranausko ë yra tiesiog sulaužymas moksliško principo, einant kuriuo kiekvienam raštženkliui turi atitikti tik vienas balsas. Nes parašius g e r a s ir Dievas tuoj matom, jog raidei e dabartinėj rašyboj atatinka ne vienas, bet du balsu. Tiesa šalia i, Jaunius kai kur vartoja ir grafemą i ė; panašumo ji kiek panaši į dabartinę i e, bet kur kas logiškesnė už šią pastarąją. Nes i ė beveik atatinka rus. ѣ; o i e rusiškai reiktų ištarti kaip i я; i e yra toks pat filologiškas nonsensas, kaip ir lenkų s z, c z.

Jaunius laikosi kilminės rašybos, todel rašo: sukk, sukkime, vogk, vogkime, slėgk, slėgkime, žvakgalis, šemmargas ledtakas, atdrekis (42) ir t. t.

Tarp kitų savotiškų Jauniaus grafemų paminėtinos dar šios: įra (=yra), vienog (=vienok), Vytaudas (=Vytautas), jai (=jei), praėjęsis, būdavęsis, buvęsis (22) šalia degusis (46) ir k. Jaunius taipgi rašo[1]) idant (ne ydant), geresnieji (ne geresniejei), laidotumime, vagotumite (ne laidotume, vagotute) ir t. t.

Jis vartoja ir tokius žodžius, kaip taisykliškai (127), labiausiai, (4,30), tankiai, visų tankiausiai (18, 11, 31), sąnarį prasme Glied (26, 39), skaitlių (viet. skaičiaus) ir net skaitlinius žodžius (numeralia).

Jis nežino reiškiamojo, liepiamojo pasakymo, jų vietoj jis vartoja rodytinį, lieptinį sakymo būdą (128); nerasi taipgi pas Jaunių pereito nei būsimojo laiko, tik praeiginį ir atentį, arba būsiantį, laiką. Taip pat dabartinį mokinį kur kas teisingiau vadina mokytiniu arba mokintiniu.

Savo sintakse Jaunius irgi ne labai, rodos, teįtiktų Ryg. Jonui, nes, pav., po reikia vartoja visur akuzatyvą («kaip reikia rašyti kalbos žodžius», 1; taipgi 6, 20, 30, 42 psl. ir k.) o po būti — ablatyvą («aš būsiu kunigu, jis bus kareiviu» 19 p.); vartoja taipgi pasakymą «iš atžvilgio».

Žinoma, ne be to, kad nebūtų pas Jaunių taipgi dalykų, su kuriais sunku sutikti. Pav., jis rašo leĩzdami šalia pratęsdami (10), deda žodžio pradžioje i^e be j (i^ešmas, i^enos, 8, 70), nors prieš lygiai minkštąsias e, ė deda j, pav., jeibe, jeknos, jėras.

[1]) Žiūr. 91, 112, 181 ir k.

Šiaip ar taip, Jauniaus «Liet. kalb. gramatika» verta yra pastudijuoti visiems lietuvių kalbos mylėtojams. Labai gaila, kad jos permaža egz. teatspausta, o per tai ir jos kaina brangoka.

К. К. Буга. LITUANICA. I. Къ вопросу о хронологіи литовскихъ заимствованій съ русскаго. II. Литовско-латышскія **uo и ie** заимствованныхъ съ русскаго словъ на мѣстѣ ожидаемыхъ **u и i**. III. Этимологія. С.ПБ. 1912, 52 стр. in-8.

Gerb. mūsų kalbininkas tvirtina, būk rusų kalbos įtaka lietuviškajai prasidėjus jau IX-me ir pradžioje X-jo amžiaus. Tai savo nuomonei patvirtinti nurodo žodžius l e n k a s, u n g u r a s (vengras) ir p u n d a s. Del l e n k o nesiginčysime, bet kad kitu du žodžiu yra imtu iš rusų kalbos, tai ne taip aišku, nes mūsų p u n d a s bene bus tik kilęs iš lot. p o n d u s, o u n g a r a s iš lut. h u n g a r u s.

Žodžius a u k a, a u k a u t i, a u k u r a s autorius laiko Daukanto išradimu; užtat gina k a i n o s, k a i n ė s lietuviškumą. Lietuvišku laiko taipgi ir k l i e p ą (prasme b a k a n o, bochen chleba), t a u t ą, l i a u d į, o v y j e (na jawie).

Veikalas interesingas ne vien filologams, bet ir šiaipjau lietuvių kalbos mylėtojams.

RAŠOMOSIOS KALBOS DALYKAI. Lietuvių Mokslo Draugijos kalbininkų komisijos leidinys Nr. 1. Vilnius, 1912, 42 psl. in-8.

Yra tai krūvon sutraukti Rygiškių Jono filologiški feljetonai, kuriuos nepersenai esame skaitę «Viltyje». Nauja čia tik trumputė prakalba, kurioje autorius gailestauja, kad mūsų raštų kalba esanti «toki suirusi, toki liguosta, jog daug kas jai ir «rašomosios kalbos vardo pavydi» (sic!).

Gailestingas autorius sumanė ją patobūlinti. Tam tikslui jis viename psl. «parodo, kaip yra vieno kito rašoma», o kitame,—«k a i p r e i k ė t ų r a š y t i».

Sumanymas, be abejo, geras ir girtinas. Turint šią mūsų kalbininko brošiūrą, dabar jau nesunku bus

mūsų literatams susipažinti su įvairiomis dažniausiai mūsų rašomoje kalboje daromomis klaidomis.

Pažinti jas, žinoma, labai praverstų net ir šiaipjau lietuviui inteligentui, branginančiam savo gimtos kalbos tyrumą. Nes kiekvienas lietuvis, vartojąs lietuvių kalbą, neprivalo juk teršti jos nei etimologiškomis, nei sintaksiškomis klaidomis. Taigi kiekvienam svarbu pažinti mūsų kalbos klaidos, kad jų pilnai vengtumėm.

Deja, jei tikėti Ryg. Jonui, tai tų vengtinųjų klaidų pas mus esama tiek, kad nenorom kįla abejojimas, argi visa tai, ką Ryg. J. nurodo savo brošiūroje, kaipo kalbos netaisyklingumus, yra iš tikrųjų k l a i d o s, ar nėra kartais tarp jų ir tokių pasakymų, kurie jokiai mūsų gramatikos taisyklei nesipriešina ir vien tik Ryg. J-nui «klaidomis» teatrodo. Taigi nuoširdžiai sakydami ačiū mūsų kalbininkui už tikrų klaidų pažymėjimą, negalime neišreikšti čia taipgi ir kai kurių savo kritiškų pastabų apie tokiuos kalbos dalykus, kurie, mūsų išmanymu, klaidų skaičiun vien v a r u įtraukti. Tyčia dedame čia žodį v a r u, nes pas mūsų kalbininką labai dažnai žymu perdidelis savimi pasitikėjimas ir nutarimų absolutumas. Ryg. J. neprileidžia jokių abejojimų, jis kerta kaip su kirviu: taip—taip, ne—ne, ir gana. Jo principas—«aš taip sakau». Jo nutarimai — tai filologiški dogmatai, neprileidžiantieji jokių susiaurinimų, jokių distinkcijų. Apie šv. Tomą Akvinietį pasakoja, būk jis retai ką nors kategoriškai tetvirtinęs. Mat, jis laikydavęsis scholastikų principo: q u i b e n e d i s t i n g u i t, b e n e d o c e t. Jis žinojo, jog tiesa dažnai pareina nuo sąlygų: vienose sąlygose tas pats tvirtinimas bus teisingas, kitose ne. Tuo atžvilgiu labai panėšėjo į šv. Tomą ir a. a. kun. Jaunius. Savo filologiškuose tvirtinimuose jis gan dažnai pasirodydavo relativizmo šalininkas, nes vengdavo kategoriškų atsakymų. Paklaustas, pav., katras žodis geresnis: p a s a u l ė ar p a s a u l i s, atsakydavo, kad vienur vartojamas vienas, kitur kitas, ir kad todel a b u d u g e r i. Taip pat klausia-

mas: po reikia koks linksnis dėti — nominatyvus ar akuzatyvus — atsakydavo, kad geros abi konstrukcijos. Pas Ryg. Joną to nerasi. Jei jam patiko, pav., koks karas, tai jis kaltė kals, kad tegeras tik karas, o — karė netikusi, mat, ji mot. giminės ir galėjus atsirasti slavų kalbų įtakoje, kur karas yra mot. giminės. Tas pats absolutizmas žymu ir jo «Rašomosios kalbos dalykuose».

Be abejo, esama sričių, kur toks nuomonių griežtumas yra gerbtinas. Katalikas, pav., turi griežtąi laikytis savo dogmatų, matematikas savo aksiomų, istorikas tikrų istoriškų faktų. Bet absolutizmas, įneštas aiškion relativizmo sritin, k. š. į gamtamokslio hipotezes, į filologiškus spėliojimus bei sakinių konstrukcijas, kiekvienam bent kiek toliau nuo tų sričių stovinčiam inteligentui atrodo visai ne savo vietoj ir nenorom gimdo abejojimų.

Tokių abejojimų ne maža sukėlė mumyse ir kai kurie pergriežti Ryg. Jono pamokymai «kaip reikėtų rašyti». Štai keletas tų abejojimų.

I) Autorius tvirtina, būk reikią rašyti:

Dabar yra vilties, kad ligonis išgis. Valgyk, kad yra noro. Buvo progos ir su juo pasikalbėti. Šį rudenį vaikštinėja čia žmonių. Paskleidė ir lapelių... Vakar turėjau, buvau gavęs progos... Aš turiu teisės ir noro čia dirbti. Ar jis turi proto? ir t.t.

nes pasakymai:

Dabar yra viltis, kad ligonis išgis. Valgyk, kad yra noras. Buvo proga ir su juo pasikalbėti. Šį rudenį vaikštinėjo čia žmonės... Paskleidė ir lapelius. Vakar turėjau progą... Aš turiu teisę ir norą čia dirbti. Ar jis turi protą? ir t.t.

esą klaidingi.

Mes su tuo negalime sutikti. Mums matos, ir viena ir antra sakinių kategorija yra lygiai taisyklinga, tik turi bent kiek kitokią prasmę. Konstrukcija su genityvu atatinka maždaug prancūzų konstrukcijai su article partitif ir turi reikšmę tokio ar kitokio neapribotumo; konstrukcija su akuzatyvu (ir nominatyvu) turi savyje tam tikrą griežtumo bei kategoriškumo žymę. Pasakius, pav., aš turėjau progos,

teisės tai padaryti, yra vilties... išreiškiama lyg sakančiojo turėta progos, teisės, vilties dalį; norint gi pažymėti, jog kalbantysis turėjo pilną progą, teisę, viltį, būtinai reikėtų tarti: aš turėjau progą, teisę; yra viltis, kaip yra Dievas, o ne Dievo.

Gyvoje kalboje yra begalės visokių minties atspalvių, jų ant vieno kurpalio neperdirbsi. Iš to, kad žmonės sako: jis turi pinigų, arklių, visai neseka, jog būtinai turėtumėm visur ir visada sakyti: jis turi progos, teisės ir t.t. Toki dedukcija neišlaiko kritikos nei logikos, nei filologijos atžvilgiu.

2. Po žodžio būti Ryg. Jonas liepia visur dėti nominatyvą, konstrukciją su ablatyvu laiko klaidinga. Todel, anot mūsų kalbininko, reikia rašyti: «Jie norėtų liaudies vadovai būti. Ožys eina per bažnyčią — nori kunigas būti» ir t.t. Čia turime atkartoti, ką augščiau esame pasakę. Negerai autorius daro palikdamas tik vieną konstrukciją, o kítą griežtai atmesdamas Mūsų išmanymu, reiktų palikti abidvi, nes abidvi yra žmonių vartojami, tik ne viene prasme. Mums net nuostabu, kad Ryg. Jonas nemoka atskirti prasmės tokių sakinių k. š.: jis yra karalius (tikras) ir jis yra karaliumi (scenoj). Tas vengimas ablatyvo vietomis privedė Ryg. Joną tiesiog prie kažkokių metasintaksiškų konstrukcijų, pav., vietoje «Pernai atvažiavo čia į klebonus kun. Br.», autorius pataria sakyti: «klebonas čia perkeltas kun. Br.», o sakinys: «Į ekspertus buvo pakviesti ir paskui parvežti penki žmonės...» liepiama pertaisyti šitaip: «Ekspertai buvo pakviesti ir paskui parvežti penki žmonės...». Nežinome kaip kam, bet mums (ir ne mums vieniems) tokie mūsų kalbos taisymai atrodo tiesiog guldymu jos Prokrusto lovon...

3. Po žodžių tikiu, mūsų kalbininkas liepia vartoti ablatyvą, pav., «jis perdaug tikėjo rykščių galingumu». Tokią konstrukciją propaguoja taipgi Būga ir «Vilties» filologai, bet, deja, visi jų išvadžiojimai yra paremti labai nedaugeliu faktų. Tiesa, žodis

pasitikėti gan plačiai vartojamas su ablatyvu, bet kad būtų kur sakoma tikėti kuo, nesame girdėję.

4. Žodį anot autorius liepia pakeisti kitu — pasak. Kuo šis geresnis, nepasakyta. Taigi ir čia pasilieka abejojimas. Anot — vysk. Baranausko iš anykštiečių tarmės paimtasis—buvo jau, rodos, įgijęs pilietybės teisę, bet, deja, turėjo nelaimę nepatikti Ryg. Jonui, kurs jo vieton dabar ir bruka vilnietišką·į pasak, tur būt, delto, kad lenkai galėtų gardžiau pasijuokti iš lietuvių tvirtindami, būk mūsų kalboje nieko kito nėra, kaip tik — «sakė — pasakė, sakė — pasakė...»

5. Mūsų kalboj pasitaiko sutrumpinimų, pav., viet. greitai, sakoma greit, viet. veikiai—veik... Tuo tarpu Ryg. Jonas aprobuoja vartojimą žodžio veik prasmėje pocti, kas lietuviškai iksiolei buvo išreiškiama žodžiu beveik. Su tuo irgi negalime sutikti.

6. «Pas jį vaikų pilni pašaliai. Pas jį būdavo ir rugių nemaža». Anot mūsų filologo — tie sakiniai netaisyklingi. Taisyklingai bus: «Jo vaikų pilni pašaliai. Jo būdavo ir rugių nemaža». Nežinom kaip kam, bet kiekvienam lietuviui ukmergiečiui ir viena ir kita konstrukcija bus lygiai geros, skirsis bent kiek tik savo prasme, nes pirmoje labiau pažymėta vieta, kame vaikų pilni pašaliai, o antroje asmuo, kieno vaikų pilni pašaliai. Pas jį gali būti pilni pašaliai ir ne jo vaikų, taip pat kaip jo vaikų gali būti pilni pašaliai, bet ne pas jį.

7. Autorius nenori, kad po visam žmonės eitų iš bažnyčios. Jis reikalauja, kad jie eitų «po visoko, po sumos». Mums matos, daroma tai visai be reikalo. Žmonės visur vartoja «po visam» ir, be abejo, nepaliaus vartoję, nors tas žodis rašomoje kalboje R. J. ujamas ir pranyktų.

8. Slaviškus sakinius: odpowiedzial na dwa, napisal na trzy, autorius pataria versti lietuviškai «dviem teatsakė, parašė trims», o «sądzono przy zakrytych drzwiach» verčia: «Buvo teisiama uždaromis durimis». Mums matos, pirmą sakinį reiktų

išversti: «atsakė dvejukei, parašė trejukei», o antrą: «Buvo teisiama, uždarius duris», arba «uždarytoms durims» (dativus absolutus).

9. «Šitas darbas čia neapsimoka» pataisyta į šitas darbas čia neišsimoka». Niekur nesame girdėję, kad taip kas sakytų. Paprastai sakoma neužsimoka, arba neapsimoka.

10. Vietoj «darbu atsižymėjęs» liepiama rašyti «darbu pasižymėjęs, pasižymėdinęs, įsižymėjęs, iškilęs». Iš tų keturių pataisų nebent viena pirmoji tėra tinkama.

11. Net ir toks sakinys, kaip: «Šaltinio» redaktorius jau atvažiavo (į Seinus)» Ryg. Jonui netinka; jis viet. atvažiavo liepia čia dėti žodį parvažiavo. Jei redaktorius buvo iš Seinų išvažiavęs, tai pataisymas geras, bet jei kalbama apie naują, laukiamąjį redaktorių, tai kitaip ir negalima pasakyti, kaip tik atvažiavo. Tas pavyzdys dar sykį parodo svarbumą distinkcijų, kurių R. J. taip vengia.

12. Mūsų autorius «prielankių recenzijų» nemėgsta, jis reikalauja «teikiamų, įteikiamų recenzijų». Tuo būdu «nieprzychylne recenzje» anot R. J. turėtų būti neteikiamos, neįteikiamos recenzijos. Abejojame, ar R. Jonui pasiseks įteikti tą žodį mūsų rašomajai kalbai.

«Susipratova kits kitą» — negerai; anot R. J., reikią čia dėti «vienas antrą». Delko? Vienas Dievas ir antras R. J., tur būt, tai težino, nes, rodos, nei Daukantas. nei Valančius, nei kiti mūsų klasikai tai nežinojo.

13. «Arklių jie, matomai, nelaiko — pataisyta į «arklių jie, matyt, nelaiko». Gal taip ir geriau, bet kol žodis «žinoma, žem. žinoms» iš mūsų kalbos neišvytas, tol, mūsų nuomone, nėra klaida sakyti ir «arklių jie, matoma, nelaiko.»

Iš to gi matoma lenkų kalbos įtakoje (widocznie), tur būt, ir atsirado forma matomai. Bet ir peršamojo R. J. matyt lietuviškumas labai abejotinas, nes lenkai irgi tąja prasme vartoja žodį wi-

dač, pav.: «Oni, widač, koni nie mają». Taigi ir šitos pataisos vertė nekoki.

14. Dvarponiai, Žemaitija, dvasiškoji ir svietiškoij valdžia R. Jono nutarimu panaikinta. Belieka vien dvarininkai, Žemaičiai, dvasinė ir pasaulinė valdžia.

Apie dvarponius ir Žemaitiją nekalbėsime, jie kaip buvo, taip ir pasiliks. Bet proponuojama R. J. valdžios terminologija visai yra netikusi. Lenkai turi du žodžių: duchowy ir duchowny rusai net tris: svetskyj, mirskoj, vsemirnyj. Mums gi viet. tų penkių žodžių liepiama tenkintis tik dviem: dvasiniu ir pasauliniu.

Tuo būdu ir duchowy ir duchowny pas mus bus dvasinis, o svetskij, mirskoj ir vsemirnyj — vis bus pasaulinis. Perdaug jau R. J. apiprastina mūsų kalbą. Kad Napoleonas stengės įgyti pasaulinę valdžią, arba kad Antikristas pasaulio pabaigoje bus įgijęs pasaulinę valdžią, su tuo sutinkame, bet kad kiekviena civilė valdžia būtų pasaulinė, tai mums logika neleidžia pripažinti.

15. Taip pat varoma lauk R. J. ir dvasiškija su savo dvasiškiais, kuriuos mūsų kalbininkas pataria pakeisti dvasininkais. Mums matos, dvasininkais pavadinti tegalima nebent spiritistai, kurie užsiima dvasių šnekinimu.

16. Visi lietuviai kauniečiai žodį narys vartoja prasme sustav, vok. Gelenk, o sąnarys prasme člen, vok. Glied. R. J. pirmutinis perkeitė jų prasmę, uolūs gi jo sekėjai iš «Vilties» ir «Šaltinio» jį čia palaikė — todel dabar R. J. turi drąsos tą savo prasimanymą ginti šiais dviem argumentais:

«Kas buvo vieno - kito senobės rašytojo vieną - kitą kartą parašyta (jie toli gražu nevisi taip rašydavo), tas mus, šių dienų rašytojus varžyti, ar šiaip ar taip negali. 2) Žodis «narys» prasme «membrum, Glied» per šiuos septynerius metus buvo jau daug dažniau pavartotas raštuose, ne ta pačia prasme kitados žodis «sąnarys».

Apgynimas nemoksliškas, bet tikrai advokatiškas, tik nelaimė, kad jo vertė nekokia. Žodį «sąnarys» prasme «membrum» vartojo ne «vienas kitas»,

bet dauguma senobės rašytojų, taip pat kaip ir šiandien tąja prasme jį tevartoja dauguma lietuvių. Ir tas vartojimas yra tikriausias, nes narį prasme Gelenk augštaičiai pradėjo netaisyklingai vadinti sąnariu gudų kalbos įtakoje. Tuo būdu filologiškas lyginys sustav = narys, ilgainiui pavirto į sustav = sąnarys. Taigi siūlomas R. J. vartojimas to žodžio yra aiškus slavizmas, priešingas lietuvių kalbos dvasiai. Narys yra tas, kurs neria kūno dalis; pati kūno dalis sunerta iš įvairių raumenų, kaulų, gyslų, dirksnių bus sąnarys. Tai aišku, kaip diena. Priimti priešingą to žodžio prasmę tegalima vien aklai, be jokios kritikos, pasiduodant R. J. autoritui, kurs savo žaru, matyt, remias vien suvalkiečių tarme ir nori visai Lietuvai tą suvalkietizmą mūsų rašomajai kalbai įpiršti.

17. Su daugeliu mūsų rašomos kalbos reformų, siūlomųjų Ryg. J., nesutinka ir p. Imša (jei neklystame — vienas iš kalbininkų komisijos). Mes su visais Imšos nurodymais (atskyrus tik VII punktą) taipgi sutinkame. Nes iš tikrųjų tokie pasakymai, kaip: «traukinys septyniomis teateina», «jis įsisteigė arklius», «jis rašo mokslo keikiamus straipsnius» (viet. mokslą keikiančius) ir t. t. yra tiesiog nepakenčiami.

19. Autorius rašo:

Nuspręsti, kas žmonių kalboje „prieštarauja gramatikai ir logikai" yra labai sunku: kas vienam nesutinka su gramatika ir logika, tas kitam gali rodytis visai taisyklinga, suprantama, paprasta.

Tai tiesa, bet vėlgi brukti rašomojon kalbon tokius pasakymus, kurie jokia logika neišaiškinami, mums matos, nepriderėtu.

20. Žinoma, kad mes ko nesam girdėję, tai nenuostabu. Bet pasirodo, kad kai ko ir pats R. J. yra irgi nežinąs. Pav., mums žodis ligotas yra paprasčiausias, tuo tarpu mūsų autorius laiko ji abejotinu ir net rašo, būk ir Kuršaitis «iš Prūsų kalbos» jo nežinąs. Panašūs faktai mus dar labiau įtikina tame, jog R. J. nėra viską žinąs, ir jog todel negalima aklai jam tikėti, bet kiekvieną jo peršamąją kalbos refor-

mą reikia atidžiai iš visų pusių apžiūrėti. Tai ir padrąsino mus pakalbėti čia viešai apie peršamąsias R. J. rašomosios kalbos reformas.

Žinoma, mes čia pasakėmė toli ne visa, kas buvo galima pasakyti apie «rašomosios kalbos dalykus». Mums matos, ir kiti mūsų kalbos mėgėjai bei žinovai taipgi tars savo žodį. Ir tai labai geistina. Nes juo daugiau bus tokių balsų, juo labiau paaiškės, ko mūsų rašomoje kalboje turime vengti, ko laikytis. Lietuvių kalba—tai bendras visų turtas. To turto sargu privalo būti visa tauta; leisti vienam R. J. čia šeimininkauti—mes neprivalom, juo labiau, kad jis turi perdaug autokratišką tr reformatorišką būdą—yra linkęs senus žodžius ir senas sintaksės konstrukcijas gerai jų neištyręs niekinti, ir jų vieton naujus savo prasimanytuosius brukti. Tai rašydami mes visai nestojame prieš naujumą ir reformas kalbos srityje. Del buvimo tebūnie kalbos reformų, bet draug tebūnie ir visuomenės kontrolė reformatoriams.

UEBER DIE ENTWICKLUNG DER LITAUISCHEN KONJUNKTIONALSÄTZE von Eduard Herdmann. Sonderabdruck der wissenschaftlichen Beilage zum Jahresbericht der Hansa-Schule zu Bergedorf 1912 (Progr. Nr. 1054), Jena Fromannsche Buchdrukerei, 1912, 98 psl. in-8.

Daugumas net ir nefilologų žino, jog yra lyginamosios kalbotyros mokslas. Bet apie lyginamąją sintaksę vargiai kas iš šiaipjau inteligentų yra girdėjęs Tuo tarpu toksai mokslas vokiečių filologų jau yra įkurtas. Jo įsteigėju ir «mistru» buvo Delbrückas[1]). Šios brošiūros autorius, matyt, yra irgi to mokslo atstovas. Artimiausiu savo tyrinėjimų objektu jis pasirinko lietuvių kalbos sintaksę.

Savo prakalboje autorius pažymi, jog vokiečių mokslo vyrai savo veikaluose apie lyginamąją sintaksę atsižiūrėdavo ir į lietuvių kalbą. Bet čia nedaug tenuveikę, nes pasitenkindavę vien da-

[1]) Sk. Vergleichende Syntax.

bartine prūsų lietuvių kalba, o iš senesniųjų raštų tesinaudodavę vien priedais prie Bezzenbergerio lietuvių kalbos istorijos, išėjusios 1877 m., o ši, deja, sintaksei medžiagos maža teduodanti, nes svarbūs senovės lietuvių kalbos paminklai, išėjusieji Didžioje Lietuvoje, Bezzenbergeriui buvę neprieinami. Todel ir tyrinėjimų rezultatai negalėję būti pilnai teisingi. Taip, pav., buvo gan išsiplatinusi nuomonė, būk dabartinės prūsų lietuvių rašomosios kalbos sintaksė maža tesiskirianti nuo kalbos prieš 350 metų. Autorius vadina tą nuomonę apskritai imant klaidinga. Ypač didelį skirtumą randa šalutinių sakinių jungimo būde.

Kad mokslininkai tuo klausimu iki šiol mažai teužsiimdavę, autorius aiškina sau tuo, jog mažai teturėta tam tikros spausdintos medžiagos. Šiek tiek čia yra padirbėję Leskien'as su Brugmann'u.

Bet dabar jau atėjęs metas šalutinių sakinių konstrukcijai senovės lietuvių kalboje istoriškai patyrinėti, palyginant jas su dabartinės kalbos konstrukcijomis. Tas tyrinėjimas parodys, kokios vartotos senovėje jungės yra nūn pranykę, kokios ir šiandien dar tebevartojamos.

Tam tikslui gerb. autorius yra peržiūrėjęs visus svarbiausiuosius senovės lietuvių raštus: Mažvydo katekizmą (1547), Formą christima (1559), Wolfenbütel'iškę Postilę (1573), du dokumentu 1578 m., Villento Euchiridion 1579, Bretkūno Postilę (1591) Duonelaičio raštus (1714—1780), o taipogi ir senovės leidinius, pasirodžiusius Didžioje Lietuvoje: Daukšos Katekizmą (1595), jo Postilę (1599), Kalvinų Postilę (1600), Rytiečių lietuvių katekizmą (1605), Širvydo Punktus Sakymų (1629), Žemaičių Katekizmą (1838).

Be tų rašomosios kalbos paminklų, autorius savo tyrinėjimuose naudojasi taipgi gyvos kalbos pavyzdžiais, imtais kaip iš Prūsų, taip ir Rusijos lietuvių tarmių (daugiausia iš pasakų).

Perskyrimuose E. ir F. atsižvelgta taipgi į latvių ir senprūsių kalbas.

Svarbiausias tų Hermann'o tyrinėjimų rezultatas yra tas, jog jungės, prasidedančios raidė j — (jog, jei, jeigu, jeg, jeng...), lietuvių kalboje, laikui bėgant, ima eiti retyn ir net nykti, o jungės, prasidedančios raide k (kai, kad, kada...), dažniau būna vartojamos. Pirmutinės, autoriaus nuomone, yra senesnės už antrąsias. Ar taip yra iš tikrųjų, nesiginčysime. Galime tik parūgoti, kad autorius, tyrinėdamas tekstus, ėmė junges taip, kaip jas rado užrašytas. Tuo būdu jo knygoje šalia jog figūruoja taipgi iog, iag, jog, juog, jok, juok, joga... kaipo atskiros jungės (j—Formen), nors fonetiškai yra tai viena ir ta pati jungė jog, tik fonetiškai užrašyta. Tą pačią pastabą galima būtų padaryti ir apie kitas junges priklausiančias ne tik prie j - formų, bet ir k - formų. Todel ir galutina statistikos j - formų ir k - formų ir jų procentinio santykiavimo tikruma mums atrodo gana abejotina. Juo labiau, kad autorius naujosios mūsų literatūros visai nė nepalietė.

Ne visai aiškus taipgi ir pats Hermann'o tyrinėjimo metodas, o ypač jungių apskaitymo būdas. Specialistas filologas gal šiaip taip ir atspės, kokiu keliu autorius yr priėjęs savo jungių statistiką, bet šiaipjau inteligentas vargiai tai besuseks. O tai labai gaila, nes lietuviškos sintaksės klausimais pas mus užsiima šiandien ne vieni filologai.

Bet jei tyrinėjimo metodui ir galima šis tas prikišti, užtat faktiškai veikalo pusei prisieina atiduoti pilniausią pagarbą. Nes autorius nieko ant vėjo nesako, niekur nedogmatizuoja, bet kiekvieną savo tvirtinimą remia grynais faktais, kuriuos kiekvienas gal patikrinti.

Tų faktų autorius su tikrai benediktinišku darbštumu yr pririnkęs begales. Ypač pagyrimo verta pridėtoji gale lietuviškų jungių lentelė, paduodanti trumpai svarbiausius veikalo rezultatus. Iš tos lentelės skaitytojas kaip ant delno mato, kaip ta ar

kita lietuviška jungė laikui bėgant keitėsi užleisdama galop vietą kitoms.

Tatai šį Hermann'o veikalą karštai rekomenduojame visiems mūsų sintaktikams, o ypač Rygiškių Jonui. Esame tikri, kad šis pastarasis niekad nebūtų drįsęs primesti mūsų rašomajai kalbai n a r i o, prasme G l i e d, ir kitų panašių savo išradimų, jei būtų Hermann'o nurodytu istoriškai statistišku metodu patyrinėjęs mūsų senovės raštus ir gyvąsias kauniškes tarmes.

J. G a b r y s. LIETUVIŲ KALBOS VADOVĖLIS. Antroji laida. Kaunas, 1913, 104 psl. in-8.

Matyt, mūsų pedagogams patiko šis vadovėlis' jei prireikė jis leisti antru atveju. Pedagogikos atžvilgiu iš tikrųjų sunku jam kas beprikišti. Jis sustatytas atsižvelgiant į geriausius rusų kalbos vadovėlius. Visas kalbos mokslas išdėstytas čia labai sistematiškai ir nuosekliai. Pradėjęs nuo garsų ir raidžių — autorius paeiliui pereina visą lietuvių kalbos etimologiją ir sintaksę, visur teoriją paaiškindamas gerai parinktais pavyzdžiais. Tų pavyzdžių tedėta vadovėlin daugiausia po keliolika, taigi nei permaža, nei perdaug. Autorius neėmė pavyzdžio iš Ryg. Jono sintaksės, kur, kaip visiems žinoma, pavyzdžių prigrūsta šimtais. Ir gerai padarė.

Bet rašybos ir terminologijos klausimuose Gabrys beveik visur laikosi Ryg. Jono; gaila tik, kad trumpindamas Kriaušaičio gramatikos tekstą vietomis apleidžia paaiškinimus, būtinai reikalingus, pav., 5-me psl. skaitytojas visai nesupras, delko garsas v priskirtas prie pusbalsių, arba delko a c c u s a t i v u s[1]) pavadintas p r i e k i n i n k u (17 psl.). Pas Kriau-

[1]) Autorius nuo savęs vadina tą linksnį dar g a l i n i n k u, bet irgi nepaaiškina kodel. Mums matos, dauguma mokinių, mokytojų paklausti, delko tas linksnis tur vadintis p r i e k i n i n k u ar g a l i n i n k u, nesugebės duoti tinkamo atsakymo.

šaitį yra pridėti trumpučiai paaiškinimai, kurios, mūsų išmanymu, reikėjo ir vadovėlyje palikti.

Daiktvardį autorius pavadino nuo savęs daiktininku. Tuo keliu einant reiktų laukti ir būdininkų, skaitininkų ir t. t. vietoj senų būdvardžių, skaitvardžių ir t. t., bet autorius taip toli neina.

Daiktvardžių vagis, akis etc. daugskaitos liepiama rašyti vagys, akys (21), bet nuo dangus rašoma daug vard. dangųs (23), o nuo saldus (31) saldūs (-ųs). Čia jau reiktų didesnio griežtumo galūnių pasirinkime: — ar ūs, ar—ųs, viena iš dviejų

Autorius kai kur palieka laisvę mokytojams ir mokiniams. Taip, pav. 62-me psl. leidžia rašyti ir suktis ir sukties, śnekėtis ir šnekėties ir t. t. Mes su tuo pilnai sutinkame. Negalim sutikti tik ten, kur jis Ryg. Joną sekdamas bruka visiems tokias suvalkietiškas formas, kaip būtume, būtute, vietoj būtumėm, būtumėt. Bet ir čia autorius pasirodo ne visur nuoseklus, nes 72-me psl. randame taipgi ir kaunietiškas suktumėmės. suktumėtės ir t. t.

Autorius palaiko ilgąjį ū; bet ar tai per spaustuvės, ar per korektoriaus kaltę, tas ū tekste ne visur padėtas, kur pagal Ryg. Joną reikėtų dėti.

Kai kur autorius, matyt, ir pats pripažino to ū nereikalingumą; taip, pav., ketvirtojo linksniavimo vietlinksnyje (23) vietoj ū visur padėta u (danguje, puodžiuje, viet. «Viltietiškos» rašybos dangūje, puodžiūje etc.). Mes su tuo pilnai sutinkame.

Svetimų žodžių autorius taipgi perdaug nelietuvina: vietoj telegrapas, igijena, koras, pataria rašyti europiškai: telegrafas, hygiena, choras. Mūsų išmanymu, G-ys už tai pagirti vertas*).

*) Gaila tik, kad autorius nenurodė, kaip reikia lietuviškai rašyti tokie svetimi žodžiai, kaip nacionalnyj, biografija, fiziologija, sociologija ir k. p.

Išorinio pavidalo atžvilgiu leidinys yra irgi gan gražus, spauda aiški, popierius dailus. Todel lietuvių kalbos mokytojai gerai padarys jį saviems mokiniams rekomenduodami.

Tiesa, vienas fanatiškas ilgojo ū mėgėjas skundės mums, tame vadovėlyje esą labai daug spaudos klaidų, nes vietoje ilgojo ū daugelyje vietų padėta trumpasis u. Bet kadangi ilgojo ū reikalingumą toli ne visi rašytojai tepripažįsta, todel ir šis vadovėlis nė kiek savo vertės nebūtų nustojęs, jei jame ilgasis ū būtų buvęs ir visai išmestas.

Be reikalo tik Gabrys nuolat rašo: pavyzdin. Čia reiktų paklausyti Ryg. Jono ir sakyti pavyzdžiui.

I. ESPERANTA. Litova Vortaro verkita de J. Mačernis, Tarptautinės kalbos Esperanto kalbamokslis ir žodynas. Kaunas, 1919, 32 psl. in-18.

2. L. L. Zamenhof. EKZERCARO ELTIRITA EL FUNDAMENTO DE ESPERANTO. Eldonis de P. Medem kaj J. Mačernis. Kovno, 1919, 25 psl. in-18.

1. Lietuvai įėjus kultūrinių Europos valstybių tarpant, tarptautiniai susisiekimai po karui, be abejo, bus pas mus kaskart dažnesni. Taigi ir tarptautinės kalbos reikalas kaskart didės. Numatydama tai Kauno esperantistų draugija ėmė steigti Esperanto kalbos kursus. Bet čia sutiko kliūčiu, nes Tijūnaičio vadovėlį išpirkus, nebebuvo iš ko Esperanto kalbos lietuvių kalba mokytis. Taigi labai naudingą darbą atliko g. Mačernis išleisdamas savo, kad ir trumputį, Esperanto kalbos «kalbamokslį ir žodyną». Nežiūrint to trumpumo šis «kalbamokslis» yra pilnas, o «žodynas» paduoda pačias reikalingiausias Esperanto kalbos šaknis, iš kurių kiekvienas, mokąs E. gramatiką, galės pats pasidaryti tūkstančius Esperantiškų žodžių. Taigi pradžiai šis žodynas bus užtektinas.

2. Esperanto kalbos gramatikai esant labai trumpai (teturinčiai viso labo 16 taisyklių), svarbu praktikai turėti daugiau tos kalbos pavyzdžių pasiskaityti

ir lietuvių kalbon versti. Tam tikslui žymūs Kauno esperantistai, Medemas ir Mačernis, yr Zamenhofo esperantiškos chtestomatijos dalį išleidę atskiroj augščiau nurodytoj brošiūroj. Joj paduota 31 §§ Esperanto kalbos tekstų, kuriais mokytojai ir galės naudotis dėstydami E. kalbos kursą. Visiems pradedantiems esperantiškai mokytis mielai rekomenduojame abi tiedvi knyguti, bent tuo tarpu, kol išeis platesniojo E. kalbos Tijūnaičio vadovėlio antroji laida.

B. Tamoševičius. MORZĖS ABĖCĖLĖ. 4 psl. in-8.

Labiausiai išsiplatinusi pasauly telegrafų sistema yra Morzės. Jos aparatas yra prasčiausias ir pigiausias. Joje ženklai bei raidės perduodami vien taškais ir brūkšneliais. Iš tų taškų ir brūkšnelių, įvairiai sukombinuotų, yra sudaryta tarptautinė Morzės abėcėlė. Kadangi rusai vartoja ne tarptautinę lotyniškąją abėcėlę, bet savo «graždanką», tat jie ir buvo priversti Morzės abėcėlę pritaikinti savajai graždankai. Tas pritaikinimas išėjo gan savotiškas.

Lietuviams perėmus telegrafą į savo rankas, kilo klausimas: ko laikytis telegrafo praktikoj: tarptautinės Morzės abėcėlės, ar tverti savąją lietuviškąją. Mūsų Pašto, Telegrafo ir Telefono Valdyba rado būsią geriau tarptautinę Morzės abėcėlę sulietuvinus. Na, ji ir sulietuvinta, bet «na ruskij manier». Tuo būdu ir prieita rezultatų, jog mūsų piliečių Ščepavičiaus, Šeško, Žeknio parašai nusiųsti telegrafiškai Amerikon bus užrašomi kaipo: Qöepawiöius, Qeqkas, Veknis.

Kad tai yra tikras absurdas, įrodė tai «Lietuvoj» (№ 254, 1919) Bob. Jonas. Tą pat pripažino ir A. Žitkevičius «Paštininkų Balse» (№ 1, 1920). Taigi lietuviškoji Morzės abėcėlė tegali pas mus laikytis nebent valdžios įsakymu; rimtos kritikos ji absolūčiai yra pasmerkta. Bob. Jonas reikalavo net, kad valdžia ją atšauktų. Ar tai įvyks, abejojame. Mat, kiekviena valdžia yra linkusi laikyti save neklystančia ir laikytis principo, «ką įsakiau — įsakiau». Kaipo to-

li stovintiems nuo telegrafo, mums tai ir ne taip svarbu. Mes labiau domimės šia abėcėle kitu atžvilgiu, būtent, kiek ji atatinka mūsų dabartinei rašybai. Pasirodo, kad pilnos atatinkamybės čia nesama. Liet. Morzės abėcėlė neturi atskirų ženklų nosinėms ę ir į; jos žymimos taip pat kaip e ir i: Kitai nosinių porai ą ir ų priimta atskiri ženklai, atatinkantys tarptautinės abėcėlės raidėms ä ir ü. Mums rodos, visai be reikalo; išreiškiant tiedvi nosini ženklais a ir u, telegrafo abėcėlė išeitų daug lengvesnė ir trumpesnė. Jei jau lemta uodegėlėms mūsų rašyboj pasilikti, tai patys telegrafistai galės jas pridurti perrašinėdami telegramos tekstą iš aparato juostelės paprastomis raidėmis.

Dar labiau apsunkina telegrafą mūsų dvilypės raidės dž, uo, ie. Morzės sistemoj d reiškiama ženklu — . .; ž ženklų . . . —; tuo būdu raidė dž Morzės ženklais bus išreiškiama ilgeliausiu ženklų — . . . . .—! Tas pat pasakytina ir apie uo, nes u morziškai yra. . —, o o — — —! taigi uo = . . — — — —! Aišku, jog raidėms dž ir uo reiktų turėti trumpesni ženklai.

Del ie — didelio keblumo nėr, i išreiškiama vienu tašku, o e dviem taškais; tai ie = . . . Bet trimis taškais žymima ir s. Taigi vėl susidaro painiavos.

Tuo remdamiesi mes ir manome, kad mūsų Morzės abecėlė yra reikalinga žymios reformos: iš vienos šalies ji reiktų labiau sutarptautinti, o iš kitos ir sutrumpinti, parenkant mūsų dvilypėms raidėms kitokius, trumpesnius, ženklus, negu dabar.

RAŠYBOS MOKSLO DARBELIAI. II dalis. Sudarė mokytojas J. Vaznelis. Mariampolė, 1920, 20 psl. in-8.

Kokia rašyba, toks ir jos mokslas. Lengva rašyba, lengvas ir mokslas, sunki rašyba, sunkus ir jos mokslas. Mūsų dabartinė rašyba, paties Ryg. Jono pasakymu, yra «ne visai lengva ir gana paini». Taigi ir jos mokslas yra nelengvas ir gana painus. Kaip augščiau yr įrodęs Grigonis, nemoka jos dažniausiai

net patys mokytojai, o jau apie mokinius nėr ką nei kalbėti. Išmokyti juos kaip reikiant net gimnazijose nepavyksta: ji tenka kalte kalti; bet įkalta vaikų galvosna greit išdulka. Ši rašyba tiesiog vargina vaikus, tramdo jų mintį, stabdo proto plėtojimąsi. Tai irgi Grigonis yr įrodęs eksperimentaliu metodu. Taigi visi mokytojai ir visa mūsų visuomenė turėtų primygtinai reikalauti mūsų «gana painią ir nelengvą rašybą» sureformuoti ir suprastinti.

Deja, kol kas tą rašybos jungą nuversti maža kas pas mus tesirūpina. Valdžia biurokratiškai yr įvedus ją visosna mokyklosna — ir reikalauja, kad mokiniai būtų jos mokomi.

Tam biurokratiškam valdžios reikalavimui patenkinti Gira yr išleidęs savo «Rašybos vadovėlį», o V-lis augščiau nurodytuosius «Rašybos mokslo darbelius». Kam tie «darbeliai» skirti — nepasakyta, nes prakalbos jokios autorius nėr pridėjęs. Jei jie skiriami gimnazijos mokiniams, kuriems likimo lemta išgerti lig dugno karti Ryg. Jono rašybos taurė, tai dar būtų pusė bėdos: Vaznelio vadovėlis galės čia būti net naudingas, kaipo palengvinąs valdžios reikalaujamos rašybos pramokimą.

Bet jei mūsų mokytojai užsimanytų šiuos V-lio «Darbelius» įvesti net ir į pradžios mokyklas, tai tuo būtų padaryta mūsų priaugančiai kartai neapsakoma skriauda, nes tie «darbeliai» pagamintų mūsų kaimo vaikams daug ir d i d e l i o d a r b o, o naudos neduotų jokios. Nes išmokyti kaimo vaikas, kada reik rašyti: l y g, kada l i g, kada l y k, kada l i k (3) yra tiesiog negalimas daiktas.

Principialiai V-lio darbeliams mes nieko negalime prikišti: jis padarė, ko iš jo mūsų rašyba reikalauja, visai nesigilindamas į tai, ar tie reikalavimai teisingi ar ne...

Taigi gimnazijoms V-lio «darbelius» rekomenduojame: bet prieš įvedimą jų į pradžios mokyklas griežtai protestuojame.

LITAUISCHE MUNDARTEN gesammelt von A. Baranowski. Band I Texte. Aus dem Weberschen Nachlass herausgegeben von Dr. Fr. Specht. Leipzig, Koehler, 1920, XI+467. S. in-8.

Ilgai nežinojome, kur yra dingęs didžiulis A. Baranausko tarmiškai surašytų pasakų rinkinys. Pasirodo—jis nežuvęs; 1890—1892 m. Baranauskas jį nusiuntęs savo ilgamečiui korespondentui H. Weberui. Šiam mirus, jis su nabašniko biblioteka buvo padovanotas Leipzigo Indogermaniškajam Institutui, kuris jį nūn ir išleido. Spaudon jį prirengė d-ras Fr. Špechtas laikydamas tekstą, kokį rodo rankraščiuose, net su aiškiomis rašto klaidomis, bet padėdamas pataisas prierašuose.

Tuo būdu vokiečių dėka turim dabar gausų šaltinį mūsų tarmėms arčiau pažinti. Baranauskas jų yr priskaitęs 11, šiame rinkiny pavyz žių teduoda tik 9-ioms, būtent, Rytiečių penktųjų (R. 5)—13, R. 4—25, R. 3—24, R. 2—38. R. 1 ž. (Rytiečių pirmųjų žiemiečių)—33, V. p. (Vakariečių pietiečių)—17, V. ž. (Vakariečių žiemiečių)— 28, Ž. R. (Žiemiečių Raseiniečių)—29, Ž. T. (Žiemiečių Telšiečių)—41. Griežtai imant nėra čia vienos pasakos, yra ir šiaipjau aprašymėlių, bet jų maža. Daugiausia paduota liaudies pasakų.

Baranausko buvo įvesta Žemaičių Seminarijoj tvarka, kad kiekvienas naujas klierikas surašytų savo tarme ne mažiau kaip tris pasakas bei kitokių dalykėlių. Gavęs rankraščius, B. kviesdavosi jų autorius ir liepdavo tarmiškai skaityti, darydamas rankrašty atatinkamų pažymėjimų. Pataisytuosius tuo būdu rankraščius pats iš naujo savo rašyba perrašydavo ir tik tuomet tedėdavo juos savo rinkinin pažymėdamas, kas ir kurios parapijos buvo jų autorius.

Taigi, peržiūrinėdami šį Špechto leidinį, radom visų savo gyvu ir mirusių draugų pavardes k. š.: V. Jarulaičio, A. Kryžanausko, V. Kemešio, B. Baltrėno, B. Barono, J. Budriūno, A. Tyrilio, J. Širvio, savo paties ir daugelio kitų bent kiek vyresnių bei jau-

nesnių kunigų. Net ir paskiau tapusieji karštais lenkais, k. š. P. Barauskis, Pr. Pacevičius ir k., Baranauskui liepiant, yr rašę savo tarme lietuviškas pasakas. Bet jų lenkystė ir tuomet jau liko pažymėta jų pavardėse (Petras Borowski, Pr. Pacewicz ir t.t.).

Kaip augščiau nurodėm, kiekvienai tarmei surinkta čia nemažas pavyzdžių skaičius. Jie, apskritai imant, neperilgi, bet yra ilgesnių, užimančių net po kelis puslapius. Tuo būdu medžiagos filologams patiekta daugiau negu reikia. Folkloro mėgėjai ras sau čia irgi ne vieną įdomų dalyką. Taigi neabejojame kad ši knyga rasis kiekvienoje Lietuvos bibliotekoje, kiekvienoje mokykloje ir pas kiekvieną dar tebegyvą tų pasakų autorių. Nusipirkę ją turės sau gražiausią dovaną Kalėdoms, juo meilesnę, nes primenančią brangią jaunystę ir brangų pirmutinį oficialų lietuvių kalbos mokytoją Žemaičių Seminarijoje.

Priede, knygos gale, randas dar keletas kaimo poetės Urš. Tamošiūnaitės eiliuotų dalykų, paties Baranausko «Pasikalbėjimas giesmininko su Lietuva» ir trys mažiau žinomos giesmės. Viena iš jų «Trim broliam žemaičiam patarimo žodis», rodos, bene bus tik spaudoj pirmą kartą tepasirodanti.

Trumpai tarus, Špechto leidinys vertas yra kuo plačiausiai pasklisti po Lietuvą.

Dr. Fr. Specht. LITAUISCHE MUNDARTEN gesammelt von A. Baranowski. Band II. Grammatische Einleitung mit lexikalischem Anhang. Leipzig, Koehler Verl., 1922, XVI+544 S. in-8.

Recenzuodami pernai pirmąjį šio leidinio tomą esame išskaitę devynias lietuvių kalbos tarmes, kurių pavyzdžiai vysk. A. Baranausko buvo surinkti ir Dr. Špechto nūn dailiai išleisti. Šį antrąjį tomą autorius užpildė vien savo filologiškomis pastabomis apie kiekvieną iš tų tarmių atskirai. Imant apskritai tų pastabų — kiekvienai tarmei tenka po 54 pusl. Tik abiem pastarom (Žemaičių Reseiniečių ir Žemai-

čių Telšiečių) teteko tik 40 puslapių, taigi kiekvienai vos po 20 pusl. Tai įvyko prieš autoriaus norą. Veikalo tekstas teko čia žymiai sutrumpinti, reikalaujant to leidėjui, nepanorėjusiam leidimo išlaidų didinti. Autoriaus įvadai (Einleitung'ai) į kiekvieną tarmę nepaduoda pilnos tų tarmių gramatikos, bet tik medžiagos jai. Atskirų tarmių gramatikos sudaryti palikta patiems lietuviams. Tikimės tai ilgainiui ir įvyks. Špechto išmanymu, be atskirų tarmių gramatikų nėra galima sudaryti nė vienos bendros lietuvių kalbos gramatikos.

Savo prakalboje autorius mini mokslo vyrus, daugiau ar mažiau padėjusius mūsų tarmių ypatybes išaiškinti, būtent: Schleicherį, Baranauską, Joną Jušką Bezzenbergerį, Gauthiot'ą, Doričą, Brugmanną.

Įvertinti detaliai autoriaus mūsų tarmių aiškinimus mes čia neapsiimame. Tai bus padaryta prof. Būgos «Tautoj ir Žody».

Mes čia tegalim vien pažymėti milžinišką, tikrai benediktinišką Špechto darbą (544 psl. in-8), kuris ilgam pasiliks didžiuliu žinių aruodu visiems mūsų tarmių tyrėjams. Šių tyrėjų, deja, mes kol kas vos vieną Būgą teturim. Būtų geistina, kad jų atsirastų ilgainiui daug daugiau. Ypač pritiktų tuo darbu užsiimti mūsų kunigijai. Ji, kilnojama iš vienos parapijos kiton ir susidurdama arčiau su kaimiečiais, turi progos pažinti įvairias mūsų tarmes, taig‹ ji ir turėtų, užsiimti tarmių gramatikų sustatymu. Tam gi darbui vadovu ir bus D-ro Špechto veikalas, ypač šis antrasis jo tomas. Taigi ir linkime jam pasisekimo mūsų jaunos dvasiškijos, o taip pat ir mokytojijos tarpe. Neduokim darbščiam autoriui progos nusiskųsti: Lituanica sunt, non leguntur.

Mažvydas. SENIAUSIEJI LIETUVIŲ KALBOS PAMINKLAI IKI 1570 METAMS. Spaudai parūpino Dr. Jurgis Gerulis. Šviet. Minist. leidinys. Kaunas, 1922, 592 psl in-16.

Ši storoka knyga susideda iš dviejų dalių. Pirmoje leidėjas teikia žinių apie Mažvydo gyvenimą,

jo raštus ir jo bendradarbius; antroje paduoda manuliškai atspaustus šiuos Mažvydo veikalus: Catechismusa prasti szadei, Giesme S. Ambraszeijaus, Forma chrikstima, Paraphrasis ir Gesmes chriksczioniskas. Ne pro šalį bus arčiau įsižiūrėjus į jų turinį.

1. Savo «Katekizmo prastuose žodžiuose» autorius ragina lietuvininkus ir žemaičius skaityti ir permanyti šias knygeles, gyventi pagal šventąjį mokslą, mesti seną pagonystę:

Kankus, Szemepatis ir laukasargus pameskiet,
Wisas welnuvos deiwes apleiskite.

Toliau graudoja, kad iš šimto žmonių nesirastų nė vieno, kuris Dievo įsakymus žinotų, kuris per dešimtį metų būtų bent vieną kartą aplankęs bažnyčią, kad daugelis bevelija «su šventa burtininke gaidį valgyti», negu «bažnyčioj šauksmą žekų klausyti». Baigia paraginimu mokytis «švento mokslo» ir autoriaus darbą «už gerą priimti».

Po prakalbai eina «pigus ir trumpas mokslas skaityti ir rašyti» arba elementorius ir tik nuo 17 puslapio teprasideda patsai katekizmas. Jis padalintas penkiomis dalimis: dešimts Dievo įsakymų, Credo bei Tikiu, Viešpaties malda, Sakramentai (Krikštas ir Eucharistija) ir įvairių luomų priedermės.

Tekste randas ne viena įdomybė. Pav., ketvirtas Dievo įsakymas skamba pas Mažvydą šiaip: «Čestavoki tėvą ir motiną tavo, jei nori ilgai gyventi ant žemės», šeštas—«neįžagki svetimos moters», ašmas—«neliūdyki prieš artimą tavo neteisaus liūdymo», devintas — negeisk ūkio artimo tavo».

«Credo» prasideda žodžiais: «Tikiu ingi Dievą Tėvą visagalintįjį Sutvertoją dangaus ir žemės». Toliau randame:... gimęs iš Marijos mergos čystos,... numirė ir pakastas... tikiu ingi Dvasią Šventąją... tikiu surinkimą visų šventų krikščionių»... Šiuo pastaruoju terminu išreikšta čia «visuotinoji bažnyčia».

Mažvydiškį «Tėve mūsų» tekstą perrašome ištisą, išlaikydami net jojo rašybą. Štai kaip jis atrodo:

Tewe musu, kuı s essi dangusa, schweskiese wardas tawa, ateik karaliste tawa, buki tawa walla, kaip dągui taip ir szemeie. Dona musu wyssu dienu dodi mumus nū ir atleid mumus musu kaltibes, kaip mes atleidem musu kaltimus. Newed mus ingi pagundima, bet gelbiek mus nogi wysa pikta. Amen.

Tai parodo, kad posakis «taip ir žemėje» yra labai senas, siekiąs XVI amž. ir todel visai be reikalo poteriuose nūn pakeičiamas dau vėlesniu «taip ir ant žemės».

Sakramentai — Krikštas ir Eucharistija — išdėti Evangelijų žodžiais, o luomų priedermės — ištraukomis iš šv. Pauliaus Ap. gromatų.

Gale padėtos įvairios giesmės, pav., 10 Dievo įsakymų eilėmis, himno «veni creator» vertimas, «Tėvų mūsų» eilėmis, eiliuotoji litanija ir kelios psalmės.

Šis seniausis Mažvydo veikalas yr «išbruktas Karaliaučiuje» 1547 metais.

2. «Giesmė šv. Ambraziejaus» yra himno «Te Deum laudamus» vertimas. Versta gražiai, atskyrus vieną kitą polonizmą (rocyk = racz, čestingas, smertis). Prie to vertimo pridurta pora giesmių apie Kristaus iš numirusių atsikėlimą.

Šis veikalėlis jau nebe «išbruktas», bet «išspaustas Karaliaučiuje» 1549 m.

3.«Forma krikštymo» — tai lietuviškas krikšto ritualas su visomis apeigomis, maldomis ir giesmėmis, kaip jis vartota Prūsų «hercikystėje» ir kitose «žemėse» Liuterio mokslo sekėjų XVI amžiuje.

Tame rituale daug kas palikta iš katalikiškų apeigų (pav., kai kurios maldos, velnio atsižadėjimas, pareiškimas noro krikštytis, «Tikiu» kalbėjimas, vandeniu aplaistymas kalbant krikštijamuosius žodžius), išmesta tik egzorcizmai, druskos burnon dėjimas, aliejais tepimas ir kai kurios kitos apeigos, bet užtat pridėtas pamokslėlis apie Krikšto įstatymą, «pagraudinimas» gimdytojų, genčių ir kūmų vaiką apkrikštijus ir Liuterio sustatytos krikšto giesmės (Christ unser Herr zum Jordan kam) vertimas. Visa tai pa-

rodo, kad pirmieji protestantai Lietuvoje stengės krikštą apstatyti iškilmingomis apeigomis ir, pasinaudodami tąja proga, paveikti ir suaugusiuosius. Išvertę visą krikšto ritualą lietuviškai ir pridūrę lietuviškus pagraudinimus, jie sėkmingai masino puskrikščionis XVI am. lietuvius ir tuo nemaža padėjo protestantizmui Lietuvoje trumpu laiku išsiplėsti. Ne pro šalį būtų ir katalikų kunigijai krikšto apeigoms duoti daugiau religinės dvasios ir šiltesnio nuoširdumo, ypač jei krikštas esti atliekamas privačiuose namuose, kada nėra reikalo skubintis.

4. «Paraphasis» tai Liuterio sugalvotas «Tėve mūsų» praplėtimas bei paaiškinimas ir «graudinimas» priimantiems «Christaus sakramentą» su giesmėmis ir maldomis. Yra tai neva protestantiškos «mišios». Jos labai trumputės ir skystutės. Pabaigoj pridėtos dar giesmės prieš valgant ir pavalgius.

5. Visų didžiausias Mažvydo veikalas — tai jo «giesmės krikščioniškos». Jų yra dvi dalys. Pirmojon sudėtos giesmės, giedamos per Adventą ir Kalėdas iki Gramnyčių, antrojon — per Velykas, Sekmines iki Advento.

Kas čia pirmiausia stebina, tai didelis skaičius Advento ir Kalėdinių giesmių. Kalbą ištaisius, ir vienos ir kitos tiktų ir katalikų bažnyčioj giedoti, ypač Kalėdinės, kurios yra daug rimtesnės už kai kurias mūsų sulietuvintas lenkų «Kolendas». Tas pat pasakytina ir apie Velykų giesmes. Pas mus ligi šiol tegiedama tik dvi: «Linksma diena mums prašvito» ir «Per tavo šventą atsikėlimą». Tuo tarpu Mažvydo jų paduota 15. Kai kurios irgi būtų galima įtraukti į mūsų kancionalus bei giesmynus.

Ypač įdomi antroji «krikščioniškų giesmių» dalis. Čia randame specialę giesmę «Apie šlovę Dievo žodžio», kitą apie Jėzaus Kristaus «deivystę ir žmogystę», giesmę prieš pamokslą, giesmę Jono Huso «apie Sakramentą altoriaus», padėkos giesmę «už maloningą apsaugojimą nuo visokių iškadų ir priegadų», giesmė numirėlį laidojant, daugybė psalmių, tinkamų gie-

doti ryto ir vakaro maldose (Mišparuose ir Jutrinose). Yra ir «Litanija lietuviška, pataisyta pagal vieros krikščioniškos». Jos tekstas imtas iš katalikiškos Visų Šventų litanijos, tik iš jos išmesti visi šventieji, neskiriant net Jezaus motynos Marijos ir šv. Juozapo. Užtat pridėta daug naujų prašymų, pav., «idant Viskupus, Plebanus ir tarnus Bažnyčios prieg teisaus žodžio ir švento gyvenimo palaikytumbi», «idant velnią po mūsų kojų sutrintumbi», «idant moteriškėms sunkioms, žindančioms linksmą vaisiaus pagimdymą ir užauginimą duotumbi» ir t.t.

Giesmėse viešpatauja krikščioniška maldingumo ir meilės dvasia: sektantiška neapykanta apsireiškia tik labai retai (pav., giesmėj apie šlovę Dievo žodžio). Kiek žymiau prapliumpa ji tik 371 psl. ir tai visai netikėtai. Nes pradėjęs versti gražų bažnytinį himną «Pange lingua gloriori corporis mysterium», Mažvydas nei iš šio nei iš to meta šalin originalo tekstą ir drožia katalikams šitokį pamokslą:

Klausyk kožnas Popiežiški:
Jog Ponas neliepęs esti:
Kūną savo nešinėti,
Nei skrynelėsna rakinėti
Nei mišias parduoti, pirkti
Nei žvakių apžadus statyti,
Todel, broliai: nekliedėkit:
Nei večerės gvoltavokit,
Nei rakinėkit nei nešiokit,
Nei parduokit neigi pirkit,
Bet kožnas valgyk irgi gerk,
Smertį kančią Jėzaus minėk.

Katalikai tai ir daro po šiai dienai. Ir didžiausias skirtumas tarp protestantų ir katalikų kaip tik ir yra tas, kad protestantai labiau mėgsta Kristų pasaulin ateinantį, gimstantį, kėlusį iš numirusių, o katalikai kenčiantį. Taip bent atrodo sprendžiant iš lietuviškų giesmių. Pas katalikus apie Kristaus kančią rasi «kantičkose» didelę daugybę įvairiausių giesmių, nekalbant jau apie «Kryžiaus Kelius», «Graudžius Verksmus», «Stacijas», ir t.t. O pas Mažvydą apie

Kristaus «mūką» teradome iš viso tik dvi giesmi.

Tiek apie Mažvydo veikalų turinį. Kalbos atžvilgiu jie labai įdomūs. Ne viena čia yr užsilikus senovinė žodžialytis, pav., d o d i, l e i d, v e d, p a m u m s d ė k, s a l i u b y t a ir t.t. viet. duok, leisk, padėk mums, sužadėta ir t. t. Bet nemaža joje ir bjaurių polonizmų pav, r o č y k (lenk. racz), č e s t i n g a s, i š k a d o s, p r i e g a d o s, k o z o n i s ir k. Kai kur Mažvydas yr tiesiog nenuoseklus, nes šalia tikrų lietuviškų žodžių d v a s i a, g a r b a ir k. vartoja tokius barbarizmus, kaip c h v o l a, D u c h a s ir k.

Visi Mažvydo veikalai atspausti fototipiškai. Tai turi savo ir gerų ir blogų pusių. Bloga tai, kad senas raštas sunku įskaityti; bet gera, kad skaitytojas turi prieš akis knygą, kuri nuo seno originalo nieku beveik nesiskiria. Prof. Geruliui, kurs Mažvydo veikalus surado, ir mūsų Šviet. Ministerijai, kuri davė lėšų tam brangiam veikalui dailiai išleisti, mūsų visuomenės vardu tariame nuoširdžiausį padėkos žodį. Toks leidinys bet kuriai tautai padarytų garbės, juoba mums lietuviams. Mūsų teologai ir kalbininkai ir net muzikai būtinai turėtų šį veikalėlį įsigyti ir atidžiai ji pastudijuoti. Jis yr įdomus įvairiausiais atžvilgiais.

C. Žodynai.

ЛИТОВСКО-РУССКІЙ СЛОВАРЧИКЪ къ первымъ литовскимъ сказкамъ въ изд. „Lietuvių pasakos“ (Vilnius 1905), составленный К. К. Б у г о ю при участіи И. А. Б о д у э н - д е - К у р т е н э. Пособіе для практическихъ занятій по языковѣдѣнію и по „сравнительной граматикѣ“ и для самообученія. СПБ. 1912, XV + 39 стр. in-8.

Ketindamas 1912—1913 metais vesti praktiškas lietuvių kalbos pamokas tiek Peterburgo universite, tiek augštesniuose mergaičių kursuose ir nerasdamas tinkamo liet. tekstų rinkinio su žodynu, prof. Baudouin de Courtenay prašė Būgos, kad teiktųsi pagaminti tokį rinkinį. Pradžioje abu kalbininku buvo apsistoję ant Baranauko «Anykščių Šilelio». Bet Būga manė, tas dalykas pradedantiems lietuviškai mokytis būsiąs persunkus. Todel išrinko «Aušros» leidinį «Lietuvių pasakos», išleistą Vilniuj J. Zavadzkio 1905 m. Bet kadangi sustatymas žodyno visam rinkiniui būtų reikalavęs daug darbo, tatai Būga pasitenkino pirmutinėmis 20 pasakų (3—22 psl.) ir joms suprasti pagamino užtektiną žodynėlį. Jo pasigaudami galės imtis pasakų skaitymo net asmenys su lietuvių gramatika visai nesusipažinę.

Visas veikalėlis susideda iš trumpos Baudouino de Courtenay prakalbos, sąrašo pagalbinių veikalų lietuvių kalbos besimokant (gramatikos, žodynai, akcentuotieji tekstai) ir paties žodynėlio.

Žodynėlis sustatytas moksliškai: skaitytojas ras jame ne vien žodžio reikšmę (rusiškai verstą), bet ir tikrą jo lietuvišką ištarimą. Tam tikslui kiekvienas žodis atspaustas su savo akcentu. Vertimas žodžių rusų kalbon, aplamai sakant, geras, bet kur-ne-kur trūksta griežtumo pav. n e r i n y s išversta kruževo, v e d i n a s — vedia ir k. Atsirado pasakų

tekste keletas žodžių, kurių prasmės žodynėlių sustatytojas nė pats gerai nežinojo, k. š., knipava, latakas, šerpė. Jie išversti sulig kontekstu, ir todel jų vertimas, kaipo abejotinas, pažymėta klaustuku

LIETUVIŲ ir LENKŲ ŽODYNAS. Surengė Antanas Lalis. Vilnius, 1912, 331 psl. in-8.

P. Lalis prieš kelerius metus yra jau pasižymėjęs Amerikoje savo išleistais žodynais (angliškai-lietuvišku ir lietuviškai - angliškuoju). Dabar jis surengė naują «Lietuvių ir Lenkų kalbos žodyną». Didumo išėjo žodynas storokas, apimąs apie 28.000 žodžių, taigi duodąs labai daug medžiagos. Mūsų rašytojams, dažnai pritrūkstantiems lietuviškų žodžių bei terminų, jis galės naudingai patarnauti.

Kad žodynas būtų tikrai geras, reikia trijų dalykų.

1) Kad jame būtų sukrauta kuo daugiausia gyvos kalbos žodžių.

2) Kad tų žodžių būtų paduotas tikras ištarimas ir tikra jų prasmė.

3) Kad žodžių rašyba būtų taisyklinga.

Pirmutinę sąlygą, kaip jau augščiau nurodėme, Lalis yr išpildęs. Žodžių pririnko jis užtektinai. Bet kitos dvi, dėja, daugelyje vietų liko neišpildytos. Štai įrodymai:

1) Ne vieno žodžio randame Lalio žodyne paduotą netikrą ištarimą, pav.: bóbr — bibras, vebras, vietoj bebras (iš čia kaimo vardas Bebrikiai, Pagirio par. Ukmergės ap.), dievuotas viet dievotas, boginia — dievė, viet. deivė, kwef — šyras, viet šydas ir t. t.

2) Pasitaiko žodžių negerai išverstų arba ne tos prasmės, pav.: hamernik — kalvis, mlynarczyk — malūnininkutis, eunuch — skapas ir t. t.

3) Kai kur autorius pats, matyt, kalė naujus žodžius. pav.: malarstwo — vaizdarašyba, malarz — vaizdarašys, varsininkas, podoćcian — acta-

rūgštė druska, modniś — madavaikis, strojniś — puošnius, gašnius (tikrai žmonių vartojamas — dabita, matyti, autoriui nežinomas) ir t. t.

4) Rašyba pas autorių kriaušaitiška, tik ne visur; pav., autorius rašo: jietis, jieškoti, įdėti, įtempti ir t. p.; čia jam mes pilnai pritariam. Bet kituose dalykuose, deja, negalime pagirti; pav. jis rašo: pryaugis, skyrymas, perskyrymas ir t. p. Čia jau aiškios klaidos.

5) Daugiausia nenuoseklumų svetimus žodžius rašant. Pav., šalia istorija, jerarchija, jeroglifas, uzaras, arpa, Lalis vartoja taipgi formas: hipotezė, higijena, hipopotamas, himnas, humoras ir t. p. Lygiai nėra vienodumo ir vartojant y svetimuose žodžiuose. Pav., vienoj vietoj jis rašo mistikas, psichiškas, analitiškas, o kitoj — mytai, mytologija, pozityviškas, ir t. t. Taip pat ir su **ia** ir **e**. Vienur skaitome: lempa, klesa, kitur formuliaras, populiariškas ir t. p. Autorius nuoseklus tik rašydamas tokius źodžius, kaip biologija, sociališkas, ichtyologija, kuriuos visus rašo fonetiškai, bijologija, socijališkas ir t. t.

6) Sintaksė irgi kartais pas autorių šlubuoja, pav. przedsiębiorcy — išversta «drąsus ant apsiėmimų».

Tačiau, nežiūrint tų netobūlumų, Lalio žodynas, kaipo gan turtingas žodžiais, galės ne vienam mūsų rašytojui patarnauti; ypač nemaža naudos jis gal duoti tiems mūsų lenkų, kurie norėtų lietuviškai pramokti.

Leidimas gražus, spauda aiški. Kaina irgi neperdidelė.

1. M. Šikšnys. ARITMETIKOS IR ALGEBROS TERMINŲ ŽODYNĖLIS. Vilnius, 1919, 47 psl. in-18.

2. M. Šikšnys. MATEMATIKOS TERMINŲ PROJEKTAS. «Lietuvos Mokykla» 1918 № 11.

3. KARIŠKAS LIETUVIŠKAI RUSIŠKAS IR RUSIŠKAI LIETUVIŠKAS ŽODYNĖLIS. Kaunas, 1919, 106 psl. in-18.

4. J. Elisonas. TRUMPAS ZOOLOGIJOS TERMINŲ PROJEKTAS. «Liet. Mokykla» 1919, I-ji knyga.

5. J. Šlapelis. SVETIMŲ IR NESUPRANTAMŲ ŽODŽIŲ ŽODYNĖLIS. Tilžė, 1907, 110 psl. in-12.

Nesant kol kas nusistovėjusios lietuviškos mokslo terminologijos, leista kiekvienam nusimanančiam bandyti ji kurti. Pabandė tai padaryti Šikšnys, Elisonas ir k. savo augščiau nurodytuose žodynėliuose. Pažiūrėkim, kokia yra jų vertė.

1. Šikšnio «žodynėlis» susideda iš dviejų dalių: lietuviškai-rusiškos ir rusiškai-lietuviškos. Rusų kalba, matyt, čia parinkta tyčia, kaipo iš visų svetimų mums žinomiausia.

Terminų paduota iš viso apie pustrečio šimto. Didesnė jų dalis gera ir tinkama. Bet yra ir nevykusių, kuriuos ir tariamės būsiant ne pro šalį čia nurodžius.

Pirmiausia nevykę visų keturių aritmetikos veiksmų pavadinimai: sudėtis, atimtis, daugyba, dalyba. Sudėtis jau turi savo prasmę — sostav, atimtis greičiau bus vyčet, o ne vyčitanie; dalyba rusiškai bus dielež, daugyba — pomnožka. Daiktvardžiai padarytieji iš veiksmažodžių infinityvų reiškia veiksmo rezultatus; tuo tarpu aritmetikos veiksmai yra tikros operacijos bei procesai, taigi jie kur kas geriau buvo pavadinti vilniškių matematikų: dėstymu, imstymu, dauginimu ir dalymu. Tie vardai ir reikėtų palikti.

Keturių aritmetikos veiksmų veiksniai ir veiksmo rezultatai Š-io irgi nekaip pavadinti. Norint tuo įsitikinti užtenka palyginti rusiškų ir lietuviškų Š-nio pavadinimų lentelės:

Rusiški pavadinimai:

слагаемое	уменьшаемое	множимое	дѣлимое
	вычитаемое	множитель	дѣлитель
сумма	разность	произведеніе	частное

P. Š-nio lietuviški pavadinimai:

dėmuo	turinys	daugmuo	dalinys
	atėminys	daugiklis	daliklis
suma (dėjinys)	skirtumas	sandauga	dalmuo

Kaip matom, rusų lentelėj visi pirmos eilutės terminai yra vienokiai sudaryti, kas ir palengvina mokiniams jų atminimą. Tuo tarpu pas Š-į tie patys terminai yra nukalti pasigaunant dviejų sufiksų — muo (demuo, daugmuo) ir - inys (turinys, dalinys). Jei slagaemoe, množimoe liet. dėmuo, daugmuo. tai umenšaemoe, dielimoe turėtų būti mažmuo, dalmuo. Tuo tarpu pas Š-į dalmuo reiškia dalymo rezultatą bei padarą; bet tai reikšmei kur kas geriau tiktų dalinys; lygiu būdu ir atėminys greičiau galėtų reikšti atėmimo rezultatą liekaną, negu vyčitaemoe (slg. suma dėjinys). Apskritai tarus, Š-nio sudarytoji keturių veiksmų terminų lentelė yra paini ir neracionalė tiek filologijos, tiek matematikos atžvilgiu. Geri joje tik daugiklis, daliklis, suma ir skirtumas.

Kad rusai savo drob yr pasidarę iš drobit — trupinti, tai tiesa, bet iš to visai neišeina, kad ir mes drob turėtumėm vadinti trupmena. Tas žodis nepergerai skamba, ir sąvokai, kuri su trupinimu nieko bendra neturi, visai netinka. Čia reikėtų laikytis dailesnio ir tinkamesnio vilniškio skaidinio. Š-ys visai be reikalo skaidiniui davė kitą prasmę (razloženie). Razlagat greičiau bus skirstyti negu skaidyti.

Dar netikesnis terminas ištęstosios trumpenos—nepreryvnyja drobi[1]). Algebros vadovėly tai sąvokai pavartotas kur kas geresnis pavadinimas (netrūkstamieji skaidiniai).

Kad lygtis prasme uravnenie yra visai netikęs terminas, apie tai jau esame porą kartų rašę «Draugijoj», taigi to čia plačiau nebekartosime. Kaipo rezultatas lyginimo uravnenie lietuviškai tegal būt tik lyginys. Š-ys yr atmetęs lyginį vien del to, kad jis prasimanė vadinti četnyja i nečetnyja čisla lygi-

[1]) Nepreryvnaja proporcija Š. pavadinta bent kiek geriau tolydinė proporcija.

niais ir nelyginiais skaičiais; bet toms skaičių rūšims pavadinti pirmoj vilniškio aritmetikos vadovėlio laidoj buvo pavartoti daug geresni «sietos ir lykos» skaičių terminai, jų ir reiktų laikytis.

Kažkokio autorito paklausęs, Š-ys nori iš aritmetikos išmesti mainymosi terminą visur pakeisdamas jį kitimo terminu. Iš čia peremennaja veličina pas jį virsta kintamuoju dydžiu. Bet matematikoj dydžiai paprastai mažėja ar didėja pasilikdami vienos kokios rūšies (pav., realiais ar kompleksiniais) skaičiais, taigi po teisybei jie visai nekinta, tik mainosi, dėliai to jie ir reikėtų vadinti mainomaisiais, o ne kintamais, nes juk nieks nesako, kad medis ar žmogus augdamas kinta. Kinta dydžiai tik tuomet, kada jie praranda savo pirmykščią prigimtį ir įgauna visai kitokią, pav., jei tam tikromis sąlygomis jie paliauja buvę algebriškais bei realiais ir virsta transcedenčiais bei menamaisiais. Taigi mokslo griežtumas būtinai reikalauja skirtumo tarp mainymos ir kitimo sąvokų. Jiedvi toli gražu nėra identiški. Filologai to gali nesuprasti, bet matematikams nedovanotinas tų dviejų sąvokų identifikavimas. Dydžiai gali mainytis nekisdami.

Taip pat ir otvlečennyj negalima versti terminu bedaiktis; bedaiktis greičiau bus bezpredmetnyj.

Formulė — tai vėlesnis antrykštis prancūzų padaras; pirmykštė lot. to termino forma yra formula, jos mums ir reikėtų laikytis, taip pat kaip ir metodo, o ne «metodės», nes pirmykštė to žodžio forma yra methodos, o ne methode.

Sveikas — prasme celyj yra čia tiesiog už ausų pritrauktas; daug geresnis — neskaidytas; iš čia drobnyj bus skaidytas, kurs yra ne tik logiškesnis, bet ir trumpesnis ir skambesnis negu Š-io trupmeninis.

Dauginti, dalyti iš ko yra kokio nors naujo filologo prasimanymas; mums bent taip žmones tariant niekur neteko girdėti.

Konečnyj pavadinta baigtinis bezkonečnyj — begalinis, bezkonečnost — begalė ir nepabaigiamybė. Perdaug čia įvairumo. Tie terminai geriau būtų suvienodinus: baigiamas, nebaigiamas, nebaigiamybė.

Minusas, sinusas, kosinusas labai primena iš mados išėjusį Jezusą Kristusą...

Lygčių sprendimas, išsprendimas prasme rešenie uravnenij yra netikę; gvaldymas daug tinkamesnis. Nes lyginiai gvaldoma ne vien sprendimu, bet ir grafiškai — brėžimu ir net mechaniškai—tam tikromis mašinomis. Žodžiui spręsti duodama perdaug reikšmių: ir sudit, ir zakliučat, ir rešat; mūsų kalba yra tiek turtinga, kad visai lengvai gali apsieiti be tų reikšmių painiojimo.

Tikslus atitinka lenkų celny, trafny, o točnyj bus liet. grieztas, grieztinas (ž. Juškos žod.). Obratnyj — atverstinis; atvirkštinis bus greičiau vyvernutyj na iznanku.

2. «Lietuvos Mokykloje» (1918 m. 11-me n-ry) Š. be augščiau peržiūrėtųjų aritmetikos ir algebros terminų yr įdėjęs dar ir kitų dviejų matematikos mokslų — geometrijos ir trigonometrijos terminus. Šioj pastaroj srity autorius, matyt, yr pasekęs lenkais, nes kaip anie viską ten yr sulenkinę, taip ir Š-is nori čia viską sulietuvinti. Viet. katetų, hipotenuzės, perpendikularo, paralelės, diagonalės ir t. t. lenkai turi nusikalę savo przykątnia, przeciwprostokątnia, prostopadla, równolegla ir t. t.; panašiu būdu ir Š-is yr įsitikinęs, kad ir mums reikia turėti savo pasidirbtieji statiniai, įžambinės, statmenys, lygiagretės ir t. t. Mūsų išmanymu — tai yra klaida. Mokslas yra tarptautiškas dalykas, taigi ir terminai tur liktis tarptautiški. Tokie terminai, kaip perpendikularis, paralėlis, katetas, hipotenuzė, diametras, perimetras, diagonalė, mediana, bisektrisė, elipsė, parabolė, hiperbolė ir k. visai nereikalingi jokio tautiško krikštijimo. Nacionalizuodami juos, mes apsunkinsime

tik būsimoms lietuvių kartoms naudojimąsi kitataučių matematiškąja literatūra ir kitataučiams skaitymą mūsų būsimųjų matematiškųjų veikalų. Lenkų pavyzdys mums čia ne dėsnis, juoba kad jie savo matematiškos literatūros lenkinimą yra privedę prie absurdo[1]). Š-ys, tiesa, taip toli bristi nedrįso; jis, pav., trigonometriškas funkcijas yr palikęs visas nelietuvintas; bet jei priimta tangensai, katangensai, sekansai ir t. t., tai kam reikėjo uiti iš liet. terminologijos katetai, hipotenuzės, perpendikularai ir t. t. Čia aiškus nenuoseklumas.

Turėdami tai galvoje, mes ir laikome visai nereikalingais šiuos Š-nio naujai prasimanytus liet. terminus: statmuo, statmenas (perpendikularas, perpendikularis), statiniai (katetai), įžambinė (hipotenuzė), įstrižainė (diagonalė), šalinių suma (perimetras), pusiaušalinė (mediana), pusiaukertinė (bisektrisė), lygiagretis (paralelis), lygiagretainis (paralelogramas), skersmuo (diametras), nuoraiža (segmentas), išraiža (sektoras), gretasienis (paralelopipedas). Tarptautiški terminai minuta, sekunda, prizma, piramida palikta, bet be reikalo suminkštinta į minutė, sekundė, prizmė, piramidė (slg. lot. minuta, secunda ir graik. prisma, -atos; pyramis, -idos). Užmiršta tik suminkštinti figūra.

Radius pavadintas iš lenkiško spindulys (promien); kur kas tinkamesnis liet. stipinas.

Visai neteisingai paralelės linijos pavadintos lygiagretėmis, nes, pav., neeuklidinėse geometrijose esama paralelių linijų, kurios nėra lygiagretės. Lygiagretės ir paralelės linijos ten laikoma visai atskiromis linijų rūšimis.

Kampo viet. siūloma kertė. Gerumo abu lygiu, bet kampas kaipo lietuviškesnis, atrodo tin-

[1]) Sk. Niewęglowskio Trigonometriją, kur sinas pakrikštytas wstawa, kosinas—dostawa, tangensas—styczna ir t. t., ir net formulosna įvesta tautiški simbolai wst, dos, sty vieton tarptautiškų sin, cos, tang ir t. t. Tai jau nebe mokslas, bet tiesiog tautos šovinizmas!

kamesnis (slg. dainą «Kampe tupi, kampe tupi, kuliam keturiuose»).

Įrašyti ir aprašyti daugiakerčiai—grynas slavizmas, liet. turėtų būti įbrėžtieji ir apibrėžtieji daugiakampiai. Taisyklingi daugiakerčiai geriau tobūli daugiakampiai.

Trikerčių statymas, sprendimas — geriau trikampių darymas (sudarymas), gvaldymas.

Atkarpa, kaipo einąs iš karpyti, kirpti yra visai netikęs terminas, juoba kad turime grynai liet. atrėžas. Geometrijai užtenka vienos pjovimo idėjos; be karpymo, kirtimo ji visai gali apsieiti.

Linė, lininė kertė — filologiški absurdai.

Briaunainiai -- aiškesni daugiasieniai.

Tūris — objom — nevykęs naujadaras; jei jau nenorima Kuršaičio talpos, tai galima pavadinti objom apimtis, imtis, inimtis.

Ritinys nieku gyvu negali reikšti cilindro (slg. ritinį — ripką mušti), o be to, kam čia ritinys, kad turima daug trumpesnis ir geresnis rulys?

Dar netikesnis rutulys — šar, viet. skritulys; rutulys galėtų greičiau reikšti cilindrą (slg. rutuloti— razvivat) negu sferiškąjį kūną.

Sandauga—menkavertis naujadaras; kur kas tinkamesnis — vilniškis padaugas.

Tarptautinis gradas sulietuvintas be reikalo į laipsnį.

Būtų galima ir daugiau priekaištų Š-io terminologijai padaryti, bet menkesnes netobūlybes del vietos trukumo čia apleidžiame.

3. Kad ir specialus, tačiau labai įdomus žodynėlis. Leidėjai yr naudojęsi Jablonskio «Žodynėliu», Šakenio technikos terminais, Šikšnio aritmetikos ir algebros terminais, galop rengiamuoju Teisingumo Ministerijos «Juridinių terminų žodynėlių». Tatai medžiagos čia surinkta labai daug, kuri tur svarbą ne vien kareiviams, bet ir šiaipjau inteligentams, moky-

tojams, laikraštininkams, literatams ir t. t. Perskaitę šį leidinį, mes radome jame, deja, ir kai kurių netotobūlumų. Vieni jų paliečia rašybą, kiti pačų terminų tinkamumą. Klaidingai užrašyta: alavas (viet. alvas, slg. dainų «alvytėlę»), kamanda (viet. komanda), diržas venteliatoriui (v. ventiliatoriui), dužymo galvelė (v. dužimo), ješmas (v. jiešmas arba iešmas), įnešas (v. įnašas), liniuoti, liniuotė (v. linijuoti, linijuotė), yžambus, yžulnus (v. įžambus, įžulnus), buvainė (v. buveinė), sąskaituoti (v. sąskaičiuoti), muomonėlis (v. muomenėlis, slg. raumenėlis). Yra terminų ne labai vykusių, pav., apvadžionė (v. apvadai), prirodyti (v. įrodyti), ginklų meisteris (v.ginklius, slg. račius, puodžius), aktingas (v. aktyvus), taikinys (cėl, mišen v. taikinė) ir k. Vietomis yra vienam kokiam daiktui paduota po keletą terminų pav. spindulys, radius, stipinas; svilksnis, metiklis; svambalas, sverdalas; strakuolis, statinis (strikuolis, štaketas). Vadinas, skaitytojui palikta laisvė pasirinkti, kurs labiau patinka. Tai turi savo gerų ir blogų pusių. Yra liet. žodžių, kuriems nesurasta atatinkančių rusiškų, pav., ištekinti, pavilgas, įbesti. Yra terminų, reikalingų pakeisti pav. lyginis, nelyginis skaičius (v. sietos, lykos sk.) jėgų skaidyba (v. suskirstymas), perkūno dujos (sprogstamos), trilinis šautuvas (trilinijinis). Bet yra ir daug naujų negirdėtų ir gerų žodžių pav., ketus (spižius), klintas (gipsas), lęšis—linza, reiškėjas (liudytojas), gurguolė—oboz. Šiąja pastarąja prasme gurguolė tinka ir gali pasilikti, bet nieku gyvu prasme grupė, kaip tai buvo piršęs J. Tumas.

Trumpai tarus, šis kariškas žodynėlis, nežiūrint augščiau nurodytų netobūlumų, reikia laikyti svarbia įnaša mūsų specialėn literatūron.

4. Savo «Trumpam zoologijos terminų projekte» J. Elisonas pradžiai yr davęs tik anatomijos terminus ir tai vien stuburinių gyvūnų. Taigi pilnumo atžvilgiu šis projektas yra nepilnas. Bet jo autoriui reikia

ir už tai pasakyti nuoširdų ačiū, nes paduoti terminai, apskritai tarus, yra vykę ir tinkami. Tuo atžvilgiu jie stovi daug augščiau, už Šikšnio matematikos terminus. Svarbioji jų ypatybė yra jų natūralumas; skaitydamas juos nejauti jokio dirbtinumo, kalimo net ir ten, kur jie yra neabejojamai kalti. Žinoma, ne be to, kad neatsirastų juose ir vienas kitas dalykas pakeistinas bei taisytinas.

Pirmiausia pakeistini yra terminai negriežtai išversti. Čia pridera: smageniniai audiniai—nervnaja tkan, reikėtų dirksniniai; paginės skiltelės, skujos—rogovyja plastinki, češuji, reiktų raginės (o gal čia spaudos klaida, tik keista, kad ji pasitaiko dviejose vietose).

Lat. cellula, rusų klietočka, autorius pavadino ląstele (nuo ląsta); geriau čia tiktų senasis suvalkietiškas narvelis, arba visiems suprantama akelė.

Skaidulos — volokna—abejotinas žodis; plušai, pluokštai, atrodo tinkamesni, lygiai kaip drebuliai viet. tenėsių.

Autorius rašo delna, bene vertėtų palikti delnas, kaipo plačiau vartojamasai. (Delna galėjo atsirasti iš lenk. dlon).

Rusų kolbovidnyj—išversta smaugtakaklis, bet kitoj vietoj kolbočka pavadinta tinkamiau taurele; taigi smaugtakaklis atrodo ne labai čia reikalingas.

Rusų taz autorius išvertė praustuvė; tiesa, lenkai vadina irgi praustuve—miednica, bet mums rodos, čia reiktų paieškoti geresnio termino; aš siūlyčiau dubenį. Keltuvis nervas—blokovyj nerv—yra netikęs; nerandant geresnio būtų galima palikti kad ir blokinis dirksnis. Eustachijaus vamzdis, ar net dūda geriau tiktų negu trimitas. Dugnoliui autorius duoda reikšmę — priamaja kiška, bet žmonės kai kur tuo žodžiu vadina—slepaja kiška. Reiktų šis klausimas griežčiau ištirti.

Volosnyje sosudy autoriaus pavadinta voratinklio indai; terminas abejotino gerumo, nes ne-

atatinka nei lotynų, nei rusų, nei kitoms kalboms. Geriausiai būtų volosnyj pavadinus plaukiniu arba kapilariu.

Voskovica lietuviškai išversta net keturiais žodžiais: vaškuota paukščių snapo odelė. Tai jau yra aprašymas, o ne terminas. Terminui užtektų vieno žodžio vaškuotinė.

Atskyrus tuos netobūlumus bei negriežtumus, visiems kitiems Elisono terminams nieko negalima prikišti; jų dauguma imta iš gyvos žmonių kalbos. Todel šis specialių anatomijos terminų rinkinys naudinga būtų paskaičius kiekvienam gimtosios kalbos mylėtojui, ypač literatui. Surastų čia nemaža naujų gražių lietuviškų žodžių, kurių kituose žodynuose neras.

5. Čia surinkta apie puspenkto tūkstančio įvairių svetimų ir retesnių lietuviškų žodžių. Tokio žodynėlio reikalingumas yra neabejotinas; juoba pas mus, kur apšvietimas apskritai neperaugštai stovi, o klasiškasis dar žemiau. Taigi autoriaus noras pagaminti pirmutinį pas mus panašų žodynėlį reikia pagirti: kas kita to noro išpildymas. Čia galima padaryti ne vienas priekaištas.

Pirmiausia sistematiškumo atžvilgiu nėra girtinas maišymas svetimų žodžių su savais lietuviškais, kad ir mažiau suprantamais. Kur kitur į panašius žodynus tededama vien tik svetimi žodžiai. Jei čia autoriaus kitaip pasielgta, tai, matyt, del to, kad jo norėta iššyk du zuikiu nušauti: ir svetimi žodžiai išaiškinti ir savi retesni supopularizuoti. Bet pripažinus tokią popularizaciją reikalingą, būtų buvę daug geriau padalinus žodynėlį dviem dalim, pirmon dedant vien svetimus žodžius, antron savus, mažiau suprantamus.

Antras priekaištas—tai pavartotoji autoriaus svetimų žodžių transkripcija. Ji stengtasi sulietuvint ir tuo būdu gauti šitoki kuriozai: abiturijentas, altrujizmas, atejistas, dijametras, bijologija, fijasko ir k. Bet užtat tokių žodžių transkripcija kaip: administratyvinis, pasivinis, subjektivinis, produktivinis ir k. yra

kur kas racionalesnė neg dabartinė: pasyvinis, aktyvinis ir t. t.

Šlapelio žodynėly matyt tendencija brukti lietuvių kalbon būdvardžių galūnę -inis. Jis nemeta lauk svetimų kalbų būdvardžių su galūne -iškas, jis savo žodynėly duoda ir joms vietos, bet stato dažniausiai antron vieton: pasivinis, pasiviškas; centralinis, centrališkas; agresivinis, agresiviškas; absoliutinis, absoliutiškas ir t.t., atskyrus tik viena privatiškas, privatinis, kur ši tvarka neišlaikyta... Kai kurių kitų, matyt, net visai neišdrįsta ininti. Čion pridera logiškas, simpatiškas, etnografiškas, indiferentiškas klasiškas, mechaniškas, melancholiškas, nominališkas sistematiškas ir k. Net ir ten, kur autorius yr pavartojęs suinintą būdvardį, kaip tik prireikia prieveiksmio, tuoj visai teisingai grįžtama prie pirmykščių formų su galūne -iškas; pav., nominalinis, nominališkai ir tt., nes, kaipo neblogas kalbininkas, antorius gerai žinojo, jog mūsų kalboje būdvardžiai su galūne -inis prieveiksmių neturi.

Panašus svyravimas matyt taipgi ir ištarime sąjamų **lo, lu, la** svetimuose žodžiuose. Graikiškuose terminuose autorius teisingai ištaria jas kietai: logika, filosofija, melancholiškas, Eskulapas; lotyniškuose minkštai: iliuzija, iliuminacija, evoliucija, ventiliacija; bet šalia to rašo ir lokomotivas, lava... Matyt, čia remtasi ne tiek mokslo pamatais, kiek rusišku tų žodžių ištarimu.

Tuo pačiu rusicizmu atsiduoda ir tokie žodžiai kaip alchimija, chimija, dublikatas, citrinas, ambonas; lietuvių kalbai daug geriau pritiktu alchemija, chemija, duplikatas, citrina, ambona. O jau rusų almazo nieks pas mus nevartoja, nes turima savo senoviškas deimantas.

Dar keisčiau atrodo žodynėly filologija: ji čia, kaip Dievas, pasirodo esanti trijose formose: filologija, pilologija ir kvilologija. Ši nauja trejybė tinka labiau satyrai, neg kalbos mokslui.

Be reikalo taipgi minkštinamos kai kurių žodžių galūnės, pav., kavė, paskolė, stovyklė; žmonės aiškiai taria: kava, paskola, stovykla.

Lietuviški žodžiai irgi ne visi geri. Kad žemaičiai sako aštriatorė, tai tiesa; bet jie sako ir tora viet. tvora; taigi laikantis tvoros, negalim sakyti aštriatorė, bet tik aštriatvorė.

Botkotis yra suprantamiausias žodis ir be reikalo jį autorius nori pakeisti botkaičių bei botagaičiu.

Gazas išversta žodžiais «kvapas, garas»; tuo tarpu žmonės gazu vadina naftą bei kerosiną.

Krikti nereiškia platintis, plisti, bet greičiau sklaistytis.

Prie talijos užmiršta pridėti, kad yra ir kortų talija.

Termometro vieton autorius siūlo nukaltąjį šilimomastą, dvasiškio v. dvasininką. Vargiai jie beprigis.

Bet yra žodynėly ir labai gerų: grynai lietuviškų žodžių, kurie kiekvienam liet. rašytojui pravartu žinoti. Taigi ir šį žodynėlį mielai visiems rekomenduojame.

Be šių specialių turim keletą ir šiaipjau lietuvių kalbos žodynėlių k. š. Vegelės, Pesio, Rygiškių Jono, Vydūno, bet, deja, neturim nei vieno tikro žodyno. O jau, rodos, senai metas apie tai pagalvoti.

LIETUVIŠKAI-RUSIŠKAS ŽODYNAS. Surinko A. P. Kernauskas. Kaunas, 1918—1919, 194 psl. in-18.

«Dr.» 1920 m. Nr. 3—4, kalbant apie techniškus žodynėlius, buvo nurodyta didis reikalas gero lietuviško žodyno. Tą reikalą, matyt, yr atjautęs ir Kernauskas berašydamas ir beleisdamas šį savo veikalą. Pažiūrėkim, kaip jis atrodo, ir ko yr vertas mokslo atžvilgiu.

Turėti — jis turi žodyno pavidalą. Didumo irgi nemažas. Jame surinkta apie pusšešto tūkstančio

žodžių. Jų skaičiuje yra ir naujausių, perrašytų iš Ryg. Jono žodynėlio. Čia pridera visa „netikusi to, kalbininko matematiškoji terminologija su įvairiomis daugybomis, dalybomis, trupmenomis, lyginiais prasme «polovina uravnenija» ir kitokiais keistumais, o taipgi ir nevykusiais naujadarais, k. š. aktingas, deguonis, gesuonis ir t.t.

Šalia jų randame čia žodžių nežinia iš kur imtų. Pav., gromootvod pavadintas perkūno vadelėmis, rezinka — trinktuku (tikriau būtų trintuku), raj — dausa, lednik — ledūne, galstuk — perkakliu, preuspievat — taurauti, boltat gluposti — tauryti (ar ne klaida — viet. tauzyti) ir k.

Visa tai būtų da pusė bėdos. Bet yra vienas dalykas, kurio jaunam autoriui negalima dovanoti — tai jo visiškas nežinojimas žodynų statymo technikos. Ji visame pasauly remias griežtu alfabetizmo principu, nes be jo žodynai virstų netvarkinga žodžių krūva. Tuo tarpu K-as iš to alfabetizmo tėra supratęs tik vieną dalyką, kad žodžiai prasidedantieji kokia nors raide, reikia dėti vienan skyriun. Bet kaip tie žodžiai tame skyriuje reikia sutvarkyti, neturi nė mažiausio supratimo. Pav., pas jį tarp žodžių putos ir putoti yra įsprausta ištisa eilė žodžių, būtent: putinas, putpelė, pūga, pūras, pūrai, visai be jokios tvarkos. Ta pati netvarka randas mažne kiekvienam puslapy.

Dėliai tos netvarkos pats autorius nežino, kuriuos žodžius yr įdėjęs, kurių ne. Todel ir pasitaiko, kad tie patys žodžiai vietomis randasi žodyne pakartoti po du kartu, pav., įtikėti (42), įžulus (43), pameluoti (89) ir t.t.

Nėra pagirtinas ir dėjimas šalia tokių žodžių, kaip: lenta, lentyna, langas... taipgi jų susmulkintųjų bei meiluojamuoju formų: lentelė, lentynėlė, langelis ir t.t. Tai yra visai nereikalingas žodyno balastas. Lietuvių kalboj tų meiluo-

jamų formų tiek daug, kad, dedant jas visas, žodynas pasidarytų milžiniško storumo.

Tas pat pasakytina ir apie žodžius, sudėtus iš daiktavardžių, būdvardžių bei veiksmažodžių su neigiamąja dalele ne: ji galima pridėti prie kiekvieno žodžio ir tuo būdu gauti milionai naujų žodžių: pav., žmogus-nežmogus, žydas-nežydas, geras-negeras, miegoti-nemiegoti. P. Kernauskas kažkam užsimanė dėti savo žodynan ne tik pamatinius žodžius, bet ir neigimu iš jų gautuosius. Todel nors skyrius žodžių prasidedančių raide **n** pas jį išėjo labai didelis, bet naujų žodžių ten neperdaugiausia.

Nežinojimas žodynų statymo technikos matyt iš šio fakto, jog K-as baigęs spausdinti savo žodyną, pridėjo prie jo dar naują žodžių rinkinėlį (ž. 170 p.), nieko apie tai savo prakalboj nepaminėjęs. Skaitytojas, to žodyno sudėties nežinodamas, turės ne vieną klaidą padaryti, kol supras, kad neradus žodžio I-oj žodyno daly, galima jis rasti II-oj.

Taigi baigdami šią recenziją turime pagailestauti, kad K-o žodynas yra ne toks, kokio laukėme, ir kokio mums šiandien reikia.

Z. Žemaitis. GEOMETRIJOS ir TRIGONOMETRIJOS TERMINŲ RINKINĖLIS. Kaunas, 1920, 99 psl. in-24.

Terminai surinkta čia alfabetišku būdu, taigi sudaro tam tikrą žodynėlį dviem dalim: rusiškai-lietuviškąja (1—45) ir lietuviškai-rusiškąja (47—99). Terminų paduota iš viso apie 700. Jų dauguma geri ir priimtini. Bet esama menkų ir visai netikusių.

Pirmiausia daug yra menkų terminų del netinkamų galūnių. Čion pridera: aksiomė, teoremė, lėmė, prizmė. Graikų kalboj, iš kurios tie terminai imta, visi jie turi aiškią galūnę - a (aksioma, aksiomat-os ir t. t.; iš čia lenkai yr pasidarę savo: aksjomat, teoremat, pryzmat). Galūnė - ė tuose žodžiuose yr atsiradus vėliau (pas prancūzus

ir vokiečius). Savintis ji mums nebuvo ir nėra jokio reikalo.

Tas pat pasakytina ir apie metodę su piramide. Metoda, piramida, jau buvo prigiję mūsų kalboj ir jokia rimtesnė filologija nereikalauja čia keitimo galūnės -a į -ė.

Vien tik parabolė ir hiperbolė galima tepalikti su galūne -ė, nes tuodu žodžiu ir graikų kalboj turi galūnę -ė.

Viet. limbės tegalėtų būti nebent limbas ar limbus.

Tokie terminai kaip: kraštinė, augštinė, statinis, įžambinė, pusiaukraštinė, statmuo, statmenas, įžambinė, įstrižainė, pusiaukampinė reiktų pakeisti tinkamesniais: šonu, augščiu, katetu, perpendikularu, perpendikulariu, hipotenuze, pusiaušone (bisektrise), diagonale, pusiaukampe (mediana).

Dar daugiau pas Žem. yra nevykusių būdvardinių terminų. Iš jų absoliutinį, realinį, iracionalinį, gulstinį, sujungtinį, suvestinį patartumėm pakeisti trumpesniais—absoliučiu, realiu, iracionaliu, gulsčiu, užvertu; analizinį sintezinį, tarptautiniais — analitišku, sintetišku; materinį — materialiu, ar materijiniu (slg. linijinis ne lininis).

Neapibrieždtas prasme «neopredielionnyj» ne visai tetinka; tiesa, lenkai čia vartoja savo nieokreslony, bet mūsų kalboj tai prasmei geriau atatinka nenustatytas.

Išreikštinė, neišreikštinė funkcija prasmei javnaja, nejavnaja funkcija netinka; mes siūlytumėm išrutulota, neišrutulota f. (slg. vok. entwickelte, unentwickelte Funktion). Taip pat—proizvodnaja f. darytinė f. geriau būtų pavadinus išvestinė.

Laužytinė vienašalė, nevienašalė prasmei lomanaja, vypuklaja, vognutaja — yra nieku nepamatuota, nesuprantama; paviršius, tiesa, geomet-

rija skiria į vienašonius ir dvišonius, bet ir tai yra matematikų prasimanymas, realybei visai neatitinkąs. Dar mažiau tėra pamato kalbėti apie vienašales, nevienašales, kad ir laužtinės; jų geometrija nežino. Terminams vypuklyj, vognutyj paties Ryg. Jono yra pasiūlyti neblogi žodžiai iškilas, įgaubtas (ž. jo Žodynėlį). Jų ir reiktų laikytis. Tikslus točny, apytikslis približenny — yra visai netikę; tikslus atatinka lenkų celny, trafny, prasmei točny mes turim griežtas, griežtinas (sk. Juškos Žod.). Jei žodynams netikima, tai kam betikėti?!..

Mnimyj verčiama žodžiu manomas; nes menamas, girdi, bus ugadyvaemyj. Mums menamas atrodo geresnis, nes ugadyvaemyj bus spėjamas, spėliojamas.

Skiausčias—naklonnyj būtų geras, jei jis yra žmonių vartojamas; mums, deja, jo neteko girdėti. Greta skiausčio autorius vartoja ir pasvirą. Užtektų vieno katro.

Iš daiktvardinių terminų mums atrodo netikę šie:

Apofema—išversta lietuviškai: įskriestinio apskritimo spindulys. Tai ne terminas, bet greičiau definicija, tik netikusiai išreikšta.

Postulat išversta dėsnis; kiek žemiau randame dėsniu pavadinta ir rusų predloženije. Kam čia tas įvairių dalykų vienu žodžiu vadinimas? Postulatas yra tarptautinis terminas, jis ir pas mus turi pasilikti.

Zakon obratimosti siūloma lietuviškai vadinti pakeičiamybės dėsniu. Bet pakeisti rusiškai bus zamienit, taigi terminui obratimost reiktų paieškoti kito tinkamesnio žodžio. Mes siūlytumėm atkraipos arba atvartos dėsnį.

Naloženije bus greičiau klostymas, ne apklotis, priloženije — durstymas, ne priklotis.

Jei terminą drob imti iš trupinimo, tai labiau tiktų čia žodis trupinys, negu keistoka trupmena. Bet geriausias terminas būtų skaidinys.

Otriezok — atkarpa visai netikęs; geometrija su žirklėmis nieko bendra netur; gyvoj kalboj yra rėžys, rėžas, atrėžas, taigi atrėžas ir yra daug tinkamesnis, neg keista atkarpa.

Vadinti šaknies traukimą šakniuote, ar šakniavimu tegali nebent žmogus, kuriam lietuvių kalba brangesnė neg matematika.

Parallelnyja išversta—lygiagretės pagal lenkų rownolegle. Bet abu tuodu terminu, po teisybei, turėtų reikšti ne parallelnyja, tik rovnootstojaščija. Pav., dviejų vienacentrių ratilų lankai bus lygiagretės, bet ne paralelės linijos. Kaipo matematikas Žemaitis neprivalėtų painioti paralelių su lygiagretėmis. Abu tuodu terminu matematikai yra lygiai reikalingu ir jų prasmės toli gražu nėra identiškos. Jos sutampa vien Euklido geometrijoj, bet neeuklidinėse geometrijose lygiagretės nėra paralelės ir paralelės nėra lygiagretės. Dėliai to autoriaus pasakymas, kad «lygiagretės kryžiuojasi [1]) begalinai tolimame taške» yra grynas absurdas, vis tiek, ar jį taikinsime Euklido ar Riemanno geometrijai, nes Euklido geometrijoj tos linijos visai nesikryžiuoja, net ir begalinai ilginamos, o Riemanno geometrijoj tiesiosios niekad nebūna lygiagretės.

Točka — pavadinta tašku. Bet taškas (nuo taškyti) visai neatitinka punkto prasmei. Taigi tarptautiškas punktas reikėjo palikti nelietuvinamas.

Skritulys yra gana geras žodis, tik jis turėtų reikšti ne apskritą plačią figūrą, rus. krug, bet apskritą kūną, rus. šar. Tai tvirtina ir paties Ryg. Jono girdėtas žmonių pasakymas «dobilai skrituliais išėsti». Arkliai juk dobiluose daro ne plokščias figūras, tik tam tikrus įdubimus. Taigi žmonių «skrituliai» bus ne plokščios figūros, tik geo-

[1]) Kryžuotis rusiškai bus ne peresiekatsia, bet skreščivatsia. Šis pastarasis žodis Žem. išverstas netikusiai prasilenkti.

metriški apskriti kūnai, ką rusai vadina šary. Šar'ui reikšti skritulys labai tinka, jis jau ta prasme ir yra vartojamas.

Trumpai tarus krug'o nieku gyvu negalima vadinti skrituliu, nes tam yra daug geresnis ratas bei ratilas. Jei Žem. nori tuo pats įsitikinti, tepadaro mažytį bandymą: nubriežęs ant popieriaus geometrijos krug, teparodo kaimo žmonėms ar net ir mažiems vaikams ir tepaklausia, kas čia nubriežta, o be abejo išgirs iš visų vieną atsaką: Gi ratas ar ratilas! Galop gyvoj kalboj žaisluose nuolat girdime: Vyrai į ratą! [1]). Taigi tam visiems žinomam terminui surasti visai nereikėjo daryti ekskursijos į dobilus.

Taip turint visiems žinomą ratlankį, visai be reikalo nukalta netikęs apskritimas, terminui okružnost išreikšti.

Rusų šar liet. pavadinta rutulys. Bet rutulys, kaipo artimas žodžiams ritulys, ritulas, ritinys — ir vienos šaknies su žodžiu rutuloti — razvivat — greičiau galėtų reikšti cilindr'ą o ne šar'ą, nes šar'o paviršius, kaip žinoma iš geometrijos, visai nesiduoda išrutuloti. Taigi vadinti šar rutuliu būtų tai panešėti į anuos senovės filologus, kurie lot. žodį lucus išvedžiojo a non lucendo. Tuo būdu, mūsų išmanymu, šar reikia vadinti skritulys, krug ratas ar ratilas, okružnost — ratlankis. To reikalauja ir logika ir žmonių kalba. Visų matematikos mokytojų prašyčiau apie tai gerai pagalvoti, nes su Žem. terminologija čia absoliūčiai negalima sutikti.

Cilindr pavadinta ritinys, gerumo jis būtų geras, bet da geresnis, nes trumpesnis, yra rulys. Nes jei konus pavadinta kūgiu, tai ir cilindr gali puikiai vadintis ruliu.

Radijus—spindulys yra grynas polonizmas (slg. lenk. promien). Kaip krug'ui tetinka vieno

[1]) Be to, ir lenkai, kad ir dideli puristai, krug vadina ratu—kolo.

liet. ratas ar ratilas, taip ir radius'ui nėra tinkamesnio termino kaip stipinas.

Apie netikusias lygtis čia ilgiau nekalbėsiu: netikumo atžvilgiu toliau eiti vargu begalima. Kad iš lyginimo rezultato — lyginio, rus. uravnenije Žem. pasidaryta kažkokios lygtys, tai mums tiesiog paslaptis. Elementarė logika ir filologija sako, jog kaip mirtis eina iš mirti, taip ir lygtis tegal eiti iš lygti, o ne iš lyginti. Taigi lygtis yra geras žodis, bet gali reikšti vien uslovije, o ne uravnenije

Del metimo Žem. nemeta ir lyginio, bet duoda jam reikšmę—ravenstvo (formula) visai tam žodžiui neatatinkančią. Viena,ravenstvo ir formula du visai atskiru dalyku. Formula gali turėti ir neravenstva pavidalą. Antra, ravenstvu mes turim kitų tinkamesnių žodžių, k. š. lygybė, lygumas. Formulą ir pats Žem. kitur vadina teisingai formula. Taigi iš to viso aišku, kad lyginys tegali reikšti vien uravnenije, o nieku gyvu ravenstvo ar formula. Nelaimingas lyginys virto tikrų mūsų filologų pastumdėliu. Ryg. Jonas buvo davęs jam reikšmę polovina uravnenija. Žem., tą reikšmę atidavęs savo nukaltam lygmeniui, liepė lyginiui reikšti lygumą bei formulą. Kada gi bus galas tam nekalto termino stumdymui!

Tokių terminų kaip: geometriškas, algebriškas Žem. irgi nemeta, tik šalia jų kur kas dažniau vartoja terminus geometrinis, algebrinis ir t.t. Tuo būdu uždaviniai pas jį bus geometriniai, bet jų gvaldymas gali būt geometriškas arba negeometriškas. Taip pat jis atskiria logaritminį nuo logaritmiško ir logaritmingo[1]). Mūsų išmanymu, tai tuščias mūsų kalbininkų prasimanymas. Kitos kalbos puikiai apsieina be tokių niuansų; nereikalingi jie ir mums. Ateities

---

[1]) Eidami tuo keliu netrukus, tur būt, susilauksime ir tokių terminų, kaip geometringas; matematingas ir k.

matematikai, mums matos, irgi pasirinks vieną kurį nors terminą geometriškas ar geometrinis ir jo vieno tesilaikys.

Kur kitur Žem. vienai tam tikrai sąvokai (pav. rusų terminui nepreryvnyj) siūlo jau nebe po du, bet po tris ir daugiau liet. žodžių. Taip nepreryvnaja funkcija jo pavadinta netrukioji funkcija, nepreryvnaja proporcija — tolydinė, arba lygianarė, proporcija, nepreryvnaja drob — ištęstinė trupmena. Matematikai tas filologiškas balastas visai nereikalingas; jai pilnai užtektų vieno termino trukus[1]), netrukus.

Tas pat pasikartoja su žodžiu peresiekatsia: mat, anot Žem., linija neperkerta kitą liniją, tik kryžiuojasi, plokštis nėra linijos perkertamas, bet perveriamas, galop plokštis kūną ne perkerta, bet pjauja. Vadinas, vietoj vieno termino, turim jų ištisą trejybę.

Arba vėl — rusams užtenka vieno žodžio vpisat vistiek ar bus kalbama apie daugiakampį ar ratilą. Žem. to neužtenka: jo išmanymu, daugiakampis tegalima vien įbriežti, o ratilas įskrieti. Na, o jei prisieis vpisat ellipsis, kas čia bus: įbriežimas ar įskriejimas? Laikantis žodynėlio, reiktų sakyti įbriežimas, nes įbriežtinis vpisannyj (o treugolnikach i drugich figurach, kromie okružnosti (sic!). Bet okružnost, kaip visi žinom, yra tik tam tikra elipsės rūšis. Taigi abejojimas taip ir lieka neišspręstas.

Panašių galvosukių įvedama ir kitur; pav., rusiškai imstant ir dalant gaunama tas pat ostatok; lietuviškai imstydamas gausi liekaną arba skirtumą, o dalydamas — išdalas!... Vadinas — vėl nauja trejybė...

Net ir pro tokį elementarį terminą, kaip provesti, nepraeita pro šalį be gudragalviavimo; nežiūrint į tai, kad mūsų vesti ir rusų vesti tur tą pačią šaknį ir

[1]) Trukus Žem. rusiškai išversta razryvnyj; tai klaida: čia turėtų būti preryvnyj, nes razryvnoj (pav. snariad) ką kita reiškia.

prasmę, iš vieno provesti priskaldyta net keturi liet. terminai: nutiesti, nuskrieti, išbriežti, nubriežti. Stebėkites kitataučiai mūsų kalbos turtingumu ir mūsų kalbininkų produktyvumu!...

Yra galop terminų, kuriais ir pats Žem. abejoja; čia pridera plotavimas viet. kvadratūra, skersmenis viet. diametrinis. Mes gerais jų pripažinti irgi negalime.

Be etimologijos pasitaiko pas Žem. ir sintaksės keistumų. Pav., vozvyšenije v 5 stepen—pas jį verčiama laipsninimas iš penkių. Delko iš, delko ne į kaip visose kalbose — sunku suprasti. Be to ir pats vozvyšenija veiksmas išreiškiama net trimis veiksmažodžiais: laipsniuoti, laipsninti ir laipsnėti.

Daug čia randas ir naujai kaltų žodžių, k. š.: visetas—sovokupnost, gaubiklė—ob'emliajuščaja, galuotoji—konečnaja ir k., kuriems mes nieko negalime prikišti; tik abejojame ar terminui linejka nukaltoji tiesiklė geriau tinka negu kažkieno jau vartotas linijuoklas. Tiesti kaipo dviprasmis žodis (vesti ir rastiagivat) tą savo dviprasmybę, perduoda ir tiesiklei. Linijuokle tos dviprasmybės nėra — ir todel jis atrodo mums geresnis.

Matematiškų terminų klausimas yra labai svarbus, — taigi ir būtų geistina, kad ir kiti matematikai profesionalai išreikštų savo nuomonę apie Žem. terminologijos vertę. Rusai teisingai sako — pervyj blin komom. Mums matos, kad ir Žem. žodynėlis yra panašus į tą rusų blyną. Taigi ir nepatartumėm juo tenkintis.

Galop negalime palikti nepaminėję čia dar vieno dalyko. Autorius savo prakalboj rašo, jog terminologijos kūrimo darbą yr kontroliavęs «gerbiamas J. Jablonskis». Kaip toli siekė ta kontrolė, ir kaip ji yr apsireiškus, nepasakyta. Bet iš Ryg. Jono žodynėlio ir iš kitko matyt, kad J. Jablonskis ne tik kontroliavo, bet ir turėjo galutiname mūsų matematikos terminologijos nustatyme sprendžiamąjį balsą. Toks, pav.,

skritulys krug'o prasme tegalėjo būt pasiūlytas tik filologo matematikoj maža tenusimanančio. Tas pat pasakytina ir apie kitus terminus, k. š., darytinė funkcija, tolydinė proporcija ir t.t. Taigi atsakomybė del matematiškų terminų netikumo krinta, gal, ne tiek ant Žemaičio, kiek ant tų terminų kontrolieriaus, — rasit, ir gero kalbininko, bet menko matematikos «mokovo».

Prancūzų kalbos vadovėlio «Enseignement par l'image» par Octave Klasse ŽODYNĖLIS. Vertė J. Gečius ir P. Bartuška. Raseiniai, 1920, 41 p. in-8.

Prancūzai, kad ir nekokie mūsų prieteliai, bet jų kalba yra graži ir ji mūsų mokyklose ilgai dar, tur būt, užims prideramą vietą. Taigi vadovėliai jai išmokti yra ne pro šalį. Toks vadovėlis yra pačių prancūzų sustatytas. Jis remias pažvalginiu metodu ir todel vadinas «L'enseignemet par l'image». Kad būtų patogiau juo naudotis, J. Gečius su P. Bartuška. yr sustatę ir išleidę augščiau nurodytąjį žodynėlį. Jis, apskritai tarus, savo tikslui atatinka, gadina tik jį kai kurie nepergriežti prancūziškų žodžių vertimai. Pav., cochon — išversta kiaulė, tuo tarpu jis reiškia meitelį, la dentelle — mezginiai, neriniai viet. karbatkos, gentil — meilus, malonus viet. mandagus, le tiroir — stalė, kur taip sakoma, nežinau, paprastai vadina jį stalčium; cerfvolant—lakdynė ir k. Vardai irgi nelietuviškai versti pav., Sophie — Zosė (viet. Sofija, Sofytė), Elisabeth — Elza (v. Elzbieta, ar Elzė), Sans-Sousi — Sansus. Yra žodžių naujai kaltų, bet ne visai vykusių, pav., pantoufle — šliopkiai, tufliai, épinglê — segtukas, cardan — laikrodžo rodyklė.

Be reikalo tie patys žodžiai dedami žodynėlin po du ir daugiau kartų, pav., le souris 2-me ir 6-me §§, le livre 4 ir 6 §§, la cerise 11 ir 15 §§ ir t.t. Autoriai rašo vyšnė, linė, kas nėra pagirtina. Vyšnia jau yr įgijus pilietybės teisių, slg. viešnia, ponia ir t.t. Leidžiant naują laidą reiktų tai ištaisyti.

ISTORIJA.

RAŠTO ISTORIJA. Pagal A. B. Schnitzer'į sutaisė Šernas. Chicago, 1906, 304 psl. in-12.

Raštas — vienas visų svarbiausių kultūros įrankių. Be rašto kultūra negal kilti nei plėtotis. Raštas ir kultūra, galima sakyti, tai du nuo kits kito neatskiriamu dalyku. Iš čia, tur būt, ir eina tas faktas, jog kiek buvo atskirų kultūrų, tiek buvo ir atskirų rašto formų. Schnitzer'io knyga pilnai tai patvirtina. Skaitytojas čia ras beveik visas rašto formas, kokias žmonija nuo giliausios senovės savo mintims išreikšti yra vartojusi. Vieno tik trūksta dalyko — tai senovinių lietuvių rašto pavyzdžių, užsilikusių Simono Grunau'o kronikoje ir ištirtų pirm dvejų metų kun. Jauniaus ir Būgos. Labai gaila, kad Šernas nepapildė išleidžiamos knygos tuo taip atatinkančiu priedu.

A. Janulaitis. EMILIJA PLIATERAITĖ. Lenkmečio karžygė (1806 — 1831). Tilžėje, 1908 m., 15 psl. in-12.

Autorius lenkmečių istoriją vadina «pamokinančia». Bet kokiu atžvilgiu ji mums yra «pamokinanti», visai nepaaiškina. Jo «apsistojimas» ties viena Emilija Pliateraite dar labiau aptemdina tą klausimą. Prisieina tenkintis vien spėjimu, kad Janulaičiui E. Pliateraitė pasirodė verta paminėti kaipo «kruvinos revoliucijos» karžygė, ėjusi prieš rusus su kardu rankoje.

Ar moteriškė tur teisės apsijuosti kardu ir eiti kautis su tėvynės priešais? Visų tautų nuomone, karo lauke — vieta vyrams, ne moterims! Pavyzdžiai Juditos, Joannos d'Arc yra išimtys, patvirtinančios tik bendrą dėsnį. Tapti tikra karžyge moteriškė gali vien tik Dievui taip lėmus. Jei kokiai moteriškei pats Dievas duoda įkvėpimą pakelti kardą prieš tėvynės

priešus, tokiai duoda ir tikrą pasisekimą. Kur to pasisekimo nėra, ten nėra ir Dievo valios. Todel vienas iš aiškiausių karžygybės kriterijų moteryse ir yra pasisekimas jų karžygiškuose darbuose.

Emilija Pliateraitė jokio pasisekimo kovoje su rusais neturėjo, todel mums aišku, kad ir į «karžyges» pateko ne iš Dievo valios, bet iš savo noro bei fantazijos. O kaipo tokia ji mums ir atrodo visai ne kaipo «lietuvių Joanna d'Arc», bet kaipo negudri svajotoja avantūristė, turinti savo sąžinėj ne tik ne vieną pražudytą vyrą, bet ir net kelias jaunas merginas, ėmusias iš jos pavyzdį. Jeigu E. Pliateraitės gyvenimas ir yra pamokantis, tai nebent kaipo nurodymas, kokiu keliu mūsų moterys neprivalėtų eiti.

Mūsų moterims pavyzdžiu gali būti Pliateraitė, tik ne mirusi «pulkininkė» Emilija, bet dar, ačiū Dievui, tebegyvuojanti—tikra visuomenės veikėja Cecilija. Bet tos pastarosios gyvenimą, žinoma, aprašys ne Janulaitis.

Šiaipjau ši Janulaičio knygelė nieku nepasižymi. Kalba joje nebloga, tik nežinia iš kur autorius ištraukė žodį «bajorų klodai» (1).

SUVALKŲ RĖDYBOS PILIAKALNIAI. Aprašė Juozapas Radziukynas. Varšuva, 1909 m.

Žymiausi mūsų praeities palikimai tai piliakalniai. Supilti jie metais, kada lietuviai stojo kovon su užplūstančiais tėvynę priešais.

Piliakalniais stengėsi užkirsti neprieteliui kelią; nuo jų gynė šalies ribas.

Piliakalniai, kaip matome, turėjo nepaprastą strategišką svarbą; suprato tai gerai mūsų protėviai ir pasistengė kuo geriau atlikti kalnų-tvirtovių statymo darbą. Šit, šimtmečiai nuo to laiko praslinko, piliakalniai lig šiandien tebestovi, lyg kokie užburti milžinai, kalba apie mūsų prabočių pasišventimą tėvynės labui, laisvės meilę, apie jų kultūros stovį.

Kokią piliakalniai vaidino rolę praeityje visam Lietuvos plote, tai gan plačiai išaiškino dr. Basanavičius «Aušroje». Augščiau minėto veikalo autorius R-as parūpino tik Suvalkų 32 ir Vilniaus rėdybos 4 piliakalnių aprašymą. Visus tuos senobės paminklus autorius stengiasi piešti kuo aiškesniais (nes kai kurie bemaž visiškai sugadinti) bruožais; apskritai teikia gan gerą supratimą apie šiandienį piliakalnių stovį, jų didumą, pavidalą, geografišką bei topografišką būklę.

Statyta piliakalniai prie ežerų, upių, kalnų viršūnėse, augštų lygumų pakraščiuose ir lygumose. Dažniau pilta tose vietose, kur labiau gresė priešų pavojus: iš trisdešimt dviejų aprašytų piliakalnių Kalvarijos apskričiui priklauso 13, Seinų—9, Mariampolės—5; nors tiesa, ne visi pilta apsigynimo tikslams; nemaža supilta ir tikėjimo kulto reikalams.

Lig šiandien maždaug gerame stovy išsilaikė šie piliakalniai: Karnupių, Pralančiškės, Šakališkių, Pyplių, Obelytės; kiti gi jau žymiai sugadinti. Laikas ir ūkininko arklas kas kart vis daugiau griauna tuos taip brangius mūsų praeities paminklus. Tikrai, visa širdimi reikia pritarti autoriaus norui, kad senovės liekanų mylėtojai ir globėjai pasirūpintų piliakalnių išlaikymu.

Baigdamas pridursiu, kad apskritai imant, šis R-o darbas reikia priskirti prie geresniųjų mūsų literatūros dalykų; gera būtų kiekvienam inteligentui lietuviui jis perskaičius.

Leidimas, kaip ir kiti Pėsio leidiniai, gana švarus; kalba taip pat graži; tik vietomis stilius ir etimologija šlubuoja.

А. І. Вольдемаръ. Національная борьба въ великомъ княжествѣ литовскомъ въ XV и XVI вѣкахъ. С.П.Б. 1910 стр. 39 in-8.

Apie lietuvių kovą už tautystę senovėje maža kas tėra girdėjęs. Daugumas net mano, kad jos visai nei nebuvę, kad ji vien tik pastarais laikais te-

atsiradus. Voldemaras šioje brošiūroje įrodo, kad tai toli netiesa. Kovos tos būta ir seniau, tik ji, deja, ėjusi labai nepatogiose lietuviams aplinkybėse. Jau pačioje savo istorijos pradžioje lietuvių tauta praranda savo augštesnįjį luomą. Mat, Lietuvos didikai, išsiųsti Didžiųjų Lietuvos kunigaikščių valdininkauti į viešpatijos pakraščius, greit pasiduodavo svetimai rusų įtakai. Susijungimas Lietuvos su Lenkija pagamino naują lietuvių tautystei pavojų lenkystės pavidale, juo labiau, kad lenkai nuo pat pradžios pradeda žiūrėti į lietuvius, kaipo į savo vergučius. Žinoma, tos lenkų pretensijos negali išsyk perdaug įsigalėti ir net sukelia lietuvių pasipriešinimą, kaip tai pasirodo iš pasielgimo ketvirtojo iš eilės Vilniaus vyskupo Motiejaus, kurs 1451 m. Parčovo seime energiškai protestuoja prieš užgaunančius Lietuvą unijos akto žodžius: **Jugo servitutis obnoxios** — ir — **incorporamus, invisceramus, appropriamus et unimus terras Lithuaniae et Russiae Regno Poloniae**. Bet tie protestai pasilieka be vaisių. Polonizacijos procesas eina savo keliu. Jį dar labiau pagreitina pats krikščionystės tolesnis plėtimasis, nes, lietuviams savos kunigijos neturint, pirmais evangelijos skelbėjais pasirodo lenkai lietuviškai nemokantieji ir išmokti nesirūpinantieji. Tiesa, yra dokumentų, įrodančių, kad civilė valdžia stengės lietuvišką kalbą palaikyti. Taip šit karalius Zigmuntas I savo rašte, duotame Elsiškio bažnyčiai 1520 m., įsako, «sztoby kaplan umiel po litowski kazati». Bet panašios gromatos negalėjo lenkinimo proceso sustabdyti, juo labiau, kad būta tokių Bažnyčios ganytojų, kaip Vilniaus vyskupas Jonas, kuriems lenkų kalbos platinimas Lietuvoje per Bažnyčią, matyti, labai rūpėjo.

To lenkinimo proceso negalėjo sustabdyti nė išsiplėtojęs XVI amž. Lietuvoje protestantizmas. Autorius teisingai nurodo, kaip protestantizmo rolė mūsų istorijoje visai nėra taip skaisti, kaip tai kai kurie gerbėjai skelbia. Nes griaudamas Bažnyčios autoritą protestantizmas pastūmėjęs Lietuvą ne pirmyn, bet

atgal — prie stabmeldystės, kadangi pusiau stabmeldžiai žemaičiai, matydami, kaip krikščionys tarp savęs nesutinka, turėjo savaime prieiti įsitikinimą, jog ir patys naujo tikėjimo skelbėjai nežiną, kaip reikia tikėti, ir todel bevelijo grįžti prie savo senųjų dievaičių. Autorius toliau faktiškai įrodo, kad mūsų protestantizmas visai nedaug teturėjo šviesesnių veikėjų, o ir tie patys, kurie buvo, rūpinos daugiau savaip suprastu žmonių sielų išganymu, negu lietuvystės palaikymu. Pirmutinis, kas suprato svarbumą lietuviškos kalbos, kaipo kultūrinio veiksnio, anot autoriaus, buvęs ne kas kitas, kaip garsusis Žemaičių vyskupas kunigaikštis Merkelis Giedraitis. Jis paraginęs kun. Mykolojų Daukšą išversti lietuviškai Vuiko Postilę ir savo lėšomis ją išleidęs, dėdamas pamatą lietuviškai literatūrai. Jis taipgi sumanęs pagaminti lietuviams Lietuvos istoriją. Tam tikslui jisai pakvietęs pas save garsųjį Stryjkowskį, davęs jam, kad ir civiliui žmogui, kanoniją, o kada šis parašė lenkų kalba savo «Lietuvos Kroniką», ją savo lėšomis išleidęs. Voldemaras spėja, kad vysk. Giedraitis tąja Lietuvos kronika (kurioj lietuvių pradžia išvedama iš Rymiečių ateivių ir aprašomi garbingi lietuvių kunigaikščių darbai) — norėjęs sukelti savo tautiečiuose pagarbą savo praeities ir tautišką susipratimą[1]). Su tuo galima pilnai sutikti, juo labiau, kad vysk. Giedraitis 1576 ir 1587 m. Seimuose gina politiškąją Lietuvos nepriklausomybę.

Paskutinėje savo veikalėlio dalyje Voldemaras paduoda labai įdomias žinias apie lietuvių kovą su lenkyste Giedraičiui mirus. Svarbiausiais lenkų ginklais toje kovoje buvę šmeižimai ir melas. Autorius cituoja lenkų bajorų prasimanytas lotyniškas eiles:

Nux, asinus, mulier, Lithuanus simili sunt lige ligati...
Haec quattuor nil recte faciunt, si verbera cessant.

---

[1]) Kiek žinoma, Voldemaras benebus tik pirmutinis, kurs šitą vysk. Giedraičio veikimo pusę aikštėn yra iškėlęs ir kritiškai nušvietęs.

o taipogi garsaus lenkų publicisto Orzechowski'o pasakymą:

koronie polskiej, ani litwin żaden by też byl najzacniejszy i najprzedniejszy, naniszemu Polakowi w niczem róvnym byc nie może.

Vardan to principo, anot Orzechowski'o, lietuviams nieko kita nepalieka, kaip tik su Lenkija galutinai susilieti atmainant:

co rychlei Księstwo swoje w Królestwo, a księdza litewskiego w królia polskiego, a niewolię w swobodę, hanbę w czesc, gluposc w mądrosc, a hrubosc swą w cwiczoną naturę polską.

Iš lietuvių šalies žinoma, buvo paduotas rimtas atsakymas tam pamfletui, bet pigu įspėti, jog Orzechowski'o pažiūros ilgainiui paėmė pas mus viršų. Mūsų didikai ir bajorija, kad ir skaitėsi dar kurį laiką lietuviais, bet palengvėl vis krypo lenkų pusėn, iki galutinai išsižadėjo ne tik savo kalbos, bet ir tautystės.

Toks maždaug įdomios Voldemaro knygelės turinys. Parašyta ji grynai moksliśku metodu; kiekvieną savo išvadą autorius remia tam tikrais iš istoriškų šaltinių pasemtais įrodymais. Išdėstymas aiškus, gyvas, net malonu skaityti. Rodos, neapsiriksime pasakę, kad Voldemaro asmenyje Dievas mums davė pirmutinį tikrai kritišką istoriką. Duok gi, Dieve, jam sveikatos, kad panašiu būdu galėtų ilgainiui parašyti ir visą Lietuvos istoriją, kuri mums taip yra reikalinga. Tik, žinoma, ta istorija turėtų būti parašyta ne rusiškai, kaip šis veikalėlis, bet lietuviškai.

Jan Jakubowski. STUDJA NAD STOSUNKAMI NARODOWOSCIOWEMI NA LITWE PRZED UNIĄ LUBELSKĄ. Warszawa, 1912, 104 psl. in-8.

Yra tai Varšuvos Mokslo Draugijos (Towarzystwo Naukowe Warszawskie) leidinys Nr. 7. Veikalo vardas nepilnai teatatinka turiniui, nes apie tautų santykius Lietuvoje, po teisybei, autorius tekalba vien savo rašinio pradžioje (I—III sk.). Toliau gi eina pasakojimas apie legendarišką Lietuvos istoriją, apie lietuviškas kronikas ir jų autorius, apie Lietuvos

statutą ir t. t. Visuose tuose tolesniuose skyriuose senovės Lietuvos tautų santykiai arba visai neminimi, arba tik iš tolo tepaliečiami.

Anot p. Jokubauskio, Algirdo ir Gedimino gadynėje etnografiškoji Lietuva negalėjus teužimti nei $^{1}/_{4}$ visos valstiybės dalies, o Vytauto laikais teužėmus vos $^{1}/_{10}$ dalį. Šešioliktame gi amžyje, valstybei sumažėjus, grynai lietuviškos sritys besudarė vos $^{1}/_{6}$ dalį. Šiam pastaram tvirtinimui, kiek toliau (10 p.) autorius pats prieštarauja, nes remdamasis Lietuvos kunigaikščio Aleksandro, pasiuntinio į Rymą, žodžiais, viešai ištartais į popiežių Aleksandrą VI-ąjį, pripažįsta, jog 1505 m. rusiško gaivalo Lietuvoje nebuvę nė pusės, iš ko savaime išeina, jog tuomet tikrų lietuvių būta didesnės pusės.

Pažymėjęs išsiplatinimą senovės Lietuvoje rusų kalbos, autorius teisingai pažymi, jog ta kalba nekliudžius lietuviškam susipratimui augti ir jog net metraščiuose Lietuvos rusai draug su tikrais lietuviais pasirodą «uoliais Lietuvos patriotais» (14).

Ypač įdomus VI skyrius, kur autorius mini kai kuriuos lietuvius, baigusius Krakuvos universitą ir net ten profesoriavusius (k. š., kunigaikštis Andrius Svirskis, Bernardas ir Jonas Vilniškiai ir k.). Čia taipgi pažymima apsireiškęsis 1492 m. aiškus lietuvių separatizmas. Mat, lietuviai, mirus Kazimierui Jogelaičiui, lenkų nesiklausę renka karalaitį Aleksandrą Didžiuoju Lietuvos kunigaikščiu, ardo faktiškai Gardelio uniją, Vilnių padaro savo sostine. Aplink kunigaikštį spiečias mokyti vyrai, kuria savo kultūrą, ima rūpintis savo krašto istorija ir t. t.

Apskritai sakant, Jokubauskio veikalas yra parašytas gana objektyviai, paduoda nemaža interesingų iš mūsų praeities faktų — ir todel vertas skaityti.

Knygos pabaigoje pridėta originalė Lietuvos Kunigaikščių kronikėlė, rašyta lotyniškai 1576 m. Jos pilnas vardas yra šis: Epitome Principum Lituaniae a migratione Italorum P. Libone vel, ut Lituaniae historia scribit,

Palemone Duce usque ad Jagellones (94—104 p.).

LIETUVIŲ KRYŽIAI. Surinko Antanas Jaroševičius, įžangą parašė D-ras J. Basanavičius, vinjetes iš tautiškų motyvų sutaisė A. Žmuidzinavičius. Lietuvių Dailės Draugijos leidinys. Vilnius, 36 psl. in-4. 79 kryžių kartonai.

Pirm kelerių metų apie Žemaičių kryžius buvo jau rašęs M. Brenšteinas[1]). Bet būdamas archeologas, jis rinko juos daugiausia kaipo archeologijos dalykus. Mūsų gi dailininko Jaroševičiaus nuopelnas tas, kad jis pirmutinis pažiūrėjo į senus Lietuvos kryžius, kaipo į lietuvių tautodailės liekanas. Iš to atžvilgio jis ir pradėjo rinkti savo Lietuvos kryžių kolekciją. Rinko daugiausia Panevėžio ir Šiaulių apskričiuose Kauno gub., šiek tiek paėmė ir iš Vilniaus gub. Visi jie surinkti 1904—1911 metais ir buvo išstatyti IV ir V Lietuvių Dailės Parodose. Kryžių vaizdeliai ne fotografija nutraukti, bet paties J-aus nupiešti. Dabar Lietuvių Dailės Draugija padarė iš tų piešinių didelį ir dailų albumą, kursai iš tikrųjų negėda bus parodyti net ir kiekvienam dailininkui kitataučiui. Surinkta įvairių kryžių ir jų papuošalų apie 200. Visi jie įžymūs tikrai lietuvišku stilium ir dekoracijų motyvų savotiškumu. Tiesa, tos dekoraciios yra gana primityvios[2]), vietomis — del kryžių senumo — nepilnos, aptriušusios, bet ir iš to, kas dar jose liko, žymu, jog mūsų kryždirbių turėta nemaža artistiško skonio ir savitumo. Būsiantiems mūsų tautodailės tyrėjams, tobūlintojams bei kūrėjams šis albumas suteiks neapsakomai daug medžiagos. Net ir svetimų tautų dailininkai galės iš ten pasisemti ne vieną naują motyvą.

Todel, mūsų nuomone, lietuvių visuomenė turėtų ne tik maloniai priimti šį «Lietuvių kryžių albumą»,

---

1) M. Brensztein: Krzyże i kapliczki żmudzkie. Kraków, 1906.

2) D-ras Basanavičius savo įžangoje tvirtina, būk jų esama ir pas kitas senovės tautas.

bet ir tarti nuoširdų ačiū Lietuvių Dailės Draugijai už jo išleidimą. Nes tuo savo albumu jį iš tikrųjų patarnavo visai mūsų tautai, ne vien dėdama pamatą būsiančiai mūsų tautodailei, bet ir pakeldama lietuvių vardą kitataučiuose. Jei šie pastarieji nieko beveik iki šiol apie mus nežinojo, tai dabar iš plačios d-ro J. Basanavičiaus įžangos, įdėtos «Kryžių albumo» pradžioje ir išverstos prancūzų kalbon, galės pakankamai susipažinti su lietuvių preistorija ir jų augšta tose senose gadynėse kultūra. Gaila tik, kad gerb. autorius be reikalo krikščionystės įvedėjus daro «fanatikais», naikinusiais «vislab, kas buvo pagoniška arba tautiška» ir tuo būdu prisidėjusiais prie žlugimo «ir žmonių dvasios kultūros» (5). Tai visai netiesa, nes kiek toliau ir pats d-ras Bas. pripažįsta, jog lietuvių kryžiai «savo pavidalu ir ornamentika maža teturi savyje krikščionių dailės žymių» (27). Atskyrus tą netaktišką išsitarimą — su kitais autoriaus tvirtinimais, paremtais moksliškais argumentais, pilnai sutinkame. Versdami tą prakalbą ir kitus paaiškinimus prancūziškai leidėjai labai gerai padarė. Tuo jie žymiai pakėlė viso leidinio vertę.

Viena tik gaila, kad A. J-čius prie to albumo nepridėjo savo dviejų kompozicijų: vienos — «gelžies kalto kryžiaus ir antros — žalvario ant balto murmulo papėdės su ažuriniais ir kaltais ornamentais», apie kurias mini savo prakalboje! Tuodu kryžių projektu būtų galėjusiu paraginti ne vieną lietuvį statydintis kapuose ar prie namų kryžius patobūlinto lietuviško stiliaus.

Bet ir be to priedo «Kryžių Albumas» pilnai atatinka savo tikslui. Kaipo tokį mes ne tik miela širdžia priimam, bet ir pačią jo leidėją, Liet. Dailės Draugiją, karštai sveikinam, pasitikėdami, kad ji ilgainiui pagamins mums ir daugiau tokių gražių, tikrai artistiškų leidinių, kaip šis «Kryžių albumas», kuriame viskas akį veria: ir patys kryžių vaizdeliai, ir puikios A. Žmuidzinavičiaus vinjetės, ir spauda, ir popierius. Nė kiek, rodos nenukrypsime nuo tiesos

pasakę, kad mes, lietuviai, šiuo «albumu» susilaukėme pirmutinės lietuviškos «edition de luxe», galinčios drąsiai net ir kunigaikščių salonuose rasti sau vietos greta kitų svetimų «luksusinių» leidinių.

Чурлянисъ. Гекстъ Б. А. Леманъ. СПБ. Изд. Н. И. Бутковской. 1912, 28 psl. in-4 min.

Yra tai monografija, paskirta Čiurlionies artistiškai kūrybai pažinti. Tiesą pasakius, tą «monografiją» kur kas teisingiau būtų pavadinus straipsniu, nes ji užima iš viso vos 22 psl. mažo formato, atspausdintu gana stambiomis raidėmis.

Rašinys paskirstytas į dvi dali: pirmojoje autorius Lemanas kalba apskritai apie ritmo reikšmę dailėje, paliesdamas varsų ir balsų gamos santykius. Ritme jis mato visokio artistiško kūrimo pamatą. Antroje paduoda trumpą Č. biografiją. Begvildendamas ritmo esmę autorius kreipias net į Indijos teosofų teorijas, pagal kurias visi periodiški pasaulio apsireiškimai yra ne kas kita, kaip vien «pasaulio gyvenimo ritmas» bei sūkurys (vivartha). Pasaulis, mat, niekad nestovįs vietoj: jame viskas harmoniškai plaukia, virpa, sukasi.

Tomis pažiūromis buvęs persiėmęs ir Čiurlionis. Iš čia ir rados pas jį noras net muzikos tonų virpėjimą išreikšti varsomis.

Kombinuodamas įvairias spirales linijas ir ratelius, jis stengėsi išreikšti realių dalykų paveikslus, lyg trokšdamas parodyti besisukančių juose materijos atomų sūkurius. Skritulys, ratas ir elipsė — tai buvo Čiurlionies žvilgsniu charakteristiški gyvenimo ritmikos simboliai. Tuo remdamasis Lemanas nesibijo pavadinti Č-nį «vienatiniu kosmoso religijos sekėju, vertu to vardo».

Įdomu, jog ir Č-nies pamišimas prasidėjo nuo to, kada jis, grįžęs sykį namon, ėmė pirštu vadžioti aplink visus daiktus, darydamas tai mažesnius, tai didesnius ratelius...

Savo nuomonę apie Č. dailę mes jau esame anksčiau išreiškę («Dr.» VIII t., 182—186 psl.). Jos laikomės ir šiandieną. Lemano veikalas tik da labiau ją sustiprino.

Dailės atžvilgiu šis rašinys apie Č. reikia pripažinti artistišku. Jį puošia Č-nies fotografija ir 24 jo paveikslų reprodukcijos, tarp jų trys varsotos. Parinkti paveikslai tikrai charakterizuojantys Č-nį kaipo dailininką, nors negalima pasakyti, kad būtų patys gerieji dailės atžvilgiu.

Girdėjome, kad da išeisiąs ir kitas veikalas apie Č. rusų kalba.

SIMANAS DAUKANTAS. Parašė Aug. Janulaitis. (Iš »Lietuvių Tautos».) Vilnius, Kuktos Sp. 1913, 45 psl. in-8 maj.

Yra tai pirmutinė mokslo metodu parašytoji mūsų garsaus istoriko biografija. Ją rašydamas autorius sunaudojo visus jam prieinamuosius šaltinius. Daug žinių paimta iš paties Daukanto laiškų istorikui Narbutui, dr-ui Andrzejevskiui, Kuršaičiui, Valančiui. Kitos ištrauktos iš Akelaičio, Pabrėžos bei Narbuto laiškų. Medžiagos dalis paimta iš Liet. Mokslo Draugijos ir Kauno bajorų deputacijos archyvų. Žodžiu sakant, A. J-tis pasirodė labai sąžiningas tyrinėtojas, kaip ir pridera moksliškojo veikalo autoriui. Negalime nepagirti ir rašytojo objektyvumo: niekur jis nevirsta Daukanto panegiristu, nesistengia mūsų istoriko perdaug idealizuoti, bet rūpinas aprašyti jo gyvenimą be jokių pagražinimų, tokį, kaip jis iš tikrųjų yr buvęs. Net ir pasakodamas apie persiskyrimą Daukanto su Valančium šio pastarojo nesmerkia, kaip tai padaryta pas Dr-ą J. Šliupą. Bet dar geriau būtų padaręs autorius, jei būtų prierašuose atspausdinęs ištisai abu Valančiaus ir Daukanto laišku, del kurių tuodu garbiu vyru buvo susipykusiu. Tuomet būtų buvę nesunku patiems skaitytojams nuspręsti, ar Valančius turėjęs noro įžeisti Daukantą ir ar Daukantas turėjo teisės Valančiaus laiško prasmę kreipti blogojon pusėn. Mums matos, tų pagailėtinų kivirčų

priežastis gan aiški: tai Daukanto Peterburge įgytas liguistumas bei nervų nusilpimas. Nes jei paties Daukanto pasakymu—net «žirnelis krisdamas jį išgąsdindavo», jei «visur matė jisai priešus, nevydonus, tikrus ar išgalvotus» (18), tai nenuostabu, jog ir draugiškame Valančiaus laiške išvydo nebūtą savo šlovės įžeidimą. Valančius kaltas tik tiek, kad jis to liguistumo Daukante nepastebėjo ir nesusilaikė nuo aštresnio jam atsakymo.

Charakterizuodamas Daukantą autorius vienoj vietoj sako: «jis nebuvo klerikalu dabartine to žodžio prasme, kaip nebuvo ir pats Valančius» (26). Tą savo sprendimą remia tuo, kad Valančius galėjo savo «Žemaičių Vyskupystėj» be baimės «taip rašyti apie vyskupus ir kunigus, kaip dabar retas iš jų tarpo beišdrįstų parašyti».

Autorius pasakymu išeitų, kad «dabartiniai klerikalai» tiesos nemylį ir besilaiką principo noli me tangere, nei patys apie save tiesos nerašydami, nei kitiems neleisdami. Bet tai yra tuščias «pirmeivių» prasimanymas. Jei A. Jan. atidžiai perskaitys kad ir 1913 m. «Dr.» 77—78 n-je J. Purickio straipsnį, pats pamatys, kaip klaidingą turi nuomonę apie «klerikalus».

Kad Daukanto pažiūrose į lenkų istorikus buvo šiek tiek perdėjimo, tai labai galimas daiktas, bet savo žaru perdidelis to perdėjimo pabrėžimas ir kėlimas į padanges tokių lenkų istorikų, kaip Lelevelis ir Danilevičius, kažin ar tik nebus nukrypimas nuo tiesos, tik kiton pusėn. Todel, mums matos, jauniems mūsų istorikams reikėtų laikytis čia geriau seno Daukanto skepticizmo, negu perdidelio Janulaičio optimizmo[1]).

Atskyrus tuodu pastaruoju punktu, pats Janulaičio veikalėlis yra tikrai pagirti vertas, kaipo paduodąs apie Daukantą daug naujų faktų, moksliškai su-

[1]) Net ir niekindamas filologiškąjį metodą istorijoje A. Jan. neatrodo mums visai teisingas. Palyg. kad ir 1913 m. «Dr.» 77-78 Nr. Nr. įdėtajį Būgos straipsnį

tvarkytų ir objektyviai nupasakotų. Net ir ten, kur autorius išreiškia savo spėliojimus, kaip šit apie Daukanto kilmę iš karališkų žmonių, rodos, yra bestovįs gan arti tiesos. Jei kokie Daukanto laiškai ir liko A. J-o nesunaudoti[2]) tai, žinoma, ne autorius kaltas: jis padarė, ką galėjo.

Dėliai to J-o veikalas būsimiems Daukanto biografams visados turės savo vertę.

Išorinė veikalėlio pusė irgi gana daili. Tik kalba truputį sunkoka.

AUKSINIO OBUOLIO HISTORIJA. Graikų mythologijos žiupsnelis su paveikslėliais. Lietuvių kalbon išguldė Alyva. Spauda «Kataliko», Chicago Ill., 1913, 86 psl. in-8.

Kas jaunas būdamas nėr skaitęs Homero ir nesigėrėjęs senovės pasakomis apie graikų dievus ir dievaites, apie jų santykius su žmonėmis ir savitarpy. Nūn štai Alyva tas pasakas bei mitus sumanė ir lietuviams atpasakoti, išversdamas mūsų kalbon šią knygelę. Apie pačius mitus nėra reikalo plačiau čia bekalbėti. Jie lieka kuo buvę. Bet jų leidėjui galima du dalyku prikišti. Vienas — tai kalbos netaisyklingumas. Ji pas Alyvą atsiduoda perdaug originalu ir sunki suprasti. Pav., 49-me psl. skaitome:

Visi žmonės buvo įmesti į jures ir paskendo, apart Ulysseso, kuris skęsdamas nusigriebė ir prikibo prie stiebo. Jisai buvo gana linksmas, gaudydamas virtynes, kuriomis surišęs stiebą ir kylių krūvon...

Prašvitus rytui, jisai kaip tik neįpuolė į jūres ir, o deja! rasdamasis išnaujo tarp Scylla ir Charybdis.

Ulysses pamatė savo troptą jau beveik prarijime ir t. t.

Antras peiktinas dalykas šioj knygelėj—tai graikiškų vardų transkripcija. Vertėjas perrašė juos taip, kaip rado angliškame originale. Todel Tesalija vadinas pas jį Thessaly, Apolonas — Apollo, Vulkanas—Vulcan, Venera—Venus (gen. Venus'os), Diskordija — Diskordia, Junona—

[2]) Pav., Kauno kapituloj yra rinkinys laiškų, rašytų į vysk. nominatą Gintilą. Ten randas keli ir Daukanto laiškai, autoriui, matyt, nežinomi.

Juno, Troja — Troy (gen. Troy'aus), Merkurijus — Mercury, Ulisas — Ulysses (gen. Ulysseso), Achillas — Achilles (gen. Achilleso), Trojiečiai — Troyanai, Lotofagai — Lotos Eaters'ai, Polifemas — Polyphemus (dat. Polyphemusui), Kalipsa — Calypso, Nauzikaja—Nausica, Alkinojus—Alcinus ir t.t. Šiaipjau leidinys gan švarus. Vaizdeliai—dailūs, klasiški. Kad ne augščiau nurodyti vardų iškraipymai ir apysunkė kalba, veikalėlis būtų galima jaunimui rekomenduoti.

J. Basanavičius. IŠ KRIKŠČIONIJOS SANTYKIŲ SU SENOVĖS LIETUVIŲ TIKYBA IR KULTŪRA. Prie studijos «Lietuvių kryžiai archaiologijos šviesoje». Kuktos sp. Vilnius, 1913, 100 pusl. in-16.

Savo recenzijoje Liet. Dailės Draugijos leidinio «Lietuvių Kryžiai» paminėjome ir įdėtąją ten Basanavičiaus studiją «Lietuvių kryžiai archaiologijos šviesoje». Tą studiją pakritikavo «Vienybė» su «Šaltiniu», prikišdamu autoriui, kam jis be įrodymų paskelbęs, būk «krašto kultūrą galutinai pragaišino krikščionystės įvedimas»...

Šiame veikalėlyje J. Basanavičius stengias tą savo tvirtinimą paremti istoriškais faktais. Tam tikslui jis cituoja įvairius autorius, rašiusius apie mūsų praeitį, norėdamas parodyt, jog krikščionystė Lietuvon buvo įvesta pasigaunant nekrikščioniškų priemonių, jog sena lietuvių kultūra iš tikrųjų buvo barbariškai naikinama kryžiuočių, lenkų ir pačių lietuvių fanatikų.

Kad tokių fanatikų būta, to, rodos, nieks nė neginčijo. Bet kad tie fanatikai būtų «galutinai pragaišinę» mūsų seną kultūrą, to J. Bas. visgi neįrodė. Ir todel kritikų pastabos, kaip mums matos, bent dalimi buvo teisingos.

Lietuviai neturėjo laimės, kaip kitos tautos, kurioms krikščionystę skelbė tikri Kristaus apaštalai, augštos šventybės vyrai. Ir mozūrų kunigaikštis Konradas, ir kryžiuočiai, ir iš Lenkijos atvykę katalikų

kunigai[1]) buvo labai tolimi nuo krikščioniškojo idealo. Todel ir platino pas mus krikščionystę netikusiu būdu ir netinkamomis priemonėmis. Bet čia kalta ne pati krikščionystė, tik jos netobūli skelbėjai.

Ar visos paduotos šioj knygelėj žinios apie mūsų pagoniškos kultūros augštumą yra tikros, neapsiimam spręsti. J. Bas. yra to dalyko specialistas ir todel jam galime tikėti kur kas labiau, negu lenkų pseudoarcheologams Brenšteinui ir Szukiewicz'ui, kurių supratimu «senovės Lietuva buvusi barbarų kraštas».

Be reikalo tiktai autorius kryžiuočius vadina kryžeiviais. Tas žodis, matyt, nukaltas pagal «kareivį». Bet kadangi kareiviu vadiname žmogų einanti karan, tai kryžeivis reiškia žmogų einantį į kryžių. Šita prasmė kryžiuočiams visai nepritinka. Taipgi klaidinga ir rašyba srytis viet. sritis.

ACADEMIAE C. R. C. E. PETROPOLITANAE ANNALIS. Anno Academico 1912—1913. Petropoli; 1913, 10+55 +76+51 psl. in-8 maj.

Yra tai Peterburgo dvasiškosios Akademijos pernykščių mokslo metų metraštis. Be paprasto profesorių, studentų ir lekcijų programų sąrašo, šin metraštin įdėta šįmet ir keletas svarbesnių moksliškų dalykų. Pirmoj vietoj eina buvusio rektoriaus, o dabar Varšuvos antvyskupio d-ro A. Kakovskio, istoriškoji monografija apie du bažnytiniu sinodu: 1) Gnieznoprovincijos, įvykusį Petrokove 1578 m. ir 2) Archidiakonato Kameniškio 1619 m. Pirmame iš jų svarstyta 11 punktų, iš kurių ne pro šalį bus paminėjus 9-jį, kur pasakyta štai kas:

Neque hoc praetermittendum esse existimavit praesens congregatio, cum videat non absque maximo omnium dolore et horrore in tantum processisse licentiam et superabundare iniquitates hominum.

[1]) Šie pastarieji daugiausia buvo tikri pasturlakai; jie ėjo Lietuvon, nes Lenkijoje jiems sunku buvo išsilaikyti ir rasti geresnę vietą.

jam nonmodo vix pro peccatis habeantur, quae olim et patrum nostrorum memoria abominanda et per utrumque magistratum ex praescripto legum exsterminanda censebantur, sed etiam palam et publice de malitia et impunitate [1]) homines glorientur ac sese iactiteut, eo quod nemo sit qui in scelera publica tam interius quam exterius animadvertat. Cuiusmodi sunt: haereses et sectae innumerabiles, schismata, blasphemiae contra Deum et Unigenitum Ejus Filium, nostrum Redemptorem, et contra Sanctos Dei, apostasiae, sacrilegia, periuria, veneficia et artes magicae seu verius demoniacae, homicidia, adulteria, incestus, raptus, usurae, rapinae et id genus alia. Nullum fit iudicium contra Ecclesiarum spoliatores et violatores item auri, argenti, clenodiorum, supelectilis, thesaurorumque Ecclesiae direptores, damni datores in segetibus, fundis et agris, contra fures publice proclamatos, homicidas manifestos, sacerdotum percussores, incendiarios etc. (47).

Sinodas prašo karaliaus, kad pasistengtų tuos visus baisius kriminalus kuo greičiausiai prašalinti (quanto citius avertat), nes jie galį viešpatiją pražudyti. Tyčia paduodame čia tą ištrauką, kad parodytume, kokie buvo XVI am. ta mums atneštoji lenkų kultūra!..

Iš Kameniškio sinodo dekretų irgi matyt, jog didžiausiomis lenkų kunigijos XVII am. ydomis buvę girtuoklystė ir pasileidimas. Alus, pav., ne tik gerta, bet ir pardavinėta klebonijose. Sinodas tai uždraudžia ir paskiria 10 markių (decem marcarum) bausmę. Kitiems girtuokliams kunigams ta bausmė sumažinama iki 3 markių arba pakeičiama atgailos psalmėmis bei Visų šventų litanijomis. Kiek tos bausmės buvo sėkmingos, iš šio rašinio nematyt.

Toliau eina naujas (5-tas) sąsiuvinis prof. M. Godlevskio leidžiamųjų «Monumenta Ecclesiastica Petropolitana». Čia paduota eilė labai įdomių dokumentų apie pirmutinio Peterburgo metropolito Bohušo-Siestrzencevičiaus veikimą. Jis 1815 m. buvo padavęs rusų valdžiai sumanymą pakelti Vilniaus viskupus į arkivyskupius ir net primasus; popiežiaus atstovas, kardinolas Consalvi, buvo besutinkąs, bet reikalavo, kad nauja bažnytinė provincija būtų visai nepriklausoma nuo mohileviškės; tačiau rusų valdžia buvo tos nuomonės, kad nauja provincija privalo tu-

rėt tas pačias ribas, kaip kitados mohileviškė, tik su tuo skirtumu, kad Mohilevas ir toliau privaląs pasilikti vyskupo buveinė, o Baltstogės apskritis ir Peterburgas turėtų būti prijungti prie Vilniaus vyskupijos; be to, Vilniaus primas turėtų gyventi Peterburge. Apie tai buvo tartasi dar 1827 ir 1852 metais, bet be pasekmių.

Šiame 5-me dokumentų rinkinyje svarbiausiu yra 5-tasis; jis yr lyg koks dvasiškas Siestrzencevičiaus testamentas. Iššaukė tą raštą senatoriaus grafo Ilinskio sustatytasis ir Mikalojui I paduotasis memorialas apie katalikų bažnyčios Rusijoje reikalus. Kadangi gr. Ilinskis, kaipo de Maistre'o ir jezuitų prietelis, buvo laikomas klerikalu, todel ciesorius norėjo išgirsti Siestrzencevičiaus nuomonę apie tą memorialą. Siestrzencevičius, pildydamas ciesoriaus valią, ir duoda čia atsakymą į kiekvieną Ilinskio memorialo punktą. Iš to atsakymo sužinome, kad Siestrzencevičius buvo priešingas ne vien vyriausiai Vilniaus seminarijai ir Peterburgo Kolegijai, bet ir nenorėjo, kad Peterburge būtų įsteigta nunciatūra.

Įdėta čia taipgi keletas ir kitų gan interesingų dokumentų, iš kurių sužinome, kad, pav., 1832 m. Vilniaus viskupijoj katalikų buvo 709. 198, Mohilevo 225. 980 (50, 51 psl.), kad nuo 1824 m. Rymui už bules, paskiriančias arkivyskupą, rusų valdžia mokėjusi 1000 efimkų, už tokias pat bules apie paskyrimą diecezijos vyskupų — 800 efimkų, o vyskupų sufraganų tik 80 efimkų (69).

Paskutinėje vietoje randame labai įdomią lotynišką prof. d-ro Trzeciak'o disertaciją: «Quaestio alcoholica apud Judaeos temporibus D. N. Jesu Christi». Apie to rašinio turinį geriausią supratimą gali duoti skyrių pavadinimai. Štai jie:

1. Prooemium 2. De sicera. 3. De vino, vite et vinea. 4. De usu vini et aliorum liquorum inebriantium apud priscos. 5. De actiona antialcoholica prophetarum. 6. De ferventissima antialcoholica actione Philonis. 7. Testamenta XII patriarcharum de usu vini, de malis effectibus vini, de abreviatione vitae ob usum vini. 8. Josephus Flavius de potentia vini. 9. Apocalypsis Baruchi graeca de male-

dicta origine vini et de vino qua fonte omnium malorum. 10. Talmud de vino eiusque usu etc. 11. Rigorissima antialcoholica actio eiusque effectus. 12. Relatio Domin Nostri Jesu Chisti et Apostolorum ad usum vini. 13. De abstinentia in Biblia et in praxi apud judaeos. 14. Utrum abstinentia an temperantia.

Autorius, rašydamas šį veikalą, parodė didelį apsiskaitymą, gerą žinojimą ne tik Šv. Rašto ir Talmudo, bet ir naujausios antialkoholinės literatūros. Jo tyrinėjimo rezultatas yra šis:

Non exigitur in Scriptura sacra totalis abstinentia a vino, sed solummodo temperantia.

Su vyno vartojimu esą tas pats, ką ir su kitais daiktais. Todel ne vynas reikia naikinti, bet blogi žmogaus palinkimai.

Veikalėlis parašytas labai aiškiai, suprantamai ir gyvai. Malonu skaityti.

Н. К. Чурлянисъ. Изданіе «Аполлона». Петроградъ, 1914, 61 стр. in-4.

Tai jau antra rusų kalboj monografija apie Čiurlionį. Ji susideda iš Viačeslavo Ivanovo straipsnio «Čiurlionis ir meno sintezės problema» ir Valeriano Čudovskio pastabų apie Čiurlionį. Abudu autoriu rašo apie mūsų dailininką entuziastiškai, stengiasi suprasti jo mintį, duoti jo dailės charakteristiką. Ir vienas ir kitas žiūri į Čiurlionies kūrybą savotiškai, išreiškia ne vieną naują ir teisingą pažiūrą, paaiškinančią šiek tiek Čiurlionies paveikslų vidujinį turinį, bet, deja, tie jų aiškinimai patys dažnai išeina neaiškūs, abejotini. Čudovskio pasakymu, Čiurlionis buvęs «ieškotojas kitoniško pasaulio», okultistas dailėje. Tai tiesa, bet dėliai to galima abejoti, ar Viač. Ivanovas su Čudovskiu tikrai yr supratę, ką Čiurlionis varsomis norėjęs pasakyti. Mūsų išmanymu, tikrą raktą Čiurlionies ezoterizmui tegalės mums suteikti vien tik plati, išsami, kritiškai objektyviai parašytoji Čiurlionies biografija. Deja, jos ligi šiol neturim. Ši monografija Čiurlionies gyvenimą vos tik paviršium tepaliečia. Abudu autoriu stengias įspėti

Č-nies mintį iš jo veikalų. Bet šiuo keliu «Č-nies klausimo» moksliškai neišspręsime. Prie Č-nies veikalų reikia eiti iš Č-nies dvasios pažinimo, o ne atvirkščiai.

Tačiau nežiūrint šios monografijos trūkumų, ji yra gana įdomi ir verta skaityti.

Veikalas išleistas dailiai, papuoštas 35 Čiurlionies veikalų reprodukcijomis, iš kurių viena («Rex») varsota.

J. Gabrys. LIETUVIŲ LITERATŪROS APŽVALGA. Pirmoji dalis. Kaunas, 1914 m.; antroji—1916 m. Šv. Kazimiero Dr-jos leidiniai nr. nr. 155 ir 165.

J. Gabrys jau yra pirma išleidęs du dailiu vadovėliu: Geografijos ir Lietuvių kalbos. Dabar išėjo iš spaudos jo trečiasis ir bene visų svarbiausis — lietuvių literatūros istorijai pažinti. Autorius žinodamas savo veikalo trūkumus ir nepilnumą, pavadino jį «Literatūros Apžvalga». Ligi šiolei tos įdomios «Apžvalgos» tepasirodė tik dvi pirmoji dali; trečioji, turėjusioji apimti naujausią mūsų literatūros periodą, nuo Vysk. Baranausko ir Kudirkos lig pastarųjų laikų, karui prasidėjus negalėjo pasirodyti, nors ir yra parašyta.

Tariamės ne pro šalį būsiant supažindinus skaitytojus su to svarbaus veikalo išėjusių dalių turiniu.

Autorius savo «Lietuvių literatūros apžvalgą» teisingai pradeda nuo liaudies kūrybos. Tatai kalba pirmiausia apie mūsų tautiškas dainas, paskirstęs jas į septynias rūšis (dainos apie dainavimą, mitiškos dainos, istoriškos, epiškos dainos, kariškos dainos, svodbiškos dainos, dainos apie gyvulius ir raudos), parodo, kokia yra mūsų dainų forma, kiek jose glūdi tikros poezijos, kokias toji poezija turi ypatybes ir t. t. Skyrius baigiasi nurodymu visų svarbesniųjų mūsų dainų rinkinių.

Po dainų kalbama apie pasakas, patarles ir mįsles. Pasakų priskaityta šešios rūšys (mitologiškos, istoriškos, įvairios, pasakos apie vėles ir velnius ir

vaikų pasakos). Paduota taipgi pasakų ir mįslių literatūra. Šis straipsnis buvo pagamintas A. Jakšto.

Nuo lietuvių liaudies kūrybos autorius eina toliau prie «Lietuvių-gudų rašliavos». Iš to lietuviškai gudiško laikotarpio aprašoma svarbiausios lietuvių chronikos bei metraščiai, k. š.: «Kronika apie naminį karą Lietuvoj» (1430—1436), «Vytauto pagyrimas», «Smalėnų metraštis» (1432—1446 m.), «Didžiųjų Lietuvos kunigaikščių metraštis» (1377—1397), «Padoliaus kronika» ir k.; nurodoma, kaip yra atsiradus savaime Lietuvoje reakcija prieš tą gudų kalbos viešpatavimą ir kaip gudų kalba raštuose ilgainiui tapo pakeista lotynų kalba. Savo išvedžiojimus autorius patvirtina lotyniškai parašytąja Lietuvos Didž. Kunigaikščių genealogija ir prakalba prie lotyniškojo Lietuvos statuto vertimo.

Po gudiškai-lietuviško ir lotyniškai-lietuviško periodo prasideda tikroji lietuviškoji literatūra. Kaip pas kitas tautas, taip ir pas lietuvius ji iš pradžių yra vien bažnytinė. Pirmutinė lietuvių kalboj likusi knyga yra Mažvydo «Katekizmo prasti žadei», pasirodžiusi 1547m. (rusų pirmoji knyga yra teišėjusi vos 1563 metais). Šis katekizmas yra vertimas Liuterio mažojo katekizmo.

Be Mažvydo lietuviškai rašė XVI amž. ir kiti protestantai. Dėliai to lietuvių literatūra pirmiausia pasirodo protestantiškuose Prūsuose. Autorius išskaito žymiausius Prūsų Lietuvos rašytojus XVI ir XVII amž. (k. š Baltr. Vilentą 1587, Joną Bretkūną 1602 m., Danielių Kleiną, Kėdainiškius kalvynų raštus ir t. t.), paduodamas vieną kitą jų kalbos ir stiliaus pavyzdį.

Kaipo reakcija prieš protestantizmą atsiranda Didž. Lietuvoje ir katalikų, ypač iš jezuitų tarpo, rašytojų (kun. Mykalojus Daukša, kun. Konst. Širvydas ir kiti.). Autorius mini jų veikalus, paduoda ištraukas iš jų raštų, sprendžia apie jų svarbumą kalbos atžvilgiu ir t. t... Baigia savo «Apžvalgos» pirmąją dalį keliais pavyzdžiais «juridiškųjų paminklų

lietuvių kalboje» (ištraukos iš Jurgio Fridriko įsakymo lietuviams, paskelbto 1578 m. ir iš Urbano VIII bulės 1689 m.).

Antra dalis apima tautiškąją mūsų literatūrą nuo Duonelaičio lig Valančiaus. Čia randame platesnes bei trumpesnes biografijas šių lietuvių rašytojų: Kr. Duonelaičio, Ant. Klemento, Dionizo Poškos, Sim. Stankevičiaus, Sil. Valiūno, kun. Ant. Strazdo, Sim. Daukanto, Motiejaus Valančiaus, Lauryno Ivinskio, kun. A. Tatarės ir A. Pabriežos.

Autorius paduoda nemaža kritiškų pastabų apie tų autorių veikalus ir jų literatišką vertę. Galop prie II dalies pridėtas nemažas priedas, lyg kokia chrestomatijėlė, patiekianti augščiau išvardytųjų rašytojų kalbos, stiliaus ir rašymo būdo pavyzdžių.

Visa tai daro J. Gabrio knygą labai tinkamą mokiniams ir šiaipjau žmonėms, norintiems susipažinti su mūsų literatūros istorija.

Tuo atžvilgiu šis Gabrio vadovėlis stovi kur kas augščiau už persenusius Šliupo «Lietuviškuosius raštus ir raštininkus» arba trumputę Maironies «Lietuvos rašliavos peržvalgą» prie jo Lietuvos istorijos.

K. Bizauskas. RAŠTIJOS BEI LITERATŪROS TEORIJA. Pirmoji dalis. Kaunas, 1918, 68 psl. in-8.

Be «įvado» skaitytojas ras čia «bendras žinias apie veikalus», «stilistikos mokslą», «eiliavimo bei versifikacijos teoriją» ir keletą trumpesnių nurodymų apie «viduję veikalų pusę». Viskas išdėta trumpai, aiškiai, kiek reikia vadovėliui. Visas šio vadovėlio tekstas ėjo per «Ateitį», taigi plačiau nėra reikalo apie jį bekalbėti. Tariamės šis vadovėlis mielai bus priimtas tiek moksleivių, tiek ir pačių mokytojų. Vidujinis veikalo pavidalas gan gražus, kaina neperdidelė. Taigi palieka tik palinkėti, kad autorius greičiau baigtų šio vadovėlio antrąją dalį.

K. Ivanovas. RYTAI IR MITAI. Iš rusų kalbos vertė J. Jablonskaitė. Liet. Mokslo D-jos leidinys. Vilniuje, 1918, 125 psl. in-8.

Liet. Mokslo D-ja pastarais laikais tėleidžia vien mokslo vadovėlius. Verčiant šį Ivanovo veikalą, matyt, turėta galvoje tas pat tikslas — pagaminti gimnazijoms senovės istorijos vadovėlis. Pats autorius, matyt, irgi nekitaip į savo veikalą yr žiūrėjęs, nes pradeda jį nuo istorijos apibrėžimo, vadindamas ją mokslu, «kuris gvildena būtajį žmonijos gyvenimą». Tasai «būtasis žmonijos gyvenimas», kaip žinom, yr prasidėjęs draug su jos atsiradimu žemėj pirmųjų tėvų asmenyse. Šv. istorija jais teisingai ir prasideda. Ivanovas tarėsi geriau būsią taip toli nesiekus: jis tenkinasi vien akmens, vario ir geležies laikotarpių paminėjimu ir, trumpai paaiškinęs rasių ir valstybių atsiradimą, pabrėžia tik faktą: seniausias valstybes įsikūrus Rytuose. Kultūrinei šių valstybių istorijai jis ir skiria savo veikalą. Taigi pradėjęs nuo Egipto, išdėsto toliau Asirų ir Babilono valstybių trumpą istorijos aprašymą; po to pasakoja apie finikiečių prekybą, apšvietimą ir tikybą, galop paduoda šį tą iš medų ir persų istorijos. Tuo ir baigiasi «Rytai» bei pirmoji veikalo dalis. Apie žydų valstybę, nors jie yra semitai ir gyveno Rytuose, nepasakyta beveik nė žodelio, tarsi ši tauta žmonijos istorijoje būtų niekuo nepasižymėjus.

Antroji veikalo dalis paskirta Graikijai bei «Eladei». Čia paduotas žiupsnelis žinių apie to krašto gamtą, gyventojus, jų senovės kultūrą, kaip ji atrodo vokiečio Schliemann'o ir anglo Evanso iškasenose; toliau eina šis tas apie graikų tikybą, meldyklas, kunigus, orakulus ir Olimpijos žaidimus. Visą likusią dalį— nuo 80 lig 120 psl.—užima vien graikų karžygių legendos ir Trojos karo mitai. Ivanovas tarėsi vaikams esą būtinai reikalinga žinoti detalis Iliados ir Odisejos turinys — ir pasakos apie Heraklį, Edipą ir Tesėją. Tolesnė gi Graikijos istorija, su jos tikrais didvyriais — Solonu, Sokratu, Platonu, Aristoteliu, Eu-

klidu, Archimedu, esanti ne taip svarbi ir todel atidėtina vėlesniam laikui.

Šitoks veikalo padalinimas, mūsų išmanymu, yra visai netikęs. Tarp istorijos ir folkloro esama didelio skirtumo. Jungti tuodu heterogenišku dalyku vienan veikalan, ir dargi skiriaman vaikams, yra tiesiog nusižengimas padagogijos dėsniams. Vaikas, kad ir nesubrendęs, turi visgi sveiko proto ir logiškai galvoja. Taigi perskaitęs «Rytus ir Mitus», jis galės prieiti išvadą, kad istorija tai vien senos pasakos apie nebūtus bei abejotinus daiktus ir niekaip neįstengs suprasti, kam jam tų pasakų reikia mokytis.

Dėliai to mes ir negalim pripažinti «Rytu ir Mitų» senovės istorijos vadovėliu. Tokie vadovėliai, kaip Ivanovo, tegalimi tik Rusijoj, kur į viską lengvai žiūrima ir kur visko mokomasi «po truputį ir bet kaip» («My vse učilis po nemnogu, čemu nibud i kak nibud»). Vakarų Europoj nieko panašu nerasi. Metas būtų jau suprasti, kad Ivanovai mums nebe pavyzdžiai. Kaip senovės istorijos vadovėliai reikia rašyti, dalinai yr parodęs pernykštėj «L. Mokykloj» Dovydaitis. Tiek apie patį veikalą aplamai. Nūn peržiūrėkim kai kurias jo smulkmenas atskirai.

Egipto istorijoj autorius to krašto karalius teisingai vadina faraonais, bet kažkodel tą vardą vietomis (15—17) pakeičia rusišku «caro» vardu («caro namai», «caro gvardija» ir k.). Daug geriau čia būtų buvę padėjus liet. žodį «karalius»

Kalbėdamas apie babiloniečių dievus autorius rašo:

«Svarbiausiems (dievams) buvo pašvęstos savaitės dienos. Sekmadienis buvo saulės, pirmadienis mėnulio, antradienis Marso, trečiadienis Merkurio, ketvirtadienis Jupiterio, penktadienis Veneros, pagaliau šeštadienis Saturno planetos diena» (27 p.).

Mokinys, perskaitęs tą vietą, turės teisės manyti, kad visi čion paminėtieji dievai: Marsas, Merkuris, Jupiteris, Venera, Saturnas — buvo taip babiloniečių ir vadinami. Tuo tarpu iš tikrųjų juos taip vadino rymiečiai, o ne babiloniečiai. Reikėjo čia tas da-

lykas griežčiau išaiškinti. Taip palikus, išeina nesąmonė, būk, rymiečiai savo dievų vardus yr skolinę iš babiloniečių.

Su nuosavais vardais šiame veikale apsieita gana dažnai irgi savotiškai. Pav., hieroglifų išskaitytojas Champolion'as pavadintas Šampolonu, pranašas Ezekielius — lig 42 psl. Izakielium, o toliau (49) Iezekielium; garsus Rytų valdovas Hamurabi kažkam perkeistas į Chamurabi, lyg būtų koks Chamo ainis. Dar keisčiau atrodo Balearų salos perdirbtos į kažkokius Balerus. Tai įvyko del nekritiškos Jablonskio teorijos, laikančios sugretinimą balsių e+e liet. kalboj nepakenčiamu, nors žmonės nuolat sako **beakis, beausis, teateina, teatveža** ir t. t.

Terminas «Keilschrift» — kyliaraštis nežinia del ko pramintas dantiraščiu arba pleitokiniu raštu. Faktiškai tarp babiloniečių rašto ir gyvulio bei žmogaus danties nėra jokio panašumo. Nepanėši jis net ir į grėblio dantis. Galop visų tautų mokslininkai, tyrinėjusieji babiloniečių raštą, pripažino jį esant panašų į kylį, tai kam čia reikėjo visam pasauliui prieštarauti ir ieškoti kažkokių maža kam težinomų «pleitokų» [1]) ir matyti nesamą panašumą į nežinia kieno dantį.

Graikiškų vardų transkripcijoj irgi neišlaikytas nuoseklumas. Pav., viet. Krėzas, Tezėjas rašoma Krėsas, Tesėjas; tuo tarpu mūza palikta muza, viet laukiamos musos. Arba Atena pavadinta «stichijos deive», tuo tarpu kita deivė Echo perdirbta kažkam į Eko. Raidė H svetimuose žodžiuose teisingai palikta (pav., Hefaistas, Hermis, Hekuba ir net helenai), bet Graikijos vardas Heladė padėta Eladės formoj, tur būt del to, kad rusiškame originale buvo Ellada.

Be to, daug senų gerų žodžių pakeista abejotino gerumo naujais, pav., viet. istorikas, genialis, oazė, esybė, įpėdinis, pasaka, nustebinti, suokalbis, tyrai,

[1]) Kai kur kyli vadina pleištu, bet ne «pleitoku».

vaizdintis .. įvesta: istorininkas, geningas, uazis, būtybė(?),papėdininkas, pasakėčia, nustabyti, sąmokslas. dykuma, vaizduotis ir t. t. Šiaipjau vertimas neblogas, kalba įvairi, gyva, matyt, paties Jablonskio taisyta. Taigi pasiskaityti chrestomatijos vietoj «Rytai ir Mitai» galės tikti. Bet vadovėliu del augščiau išdėstytų priežasčių būti negali.

A. Jakštas. A. Ą. KUN. JONAS BALVOČIUS-GERUTIS. Kaunas, 1919, 23 psl. in-8.

Nedaug teturime biografijų žymių mūsų rašytojų. Taigi naudingą yr atlikęs darbą autorius, išleisdamas savo knygutę apie Gerutį. Skaitytojas ras čia nurodyta, ką Gerutis yr daręs spaudai atgauti, ką jis yr davęs mūsų literatūrai ir galop, kaip jis yr paskutinę savo gyvenimo dalį pergyvenęs. Šios žinios yra imtos iš paties Geručio likusių laiškų, taigi dvigubai įdomios. Autorius sugebėjo nupinti iš jų dailų atminimo vainiką nabašninkui kaipo kovotojui spaudą atgaunant, kaipo žymiam mūsų rašytojui, galop kaipo žmogui ir kunigui.

M. Biržiška. LIETUVOS SUKILIMAS 1794 METAIS. Vilnius, 1919, 31 psl. in-16.

Šio rašinėlio tikslas priminti, kad Lietuva jau 1794 m. gynus savo šalies napriklausomybę nuo užgrobikų rusų. Pradžią tam sukilimui davęs iš Žemaičių kilęs dvarininkas Prozoras, kurs pakvietęs Kosčiuską; kariuomenę gi suorganizavęs Vilniuj Jasinskis. Sukilimo rengėjai buvo Lietuvos ponai, jie pritraukė bajorus, o paskui «laisvės» pažadėjimais buvo primasinę nemaža ir baudžiauninkų. Lietuvos kariuomenės, dalyvavusios 1794 m. sukilime, p. Biržiškos apskaitymu, buvę apie 30.000. Bet po vieno kito žymesnio laimėjimo (Vilniaus, Liepojos užėmimas) sukilimas buvo stipresnių rusų užgniaužtas. Įdomiau siais dalykais M. Biržiškos knygutėje yra ištraukos dviejų Kosčiuškos «universalų», išleistų barbariškai iškraipyta lietuvių kalba.

1. M. Biržiška. LIETUVIŲ LITERATŪROS ISTORIJOS SANTRAUKA. Vilnius, 1919, 15 psl. in-8.

2. M. Birżyszka. SKROT DZIEJOW PIŚMIENNICTWA LITEWSKIEGO. Wilno, 1919, 68 psl. in-8.

1. Paties autoriaus pasakymu, šis veikalėlis buvęs rašytas rusiškai, kaipo straipsnis Granato enciklopedijai, dabar gi lietuviškai išvertęs ir bent kiek pataisęs autorius teikiąs Lietuvai. Ačiū ir už tą kad ir trumpą «santrauką»; ji, rodos, bus ne tik neblogesnė, bet dar pilnesnė už panašų Rusijoj išleistą Čiurlionienės «Konspektą». Senesni mūsų plunksnos darbininkai visi čia paminėti, praleista tik naujos kartos rašytojai, k. š., Putinas, V. Stonis, Binkis ir k.

Enciklopediškas šios «Santraukos» charakteris išlaikytas nuo pat pradžios iki galo. Rašytojai charakterizuojami vien nurodymu jų raštų rūšies (tas dainius, tas beletristas, tas filologas ir tt.). Jų gi psichikos, gyvo veido, veikalų vertės, visuomenėj atliktos rolės — iš šios «Santraukos» nesuseksi.

Pagirtina autoriaus pastanga rašyti objektyviai, atiduodant kiekvienam plunksnos darbininkui kas jam pridera. Bet ne visur su autoriaus sprendimais galima sutikti. Kai kur pasitaiko ir prasižengimų istoriškai tiesai. Rėza, pav.,7 pusl. padarytas Biblijos vertėju, iš tikrųjų gi jis tebuvo tik jos leidėju ir gal taisytoju, nes visa protestantiška Biblija lietuviškai buvo jau išversta ir išleista XVIII š. pradžioje.

2. Lenkų kalba išleistoji to pat autoriaus ir to pat turinio knygutė yra žymiai (4 kart.) platesnė. Todel ir rašytojų charakteristikos čia daug pilnesnės, aiškesnės ir teisingesnės. Kas norėtų tuo įsitikinti, tepalygina, pav., kad ir Jakšto poezijos apibūdinimą čia ir lietuviškoje «Santraukoje».

Kai del veikalo plano, tai jis paliktas tas pat, kaip ir pirmame — enciklopediškai-bibliografiškas, bet medžiagos čion sudėta žymiai daugiau, neg ten; ypač gan pilnai aprašyta autoriaus vienaminčių kairiųjų kūryba. Taigi sunku suprasti, delko Biržiška vertimui

pasirinko ne šį platesnį ir geresnį savo lenkiškąjį rašinį, o aną menkesnį rusiškąjį.

LIETUVOS ISTORIJA. Parašė A Alekna. Praplatintoji laida. Su keturiais spalvotais žemėlapiais. Kaune, 1919, 268 psl. in 12.

Kad Lietuva kitados yr buvusi valstybė, kad ta valstybė turėjusi savo istoriją — tai beveik kiekvienas lietuvis žino. Bet koki yra ta istorija, tuo net ir daugelis mūsų inteligentų negali pasigirti žiną. Ir tai nenuostabu. Senos Narbuto ir Daukanto Lietuvos istorijos maža kam tebuvo prieinamos, o kaipo nekritiškai rašytos — retai ką ir tegalėjo patenkinti. Iš Lietuvos istorijos vadovėlių neblogiausias Pajautos (Skirmuntaitės), tik perdaug yra atsiduodąs lenkų unijos dvasia. Kiti, k. š. Prano , Matulaičio — dar menkesni. Tiesa, buvo parašęs gana plačią ir gerą «Lietuvos istoriją» Maironis. Jos yra išėję net dvi laidi. Bet pirmoji šiandien nebegaunama, o antroji kaipo nerūpestingai, su klaidomis, Smilgos išleista, nebepatenkina skaitytojų. Šios aplinkybės yr pažadinę kun. Alekną parašyti savo Lietuvos istorijos vadovėlį. Jo išėjo irgi dvi laidi — ir daugely mokyklų jis tebėra po šiai dienai vartojamas. Žinių gausumu ir mokslingumu jis yr pralenkęs kitus. Bet kaipo vadovėlis — jis visgi daug ko negalėjo apimti bei plačiau išdėti. Tuo tarpu inteligentija šaukte šaukė platesnės ir pilnesnės «Lietuvos istorijos». Tam reikalavimui patenkinti ir yra išleista ši «praplatintoji» Lietuvos istorijos laida.

Parašyta ji grynai moksliškai, remiantis patikrintais istorijos šaltiniais ir rimčiausiomis monografijomis (k. š. Prochaskos, Latkovskio, Jakubovskio, Kolankovskio, Dovnar-Zapolskio, Lubavskio, Lohmeyero, Demčenkos, Piekosinskio, Jasinskio, Leontovičiaus, Ziviero ir kitų).

Nei prehistorijos nei legendariškos istorijos autorius visai nejudina. Jis pradeda savo pasakojimą nuo XIII a., kada Lietuva yr aiškiai pasirodžius Eu-

ropos ištoriškoj arenoj, kaipo atskira tauta ir valstybė. Tai valstybei, iki jos susijungimui su Lenkija, pavesta pirmoji veikalo dalis.

Antroj apimtas laikotarpis nuo 1385 lig Liublino unijos. Čia nupieštas Lietuvos krikštas, katalikų tikybos plėtimasis, Horodlės unija, politiški įvykiai ir kultūrinis bei socialis to laiko gyvenimas Lietuvoj.

Trečioje daly autorius rodo «Lietuvą susijungusią su Lenkija» (1579 — 1765) lig galutinam abiejų žlugimui.

Ketvirta paskirta Lietuvai po Rusais, penkta Lietuvai karo metu.

Priede paduota trumpa Mažosios Lietuvos istorija ir žinių pluoštas apie Lietuvius Amerikoje.

Gale pridėtas knygos turinys ir plati vardų rodyklė, apimanti apie 800 veikale paminėtų žmonių ir vietų.

Tų vardų, mums matos, net perdaug, ypač kad kai kurie nieko mums nesako, kaip šit, Vizgirda, Mogėnas, Gailevičius ir k. Minėti Nezabitauskius, Vaiiūnus, o nepaminėti Dėdės Atanazo, Urbanavičiaus, Lialio, Tumo, ir net Basanavičiaus su Kudirka — atrodo keistokai. Apskritai visas atgimimo periodas, prirengęs dirva Lietuvos nepriklausomybei, pertrumpai ir persilpnai nupieštas. Tiesa, mes to periodo istoriją žinome iš kitur, vieni iš asmeniško pergyvenimo, kiti iš platesnių monografijų, k. š. Totoraičio, Römerio. Bet kitatautis, paėmęs į rankas Aleknos istoriją, neįstengs tinkamai suprasti lietuvių pribrendimo prie politikos nepriklausomybės. Mūsų išmanymu, leidžiant naują laidą būtinai reiktų ketvirtąją dalį «Lietuva po Rusijos valdžia» (1795—1915) labiau praplėsti ir papildyti.

Pridėti žemėlapiai labai palengvina Lietuvos istorijos mokslą. Ypač įdomus 3-sis, parodąs administratyvų Lietuvos padalinimą į vaivadijas.

Spaudos klaidų neperdaugiausia, jas surinko pats autorius, bet, deja, klaidų sąraše nepažymėta viena

stambesnė klaida 226-me psl. Simonas Stankevičius, viet. Stanevičius.

Autoriaus kalba rimta, blaivi, gyva. Veikalas malonu skaityti, taigi ir tikimės, kad jis ras skaitytojų didelį būrį.

P. Ruseckas. Į LAISVĘ. (Iš mūsų atgijimo istorijos.) Kaunas, 1919, 32 psl. in-12.

Mūsų atgijimas vis da neturi pilnos ir objektyviai parašytos istorijos. Plačiausiai apie tai yr rašęs Römeris savo «Litwoje», bet būdamas nelietuvis ir dargi partijos žmogus, daug ką nutylėjo, daug ką savotiškai atpasakojo. Tas pat pasakytina ir apie Rusecko veikalėlį. Jis trumputis ir gana partyviai parašytas. Kairiųjų nuopelnai perdaug čia iškelti, dešiniųjų nepaminėti ar žymiai sumažinti. Pav., obalsis «šviesti ir šviestis» (29 p.) priskirtas vien L. V. Sajungai ir «L. Ūkininkui». Tuo tarpu tuo pat obalsiu vadovavos ir visi «apžvalgiečiai», «sargiečiai» ir kiti «klerikalai». Tam jie rašė knygas, leido laikraščius. Tai yra faktas, kurio jokie kairiųjų šmeižtai neišgriaus.

Taippat neteisingai ir grynai demagogiškai išdėti čia motyvai, del kurių katalikai inteligentai yra atsiskyrę nuo «Varpiečių» (19). Kad katalikai nebijojo kovos su maskoliais, tai geriausiai liudija dar ankščiau prieš «Tėvynės Sargą» jų leidžiamoji «Apžvalga», kurios Ruseckas kažkodel visai nė nepaminėjo. Ten maskoliams taip smarkiai ir dažnai drožta, jog daugelis katalikų inteligentų ėmė kalbėti, tai esą perdaug, reikią mainyti tonas, imti pavyzdys iš «Varpo», ramiau rašančio. Tuo ramaus «Varpo» taktikos sekėju ir buvo «Tėvynės Sargas». «Apžvalga» tačiau varė ir toliau savo antirusišką darbą, kolei, «Sargui» įsigalėjus, nebegalėjo išlaikyti su juo konkurencijos ir turėjo paliauti ėjus. Jei mūsų liaudis ilgainiui gerai suprato rusų politiką mūsų krašte, tai čia nuopelnas daugiausia «Apžvalgos», ne «Varpo», nes šį pastarąjį

daugiausia skaitė inteligentai, tuo tarpu «Apžvalga» buvo skaitoma daugiausia liaudies.

Netiesą taipgi rašo Ruseckas ir apie «Draugiją», kad ji skelbusi, jog Lietuva «apie kokią nors nepriklausomybę ir svajoti negali» ir turinti amžinai būti «Rusijos įnamiu». «Draugijoj» toje pat vietoj buvo aiškiai pažymėta: «Ateis kiti laikai, bus ir kitos derybos». «Rusijos įnamiu» vadindama Lietuvą «Draugija» yra nurodžius vien tuometinio Lietuvos padėjimo faktą, o ne politišką ateities principą.

Apskritai šioj, kitais atžvilgiais neblogoj, brošiūroj žymu autoriaus noras savo partijos nuopelnus padidinti, o «dešiniųjų» sumažinti. Tikra istorija taip nerašoma. Taigi belieka išreikšti pageidavimas, kad kun. Alekna ar kas kitas iš katalikų parašytų naują, pilnesnę ir teisingesnę Lietuvos atgijimo istoriją, nes Ruseckas savo veikale yr tiek partyvus, kad net nė vieno katalikų veikėjo vardo nėra savo knygutėje paminėjęs.

Pr. Penkauskas. LIETUVIŲ TAUTOS DVASIA ISTORIJOS ŠVIESOJE. Kaunas, 1919, 20 psl. in-8.

Lenkai po šiai dienai tebežiūri į mus, kaipo į materialį maistą, skirtą jų tautiškam kūnui stiprinti. Autorius sumanė įrodyti, kad lietuvių tauta ne mutum et turpe pecus, bet turinti savo dvasią, kuri yra gyva, stebėtinai galinga ir kad mums reikia «savo kainą žinoti». Tam tikslui autorius parodo, kad mūsų tautos dvasia yr skaisčiai apsireiškus mūsų istorijoj, įvairiose kultūros kūrybos srityse. Lietuvių turėta ir genialių politikų, kaip Mindaugas, Vytautas, ir garsių karo vadų, kaip Rimgaudas, Algirdas, ir žymių mokslo vyrų, kaip Kantas, Počobutas, Narbutas, Gintila, Jundzila, Girštautas ir k., ir uolių misionierių, kaip Andrius Rudamina, Vaitekus Radvila, Jeronimas Kaisys, nekalbant jau apie lietuvius dainius, rašytojus. Knygelė labai tinka jaunimo bibliotekoms ir šiaipjau pasiskaityti kaipo žadinanti jauną skaitytoją pasirinkti augštesnį gyvenimo tikslą ir tapti naudingu visuome-

nės veikėju. Ilgokas prierašų sąrašas parodo autorių žinias sėmus iš patikrinių istorijos šaltinių, o ne iš piršto išlaužus.

M. Biržiška. DAINŲ ATMINIMAI IŠ LIETUVOS ISTORIJOS. Vilnius, 1920, 142 psl. in-8.

Pasakymas, kad mes beveik neturim istoriškų dainų, yra virtęs pas mus aksioma. M. Biržiška šiuo veikalu griauja ją įrodydamas, kad mūsų liaudies dainose yr užsilikę labai daug istoriškų atsiminimų. Rūpestingai surinktos šioje knygoj citatos pilnai tai patvirtina. Pasirodo, jog ten esama likusių kai kurių atminimų ne tik apie Birutę, Kęstutį, Vytautą; bet ir apie Pajautą, ir kažkokį nežinomą Gurdą Gendvilaitį, ir mitišką karalių Saroną (ar Šarūną), ir Sudaičių kunigą, ir Goštautą, nekalbant jau apie žymius naujesnių gadynių karžygius, k. š., Katkų, Kosciušką, Poniatauskį, Banipartą (Bonaparte), Geribaldį, arba net ir apie garsius plėšikus, kaip Blindą, Raudonkrūtinį ir k. Ypač karai yr palikę žymesnio pėdsako žmonių poezijoj. Karo vargai, mūšių įspūdžiai, svetimų miestų užėmimas, visa tai, atsimušus kareivių-lietuvių sielose, išreikšta jautriose dainelėse. Tose karo dainose pažymėtina viena bendra ypatybė — tai persiėmimas jausmais tos kariuomenės, kurioj lietuviai tarnavo: mušdamiesi lenkų armijoj, jie persiima lenkų patriotizmu, žygiuodami su vokiečiais ar rusais — jie gieda tų Lietuvos pavergėjų giesmelę. Lietuva tokiam kareiviui, guldančiam galvą už nežinomus svetimus tikslus, tėra brangi vien kaipo tėvų žemė, kurios jis pasilgsta. Čia reiškiasi menkas tautiškas lietuvių susipratimas, kas ir nenuostabu, nes jo nebuvo seniau net ir lietuvių inteligentų tarpe. Ne kuo kitu, tik ta tautiško jausmo atrofija ir tegalima išaiškinti faktas, jog yr buvę pas mus dainių, kurie nesidrovėjo lietuvių kalbon versti net tokių lenkų himnų, kaip «Boże cós Polskę», «Jeszcze Polska niezginęla» ir k., tyčia parašytų lenkų patriotizmui kelti.

164-me prieraše radau plačiai aprašytą ir savo bylą su Kauno vicegubernatorium Kniazevu dėliai jo neteisingai man užkrautos 500 rub. pabaudos už įdėtą «Ateities» priede (Nr. 6—7, 1912) liaudies giesmę apie kareivių vargus. Byla buvo laimėta ne tiek del «stipraus palaikymo» vidaus dalykų ministerijoj, kaip tvirtina Biržiška, kiek del mano, Mokslo Akademijos pripažinto, įrodymo, jog kaltinamoji daina yra variantu Juškos užrašytos dainos, figūruojančios pačiame Kazaniaus universito išleistame lietuv. dainų rinkiny. Tai gali paliudyti gerb. prof. E. Volteris, nes jis buvo mano pristatytų citatų vertimo oficialiu patikrintoju.

Kaip kiti Biržiškos raštai, taip ir ši monografija parašyti sąžiningai, taigi tikimės, jog ji mūsų liaudies tyrinėtojų mielai bus priimta. Galimas daiktas, kad net ir lenkai bandys ją saviems tikslams išnaudoti, bet tai jau, žinoma, bus ne autorius kaltė.

M. Biržiška. MŪSŲ RAŠTŲ ISTORIJA, 1547—1904 m.

Labiau gal tiktų šiam vaikalėliui «Mūsų raštų inventorius bei katalogas», nes autoriui labiau, matyt, rūpėjo paminėti visi mūsų raštai, nė vieno neapleidžiant, negu duoti tikras jų supratimas, kaip tai daroma tikrose literatūros istorijose. Todel kaipo vadovėlis mokykloms—Biržiškos knygelė mažai tetinka. Išdėstymas joje sausas, monotoniškas, nuobodus, nes mokiniui tenka čia daugiausia dirbti atmintimi, kalant sau galvon šimtus įvairių vardų ir knygų antraščių.

Nors viršely pažymėtas aprašomasis periodas skaitmenimis 1547—1904, bet iš tikrųjų knygos turinys yra platesnis, nes tekste kalbama apie veikalus, išėjusius 1906, 1911—1914 ir t. t. (109), t. y. «raštų istorija» privesta lig pat karo (1914 m.). Ji padalyta į 8 laikotarpius: 1) apima XVI, XVII, XVIII amžius, 2) laikotarpį 1801—1832 m., 3) periodą 1832—1855, 4) dešimtmetį reformų 1855—1864, 5) laiką po rusų reformų 1864—1880, 6) «Aušros» darbą

1880—1886, 7) lietuvių sąjūdžio skydimą 1886—1896, galop, 8) pastaruosius laikus 1896—1904, arba, tikriau tarus, 1896—1914. Autorius stengias būti bešališkas, mini ir ne savo partijos rašytojus, tik kai kuriems netinkamus epitetus priduria (pav., A. Kaupui — socializmo «supleškintojas»). Mat, autoriaus simpatijos atvirai linksta kairiųjų pusėn.

Be lietuviškų, minima čia ir lenkų, rusų ir vokiečių kalbomis raštai, rašyti apie Lietuvą, jos istoriją, kalbą ir t. t.

Kaibėdamas apie rašytojus, autorius paduoda ir jų slapivardes. Iš čia sužinojome (73), kad Kirvelis Nusmuko yra Jablonskio pseudonimas.

Nesant geresnio mūsų literatūros vadovėlio, mokiniams teks noroms nenoroms naudotis šiuo Biržiškos leidiniu. Bet kad jis galėtų būti tikra priemonė lietuvių literatūros istorijai pažinti, reikia greta turėti tam tikra liet. literatūros chrestomatija. Deja, jos kol kas nėra.

Prabočių Anūkas. MAŽOSIOS LIETUVOS BUVUSIEJI RAŠYTOJAI IR ŽYMESNIEJI KALBOS MYLĖTOJAI. Tilžėje, 1920, 125 psl. in-8.

Ligi šiol apie M. Lietuvą mes labai maža težinojome. Ji mums buvo tiesiog terra incognita. Ypač jos dvasios gyvenimas. Iš jų rašytojų vienas Duonelaitis tebuvo mums nesvetimas. Prabočių Anūkas savo knygelėj nurodo, kad ir Mažoji Lietuva yr turėjus gana didoką būrį savo dvasios vadovų, savo kalbos mylėtojų, rašytojų ir gynėjų. Čion pridera d-ras St. Rapagelonis, d-ras Abr. Kulvietis, Mart. Mažvydis-Vaitkūnas, Aug. Jamundas, Baltr. Vaišnora XVI amž.; Jonas Rėza, Dom. Kleinas, Krist. Sapūnas, Jok. Perkūnas, Jurgis Skrodzkis ir k. XVII am.; Kvandtas, Haack'as, Berendtai, Ruhigai ir k. XVIII amž.

Lietuviu laiko autorius ir garsųjį filosofą Kantą. Mat, Jono Mačio išvedimu, Kanto protėvis Ričardas

Kandt'as turėjęs apie 1667 m. viešnamį Verdainėj (šalia Šilutės). Ričardo sūnus Ansas buvęs balnius ir gyvenęs Klaipėdos priemiesty Fridrichstadt'e. Jis 1693 m. pirkęs Muišininkuose (Priekulės krašte) dvarelį, bet už skolas jo nustojęs. Vėliau iš Klaipėdos persikėlęs Tilžėn. Anso sūnus Jonas, kurs tebekalbėjęs dar lietuviškai, apsigyvenęs kaipo balnius Karaliaučiuje. Jis ir esąs Emanuelio Kanto tėvas.

Šis Kanto lietuvystės įrodymas, paremtas ištraukomis iš paties Kanto raštų, yra labai panašus į tiesą.

XIX-me amžiuje pažymėta dar ilgesnė žymių vyrų eilė. Garsesni iš jų: d-ras L. J. Rėza, Fr. Kelkis, d-ras Fr. Kuršaitis, K. R. Jakobis, d-ras J. Sauerveinas, Jurg. Mikšas, Jon. Smalakys, M. Šernius, d-ras V. Bruožis, V. Kalvaitis ir k. Kiekvieno iš jų gyvenimas ir nuopelnai yra trumpai paminėti, kai kur paduota ir iš jų raštų ištraukos.

Autorius, norėdamas išsemti savo temą ir privesti veikalą lig galo, mini ir XX am. Prūsų Lietuvos rašytojus (Fr. Bajoratį, Krist. Urėdatį, Joną Elio·šatį ir Mikelį Ašmį), bet šis sąrašas toli gražų nepilnas, nes čion neįtraukti tokie žymūs veikėjai, kaip Stikliorius, Ozelys ir kiti.

Kai kurių rašytojų įdėta ir paveikslai, tuo veikalo vertė virsta dar brangesne.

Jį išleisdamas Pr. An. yr patarnavęs ne tik Mažajai, bet ir Didžiajai Lietuvai, nes dabar, tom abiem Lietuvos dalim einant vienybėn, svarbu žinoti, kas yr kėlęs lietuviškąjį susipratimą Prūsuose po Vokiečių jungu. Kaipo lietuviškos sąmonės gaivintojai ir liet. kultūros kūrėjai, jie verti amžinos pagarbos. Tatai kam rūpi viena plati Lietuva su Klaipėdos uostu, būtinai privalo savo knygynėly turėti ir šį Prab. Anūko veikalą.

Dr. phil. Joseph Puryckis. DIE GLAUBENSSPALTUNG IN LITAUEN IM XVI JAHRHUNDERT BIS ZUM ANKUNFT DER JESUITEN IM JAHRE 1569. Freiburg (Schweiz), 1919, VI 199 S. in-8.

Tai yra daktariškoji kun. J. Purickio disertacija 1913 metais ji buvo pradėta spausdinti «Draugijoje» (ž. NN. 77-78 ir 79-80) vardu «Protestantizmo Lietuvoje žlugimo priežastys (XVI šimtm. pradžia ir XVII pabaiga)». Ketinta ji išleisti ir atskira knyga, bet darbas, privarius jį iki 92-am pusl., buvo pertrauktas. Tai įvyko del nepriklausomų nuo redakcijos priežasčių. Sulyginę nūn lietuviškąjį tekstą su vokišku disertacijoje, radom, kad «Draugijoj» yr tepasirodęs tiktai pirmasis Purickio veikalo skyrius. Vokiškoje disertacijoje yra keturi skyriai. Pirmame išdėta politiškai-socialis ir tikybinai-dorinis stovis Lietuvoj protestantizmo išsiplatinimo priešdienyje (pirmoji pusė XVI šimtmečio). Čia nurodyta santykiai ir asimilacija tarp Lietuvos ir Lenkijos ir keliai, kuriais toji asimilacija yr ėjusi; apibūdinta augščiausioji valdžia Lietuvoje ir tos valdžios padalinimas tarp Did. Lietuvos Kunigaikščio ir didžiūnų. Pateikta žinių apie tuometinę Lietuvos administraciją— karvedijas, pavietus, seniūnus, o taipgi ir apie Žemaičių konstituciją. Toliau nupieštas vaizdingai Lietuvos tikybinis stovis, Lietuvos vyskupai su jų trejopa — politiškąja, administratyvia ir juridine valdžia, Vilniaus ir Žemaičių kapitulos, kunigai, vienuoliai su jų įvairiomis anų laikų ydomis. Neapleista ir civilė visuomenės pusė: didžiūnai, bajorai, miestelėnai, valstiečiai, nurodyta taipgi jų doros ir ydos draug su jų socialiai-ekonomiškuoju ir tikybinai-dorišku stoviu. Vaizdas išeina gyvas, reljefiškas, nušviestas daugybe visokių įdomių faktų, surinktų daugiausia iš niekur dar nespausdintų šaltinių.

Antrame skyriuje, «Pradžia tikybinio skilimo Lietuvoje», nurodyta pirmieji naujo mokslo skelbėjai (Tartilavičius, Abraomas Kulvietis, Prūsų hercogas Albrechtas) ir keliai, kuriais tas mokslas ėjo Lietuvon iš Vakarų Europos. Paaiškinti ir pirmieji abiejų val-

džių dvasiškos ir civilės žingsniai kovoje su besiskverbiančiu Lietuvon protestantizmu, o taipgi ir jojo greito išsiplatinimo Lietuvoje priežastys — žemas kunigų išlavinimo stovis, ponijos pamėgimas sekti visa, kas nauja, husitizmo, humanizmo ir kitataučių įtaka, didžiūnų noras praplėsti savoji valdžia.

Trečias skyrius pavestas aprašymui išsiplatinimo naujo mokslo viešpataujant Did. Kunigaikščiui Zigmui-Augustui lig Radvilos Juodojo mirties. Čia plačiau apibūdinta Lietuvių protestantizmo vado Radvilos Juodojo veikimas, jo įtaka didžiūnams, o iš kitos šalies duota charakteristikos anuometinių Lietuvos vyskupų: Protasevičiaus, Domanievskio, Narkusčio, Virbicko ir Petkevičiaus. Šių pastarųjų nerūpestingumas ir liaudies netvirtumas tikėjime davė galimumo protestantizmui plėstis be jokių kliūčių.

Pastarame skyriuje nurodytas protestantizmo skilimas į sektas ir kilusioji iš čia religinė anarchija. Ji, silpnindama naują tikėjimą, padeda įsigalėti katalikų bažnyčiai. Radvilų giminės jėgos, Mikalojui Radvilai (Našlaitėliui) perėjus katalikystėn, suskįla. Ima virsti katalikybėn ir kiti didžiūnai. Protestantizmas ima silpnėti ir griūti. Papos nuncijus Comendone ir kard. Hosius, padedami jezuitų, atgaivina ir sureformuoja katalikų bažnyčią Lietuvoje.

Toks yra šios įdomios disertacijos turinys.

Jai parašyti ištirta ir sunaudota daug spausdintos ir archyvinės medžiagos, pirmą kartą čia iškeliamos aikštėn. Tai yra nemažas autoriaus nuopelnas.

Leisdamas savo knygą vokiečių kalba, autorius išvertė vokiškai ir lenkiškus tekstus prierašuose. Tai turi gerą pusę, kad vokiečiai galės pilniau suprasti veikalo mintį. Bet verčiant citates vokiečių kalbon, daug kas jose užsitrynė ir nustojo pirmykščio originalumo ir gyvumo.

Pati disertacija, pradėta spausdinti 1919 metais, baigta tik šįmet, taigi laiko pažymėjimas viršelyje ne visai griežtas. Išleista jį labai dailiai ir moksliškai su dviem veikale paminėtųjų vardų ir dalykų rejest-

rais, kurie palengvina joje rūpimuosius klausimus surasti.

Knygą puošia Radvilos Juodojo atvaizdas.

Skaitydami pastebėjome porą keistumų. Autorius Lietuvos karvedžius ir karvedijas yr suvokietinęs į «Karveden» ir «Karvedschaften». Ar tai buvo reikalinga, abejojame, juo labiau, kad kitur, k. š. 16 psl., autorius tuos pat dalykus vadina «Wojewoden» ir «Wojewodschaften». Reikėjo laikytis kurio nors vieno iš tų terminų. Antra — tai Žemaičių vyskupas Domanievskis. Autorius jį visur vadina Domanovskiu; delko tai padaryta, knygoj nurodymų nerandame. Greičiausiai benebus čia spaudos klaida, nes 34 psl. randame ir teisingą to vyskupo pavadinimą Domanievski. Yra ir daugiau spaudos klaidų, ypač varduose, pav., 116 psl. atspausta Vladislanensium viet. Vladislaviensium. Vardų sąrašas nepilnas, trūksta, pav., Danilowicz'aus, Damalewicz'aus ir k.

Bet šiaipjau šis pirmutinis d-ro J. Purickio veikalas daro garbę ir autoriui ir Lietuvai. Kas ateity tyrinės protestantizmą mūsų krašte, nieku būdu negalės aplenkti šio moksliškai parašyto, metodiškai sustatyto ir dailiai išleisto veikalo.

Kun. A. Alekna. ŽEMAIČIŲ VYSKUPAS MOTIEJUS VALANČIUS. Klaipėda, 1923, 283 psl. in-8.

Įsikūrus Lietuvos universitetui, atsirado reikalo gaminti mokslo literatūra. Bet pagaminti žymus mokslo veikalas visur nelengva, o dar sunkiau Kaune. Mat, čia kol kas nesama nei gerų bibliotekų, nei atatinkamų laboratorijų, nei kitokių mokslui tirti atatinkamų priemonių. Šiek tiek geresnėse sąlygose yra mūsų istorikai: jie turi archyvų, bet ir čia del archyvų nesutvarkymo gauna be reikalo daug laiko sugaišti. Tačiau turėdami čia pat prieinamos medžiagos, jie gali bent šį tą nuveikti. Kai ką jie yra jau ir nuveikę. Pav., prof. A. Janulaitis yr šiemet išleidęs savo rimtą monografiją apie žydus Lietuvoje («Žy-

dai Lietuvoje». Bruožai iš Lietuvos istorijos XIV — XIX amž. Kaune, 1923, 177 psl. in-8). Dabar pasirodė knygynuose ir antra, augščiau nurodytoji, prof. A. Aleknos monografija apie vysk. Valančių, kuria mūsų visuomenė privalėtų gyviau susidomėti. Įdomi ji yra jau del paties Valančiaus asmens. Kaipo gabus vyskupijos valdytojas, uolus parapijinių mokyklų steigėjas, energingas blaivybės platintojas, popularus rašytojas, pirmas dekanatinių knygynų iniciatorius, karštas tikybos ir žmonių teisių gynėjas,— jis yra daug nuveikęs lietuvių tautos labui. Teko jam valdyti vyskupiją ištisi 25 metai, sunkiausiais laikais, pergyventi lenkmetį, baudžiavos panaikinimą, barbariškąjį maskolių spaudimą. Taigi istoriškai nušviesti Valančiaus asmuo, jo įvairiose srityse veikimas, jo kovos su maskoliais rusifikatoriais, — buvo labai svarbu. Šį nelengvą darbą prof. kan. Alekna yr atlikęs rūpestingai ir vykusiai semdamas savo veikalui medžiagą iš pirmųjų šaltinių, būtent, iš Žemaičių Vyskupijos ir b. Kauno gubernatoriaus archyvų. Rastų ten dokumentų ištraukomis, lyg mozaikos akmenukais, ir išmarginta visa kan. Aleknos monografija.

Paskirstyta ji dešimtimi nelygių skyrių. Pirmame trumpai nupasakota Valančiaus kilmė, jo mokslo metai Kalvarijoj, Varniuose ir augštesnėje Vilniaus seminarijoje, jo mokytojavimas Mozyriaus pavietinėje mokykloje, Kražių gimnazijoje, Vilniaus dvas. akademijoje, jo rektoriavimas Varnių seminarijoje, ir galop jo prekonizacija 1849-IX-28.

Antrame aprašyta Valančiaus konsekracija, ingresas, vyskupijos lankymas, bažnyčios tvarkos prižiūrėjimas, mokslo branginimas, tikybos ir doros gyvenimas, kunigų skyrimas ir kilnojimas, bandymas vienuolynus tvarkyti, pranešimas papai apie vyskupijos padėtį. Iš čia sužinome, kad 1863 m. žemaičių vyskupijoje yr buvę 213 parap. bažnyčių, 133 filijos, 183 koplyčios, 4 bernardinų vienuolynai, 3 domininkonų, 1 karmelitų, 4 moteriški vienuolynai (2 šv.

Benedikto, 1 šv. Klaros, 1 šv. Kotrynos ir 1 gailestingųjų seserų). Klierikų seminarijoj būta 120, pats Valančius yr pašventęs 333 kunigus, suteikęs sutvirtinimo sakramentą 580.887 asmenims.

Trečiame išdėta Valančiaus darbavimasis Kurše, jo kova prieš maišytas moterystes, rūpinimasis vietos parapinėmis mokyklomis, gynimas katalikų teisių, šventes švenčiant, bažnyčias statant, o taipgi ir rūpinimasis latvių dvasiškąja literatūra.

Ilgas ketvirtas skyrius paskirtas Valančiaus kovoms del parapinių mokyklų Lietuvoje; jis ragino jas steigti, palaikyti, gynė nuo valdžios priekabių, nuo jų galutino rusinimo, stengės palaikyti lietuvių kalbą bent tikybos dėstyme, priešinos mokinių kat. varinėjimui į cerkves melstis už carą.

Penktame skyriuje randame išdėtą blaivybės įvedimo istoriją, bylas del blaivybės brolijų, kliūtis iš policijos šalies, žydų skundas, blaivybės išsiplėtimą Lietuvoje.

Šeštame autorius supažindina skaitytoją su luomų santykiais Valančiaus laikais, arba, tikriau sakant, su valstiečių padėtimi. Ši buvo tikrai nepavydėtina. Ponai valstiečius dažnai skriausdavo, tvirkindami jų moteris, varžydami moterystės laisvę, versdami net šventadieniais sau dirbti. Valančiui tekdavo daug kartų dėliai to su ponais susirašinėti, beginant valstiečių teises, ir net jiems įkyrėti.

Nelaimingam lenkmečiui (1863) paskirtas septintas skyrius. Randame čia pirmiausia manifestacijų (Panevėžy, Telšiuos, Raseiniuos, Kaune ir kitur) istoriją, jų stabdymą, patį sukilimą, kunigų—Noreikos, Gargo, Mackevičiaus, Dembskio—jame dalyvavimą, Valančiaus kaltinimą, jo atsparumą, kompromisų mėginimą, išsiųstų kunigų sąrašą, jų šelpimą, iškilusią iš čia bylą. Visas tas skyrius be galo įdomus, skaitomas kaip apysaka.

Aštuntame skyriuje pateikta žinių apie Valančių, kaipo rašytoją, apie jo parašytuosius ir išleistuosius veikalus, apie rusų abėcėlės brukimą ir Valan-

čiaus pažiūra į tą dalyką. Kadangi raidės — filologijos dalykas, tai Valančius, nerasdamas bažnytinio pamato, kuriuo remdamasis galėtų griežtai atmesti rusų raides, laikės čia pasyviai, įrodinėdamas vien tų raidžių netinkamumą lietuvių kalbai, ir stipriau tepasipriešino, kai rusų tekstai imta brukti bažnyčios ritualan.

Devintame skyriuje — išdėta Valančiaus santykiai su rusų vyriausybe, vyskupijos sostinės perkėlimas Kaunan, seminarijos varžymas, kunigų skyrimo, pamokslų sakymo, bažnyčių ir kryžių statymo ir taisymo, procesijų kliudymas, draudimas kunigams važinėti be specialių bilietų, stačiatikystės propaganda, valdžios oficiozo «Vil. Viestniko» kunigams primetimas ir t. t. Iš čia skaitytojas gali suprasti, kokią sunkią gadynę teko pergyventi pačiam Valančiui Kaune, o dar sunkesnę — kunigijai provincijoj.

Valančiaus asmens apibūdinimu baigias šis svarbus ir įdomus veikalas.

Ne tik būsimieji bažnyčios, bet ir mūsų kultūros istorikai negalės aplenkti šios taip turtingos naujais faktais knygos. Iš jos mes pirmą kart gaunam progos tikrai pažinti, kas buvo Lietuvai ir Žemaičių vyskupijai Valančius ir ką jis yr nuveikęs. Jo atliktų darbų daugybė, jo nepaprasta ištvermė kovoje su įvairiais priešais ir gyvenimo nenormalumais, jo išvengtų pavojų gausybė parodo jį buvus tikrą didvyrį, pilna to žodžio prasme. Ne tik dvasiškiams, bet ir šiaipjau Lietuvos veikėjams jis yra ir ilgam bus tikras pavyzdys. Ypač pažymėtinas jame budrumas, jautrumas ir vengimas biurokratizmo. Gavęs žinią, kad ten ir ten valstiečiai skriaudžiami, jis nepolitikuoja, neatidėlioja, bet tuoj rašo skriaudėjui ponui laišką ir dažnai sustabdo skriaudimą. Taip pat, begindamas bažnyčios ir kunigų teises, nepaliauja valdžios klabinti, nežiūrėdamas, kad kartais ir gauna iš biurokratų-maskolių šiurkštų atsakymą. Dainiaus apie Valančių tarti žodžiai:

Jis šaukė, kėlė milionus
Rodė, ką gali viens žemaitis,

kan. Aleknos knygoj randa pilniausį patvirtinimą. Ji nušviečia ne tik patį Valančių, bet ir visą mūsų krašto padėtį 1850—1875 m. laikotarpyje.

Autoriaus metodas griežtai moksliškas. Jis teoperuoja vienais faktais; jokių anekdotų, hipotezių, jokio psichologizmo ir net pragmatizmo neprisileidžia. Jis net ir pasakoti pats nuo savęs ne labai temėgsta: kur tik gali mielai pasivaduoja dokumentų citatėmis. Per tatai gyvo Valančiaus, koks jis iš tikrųjų yr buvęs, Aleknos knygoj nerandam. Jo vietą užima Valančius «dokumentinis», nušviestas daugiau kancelarijos, negu gyvenimo šviesa. Per tatai ir Valančiaus gyvenimas šioj knygoj išeina apkapotas, nepilnas. Ko autorius dokumentuose nerado, to jis ir savo veikalan nedėjo. Dėliai, to pav., ir Valančiaus santykiai su Daukantu visai nenušviesti. Tie dalykai buvo neblogai išdėti kito mūsų istoriko A. Janulaičio; be reikalo autorius jais nepasinaudojo,

Pačiame tekste pastebėjom vieną kitą klaidą. Pav., 5-me psl. atspausta 1801—1850, o reikėjo 1801—1875; 11-me psl. padėta 1859 metais, o reikėjo 1849. Kauniškių manifestacijų vieta 132-me psl. pavadinta «Pontaku anapus Nemuno», o 162-me «Piontku». Šis pastarasis vardas užrašytas paties Valančiaus, tat reikia laikyti tikresniu.

Ir kalbos atžvilgiu yra netobūlumų. Pav., «Sutvirtinimo sakramentą» autorius visur vadina «Patvirtinimo sakramentu» (15,35 p. p. ir k.). Žodžio «asmens» autorius kažkodel vengia pakeisdamas jį sena «ypata»; vietoj «nepalankus» vartoja «neprielankus» ir tt.

Netrūksta ir spaudos klaidų (pav., 15 psl. Lelinuose viet. Leliūnuose), kartais net labai juokingų (pav., 237-me psl. viet. «su sūnišku paklusnumu», atspausta «šunišku»).

Bet tie visi mažmožiai dingsta žiūrint viso veikalo svarbumo. Pasitikėdami, kad jis greit bus iš-

pirktas, laukiame jo antrojo pataisyto ir papildyto leidimo.

1. P. Klimas. ISTORINĖ LIETUVOS VALSTYBĖS APŽVALGA. Kaunas, 1922, 42 psl. in-18.

2. P. Klimas. MŪSŲ KOVOS DEL VILNIAUS 1322-23—1922-23. Pirmoji dalis: Nuo Vilniaus įkūrimo ligi Laikinosios vyriausybės sudarymo 1918 m. Kaunas, 1923, 102 psl. in-8 min.

Dalyvaudamas nuo pat pradžios mūsų valstybės kūrime, P. Klimas gerai atsimena visus to kūrimo etapus, visus svarbesniuosius valstybinius aktus ir pirmuosius naujos mūsų valstybės santykius su svetimomis valstybėmis. Šiaipjau piliečiams, kaipo stovėjusiems nuošaliai nuo to darbo, ir tik iš tolo jį sekusiems, tie dalykai atmintin giliau neįsmego ir net visai užmiršti tapo. O tuo tarpu jie kiekvienam lietuviui svarbu žinoti. Taigi tikrai padėkos vertas yra mūsų jaunas autorius-diplomatas, sumanęs mūsų valstybės kūrimo eigą bent trumpai aprašyti.

1. Pirmame savo veikalėly mūsų valstybės kūrimą jis skirsto dviem periodais: pirmas nuo XII am. lig Didžiojo karo, antras nuo 1918—1922.

Pirmas autoriaus veikalėly teužima vos 6 pusl., antrajam paskirta penkis kart daugiau vietos. Skaitytojas ras čia aprašytus pirmuosius mūsų valstybės kūrimo darbo žingsnius po karo, Vilniaus konferenciją, Vaistybės Tarybos darbus, pirmąjį ministerių kabinetą, lenkų invaziją ir demarkacijos linijas, Bermonto avantiūrą, taikos sutartį su Sovietų Rusija, Steigiamąjį Seimą, naujus susidūrimus su Lenkais ir Suvalkų derybas, Tautų Sąjungos intervenciją, derybas Briukselyje, Hymanso projektą, Lietuvos Tautų Sąjungon priėmimą ir Tautų Sąjungos 1922 sausio 13 d. nutarimą. Baigias knygutė lietuvių pakvietimu Lenkijos Internacionalin Teisman.

Visa tai išdėstyta trumpai, konspektyviai. Nepateikta nei Suvalkų sutarties, nei Hymanso projektų tekstai. Kam šį veikalėlį yr skyręs autorius, nepasakyta. Greičiausiai, bus jo norėta pateikti mūsų mo-

kykloms istorijos kurso papildymą. Tam tikslui ši Klimo knygutė visai atatinka.

2. Antrajame savo veikalėly autorius sakosi turėjęs noro «patarnauti istorijos reikalui». Todel, davęs pradžioj trumpą istorinę Vilniaus miesto apžvalgą, plačiau dėsto vokiečių okupacijos laikmetį, iliustruodamas savo pasakojimą autentiškais dokumentais, nenustojusiais dar ir šiandien savo aktualumo. Taigi randame čia ir pirmutinį Pfeilio atsišaukimą į Vilniaus gyventojus, užbaigtą šauksmu «Dieve, palaimink Lenkus« (15-57), ir lietuvių pareiškimą del 1916 metų sąrašo (59-60), ir pirmutinę lietuvių 1916 m. proklamaciją apie Lietuvos nepriklausomybę (61-62), ir pirmąjį lietuvių įteiktą vokiečiams memorialą (62-63), ir pirmąjį lietuvių protestą prieš vokiečių lenkiškąją politiką (66-67), ir garsųjį lenkų memorialą Vokiečių kancleriui (68-71), ir lietuvių jam atsakymą (71-80), ir pamatinį Vilniaus konferencijos nutarimą (82), ir lietuvių protestą del vokiečių derybų su lenkais (86-89). Paskutiniame skyriuje pateikta autentiškų žinių apie lietuvių žingsnius pas vokiečius Vilniaus Vyskupo klausimu. Mes senai visa tai savo laiku skaitėm, buvom tuo susirūpinę, bet ilgainiui užmiršom. Dabar ačiū P. Klimui turim visa tai vienoj vietoj surinkta, istoriškai nušviesta. Tuo būdu senajai šios gadynės kartai duota galimumo vėl pergyventi iš nauja visos tos mūsų kovų del nepriklausomybės peripetijos, o būsimoms kartoms pateikta iš pirmutinių rankų įdomių autentiškų šaltinių šiai įvykiais gausingai gadynei nušviesti. Knygos gale duota keliolika Vilniaus miesto ilustracijų (daugiausia senovės Vilniaus miesto bromų).

Toks turinys šios pirmosios «Mūsų kovos del Vilniaus» dalies. Antrojoj autorius žada išdėstyti jau atgimusios ir susikūrusios Lietuvos Valstybės kovas del Vilniaus, remdamasis taip pat autentiškąja dokumentų medžiaga. Dieve, padėk autoriui tai įvykinti, o skaitytojams kuo greičiausiai išvysti ir tą antrąją veikalėlio dalį. Jis vertas kuo plačiausiai paskleisti mūsų visuomenėje.

MATEMATIKA.

I. PRI UNU SPECO DE KURBAJ LINIOJ, KONCERNANTAJ LA V-AN EUKLIDAN POSTULATON. Verkis P-ro A. Dombrovski. Berlino, Moeller et Borel 1905, psl. 23 in-8 kun. 8 figur.

II. PRI NOVAJ TRIGONOMETRIAJ SISTEMOJ. Originale verkis P-ro A. Dombrovski. Berlino, Moeller et Borel 1906, psl. 35 in-8 kun. 5 fig.

I. Tyrinėdamas V-ajį Euklido postulatą, autorius išrado ypatingą trečialaipsnių kreivųjų linijų rūšį. Jų aprašymui ir ištyrimui paskirti pirmieji 6 §§ pirmosios brošiūrėlės. Paskutiniame VII-me § autorius grįžta prie V Euklido postulato ir nurodo keturias sąlygas, prie kurių tas postulatas nesipildo, arba tampa abejotinas, ir dvi sąlygi prikergtini, kad jis tikrai pildytųs.

Išrastoji kreivoji yra įdomi vienu atžvilgiu, būtent, kaipo įrankis Euklido plokščiui sulyginti su neeuklidiniais, nes kaipo einanti iš Euklido postulato, ji tur sąryšį su Euklido plokščiu ir delto tam plokščiui kisti pradėjus, ir tuo būdu įgavus neeuklidinio plokščio ypatybių, tas kitimas apsireikštų ir kreivosios linijos paveiksle. Koks būtų tas kitimas, autorius nerado; todel pakartoja savo prašymą, bene atsiras koks matematikas, kurs teiktųsi išrodyti autoriui, kaip apkis lyginys ir paveikslas išrastosios kreivosios, jai pereinant iš Euklidinės geometrijos į neeuklidinių (t. y. Riemann'inės ir Lobačevskinės) geometrijų sritį.

II. Žinodamas, kad yra įvairių geometrijų, neeuklidinių ir nearchimedinių, autorius pasistatė sau klausimą, be nėra kartais taipgi kitų kokių trigonometriškų sistemų, skiriančiųsi nuo dabar vartojamosios. Tyrinėjimas davė visai netikėtą rezultatą, nes autorius išrado ne vieną, ne dvi, bet 27 naujas tri-

gonometriškas sistemas elementares ir parodė, jog galima sutverti begalės sistemų sukrautinių. Tatai antroje savo brošiūrėlėje autorius paduoda trumpą visų 27 sistemų, elementarių ir kelių sukrautiniųjų, aprašymą. Bent kiek plačiau aiškina tris sistemas elementariąsias ir dvi sukrautini (§§ VII—XII). Šią brošiūrėlę ispanų kalbon yr vertęs Vincente Inglada, o prancūzų prof. E. Lefevre'as. Šis vertimas paties vertėjo lėšomis tapo išleistas atskira knygele «Nouveaux systemes trigonomètriques par A. Dombrovski, traduit par E. Lefévre professeur à l' Ecole militaire de Belgique, Gand, 1908». Iš naujo perdirbtas šis veikalas galop 1922 m. pasirodė ir lietuvių kalba («Naujos trigonometriškos sistemos»).

A. Agaras. ASTRONOMIJA. Parašyta pagal K. Flamarijono ir Lockyero. Kaunas, 1907, 62 psl. in-8.

«Ar yra gražiau parašytoji poema, negu knyga, atspausdintoji ugnies literomis ant padangės skliautų?... Gražesnio už ją nieko nėra». Taip šaukia autorius pradžioje savo knygutės išgirdamas astronomijos mokslą, kaipo «gražiausį ir seniausį iš visų mokslų».

Kad reginys dangaus, nuberto milionais žėrinčių žvaigždžių, gali pakelti žmogaus dvasią augštyn prie nesutvertos gražybės ir šviesybės, žinojo jau apie tai ir karalius Dovidas, pasakęs, kad «Dangus apsako Dievo garbę».

Nuo pat pasaulio pradžios žmonės žiūrėjo į tą mėlyną dangaus beribę ir stengės jos paslaptis suprasti. Iš čia ir išdygo astronomijos mokslas. Žinoma, trumpoj Agaro knygutėje to mokslo randame tik trupinius. Štai jos turinys: «I. Dangaus apžvalga. II. Žvaigždynai. III. Žvaigždės. Kelionė per visatą. IV. Saulė. V. Planetos. VI Kometos. VII. Krintančios žvaigždės; bolidai; uranolitai. VIII. Žemės padėjimas: jos sukėsiai, metų dalys, kalendorius. IX. Mėnulis. X. Pasaulės įstatymai».

Išdėstymas neva populariškas, be matematiškų įrodymų, bet bemoksliams kaimiečiams vargiai bus

suprantamas del techniškų terminų, paduotų knygelės tekste be paaiškinimų. Tokie sakiniai, kaip šit:

Vietoje vertikališko judėjimo, kaip pas mus, toji cirkuliacija įvyksta ten (ant Marso) horizontališkai,

arba:

ten (ant Jupitero) apsivertimo ašis beveik perpendikuliuoja ekliptikai.

gali nubaidyt ne vieną gimnazijoj nebuvusį skaitytoją.

Paties leidėjo nukalti techniški terminai: oranstumė, vidunstumė spėka, antgalas (polius), skersmatis (diametras), apimtis (objętość), žemėstuobris (kontinentas), apsivertimo ašis ir k., mums matos, irgi nepergeri.

Kad ir sakosi autorius sustatęs savo veikalėlį «pagal Flamarijono ir Lockyero», bet iš viso ko matos, kad tų mokslininkų veikalų Agaras turėjo vien rusiškus vertimus; mus bent tuo įtikino tokie sakiniai kaip: «žali kaip izumrūdas» (11). «Arkturas arba α Volopo» (16)! Tas nuostabus «Volopas» kilo stačiai iš rusų Volopas, Wolarz; liet. reiktų jį pavadinti Jaučiagoniu. Kaip rusų Volopasa pavertė Agaras į Volopą, taip lygiai graikų Pegazą į Pėgą. Taip belietuvindamas dangaus žvaigždynus autorius, matyt, užsimanė eiti pėdomis N.N.,autoriaus veikalo:«Kur lietuvių senovėje gyventa» (Bitėnai,1903),«sąnario būsiančios lietuviškos akademijos ant Marso», ir t. t. Nes iš tiesų apie Marsą A-ras paduoda tokių žinių, kurios nebent tik būsimam kandidatui į Marso akademijas vien ir tepritinka... Kas mūsų žodžiais netiki, teatskleidžia A-ro knygutės 35 psl., o ras ten šitokią žinią:

«Mes galime spėti, kad astronomija ant Marso augštai stovi, nes 1) gyventojai ten tobūlesni už mus ir 2) dangus su savo žvaigždėmis ant Marso gražesnis už mūsiškį ir labiau prieinamas astronomams ačiu ramumui, tyrumui ir permatomybei oravietės.

Ar tikrai Marse astronomija taip augštai stovi, kaip mano autorius, mes nežinome, bet galime drąsiai spėti, kad Agaro knygutė maž tepadės kilti astrono-

mijai Lietuvoje. O tai labai gaila, nes šiaipjau A-ro veikalėlis išleistas labai dailiai ir neperbrangus.

LAIPSNIŠKAS MOKINIMASIS ARITMETIKOS arba rokundų mokiniams pirmųjų metų (1 iki 100). Sutaisė ir išleido P. Mikolainis. Tilžėje, 1909, 125 psl. in-8.

Visos matematikos pamatu yra aritmetika. Taigi labai geistina, kad Lietuvos mokyklose aritmetika būtų gerai dėstoma. Bet kaip bus dėstymas geras— be gerų vadovėlių? Todel norint pakelti pas mus aritmetikos dėstymas, reiktų rūpintis pasigaminti gerų vadovėlių. Deja, jų kol kas neperdaug dar teturime.

Tą spragą mūsų pedagogiškoje literatūroje rūpinos užkišti P. Mikolainis, išleisdamas augščiau paminėtąjį veikalėlį. Mums rodos, mūsų mokytojai, o ypač tėvai, privalo autoriui tarti nuoširdų ačiū. Nes jo veikalėlis — tai tikriausia vaikams dovanėlė. Autorius, matyt, ėmė pavyzdį iš geriausių tos rūšies vokiškųjų veikalėlių. Skaičių supratimas vaikams palengvintas čia įvairiais dailiais piešiniais, kurie palengvėl laipsniškai veda vaiko protą nuo konkrečių skaičių prie abstrakčiųjų. Visi pavyzdžiai ir uždaviniai apima pirmutinę skaičių sritį nuo 1 iki 100, ir moko keturių pamatinių aritmetikos veiksmų. Dalinimo veiksmu remdamasis autorius duoda taipgi vaikams suprasti ir prasčiausias trupmenas. Pastaruoju dalyku — mes bent kiek abejojame, ar vaikai galės suprasti visus autoriaus klausimus, pvz., tokiuos, kaip šie:

Kiek bus skrybelių atėmus $1/4$ iš aštuonių? Aš turiu $1/4$ iš 8 arklių?.. Kiek porų padaro 8 skrybelės? Linija A yra... linijos B ($1/2$)... (p. 25).

Žinoma, geras daiktas duoti vaikui supratimą ne tik skaičių, bet ir linijų. Bet kažin ar čia tik nebus perdidelis pasitikėjimas vaikų gabumais.

Prakalboje autorius sakosi, kad jo knygutė būsiant irgi naudinga —

suaugusiems, kurie nelankė mokyklos ir nesimokino aritmetikos, ypatingai merginoms.

Mes irgi manom, kad šis veikalėlis tikrai vertas praplatinti tarp suaugusio kaimų jaunimo. Juo galima pasinaudoti net ir žaisluose; kiekvienas ten paduotas pavyzdys galima būtų uždavinėti kaipo mintis atspėjimui. Tuo būdu bežaisdama jaunuomenė priprastų atmintinai spręsti aritmetikos uždavinius ir lavinti savo protą.

Leidimas puikus, spauda graži, kaina neperdidelė. Reiktų šiai knygutei susilaukti pas mus didelio pasisekimo. Nes ji yra pirmutinė šios rūšies — kitų panašių mūsų literatūroje dar nėra.

P. Bendorius ir P. Daugirdas. ARITMETIKOS UŽDAVINIŲ IR PAVYZDŽIŲ RINKINYS pradedamosioms mokykloms ir žmonėms norintiems išmokti gerai sąskaitoti. Antras pataisytas išleidimas. Vilnius, 1909.

Kaip buvo reikalinga ši knygutė, pasirodo jau iš to, kad jos pirmas leidimas buvo išpirktas į metus. Ir nenuostabu, nes uždavinių pavyzdžiai čia aiškūs, imti iš kasdienio kaimo gyvenimo, taip kad net ir mažiausiai išsilavinęs kaimo vaikas lengvai juos supras. Kalba irgi graži, taisyklinga. Nežinia tik, del ko autoriai užuot «užmokėti už jauti, veršiuką, plunksną», nuolat vartoja keistoką konstrukciją «užmokėti jaučiui, veršiukui» ir t.t. Reikėjo taipgi paaiškinti ir įvairūs aritmetikos ženklai. Mokyklų jaunuomenei tai nėra gal taip reikalinga, bet kadangi mūsų jaunuomenė dėliai mokyklų stokos mokosi pas kaimo «daraktorius», kurie kartais ir patys nedaug teišmano, tat geistina, kad skiriami mūsų jaunuomenei vadovėliai būtų kuo aiškiausi ir kuo suprantamiausi.

Šiame antrame leidime autoriai kai kurias klaidas ištaisė, pasinaudodami kritiškais M. Š-io nurodymais (žiūr. «Draugijos» I t. 285-288 p.); gaila tik, kad tai ne visur tepadarė, nes antrame leidime gana daug randame dar tokių abejotinų uždavinių, k.š.: 10: 5×4 — 1 (Nr. 109, 16 p.), 55: 5×9 (Nr. 182,

59 p.) ir t.t. Vadinama juos abejotinais del to, kad gali duoti dvejopą rezultatą (10 : 5) 4 — 1 = 7 ir 10:(5×4)—1= $-\frac{1}{2}$; (55:5) × 9 = 99 ir 55: (5×9) = $\frac{55}{45}$ ir t.t. Vadovėly tokių neaiškumų neprivalo būti.

S. Thomas. ARITMETIKOS UŽDAVINIAI IR PAVYZDŽIAI. Pirmojo pradedamųjų mokyklų skyriaus kursas. Varšuva S. Wende, 1906, 78 psl. in-12.

S. Thomas. ARITMETIKOS UŽDAVINIAI IR PAVYZDŽIAI. Antrojo pradedamųjų mokyklų skyriaus kursas. Varšuva S. Wende, 1906, 98 psl. in-12.

Nors šiuodu vadovėliu nėra originaliu, bet pilnai tinka mūsų mokykloms, nes abudu išversta gražia lietuvių kalba, rašyba visur taisyklinga, pavyzdžiai gana įvairūs, kabių vartojimas įvairiaveiksmiuose uždaviniuose tikrai moksliškas. Jokių abejotinų pavyzdžių abejose dalyse nepastebėjome.

Juoz. Damijonaitis. ARITMETIKOS VADOVĖLIS Pirmoji dalis. Jurgio Pesio leidimas. Varšuva, 1909, 35 psl. in-8.

Pradžiugome gavę iš autoriaus šią knygelę. Manėme, rasią čia keturių pamatinių aritmetikos veiksmų teoriją. Bet, deja, apsirikome, Damijonaičio «vadovėlis» pasirodė esąs tik paprastas uždavinių rinkinėlis, kurių jau ir be to turime (Mikolainio, Bendoriaus ir Daugirdo, Thomaso, Mašioto). Visi uždaviniai paskirti pirmamečiams vaikams. Visi jie šabloniški, paprasti, be jokio originalumo. Tuo atžvilgiu Mikolainio «Laipsniškas mokinimasis aritmetikos» daug augščiau stovi. D-čio «vadovėlio» gerosios pusės yra šios: jis yra pigus, gan gražiai išleistas ir laisvas nuo klaidų kabes vartojant. Be to, parašytas gryna lietuvių kalba, išskyrus tik nežinia iš kur imtą žodį «medžioklis» (29) viet. plačiai vartojamojo «medžiotojas», «medėjas» ar «medinčius». Mokykloms tinka.

ELEMENTARINĖS ALGEBROS VADOVĖLIS. I-ji ir II-ji dalis. Vilnius, 1916, 142+170=312 psl. in-8.

Lietuvai žengiant į savistovybę, reikės kurti ir savoji kultūra. Bet kultūra yra negalima be technikos, o technika — be matematikos. Tuo tarpu į matematiką pas mus ligšiol buvo labai maža tekreipiama domės. Matematikos literatūros nieks negamino. Trūko net ir elementarės matematikos vadovėlių. Karas ir šiuo atžvilgiu pastūmėjo mus pirmyn. 1916 metais pasirodė pirmutiniai įmanomi geometrijos ir aritmetikos teorijos vadovėliai, o kiek vėliau išėjo ir augščiau pažymėtasai «Elementarinės Algebros vadovėlis». Apie šį pastarąjį aš ir norėčiau paduoti čia keletą kritiškų pastabų.

Pirmiausia turiu pagailestauti, kad leidėjai kažkodel apsiautė šį vadovėlį paslaptimi, palikdami patiems skaitytojams atspėti, kas tai per veikalas: originalis ar verstas; jei originalis, tai kokio autoriaus ir kokiais šaltiniais naudojantis sustatytas; jei verstas, tai kieno ir iš kur. Neturint tų žinių, man belieka spėti, kad tai esama originalaus veikalo ir žiūrėti vien, kas ir kaip čia parašyta. Laikydamasis to, aš ir peržiūrėjau rūpestingai jį, bet, deja, priėjau įsitikinimą, kad daug kas bus juo nepatenkinti.

Pirmiausia del terminų [1]). Jie, žinoma, prisiėjo naujai kalti, nes senų nebuvo. Na, čia jų ir prikalta daugiau negu reikia. Jau pačiame «Įvade» 1-me pusl. randame naują, kituose algebros vadovėliuose visai nevartojamą terminą «aritmetinių arba ypatinių skaičių». Kaip jis skamba rusų bei vokiečių kalbose, nepasakyta, bet iš jo sugretinimo 2 psl. su «visuotinais, bendrais skaičiais», matyt, kad visuotini skaičiai tai bus obščija čisla, o ypatiniai — tai častnyja čisla. Kadangi kiti geresni algebrų vadovėliai tos rūšies naujų skaičių nevartoja, tai rei-

[1]) Kalbant apie algebros terminus, priimtus šiame vadovėly, būtų naudinga juos sulyginus su naujais algebros terminais, pasiūlytais M. Šikšnio (sk. Liet. Mokykla Nr. 11. 1918), bet vengdami perilgų į šalį nukrypimų, apie Šikšnio terminus pakalbėsime atskirame straipsnyje.

kia spėti, kad ypatiniai skaičiai bus vadovėlio autoriaus *išradimas*.

Tais pat 1916 metais ir tos pat Mokslo Draugijos išleistame «Pradedamosios Geometrijos vadovėly» terminui *veličina*, *Grösse*, *grandeur* pažymėti pavartota žodis *dydis*. Jis reikėjo ir algebroj palikti, nes jei *širina*—liet. plotis, *vyšina* —augštis, tai ir *veličina* bus *dydis*. Taigi visai be reikalo algebros autorius trumpą dydį pakeitė ilgesne *didybe*. Didybė bus greičiau *veličije*, *veličestvo*, o ne *veličina*.

Rusų pasakymas «bukvy označajut ne točno opredielionnyja, no kakija ugodno čisla» vadovėly išversta šitaip: «raidės reiškia ne tiksliai nusakytus, o bet kuriuos skaičius». *Nusakyti* = lenk. omówić; określić, *opredielit* bus greičiau *nustatyti*. *Tikslus* = celny, trafny irgi neatatinka terminui točnyj, scisly. Šiam pastarajam mūsų kalboj turime žodį *griežtas* (ž. Lialio žodyną) arba *griežtinas* = akuratinyj, točnyj, dokladny (ž. Juškos žodyną). Kur kitur žodynai rašoma tam, kad rašytojai jais naudotųs; pas mus gi jiems nežinia delko nuolat prieštaraujama.

Mūsų naujame algebros vadovėly tokie terminai, kaip rusų *elementarnyj*, *absoliutnyj* ir p. išreiškiami prikergiant prie svetimo žodžio kamieno liet. sufiksą —*inis*, todel rašoma *elementarinis*, *absolutinis*, *relativinis* ir t. t. Laimingas tas sufiksas—inis. Mūsų gyva kalba jį tevartodavo tik tokiuose žodžiuose, kaip *medinis*, *geležinis*, *pirmutinis*, *paskutinis*, *austinis*, *megstinis*; nuo šiaipjau gi daiktvardžių, kaip šit: *tėvas*, *brolis*, *sesuo*, *motyna*, *pirkia*, *dangus*, *Dievas* ir daugybės kitų jokių būdvardžių su galūne—*inis* nedarydavo. Dėliai to mūsų gyvoj kalboj visai nė nėra tokių būdvardžių, kaip *tėvinis*, *danginis*, *sesinis*, *pirkinis*, *motyninis* ir t. t. Tuo tarpu naujieji mūsų filologai, pamėgę tą gan retą sufiksą—*inis*, padarė nūn jį universaliu ir iš *kiekvieno daiktvardžio*, ypač

svetimo, dirba sau terminus: fizinis, etinis, loginis, geometrinis, ekonominis, istorinis ir t. t. ir t. t. Mums visa tai atrodo tiesiog manija, kalimas žodžių ant vieno kurpalio, priešingas kalbos dvasiai ir todel visai nėra sektinas. Svetimiems terminams sulietuvinti visai užtenka prikergti prie svetimo žodžio kamieno liet. būdvardžio galūnes - **is**, - **e**,- **us**, - **i**, **as**, - **a**. Todel viet. elementarinis, relativinis, absolutinis, formalinis ir t. t. reikia palaikyti nebe nuo šiandien vartojamieji trumpesni ir geresni terminai: elementaris, -ė, relativus, -i, absolutus,-i, formalis, -ė, ir t. t. Vietoj gi naujadarų: aritmetinis, algebrinis, matematinis, etinis, fizinis, loginis, ir t.t., arba dar bjauresnių: aritmetikinis, etikinis, politikinis, matematikinis ir t.t, turėtų pasilikti visai geri ir nuo senai vartojamieji: aritmetiškas, matematiškas, politiškas, etiškas, logiškas, fiziškas ir t. t.

«Vozvyšenije v stiepien» pavadinta «galinimu arba kėlimu galion». Žodis galia yra abejotinas, ne visur tevartojamas; jo vieton būtų kur kas geriau priėmus seną terminą laipsnis, juoba kad ir pačiame vadovėlyje toliau «lygmenys» skirstomi ne galiomis, bet laipsniais. Taigi ir keistokas «galinimas» būtų galima pakeisti aiškesniu «laipsninimu» bei «kėlimu laipsnin». O jei laipsnis netiktų, tai siūlytumėm «galios» vieton «pakilą» ir «žymininko» vieton — kėlėją. Tuomet eksponencialė funkcija — būtų kėlėjinė funkcija. Laikantis gi vadovėlio terminologijos prisieitų tverti ilgas, gramozdiškas «žymininkinės bei žymininkuotosios funkcijos» terminas.

«Uždaviniai lamdymui» (33)! Delko gi ne lavinimui? Lamdymas tinka nebent žemiausiems fiziškiems darbams, be to, jis turi savy dar bent kiek ir trivialumo.

«Opredielenije» aritmetikoj vadinta «sąvokojimu», o algebroj jau «nusakymu» (33). Katras geresnis, sunku pasakyti. Reiktų laikytis ko nors viena.

«Saikojas» (70)=rus.kratnoje—gyvoj kalboj mums neteko girdėt.

«Niepreryvnyja drobi» vadinama tai «netrūkstamieji», tai «nesutraukomieji» skaidiniai.

Terminui «razloženije na množitelei» mūsų algebros autorius surado net keturis atatinkamus lietuviškus žodžius: «skirstymas, dėstymas, dėliojimas, sklaidymas» ir visus juos vadovėlin sudėjo. Tai yra visai nepedagogiška ir to reikėtų vengti. Dedant po du, tris ir net po keturis terminus viet. vieno, apsunkinamas tik be reikalo mokiniams mokslas.

Terminas «uravnenije» išreikšta žodžiu lygmuo (87). Seniau vartotasai lyginys yra kur kas tinkamesnis, nes jei skaidymo rezultatas vadinama skaidinys, tai lyginimo rezultatas bus lyginys, o ne lygmuo. Rygiškių Jonas lyginiu pavadino «polovina uravnenija». Bet tai yra prasimanymas, kurio nei matematika, nei mūsų kalbos dvasia nepateisina. Jei «uravnenije» vadinama lygmuo, tai «drob» reiktų pavadinti skaidmuo, o skaidiniai būtų «sostavnyja časti drobi—čislitel i znamenatel». Reiktų terminuose išlaikyti nuoseklumas, kurio čia, deja, nerandame.

«Aritmetičeskaja i geometričeskaja proporcija» (216) pavadinta «aritmetikos proporcija» ir «geometrijos proporcija». Terminai keblūs, gramozdiški — kilę iš nekritiško purizmo. Seniau jie vadinta «aritmetiškoji ir geometriškoji proporcija», jie reiktų ir toliau vartoti, juoba kad tuoj 217 psl. vietoj laukiamosios «proporcijos didybės» pavartota «proporcinė didybė». Vartojimas genityvų viet. būdvardžių įneša kalbon daug painumo, kurs tik be reikalo užtemdo sakinių prasmę.

«Lygsta į. . .» (219), norėtumėm žinoti, kur taip lietuvių sakoma?

«Teorija soednenij» pavadinta «sijų arba saistymų teorija». Imam naujausį Rygiškių Jono Žodynėlį ir randame ten, jog sija — balka, špala, saistyti— raišioti, sagstyti. «Nusaistyk (atraišiok, atsagstyk,

nuvilk) vaiką». Kaip čia «trobos, tilto, geležinkelio sija» bei vaiko «raišiojimas» jungiamas su matematiška «junginių» teorija, tiesiog nesuprantam.

Nustatant kokio mokslo terminologiją, būtinai reikėtų vadovėlių gale padėti terminų žodynėlis su paaiškinimu atatinkančiais jiems svetimų kalbų pavadinimais. Deja, nei aritmetikos, nei algebros vadovėly to nepadaryta. To nesant, šie vadovėliai yra sunku skaityti ne tik mokiniams, bet ir patiems mokytojams. Daug kas iš šių pastarųjų, esam tikri, — nesugebės išaiškinti mokiniams naujų terminų reikšmės, nei jų parinkimo racijos. Ko čia buvo gailėtis kelių filologiškų paaiškinimų.

Tiek apie terminus. Dabar keletas žodžių apie patį turinį. Šiuo atžvilgiu mūsų vadovėlis maža kuo tesiskiria nuo kitų šabloninių algebros vadovėlių. Kas yra ten, tas pat yra ir čia. Originalumo, naujų į algebrą pažiūrų, stengimos padaryti iš algebros tikrą sistematišką mokslą, išvedamą iš tam tikrų aksiomų [1], žinoma, skaitytojas veltui čia ieškotų. Leidėjams rūpėjo išdėti lietuviškai algebros mokslas, kaip jis buvo pirm karo aiškinamas rusų gimnazijose. Tą tikslą jie yr atsiekę. Iš žymesnių klaidų galime nurodyt pirmiausia formulos definiciją. Ji paduota šiais žodžiais:

Reiškinys, kurs rodo, kurie veiksmai yra darytini turimomis didybėmis, norint susekti ieškomoji didybė, vadinasi formula (2).

Jei tai būtų tiesa, tai, pav., garsusis Newton'o binomas (307), pakeitus jame **x** skaičium A jau nebebūtų formula, nes ten nebebūtų jokios «ieškomosios didybės». Taigi ir nenuostabu, kad kiti algebros vadovėliai (pav., Bertrand'o) vietoj šios naujos tebevartoja seną formulos definiciją, išreikštą šiais žodžiais: «formula bei algebriškas reiškinys yra tai veiksmų ženklais sujungtų raidžių subūrimas» (sovokupnost). Jis ir reikėtų palaikyti, nes juo apimama visos formulų rūšys, o ne viena, kaip mūsų vadovėlyje.

---

[1]) Sk. apie tai—E. V. Huntington: O podstawowych twierdzeniach algiebry. Przelożyl Wl. Wojtowicz. Warszawa, 1914.

. Logaritmų teorijoj nežinia delko apleista papildomieji logaritmai ir jų vartojimo būdas. Papildomieji logaritmai žymiai palengvina apskaitymus, taigi mokiniams be jų bus sunku apsieiti.

Termininių mokesnių teorija (268 — 269) išdėta taipgi nepergriežtai, nes kalbant apie nuošimčių apskaitymą tepasakyta tik tiek:

„r ir p ieškojimas atveda į pilnojo t laipsnio lygmens gliaudymą ir todel klausimas gali būti išgliaudytas elementarine algebra tik tuomet, jei t ne > 2".

Tasai tvirtinimas yra negriežtai išreikštas ir ne visai teisingas. Kad nuošimčiai termininiuose mokesniuose galima elementare algebra apytikriai apskaityti prie bet kokio t, tai mes esam nesenai įrodę «L. Mokykloj» (sk. 1918m. 5-6 n-rių 111-113 psl.). Ši spraga naujoj laidoj būtinai reikėtų kaip nors užpildyti.

Paviršutiniam veikalo pavidalui neturime ko prikišti. Spauda gan aiški ir švari, popierius neblogas, užtat ir kaina nemenka. Bet šiuo karo metu nedrįstame dėliai jos perdaug rūgoti.

ARITMETIKOS TEORIJA. Antrasis pataisytas leidinys. Vilnius, 1918, 136 psl. in-8.

«Pataisymai» liečia daugiausia techniškąją spaudos dalį (įvestas šriftų įvairumas, palengvinąs mokiniui orientuotis vadovėlio tekste) ir terminologiją. Ši pastaroji pakeista voronežiške, vilniškė, kad ir neišmesta visai, bet jau pastatyta antron vieton, skliausteliuose. Savo nuomonę apie voronežiškės terminologijos vertę esame išreiškę nesenai «L. Mokykloje», taigi čia galime tik tepagailestauti, kad «Vadovėlių komisija» visai be reikalo visame kame yra atidavus voronežiškei pirmenybės palmę. Plačiau apie tai pakalbėsime atskirame straipsny.

Tekste vienur kitur įvesta irgi atmainų bei papildymų. Mokslo atžvilgiu antrosios laidos tekstas reikia laikyti pilnesniu ir tobūlesniu.

Pagirtinas ir vilniškės terminologijos palikimas šalia voronežiškės. Mokiniai, o ypač mokytojai, galės patys palyginti, kuris terminas geresnis.

LOGARITMŲ KNYGOS penkiais dešimtainiais skaitmenimis. Mokyklų reikalui. Atspausdintos iš J. Pševalskio tabelių. «Švyturys». Vilnius, 1919, 128 psl. in-8.

Logaritmai tarptautinis mokslo dalykas; kaipo tokie, jie visur vienodi, tesiskiria vien dešimtainių skaitmenų skaičium ir tokiu ar kitokiu jų sutvarkymu lentelėse patogumo dėliai. Mūsiškio logaritmų leidinio sutvarkymas yra irgi neoriginalus: jis imta iš Pševalskio, kurs savo ruožtu yr jį ėmęs iš Lalande'o. Jojo svarba tik ta, kad jis yra pirmutinis Lietuvoj.

Prakalbą šiam leidiniui yr pagaminęs Pr. Mašiotas. Turinio atžvilgiu ji nepeiktina, bet terminologijai daug kas galima prikišti. Pirmiausia yra netikęs jau pats pavadinimas «Logaritmų knygos». Kokios čia gal būt knygos, kad jose vieni tik skaitmenys ir matematiški simboliai?! Paprasčiausias jų vardas — logaritmų lentelės, (slg. rus. tablicy, vok. Tafeln, franc. tables). Kam čia prieštaraut visam pasauliui ir vadinti «knygomis» dalyką, kuriame nėra nė vieno gyvo žodžio? Jei M-tui lentelės nepatinka, gali jis savo leidinį vadinti «logaritmų tabelėmis», nors tabelės nė kuo negeresnės už lenteles.

«Sveikieji» skaičiai, «sandaugos», «sinusai, kosinusai», «tangentai, kotangentai» irgi nėra geresni už «neskaidytus» skaičius, «padaugus», «sinus ir kosinus», «tangensus, kotangensus». Tas pat pasakytina ir apie «trigonometrinį», «proporcingą», kuriais pavaduojama čia senesni geri terminai «trigonometriškas», «proporcionalis».

Kitų to pat autoriaus nevykusių terminų mes čia nė neliesime. Paliekame tai kitam kartui, kada rašysime bendrą naujos mūsų matematiškos terminologijos kritiką.

Pr. Mašiotas. GEOMETRIJOS UŽDAVINYNAS. Vilnius, 1919, 77 psl.

Uždavinių čia iš viso 781. Geometrijos kursui visai užtenka. Parinkta uždaviniai gan įdomūs ir tin-

kami. Tik geometriškoji Pr. Mašioto terminologija gera pavadinti negalima. Kas yr mokęsis rusų gimnazijoj, retą uždavinį tesupras. Autorius sekė lenkais ir sulietuvino visus matematiškus terminus, net ir tokius kaip paralėlis, perpendikularis ir k., kurie yra virtę tarptautiškais ir vartojami beveik visų kalbų matematiškoj literatūroj. Mums matos, jie sulietuvinta be reikalo, juoba kad ir pats jų lietuviškumas toli gražu ne visur yra vykęs. Apskritai pas mus su matematiškais terminais tikras vargas: kala juos kas tik gyvas ir kiša visiems savo nebrendusius išradimus. Tuo būdu nūn nebežinoma net, kaip vartoti tokie paprasti žodžiai, kaip dauginti ar dalyti. Vieni liepia sakyti: dalyti, dauginti kuo, kiti iš ko. Šiame uždavinyne radome dar dalyti į ką? Tiesiog gaila vargšų mokinių.

Pr. Mašiotas. PLOKŠTUMOS TRIGONOMETRIJA. Vadovėlis vidurinei mokyklai. Vilnius, 1919, 94 psl. in-8.

Lietuvių literatūroj — šis vadovėlis yra pirmutinis, bent pasirodymu spaudoj. Jis sutvarkytas taip, kad stačiųjų trikampių gvaldymo teorija yra padėta pačioje trigonometrijos kurso pradžioje, prieš trig. funkcijų teoriją. Tai daro ir kai kurie vokiečių pedagogai. Pr. Mašiotas šiame dalyke, matyt, jais yr pasekęs. Bet pagirti už tai ne labai galima. Tiesa, jis sakosi tai padaręs del to, kad tuo būdu veikiau aiškėjąs «mokomojo dalyko turinys ir jo metodės». Tačiau su tuo sunku sutikti, nes operavimas trig. funkcijomis gvaldant įvairaus didumo stačiuosius trikampius, neparodžius, kad tos funkcijos yra nepareinančios nuo trikampių šonų ilgumo, vargiai bau tai galima pavadinti metodišku mokymu. Mūsų išmanymu, būtų buvę geriau palikus seną trigonometrijos padalinimą dviem dalim: teoretiškąja ir praktiškąja. Taigi ir mokytojai geriau padarys II-ą straipsnį sujungę su IV-ju, o VII ir III padėję po IV-ju.

Šiaipjau vadovėlis nepeiktinas, dalykų išdėstymas gana aiškus, visa kas reikalinga trikampiams

gvaldyti čia galima rasti, neužmiršta net pridurti trumputė trigonometrijos istorijos apžvalga, kurioje nurodyta, kada, kieno ir kurios trigonometriškos funkcijos mokslan įvestos. Tik kažkodel nepaminėta Ķopernikas sekanso įvedėjas. Paduotoji autoriaus sino vardo genezė abejotina, nes kiti tą dalyką kitaip aiškina.

Išorinis teksto pavidalas būtų galėjęs būti geresnis, jei būtų pavartota didesnis šrifto įvairumas ir formulos nebūtų taip suspaustos. Matyt, joms gailėtasi vietos, del to ir trūksta tekstui to, ką vokiečiai vadina «Durchsichtigkeit». Ypač tai žymu 25 — 26, 38 — 40 puslapiuose.

Bet daugiausia priekaištų galima padaryti terminologijai. Autorius čia nepripažįsta tarptautiškumo principo; jis visa lietuvina: katetai pas jį statiniai (o kas gi bus su katetometru fizikoj?), hipotenuzė — įžambinė, perpendikularas — statmuo ir t.t. Vienai tik trapecijai kažkodel nesurasta lietuviško vardo. Mūsų išmanymu, šalia trapecijos galėjo pasilikti ir senoviniai stačiojo trikampio šonų pavadinimai, lygiai kaip ir kiti geometriški terminai, kaip šit: diametras, perimetras, apotema ir k.

Be reikalo taipgi trikampio šonai (slg. vok. Seite, pranc. côte, len. bok) pavadinta «kraštinėmis», jo augštis (slg. rusų vysota, pranc. hauteur)—«augštine», ratilo stipinas — «spinduliu», trikampių gvaldymas— sprendimu.

Terminas lygtis (prasme—équation, Gleichung, uravnienije, równanie) yra visai netikęs. Kaipo einąs iš žodžio lygti jis tegalėtų reikšti nebent uslovije, warunek. Dviejų gi lygių reiškinių lyginimo rezultatas lietuviškai tegalima pavadinti lyginys, lygybė ar kitu kokiu vardu, pasidarytu iš žodžio lygus, lyginti, bet nieku—gyvu ne lygtis, einančiu iš žodžio lygti.

Iš linijos autorius teisingai yr pasidaręs terminą linijinis (o ne lininis); taigi ir iš trigono-

metrijos tegalėtų būti vien trigonometrijinis, o ne trigonometrinis.

Vietoj tangenso, sekanso autorius įvedė tangentą, sekantą. Mūsų išmanymu, tangensas, sekansas yra geresni, nes jie įeina ir išvestiniuosna terminuosna (tangensoida, sekansoida). Priėmus tangentą tektų ir tangensoidą perkrikštyti į niekieno nevartojamąją tangentoidą...

Sinusas, kosinusas, kaipo primenantieji visur nūn lauk metamus šabasus, kutosus, taipgi reiktų pakeisti sinu, kosinu, panašiai kaip sakom žabu, kutu.

Apie analitiškąją trigonometrijos funkcijų išreiškimą vadovėly neradome nė žodelio.

ALGEBROS TEORIJA. I ir II dalis. Vilnius, 1919, 143+205 psl. in-8.

Antras «Algebros» leidimas kalbos ir turinio atžvilgiu taisytas Šikšnio. Daug kas čia iš tikrųjų taisant patobūlinta. Pav., netikusieji «visuotini ir ypatiniai» skaičiai pakeisti geresniais «bendrais ir atskirais», ilgos «didybės» trumpesniais «dydžiais», keistas «galinimas» paprastesniu «kėlimu laipsnin», nesupranmas «saikojas» aiškesniu «kartotiniu», keistokos «sijos» natūraliais «junginiais» ir t.t. Už visa tai taisytojas vertas nuoširdaus ačiū. Bet už brukimą mokyklon tokių netikusių terminų, kaip šit: lygties viet. lyginio, sveiko skaičiaus v. neskaidyto, sudėties, atimties, daugybos, dalybos v. dėstymo, imstymo, dauginimo, dalymo, trupmenų v. skaidinių, ir kitų panašių «voronežybių» Š-nio pagirti negalima.

Ypač keistas mums atrodo Š-nio įsimylėjimas žodžio «spręsti». Pas jį ir uždaviniai bei lyginiai begvaldomi vienu sprendimu, nors tai aiški netiesa, nes yra daug atsitikimų, kur jie gvaldomi grafiškai — tam tikru brėžimu, net mechaniškai — tam tikrais įnagiais; pas jį ir formula pavadinta sprendimu. Kam čia tiek įvairių įvairiausių sąvokų vie-

nan sprendiman sutraukta, sunku suprasti, o da sunkiau pateisinti, juoba mūsų taip turtingoj šaknimis kalboj!..

Besirūpindamas vien terminų ir kalbos taisymu, Š-nys mažai težiūrėjo teksto. Todel paliko neištaisęs seną netikusią formulos definiciją «įvade», nepapildė nė termininių mokesnių teorijos; jis tarės, užteksią pridūrus vien X papildomąjį skyrių. Įdėtieji čion dalykai naudingi ir mokiniams žinotini, bet visas vadovėlis, paties taisytojo pasakymu, kaipo verstas ir iš seno dar 1893 m. išleisto rusų kalba vadovėlio, dabartinės pedagogikos reikalavimams ne visai teatatinka. Jis todel tėra vartotinas tik «iš bėdos», kol atsiras geresnių originalių algebros vadovėlių.

1. TRUMPAS ARITMETIKOS VADOVĖLIS VIDURINĖMS MOKYKLOMS. Parašė J-is. Vilniuj, 1916, 127 psl. in-8.

2. ARITMETIKA. Mokslo pradžia ir terminai (Mokytojo reikalui). Kultūros ir Švietimo sekcijos leidinys. Voroneže, 64 psl. in-16.

Kuriantis per karą mūsų mokykloms Lietuvoj ir Rusijoj, visur pasirodė didelis reikalas įvairių mokslo vadovėlių; jie ir imta visur leisti. Tam tikslui pagaminta ir du viršuj įrašytuoju aritmetikos vadovėliu. Juodu vienas nuo kito žymiai skiriasi turiniu ir terminologija, taigi ir pakalbėsim čia apie kiekvieną iš jų skyrium.

1. Pirmutinį yr išleidusi Lietuvių Mokslo Draugija Vilniuj; jis skiriamas vidurinių mokyklų mokiniams, nes ima visą rusų gimnazijos einamąjį aritmetikos kursą. Savo turiniu jis labai panėši į žinomąjį rusų Malinino ir Burenino aritmetikos «učebniką». J-is, matyt, juo ar kitu panašiu «učebniku» yr naudojęsis, rašydamas savo vodovėlį, nes kaip ten, taip ir čia randame visai tą patį planą: prasideda aritmetikos dėstymas nuo skaičiavimo; toliau eina keturi pamatiniai veiksmai (dėstymas, imstymas, dauginimas ir dalymas); po jų paduota vardinių skaičių teorija,

neskaidytų skaičių dalumo žymės, bendro didžiausio saiko ir bendro mažiausio saikojo taisyklės, paprastų ir dešimtinių skaidinių mokslas, artutinis skaičiavimas, santykiai bei proporcijos ir galop skaičiavimas gyvenimo reikmenei (paprastoji ir sudėtoji treinė taisyklė, procentai bei palūkanos, ataskaita bei diskontas, sankabų, lyginų dalybų ir maišymo taisyklės). — Tuo būdu elementarinis aritmetikos mokslas išdėta čia pilnai ir gana suprantamai. Originalumo maža. Išplėsta tik bent kiek skyrius apie dalumo žymes, nes be paprastų žymių dalant 2-iem, 3 mis, 4-iais, 5-iais, 6-iais, 8-iais ir 9-iais pridurta dar ir žymės dalant 12-ka, 15-ka, 18-ka, 24-iais, 36-iais ir net 72-iem. Visas veikalo originalumas taijo terminologijoj. Ji būtų nebloga, gaila tik, kad nesurinkta tam tikran žodynėlin. Savo nuomonę apie jos vertę paduosime žemiau, sugretinę ją su antrojo voronežiškio vadovėlio terminologija.

2. Šis pastarasis skirtas ne mokiniams, tik «mokytojo reikalui». Jis žymiai trumpesnis už vilniškį ir todeł nepilnas; teįdėta jame tik keturi pamatiniai veiksmai neskaidytais skaičiais ir trumputis aritmetikos terminologijos žodynėlis. Terminologija ta čia visai kitoki ir, deja, su mažomis išimtimis, toli gražu negeresnė už vilniškę. Įvertinti kritikai kiekvieno atskiro termino vertė užimtų labai daug vietos ir laiko. Tam nepatogumui išvengti mes čia padarysim šitaip: padėsim žemiau abi terminologiji — vilniškę ir voronežiškę — greta ir tuos jų terminus, kurie mums atrodys blogesni bei nepriimtini, pabrauksime. Štai abi tiedvi terminologiji:

VILNIŠKĖ:	VORONEŽIŠKĖ:
vardintas (konkretingas)	daiktinis
bevardis (abstraktingas)	bedaiktis (nedaiktinis)
vienata	vienetas
neskaidyti skaičiai	sveikieji skaičiai
skaitmuo	skaitmuo (rašmuo)

vertingas	reikšmingas
ardai	luomai
skaičiavimo būdas bei sistema	skaičiuotė
Romos skaitmens (cifros)	rymėnų skaičiuotė
sąvokojimas	apibrėžimas
dedamieji bei dėstomieji	dėmens
visuma bei suma	dėjinys
dėstymas	sudėtis
imstymas	atimtis
mažinamasis	turinys
mažintojas	atėminys
rtumas bei liekana	liekana bei skirtumas
sumos ir skirtumo atmainos bei keitimasis	sumos ir liekanos kitėjimas
skliausteliai	skliaustai
uždavinys gliaudyti, išgliaudyti	uždavinys spręsti, išspręsti
dauginimas	daugyba (ir dauginimas)
dauginamasis	daugmuo
daugintojas	daugiklis
padaugas	sandauga
dauginimo lentelė	daugybos abėcėlė
dauginti kuo	dauginti iš ko
dalymas	dalyba
dalomasis	dalinys
dalytojas	daliklis
dalinys	dalmuo
atvirsčias	atvirkščias
kiek kartų vienas skaičius sukaria (tilpsta) kitame	kiek kartų mažesnis skaičius sueina į didįjį
dalymo liekana arba liktis	dalybos liekana arba išdalos
dalinio atmainos	dalmens kitimas
didumas	dydis
vientisiniai vardinti skaičiai	vieniniai matiniai skaičiai
sudėtiniai arba suves-	sudėtiniai matiniai

tiniai sk.	skaičiai
ilgumo saikai	ilgio matai
ploto saikai	plotų matai
kūbo saikai	tūrio matai
svarumo saikai	svorio matai
javų saikai	saikai arba biralų matai
skaidymas (vardintų skaičių)	smulkinimas
stambinimas	stambinimas
dalumo žymės	dalingumo, dalymo žymės, pažymiai
sėtos skaičius	lyginis skaičius
lykos skaičius	nelyginis skaičius
saikojas arba suneriamasis	daliųjų skaičių daugiklis
bendras didžiausias (skaičių) saikas	bendras didžiausias skaičių daugiklis
bendras mažiausias (skaičių) saikojas	mažiausias kelių skaičių kartotinis
skaičiai skaidoma	skaičiai sklaidoma
skaidiniai paprastieji, dešimtiniai	trupmenos paprastosios, dešimtainės
skaidinių sutraukimas	trupmenų trumpinimas
skaitininkas	skaitiklis
ženklininkas	vardiklis
skaidinių derinimas bendru ženklininku	vertimas trupmenų įvairiais vardikliais bendravardiklėmis
dešimtainiai pabaigiamieji ir nepabaigiamieji skaidiniai	dešimtainė trupmena baigtinė ir nepabaigiamoji
lygiavidurė proporcija	tolydinė proporcija
proporcingumas arba lyginumas	proporcingumas
didumai tiesiog arba atvirsčiai proporcingi	dydžiai tiesioginio ir atvirkštinio proporcingumo

tąslioji proporcija	suvestinė, sudėtinė proporcija
treinė prastoji ir sudėtinė taisyklė	triskaitė ir daugiaskaitė
sankabų bei sąmazgų taisyklė	(čia visai apleista)
lyginų dalybų taisyklė	proporcingosios dalybos
maišymas arba miešimas	mišinių uždaviniai

Iš šio sugretinimo aišku, kad mokinys, klausęs artimetikos pamokų dėstomų voronežiškai, perėjęs kiton mokyklon, kur tas pats mokslas aiškinama vilniškai, nieko beveik nesupras, kol neįsikals sau galvon naujos terminologijos. Iš čia savaime plaukia išvada aritmetikos terminologijos suvienodinimo reikalingumo. Mūsų išmanymu, geriausia terminologija būtų vilniškė, pakeitus joje tik vienetą, daugintoją, dalytoją, didumą, ilgumą, skaidymą, saikoją, dešimtinį, skaitininką, ženklininką atatinkamais jiems terminais iš voronežiškės terminologijos.

Leidžiant antruoju atveju vilniškį aritmetikos vadovėlį, reiktų jis kai kur papildyti. Pav., atskaitos bei diskonto teorijoj reiktų nurodyti skirtumas tarp matematinės ir prekybinės ataskaitos; miešimų teorijoj pridurt keletą žodžių apie lydinių prabą, jos laipsnį, ligatūrą; sankabų gi bei sąmazgų teorija (abu vardu nevykusiu) galima būtų sujungti su sudėtinės treinės taisyklės išdėstymu. Patartina taipogi apskritai kiekvienai sąvokai vartoti vienas vardas, ne du ar daugiau, nes tai sunkina vaikams mokslą.

Šiaip ar taip greičiausiu laiku reiktų iš dviejų aritmetikos terminologijų padaryti viena geresnė, tobūlesnė, nes dabar Kaune tiesiog pasikartoja Babelio bokšto istorija. «Saulės» mokytojų seminarijoje įsakoma mokytojams laikytis griežtai voronežiškės terminologijos, «Saulės» gi gimnazijoj labiau linkstama vilniškės terminologijos pusėn, nors neginama, jei

kam patinka, naudotis ir voronežiškiais terminais. Todel vieni mokiniai vartoja vienus terminus, kiti — kitus; bent kvotimuose man pačiam teko taip girdėti.

Kas čia pasakyta apie aritmetikos terminologiją, pasikartoja algebros ir trigonometrijos terminologijose. Taigi būtinai reiktų mūsų matematikos mokytojams įkurti atskirą lietuvių matematikų draugiją, kuri ir galėtų tą matematikos terminologijos reformos klausimą paimti į savo rankas. Tam tikslui būtinai reikėtų padaryti bendras matematikos mokytojų suvažiavimas tuo reikalu pasitarti. Pasikvietus talkon vieną kitą kalbininką iš šalies, būtų galima visos esamosios matematikos terminologijos sulyginti, perleisti per kritiką ir, kas tik jose rasis tinkamiausia, sutraukti vienon. Tuo neapsakomai būtų palengvintas tiek mokymo, tiek mokymosi darbas: ir mokytojai ir mokiniai tos naujos terminologijos nustatytojams tartų už tai nuoširdžiausį ačiū.

Pr. Mašiotas. ŽEMOSIOS MATEMATIKOS ISTORIJA. Vilnius, 1919, 56 psl. in-8.

Nurodęs pradžioj, kad ir «matematika turi savo istoriją», autorius išdėsto tą istoriją, paskirstęs ją trimis dalimis (senovės gadynė, viduramžiai ir naujoji gadynė). Išdėstyti 55-se puslapiuose, kas matematikoj žmonijos nuveikta per 2 su viršum tūkstančių metų— uždavinys nelengvas ir net, tikrai sakant, negalimas. Todel autorius ir užsibrėžė sau daug siauresnes ribas, pasiimdamas paduoti ne visos matematikos istoriją, tik vienos žemosios, ar teisingiau tarus, elementarės (aritmetikos, algebros, geometrijos, trigonometrijos). Taigi čia ir randame žinių apie tai, ką tose srityse yr nuveikę senovės egiptiečiai, babiloniečiai, graikai, romiečiai, indai, arabai ir galop naujos Europos tautos. Kas domisi matematikos mokslu, be abejo, mielu noru perskaitys ir šią pirmutinę mūsų kalboj matematikos istoriją. Parašyta ji kad ir trumpai, bet

neblogai, gaila tik, kad korektūra išvesta neperrūpestingai. Tokios spaudos klaidos, kaip guatre-vingts, guinze-vingts (5) viet. quatre, quinze arba Njuonas, Binotmas (49) viet. Njutonas (Newton'as), Binomas daro nemalonaus įspūdžio.

Rašydamas geometrijos istoriją, autorius paminėjo ir atsiradimą neeuklidinių geometrijų (Lobačevskio, Bolyai'o, kažkodel apleisdamas Riemanninę), gaila tik, kad nenurodė, jog tos menamosios geometrijos operuoja ne tiesiomis linijomis ir plokščiais, bet tik «neva tiesiomis» ir «neva plokščiais» (t. y. iš tikrųjų kreivomis linijomis ir kreivais paviršiais), iš kur jos ir gauna keistų rezultatų, pav., kad statketurkampis lygiais šonais bei kvadratas yra negalimas, kad tiesioji paralelė antrai, nutoldama nuo jos ir pasilikdama paralelė, gali virsti prie begalinio tolumo draug ir perpendikularė į ją ir t.t.

Apie augštąją matematiką autoriaus pasakyta, kad ji negalima aprėpti net «per ketverius metus universito kurso» (53). Kai kas gal pamanyti, kad, davus studentams 6 ar 8 metus, jie augštąją matematiką visą aprėptų. Tuo tarpu šiandien matematika taip yra išsišakojus, kad jos joks mokslininkas, net ir visą amžių studijuodamas, neįstengs aprėpti.

Rašydamas matematikos istoriją autorius kalba ir apie matematikos «istorininkus». Jei istorikas pakeičiama «istorininku», tai matematikas reiktų vadinti «matematininku», bet šį žodį tariant baisu daros, kad liežuvis nenulūžtų. Išradėjai tų ir panašių naujadarų, matyt, laikėsi principo: fiat theoria, pereant harmonia. Jiems tai gražu, kas ant vieno kurpalio nukalta. Mums nuostabu, kad Mašiotas, žmogus su platesniu mokslu, taip aklai, be kritikos, priima visus mūsų kalbon brukamus naujadarus.

Pr. Mašiotas. TRIGONOMETRIJOS UŽDAVINYNAS. Vilnius, 1919, 48 psl. in-8.

Uždavinių čia surinkta iš viso 505. Visi jie lengvučiai. Painesnių, matyt, tyčia nedėta. Gal tai ir ge-

rai, nes dabartinėse mūsų gimnazijose, matematikai neperaugštai stovint, sunkesnių uždavinių mokiniai gal neapgalėtų.

Uždavinynas pritaikintas to paties autoriaus trigonometrijos vadovėliui. Taigi šio metodės nenuoseklumai atsikartoja ir uždavinyne. Pav., uždaviniai «kampų matams» padėta pačiam gale, V skyriuje (44). Vadinas, mokiniui liepiama operuoti kampų dydžiais prieš duodant supratimą, kaip tie dydžiai matuojama.

Galop keista, kad autorius žodį striukas visur rašo kietai—strukas. Ši pastaroji forma, kaipo retesnė, nevertėtų mokiniams per vadovėlį brukti.

M. Šikšnys. GEOMETRIJA. Augštesniųjų mokyklų vadovėlis. Planimetrijos pirmoji dalis. Vilnius, 1919, 81 psl.

Autorius, norėdamas paskubinti darbą, daug ką ėmęs iš Kiselevo ir Dovydovo geometrijos kursų, taip pat pasinaudojęs Vulicho ir Spiekero kursais. Geometrijos terminus vartojąs tuos pat, kurie buvę paskelbti «Liet. mokyklos» 11 n-je, tik su kai kuriais pakeitimais (pav., linija viet. linė). Tų terminų kritiką esam įdėję kitur, taigi ćia to nė nekartosime.

Galim tik pagailestauti, kad, leidžiant pirmutinį gimnazijoms geometrijos vadovėlį, neatsižvelgta į naujausiąją pedagogiškąją literatūrą, ypač vokiečių kalboje. Hilbert'as, Pasch'as, Vahlen'as ir k. yra puikiai nušvietę elementarės geometrijos pamatus, suformuluodami visą eilę naujų aksiomų Euklido neminėtų, nors tyliai pripažintų. Neatsižvelgimas į tas aksiomas yr privertęs autorių ir garsų V-jį bei XI-jį Euklido postulatą lengvai prašliaužti, padėjus vien šią trumputę pastabą (5):

Pasirodo, visai negalima esą išrodyti, kad išvestoji lygiagretė (isupr. paralelė) CE yra vienintelė, t. y. kad kiekviena kita tiesioji, išvesta per tašką C, nebus lygiagretė su AB; tai priimsime be išrogymo, t. y. skaitysime aksioma šį dėsnį: per vieną tašką tealima išvesti tiktai viena tiesioji, lygiagretė su duotąja.

Faktiškai tasai «negalėjimas išrodyti» nėra absolūtus, tik relatyvus, pareinąs nuo padėtų geometrijos pamatan aksiomų. Priėmus vieną aksiomų grupę — įrodymas Euklido postulato lieka negalimas, priėmus kitą grupę — įrodymas virsta galimu. Kadangi vienos aksiomos charakterizuoja Euklidinę geometriją, kitos — įvairias neeuklidines geometrijas, kurios šiandien net ir popularėj literatūroj yra minimos, tatai reikėjo vadovėly bent keliais žodžiais tas naujas geometrijos rūšis paminėti. Autorius, deja, to nėr padaręs.

Antra to vadovėlio yda, kad jis nepilnas — jis teapima vos IV klasės kursą, būtent, vieną tik pirmąją planimetrijos dalį. Mokiniui, perėjus V klasėn, reiks ieškotis antroji planimetrijos dalis, kuri, kažin, ar suskubs laiku išeiti.

Bet, žinant mūsų dabartinį mokslo vadovėlių trūkumą, reikia Šikšniui tarti ačiū ir už tai, ką yr padaręs. Jo naujasis vadovėlis, praktikos atžvilgiu, yra nepeiktinas, nes parašytas gana suprantamai ir, kad ne terminologija, būtų ir visai pakenčiamas. Mokytojams ir mokiniams jis žymiai palengvins geometrijos mokymą ir mokymąsi. Taigi belieka palinkėti autoriui, kad netrukus išleistų ir antrą planimetrijos dalį o da geriau — ir visą geometrijos kursą.

M. Šikšnys. GEOMETRIJA. Augštesniųjų mokyklų vadovėlis. Planimetrijos antroji dalis. Vilnius, 1920, 142 psl. in-8.

Su geometrijos vadovėliu gimnazijoms elgiamasi pas mus lyg su vaistais, gertinais kas valanda po šaukštelį. Išleista iš pradžių planimetrijos 1-ji dalis, dabar 2-ji, paskui eis stereometrijos 1-ji dalis, vėliau 2-ji, galop geometrijos uždavinynas. Būtų geriausia, kad mokinys turėtų visa vienoj knygoj. Bet... graudoti čia būtų tuščias darbas.

Autoriui lengviau parašyt viena dalis, leidėjui ji lengviau išleist, taigi ir eis jos viena po kitos, kad tik kaip nors spragą užkištų.

Ką mes esame pasakę apie 1-ją to vadovėlio dalį, tenka pakartoti ir apie 2-ją: trūksta jai origina-

lumo, nematyti, kad autarius būtų žinąs naujausią matematiškąją literatūrą,[1]) svarbiausi klausimai vos keliais žodžiais tepaminėta. Pav., apie garsųjį ratilo kvadratūros klau simą tepasakyta, kad jis negalima elementariu būdu griežtai išgvaldyti, bet «apytikriai, kuriuo tiktai norime tikrumu, tai padaryti visuomet galime», tik kaip — neduota jokių nurodymų. Tiesa, pridurta pastaba, kad ratlankio ir jo pusės ilgis galima surasti tokiu tikrumu, kurs «nuo mūsų pačių pareina», ir tiems žodžiams patvirtinti nurodyta 263 ir 264 §§. Bet tuose §§-uose tenurodyta, kad, apskaičius 3072-kampį, galima gauti π apytikrį lig 0,00001.

Jei mokinys norėtų vadovėlio metoda naudotis, jis tuojau įsitikintų, kad kas kita teorija, o kas kita praktiškas apskaitymas.

Be to, geometrijoj svarbu ne tiek apskaitymas, kiek nubrėžimas. Tuo tarpu apie apytikrį π nubrėžimą nepasakyta nė žodelio. Kiti vadovėliai elgias pedagogiškiau, nurodydami bent vieną kitą apytikrį šio nubrėžimo būdą (k. š.: Kochanskio, Gelderio, Spechto, Sonneto ar kitą kokį).

Kalbėdamas apie kampo trisekcijos klausimą, autorius tenkinasi pasakymu, kad tik «kai kurie atskiri nuotykiai, pav., statusis kampas» tegalima elementariai padalyti trimis lygiomis dalimis,[2]) bet užmiršta pridurti paaiškinimas, ką jis vadina «paprastomis geometrijos priemonėmis». Nes, pav., naudojantis ratilu ir liniuote, turinčia savo briaunoj pažymėtu du pastoviu punktu, bet kokio kampo trisekcija yra galima.

Šiaipjau teorijos dėstyme autorius laikosi rusų gimnazijų programos. Naujas dalykas — tai «Algebros pritaikinimas geometrijoje», kur išdėtas pa-

[1]) Pav., jei autorius būt perskaitęs laikrašty «Zeitschrift für mathem. und naturwissen. Unterricht» 1 Heft. 1920. O. Eckhardt'o straipsnelį «Zur Archimedischen Kreisberechnung», vargiai būtų benorėjęs 264 § tenkintis senoviška «skaičiaus šio ieškojimu».

[2]) Be kampo 90^0, galima dar elementariu būdu padalyti trimis dalimis ir kampai 45^0, 108^0, 135^0, 180^0, 270^0, 360^0.

prasčiausių formulų brėžimas. Tas papildymas reikia laikyti tikrai naudingu ir reikalingu, nes jis yra lyg elementarė įžanga į analitiškąją geometriją. Rusų gimnazijose tai buvo jungiama su algebros kursu, bet lygiai gerai tinka tas priedas ir geometrijai.

Geometrijos mokslas išdėstytas čia įmanoma kalba ir gana suprantamai. Tik terminologija nežmoniška, pav., ratilas—pavadintas skrituliu, ratlankis—apskritimu, analitiškoji geometrija—analizine geometrija ir t.t. Bet čia jau kaltė ne tiek autoriaus, kiek nustatytojų mūsų geometriškosios terminologijos, apie kurią pakalbėsime kitur.

A. Busilas. JAUNAS MATININKAS. Geometrijos vadovėlis pradedamajai mokyklai. «Švyturio» leidinys. 1920, 54 psl. in-8.

Turime Šikšnio geometrijos vadovėlį gimnazijoms, Mironovo - Jakšto — miesto mokykloms. A. Busilas išleido nūn geometrijos vadovėlį ir pradedamajai mokyklai. Žiūrint tikslo, teorijos čia duota visai maža, užtat atkreiptas dėmesys į geometrijos pritaikinimą praktikai (į tiesiųjų linijų žemės paviršiuj tiesimą, jų ilgio matavimą, plano brėžimą ir t.t.). Visos tos žinios pradedamųjų mokyklų vaikams bus, be abejo, įdomios ir naudingos, norinčių tapti «jaunais matininkais» skaičius bus, esame tikri, nemažas. Belieka tik palinkėti, kad patys mokytojai geometrijos mokslą pamėgtų ir nepatingėtų savo klausytojams jį tinkamai išdėstyti. Turint Busilo vadovėlį jiems bus tai nesunku padaryti.

Viena tik gaila, kad vartojamoji vadovėly netikusioji geometrijos terminologija kliudys vaikams suprasti geometrijos tiesas. Šiuos terminus, tiesa, autorius yr ėmęs iš tam tikrų kitų autorių žodynėlių, bet kai kur yr ir savo dvylekį pridėjęs; pav., nesitenkindamas visai geru terminu gulsčioji, stačioji linija, jis yr prasimanęs visai be reikalo gulstines, statines linijas, gulstinus, statinus paviršius, ir net naują instrumentą gulstainį bei lygainį. Pridirbęs kur nereikėjo naujų lietuviškų žodžių, au-

torius visai be reikalo paliko netinkamus žodžius — ekerį, maštabą. Bet nežiūrint tų netobūlumų, Busilo vadovėlį mielai rekomenduojame visiems mokytojams. Jei kur geometrijos kursą įvesti kliudytų laiko stoka, tai patartumėm liet. kalbos gramatikos ir rašybos mokslą sutrumpinti ir sutaupytą tuo būdu laiką paskirti geometrijos mokslui. Nes žinios iš geometrijos mokiniams gyvenime tikrai bus naudingos, o sausa bergždžia visokių nosinių ir ilgųjų balsių teorija vis tiek neatsieks prad. mokykloj savo tikslo. Taigi ir nereikėtų jąja be reikalo kamuoti prad. mokyklų vaikus.

GAMTOS MOKSLAI.

TABAKAS. Kaip jis žmonėms kenkia? Liaukime rūkę. Pagal A. Apolovą ir daugelį iš gyvenimo patyrimų parašė K. Stiklelis. Boston Mass, 1909, 63 psl. in-8.

Pas mus, ačiū Dievui, kova prieš alkoholizmą jau pradėta. Įsteigta «Blaivybės» draugija, sutverta nemaža jos skyrių po visą Lietuvą, išleista vienais šiais metais 12 priešalkoholinių knygučių. Visa tai krūvon suėmus yra nemažas plusas.

O kaip eina kova su tabaku, praryjančiu irgi nemaža turto ir sveikatos, neretai supleškinančiu puikius staldus, klojimus ir kitokius triobesius del pypkininkų neatsargumo? Deja, ji pas mus kol kas visai neina, nes nieks jos ir neveda.

P. Stiklelis sumanė pirmutinis padaryti tame dalyke pradžią, išleisdamas viršminėtąją knygelę. Joje skaitytojas ras trumpų žinių «apie apkvailinančius daiktus», apskritai, apie tabako atsiradimą ir prasiplatinimą, apie jo kenksmingumą žmogaus sveikatai ir net jo dvasiai ir t. t.

Knygelė del naudingumo būtų naudinga ir verta praplatinti, tiktai, deja, gadina ją vienas gana šlykštus dalykas (14—16 psl.), nors ir paimtas, neva, iš senų žmonių pasakojimo. Anot to pasakojimo, išeina, kad iš trijų blogų dalykų: tabako rūkymo, girtuoklystės ir paleistuvystės, ši pastaroji mažiausiai žmogui kenkia; kur kas baisesnė esanti girtuoklystė, o visų kenksmingiausis— tai tabakas, nes, mat, paleistuvavęs nuolat tris dienas, gyvas likęs; tasai gi, kurs nuolat gėręs, gavęs galą po pusantros dienos, o tas, kurs nuolat rūkęs—«nei pusdienio neištrivojęs». Tai parašyta dideliam tabako kenksmingumui įrodyti.

Bet kiekvienam šiek tiek susipratusiam žmogui savaime aišku, jog prie šio «priparodymo» galima pil-

nai pritaikinti sena patarlė: qui nimis probat, nihil probat, kuriai pilnai atatinka lietuviškoji: kas perdaug, tai še lauk. Todel kitame šio šiaipjau naudingo veikalėlio leidime patartumėm tą nevykusį ir šlykštų «priparodymą» visai išmesti.

Kaipo šalininkas nerūkymo, Stiklelis, žinoma, bara visus rūkytojus, ypač moteris ir kunigus. Šį kartą ir mes pilnai jam pritariame.

ŽINYNAS. Knyga žinių iš mitologijos, historijos, etnografijos, geografijos, astronomijos, aritmetikos, medicinos ir kitų mokslų bei jų šakų; rinkinys visokių patarimų apie sveikatą, būdus gydymos, vaistus, įvairių nurodymų amatininkams, ūkininkams, daržininkams, šeimyninkams ir kitiems. Iš įvairių šaltinių surinko J. Laukis. Chicago «Lietuvos» spauda, 1911, 392 psl. in-8.

Tikrai amerikietiškas veikalas. Humbugas antraštėje, humbugas tekste. Todel labai apsiriktų, kas manytų rasiąs toje knygoje paminėtų antraštėj mokslų bet kokį, kad ir elementariausį, išdėstymą. Nieko panašu čia nėra. Skaitytojas ras tik žiupsnelį žinių de omni re scibili be jokios tvarkos sukruštų ir gana neaiškiai, sunkoka kalba išreikštų. Pirmoj vietoj įdėta straipsnis iš lietuvių mitologijos. Jei tikėti autorium, tai lietuvių garbinta tarp kitų dar ir dievaičiai: Bentis — kelių dievaitis, Eraičinas — požeminis dievaitis, Kabolis — naminis dievaitis, Kirnis — vyšnių medžių dievaitis, Laikogelda (sic!) — žinios, garbės ir girdėjimo dievaitė, Pėsčius — lietuvių dievas, Sneibratis — ūkininkystės, medžioklės ir visokių paukščių dievas, Vaižgantas — linų dievaitis ir k.

Toliau eina žinios iš istorijos — apie didžiuosius mūšius, kryžkarius, tikybų sektas, garsiuosius tiltus; išskaityta 110 garsių vyrų, kurių tarpe randas ir Ojama, rusų pergalėtojas, ir t.t. iki 96 psl., kuriuo baigiasi žinios žinotinos ir prasideda žinios praktiškos bei naudingos. Čia surinkta didelė daugybė įvairių receptų ir amatininkų sekretų, apie kurių vertę sunku kas nors pasakyti, jų praktikoje neišbandžius. Tik tiek čia tegalima pridurti, kad lietuviams

europiečiams sunku bus tąja knyga naudotis, nes įvairių vaistų bei chemikalijų vardai paduota vien lietuviškai bei angliškai. Paprašius, pav., duoti «kraujamedžio skiedrų» (log wood) arba «švyno cukraus» (sugar of lead), vargiai mūsų aptiekinių sankrovų savininkai supras, ko čia reikalaujama. Šiaipjau leidimas nepeiktinas.

PIRMASIS VADOVAS Į ROMĄ. 2 tomuose. Parašė kun. A. R. I tomas. Seinai, 1911, 487 psl. in-16.

Prasidėjus kultūriniam lietuvių gyvenimui prireikė ir «vadovų» keliaujantiems į svetimus kraštus. Vokietijoj plačiai yra žinomi Bedäcker'io vadovai. Pas mus tos «bedäckerinės» literatūros ikšiol visai nebuvo. Augščiau įvardintasai veikalas yra iš tikrųjų «pirmasis» tos literatiškos rūšies leidinys. Jame randame gan smulkiai aprašytą autoriaus kelionę iš Žvingių į Rymą, atliktą 1904 m. Pakeliui autorius aplankė Kauną, Vilnių, Varšuvą, Čenstakavą, Krakuvą, Vieną, Paduvą, Loretą, Asižių ir pagalios laimingai pasiekė savo kelionės tikslą — Rymą. Kaipo dvasiškiui ir karštam maldininkui, kun. A. R., žinoma, daugiausia rūpėjo aplankyti garsios stebūklais vietos, išvysti puikiausios bažnyčios, pasimelsti prie stebūklingųjų paveikslų. Bet neapleista autoriaus ir kiti minėtųjų miestų žymesni ir matytini dalykai, k. š. paminklai, muziejai, dailės rinkiniai ir t.t. Net ir mažesnės gelžkelio stotys «Vadove» yra paminėtos: beveik apie kiekvieną iš jų autorius sugeba ką nors žinotina pasakyti. Pirmąjį «Vadovo» tomą puošia gana gražios ilustracijos, daugiausia žymesnių bažnyčių paveikslai ir du dailiu planu — Venecijos ir Florencijos. Gale pridėti trumpi itališkai-lietuviški pašnekesėliai apie reikalingiausius kelionei dalykus.

Krūvon visa sutraukus, reikia pripažinti, kad kun. A. R. savo darbą atliko sąžiningai. Jo veikalas parašytas užimančiai, skaitomas lengvai, kalba daili, taisyklinga. Spaudos klaidų ir rašybos nenuoseklumų esama (pav., vienoj vietoj autorius rašo Kopiernikas,

kitoj Kopernikas), bet, apskritai sakant, jų neperdaug, o nefilologas gal net ir nepastebės. Taigi visiems keliaujantiems į Italiją drąsiai rekomenduojame šį pirmąjį kun. A. R. «Vadovą į Rymą».

Bet ir namie esantiems jis labai tinka pasiskaityti del daugybės surinktų jame įdomių žinių apie autoriaus aplankytus bei kelyje pravažiuotuosius miestus.

Taigi, Dieve, padėk autoriui ir antrąjį šio naudingojo veikalo tomą kuo greičiausiai išleisti. Prie jo ne pro šalį būtų pridėjus spaudos klaidų sąrašą, kuriame reikėtų pažymėti taipgi ir vieną faktišką klaidą 23-me pusl. Ten atspausta: «... Šaritkų bažnytėlė». Reiktų pataisyti: «Jėzaus Kryžiun Prikaltojo paveikslas».

Taipogi kalbėdamas apie Kauno katedrą autorius rašo:

500-metiniam jubilėjui Žemaičių Vyskupijos ketinama ji atnaujinti ir iš oro.

Iš tikrųjų gi kol kas apie tą geistiną pasiketinimą nieko negirdėt, nors nuo 1904 m., kada autorius tai yr rašęs, eina jau septinti metai.

SVEIKATA arba tiesus ir trumpas kelias į sveikatą. Pamatinės žinios iš anatomijos, fizijologijos ir hygijenos. Rankvedis pradinėms mokykloms ir plačiajai liaudžiai žinynas. Sutaisė Dr. A. L. Graičiūnas. Chicagoje Ill., 1911, 339 psl. in-8. Spauda «Kataliko».

Visi nori sveiki būti. Net ir lietuviai sirgti nemėgsta. O tuo tarpu kaip gi dažnai savo sveikatą be atodairos naikina. Priežastis tokios pažiūros į tą brangiausį žmogaus turtą dažniausiai nežinojimas, kaip kūnas laikyti, ko vengti, kokių įrankių griebtis jam susirgus ir t. t. O vėl to nežinojimo priežastis ta, kad pas mus iki šiol nebuvo iš kur pasisemti reikalingų tam dalykui žinių, nesant mūsų literatūroje tam tikrų veikalų.

Atsižvelgdamas į tai d-ras Graičiūnas ir išleido augščiau paminėtąją savo knygą.

Žinoma, nėra tai specialus mokslo veikalas, bet populariškai išdėstytųjų moksliškų žinių rinkinys, paskirtas pirmoj vietoj mokykloms, o taipogi ir plačiajai liaudžiai.

Kai del turinio, štai kokius dalykus toje knygoje randame:

I. Valgis ir kas iš jo pasidaro. II. Valgymo būdai ir virimas. III. Virškinimas. IV. Rūgimas arba fermentacija. V. Kas tai yra alkoholis? VI. Aplinktaka (cirkulacija). VII. Alsavimas (kvėpavimas). VIII. Kūno pelčiai ir judėjimas. IX. Inkstai bei oda ir jų priedermės. X. Dirksniai. XI. Pajautimai. XII. Sveikata ir liga. XIII. Parazitai. XIV. Privatinė ir viešа sveikuma. XV. Kaip išplėtojus kūną. XVI. Balsas. XVIı. Mažų kūdikių ir vaikų prižiūrėjimas. XVIII. Džiova. XIX. Kaip vabzdžiai užkenkia sveikatai.

Iš to sąrašo pasirodo, kad veikalui trūksta sistematiškumo. Tarp atskirų skyrių nėra beveik jokio sąryšio, nors šiaipjau paduotos juose žinios yra naudingos, gana aiškiai išdėtos ir dailiais vaizdeliais papuoštos.

Labai gerai, kad autorius įdėjo savo veikalan gan platų straipsnį apie alkoholį. Tai vienas iš didžiausių Lietuvos priešų, praryjąs kasmet po 5 su viršum milionus rub. Su juo būtinai reikia pradėti kova jau mokykloje.

Autorius prie skyriaus apie alkoholį pridūrė ir 16 labai sąmojingų R. Žitkevičiaus karikatūrų, puikiai ilustruojančių visą Stapo Raudnosio gyvenimą. Kur kitur rimtame moksliškame veikale jos gal netiktų, bet mūsų skaitytojams bus visai ne pro šalį.

Po kiekvieno skyriaus yra padėta eilė klausimų, primenančių skaitytojui, kas buvo augščiau kalbėta. Tie klausimai mokiniams ir šiaipjau skaitytojams nemaža palengvins atminties darbą. Autorius už tai tikrai vertas pagirti.

Veikalo kalba gana aiški ir taisyklinga. Bet pasitaiko ir neaiškumų, pav., 200-me psl skaitome:

Mūsų protas ir kūnas taip ankštai susijungia, kad pasekmingam gyvenimui jų negalima atskirti (200).

Ką čia norėjo autorius pasakyti, sunku įspėti. Viena jau pats padalinimas žmogaus — į protą ir kūną visai nemoksliškas.

Žmoguje juk šalia proto yra dar valia, sąžinė, atmintis ir kiti sielos privalumai. Šiandieną jau net ir pirmeiviškiausi filosofai negali pasitenkinti vienu «protu».

Vartojamieji moksliški terminai irgi ne visada geri. Pav., autorius kalba apie dirksnių, smegenų, inkstų bei odos «priedermes», apie raumenų «stovybę», apie «stovybę» kalbant ir skaitant ir tt. Po vaizdeliais parašuose vartojama teisingai žodis «narys» kūnų vietų sunėrimams pažymėti, o tekste tas pat dalykas vadinamas neteisingai — «sunarys». Parazitų vardai visi palikti lotyniški. Autorius, matyt, nemokėjo jų pavadinti lietuviškai. Vadovėlyje, skiriamame mokykloms, to neturėtų būti.

Bet nežiūrint tų silpnų pusių — d-ro Graičiūno veikalas yra tikrai naudinga įnaša mūsų moksliškon literatūron. Jame paduota daug žinių iš anatomijos ir fiziologijos apie žmogaus kūno sudėtį, jo organus ir jų funkcijas. Taigi drąsiai rekomenduojame šį veikalą kaip mokiniams, taip ir šiaipjau skaitytojams, kurie norėtų arčiau pažinti, kas tai yra mūsų kūnas, ir kaip reikia jis laikyti, kad būtų sveikas.

ZOOLOGIJA, skiriama sodiečiams. Parašė J. Gerutis pagal Bremo. Pirmas tomas. Seinai, 1912, 424-VIII psl. did. in-8.

Pasak autoriaus, visų gyvulių veislių yra «žinoma iki šiol viršaus 2000». Iš tų Europai tenka 150, Afrikai bent 240, Azijai 350, Amerikai 400 ir apie 140 Australijai.

Aprašyti visus juos, žinoma, nėra galima. Autorius to ir nebandė. Jis parinko tik kai kurių žymesnių veislių gyvijos atstovus ir juos populariai sodiečiams aprašė. Rašytojui labiausiai rūpėjo du dalyku: parodyti, kaip kiekvienas aprašomasis gyvulys

atrodo ir kaip jis gyvena. Pirmąjį tikslą autorius yr pasiekęs dėdamas savo knygon didelius, dailius gyvulių vaizdelius, o antrą — paduodamas vaizdingą tų gyvulių charakteristiką, gyvai nupiešdamąs jų papročius ir būdą. Iš viso «Zoologijos» bus 3 tomai. Šin pirmąjin pateko šie gyvuliai: 1. Beždžionės (22 rūši); 2. Pusbeždžionės (6 rūšys); 3. Šikšnosparniai (6 rūšys); 4. Skernagiai: a) kačių šeimyna (29 rūšių), b) Šunų šeimyna (17 rūšių), c) Lapių šeimyna (3 rūšys); d) Lokių šeimyna (6 rūšys); 5. Plėvėkojai (6 rūšys), 6. Vabalėdžiai (8 rūšys), 7. Graužėjai: a) Švilpikai (7 rūš.), b) Šokėjai (3 rūš.), c) Pelės (25 rūš.); 8. Menkadančiai: a) Slinkių šeimyna (6 rūš.), b) Žvynuočių šeimyna (3 rūš.); 9. Triūbanosiai (Dramblys); 10) Liekanagiai (10 rūš.); 11. a) Porangiai (5 rūš.), b) Raguočiai (2 rūš.), c) Avys (4 rūš.), d) Galvijai (6 rūš.), e) Antilopos (12 rūš.), f) Briedžių šeimyna (8 rūš.), g) Kiaulių (9 rūš.); 12. Sirenos (2 rūši); 13. Didžuvės (7 rūš.); 14. Krepšiniai gyvuliai: a) Kengurų šeimyna (9 rūš.), b) Krepšinės žiurkės (2 rūši) ir 15. Snapuočiai gyvuliai (2 rūši).

Aprašymai visur labai gyvi ir vaizdingi. Pav., štai kaip autorius piešia jauną beždžionikę:

Naujagimė beždžionikė yra bjauri pažiūrėti: kojos ilgos, veidas panašus į seną diedą, visas raukšlėtas. Bet delto motyna myli tą jauną kerėblą be rikos be saiko. Bučiuoja, glosto, sūpuoja, kartais juokai žiūrėti net. Meilė per viršų visuomet yra juokinga. Aišku, jog iš pradžių vaikas yra silpnas. Tuo laiku motyna labiau ir rūpinasi juom. Gan laižo, gan blusinėja, gan glaudžia prie savęs, gan ima ant rankų. Tarsi negali atsidžiaugti jo gražumu.

...Sulig kas kame krepštelėjo, ji tuojau puola žiūrėtų, bene jos balandėlis užsigavo. Ale bezdžionės vaikas ir klauso savo motynos kur kas labiau už žmogaus vaiką. Kai kada pasitaiko ir atkaklus, užtat gauna antausin.

Kaip skaitytojas mato, kalba lengva, daili, turtinga žodžiais ir išsireiškimais, prisilaikanti žmonių sintaksės. Pigiai supras ją kiekvienas sodietis. Tuo atžvilgiu šis Geručio veikalas benebus popularesnis už kitus jo raštus. Gaila tik, kad popularumu besirūpindamas, autorius tyčia išleido «visas dalybas į klases ir poklases, į rūšis ir porūšis, į veisles ir

atamainas». Mokslininkai, be abejo, nepagirs už tai «Zoologijos» rašytojo. Nes be tų mokslo «dalybų» nėra ir pačios, tiesą pasakius, zoologijos kaipo mokslo. Be tų dalybų žmogus plačioje gyvijos karalystėje pasilieka lyg aklas, be jokio keliavedžio, ir nebegali kaip reikiant orientuotis begalėse smulkmenų, kurias randa knygoje. Tame ir yra silpnoji Geručio zoologijos pusė. Po teisybei, tai ne zoologija, bet vien įdomūs skaitymai iš zoologijos, arba apie zoologiją. Tiek apie knygos turinį.

Kai del išorinio knygos pavidalo, tai nėr kas ir besakyti. Ir popierius, ir raidės, ir spauda, ir klišės, belieka vien girti ir gėrėtis. Korektūra betgi galėtų būti rūpestingesnė, nes spaudos klaidos ne retenybė, ypač lotyniškuose žodžiuose; pav., nabagas asilas dvigubai nuskriaustas: 288-me pusl. jo lotyniškas vardas atspaustas Equus assinus, o 289-me — Eguus asinus: pirmu atveju klaidingas antrasis žodis, o antrame — pirmasis; kur kitur neatskirta raidžių e nuo c, pav., 369-me pusl. vietoj Moschus moschiferus, atspausta mosehiferus ir t. t. Ir terminai kai kur nesuvienodinta. Prakalboje, pav., kalbama apie «klases ir poklases», kitame pusl. sutinkame «klesas». Sunku irgi suprasti, kam autorius pardą «pardeliu» pavadino.

Taipgi gan keista atrodo ir rašyba žodžių: grondis, kondalas, įkondėn, dėdas, viet. grandis, kandalas, įkandėn, diedas ir t. t. Bet čia benebus tik korektoriaus kaltė.

Tačiau nežiūrint tų netobulumų — su mielu noru rekomenduojame visiems tą naują «Zoologiją», nes ji mūsų raštijoje tikra pažiba.

PASKAITOS IŠ BIOLOGIJOS IR BAKTERIOLOGIJOS. Su paveikslėliais. Parašė Dr. A. Garmus. Brooklyn N.Y., 1912, 173 psl. in-8.

Bakterijomis vadinasi smulkiausi gyvūnėliai tik padidinamais stiklais (100—500—1000 sykių padidinus)

tejžiūrimi. Jie kad ir mažyčiai, tačiau, pasak autoriaus, atlieka didžiausius darbus:

Jie tveria augščiausius kalnus, tuos pačius kalnus suskaldo ir vėl sulygina su žemės paviršiumi, padaro skanius gėralus, pagimdo baisias ligas...

Apie tokius gyvūnėlius pasakojama šioje gana įdomioje knygoje, papuoštoje dailiais paveikslais. Prasideda knyga trumpa Roberto Koch'o biografija, toliau eina straipsnis «Iš augmenų gyvenimo». Trečioj vietoj padėtos 9 paskaitos iš biologijos ir bakteriologijos. Po to autorius kalba apie gyvūnėlius, ligų žadintojus (miegamosios ligos, pasiutimo ir rauplių), Baigiasi knyga vaizdeliu iš gyvenimo mokslininko, užsiimančio gyvulių vivesikcija.

Viso veikalo turinio nepersakinėsime. Tai jau ne recenzento, tik paties skaitytojo, priedermė. Mūsų dalykas — nurodyti, kas šiame veikale gera, kas ne.

Geras yra pats sumanymas — duoti lietuviams supratimas apie bakteriologijos atsiradimą, išsiplėtojimą ir dabartinį jos stovį. Autorius tą tikslą, kiek tai galima buvo pasiekti populariame veikale, yra dalimi pasiekęs. Nes jo knyga iš tikrųjų teikia nemaža žinių, turinčių ne vien teoretiškos, bet ir praktiškos svarbos (k. š. apie sterilizaciją, antiseptiką ir t. t.). Taigi pats veikalas, kaipo pirmas toje srityje bandymas, lietuvių inteligentui skaitytojui gali būti naudingas. Jis būtų buvęs dar naudingesnis, jei d-ras Garmus būtų naujiems dalykams, apie kuriuos kalba, parinkęs geresnius vardus. Dabargi autorius, matyt, aklai yr sekęs rusų šaltinius, nes pas jį randame tokius netikusius terminus, k. š. 25-me p. ličinkos (slg. rus. ličinki), 86-me pusl. probirkos (rus. probirki); 76-me ir alges vadina dedirvinėmis (rus. lyšaji), kitur vartoja netikrus, iškreiptus žodžius, k. š. 67-me ir 68-me psl. būdvardį alkogoliškas viet. alkališkas; 10-me ir 85-me p. kalba apie tvirtas ir skystas dirvas bakterijoms auginti, nors iš tikrųjų tai visai ne dirvos, tik visai kas kita. 147-me psl. lotyniški žodžiai iškraipyti, o 165—166-me

psl. autorius, patingėjęs lietuviškai išversti, įtraukė tekstan ištisą vokišką citatę.

Vokiškos kalbos įtakoje autorius rašo «špora», «špiriliai» viet. spora, spiriliai.

Knygoje daug kalbama apie «viennarvelinius gyvūnėlius», bet nėra kaip reikiant išaiškinta, kuo jie skiriasi nuo daugnarvelinių. Parodytieji 77,79 ir 124-me psl. viennarvelinių gyvūnėlių paveikslai ne tik dalyko nepaaiškina, bet dar labiau jį aptemdo, nes skaitytojas, pažiūrėjęs į tuos gyvūnėlius, turi pilną teisę paklausti autoriaus, delko jis juos vadina viennarveliniais, kad ten, tuose gyviuose, aiškiai matyt daugybė narvelių.

70-me psl. autorius, remdamasis H. Jägeri'o Bakteriologija,rašo apie «baccillus prodigiosus», kuris, būk, «ant miltų ir ypač ant hostijų padaro raudonus plėtmus, spalva labai panašius į kraują. 1292 metais dėliai tokių kraujuotų hostijų aplink Zürichą buvę tamsių kunigų sukeltos žmonių riaušės, pasibaigusios išžudymu 10 tūkstančių žydų (sic! A. J.). Pažymint tokį faktą, mūsų išmanymu, autoriui reikėjo remtis ne Jägeri'o Bakteriologija, bet kokiu nors rimtu istorišku veikalu, nes Jägeri's, kaipo bakteriologas, gal ir gerai žino bakteriologiją, bet istorijos srityje jis gali būti pilnas analfabetas, aklai tikįs bet kokiam pamfletistui melagiui.

Remdamasis tuo pačiu Jägeri'u, autorius ir žinomąjį iš Biblijos stebuklingą parašą ant sienos «mane, tekel, fares» bando išaiškinti «šviečiančiomis bakterijomis», o 69-me psl. net patį Mozę daro bakteriologu, tvirtindamas, jog šis žydų vadas bakterijų pagalba Nilo vandenį pavertęs panašiu į kraują raudonu (sic! A. J.).

Mums labai nuostabu, kad d-ros Garmus, mokąs pamatyti smulkiausius vandenyje gyvūnėlius, nemato panašiuose savo tvirtinimuose aiškaus absurdo.

Toksai autoriaus kišimasis į visai svetimas jam sritis visai jam garbės nedaro, o tik gadina šiaipjau nepeiktiną jo veikalą.

Г. Петкевичъ. МАТЕРІАЛЫ ПО НАРОДНОЇЇ МЕДИЦИНѢ ЛИТОВЦЕВЪ СПБ Типогр. Импер. Академіи Наукъ. 1911. in-4.

Yra tai atspauda iš laikraščio «Živaja Štarina» (god XX, str. 167—218). Paduota du tekstu: lietuviškas ir rusiškas. Tąją mūsų tautinės medicinos medžiagą surinko žinomoji mūsų veikėja p-lė G. Petkevičaitė. Veikalėlis labai įdomus del daugelio techniškų terminų ligoms ir vaistams pavadinti. Pažymėtina, kad mūsų tautinėje farmakopejoj labai dažnai vartojama ne tik «deiveldrekis», bet ir kitų gyvulių mėšlai. Įdomu taipgi lietuvių pažiūros į raganius. Mūsų folklorininkams būtinai reiktų šis veikalėlis turėti.

Pr. Dovydaitis. ŽMOGAUS IŠSIRUTULOJIMAS IR PALEONTOLOGIJA. Kaunas, 1914, 24 psl. in-8.

Evolucijos šalininkai vis dar nenurimsta tvirtinę, kad žmogus yra išsirutulojęs iš žemesnių gyvulių, būtent, iš beždžionės. Tiesa, tikras mokslas senai jau yr įrodęs, kad tai nieku rimtu nepamatuotas tvirtinimas, tačiau kai kurie mokslo popularizatoriai visai to nežiūri ir toliau tą pat tebepasakoja.

Tokių mokslo «platintojų» atsiranda ir pas mus Lietuvoje. Jie kaip galėdami stengias įkalbėti mažiau su tuo dalyku susipažinusiems, kad žmonės ne kas kitas, kaip beždžionių ainiai, nes, girdi, paleontologijos iškasenos tai aiškiai nurodą.

Taigi Pr. Dovydaitis pasiryžo savo veikalėly bent trumpai išdėti, ką tikras nusistovėjęs mokslas taria del paleontologijos iškasenų.

Augščiau minėtoji brošiūrėlė yra nedidelis, pernai «Draugijoj» spausdintas straipsnis. Nežiūrint šio rašinio mažumo (turi tik 24 psl.), teikia jis gana daug moksliškos medžiagos, surinktos iš įvairių mokslininkų veikalų. Autorius kalba čia tik apie labiau pagarsėjusias kaulų ir ištisų skeletų iškasenas (Pithecanthropus erectus, homo primigenius iš Neandertalio, homo mousteriensis Hauseri ir k.), istoriškai nušvies-

damas, kaip rutulojosi, pynėsi apie jų tikrą vertę mokslininkų nuomonės.

Visa tai išdėta aiškiai ir nuosekliai. Gaila tik, kad autorius, išleisdamas savo rašinį atskira brošiūra, neapdirbo to klausimo kiek plačiau. Tuomet dalykas būtų išėjęs pilnesnis, rašytojui nebūt reikėję cituot kito savo straipsnio tuo pat klausimu, spausdinto Draugijoj» 1910 metais (Nr. 39) ir kas svarbiausia, skaitytojas būt galėjęs lengviau dalyką suprasti.

M. Biržiška. LIETUVOS GEOGRAFIJA. (Vidurinėms mokykloms vadovėlis.) I. Prigimtis. L. Mokslo Dr-jos leidinys. Vilnius, 1918, 148 psl. in-8.

Šalia senovės obalsio: «pažink save» šiandien stoja antras nemažiau svarbus: «pažink savo kraštą»— savo tėvynę Lietuvą. Bet kaip ji pažinti? Juk ji taip plati, joje tiek visa ko yra, o iš to visa ar daug kas ištirta, surašyta, krūvon surinkta, mokslo sistemon sutraukta? Rusų gimnazijoje buvo aiškinama «otečestvoviedienije». O pas mus to mokslo ar yra bent pradžia.

Deja, jo ligi šiol nebuvo, nes nebuvo ir reikalo. Bet šiandien, Lietuvai žengiant į naują gyvenimą, atsirado gyvas reikalas geriau pažinti mūsų kraštas. Tam reikalui patenkinti M. Biržiška ir išleido savo «Lietuvos geografiją». Autorius skiria ją kaipo vadovėlį vidurinėms mokykloms, — ir gerai padarys mokyklos ją priėmę, nes ji savo tikslui pilnai atatinka. Tiesą sakant, yra čia ne visa «Lietuvos geografija», tiktai josios pirmoji dalis; aprašyta Lietuvos prigimtis. Lietuvos padalinimas į sritis, specialis tų sričių aprašymas su jos miestais, kultūra, pramone, prekyba — visa tai, be abejo, įeis antrojon to vadovėlio dalin, kurios visi nekantraudami lauksime. O tuo tarpu pasižiūrėkime arčiau bent į šią jo pirmąją dalį. Susideda ji iš šių devynių skyrių: I Lietuvos plotas ir ribos, II Paviršiaus sudėtis, III Kalnai, kalvos ir slėniai, IV Jūra, V Ežerai ir pelkės, VI Upės, VII Oras, VIII Augalai, IX Gyvuliai. Apie visus tuos dalykus autorius paduoda daug įdomių žinių, paskir-

stydamas vadovėlio tekstą į du skyriu: pirman, stambesniu raštu atspaustan, deda žinias mokiniams būtinai išmoktinas, antrajin, smulkesniu šriftu,—skaitymus «mokslo paįvairinimui, pasiskaitymui ar pašnekesiams». Tuo būdu B-kos vadovėlis yra sujungtas su tam tikra Lietuvos geografijos chrestomatija, už ką autoriui tegalima tik ačiū tarti.

Veikalas išleistas gan švariai, papuoštas neblogais vaizdeliais, daro malonaus įspūdžio. Dargi galima tikėtis, kad jis mielai bus mokinių vartojamas — ir susilauks ne·vienos laidos. To jam nuoširdžiai velijame.

Varydamas pirmą barą toje naujoje srityj, autorius numato, kad surinktose jo žiniose rasis kai kur negriežtumų, netikrumų, kuriuos ir prašo jam nurodyti. Pildydami šį prašymą pažymime čia mažą klaidą 86-me pusl., kur vienas iš Nevėžo prieupių pavadinta Obelė. Nežinom, kaip dabar, bet seniau ji vadinta Obelis,-ies. Naujoj laidoj, reiktų ši klaida pataisyti.

J. Elisonas. STUBURINIŲ GYVULIŲ ZOOLOGIJA. Vilnius, 1920, 274 psl. in-8.

Ligi šiol teturėjom tik popularę Geručio iš Brehmo verstą zoologiją. Elisono dėka turim dabar ir zoologijos mokslo vadovėlį mokykloms. Tiesa, šis vadovėlis nepilnas, nes teapima vien tik stuburinius gyvulius. Nei vabalų, nei peteliškių, nei jūros puikių radiolarijų, nei kitokių nestuburinių gyvių čia nerasi. Antra, vėl nėra čia nei bendrų žinių iš zoologijos. Pav. autorius rašo apie beždžiones, kad jų dantų sistema «yra pilna ir jų formula dažniausiai esti $\frac{2+1+6}{2+1+6}$ arba $\frac{2+1+5}{2+1+5}$, bet kaip tos formulos reikia suprasti, nepaaiškina. Matyt, tariasi, skaitytojus tai žinant iš kokios «Einführung in Zoologie» bei bendrosios zoologijos dalies. Gaila, kad autorius nepareiškė prakalboj, kur josios ieškoti, jei ji yra, arba kuomet ji išeis, jei jos dar nėra.

Paties mokslo išdėstymas reikia laikyti vykusiu› kalba gera, aiški. Tik terminologijai daug kas galima prikišti. Išreiškę savo pažiūras į Elisono zoologiškus terminus trumpoj tųjų terminų žodynėlio recenzijoj (žiūr. 338 psl.), mes čia savų priekaištų antrą kartą nebekartosime. Negalime tik nepridurti pastabos apie «Devyniažudį» (161). Tas vardas autoriaus yra ar gerai nenugirstas, ar iškreiptas. Pas mus žmonės tą paukštį vadina «devynliežuviu» gal del to, kad jo giedojimas yr labai įvairus. Jei kur iš «devynliežuvio» padaryta «devyniažudis», tai čia bus ne kas kita, kaip vien nevykusi «Volksethymologie».

Kalbėdamas apie garsųjį D-ro Dubois seniausių kaulų radinį Javos saloj (271), autorius nesuka galvos skaitytojams pasakomis apie beždžionžmogį, bet teisingai priskiria tuos kaulus «panašiai į žmogų beždžionei». Čia Elisonas tikrai yr vertas girti

Kai del išorinio leidinio pavidalo, jis neblogas; gaila tik, kad popierius duota menkokas, del to ir vaizdeliai atmušti gan prastai. Pav., 75-sis visai nežymu, ką reiškia. Belieka patikėti autoriui, padėjusiam parašą, ked tai «žeminis graikų vėžlys».

Mokytojams ir mokiniams šis vadovėlis žymiai palengvins zoologijos mokslą.

J. Baronas. GAMTOS PRADŽIAMOKSLIS. I dalis. Negyvoji gamta: žemė, vanduo, oras. Tilžėje, 1920, 11 psl. in-8.

Šiame pradžiamoksly trys dalys. Pirmoj kalbama apie žemės sudėtines dalis (smėlį, molį, granitą, klintis, druską, durpes, gintarą ir svarbesnes nauges, k. š., geležį, varį, sidabrą, auksą); antroj aiškinamos vandens savybės, trys jo būviai (skystas, kietas, gazinis—vanduo, ledas, garas), trečioj — teikiama bendra oro pažintis, įrodoma jo slėgimas, judėjimas, sudėtis ir t. t. Dėstomam mokslui paaiškinti pridėta daug gana gerai atmuštų vaizdelių. Rašyta šis veikalėlis suprantama kalba, prikišti tik galima kai ką terminologijai. Pav., rūgštigamį autorius vadina jablonskiškai d e g u o n i u, vandengamį—v a n d e n i l i u,

kietuosius kūnus— standžiaisiais ir tt. Deguonis nukaltas sekant lenkišku tlenu, o vandenilis tiesiog nežinia iš kur atsiradęs. Jei jau Baronui netinka senas rūgštigamis ir vandengamis, tai geriau būtų buvę pasilikus, prie tarptautiškojo oksigeno ir hidrogeno. Be to, yra nepergriežtai suredaguotų klausimų (ž. 42, 58, 77, 83, 86 p. ir k.). Šiaipjau knygutė, geresnės nesant, tinka žemesnėms gimnazijų klasėms ir liaudies mokykloms.

V. Ruokis. CHIMIJOS VADOVĖLIS. Pirmoji dalis. Vilnius, 1920, 208 psl. in-8.

Po kitų mokslų susilaukėm štai ir chemijos vadovėlio. Sekdamas rusais ir prancūzais, autorius pavadinęs ją chimija, bet, mūsų išmanymu, jai geriau tiktų chemijos vardas (slg. graik. chemeia, vok. Chemie, lenk. chemija ir tt.).

P. Ruokis priskaito chemiją «griežtiesiems»[1]) mokslams; mums tas chemijos «avansavimas» atrodo perankstyvas. Tiesa, chemija bandoma jau matematikos rūbu apvilkti, bet jis, deja, toli gražu nėra da pilnai pasiūtas.

11-me pusl. autorius mėgina aiškinti «materijos amžinybės dėsnį», o 13-me kalba apie «energijos amžinybės tiesą». Tikrai sakant, abi tiedvi amžinybi kol kas tebėra dar labai problematiški. Ne tik chemija, bet ir fizika jokių įrodymų toms amžinybėms neturi ir negal turėti. Tų įrodymų, jei jie yra galimi, reiktų ieškoti augštesnėj filosofijos srity. Chemijai gi ir fizikai visai užtenka gamtos postulato: materijos ir energijos savybės bei dėsniai lieka pastovūs, kol materija ir energija egzistuos. Kaip ilgai tęsis jų egzistavimas, mokslas nežino. Mokslas susekė tik labai įdomių faktų eilę, pav., kad chemiš-

[1]) Autorius rašo tiksliesiems, bet neteisingai, nes tikslus lenk. celny, trafny; scisly, točnyj liet. bus griežtas, griežtinas. Žiūr. Juškos žodyną.

kas elementas uranas gali egzistuoti vieną miliardą metų, radijus 1150 metų, radijaus emanacija — tik $5^1/_3$ dienos ir tt. Taigi ir klausimas apie pačios materijos egzistavimo ilgį yra visai racionalis ir toli gražu nebergždžias, juoba kad šiandien fizikai kaskart dažniau ima kalbėti apie materijos atomų «dematerializaciją». O kadangi energija apsireiškia vien materijoj, tai šios pilnai dematerializacijai įvykus, turės dingti ir energija. Taigi apie materijos ir energijos amžinybę kalbėti chemijos vadovėly visai ne vieta. Vadovėliai neprivalo primesti mokiniams iš augšto jokių neįrodytų ir neįrodomų chemijos dogmatų, stovinčių toli už chemijos ribų. Vadovėlio uždavinys teikti mokiniams ištirtų, patikrintų faktų, o ne asmeniškų, subjektyvių spėjimų.

Chemiškų elementų autorius tepaduoda 77; jie išvardyti 7—8 psl. su nurodymu jų atomų svorio, imant svorio vienetu vandegamio ir rūgštigamio atomus. Delko čia apleista garsi Mendelejevo natūralė chemiškų elementų sistema, sunku suprasti. Juk tai yra vienas iš pamatinių chemijos dėsnių, leidžiąs ne tik esamųjų chemijos elementų panašumus išaiškinti, bet ir dar nežinomųjų elementų savybes iš anksto išpranašauti.

Pačiam mokslo dėstymui vietomis trūksta aiškumo. Pav., paduotojo 195—197 psl. liepsnos esmės aiškinimo mes negalėjom gerai suprasti. Abejojam, ar mokiniams jis bus suprantamas.

Sunkino to vadovėlio supratimą ir daugybė spaudos klaidų, ypač chemiškų elementų pavadinimuose (pav, Itris, Iterbis paversti čia Ifriu Iferbiu, Skandis — Scendiumu, Cezis—Calsiumu ir tt). Leidžiant naują laidą, tas klaidas reiktų būtinai ištaisyti.

Yra ir kalbai nusižengimų. Pav., autorius rašo: «dažniausia tai esti degant» viet. dažniausiai (slg. dažnai tai esti degant).

Kaip pas Baroną, taip ir čia randam tuos pat netikusius deguonį ir vandenilį. Peržiūrėję

Leskieno «Bildung der Nomina im Litauischen» teradom tik vieną neabejotiną liet. žodį su sufiksu — ilis. Tai dagilis. Delko tas rečiausis sufiksas pavartota vandeniliui nukalti sunku atspėti. O jei jau vandengamis pavadintas vandeniliu, tai ir rūgštigamiui reikėjo duoti degilio vardas. Bet pas mus kad ir nežmoniškai, bet viskas kitoniškai. Taip pat ir «okislenije» — labiau tiktų pavadinus oksidacija, rūdijimu ar kitaip kaip, tik ne degimu.

Užtat pagirti vertas autorius, kad metęs netikusias lygtis, pusiausvyras, įvedė savo vadovėlin tinkamesnius lyginių, lygsvaros terminus.

Ilustruojantieji tekstą piešiniai parinkti neblogi, gaila tik, kad kai kur neperaiškiai atmušti. Pav., 95 piešiny turėtų būti minimas tekste vamzdelis **b**, bet piešiny jo nesimato.

Tačiau, nežiūrint tų netobūlumų, Ruokio chemijos vadovėlis, kaipo lietuvių kalboj pirmutinis, — atliks, be abejo, dideliai naudingą darbą, padėdamas mokiniams susipažinti su šiandieną ypatingai svarbiu chemijos mokslu. Kaipo tokiam, mes ir linkime susilaukti ne vienos laidos, dailesnės ir tobūlesnės negu ši pirmoji.

V. Ruokis. CHEMIJOS VADOVĖLIS. Antroji dalis. Vilnius, 1920, 192 psl. in-8.

Antroji chemijos dalis pas Ruokį prasideda cianu ir boru, po kurių eina «būdai atomų svoriams rasti» ir «periodinė elementų sistema». Delko ši pastaroji yr patekus vadovėlin tarp koloidų ir metalų, sunku išaiškinti, o dar sunkiau metodikos atžvilgiu pateisinti. Ji reikėjo dėti arba pirmon dalin po elementų iš skaitymo, arba antron, pabaigus visų elementų aprašymą.

Dulongo ir Petito dėsnis skamba vadovėly šitaip: «atomo svorio ir šilumos talpos daugmuo del elemento kietam stovy yra arti 6,4». Ką tai reiškia, mes nieku gyvu negalim suprasti. Dalimi kalta čia matematiškoji terminologija. Rusų

proizvedienie iš pradžių vadinta **padauga**, paskui perkeista į **sandaugą**, o dabar imama vartoti dar keistesnis **daugmuo**. Kada bus galas toms metamorfozėms?

Bet kalta ir autoriaus vartojamoji sintaksė—«del elemento», «yra arti 6,4». Visame tame — maža lietuviškumo, o da mažiau aiškumo.

Negalima pagirti autoriaus ir del gan dažno vartojimo žodžio «abelnai». Jo lietuviškumas abejotinas.

Metalų «virimo temperatūra» atrodo irgi keistoka.

Suprantamas dalykas, kad antroj daly randas taipgi ir visi kiti netikę terminai, kuriuos buvom pažymėję recenzuodami 1-ją šio vadovėlio dalį.

BOTANIKA. Bendroji dalis. Pagal J. Polianskį parašė A. **Žygas**. Mariampolė, «Šešupės» spaustuvė, 1920, 49 psl. in-8.

Čia paduotas ne visas botanikos mokslas, tik bendroji jo dalis, kur dėstoma tai, «kas yra bendra visiems augalams bei atskiroms rūšims», — taigi kalbama apie augalų sudėti ir gyvybę, apie jų stiebą, lapus, pumpurus, žiedus ir vaisius. Tekstą puošia 49 neblogi vaizdeliai, kurie nemaža padės mokiniams botanikos tiesas suprasti. Leidinio kalba įmanoma, tik kai kurie terminai ne labai vykę, pav., **strėla**, **piestelė** (rus. piestik), **šebelbonai**. Korektūra išvesta nepergeriausiai. Kai kurios spaudos klaidos yra paties autoriaus pažymėtos, bet yra ir nepažymėtų, pav., **nynphea** viet. **nymphea** (33). Tačiau nežiūrint tų netobūlumų, mokykloms šis leidinys tinka. Būtų geistina, kad A. Žygas netrukus išleistų ir trūkstamąją botanikos dalį.

1. VAISTŲ ŽOLYNAS. Pirma dalis, antra laida. Klaipėda, 1919, 42 psl. in-8.
2. SVEIKA IR SKAISTI MERGAITĖ. Higiena. I Dalis. 1919, 24 psl. in-8.
3. SVEIKA IR GRAŽI MOTERIŠKĖ. 1920, 32 psl. in-8.
4. BE SKAUSMO GIMDYMAS, 1920, 24 psl. in-8.

Yra daktarų, kurie labiau mėgsta teologiją negu mediciną, yra ir kunigų, kurie daugiau yr pasidarba-

vę medicinos srity, negu teologijos. Šių pastarųjų skaičiun pridera kun. A. Skinderis. Jis turi parašęs daugybę mediciniškų veikalų. Keturis iš jų jis pastarais dvejais metais yr savo lėšomis išleidęs. Pasižiūrėkim arčiau jų turinio.

1. Katės, šunes susirgę ieško sau tam tikrų žolių. Jas nurodo jiems įgimtas instinktas. Žmogus irgi jau tai instinktu, jau tai prityrimu yr susekęs kai kurių augalų gydomąsias ypatybes. Autoriaus tikslas—nurodyti tos ypatybės žmonėms, kad galėtų jomis naudotis susirgę. Jis prisipažįsta ne visus gydomus augalus čia nurodęs. Iš kun. Kneippo žolyno nieko čia nedėjęs, nes Kneippo knygą «Gydymas vandenimi ir augalais», A. Skinderio išmanymu, privalanti turėti kiekviena šeimyna.

Knygelė susideda iš dviejų dalių: pirmoj, bendroj, duodami praktiški nurodymai iš formakopėjos, kaip taisyti vaistai iš augalų, kaip daryti milčiukai, tinktūros, skystimai, mikstūros, emulsijos, tepalai, «plėstrai», kaip visa tai sveriama ir t. t.

Antroj, specialėj, alfabeto tvarka išskaitomos įvairių augalų gydomosios ypatybės, pradedant nuo laukinės aguonos ir baigiant valgomuoju žirniu. Gale pridurtas ligų ir vaistų «greitrodis».

Ar galės žmonės tuo Skinderio «Žolynu» naudotis, labai abejojame. Didžiausia jo yda, tai moksliško griežtumo stoka. Sakysime, skaitytojas, perskaitęs «Žolyne», kad «žirnis dera smilčių iš pūslės ir inkstų varymui», ir jaučiąs savo pūslę esant smiltingą, sumano žirniais pasigydyti. Ieško nurodymų, kaip tai padaryti. «Žolyne» randa tik du žodžiu. «Vartojama skystime» (40). Jam to permaža. Jis ieško nurodymų, kaip tas skystimas iš žirnių padaryti — ir knygos pradžioje 8 pusl. randa šitokį pamokymą:

«Imti pažymėto augalo dalį į nurodytą vandens saiką ir virinti nuo pusės iki dviejų, kartais ir daugiau, valandų, paskui, jeigu nurodyta, vaistą reikia ataušinti ir perkošti per tam tikrą koštuvą».

Kiek skystimui reikia imti žirnių, kiek vandens, knygoj nepasakyta, vadinas, įspėk pats arba klauskis paties autoriaus.

Be žirnio, pūslės ligas dar gydą:

«ajeras, notrelė, beržas, svogūnas, česnakas, kadugys, kvynas, kibis, kimžolė, morkai, kopūstas, nendrės, bruknės ir baltkarklis.

Atatik, jei gudrus, patį tinkamiausį vaistą iš tiekos augalų! Čia didesnė tiespanaša gyvybės netekti, negu visus tuos vaistus išbandyti.

Taigi naudos iš to «Žolyno» skaitytojas neturės, kol jam koks specialistas nenurodys, kokį augalą pasirinkti ir kaip juo gydytis. Kitaip sakant, be «Žolyno» reikalingas ir «ištikimas asmuo» patarėjas bei gydytojas.

2. Autorius čia griauna klaidingą mūsų liaudies nuomonę, kad kūnas tai šlykštus žmogaus priešas. Autoriaus pasakymu, skaistus kūnas yra «labai gražus» ir «šventas», kaip ir pati siela. Reikia tik rūpintis išlaikyti jį skaistų ir sveiką. Tam tikslui ir duodama šioj knygelėj trumpų elementarių žinių iš higienos apie orą, apie kambarių sutvarkymą, šilimą, maistą, vandenį, drabužį, judėjimą ir gimnastiką, miegą ir poilsį, odos, nagų, plaukų, akių, dantų, ausų higienišką laikymą, papuošalų nešiojimą.

Toliau eina specialiai skyriai apie mergaičių «įsirpimą»[1]), apie «meilę ir moterystę» ir apie «auklėjimą ir mokslą».

Straipsnis apie meilę ir moterystę parašytas kilniai, vietomis tikrai poetiškai, o drauge teikia ir labai sveikų patarimų, k. š.:

Retas merginą apgavęs veda ją. Nesiskubink sau išrinktąjį rinkti, nes laikas yra senas mokytojas. Išrinkusi, nesiskubink save atiduoti; jei neturės kantrybės palaukti, — ženklas, kad nebuvo tavęs vertas... Pilnos laimės iš išrinktojo susilauksi tuomet, kad jungtuvių dienoje paims jis tave per visą tavo jaunystę jo laukusią, nepaliestą.

Geriausiu laiku susituokimui autorius laiko 20-25 metai mergaitėms, 27-30 — jaunikaičiams.

---

[1]) Netikusiai čia autorius yra pavadinęs menstruatio laikais; lietuviai turi savo terminą — andrapanės.

Pažymėtinas autoriaus pageidavimas, «kad be gydytojo patarimo nė katra lytis neitų į moterystę». Ypač šiandieną patartina merginoms reikalauti iš savo sužieduotinių mediciniško paliudijimo, kad jie nebuvo užsikrėtę lytiškomis ligomis; labiausiai to reiktų reikalauti iš vaikinų, dirbusių didesniuose miestuose ir tarnavusių kariuomenėje, nes ten labai daug yra sifilitikų.

Autoriaus pastabos apie charakterio auklėjimo svarbą, apie reikalingumą moterims didesnio išsilavinimo, yra visai teisingos.

Ką gi jam (vyrui) duotų ta moteriškė, jei ji pati būtų tušti, kaip jį išlaikytų, kad vyras, nors gardžiausiai sutaisytus pietus pavalgęs, neitų iš namų ieškoti sau dvasios poilsio, kurio jis namieje nerado.

Taigi reikia pilnai pritarti autoriaus šauksmui, kad mokslas lygiai yra reikalingas moteriškei, kaip ir vyrui. Įgijus mokslą, ji net ir neištekėjus galės būti visuomenei naudinga kaipo vaikų auklėtoja, gailestingoji sesuo, gydytoja ir t. t. Visoms suaugusioms mergaitėms ši knygutė būtų naudinga paskaičius.

3. Daug naudingų higieniškų patarimų mergaitėms ir moterims surinkta šioje 3-je knygutėje. Trūksta tik sistematiškumo. Nes pradėjęs nuo gydymosi vandeniu, autorius peršoksta prie įvairių moterų lytinių ligų, paskui grįžta prie mergaičių ir atkartoja maždaug tą patį, ką jau yr pasakęs savo antroje knygutėje (apie vandenį, orą, šilimą, judėjimą, apdarą, maudymąsi, gimnastiką), ir vėl grįžta prie moterų ligų, lydinčių gimdymą. Pažymėtina svarbus patarimas:

Plaučių džiova sergant, negalima tekėti, būtų tai ir savęs ir savųjų užmušimas; arba turint, ar turėjus, biaurią ligą negalima tekėti (28).

Negalima nepritarti ir šiems vyrams skirtiems žodžiams:

Paleistuviai, girtuokliai ir pasmirdėliai pypkioriai neverti geros mergikės širdies (ib.).

Baigiasi knygelė pamokymais, kaip tankiai reikia vaikas penėti, ir 60 įvairių motynoms patarimų.

Kaimo moterys turėtų būtinai šią knygelė atvejų atvejais skaityti, kol mūsų specialistai daktarai išleis geresnių ir moksliškiau rašytų.

4. Laikydamas nešiojimą ir gimdymą fiziologišku procesu autorius mano, kad sveika moteriškė gali pagimdyti kūdikį be jokių skausmų.

Būna, girdi, atsitikimų, kad motynos bemiegodamos, nieko nejusdamos pagimdę, atsibudusios randa kūdikį. Kitos parsineša glėbl iš pievos, kitos iš bažnyčios namo važiuodamos grįžta su lėle» (5).

Mums tai atrodo ne visai tiesa, nes ir pačiam šv. Rašte gimdymas laikoma sujungtas su skausmais. Tik tie skausmai nelygūs: motynos sveikos, gyvenančios natūraliai, mažiau kenčia; liguistos, iškrypusios iš natūralios gyvenimo vagos—daugiau prisikamuoja. Tiems gimdymo skausmams sumažinti autorius duoda įvairių patarimų, imtų, be abejo, iš tam tikrų ginekologijos vadovėlių, ir čia tik savais žodžiais populariai atpasakotų. Ar autorius visa kaip reikiant išdėstė, ar ko nepraleidė, ar neiškreipė, mes spręsti nedrįstame. Tai mūsų ginekologų specialistų dalykas. Iš savo šalies galim tik pažymėti keletą tikrai svarbių patarimų, būtinai žinotinų moterystėj gyvenantiems. Štai tie patarimai bei pastabos.

Nėščia neprivalo perdaug save lepinti. Sunkumas—ne liga. (17).

Paskutiniais sunkumo mėnesiais reikia liauties lytiškų susinešimų, tatai motynai ir jos vaisiui nebūtų gerai (16).

Nėsant sveikam, geriausiai neiti į moterystę (20).

Tėvai, kurie be galo ir saiko lytiškai gyvuoja, dažnai nustoja užveisimo spėkų (23).

Turėję, nors išsigydę, sifilį, džiovininkai dažniausiai savo krauju į kraitį užrašo tas pačias savo ligas vaikams su mažakraujystės ir skrofulų nuošimčiais (23).

Lytiškame gyvenime prisiturėjimas ne tiktai nėra kenksmingas, bet, priešingai, naudingas.

Lytiniame gyvenime moterys tebėra dar didžiausioj vergijoj; joms daroma tuo žvilgsniu didžiausia skriauda, perdaug jos apsunkinama, žudoma (24).

Moterystės kliūčių autorius neliečia. Tuo tarpu ir čia būtų galima daug kas pasakyti ir net pastatyti postulatai naujoms kliūtims įvesti...

Bet ir be to ši knygelė reikia laikyti naudinga. Prikišti galima jai tik kalbos ir rašybos netobūlumas. Pav., autorius visur rašo: tikėimas, miegoimas, geradėystė ir t. t. viet. tikėjimas, miegojimas ir t. t. Savo kalbos netobūlumą jis ir pats savo «Žolyne» pripažįsta, teisinasi tik tuo, jog tai, girdi, «ne kalbamokslis, čia tik patarimai» (4). Kritika tuo autoriaus pasiteisinimu vargiai bus patenkinta.

GEOGRAFIJOS PRADŽIA. Parašyta iš A. Krüberio, S. Grigorjevo, A. Barkovo, S. Čefranovo ir G. Ivanovo. Trečiasis B. Masiulio pataisytasis leidimas. Vilniuje, 1920, 124 psl.

Keturių rašytas, penkto trečią kartą taisytas šis geografijos vadovėlis reikia laikyti vykusiu. Pavadinta jis «geografijos pradžia», iš tikrųjų gi jis yra «geografijon įvadas» ar «įžanga», nes jame teduodamas pamatinių geografijos mokslo elementų popularus išaiškinimas. Taigi kalbama čia apie pasaulio šalis, apie jūrą ir jos dalis, apie žemės paviršių ir jos sudėtį (lygumas, augštumas, kalnus, ugnikalnius), apie žemės vandenis: upes, ežerus, apie žemės pavidalą, jos sukimąsi, jos nelygumus, drebėjimus, apie vandenynus, jų dugną, salas, pusiasalius, jūros įlankas ir sąsiaurius. Toliau kalbama apie orą, klimatą, augalus, gyvulius ir žmogų. Svarbesni dalykai paaiškinama gana dailiais piešiniais. Ypač gražus yra Lietuvos žemėlapis. Pastarame skyriuje duotas supratimas apie žmonių rases, kalbą, tikybą ir valstybinį sutvarkymą. Respublikų pavyzdžiu imta Prancūzija ir Lietuva.

Kalbant apie tikybas, Budos ir Bramos išpažinėjai pavadinta stabmeldžiais. Tai ne visai tiesa. Mahometonai kažkodel pavadinti muchametonimis. Raiskajai pticai duota «Dausos paukščio» vardas, kas irgi ne visai teisinga. Visų mažiausis paukštis pavadinta kolibru, geriau būtų pavadinus kolibriu (kolibris,io), nes taip jis vadinamas kitų tautų. Vardų rašybai galima prikišti nenuoseklumas, nes, pav., rašoma otentotai, Hekla, begemotas, va-

dinas, vienur h paliekama, kitur išmetama, o trečiur pakeičiama garsu g. Papeiktinas B. Masiulis, kad rašo linė viet. linija, bet pagirtinas, kad nevartoja prasimanytų naujų formų Airopa, Eiropa ir rašo po senovei Europa. Vadovėlis mokyklai, ypač dėliai savo gana dailių piešinėlių, labai tinka.

D-ras. A. Fuksas. VENERINĖS LIGOS. 1. Jų eiga. 2 Padariniai. 3. Būdai apsisaugoti. Kaunas, 1921, 32 psl. in-16.

Rusų publicistas Menšikovas kadaisia buvo išsitaręs, kad Rusijoj viešpatauja ne civilizacija, bet sifilizacija. D-ro Fukso brošiūra parodo, kad sifilizacija ima kaskart sparčiau plėtotis ir Lietuvoje. Štai to liūdno fakto įrodymai.

Karo Sanitarijos Valdybos tyrinėjimo daviniai rodo, kad Veneros ligos labai plinta mūsų kariuomenės tarpe. 1919 metų vasario mėnesy bendrame ligonių skaičiuj venerikai sudarė nuošimčio trečdalį (0,32%), o tų pačių metų pabaigoj jų skaičius pakilo iki dviejų su viršum nuošimčių (2, 2%), tai yra padidėjo daugiau kaip 7 kartus. 1919 m. vasario mėnesy sifilitikų bendrame venerikų skaičiuj buvo 9%, o tų pačių metų gruodžio mėnesy jų buvo jau 20 su viršum nuošimčių (20,3%), t. y. padidėjo du kartu. 1920 m. sausio mėn. visų venerinėmis ligomis sergančių bendras skaičius Karo ligoninėj visų ligonių tarpe sudarė 11, 3%, o 1920 m. gegužės mėnesy tas nuošimtis jau pakilo iki 19, 4%. 1921 m. nuo sausio mėn. iki birželio 30 d. į ligoninę priimta 476 sifilitikai ir 367 sergantieji kitomis venerinėmis ligomis. Sakysim, kad pusė tų sifilitikų gydosi antrą kart, tai visgi mes matom dideliausį skaičių (daugiau kaip 200 naujų) susergant sifiliu.

Kadangi venerinės ligos yra apkrečiamos, tatai reikia tikėtis, kad kareiviams pagrįžus namo, ne vienas nuo jų apsikrės, net ir ne lyties santykiavimo keliu, vadinas, gaus tas bjaurias ligas net visai nieko nekaltas būdamas. Tuo būdu venerinės ligos yra baisus priešas, su kuriuo kiekviena visuomenė pri-

valo kovoti. Bet kad ta kova būtų sėkminga, reikia pats priešas gerai pažinti. Tam reikalinga atskira literatūra, o jos, deja, pas mus beveik kaip ir nėra. D-ras Fuksas padarė pradžia išleisdamas savo veikalėlį. Jam už tai pridurą tikrai padėkos žodis. Autorius aprašo tris baisiausias venerines ligas: triperį, gonorėją ir sifilį (brantus). Aprašymai vykę, kad ir trumpi. Tų ligų pasekmės geriausiai atvaizduotos penkiolikoje paveikslų. Kas yr nusikratęs tikybos ir doros principų, kas lytišką susivaldymą laiko prietaru ir viešai, net gatvėse, ragina savo draugus eiti «pas mergas», tam bent tie paveikslai veidų su išpuvusia nosim ir nušašusiu pūvančiu kūnu, rasit, parodys pavojų esant tikrą, ne kunigų ir daktarų išgalvotą.

D-ras Fuksas griauna taipgi plačiai įsivyravusią pirmeiviškame jaunime nuomonę, kad susilaikymas nuo lyties santykių kenkiąs vyro sveikatai. Autorius tiesiog vadina ją klaidinga (27).

Pirmiausias apsikrėtimo kelias tai lytiški santykiai su prostitutėmis. Patenka pas jas dažniausiai vyrai nusigėrę. Taigi autorius teisingai pabrėžia girtuoklystės kenksmingumą, nes girtas žmogus dažnai padaro tai, apie ką blaivas būdamas ir pagalvoti bijo.

Į kovą su venerinėmis ligomis autorius kviečia ne tik valdžią, bet ir visą mūsų visuomenę. Mes nuo savęs pridurtumėm, kad ton kovon turėtų stoti ypatingai kunigai. Jie pas mus laimina moterystes. Bet kokia gali būti laimė moterystėje, jei būsimasis vyras veda dorą, sveiką mergaitę, būdamas pats apsikrėtęs sifiliu! Gimę iš tokios moterystės vaikai esti jau nuo pat užgimimo apkrėsti. Taigi kunigų priedermė: prieš surišant du jaunu žmogu moterystės ryšiais, gerai iškvosti, ar nėra vienas ar kitas veneriku.

Ta pati priedermė dar labiau liečia besirengiančių stoti moterystėn vaikų tėvus. Žinant, kad mūsų kariuomenėje venerikai visai neretenybė, tėvai, prieš leidžiant savo dukterį už buvusio kareivio, būtinai turėtų pareikalauti, kad jis pristatytų daktaro paliudijimą apie savo sveikatą, kad ne tik dabar netur jo-

kios bjaurios ligos, bet ir anksčiau nesigydęs nuo venerinių ligų. Jei tai būtų daroma rimtai ir sąžiningai, tai ne vienas sifilitikas ar exsifilitikas nebegalėtų įnešti kūniško supuvimo į būsimąsias šeimynas.

Daktaras Fuksas padarė ką galėjo, išleisdamas savo veikalėlį. Kunigų ir tėvų priedermė — jį įsigyti ir studijuoti. Naudinga bus ši brošiūra ir jaunimui. Ji būtinai turėtų būti kiekvienoj jaunimo bibliotekoj.

Venerinės ligos pas mus laikomos šlykščiomis ir apie jas viešai kalbėti vengiama. Bet dabar, pavojui padidėjus, metas jau mesti tą seną pruderiją ir imtis energingos kovos su tuo gresiančiu mums kūnišku supuvimu. Čia tyla būtų visai negera byla. Šiandieną nebe metas tylėti. Čia reikia viešai šaukti ir rodyti: jaunime, štai kas tave žudo bei gresia pražudyti!

A. Klimas. LIETUVOS GEOGRAFIJA. Kaunas—Mariampolė, 1923, 72 psl. in-8 maj.

Šis Lietuvos geografijos vadovėlis skiriamas vidurinių mokyklų mokiniams ir apskritai tiems žmonėms, kurie nori geriau savo kraštą pažinti. Autorius duoda iš pradžių trumpą istorišką mūsų krašto praeities apžvalgą ir svarbiausiųjų pastarųjų laikų įvykių paminėjimą. Tikroji Lietuvos geografija teprasideda tik 12 psl. Čia aprašyta Lietuvos paviršius, žemė ir jos turtai: girios, jų žvėrys ir paukščiai, upės, ežerai, Baltijos jūra, klimatas, gyventojai, pagalios žemės ūkis, pramonė, prekyba, susisiekimo keliai ir vyriausiosios valstybės įstaigos.

Po savęs pažinimo visa tai būtinai reikėtų žinoti kiekvienam Lietuvos piliečiui, juoba kad čia surinktosios žinios yra iš tikrųjų labai įdomios. Imkim, pav., kad ir mūsų klimatą. Stebimės šįmet (1923), kad žiemos kaip ir nėra, nes kai kur, pav., Pagiry, po Kalėdų imta laukai arti. Daug kam tai atrodo keista, nepaprasta. Tuo tarpu iš Klimo Lietuvos geografijos sužinome, kad panašių žiemų būta ir seniau. Pav., 1407 metais apie Naujuosius Metus žydėję kai kurie

augalai. 1506 metais sausio mėn. kriaušės ir kiti medžiai žydėję. 1532 m. sausio pabaigoj pradėta laukai dirbti. 1721 metais sausio mėn. buvę sugrįžę gandrai ir kiti paukščiai. Bet būta ir labai šaltų ir ilgų žiemų. Pav. 1557 m. žiema tęsėsi nuo lapkričio pradžios ligi kovo pabaigos. 1640, 1651, 1708, 1709 m. gegužės mėn. jūra dar buvusi užšalusi. 1728 m. šešis mėnesius buvęs rogių kelias. Bet vidutinė metų temperatūra Lietuvoje nėra žema. Ji siekia Kaune 6,6, Vilniuje 6,5, Mariampolėj 7,0, Klapėdoj 6, 7 Reaumure'o gradų.

Būva Lietuvoj ir baisių audrų. Tokia viena audra buvo 1818 m. Ji Prūsijoj suardė 131 bažnyčią, apie 250 malūnų, apie 40.000 įvairių trobesių, užmušė apie 4000 arklių ir kitų givulių

Lietuvoje yra:

ariamos. žemės	22.740	kv.	klm.,	arba	46%
pievų . . .	6.920	»	»	»	14 »
ganyklų . . .	5.930	»	»	»	12 »
daržų, sodybų, sodų . . .	1.530	»	»	»	3,1 »
girių	8.364	»	»	»	16,9 »
netinkamos žemės . .	3.950	»	»	»	8 »

Žemės ūkių yra apie 214.000 .(neskaitant valtybinių dvarų).

Didumo atžvilgiu ūkiai yra tokie:

ligi 11 hektarų			67.196	ūkiai	arba	31,4	nuoš.
nuo 11	ligi 22	hekt.	107.000	»	»	50	»
» 22	» 33	»	26.000	»	»	12,2	»
» 33	» 44	»	5.987	»	»	2,8	»
» 44	» 55	»	1.498	»	»	0,7	»
» 55	» 110	»	3.210	»	»	1,5	»
Daugiau per	110	»	3.000	»	»	1,4	»

Gyvulių Lietuvoje esama:

arklių apie	46.000
galvijų »	950.000

avių ir ožkų 750.000
kiaulių 1.600.000

Nemažiau įdomios žinios ir apie mūsų pramonę. Mes čia pažymėsim vien, kokių pramonės įmonių pas mus yra daugiausia ir kokių mažiausia. Daugiausia yra malūnų — 1149 (vėjo 513, vandens 443, garo 193); toliau eina karšyklos — 280, kepyklos — 188, lentpjūvės — 165, odų dirbtuvės — 123, kalvės ir šaltkalvės — 93, limonado ir min. vandens dirbtuvės — 87, laikrodžių taisymo dirbtuvės — 87, aliejaus dirbtuvės — 84, elektro stotys = 79 ir t. t. Mažiausia yra kaulinių miltų ir klijų dirbtuvių — tik 1, bet ir ta nūn yra užsidarius. Toliau eina kvepalų dirbtuvės — 2, degtukų, šiaudelių ir medinių vinučių dirbtuvės — 3, optikos dirbtuvės — 3, tiek pat yra litografijų, rūkomojo popieriaus dirbtuvių; kavos, cikorijos d-vės — 4, stiklo — 4, koklių — 4, popieriaus — 5 ir t. t.

Pačių lietuvių Lietuvoje autorius tepriskaitė tik 1. 788.750 arba 76,5%

Žydų esą	247.500	»	»	arba		11	%
Lenkų	46.900	»	»	»	»	2,2	»
Aplenkėjusių liet.	45.090	»	»	»	»	2	»
Gudų (baltarusių)	27.000	»	»	»	»	1,2	»
Vokiečių	33.150	»	»	»	»	1,2	»
Rusų	22.500	»	»	»	»	1	»
Kitų tautų	36.000	»	»	»	»	1,6	›

Dabartinis Lietuvos plotas siekia 50.000 kv. kilometrų su 2.250.000 gyventojų. Klaipėdos kraštas tur 2.500 kv. klm. su 140.000 žmonių; lenkų okupuotas Vilniaus kraštas 25.000 kv. klm. su 1.110.000. Tuo būdu matom,kad Klaipėdos kraštas tiek savo ploto didumu, tiek gyventojų daugumu nepasižymi. Jo visa svarba tik ta, kad per jį Lietuva tegali pasiekti jūrą.

Trumpai tarus, Klimo «Liet. geografija» yra lyg mažytė enciklopedija, kurios kiekviename puslapy galima rasti įdomių įdomiausių žinių apie Lietuvą. Viena, ko tai enciklopedijai trūksta, tai Lietuvos

gamtos grožio aprašymo. Šis klausimas Klimo visai nepaliestas. O tuo tarpu šiandieną geografijos moksle reiškiasi nauja srovė, kuri kaip tik stengias įvairių kraštų gamtos grožį apibūdinti. Tos srovės žymiausis atstovas yra Sir Fr. Younghusband'as, išleidęs nesenai tuo klausimu dailų veikalą, vardu: Das Herz der Natur. Leipzig, Brockhaus, 1922. Patartumėm gerb. autoriui šį veikalą pasiskaityti ir naujame savo L. geografijos leidime pridurti naują straipsnį apie Lietuvos gamtos grožį. Bet ir šį pirmąjį leidimą mielai visiems rekomenduojame. Jis yra dailiai išleistas, papuoštas gražiomis ilustracijomis ir Lietuvos žemėlapiu.

V. Ruokis. ANALIZINĖ CHIMIJA. (Kokybinis analizis.) Tilžėje, 1922, 440 psl. in-8.

Ši knyga yra išleista Žemės Ūkio ir Valstybės Turtų Ministerijos Švietimo Skyriaus. Išleista dailiai, tik nežinia delko visa surinkta kursyvu. Panašių leidinių kitomis kalbomis iki šiol neteko matyti.

Autorius sakosi pasinaudojęs žiniomis, surinktomis Freadwell'io, Menšutkino. Kiek žinau, Menšutkinas yra profesoriavęs prieš 20 metų, todel jo sustatytasis analizinės chemijos vadovėlis yra gerokai pasenęs. Žinių apie naujausius išradimus chemijos srity, pav., apie radijų, polonijų ir kitus radioaktyvius kūnus jame, matyt, nebuvo; jų nerandam ir Ruokio vadovėly. Tai labai keista, atsižvelgiant į tai, kokią didelę rolę vaidina radioaktyvūs kūnai šiandieninėje fizikoj ir chemijoj. Naujoj laidoj tas trūkumas būtinai reikėtų pašalinti.

Autorius savo mokslą vadina chimija ir to pavadinimo laikos įsikibęs, nors tai yra gryniausias rusicizmas. Vakarų Europoj jis visai nežinomas, nes vokiečiai vadina tą mokslą chemie, lenkai chemija ir t. t. Bet Ruokiui, išėjusiam rusų mokyklą, patiko chimija ir jis ją, lyg ką gera, bruka savo klausytojams.

Rusų «zakon» Ruokio vadovėly išverstas «tiesa» (chiminiai veikiamų masių tiesa). Bet tiesai atatinka rusų «istina», o ne «zakon». Mūsų išmanymu, čia labiau tiktų terminas dėsnis.

Iš rusų olovo autorius pasidarė alavą. Žmonės tą žodį senai yr sutrumpinę į alvą. Slg. liaudies dainą:

Einam mudu pro kamarą...
Kas kamaroj šneka?..
Alvytėlė 'uzbonėlį
Pasiritus plaka...

Taigi ir moksle alvas būtų kur kas geresnis už autoriaus «alavą».

Vietoj gyvoj kalboj vartojamo uksuso bei acto, vadovėlyje įvestas lotyniškasis acetas. Teorijos atžvilgiu jis geras, bet būt galėjęs likti ir senas uksusas ar uksus.

Autorius rašo metalas, lantanas, chloras, fluoras, bet polius, liuminiscencija. Šis nenuoseklumas rašyboj išaiškinamas vien tuo, kad taip rusai taria. Bet pripažinti rusų tarimas privalomu mūsų kalboj nėra jokios racijos.

Nėra nuoseklumo ir kitur. Pav., autorius rašo ammonis su dviem m, o disocinti su vienu s. Reikėjo jau ko nors vieno laikytis.

Ruokio vadovėly pilna tokių posakių: «gulasi milteliai», «šis junginys gaminasi deginant sausą natrį» ir t. t. Jie visi yra gryni rusicizmai.

Lietuvis pasakytų gula, leidžias, sėda milteliai, junginys gaunama deginant natrį ir t. t.

Taigi kalbos atžvilgiu Ruokio vadovėlis yra nepertobūlas. Daug kas jame reiktų taisyti.

Apie patį mokslo išdėstymą reiktų plačiau pakalbėti. Bet tai specialio gamtamokslio žurnalo uždavinys. Kaip teko iš šalies girdėti, toks žurnalas žada netrukus pasirodyti. Duok, Dieve, kad tai kuo greičiausiai įvyktų.

Pranaičių Julė. IŠ KELIONĖS PO EUROPĄ IR AZIJĄ. Philadelphia Pa, 1914, 370 psl. in-8.

Būtų netiesa pasakius, lietuvius nemėgstant keliauti. Nes argi mūsų broliai nėr pasiekę ne tik Angliją, Škotiją, Š. Ameriką, bet ir Afriką, Australiją, Braziliją, Argentiną ir kitus tolimiausius pasaulio kraštus. O tai juk įvyko ne kitaip, kaip per tam tikras keliones. Taigi del keliavimo lietuvių mielai keliaujama, bet, deja, tų kelionių aprašyti beveik visai nesirūpinama, taip kad kelionių literatūros pas mus kol kas kaip ir nesama. Kur kitur nuo kelionių aprašymų linksta knygynų lentynos, mat, tie aprašymai mėgiama suaugusių, o dar labiau jaunimo; pas mus, deja, ne tik nerasi aprašytų kelionių į Rymą, į Šv. Žemę, bet net ir į artimiausiuosius Lietuvai Latvių, Rusų, Lenkų kraštus. Vienintelis aprašymas kelionės į Ameriką — tai kun. Tumo: Ten gera, kur mūsų nėra. Kaunas, 1912, 224 psl. in-16. Jis, jei neklystam, ir bene bus tik pirmutinis pas mus kelionių literatūros veikalas.

Į du metų po jo yr išėjus augščiau nurodytoji daili ir dideliai įdomi Pranaičių Julės knyga. Autorė yra a. a. kun. J. Pranaičio sesuo. Tarp mūsų moterų vargiai berasime kitą, kuri būtų tiek pasaulio apvažiavusi. Čia ji tikrai pasirodė neatsilikusi nuo savo keliauninko misionieriaus brolio. Iš tikrųjų, kuri iš mūsų moterų turėtų tiek drąsos, kad iš Amerikos Philadelphijos Pa pasiryžtų plaukti per okeaną į Prancūziją, o iš čia per Belgiją ir Vokietiją, apsistojus kokiam laikui Lietuvoj, traukti toliau Rusijos žemėmis ir Azijos tyrlaukiais į tolimą Taškentą pas savo brolį. Ir kad jau būtų čia kelionės galas, toli gražu — ne. Paviešėjus kiek laiko Taškente, mūsų keliauninkė vyksta į Samarkandą, aplanko Chyvą, Bucharą, Mervą, Užkaspiją, Krasnovodską, perplaukia Kaspijos jūrą, aplanko Bakų, Tiflisą, iš čia kariškuoju keliu per Kaukazo kalnus patenka Vladikaukazan, iš kur per Dono Rostovą, Maskvą, Tverių atsiduria Petrograde, ir vėl per Lietuvą grįžta atgal į Ameri-

ką. Ir ne tik tą milžiniškąją kelionę autorė yr laimingai atlikus, bet, kas daug svarbiau, ją puikiai ir gyvai savo knygoje aprašius. Tuose aprašymuose pažymėtina du dalyku: vienas — aplankytų kraštų gamta, klimatas, gyventojai, jų papročiai, istorija ir kitkas, antras — tai pačios autorės pergyvenimai. Šios pastarosios vietos knygoj bene bus tik pačios gražiausios. Autorė visur pasirodo karšta patriotė lietuvaitė. Ji energingai kovoja, kol priverčia Montligeono prancūzes vadinti save lietuvaite Jai tai galop pavyksta, ir visi ją nuo to laiko kitaip nevadina, kaip «la petite Lithuanienne». O atsitikimas aprašytas 32-am psl. parodo tokį autorės valios tvirtumą, jog vargiai panašaus berastum net pas senovės Romos matronas. — Tas pat žymu ir iš autorės martirologijos Petrograde Šv. Katrynos pensione, kur ji del savo lietuviškos maldaknygės ir savo lietuviško nusistatymo tautybės atžvilgiu gavo iškentėti tikrą pragarą, ujama savo draugių ir mokytojų lenkių, kaipo atkakli «pagoniškos» lietuvių kalbos mylėtoja. Ir jei ji tame lenkystės pragare neprarado savo tautystės ir tikėjimo, tai vien del to, kad turėjo Akademijoj brolį kunigą ir vieną kitą pažįstamą lietuvį inteligentą. Autorės papasakotieji dalykai apie šv. Katrynos pensioną—yra visai nauji ir maža kam težinomi, o betgi be galo įdomūs. Jau del jų vienų vertėtų ši knyga perskaityti. Bet Petrogradiškiai epizodai toli gražu nėra vieninteliai. Jie pasikartoja visur, kur tik lietuviai susiduria su lenkais. Autorė randa juos ir tolimame Taškente ir kitur. Kaipo karšta lietuvaitė, autorė visur ieško lietuvių, ir kur tik jų suranda bent vieną, mielai savo pasakojimuose neužmiršta paminėti.

Iš kitos šalies, autorė moka žiūrėti į pravažiuojamus kraštus, miestus ir žmones ir pagauti įdomiausias jų žymes. Ką autorė sako apie Prancūzijos muitinių netvarką, apie miestų nešvarumą, tai tikra tiesa; mes ir patys esam dalinai tai matę. Bet Vakarų Europai nedaug vietos tepaskirta knygoj: kur kas di-

desnę jos dalį užimą Azija ir Rusija. Aprašymas uragano Azijos tyruose, žemės drebėjimo Taškente ir kitokių anų kraštų įvairenybių palieka skaitytojyje gilaus neišdildomo įspūdžio. Pav., kas gal užmiršti kad ir šitokį vaizdelį:

Tiflise priešais Londono viešbutį viešajame darže su nemaža nuostaba pamačiau V. Jėzaus didelę stovylą parėdytą gruzinų burka, tunika, sidabriniais kilebi ant krūtinės, su žaliu diržu, prie kurio kabo kaukaziškas brauningas ir durklas. Kojos apautos ilgaauliais batais, kuriuosna sukištos plačios mėlynos kelnės, užleistos ant blauzdų. Ant galvos užmauta augšta kailinė kepurė. Tokią Sūnaus Dievo parodiją gruzinai laiko dide šventenybe (234).

Panašių keistenybių gyvenimo santykiuose, vietos papročiuose, kalboj ir pažiūrose — autorės veikale yra didelė daugybė. Geografijos mokytojai būtinai turėtų savo mokiniams rekomenduoti tą dailiai parašytą ir, be to, dar puikiomis ilustracijomis papuoštą knygą kaipo tam tikrą įdomią ir naudingą geografijos chrestomatiją. Bet ji nemažiau tinka ir suaugusiems paskaityti, nes skaitoma lyg įdomiausia apysaka.

Kalba, apskritai tarus, daili ir įvairi; tik kai kur pasitaiko joj vienas kitas amerikanizmas, k. š. gerbuvis viet. gerovė, kultuotis v. kultūrintis arba kultūrėti ir k. Bet jų nedaug, ir jie dingsta kaip dulkės prieš tikrą paties veikalo grožį. Kad ir išleistas 1914 m., jis ir šiandien nė kiek nėr pasenęs.

PEDAGOGIJA.

1. ŠVIFSA TAI GALYBĖ. Naujas elementorius ir pirmieji skaitymėliai. Trečia pataisytoji laida. Sustatė Ilgūnų Jonukas. Kaunas, 1918, 48 psl. in-8.

2. A. Jakučionis. KELIAS Į ŠVIESĄ. Skaitymo ir rašymo mokslas. 4-ji laida. Vilnius, 1918, 64 psl. in-8.

3. Kl. Skabeika. KAS SKAITO RAŠO — DUONOS NEPRAŠO. Trečioji laida. Apie 400 piešinių. Maskva, 1916, 96 psl. in-8.

4. Kl. Skabeika. ELEMENTORĖLIS. PIRMIEJI ŽINGSNIAI. Petrapilis, 1916, 32 psl. in-8.

5. Esmaitis. SAKALĖLIS (elementorius su skaitymėliais). Voronežas, 1918, 76 psl. in-8.

6. Marčius Rutinas. ŽINYNĖLIS. Knygos mąstyti. Voronežas, 1918, 80 psl. in-8.

7. Murka. LIELUVIŲ KALBOS VADOVĖLIS. Įžengiamoji dalis. Petrapilis, 1917, 55 psl. in-8.

8. J. Murka. LIETUVIŲ KALBOS VADOVĖLIS. Vidutinioji dalis. Voronežas, 1917, 176 psl. in-8.

9. J. Murka. VAIKŲ DARBYMEČIUI. Skaitymai pradedamajai mokyklai (Mokomoji dalis). Petrapilis, 1917, 352 psl. in-8.

10. MŪSŲ DIRVA. Skaitymo knyga liaudies mokyklai tretiems metams. Sutaisė M. Vasiliauskas ir J. Matulevičius. Antra pataisytoji laida. Kaunas, 1918

11. S. Čiurlionienė. LIETUVIŲ LITERATŪROS ISTORIJOS KONSPEKTAS. Voronežas, 1918, 50 psl. in-16.

12. S. Čiurlionienė. LIET. LITER. ISTORIJOS KONSPEKTO CHRESTOMATIJA. Voronežas, 1918, 88 psl. in-8.

Pastarais dvejais trejais metais mūsų pedagogiškoji literatūra žymiai padidėjo. Gaminti ją suskato ir tėvynėj likusieji, ir Rusijon išbėgusieji mūsų pedagogai. Jie matė mūsų mokyklų skaičių diena iš dienos vis augant, taigi gerai numanydami, kad mokymas be vadovėlių negali būti pasekmingas, ir griebėsi juos tverti. Tos kūrybos vaisiumi ir yra augščiau padėtasai veikalų sąrašas. Norintiems žinoti, ko jie verti, paduodame žemiau trumpą kritišką apžvalgą kiekvieno iš jų atskirai.

1. Ilgūnų Jonuko elementoriuje skaitymo mokslas eina paraleliai su rašymo mokslu: tam tikslui nuo pat pradžios šalia spausdintų raidžių dedama greta ir rašomosios raidės. Tas pat daroma ir su žodžiais, ilustruotais piešinių: dešinėj jų pusėj dedama spausdintomis raidėmis piešiniui atatinkąs vardas ir apačioj tas pat vardas išreiškiama rašto raidėmis. Autoriaus išmanymu, šiuo būdu lengviausiai vaikai išmokoma dailiai skaityti ir rašyti. Visa skaitymo ir rašymo teorija užima 25 psl., likusioji dalis (nuo 25 lig 48 psl.) pavesta skaitymo praktikai. Šią antrąją dalį sudaro trumpučiai eilėmis ir proza parašytieji «skaitymėliai.» Parinkti jie labai sumaningai; jų įvairumas labai didelis. Jų tikslas suteikti vaikams žinių apie tėvynę, apie naminių gyvulių naudą, o drauge ir sužadinti vaikų širdyse gerų jausmų: teisingumo, gailestingumo, artimo meilės. Visa parašyta trumpais sakiniais, suprantamais vaikams žodžiais, tikrai pedagogiškai. Taigi šis veikalėlis reikia laikyti vienu iš geriausių. Prikišti galima vien piešiniai, — kurių dauguma yra nusitrynę, neaiškūs ir nepergeriausiai padaryti. Leidžiant naują laidą būtinai reiktų duoti ir nauji piešiniai labiau atatinką mūsų gamtai ir, gyvenimui.

2. Jakučionies «Kelio į šviesą» metoda ta pati kaip ir Ilgūnų Jonuko elementoriuje, tik čia daugiau duota rašto pavyzdžių. Daugiau taipgi ir vaizdelių, bet jų dailumas nekoks. Kai kurie, k. š., beržo 12-me pusl., mėsos 31-me ir k., yra visai neaiškūs. Skaitymo teorija užima čia 54 psl., skaitymėliams tepalikta tik 10 psl., t. y. vos 1/6 visos knygutės dalis. Turinio atžvilgiu parinktiems skaityti dalykams irgi daug ko trūksta. Kai kurie pertrumpi ir lig nebaigti («Onytė», «Kaziukas,» «Elzytė ir ežys»); vargiai jie galės sužadinti vaikų susidomėjimą ir prie skaitymo patraukti. «Dainelėj» (61) minima seselės vainikėlis, miglelės užkristas, ir seselės pasiaiškinimas. Dalykai vaikų amžiui visai neatatinką. Viršelyje padėtos keturios eilutės su parašu A. Jak-

štas, nors šis autorius niekad nėra tų eilių rašęs. Ir aplamai visame elementoriaus sustatyme nežymu didelio rūpestingumo. Sudėta kas pakliuvo. Paviršutinis pavidalas irgi prastokas, popierius melsvas, spauda vietomis neaiški. Nors viršely ir pažymėta, kad tai esąs «Ketvirtasis leidimas,» bet gerumo šis elementorius nėra pergeras; naudotis juo tegalima vien geresnių neturint.

3. Kl. Skabeikos norėta duoti platus, pilnas, sistematiškas skaitymo mokslas. Kad tas sistematiškumas vaikams nebūtų nuobodus, autorius stengės savo teoriją paįvairinti piešiniais. Tam tikslui įdėjo jų čia apie 400. Tiek vaizdelių, žinoma, užėmė daug vietos; elementorius išėjo storokas (96 psl.) ir brangokas. Tiesa, tie piešiniai kai kur daug vaikui ką paaiškina, pav., skirtumą tarp kojos, letenos, pusnagės ir nagos (37), arba tarp vikšro, lelytės ir plėštakės (54); kitur jie teikia vaikui praktiškų nurodymų, pav., kaip adresuoti ir rašyti laiškai (96) ir tt. Bet aplamai tariant, yra čia ir visai nereikalingų vaizdelių, atkartotų net po dukart (pav., klumpių 44-me ir 57-me psl., vaiko ir šuns 46-me ir 58 psl.). Kitur vėl parašai neatainka piešiniui. Pav., 29-me psl. nupieštas l o v i s, o parašyta g e l d a, 52-me po p u o d o vaizdeliu parašyta č e r p ė; 61-me nupiešta r a š a l i n ė, o padėta parašas — r a š a l a s. Dar kitur padėta parašai su praleistomis raidėmis, kurias pats vaikas turi įspėti. Daugelyje vietų vaikai gal tai ir sugebės padaryti. Bet kai kur net ir inteligentui sunku bus tas uždavinys išgliau yti. Pav., 53-me psl. nupiešta b l o k a s, o po juo parašyta- skrie—elis. Kokia čia raidė praleista, težino nebent vienas Sk.,kurs tą technišką terminą iš kažkur yr ištraukęs. Yra elementoriuje žodžių grynai žemaitiškų, pav., b l e z d i n g a, k u i s i s, kurie vaikams augštaičiams bus nesupranta. Kitur pasitaiko polonizmų, pav., «liktarna» (53), «leika» (21). Netrūksta ir spaudos klaidų, pav., 8-me psl. atspausta lasa viet. laša.

Apskritai tariant, skaitymo teorijoj yra nereikalingo balasto, dėliai to ji išėjo neproporcionaliai ilgə, užima ištisus 66 pusl.; tuo tarpu praktikai, skaitymėliams tepalikta vos 30 psl. Tai mažoka, nors turinio atžvilgiu įdėtiesiems čion dalykėliams nieko negalima prikišti. Ypač gražūs pasakojimėliai «Motyna ir vaikas,» «Geras broliukas,» «Vaikas ir paukštelis,» «Katė teisme». Šis pastarasai tiesiog puikus. Jis vertėtų duoti vaikams suvaidinti Kalėdinių eglelių vakarėliuose.

Atsižvelgdami į visa, kas augščiau išdėta, Kl. Sk. elementorių laikome naudingu leidiniu; jis būtų galėjęs būti dar geresnis, jei jame nebūtų augščiau nurodytų jeibių.

4. Šį elementorėlį autorius sakos išleidęs «vaikams, kurie negali mokyklos lankyti» ir apskritai «visiems vaikams, kurie neišsigali pirktis sau didesnio elementoriaus». Tam tikslui autoriaus parinkęs reikiamosios medžiagos iš savo platesniojo elementoriaus kuo trumpiausiai, bet draug negadindamas pačios sistemos. Taigi čia randame tą pat planą, tuos pat gražesnius vaizdelius ir tuos pat skaitymėlius, kaip ir pilname elementoriuje, tik su žymiais praleidimais. Tuo būdu sutrumpintas skaitymo mokslas ne tik nieko nėra nustojęs, bet dar, galima sakyti, žymiai paaiškėjęs. Todel, mūsų išmanymu, šie «Pirmieji žingsniai» galima duoti kiekvienam vaikui, ar jis mokosi namie ar mokykloj. Iš jo vaikai greičiau išmoks skaityti negu iš didžiojo delto, kad čia nėra ano nereikalingo balasto, kuriuo be reikalo primurdytas didysis.

5. Esmaičio «Sakalėlis» skirias nuo kitų tuo, kad jame skaitymėliams pavesta vietos daug daugiau negu skaitymo teorijai. Antra to elementoriaus ypatybė — tai jo tautiškumas. Skaitymams parinkta daugiausia liaudies dainos, pasakėlės, mįslės. Tautiškumą begaudydamas autorius prikišo vietomis ir tokių dalykėlių, kurie vaikams bus visai nesuprantami, pav., «Čiuto» (39), «Lylia» (33) arba dainelės: «Oželi,

oželi, tu cinaragėli (?), kur tu palikai cino cibukėlį» (32), «Apuokas-ratuokas» (27) ir k. Tarp netautiškų straipsnelių yra irgi silpnokų (pav. «Aldutė». «Gaidys ir vištos», «Vincukas» ir k.). Užtat išorinei «Sakalėlio» pusei nieko negalima prikišti; popierius storas, dailus, raidės didelės, ryškios, šriftas labai įvairus, formatas in-8 majori, visa tai daro malonaus įspūdžio. Netrūksta ir vaizdelių. Jų dauguma imta iš didžiojo Skabeikos elementoriaus. Klišės atmušta gana gerai. Be reikalo tik tie patys vaizdeliai dėta po kelis kartus (pav., ožio 32-m ir 57-me psl., lapės 11-me, 19-me ir 64-me, rūmų 8-me ir 12-me ir t.t.). Išsiplatinti šiam elementoriui kliudys jo perdidelė kaina.

6. Rutino «Žinynėlio» tikslas «bendrai lavinti vaikų proto ir sielos pajėgos ir drauge teikti žinių apie aplinkinius daiktus». Bet nepamiršta taipgi ir «tesioginis skaitomųjų knygų tikslas—mokyti gimtąja kalba skaityti ir rašyti». Rinkdamas medžiagą autorius sakosi vadovavęsis «Amerikos skaitymo knygomis». Skaitymų įdėta čia neperdaugiausia, iš viso 60. Jų dauguma paliečia gamtą: augalus, gyvulius, orą ir jo apsireiškimus, vandenį ir jo atmainas, įvairius žemės kraštus ir t.t. Dorinančių vaikų širdį, žadinančių gerus jausmus pasakojimų tėra čia vos vienas kitas («Tėvų ir brolio meilė» (75), «Geras sūnus» (45). Knygelė papuošta neblogais piešiniais, parašyta nebloga kalba, taigi galima vartoti mokyklose kaipo skaitymo knygą vaikams, baigusiems elementoriaus mokslą.

7. «Įžengiamojoj Lietuvių kalbos vadovėlio daly» J. Murka moko vaikus atskirti balses nuo priebalsių ir dvibalsių, kietąsias bei plačiąsias priebalses nuo minkštųjų bei siaurųjų, duoda supratimą apie žodžių skiemenis, parodo skirtumą tarp balsių e ir ė, i ir y, aiškina didžiųjų raidžių vartojimą žmonių ir vietų varduose, pereina trumpai asmenavimų ir lankstymų teoriją, nurodydamas galūnių rašymo būdą ir t.t. Visa tai ilustruota daugybe pavyzdžių, neužmiršta taipogi ir atskirų «darbų», kuriuos vaikai patys nudirbdami

kartu galėtų visas tas gramatiškas taisykles nuodugniai išmokti ir atmintin įsikalti. Vadovėlis sustatytas remiantis panašiais rusų kalbos vadovėliais. Jei jis išėjo ilgokas ir sunkokas, tai čia ne tiek J. Murkos kaltė, kiek mūsų nelemtos jablonskinės rašybos su trejopu i (i, į, y,), trejopu u (u, ų, ū,) ir kitais niekam nereikalingais filologiškais galvosukiais, kurie mokyme užima be galo daug laiko.

8. Savo vidutiniojoj lietuvių kalbos vadovėlio dalyje tas pats autorius aiškina pamatinius sintaksės dalykus. Tam tikslui duoda supratimą, kas yra sakinys ir jo dalys — veiksnys ir tarinys, kas yra sakiniai trumpieji ir pilnieji; kokios yra pilnųjų sakinių dalys, kas yra pažyminys, papildinys, aplinkiniai žodžiai; toliau eina rašomųjų ženklų (klaustuko, šauktuko, skliaustelių ir k.) teorija. Nuo 135 nežinia delko atkartojama skiemenų ir garsų teorija, kuri užtektinai buvo išdėta pirmoj įžengiamoj daly. Taigi vėl kalbama apie balses, priebalses ir dvibalses, apie minkštumo ženklelį, apie skirtumą tarp **i** ir **y**, **u** ir **ū**, **e** ir **ė**, vėl grįžtama prie asmenavimo ir lankstymo galūnių parodyti, kur rašoma nosinės. Nuo 27 § imama nagrinėti kalbos dalys: daiktvardžiai, būdvardžiai, jų atmainos skaičiais ir linksniais; toliau eina skaitvardžiai, įvardžiai ir veiksmažodžiai su visomis savo atmainomis skyriais, laikais, asmenimis, dalyviais ir t.t. Galop aiškinama prielinksniai, sąjungos, jausmažodžiai ir duodamas supratimas apie įvairias sakinių rūšis (pagrindinį, šalutinį, sujungtinį). Visa tai išdėstyta ne sausai, bet pasigaunant tam tyčia «parinktų skaitymėlių, uždavinių, «pratimų», «pasakėčių», ir net piešinių. Darbo padėta daug, norėta vaikams kalbos mokslas padaryti lengvas, prieinamas, bet... iš didelio rašto išeita iš krašto, ir del nereikalingo balasto daugybės padaryta gramatiškos taisyklės sunkiai atmenamos ir beveik neišmokstamos. Taigi vaikams šis vadovėlis, mūsų išmanymu, visai netinka. Juo tegalės naudotis nebent patys mokytojai, ypač dar neįgudę ir gerai nežinantys, kaip liet. kalbos pamokos tinka-

mai sutvarkyti. Vaikams reikėtų visai kitokio vadovėlio, parašyto trumpai, aiškiai, laikantis sintetiško metodo, o ne analitiškojo, kaip čia. Galop ir šio vadovėlio kaina kaimo vaikams yr neprieinama.

9. Rašydamas savo «Vaikų darbymečiui» tas pats autorius yr norėjęs apimti vienoj knygoj visą tolesnį pradedamosios mokyklos kursą. Gerai numanydamas, kad mokykla privalanti ne vien vaikų protą šviesti, bet ir širdį tobūlinti, jis šį savo veikalą ir paskirstęs į dvi dali: auklėjamąją ir mokomąją; pirmosios tikslas lavinti «širdis be proto», antrosios, «protas be širdies». Deja, pirmosios bei auklėjamosios dalies mums nepavyko gauti, taigi apie ją ir negalime čia nieko pasakyti; antroji gi, kaipo mokanti, vien apie mokslo dalykus ir tekalba. Tų mokomųjų dalykų čia primurdyta tokia daugybė, jog vargiai begalės vaikai tai išmokti per 3 metus. Nes ir ko čia nėra: ir etnografija, ir kosmografija, ir meteorologija, ir chemija, ir anatomija, ir fiziologija, ir zoologija, ir botanika, ir mineralogija ir net preistorija—visa paliesta, o kai kurie dalykai net ir plačiau bandyta išdėti. Pav., iš etnografijos paduota žinių ne tik apie rusus (neišskiriant Turkestano ir Sibiro), bet ir apie suomius, latvius, vokiečius, prancūzus, danus, italus, anglus, indėnus ir net japonus! Naudingumo tos žinios, be abejo, naudingos, tik bene perdaug jų mūsų pradžios dviklasėms mokykloms. Nebent autorius būtų turėjęs galvoje naują pradžios mokyklų tipą su 4—5 metų kursu, tuomet, žinoma, būtų kas kita. Be medžiagos apstumo autoriui, matyt, labai rūpėjo ir kalbos grynumas. Tam tikslui jo naudotasi naujausiais jablonskinės filologijos išradimais. Šiuo atžvilgiu autorius pasirodė labai pažangus: jo perkeista ne tik «linija» į «linę», «orkanas» į «urkaną» ir t. t., bet net ir iš naujosios chemijos tėvo Lavoisier'o pasidaryta kažkokia Lavuazija (158). Abejojame, ar ir pats Rygiškių Jonas pripažintų šią metamorfozę teisėtą. Mokytojams patartumėm į šiuos J. Murkos

naujadarus žiūrėti kritiškai ir nesiskubinti vaikams primesti.

10. Išleista pirma kartą 1907 m. ši skaitymo knyga buvo per 10 metų vartojama lietuviškose mokyklose. Jos turinys kritikos pripažintas visai atatinkančiu savo tikslui. Kiekvienas įdėtas ton knygon straipsnis ar eilės parinktas tikslingai, atsižvelgiant į pedagogijos reikalavimus: vieni aiškina mokiniui gamtos apsireiškimus, antri duoda pažinti savo kraštą bei jo praeitį, treti žadina jaunose vaikų širdyse gerus jausmus ir t.t. Prikaišiota «Mūsų dirvai» šis tas kalbos ir rašybos atžvilgiu, o taip pat ne viena spaudos klaida. Šioje naujoje jos laidoje to viso stengtasi išvengti. Kalba ištaisyta ne vien prozos straipsniuose, bet ir eilėse, korektūra išvesta kuo rūpestingiausiai. Vienas kitas mažesnės vertės dalykas, atsimainius aplinkybėms, yra apleistas, istoriški straipsniai perdirbti ir sutrumpinti, bet paties veikalo vertės tomis pataisomis nė kiek nesumažinta. Taigi ir tikimės, kad ši nauja «Mūsų Dirvos» laida, būdama įvesta lietuviškosna mokyklosna, duos naudos dar daugiau, kaip išsibaigusioji senoji.

11. Čiurlionienės «Liet. literatūros istorijos konspekto» tikslas yra «vienu žvilgsniu apimti tai, kaip radosi, kaip augo ir plėtojosi Lietuvoje spausdintasai žodis, kokioms idėjoms tarnavo, kokio tobūlumo pasiekė grožės srityje». Tačiau neaplenktas čia ir gyvasis žodis, apsireiškęs «tautos kūryboj», jos dainose ir pasakose. Tam dalykui pašvęsta net 15 pusl., t. y., trečia viso «Konspekto» dalis. Tikroji liet. literatūros istorija teprasideda tik nuo 16 psl. ir išdėta autorės labai konspektyviai. XVI-am šimtmečiui paskirta vos puspenkto pusl., XVII-am nepilnu du, XVIII su Duonelaičiu — 4, likusioji dalis nuo 26 lig 48 pusl. XIX-jam. Šiame pastarame Poškai teko 1 pusl. Daukantui 4, Valančiui 4, Baranauskui nepilnu 2, «Aušrai» 3, Kudirkai 3, Pietariui 2 ir galop «Žodžiui į skaitytoją» 3. Tai ir viskas. «Žodyje į skaitytoją» profesoriškai pasakyta, kad «tikroji meno li-

teratūra» teprasidedanti «poeto teosofo Vydūno veikalais ir didelio masto liriku Vincu Krėve». Bet ir tai tik tada tebūsią galima dėti į literatūros istoriją, kai tie veikalai būsią kritikos išnagrinėti ir jų vertybė meno srityje išaiškinta. Visa mūsų literatūra lig galo XIX š. teturi svarbumo tik mums patiems. Pabaigoj autorė graudoja, kad «mes savo rašytojus ar perdaug garbiname, ar visai jų kainoti nemokame». Čia rašytoja yr pasakius daug tiesos — ir belieka tik pagailestauti, kad jos «Konspektas» kaip tik faktiškai ir patvirtina aną augščiau paminėtąjį jos pačios aforizmą. Kaip kitur, taip ir savo «Konspekte» jį gan aiškiai yr parodžius savo vienašališkumą, praleisdama nepaminėjus tokius svarbius mūsų tautiško žadinimo organus, kaip «Apžvalgą», «Žinyčią» bei «Dirvą-Žinyną» ir net prūsinį kun. Tumo «Tėvynės Sargą». Įdėti tai «Konspektan» sukliudė ne vietos stoka, bet aiškus autorės partyvumas. Dėliai to šis veikalėlis net ir kaipo mūsų literatūros istorijos «Konspektas» neatatinka savo tikslui ir nepatenkina mūsų mokyklų reikalavimo.

12. Tik ką minėtojo «Konspekto» papildymu yra ši tos pat autorės «Chrestomatija». Čia paduota trumpesnės bei ilgesnės ištraukos iš veikalų Mažvydo, Bretkūno, Daukšos, Širvydo, Duonelaičio, Poškos, Stanevičiaus, Strazdelio, Daukanto, Valančiaus, Baranausko, Basanavičiaus, Kudirkos ir Pietario. Daugiausia vietos pavesta Valančiui ir Kudirkai. Senesnėms chrestomatijoms—Volterio, Gabrio — išpirktoms esant, galės lietuvių literatūros istorijos mokytojai naudotis ir šia naująja, nors ji taip pat yr nepilna, kaip ir jai atatinkąs tos pat autorės «Konspektas».

J. Murka. METODIKOS ETIUDAI. Vilnius, 1919, 144 psl. in-8.

J. Murka yra darbščiausias mūsų pedagogas. Jis yra jau išleidęs visą eilę mokykloms vadovėlių. Šis naujas jo veikalas yra skiriamas tėvams, jauniems mo-

kytojams ir mokytojų kursams. Autoriaus tikslas—parodyti, kaip dirbama dabartinės pedagogijos tvarkomose mokyklose, ir kokių klaidų mokytojas privalo saugotis.

Taręs pradžioje keletą žodžių apie geras ir blogas mokyklas pas mus ir kitur ir nurodęs, kokių esama pažiūrų į mokyklą, autorius gan plačiai kalba toliau apie abėcėlę, kaipo skaitymo pamatą, nurodo įvairius mokslo skaitymo metodus, moko, kaip teisingai garsai tarti, paduoda trumpą geresnių mūsų elementorių apžvalgą, priduria ir abėcėlės pamokos aprašymą.

Po abėcėlei eina prie elementario aritmetikos mokslo ir paduoda apygerės ir tikrai geros aritmetikos pamokos paveikslą.

Kalbėdamas apie gramatikos mokslą atiduoda pirmenybės palmę induktyviam metodui, vadindamas deduktininkus «pamokslininkais.» Mes abejojame, ar įdėtas čia «induktinės» pamokos paveikslas įtikins mūsų pedagogus ir pavers juos «induktininkais».

Skyriuje apie rašomuosius dalykus duotas ne vienas gan praktiškas nurodymas apie rašymą iš knygų, apie diktantus, laisvuosius rašomuosius darbus, o taipgi apie grafiką, dainavimą ir muziką.

Baigiasi knyga pastabomis apie mūsų vadovėlius. Autorius yra vadovėlių taisymo šalininkas, palikdamas tą darbą pačiam mokytojui. Mes pilnai tam pritariam, nes tik taisant ir kritikuojant vadovėlius, o ypač jų terminologijos netobūlumus, ir tegalima susilaukti tobūlesnių vadovėlių su tobūlesne terminologija.

Šis veikalėlis labai atatinka šios gadynės reikalams. Steigiama visur mokyklos. Joms reikia mokytojų—o jų gerai prisirengusių maža. Daugelis ir patys maža tėra išmokę buvusiuose vokiečių mokytojų kursuose. Taigi tokiems J. Murkos šie «Metodikos Etiudai» bus labai geru vadovu bei patarėju mokyklą vedant.

Bet ir prityrusiems pedagogams būtų ne pro šalį jį paskaičius.

VARGO MOKYKLA. Būrelio mokytojų rinkinys kalbos mokslo reikalui. Antroji dalis. Petrapilis, 1916, 276 psl. in-4 min.

Savo turiniu šis rinkinys yra skaitymo knyga, skiriamoji «Vargo mokyklai». Vadinas, norėta duoti tremtinių vaikams, kas buvo galima greitomis sugraibyti. Iš to susidarė margas, kaip genys, rinkinys, paskirstytas į dvi dalis. Pirmoji padaryta mokamoji, kuri lavintų vaikų «protą be širdies», antroji, matyt, norėta paversti «auklėjamąja», kuri tobūlintų vaikų «širdį be proto». Bet ši programa griežtai neišlaikyta. Tai galima matyt iš šios antros dalies turinio. Prasideda ji iš tikrųjų dorinančiais pasakojimais («Onelė», «Duktė», «Tėvas ir sūnus» ir k.), tik ir čia ne visi tinkami (pav., «Lapės uodega», «Jonienės ožkelė»). Kai kur skleidžiama tiesiog netiesa; pav., straipsny «Iš kur pikta gimsta pasaulyje» kažkoks vienuolis moko, kad visos mūsų bėdos einą «iš mūsų kūno». Tokia filosofija neišlaiko elementariausios kritikos.

Po dorinančių pasakojimų eina eilė gamtos aprašymų (źiemos, pavasario, šienapjūtės), aiškinimai gamtos fenomenų (k. š., vėjo, ledo, vandens ir gazo, dujų, negero oro), ilga ekskursija gyvijos karalystėn (pasakojimas apie vilkus, kiškelius, peles, žiurkes, šikšnosparnį, žvirblį, kregždę, čiurlį, varnėną, pelėdą, gandrą, žaltį, rupūžę, musę, aklį, gylį, blakę). Daugiausia prikalbėta apie peles, žvirblius ir muses.

Nuo musių pereita tiesiog prie Lietuvos gyventojų. Lietuvių teparodyta vos du milionu. Neaplenkta ir lietuvių kaimynų: lenkų, rusų, vokiečių, latvių, žydų, karaimų, cigonų ir totorių. Apie visus juos stengtasi duoti vaikams šioks toks supratimas.

Iš Lietuvos nuvažiuota toliau Skandinavijon, Danijon ir net Anglijon. Danų parapija su jos keturiais šulais: universite mokytu kunigu, teisėju, gydytoju ir mokytoju iškelta į padanges. Dar daugiau pagyrimų teko «anglų kaimui» su dviem bažnyčiom, viena ponų lankoma, kur kunigas nevargina žmonių ilgais pamokslais, antra «darbo žmonių» bažnytėlė, kur Die-

vo žodį skelbia «vietinis mūrininkas». Leidėjų išmanymu, visa tai mūsų vaikams naudinga ir reikalinga. Vaizdely «Skelbėjas» parodyta, kaip «Anglų sąjunga žemės teisėms grąžinti darbo žmonėms» varo agitaciją provincijoj per tam tikrus važinėjančius «skelbėjus». Anglijos panegyrikas baigiasi Londono aprašymu.

Nuo Londono peršokstama prie humoristiškų pasakėlių apie «mieliausiąją ožkelę», apie negudrų vilką ir «kvailutį» sūnelį, apie lietuvį ir cigoną, apie du melagiu ir t.t. Nesigailėta vietos ir liaudies pasakoms (k. š. «Jonas ir Elenytė», «Nykščiukas», «Dvylika brolių juodvarniais lakščiusių ir k.). Kaip čion tarp jų pakliuvo ir vokiška pasaka apie «Bremo muzikantus», sunku suprasti.

Kad knyga išeitų storesnė, įdėta jon ir ištisa eilė danų rašytojo Anderseno pasakų. Vienos jų perdaug sentimentalės (k. š. «Mergaitė su degtukais»), kitos (k. š. «Motinos vargai», «Angelas») rašytos daugiau suaugusiems — taigi mūsų kaimo vaikijai netinka.

Ne vaikams buvo skirti ir Garšino apsakymai «Ženklas» ir «Keturios dienos». Jiems čia irgi ne vieta.

Geriausi straipsnėliai — tai ištraukos iš Aišbės ir Žemaitės raštų, o ypač puikūs Vaižganto «Jo tėveliai».

Iš De Amicis'o «Mokinio dienoraščio» paimta net 25 dalykėliai. Kai kurie tikrai gražūs ir žadina gerus jausmus, bet yra čia ir visai lietuviams mokiniams neįdomių, k. š. «Viktoro Emanuelio laidotuvės».

Toks tai šio rinktinio veikalo turinys. Kaip mato skaitytojas, jame nėra jokio plano, dalykai sudėti kaip pakliuvo, be jokio sistematiškumo, be tvarkos.

Straipsnių autoriai dažnai yr rašę tai, kas jiems patiko, o ne tai, kas vaikams iš tikrųjų yra reikalinga. Pav., įdėta ilgų gamtos aprašymų (k. š. «Nelinksmas pavasaris», «Pirmoji pavasario diena» ir k.), kuriuos suaugęs inteligentas mielai perskaitys, bet vaikui jie savo ilgumu įvarys nuobodulį.

Yra straipsnių perilgų, užimančių po 3, 4 ir daugiau puslapių. Jiems perskaityti reikės kelių valandų. Dėjimas tokių straipsnių vaikams skiriamon skaitymo knygon — visai prieštarauja elementariausiems pedagogikos dėsniams.

Dar labiau nepedagogiškas yra pats knygos formatas in-4 minore. Tai kažkokia vyža ar blynas, ne knyga. Ją skaitydamas vaikas turės sukinėti galvą 120° kampu, nes spaudos eilučių ilgis siekia 14 centimetrų! Tokia knyga vaikui sunku ir rankoj laikyti, nekalbant jau apie skaitymą iš jos. Pedagogai, kurie ją statė, matyt, apie vaikų mokymą jokio supratimo neturi.

Leidžiant antru atveju reikėtų ji bent keturgubai sumažinti, išmetus nereikalingą balastą ir davus jai atatinkamą vaikams bent dukart mažesnį formatą.

Gale radom įdomų «Rinkinio redakcijos žodelį», iš kurio sužinojom, kad rinkinį yr redagavęs J. Jablonskis. Kaipo kalbininkui, jam rūpėjo ne reikalingų vaikams žinių teikimas, ne jų dorinimas, tik lietuvių kalbos mokymas. Tai pažymėta net paties veikalo antraštėj («Rinkinys kalbos mokslo reikalui»). Jablonskiui tas «reikalas» užvis svarbesnis, jis jam yra net vienintelis—unum necessarium. Į skaitymo knygą mokykloms jis težiūri vien kaipo į «kalbos mokslo chrestomatiją» gramatikos vadovėliui išaiškinti. Mūsų išmanymu, tokia pažiūra yra klaidinga. Vaikas nėra koks fonografas jablonskiškoms lietuvių kalbos formoms įbrėžti, bet gyvas žmogus, turįs protą, reikalingą naudingų gyvenimui žinių, ir širdį, reikalingą tinkamų paskatinimų į gera. «Kalbos mokslas» nėra ir neprivalo būti pradžios mokyklos alfa ir omega, jo rolė vien pagalbinė; jis tik priemonė — tikram mokslui ir dorai skelbti. Kaip iš kitko, taip ir iš kalbos nevalia daryti fetišas ir tam negyvam stabukui aukoti vaikų protas ir širdis.

Iš Jablonskio redaguoto šio rinkinio vaikai gal ir išmoks neblogai lietuviškai kalbėti; bet žinių, reikalingų gyvenimui, jie ten nedaug teras. Jablonskis

tuo nesirūpino. Kaip jau esam augščiau minėję, jam terūpėjo vien kalbos ir rašybos reikalas. Nemanome mes ginčyti jų reikalingumo, tik turime čia pažymėti, kad rašybos iš šio veikalo vaikai vis tik neišmoks, nes štai ką pats Jabl. rašo apie to rinkinio rašybą:

«Šią dalį, kol neturime rašybos vadovėlio, spausdiname taip, kaip rodo mums «Mūsų rašyba»... tik vietomis neįpratę netyčia kartais iškrypstame iš nurodymų".

Vadinas, pats rašybos autorius sakosi, «netyčia» iškrypstąs iš jos, tai argi galima reikalauti, kad mokiniai iš jos «netyčia» neiškryptų.

Vien «kalbos», o ne pedagogikos nurodymų težiūrėdamas, J-is nesitenkina dviem storais savo leidiniais-blynais; jis sakosi, esąs pasiryžęs išleisti dar trečią «Vargo mokyklos» dalį, kurioje «bus, tarp ko kita, ir nemažas eiliuotinės mūsų poezijos skyrius». Jin be eilių turėsią patekti ir dailiosios mūsų literatūros apžvalga ir keli jos kritikos straipsneliai. Ši trečioji dalis betgi lig šiol nepasirodė. — Labai graudoti dėliai to mūsų mokyklai, rodos, nėra ko, nes ši trečioji dalis, be abejo, būtų panaši turiniu ir formatu į pirmi dvi.

Nenorėdami tiesai nusidėti, laikome savo pareiga pažymėti, kad ir pats abiejų tų dalių redaktorius savo rinkinio idealu nelaiko. Jis pats sakosi, davęs tuo tarpu tik tiek, kiek pats įstengęs ir numatęs, kad ilgainiui naujos mokyklos reikalui iš tų rinkinių «kas netiks, bus atmesta, kas tiks, bus imama». Mūsų išmanymu, tų atmestinų dalykų yra čia kur kas daugiau, negu imtinų.

M. Gustaitis. AMERIKOS MOKYKLA. Seinai-Mariampolė, 1919 — 1920, 152 psl. in-18.

Per L. Kat. Kongresą buvo kilę karštų ginčų del mokyklų, kokios jos turėtų būti. Kas su tuo klausimu norėtų plačiau susipažinti, tam patartumėm perskaityti dideliai įdomią kun. Gustaičio knygelę apie «Amerikos mokyklą». Asmeniškai aplankęs Ameriką 1914 metais autorius ypatingai rūpinos pažinti te-

nykštę mokyklą, apsilankydamas įvairiose Amerikos mokslo įstaigose.

Skaitytojas ras čia gyvai aprašytą mokymo sistemą Amerikoj ir įvairius Amerikos mokyklų tipus, ypač viešąsias (public school) ir augštąsias mokyklas (high school). Atskirame straipsny kalbama apie lietuvišką mokyklą Amerikoje. Čia paduota platesnių žinių apie dvi mokymu užsiimanti kongregaciji: seserų Kazimieriečių ir Nazaretiečių, ir jų nuopelnus mokymo srity Kadangi seserys Kazimierietės nūn yra jau persikėlę Lietuvon ir apsigyvenę Pažaisly, tatai žinios apie jas, kun. Gustaičio knygutėj paduotos, įgauna ypatingos svarbos.

Iš tos pat knygutės sužinome svarbų faktą, kad Amerikoj auklėjimo srity moterys apskritai perviršija vyrus. 1907 — 1908 metais mokytojų vyrų Amerika turėjo 104.416, o moterų 376.902. Žymią vietą užima moterys universitetų ir kolegijų profesūroje. Tais pat metais jos turėjo 1219 universiteto katedrų ir 1389 kolegijų valdybose vietų. Mat, vyrai amerikiečiai, užimti biznio reikalais, maža beturi laiko idėjiniams dalykams (114).

Į viešpataujančią Amerikoj koedukaciją autorius žiūri neigiamai, teisingai rašydamas:

Kas per pagalba vyrui jo žmona, tai mokanti, ką ir jis mokąs, to nežinanti, ko ir jis nežinąs. Priešingai, pravartu, kad viens kito trūkumus išlygintų, viena pusė padėtų, ko kita nestengianti. Kažin, ar ne mišrioje mokykloj su bendra betikybe programa reiktų ieškoti priežasties taip tankių moterystės irimų (119).

Pažymėjęs, kad Amerikoj 90% moterų išteka už vyro, autorius teisingą daro išvadą, kad jų auklėjimas turėtų būti to linkui ir kreipiamas.

Pažymėtinas dar ir amerikiečių duosnumas mokykloms ir jų bibliotekoms. Ten lig 1909 metų vienas Carnegie (plieno karalius) yr paaukojęs tam tikslui 139 milionus dolerių, aliejaus karalius Rockefeller'is 119 milionų (126).

O pas mus Lietuvoj ir jaunimo organizacijos, ir kariuomenės dalys, norėdamos įsisteigti sau knygynėlius,

nieko kito nežino, kaip tik prašyti, kad jiems knygų leidėjai siųstų dovanai knygų. Kelias visai klaidingas, nes knygos šiandien brangiai atsieina ir visą Lietuvą apdalinti dovanai knygomis jokia firma negali.

Jei čia kas patartina, tai nebent tai, kad pasiturintieji Amerikos lietuviai imtų pavyzdį iš Carnegie'ų ir Rockefeller'ių ir savais doleriais pasistengtų savo gimtame kaime įsteigti kad ir nedidelį knygynėlį.

Baigdami dar sykį rekomenduojame kun. G. veikalėlį skaitytojams, nes jis yra ir turiningas ir labai sugestyvus.

Dr. Fr. Fersteris. JAUNUOMENĖS AUKLĖJIMAS. Knyga tėvams, mokytojams ir dvasiškiams. Vertė M. Pečkauskaitė. Kaunas, 1922, 543 psl. in-8.

Šiandieną, įsigalėjus demokratijai, kiekvienas atskiras pilietis turi galimumo dalyvauti aktyviai politikos ir visuomenės gyvenime, daryti įsravos valstybinės tvarkos nustatymui, trumpai tarus, sunaudoti visas savo dvasios jėgas, kaip savo paties, taip savo krašto gyvenimui pagerinti, patobūlinti. Tuo būdu kiekviena asmenybė įgauna šiandien kaskart didesnės vertės ir neša kaskart didesnę atsakomybę už kiekvieną savo viešąjį žingsnį ir darbą. Iš čia savaime kaskart didėja tėvų ir mokytojų atsakomybė auklėjant priaugančią kartą. Kokia bus ta naujoji karta, tokia bus ir tautos ateitis. Jei nauja karta dorai išauklėta panėšės į angelus, — galės žemėj savaime įvykti Dievo karalystė bei rojus; jei nauja karta bus ištvirkusi, suvelnėjusi, tai ir ateities gyvenimas bus tikras pragaras.

Ateidamas į šį pasaulį kiekvienas žmogus atsineša ir gerų ir blogų palinkimų. Tinkamai išplėtoti geri palinkimai gali jį padaryti angelu; netramdomi blogi palinkimai gali paversti jį gyvu velniu. Tatai auklėjimo uždavinys padėti glūdintiems jaunoj kartoj angeliškiems dvasios elementams sustiprėti, kad jie, įsigalėję, nutremtų priešingus demoniškus sielos gai-

valus. Tai yra kiekvieno pedagogo vyriausiasai uždavinys — sėti vaiko sielos dirvoj gerą sėklą ir naikinti blogus diegus. Tarp pedagogų gerai tai suprantančių Fersteris šiandieną užima vieną iš pirmųjų vietų. Todel ir nenuostabu, kad jo veikalai yra plačiai skaitomi ir į įvairias Europos kalbas verčiami. Jie pasirodė ir pas mus dailiame M. Pečkauskaitės vertime. Pirmas tomas yr išėjęs dar prieš karą 1912 m., dabar mūsų Švietimo Ministerija yr išleidus pirmąjį ir antrąjį tomą vienoj knygoj.

Skaitytoją stebina ji ne tiek savo turiniu, kuriame galima rasti ne vienas panašumas į kitų pedagogų veikalus, kiek dėstymo metodu. Jis galima pavadinti evangelišku. Nes kaip Kristus mokė žmones ne sausomis schemomis, bet gyvais prilyginimais, taip ir Fersteris, išdėstęs keliais žodžiais tą ar kitą pedagogikos taisyklę, tuojau duoda tinkamai parinktų gyvenimo paveikslų, kurie sykį patekę skaitytojo sielon, jau lieka ten amžinai nebeišdildomi. Štai, pav., vienas kitas toks pavyzdys.

Kalbėdamas apie reikalingumą save pažinti, Fersteris sako:

> Nebijokite, aš nesakau, kad reikia kiauras dienas apie save mąstyti, nenoriu, kad jūs visuomet landžiotumėt po visas savo sielos kerteles, ieškodami tenai be paliovos visokių blogybių. Bet taip užmigti, kaip kokia katė ar karvė, taip visai nė sykį nepažiūrėjus į savo sąžinės kampus, tai atrodo man perdaug nežmoniška ir perdaug neišmintinga (68).

Kieno sąžinė dar nesurambėjus, tas perskaitęs šią vietą, be abejo, tars sau: — Ne, aš nenoriu migti kaip katė ar karvė, aš stengsiuosi padaryti nors trumpą pergyventos dienos apžvalgą ir pažiūrėti, ar viskas ten buvo tvarkoj...

Kitoj vietoj kalbėdamas apie fantastiškus ateities išradimus, autorius pasisako ir pats besvajojąs apie aną nebetolimą laiką, «kada chemijos mokslas galės perdirbinėt akmenines anglis į maistingą sriubą ir daryti duoną iš medžių». Jis laiko tai galimu daiktu, nes anglyje yra visų tų dalių, kurių reikia sriubai,

tik jos ten yra nesutirpusios ir kitaip sumaišytos». Bet tai pareiškęs, autorius priduria:

O mumyse argi nėra visų dalių, reikiamų geram žmogui, tik irgi nesutirpusių ir sumaišytų su piktu ir klaidcmis. Ir ar negražu būtų išradus tie stebuklingi žodžiai, su kuriais galima būtų storžieviai ir paklydėliai paversti švelniais? Bet kas iš visų tų prasimanymų su medžiu ir anglimis, jei prie tos naujosios sriubos ir prie naujosios duonos vis tebesėdės tie patys senovės žmonės su savo pykčiu ir neapykanta? Kažin, ar kada nors išras tokį mokslą paleisti paslaptingoms žmogaus jėgoms iš piktų gaivalų glėbio? (407).

O štai kokia gili ir kaip puiki mokytojų profesijos charakteristika:

Mokytojas, kuris žinių teteikia, yra tiktai amatninkas; mokytojas, kurs lavina būdą, yra artistas (431).

Tuo trumpu aforizmu Fersteris ne tik tiesą pasako, bet drauge išreiškia ir kilnų paraginimą. «Mokytojai, būkit artistai, ne amatninkai?» Ir šis paraginimas, tariamės, nepasiliks be pasekmės. Nes kas gi iš mokytojų nepanorės tapti «artistu».

Šiandieną kaskart dažniau tenka girdėti balsų, kad religijos mokslas yra išmestinas iš mokyklos. Jie praskambėjo net mūsų Seime. Ką gi mano apie tai Fersteris? Jis ne tik pasisako «giliausiai gerbiąs neišsemiamas dorines krikščionybės jėgas», bet ir senąjį Įstatymą laikąs «niekada nepasenstančiu». Tačiau jis teisingai primena, kad tikybos dalykai reikia tinkamai vaikams dėstyti. Jis tai ne tik primena, bet ir bando duoti keletą pavyzdinių pamokų toje srity. Taip pirmųjų tėvų nuopuoliu jis naudojas nuodėmės bei gero ir pikto sąvokoms paaiškinti. Ezavo lešiene — susivaldymo dorybei įvertinti, Kristaus prilyginimu apie kupranugarį ir adatos skylutę — turtų pavojams nurodyti ir t. t. Autorius sakosi panašiai bandęs vaikams aiškinti net šv. Pauliaus gromatas.

Tuo būdu matom, kad šis pedagogas didvyris tikybos reikšmę mokyklai pilnai pripažįsta. Jos nemato vien mūsų pedagogėliai nykštukai.

Autorius savo veikalą yr pavadinęs «Knyga tėvams, mokytojams ir dvasiškiams». Jos turinys visai

pateisina tą vardą. Nes tėvai deda vaiko auklėjime pamatus. Jei tėvai sugebės suprasti vaiko sielą, jo psichiką, jie geriausiai prirengs jį mokyklai. Mokytojai, kad galėtų vaiką toliau tinkamai lavinti, privalo būti irgi geri vaikų psichologijos žinovai. Be to, jie gali tik savo mokinius sugadinti. Galop dvasiškiai ir mokykloj, ir klausykloj, ir sakykloj privalo baigti jaunų žmonių auklėjimą, kas irgi negalima gerai atsiekti, nežinant tikrų auklėjimo taisyklių ir dėsnių. Ir vieni, ir antri, ir treti visa tai ras nurodytame Fersterio veikale.

Jei kas galima tam veikalui beprikišti, tai nebent kai kuris nesistematiškumas dalykų paskirstyme, nes tarp atskirų veikalo dalių nesimato aiškaus sąryšio ir plano. Tačiau, nežiūrint to, jo «Jaunuomenės auklėjimas» reikia pripažinti ne tik nauju, bet ir praktiškiausiu šių dienų pedagogijos mokslo vadovėliu.

Kadangi šiandien Vakarų Europoje yr mada virtęs seksualis jaunimo švietimas, tatai ir Fersteris skiria nemaža vietos «seksualinei pedagogijai». Lyties dalykų aiškinimas, kurį siūlo Fersteris, del švelnumo yra švelnus, bet idealiu pripažinti jo negalime. Yra daug geresnių, paremtų religiniais motyvais, pav., «Angelo pasveikinimo» žodžiais: «ir palaimintas tavo įščios vaisius Jėzus». Be to, nepaaiškinta čia, ar tas seksualis švietimas visada ir visiems vaikams yr būtinai reikalingas.

M. Pečkauskaitės vertimas yra pavyzdingas. Jos suvartota net naujausieji Terminologijos Komisijos nustatytieji pedagogijos terminai. Išorinė leidinio pusė irgi daili. Tik spaudos klaidos ne visos ištaisytos. Bet spausdinant užsieniuose to sunku buvo išvengti. Mokytojai šį veikalą privalėtų kasdien dalimis skaitinėti ir šios sveikos pedagogijos principus savais padaryti. Mokytojas šio veikalo neskaitęs būtų ne mokytojas, bet ignorantas.

VAIKŲ LITERATŪRA.

VAIKŲ DRAUGAS. Sutaisė ir išleido P. Mikolainis Tilžėje, 1907, 64 psl. in-12.

Mums lietuviams reikia apskritai lietuviškų knygų. Bet gera vaikų literatūra, kažin, bene bus tik šioj gadynėje mums visų reikalingiausia. Juk Lietuvos ateitis mūsų vaikuose. Jei jie iš pat mažens pamylės lietuvišką knygą, tuomet ir išaugę nebėgs nuo jos, bet žiūrės į ją kaipo į savo gyvenimo draugą, mokytoją ir ramintoją, trumpai sakant, taps lietuviškų knygų skaitytojais ir platintojais. Tuomet tik ir tegalės pakilti mūsų raštija iki tam laipsniui, kuriame ji stovi dabar pas mūsų kaimynus latvius, estus ir k. Todel tariamės, būsiant čia ne pro šalį recenzavus augščiau nurodytąją P. Mikolainio knygutę. Žinoma, jos turinys maždaug toks pat, kaip ir kitų panašių veikalėlių: pirmiausia randame čia raides (spaudos ir rašto), paskui tarsnius, trumpučius skaitymėlius ir pagalios platesnius pasiskaityti straipsnelius. Originalumas «Vaikų Draugo» tas, kad lengviau raidėms atminti paduota čia ne po vieną, kaip kitur, vaizdelį, bet po 3—4, kas, be abejo, vaikams labai patiks; palengvintas vaikams taipgi tam tikrais vaizdeliais skaičių supratimas. Skaitymėliai irgi parinkti neblogi. Atspausta knygutė puikiai, ant dailaus popieriaus, su daugybe gan gražių vaizdelių. Vienas tik dalykas yra peiktinas — tai rašybos nevienodumas. Štai keletas pavyzdžių: 44-me psl. randame — dalintis, neštis, o 50-me p. — stiprįties (reiktų — stiprinties). 45-me: varyti, klausyti, o 56-me p.—apsivestie, 33-me p.—važiuotie; 35-me— kiaušiniai ir ratelei, paukštelei. «Vaikų Draugas» turėtų išmokyti vaikus ne tik skaityti, bet ir rašyti;

rašybos gi įvairumas baisiai apsunkina vaikams tą darbą. Reiktų taipgi saugotis vaikų knygutėse tokių formų, kaip: mą (63), e s i u (62) vietoj plačiau vartojamųjų: m a n ir e s u. Nereikalingi dar ir kai kurie polonizmai, kaip šit p a v a l n i a i (62) vietoj p a l e n g v ė l, c i b u l i s viet. s v o g ū n a s, c ė b e r i s viet. dėžė, — pažiūrėjus a n t gyvulių viet.—pažiūrėjus į gyvulius. Jei Mikolainis pasirūpins kitame leidime tas klaidas pašalinti, jo knygutė bus viena iš geriausiųjų elementarių vaikų knygelių.

GULIVERO KELIONĖS Į NEŽINOMAS ŠALIS. Guldė P. Ž e m u t i s. Chicago, 1907, 98 psl. in-8.

Šis Europoje plačiai pagarsėjęs veikalas pridera vaikų literatūrai, nors yra jame vietų (k. š. aprašymas politiško sutvarkymo liliputų ir milžinų valstybės), kurių visą ironiją tegalės suprasti vien tik skaitytojas pilnai subrendęs ir pasipažinęs su sociologiškais klausimais.

Knygutės kalba ir rašyba, apskritai imant, nebloga, tiktai pirmuose puslapiuose kažin delko nepataisyta keletas posakių visai netaisyklingų, k. š.: m a n ę s pavedė, norėjau ir s a v ę s prijungti: a p l a i k i a u k e l e s dešimtis svarų sterlingų (6), pamatė m a n ę s ramiai begulintį (8); suprato m a n ę s, m ą ir t.t. Šiaipjau knygelė išleista gan švariai ir gali būti davinėjama vaikams kaipo dovanėlė.

K s. V a n a g ė l i s. DOVANĖLĖ. Skaitymo ir rašymo mokslas. Elementorius ir pirmoji knygelė. Vilnius, 1909. 138 psl. in-8.

Žinomas mūsų pedagogas Ks. Vanagėlis sumanė padauginti neturtingąją mūsų pedagogiškąją literatūrą ir parašė šį veikalėlį. P. Zavadzkis nepasigailėjo lėšų tai knygutei išleisti. Ir vienam ir antram reikia pasakyti ačiū, nes ir rašytojas ir spaustuvininkas atliko savo darbą gana dailiai. Spaudai, popieriui, vaizdeliams, apdarui nieko beveik negalima prikišti. Taip pat ir autoriaus mokėta gerai parinkti atatinka-

mos skaitymui medžiagos kaip proza, taip ir eilėmis. Eilės imtos arba iš tautiškų dainų, arba iš geresnių mūsų poetų — todel visos taisyklingos. Apie prozą nėr ką ir kalbėti; savo mokėjimą dailiai rašyti autorius jau ne sykį yr parodęs. Jei kas galima beprikišti, — nebent ne gana rūpestingas parinkimas pavyzdžių pirmai skaitymo pradžiai. Nes tokie sakiniai, kaip

ar ėda? ar bėda? boba bėrė, ir barė ir bėre, ir arė ir ėmė (12)

jokios minties nesudaro ir dalinai yra net juokingi. Be to, žodis boba perdažnai vartojamas, kai kur pasitaiko tame pat pusl. net po tris sykius (14).

Iš kitų straipsnelių kitame leidime patartumėm autoriui išmesti eilės: Kur namas mūs — viena del to, kad jos yra ne originalės, antra—perilgos, trečia — ne labai autoriui nusisekusios, ketvirta—del tokių netaisyklingų sakinių, k. š. šienas kvepia sugrebots (?), nes ir laukas gers labai (ką jis gers — nežinia); graži žemė amžin' bus (ką čia reiškia žodis amžin, nebent vien pats autorius teįspės) ir t. t. Be to, yra ir spaudos klaidų, pvd., Gridim viet. Girdim (95) ir k.

VAIKŲ ŽVAIGŽDUTĖ. Antroji dalis. Sudarė mokytojas P. Bendorius. Vilnius, 1909, 142 psl. in-8.

Autorius šią antrąją dalį paveda antrajam ir trečiajam mokyklos skyriui ir vaikams, mokantiems skaityti. Kaip kituose anksčiau išėjusiuose panašiuose vadovėliuose, k. š. «Mūsų Dirvoj», taip ir čia paduotos yra trumpos žinios apie gamtą (žvėris, augalus, mineralus) apie Lietuvą ir jos istoriją ir šiaipjau straipsneliai bei eilės pasiskaityti. Iš kosmografijos ir geografijos žinių kaip ir nėra: joms tepaskirta 2—3 pusl. Kur kas daugiau tilpo toje antroje dalyje eilių. Kas jas parašė—nežinia, nes autorius nei tekste, nei turinio sąraše poetų vardo nepažymi. Bet iš to, kad jas autorius savo knygutėn yr įdėjęs, aišku, kad jos atrodė jam labai gražios ir

geros. Tuo tarpu apie tą jų gražumą gali skaitytojas pats spręsti iš šių pavyzdžių!

Žiogas linksmas dienas varė,
Giedodamas pavasarį.

. . . .

Dienos šiltos jau praslinko,
Visos žolės tuoj nulinko,
Po kurioms turėjo stalą,
Minkštą ant nakties patalą.
Žiema viską naikindama,
Ji prilankė ir jo namą (4—5).

Kaip mato skaitytojas, vaikas iš tų eilių noromis nenoromis turės išmokti arba savo kalbą darkyti, arba poezijos dėsnius laužyti. Tiesa, toliau yra ir žmoniškesnių eilių, bet kad jos būtų gerai parinktos, to pasakyti negalima. Pav., eilės apie Nemuną be galo ilgos, užima du ištisu pusl. (104—106). «Artojo skunde» nežinomas poetas, (matyt, koks «žarijietis») taip artojo vargus nupiešia:

Man vargingiausia jau dalis lieka;
Aš prieš kiekvieną traukiuos iš kelio,
Neimu niekam menko krislelio,
O mane skriaudžia, laiko per nieką.
Vienas, lyg erkė, prakaitą mano
Siurbia ir lobsta; to nepakanka:
Apvagia, suka, kaip kas išmano
Da į kišenių įkiša ranką. —
O čia pilvočiai, ponai visoki
Tik krauju mano vien išmaitinti
Žmogum nenori mane vadinti,
Niekin ir spardo, lyg šunį kokį...

Del pilnumo reikėjo jau autoriui paminėti ir apie artojo skriaudas nuo «giltiniečių» ir panašių svieto lygintojų; bet «pirmeivis» poetas apie tai diskretiškai nutylėjo. Kas bent kiek išmano apie pedagogiką, tas pigiai supras, kaip nepedagogiškai pasielgė Bendorius, papuošdamas savo «Žvaigždutę» tokiais raudonais luominės neapykantos spinduliais.

Gana daug vietos savo knygutėje yr paskyręs B-ius Lietuvos istorijai. Nežinia tik delko mūsų V y t a u t ą pavertė V y t a u d u.

Apskritai sakant, B-iaus «Žvaigždutės» a n t r o j i dalis pavadinti geru vadovėliu negalima.

JUOZAPO ZAVADZKIO LEIDINIAI. Vilnius, 1909.

1. **Gražūs paveikslėliai, bet dar gražesni apsakymėliai.** 12 psl. in-16.
2. **Nepasigailėsi, vaikeli, perskaitęs šitą knygelę.**
3. **Sveiki gyvi!**
4. **Kiek daiktelių įvairių, tiek eilučių įdomių.**
5. **Kas atsitiko kiaulių namuose?**
6. **O tai kas?** 12 psl. didž. in-8.
7. **Broliukai, jei myli savo sesutę, nupirk jai šitą knygutę.**
8. **Kiek čia įvairių žvėrių ir naminių gyvulių.**
9. **Gudrus katinas.**
10. **Pelenė.**
11. **Robinzonas**
12. **Dėdės Tomo trobelė.**
13. **Raudonoji Kepuraitė.**
14. **Gul šiandieną jau ant šieno.**

Išsyk vienais metais mūsų menkutė vaikų literatūra, ačiū Zavadzkiui, padaugėjo keturiolika, tiesa, mažučių, bet užtat dailiais vaizdeliais papuoštų knygučių. Faktas iš tikrųjų pažymėtinas ir svarbus. Vaikams, be abejo, bus džiaugsmo, o tėvams ir dėdėms nemaža vargo, nežinant gerai, kuri čia iš tų keturiolikos knygučių mylimam Joneliui ar dailiai Onytei geriausiai tiktų. Todel tariamės būsiant ne pro šalį pateikus čia keletą nors trumpų kritiškų nurodymų apie kiekvieną iš tų knygelių paeiliui.

1. Visas knygelės turinys tai — 22 vaizdeliu, paaiškintu trumpomis eilutėmis. Vaizdeliai vieni gana dailiai leidėjo spalvomis nudažyti, kiti, matyt, palikti patiems vaikams nutepti. Vaizdelių turinys paimtas iš vaikų gyvenimo arba iš artimiausios vaikams gyvijos (paukščiai, katė, kiaulė, vištos, bitė). Tiktai vienas vaizdelis su parašu:

Nesijudinki, Rožyte,
Žiūrėk stačiai į brolytį

kaimo vaikams, nemačiusiems fotografiškojo aparato, bus nesuprantamas.

Negalima taipgi pripažinti vykusiu ketureilio apie bitelę, «tą darbščiąją muselę». Netikusios definicijos niekur netinka, juo labiau vaikų literatūroje. Bet nežiūrint tų jeibių, knygutė visgi gera, ir mažiems vaikams ji drąsiai galima duoti.

2. Ši antroji yra tokio pat didumo ir turinio, kaip ir pirmoji. Prieš vienuoliktąjį vaizdelį padėtas parašas:

Prie savęs magnetas geležį traukia.
Kol kas nuims jį -- jis tik ir laukia
Štai šitas raktas stov' pakabintas
Be siūlo, be virvės — lyg prirakintas.

Eilės visai nepuikios, ir pats dalykas mažiems, ypač kaimo, vaikams bus nesuprantamas, kaipo niekad magneto nemačiusiems. Geriau būtų buvę tokių vaizdelių čia visai nedėjus. Jie tiktų knygelėse, skiriamose paūgėjusiems vaikams. Šiaip ši knygutė gera ir verta platinti.

3. Tos pat rūšies, kaip ir dvi pirmutini. Šalia 7-to vaizdelio parašyta:

Čia gera mergina
Balandžius maitina

Tuo tarpu ta «mergina», kaip parodo vaizdelis, gali turėti ne daugiau kaip 4—5 metus!—Toliau, po devintuoju vaizdeliu skaitome:

Linksmai čiužinėja—Brolis ir sesytė
Gult ant ledo bijo—Bailioji Teklytė.

Mintis netikusiai išreikšta: vietoj «gult» reikėjo čia padėti «pult». Galop į klausimą prie 13 vaizdelio:

Sakyki, vaikeli, ką neša mergelė

vargiai ir suaugęs žmogus begalės atsakyti, nes iš tikrųjų sunku įspėti, ką ten toji «mergelė» neša. Tačiau ir ta knygelė nebloga — vaikams tiks.

4. Šiai knygelei galima nebent tik tai teprikišti, kad autorius triušį vadina iš lenkiško «kralikėliu», o «rupvežę» — «vėžliu». Užtat yra čia paprastasis garnys baltakaklis, juoducdegis, ilgakojis, ilgasnapis, tik

ne «ilgakuodis», kaip to nori vienas iš «Vilties» kritikų[1]).

5. Šlykšti, niekam nederanti knygelė kaip savo turiniu, taip ir vaizdeliais. Gal vokiečių ar lenkų vaikams tokios knygelės ir patinka, bet lietuvių vaikučiai, mums rodos, nėra tiek kvaili, kad gerėtųs kiaulėmis, žmonių rūbais parėdytomis. Autorius pradeda savo «pasakojimą» šiomis eilėmis:

Ten... toli, toli nuo mūsų,
Užu sienos, ten už Prūsų,
Kiaulės kaip žmonės gyvena (sic!)
Piemenėliai jų negano,
Nemanykit, kad juokiuosi!

Toliau eina pasakojimas apie «kiaulytę, ketverto vaikų mamytę», kuri —

Kiaurą dieną namie sėdžia
Vaikus moko ir aprėdžia (sic!),
Drūčiai myli vyrą savo,
Niekad jo dar neapgavo (sic!)...

Na, geriau būt padaręs Zavadzkis pasilaikydamas savo krepšyje panašius šlykščius ir grynai kiauliškus sąmojingumus ir moralus.

Lietuvių vaikams tokių knygelių nereikia.

Visi augščiau išvardintieji veikalėliai (I — V) skiriami vaikams nuo 5 — 7 metų.

6. Ši knygelė — didesnio formato, tinka vyresniems vaikams, pradedantiems galvoti ir klausinėti apie kiekvieno daikto tikslą. Autorius paduoda eilėmis trumpą aprašymą įvairių dažniausiai gyvenime matomųjų įrankių, k. š., oblio, kūjo, priekalo ir k., vietomis duoda vaizdelius paprastų vaisių ir gyvių. Tarp įvairių įrankių randame «angliakasio prietaisus» ir «anglių vagonėlį», kurie daugumai mūsų vaikų bus nesuprantami, taip pat kaip ir «putingo (tur būt, pudingo) pilnas torielius». Šią knygelę patartumėm pirkti berniukams. Mergaitėms ji mažiau tinka.

7. Šioje knygutėje ypatingai dailūs naminių gy-

[1]) Žiūr. «Vilties» 1909 m. Nr. 145 (330).

vulių vaizdeliai. Autorių galima papeikti vien tik už tai, kad jis jaunai katytei liepia ne tik šiaušt plaukus ir murmėti, bet ir «bliauti». Vaikai, be abejo, sukritikuos autorių šaukdami: «Na, kas gi girdėjo, kad katė bliautų!». Šiaipjau knygutė daili, vaikams patiks.

8. Irgi pilna žvėrių knygelė, tik čia žvėrys daugiausia svetimų kraštų: liūtas, dramblis, asilas, kupranugaris, meška. Ši knygelė tinka daugiau miestiečių vaikams.

9. Pasaka apie katiną, kurs malūnininko sūnų laimingą padarė, išpiršęs jam karaliaus dukterį, o pats paskui tapęs ministeriu. Turinys menkas. Lietuviai turi daug gražesnių pasakų. Gaila puikių ilustracijų, kuriomis tas menkas veikalėlis išpuoštas. Gali tikti ši knygelė nebent labai mažiems vaikams.

10. Dideliai puiki pasakėlė apie dorą ir dievobaimingą nedoros pamotės persekiojamąją mergelę Pelenę. Siužetas ir vaizdeliai svetimi, bet pati pasaka turi tikrai lietuviškų pasakų dvasią ir varsą. Visiems rekomenduojame pirkti šį dailų veikalėlį, kaipo tikrą pažibą mūsų vaikų literatūros. Ypač ji tinka mergaitėms.

11. Trumpai, sakytumėm, net pertrumpai atpasakotas žinomosios Robinzono istorijos turinys. Knygutė daili, įdomi, tinka labiau berniukams.

12. Kas nėra skaitęs garsaus veikalo «Dėdės Tomo trobelė», nesigailės perskaitęs kad ir šį trumputį tos griaudingos ir dideliai pamokančios istorijos pasakojimą, o jau vaikams — tai sunku surasti geresnę Kalėdų dovanėlę. Visiems karštai ją rekomenduojame. Kitame leidime pataisytina viena spaudos klaida: i š t y r t i vietoj i š t i r t i.

13. Yra tai sulietuvinta prancūziškoji «Le petit Chaperon Rouge». Jei prancūzams tokios kvailos apysakos patinka, tai jau jų dalykas. Lietuvių vaikams ji visai netinka. Remti pamokymą bei moralizavimą aiškiausiais melais visai nepedagogiškas

dalykas. Nežiūrint į dailias ilustracijas — tos knygutės patartumėm visai vaikams nepirkti.

14. Knygutėje trumpai papasakota apie Apreiškimą Švenč. Panai Marijai, apie angelų pasirodymą Kristui gimus, apie Viešpaties užgimimą, apie Tris Karalius ir apie kelionę Egiptan. Kiekvienas skyrius paaiškintas puikia artistiška daugiavarse ilustracija. Tikra Kalėdų dovanėlė, tinkanti visiems. Už jos išleidimą Zavadzkiui iš tikrųjų reikia pasakyti nuoširdų ačiū.

Jei p. Zavadzkis ir kitais metais žada parūpinti mūsų vaikams dovanėlių — patartumėm kritiškiau rinktis leidžiamuosius veikalus ir pasiieškoti geresnių eiliadirbių.

Svirno Žvynė. KVIETKELIS. Vaikų eilutės. Vilnius, 1913, 16 psl. in-16.

Mes lietuviai kaip ir neturim dar vaikų literatūros. Ypač trūksta vaikams gerų eilučių. S. Žvynės rinkinėlis bene bus tik pirmutinis toje srityje. Žinoma — kiekviena pradžia sunki. Padaryti pirmas žingsnis ir pasiekti išsyk tobūlybės laipsnis net ir genijams nelengva. O S. Žvynė toli ne genijus. Jis greičiau paprastas eilininkas, su labai nežymiu talentu ir su labai netobūla eiliavimo technika. Netrūksta pas jį rimų visai netaisyklingų, pav., neužmiršiu-numirsiu; duokit - mokyt; nebaugu - į dangų; vežti - esti ir t. p. Vietomis randas ir nusikaltimų ritmui, pav., «su pavasariu draug», «Šuva sulos? Nuskriaus jei koks žmogus» Kitur pasitaiko visai nenatūralios žodžių konstrukcijos, pav:

Visai mandagiai kai
Praslenka dienelė

Geriausiai pasisekusios yra šios eilės: «Paukštytė», «Lietuvos lašai», «Ruduo» ir «Senelio daina».

Beveik pusę rinkinėlio užima vertimai iš Kolcovo, Pleščejevo, Lermontovo, Konopnickienės ir kitų. Tų vertimų parinkimą negalima pavadinti pilnai vy-

kusiu. Delko, pav., į vaikų eilutes pateko «Senelio» arba «Artojo» daina — sunku būtų išaiškinti. Vaikų psichologijai jos visai neatatinka. Ypač eilės, imtos iš Konopnickienės, reikia pavadinti nevykusiomis. Viskas čia susideda iš nenatūralės, dirbtinos afektacijos.

Originalės autoriaus eilės daug geresnės. Apskritai sakant, visu tuo rinkinėliu skaitytojai vargiai bus patenkinti. Jo kalbai trūksta poetiškumo ir net paprasto taisyklingmo. Pav., jis verčia:

Norėčiau būt paukštyte,
Ką skrenda į kitą šalį.

Ką tai polonizmas (co), vietoj kuri, kur. Taipgi vietoj mano autorius rašo tarmiškai ma. Prieš tai tenka protestuoti.

MANO DOVANĖLĖ 16 paveikslų mažiausiems skaitytojams ir klausytojams. Parinko ir perpasakojo Pr. Mašiotas. Piešinėliais paaiškino P. Kalpokas. Ryga, 1913, 24 psl. in-8.

Šios pasakėlės parašytos «mažiausiems» skaitytojams, t. y. tokiems, kurie vos tik spėjo baigti elementorių. Taigi, kitaip sakant, yra tai pirmieji vaikų skaitymėliai. Autoriaus taikintasi prie vaikų psichologijos, norėta pamokyti juos nedraskyti paukščių lizdelių («Petriukas»), sužadinti net pasigailėjimo tų sparnuotų mūsų prietelių («Paukštelių eglelė», «Ką paukštelė čiulbėjo»), nurodytas nedorumas pasisavinant svetimą daiktą («Kregždės ir žvirblis») ir t.t.

Kaipo skiriami vaikams, pasakojimai, žinoma, yra vaikiški, kai kur net perdaug. Pav., «Petriuko piešiniuose» pats Petriukas parodytas perdideliu artistu, mokančiu net dramblį ant sienos nupiešti, o jo šuniukas— perdideliu kvailiu, nes išsigandusiu nupiešto dramblio. Visa tai viena palaida fantazija, daugiau nieko. Nei tokių gudrių Petriukų, nei tokių kvailių šuniukų pas mus nerasi.

Tiek apie turinį.

Išorinė veikalėlio pusė būtų nieko sau: spauda graži, raidės didelės, popierius neblogas, bet Kalpoko

vaizdeliai dailiais pavadinti negalima. Vaikų tipai (Marytė, Julytė, Jonukas) visai nelietuviški, atskyrus nebent porą vaikučių 4-me psl.. Įspūdis tų vaizdelių išeina nekoks: gerai gerai, jei skaitytojas nepajus pasibjaurėjimo vietoj pasigėrėjimo.

Iš tokio artisto, kaip Kalpokas, galima buvo tikėtis kur kas didesnio tobūlumo tiek kompozicijos, tiek ir technikos atžvilgiu.

Šios dienos gimnazistai, jei užsimano, daug geriau sugeba ilustruoti savo veikalus, kaip parodo jų leidinys «Auštant».

Kun. K. Macius. LIETUVIŲ VAIKŲ PASAKĖLĖS. Pigios knygelės visiems. Nr. 7. Vilnius, 1914, 32 psl. in-24.

Kun. K. Macius (1875—1905) gabus rašytojas, perankšti mirties pakirstas, tarp kita ko rūpinos ir Lietuvos folkloru, surašinėjo lietuvių pasakas, patarles, įdomesnius žodžius. Šin rinkinėlin įdėta 14 trumpų pasakaičių. Jos, matyt, ne paties kun. Maciaus sustatytos, tik iš žmonių pasakojimų surašytos. Jų kalba graži, tik kai kur paįvairinta tūlais žemaitiškumais. Knygelė labai tinka vaikams, išėjusiems elementorių, ir šiaipjau dovanoms.

Kun. K. Macius. VAIŠNORA ŽYDŲ BUDELIS. Apysakėlė. Pigiosios knygelės visiems Nr. 2. Vilnius, 1914, 24 psl. in.24.

Čia jau originalis Maciaus rašinėlis, jame atpasakota užsilikę žmonėse padavimai apie vieną gargždiškį, vardu Vaišnorą, ir apie «štukas», kurias jis darydavo žydams. Pasakojimas kalbos atžvilgiu dailus, bet savo turiniu gan menkavertis, nes Vaišnoros «štukos» doros atžvilgiu negalima pavadinti «nekaltomis».

VAIKŲ KNYGYNĖLIS. Petrapilis-Voronežas, 1917—1918.

1. Butkų Juzė. Kalėdų vakaras. A. Velėnaitis. Paukštvanagis.

2. Mūsų gyvunėliai. Iš Bostromienės, Bikovienės Verigo ir kitų išvertė Vaižgantas.

3. Kirmėlaitė, Ramunėlė ir Linai. Vertė Kl. Sk.

4. Pr. Mašiotas. **Senio pasakos vaikams.**
5. **Vanduo ir oras.** Iš rusų kalbos vertė Vaižgantas.
6. **Mūsų gyvulėliai** ir **paukšteliai** (Bikovienės apsakymėliai). Sulietuvino B. Masiulis.
7. **Padangėse** (kaip žmonės laksto oru). Iš įvairių raštų sutaisė B. Masiulis.
8. **Mūsų dainelės.** Parinko Kl. Sk.
9. Pr. Mašiotas. **Naujos senio pasakos.**
10. Mamin-Sibiriakas. **Pasakaitės.** Vertė Dvi kursininki.
11. Bostromienės. **Miko nutikimai.** Vertė Vaižgantas.
12. Karincev. **Talentingi vaikai.** Vertė B. M.
13. A. Giedrius. **Iš mokslo dienų.**
14. A. Giedrius. **Trys pasakos.**
15. A. Giedrius. **Eglaitė. Bauba.**
16. Pr. Mašiotas. **Augalų pasakos.**
17. Pr. Mašiotas. **Atlikusios senio pasakos.**
18. Mamin-Sibiriakas. **Pasakėlė apie Mašalaitę. Žvirblis-begėdis. Juodasai.** Vertė G. Š-vs.

Pastaruoju laiku mums ypač stigo vaikų literatūros. Be tapusios bibliografiška retenybe Valančiaus «Vaikų knygelės» (jos nauja laida tepasirodė tik pernai) ir vieno kito vėlesnio rinkinėlio (k. š., Šmidto, Juškytės, Žemaitės, K-tės), nebuvo kas duoti vaikams pasiskaityti. Tiesa, prie seiniškio «Šaltinio» buvo pradėjęs periodiškai eiti vaikų «Šaltinėlis», bet, deja, jis nepergeriausiai buvo vedamas ír 1914 m. paliovė visai ėjęs. Taigi susidariusioji Rusijoj «Kultūros ir Švietimo sekcija» atliko labai svarbų darbą, pradėjusi 1917 m. leisti tam tikrą «Vaikų knygynėlį» mažyčių knygelių pavidale. Per porą metų jų išleista 18. Tame skaičiuje, kaip pigu įspėti, yra visokių: gerų, apygerių ir menkokų. Kadangi publikai perkant svarbu įgyti kuo geriausi leidiniai, tatai čia ir paduodame trumpą kiekvieno to knygynėlio n-rio įvertinimą.

1. Pirmoje knygelytėje įdėtą du dramatišku vaizdeliu: Butkų Juzės «Kalėdų Vakaras» ir A. Velėnaičio «Paukštvanagis». Pirmojo turinys yra šis. Braškių pirkioje, tėvams Kalėdose į vaišes išvažiavus, lieka bobutė Braškienė su vaikais. Atėjus kaimynų

vaikams, rengiamasi pasilinksminti, pažaisti. Mažai Elziutei paprašius, bobutė dainuoja pora senoviškų dainelių. Po to vaikams besirengiant žaisti pasirodo vaidila, gyvenęs «prieš 500 m.», su dviem dvasiom, užsigeidęs pamatyt, kaip dabar žemėj besilinksminama. Vaikai iš pradžių tų keistų ateivių nusigąsta, bet Braškienės nuraminti ima žaisti. Žaidimams pasibaigus, dvasios su vaidila dingsta, davę vaikams pamokymą «gražiai santaikoje gyventi, išmintingų žmonių klausyti, darbo žmonėmis virsti»... Yra čia viena kita teisinga pastaba, pav., kad vaikas net ir medinį arkliuką mušąs reikia drausti, bet aplamai vaizdelis vykusiu pavadinti negalima. Ypač gadina jį bobutės dainos. Mat, vaikai mokytojo įtikinti, kad visos «mūsų senos dainos gražios», panorėjo išgirsti jų iš bobutės: tuo tarpu pirmoje bobutės dainoje randame, pav., tokią strofą:

Žydai su barzdomis, kaipo šunes kudloti.
O jei su vaikais, kaip ožiai kuproti . . .

Iš kur bobutė tokią dainą ištraukė ir delko ją «gražia» laiko, nežinia. Negeresnė ir kita bobutės daina. Galop ir vaidilos pasirodymas yra visai nereikalingas, nes jo duotąjį vaikams «pamokslą» būtų galėjęs pasakyti bet koks vaikų dėdė.

«Paukštvanagio» autoriaus irgi norėta vaikai pamokyti. Tam čia nesigailėta visokių gražių priminimų, k. š., jog «meluoti nemaža nuodėmė», jog «mokslas teikia proto žmogui», arba kad «taboka turi nuodų», kad vaikai vyresnių kalbinami tur jiems žiūrėti į akis ir klausiami atsakinėti, kad «kito nelaime nereikia džiaugtis» ir t. t. Bet veikimo mažoka. Visas vaizdelio turinys susideda iš to, kad kaimo vaikų būryje vieni yra tingūs ir nenori mokytis, kiti mielai imas mokslo. Geruosius vaikus mokytojas-svečias pagiria, apdovanoja saldainiais ir prižada knygelių su vaizdeliais, o tinginius saldainiais ir geru žodžiu patraukia mokytis. Neklaužada Pranys, bežudydamas paukščius, nukrinta nuo medžio ir susikula. Tai ir viskas. Vaidinti šis vaizdelis, ne-

sant geresnių, tiktų. O «Kalėdų vakaras» rodyti scenoj tebūtų galima tik pakeitus bobutės dainas kitomis, tikrai gražiomis; jos būtų galima parinkti kad ir iš Kl. Sk. išleisto rinkinėlio «Mūsų dainelės» (žiūr. šio «Vaikų knyg.» 8 n-rį).

2. Čia populariai papasakota apie bičių ir skruzdžių gyvenimą, apie karkvabalio ir drugelio atsiradimą ir apie šilko vikšrelį. Dalykėliai, kad ir iš svetimų kalbų imti, bet Vaižganto dailiai sulietuvinti bus lengva vaikams suprasti. Naudingumas knygelės neabejotinas.

3. «Kirmėlaitėje» papasakota tas pat drugelio atsiradimas, kaip ir 2-oj knygelėj. Taigi ši pasakėlė buvo galima visai apleisti. «Ramunėlė», kaipo parašytoji sentimentaliai, vaikams ne labai tepatiks. «Linai», kad ir Anderseno, irgi ne visai suprantami. Taigi visas šis rinkinėlis naudos ir dailės atžvilgiu reikia laikyti menkoku.

4. Pr. Mašiotas moka dailiai ir patraukiančiai pasakoti apie gamtą. Šioj knygutėje surinkta 14 įvairių jo «pasakų» vaikams. Visos jos trumpos, bet gyvai ir vaizdžiai nupiešia kiekvieną pasakojamąjį daiktą, ar tai bus grybai miške, ar višta ančiukus išperėjusi, ar paprasti žvirbliai, ar, galop, ir patys vaikai. Kai kuriose pasakose esama net tam tikro švelnaus humoro. Taigi «V. Kn.» 4 n-rį laikome vienu iš geriausių.

5. Suprantamai išaiškinta įvairios vandens atmainos: garas, rūkas, lietus, kruša (klaidingai tik rašoma kriuša), ledas, sniegas, o taipgi oro veikimo pasekmės: vėjas, aidas, lekiamoji pūslė, jūros audra. Visa tai Vaižganto nupasakota gyvai, grynai lietuviškai. Knygelė pamokanti ir naudinga.

6. Šiame rinkinėlyje papasakota vaikams apie zylę, žebenkštį, ežį, ūdrą, triušius, kregždes, kiaunę, strazdą, gegutę, lapę, tetirviną, varną, vanagą ir kelis naminius gyvulius. Žinoma, nėra tai pilnos tų gyvulių charakteristikos, bet vaizdeliai, kuriuose parodyta viena kita žymesnė to ar kito gyvulėlio ypatybė

Papasakota gyvai, lengvai; pridėtos neblogos iliustracijos dar labiau pažadins vaikus skaityti. Taigi ir šį knygutė yra verta pirkti.

7 Trumpa, labai gyvai nupasakota oru skraidymo istorija nuo žilos senovės lig naujausių aeroplanų ir cepelinų. Nepasigailės ir suaugusieji ją paskaitę. Yra tai vienas iš geriausių «V. Kn.» leidinių.

8. Kl. Sk. labai gerai padarė surinkdamas vienon mažon knygutėn pačias gražiausias mūsų liaudies dainas. Šiuo atžvilgiu ši knygutė verta kuo didžiausio išplatinimo. Jei kas čia galima prikišti, tai nebent 6-ji dainelė, kuri yra vėlesnės formacijos su ne visai lietuviškais žodžiais («gražiai perprašyti viet. atsiprašyti»), o taipgi ir 18, kur žirgelis pyksta ant bernelio, kam jį nuvarginęs «jodams į paneles per tamsias nakteles». Vaikų knygelėse — panašioms dainelėms ne vieta.

9. «Naujose senio pasakose» Pr. Mašiotas tęsia toliau savo pasakojimus apie gamtą, aiškindamas vaikams, kaip pempės gyvena, iš kur vasarą atsiranda kurapkos ir putpelės, koks avių protas, kaip senis kiškis moka šunis apgauti, kaip skruzdės karą veda, kaip žąsinas su degląja apie nepasiekiamus dalykus svajoja ir t. t. Naudinga ir graži knygelė.

10. Mamino-Sibiriako pirmutinė pasakaitė apie «Žvirblelį-Baltakaklėlį, Ešerėlį-Pasišiaušėlį ir Lauruką Kaminkrėtį» nenatūrali, ilgoka, ne lietuvių dvasios. Abejojame, ar galės vaikams patikti. Antroji «Paskutinės musės pasaka» geresnė, nes artimesnė tiesai, bet irgi praskiesta, perilga ir todel daug kam bus nuobodi. Ši «V. Knyg.» n-ris mūsų vaikų literatūros nepraturtino.

11. Vaižganto versti Bostromienės «Miko nutikimai» irgi moko vaikus gamtą pažinti. Įdomiaus, dalykėliai — tai «Višta ir kiaušiniai», «Kuodė peri» i «Viščiukai skįla», «Kujagalvis», «Duonos grūdelio istorija», «Medvilnė». Parašyta lengvai, suprantamai, išversta dailiai, lietuviškai. Leidinys naudingas, papuoštas piešinėliais.

12. Karincevo «Talentingieji vaikai» versti visai be reikalo. Viskas čia svetima — ir veiksmo vietos, ir veikiantieji žmonės, ir jų papročiai, ir pinigai (florenai, pistoliai). Vertėjas vertė vergiškai, jokių paaiškinimų nuo savęs nepridėdamas, taigi mūsų vaikams ši knygelė bus visai ne uprantama. Be to, vieno iš tų talentingų vaikų kunigams iškirstas šposas (19 psl.) net ir doros atžvilgiu ne labai gerai atestuoja to šposo autorių. Dėliai šių priežasčių šios knygelės pirkti niekam nepatariame. Ypač ji netinka kaimo vaikams.

13. Šioje knygutėje tėra tik du dalyku: «Iš mano mokslo dienų» ir «Simukas». Pirmutinis ilgokas, ištęstas, gana nuobodus, antras daug gyvesnis, parodo, kaip varguolis Simukas ganydamas išmoko skaityti. Nesant geresnių knygelių galima pirkti ir šita.

14. Čia tik trys pasakos: «Senelė ir Onytė», «Varlė» ir «Silpnutis ir Vyliukas». Visos trys įdomios, slepiančios savy gilesnę mintį, gyvai parašytos, taigi, tariamės, vaikų bus mielai skaitomos.

15. Ši knygutė susideda iš dviejų dramatiškų vaizdelių: «Eglaitė» ir «Bauba». Pirmame iškeliama mintis, kad paprotys kirsti eglaitės kalėdų šventei yra progaištingas girioms ir pačiai visuomenei; antrame, kad nereikia tikėti į «Baubas». Rodyti scenoje būtų ne pro šalį, ypač pirmutinysis.

16. «Augalų pasakose» Pr. Mašiotas aiškina vaikams, kaip pupos ir bulvės dygsta, delko medžiai drėgmės reikalingi, delko obelys ir kriaušės skiepijama, delko ne visuomet švilpinaitė padaroma ir t. t. Tokių pasakojimų čia surinkta net 22. Visi jie trumpučiai, bet kiekvienas šio to pamoko skaitytoją. Kalba, kaip paprastai Mašioto, gyva, vaizdinga ir taisyklinga. Vienos tik formos «obels» viet. «obelies» negalima pripažinti gera. Taip tik nebent suvalkiečiai sako. Be to, 20-me pasakojime žodis sąsiuvas keletą kartų pavartotas kaipo daiktavardis vyriškos gimties, o du kartu kaipo moteriškos gimties. Čia,

matyt, iš pradžių buvę parašyta vienaip, paskui pertaisyta kitaip, bet taisymas neišvestas lig galo.

17. «Atlikusiose senio pasakose» tas pats autorius aiškina vaikams įvairias vandens atmainas: sniegą, šerkšną, laumės juostą, o taipgi balso greitumą, aidą, įsibėgimo veikimą, vėtymo procesą, stiklo atsiradimą, laikymąsi daiktų vandeny ir k. Viskas nupasakota sumaningai, sniego kristalai net vaizdeliu atvaizduoti. Autorius vadina juos «sniegulėmis», tuo tarpu Tumo (sk. «V. Kn.» 5 n-rį) jiems duota «snaiguolių» vardas. Vadinti tas pats dalykas dviem įvairiais vardais yra nepedagogiška, reiktų ko nors viena laikytis.

18. Čia paduota mašalaitės istorija, žvirbliobegėdžio kregždės lizde užmūrijimas ir juodojo arklelio gyvenimas. Iš bėdos galima duoti vaikams ir ši knygelė skaityti; bet didesnės vertės ji neturi.

Paduotoji čia visų 18-os knygučių kritiškoji apžvalga parodo, kad turinio atžvilgiu šie «V. Knygynėlio» leidiniai dalijas šitaip: dramatiškų vaizdelių—2, tikrų pasakų—1, dainų—1, iš gyvenimo — 2, apie gamtą—12. Žymus neproporcionalumas; gamta užima $^{2}/_{3}$, vaikų gyvenimui tepaskirta vos $^{1}/_{9}$ viso skaičiaus. Žiūrint pedagogo akimis to kitaip negalima pavadinti, kaip vien pagailėtina klaida, nes atrodo, kad leidėjų norėta vien vaikų protas šviesti, todel ir teikta kuo daugiausia žinių apie gamtą[1]); vaikų gi širdies lavinimas, kurs gyvenime yra daug svarbesnis dalykas, bevęik visai užmiršta. Tuo tarpu, jei Puškinas didžiausiu savo nuopelnu laikė «gerų jausmų žadinimą žmonių širdyse», tai juo labiau tai turėtų rūpėti mūsų vaikų literatūros gamintojams. Labai mums nemalonu tai rašyti, bet predermė verčia y p a t i n g a i t a i p a b r ė ž t i. Leidžiant kitus «V. Kn.» l-nius būtinai reikėtų padarytoji klaida atitaisyti.

---

[1]) Pažymėtina taipgi faktas, kad nors čia apie gamtą tiekos autorių rašyta, tačiau nė vieno iš jų .. žodeliu neprasitarta apie gamtos kūrėją — Dievą!..

Pr Mašiotas. MOKSLO PASAKOS. Su 20 piešinių. Petrapilis, 1916, 46 psl. in-8.

Autoriaus sumanyta kai kurie fizikos dėsniai išaiškinti kaimo vaikams — piemenims. Žinoma, skaitytojas neras čia ištiso fizikos kurso, bet tik keletą popularių pamokų apie pusiausvyrą, apie kūnų laikymąsi vandeny, apie fotografiją, apie kūnų plėtimąsi nuo šilimos ir termometrą, apie balonus ir aeroplanus, apie garinę mašiną, keletą «šaltųjų burtų». Gaila, kad autoriaus neturėta veikalėlio Graffigny: «400 expériences de science amusante». Būtų galėjęs iš ten pasirinkti daug kur kas įdomesnių «burtų».

Bet ir taip, kaip yra, knygutė naudinga, papuošta neblogais piešiniais. Tinka vaikams ir suaugusiems.

Pr. Mašiotas. IR AŠ MAŽAS BUVAU. Vilnius, 1919 69 psl. in-18.

Autorius atpasakoja čia savo vaikystės pergyvenimus, ką jautęs mažas būdamas, ko troškęs, kuo rūpinęsis, kaip gamtą ir gyvulius mylėjęs, kaip mokslus ėjęs. Tinkamiausia šiai knygutei devizė būtų Goethes obalsis: «Wahrheit und Dichtung», nes jon abudu tuodu elementu, be abejo, įeina, tik nelygioj proporcijoj: tiesos čia, rodos, kur kas daugiau negu pagražinančio poetiško išmislo. Apskritai sakant, autorius parodė nepaprastą pasakotojo talentą: viskas pas jį išdėta čia vaizdžiai, gyvai ir dailiai. Po Tumo «Pragiedrulių» — tai antras veikalas, nuo kurio, pradėjus skaityti, sunku atsitraukti. Rašytas jis proza, bet jame daugiau tikros poezijos, negu ne vienoj mūsų eilėmis rašytoj poemoj. Tiesiog tai brangi, daili ir dora knygutė. Ją mielai gėrėsis ir mokinys ir suaugęs vyras. Daug kas, perskaitęs ją, atsidūksės ir tars: «Ak, ir mano vaikystė buvo beveik tokia pat, tik deja, aš jos taip dailiai aprašyti nesugebėčiau». Būtų gaila, kad šis veikalėlis dingtų publikos nepastebėtas.

Pr. Mašiotas. APIE LIETUVOS SENOVĘ. (10 pasakojimų.) Voronežas, 1917, 74 psl. in-16.

«Ne vienu kalaviju gali tėvynei tarnauti: kas laikas, kitų darbų reikalauja». Tie įžangos žodžiai nurodo autorių esant kultūriško darbo šalininku. Jo raštai tai dar aiškiau patvirtina. Būdamas įsitikinęs, kad mums lietuviams labiausiai mokslo stinga, jis stengiasi paleisti į žmones kuo daugiausia mokslo žinių populiarių knygučių pavidale. Kaipo gamtininkui, jam labiausiai rūpi gamtamokslis populiarizuoti, bet šiame veikale randam autorių naujoj jam visai nepaprastoj — istorijos srity. Yra žmonių, kuriems kiekvienoj mokslo šakoj sekasi lygiai gerai darbuotis. Tai universaliai genijai. Deja, Pr. Mašiotas jų skaičiun nepridera. Rašyti apie gamtą jam vyksta, nauji gi jo istoriški pasakojimai silpnoki ir nuobodūs. Nėra čia nieko nauja, atkartota tik savais žodžiais, kas kiekviename Lietuvos istorijos vadovėly galima rasti. Geresniuose, k. š. Aleknos, mūsų senovės kunigaikščiai nupiešti net daug vaizdžiau negu Pr. Mašioto pasakojimuose. Palyginus juos su panašiomis istoriškomis Šatrijos Raganos pasakomis — gaunama irgi tas pats rezultatas: Pr. Mašiotas ėmėsi ne savo dalyko, dėliai to ir darbas jam nekaip tepavyko. Ir pačiai kalbai ne viena galima prikišti: pav., kryžiuočius autorius vadina kryžeiviais[1]), kalavijuočius bei kardininkus — kalavininkais, Kęstutį — Keistučių ir t.t. Bet nežiūrint tų trūkumų, knygelė bloga pavadinti negalima.

DVIKOJIS. Iš Evaldo raštų vertė Esmaitis. Voronežas, 1918, 80 psl. in-24.

Knygelės turinys—populari kultūros istorija. Joje rodoma, kaip žmogus («Dvikojis») savo protu įstengė apgalėti gamtą ir jos jėgas savo naudai. Dėliai to

1) Kryžeiviai bus einantieji kryžiaus karuosna.

knygutės pabaigoje randame šitokį žmogaus galybei ditirambą:

— Dvikoji, tu nugalėjai žvėris... prisijunkei arklį, jautį, šunį.. tu visų stipriausias.

— Dvikoji, tu suvaldai vėją... dabar jis tavo malūne mala... jūrose laivus varinėja.

— Dvikoji, tu suvaldei garą, uždarei ji savo mašinoje ir verti žmonių paliepimus pildyti.

— Dvikoji, tu visų protingiausias, tu ištyrei žaibą ir sukaustei jį, liepei jam didžiausius darbus dirbti, ramiai ir tyliai žmonių gyvenamuose kambariuose žibėti ir siųsti žinias iš vieno pasaulio krašto į kitą...

Visa tai tiesa, žmogus tai yr padaręs. Keista tik, delko autorius ir vertėjas tą kolektyvų žmogų vadina dvikoju. Argi delto žmogus yr tapęs žemės valdovu, kad jis turi dvi koji?! Dvikojybės pažymį randame ir žemesnėje gyvijos srity — pas paukščius. Gaidys ir varna irgi dvikojai. Taigi kur kas geriau būtų padaręs autorius ir vertėjas pavadindami kolektyvų žmogų Išminčiumi, nes visą mūsų kultūrą yr pagaminusi vien kolektyvi žmonijos išmintis. Tai pažymi ir pats Dvikojis, nes į kaltinimą, kad savo kalba apie žaibą Dievą užgauliojąs, duoda šį teisingą atsaką:

Dievas uždegė žaibą, bet ir mano išmintį jis uždegė... Jis davė man proto žaibui tirti...

Baigiasi knygelė šiuo Dvikojo aforizmu:

Kvailys — tai tas, kurs kalba, ko visai nesupranta.

Autoriaus, matyt, čia taikinta į teologus, kurie nepermanydami gerai gamtos mokslų, buvo bestoją į kovą su gamtininkais. Bet tas pats aforizmas galima atkreipti ir prieš kai kuriuos gamtininkus à la Haeckel, kurie gerai nepermanydami religijos dalykų, drįsta puldinėti šią pastarąją...

Be to, knygelės tekste esama ir vieno moksliško negriežtumo. Autorius, sekdamas kitus popularizatorius, kalba apie garo jėgą. Tuo tarpu garo jėga yra tik šilimos pasekmė. Taigi kalbant apie gamtos jėgas, šalia elektros reikėtų statyti ne garą, bet šilimą. Tai būtų kur kas griežčiau ir moksliškiau.

Pr. Mašiotas. KAIP ŽMOGUS ŽEMĖJE ĮSIGALĖJO. Lengvi mokslo pasakojimai. Vilnius, 1919. 44 psl. in-8.

Šioj knygelėj skaitytojas ras gyvai ir aiškiai išdėtą trumpą kultūros istoriją. Mašiotas, kaip ir «Dvikojo» autorius, pasakoja čia, kaip žmogus apgalėjęs įvairias gamtos jėgas, ir kaip įvairiais išradimais padaręs savo gyvenimą pakenčiamesniu, kultūringesniu. Svarbiausių kultūros veiksnių autorius tenurodo tik du: protą ir širdį. Del veikimo juodu yr veikę jau daugiau negu XX amžių, tačiau, paties autoriaus pasakymu, vis dar tebeturi vieną nenugalėtą priešą — kitą žmogų. Nežiūrint visos augštos kultūros — žmogus žmogui vis tebėra dar vilkas. Tą vilką nugalėti galėtų tik trečias veiksnys — religija; bet, deja, Mašiotas to veiksnio visai nemini, matyt, nepripažįsta jam jokios svarbos. Be šio papildymo autoriaus veikalas reikia laikyti kad ir naudingu, bet nepilnu

1. VAIKŲ KNYGELĖ. Su paveikslėliais. Vilniuje, 1918. 78 psl. in-18.

2. IŠVADAVO. Sceniškas 4 veiksmų vaizdelis. Parašė A. Giedrius. Kaunas, 1919, 10 psl. in-18.

1. Čia surinkta 17 dailių pamokančių pasakėlių, arba, tikriau sakant, vaikų gyvenimo vaizdelių. Savo tikslą, autorius yr išdėjęs knygutės pabaigoje šiais žodžiais:

Skaitytojau. Tose knygelėse yra pasakos, bet tose pasakose daug rasi pamokslų, todel pasakos tepasilieka pasakomis, netikėk jomis, bet ko jos tave moko, tai laikyk. Būk it bitelė, kuri iš kiekvienos žolelės sugeba išsiurbti saldų medų.

Ir iš tikrųjų čia nerasi nė vienos tuščios pasakos; visose jose slepias gilesnė mintis. Vienose išrodoma vaikams, delko reikia Dievas garbinti, poterėliai kalbėti («Petriukas ir Onytė», «Pranas Bielskis»), kitose, kad nereikia nei skruzdės, nei paukščiai naikinti («Jonukas ir Kerdžius», «Pranelis Paukštvanagėlis»), trečiose, kad vagystė yra nedorybė, vedanti žmogų nelaimėn («Gustelis kručas») ir t.t. Remdamasis moraliu dėsniu: exempla trahunt, auto-

rius nesako savo mažiems skaitytojams: būk tėvams klusnus, nemeluok, nebūk pikčiurna, lengvatikis, bet piešia tam tikrus gyvenimo vaizdelius, iš kurių patys vaikai galės padaryt sau tinkamų išvadų savo palinkimams suvaldyti, savo būdui pataisyti.

Taigi patartina tėvams, ypač žemaičiams, naudotis tąja knygele, norint apdovanoti savo mylimus vaikučius. Ji gražiai išleista, papuošta spalvotais paveikslėliais, kurie net ir nemokančius dar skaityti gali pamokyti.

Šios knygelės autorius yra lietuvių rašytojas vyskupas Valančius. Leisdamas ją pirmą kartą jis nedėjo savo pavardės, nes tam buvo tuomet svarbių priežasčių. Keista, kad autoriaus pavardė nepadėta ir šiame antrame leidime. Ji slėpti šiandieną nebuvo jokios racijos.

2. A. Giedriaus vaizdelyje «Išvadavo» parodyta, kaip vaikų gerumas padaro įsravos egoistui-tėvui ir sulaiko jį nuo antros neapgalvotos moterystės. Dora, meili, darbšti dukrelė užstoja jam žmonos vietą — ir vaikai džiaugiasi, kad nebeturėsią pamotės.

Veikalėlis rašytas gyvai, švelniai. Tėvo, bobutės ir vaikų tipai gerai pagauti ir atvaizduoti ir daro įspūdžio. Kaimo scenai labai tinka, ypač Kalėdų šventėms.

Pr. Mašiotas. ŽIEMĄ IR VASARĄ. Ilustravo P. Rimša. Tilžėje, 1920, 32 psl. in-12.

Knygutės turinys platesnis, kaip jos vardas, nes be žiemos ir vasaros randame čia vaikų džiaugsmus pavasarį ir rudenį. Šios keturios metų dalys paverstos čia keturiais simboliais: Šaltučio, Skaistučio, Šiltučio ir Purkštučio. Sunku suprasti, kam čia tas įasmeninimas padaryta. Įtikėti, kad esama kažkokio Šaltučio ar Šiltučio, tegalėtų nebent vaikai 4—5 metų. Tie gi, kurie ant ledo čiužinėja ir rogutes patraukia, gerai žino, kad jokio Šaltučio nė Šiltučio nėra. Pasakyti gi, ką vaikams atneša keturios metų dalys, buvo galima ir be tų keistų personifikacijų. Galop

apie gamtą tiek vaikams jau prirašyta, jog to ir užtektų. Ši nauja knygutė nieko nauja nepasako ir nėra geresnė už kitus to pat autoriaus anksčiau išleistus pasakojimus apie gamtą. Rimšos ilustracijos gražios, kur nupiešta Lietuvos gamta; bet metų dalių simboliai išėjo nevykę, ypač Šiltutis.

PASAKĖČIOS. Rinkinėlis kalbos mokslui. Kaunas, 1920. 32 psl. in-18. Šviet. Min. Knygų Leid. Komisijos leidinys.

Šį rinkinėlį yr pagaminęs Rygiškių Jonas. Įdėta čion jo savotiškai verstos 25 Krylovo pasakos, nežinia kam pramintos «pasakėčiomis». Be to, gale pridurta dar kelios eiliuotos Armino, Ks. Vanagėlio, Stanevičiaus sakmės; jos netaisytos, nes leidėjas sakosi «visų eilėraštinės kalbos gudrybių nemokėjęs» Jis, matyt, laiko save kiaurai težinančiu vien neeiliuotos kalbos gudrybes. Joms parodyti jis ir pasinaudojęs Krylovu, padėdamas nemaža triūso, kad viskas čia spindėtų gryniausiu lietuviškumu. Šis tikslas dalinai ir atsiektas: lietuviškumo čia iš tikrųjų daug, bet reikalingo pasakose lengvumo ir gyvumo kaip ir nėra. Pasakojimas eina lyg ratai per rudens gruodą. Žmonės taip pasakų neseka[1]). Kas tuo norėtų asmeniškai įsitikinti, tepalygina kad ir tų pačių pasakų vertimą pas J. Gerutį[2]) ir pas Ryg. Joną. Maža vietos teturėdami, mes paduosim čia tik vieną kitą vietelę, dėdami abiejų vertėjų tekstą:

Rygiškių Jono vertimas.

Ir kokie jie kvaili, tie žmonės!—sako. — Kvailiai plepa, prasimano, tik kitiems klaidinti... Kaip ir man, tik prišnekėjo apie tuos akinius, tik primelavo, o naudos iš jų—nė kiek nėsama! (Beždžionė ir akiniai. 6)

— Vienas vargas, kūmute! — sako: — visą dieną valkiojęsis, nė kaulelio negavau sukrimsti. Šunes čia be galo pikti, piemuo nesnaudžia, reikės tiesiog badu stipti!

---

[1]) Plg. D-ro Basanavičiaus išleistą pasakų rinkinį. Kalba ir stilius ten visai kitoki negu pas Ryg. Joną.

[2]) Krylovo pasakos. Iš rusško proza persakė J. Gerutis. Tilžėje, 1902.

— Argi? Nebūk kvailas! — stebisi lapė.
— Kaip mane gyvą matai, nieko nemeluoju!
— Kūmutėli, tik ėsk, tau nesigailėsiu! Imk iš visos kupetos, ir tiek: kitam tiek daug neduočiau. (Vilkas ir lapė. 19—20)
— Gaideli tu mano, be galo gražiai tu giedi!... Tai tu man tokiam išsirask pasauly giesmininkui!
— Tu, gegute širdele, vis delto gražiau už mane įgiedi: kai tu imi kukuoti, tariant giedoti, visi tavim tik džiaugias, tik džiaugias; kitos tokios giesmininkės visoj girioj, bėk skersai ir išilgai, niekur nerasi. (Gaidys, gegutė ir žvirblis. 8)

J. Geručio vertimas:

Kad jųs surūgtumėte! — tarė Beždžionė. — Negu apgavę mane. Liurba tas, kas klauso žmonių kalbos. Man apie akinius tiek primelavo; o čia iš jų niekai. (Beždž. ir akiniai. 16)
— Ar žinai, kūmute, — tarė vilkas, — tikra nelaimė! Neesmi niekur nė kaulelio ragavęs. Badas kankina mane. Vienur šunes pikti, kitur piemuo nemiega; nors tu išdvėsk!
— Ar taip?
— Tikra teisybė.
— Nabagėlis — kūmutėlis. Gal šieno užkąsi. Še visas žagas, aš kūmui papešiu... (Vilkas ir lapė. 59)
— Meilus Gaidel! kaip tu skardžiai ir rimtai giedi...
— O tu, Gegutėle, mano širdele! kaip tu dailiai kukuoji pasiimstydama. Tokios giesmininkės nėra visame miške.
— Mano kūmutėli, aš klausyčiau tavęs amžių... (Gegė ir gaidys. 147)

Kaip ši pastaroji sakmė pas Ryg. Joną praskiesta, galima matyt kad ir iš to, jog ji pas jį užima net 47 eilutes, tuo tarpu Geručiui jai atpasakoti užteko viso labo 15 eilučių! Ryg. Jono vertimas mažne visur primurdytas, prikaupuotas visokių nereikalingų žodžių, pav., «sprogo besistengdama ir galą gavo» (žmonės taip nesakytu: jie pasirinktų vieną katrą žodi: arba «sprogo», arba «galą gavo»), «ožys plevėsa, lokys baublys» (kas gi yr girdėjęs lokį b a u b i a n t) ir t.t. Geras kalbėtojas su žodžiais elgias kaip su pinigais: be reikalo jų nemėto. Taip ir knygose — žodžių ekonomijos reikėtų laikytis kaipo vieno iš pamatinių rašymo principų. Ypač to reiktų žiūrėti leidžiant knygas vaikams. Ryg. Jono «pasakėčios», deja, tuo atžvilgiu pavyzdžiu negali būti. Jos moko kad ir taisyklingos, bet bergždžios daugkalbystės.

Tarp 6 ir 7 pasakėčios įbrukta nereikalingai kalbos užrašų dalis, nieko bendra su Krylovu neturinti. Reikia spėti, tai padaryta per leidėjų neapsižiūrėjimą.

1. ŽYDRASIS PAUKŠTIS. Sutrumpinta Meterlingo pasaka. Vertė Jonukas, išleido Marčiukas. Berlyne, 1920, 55 psl. in-8.

2. S. Čiurlionienė. VAIKŲ TEATRAS. Komedijėlės. Vilnius, 1918, 31 psl. in-24.

3. Pr. Omankowska. GINTARAI. 2 veiksmų Kalėdą vaizdelis. Vertė K. J. B. Vilnius, 1920, 15 psl. in-24.

4. N. Čechovas. SNIEGO KARALAITĖ. 4 veiksmų, 5 paveikslų drama su dainomis vaikams. Vertė V. Plaušinaitis. Tilžėje, 1920, 40 psl. in-16.

Mūsų vaikų literatūra vis dar negausi ir menkoka. Mat, vaikų siela nelengva pagauti. Ji reikia ilgai tyrinėti, stebėti, aktyviai dalyvaujant vaikų gyvenime. Taigi geriausiais vaikų literatūros gamintojais galėtų būti motynos ir mokytojai. Bet, deja, norinčių plunksna vaikams patarnauti beveik nėra. Pradėtas Rusijoj «Vaikų knygynėlis» kažkodel paliovė ėjęs. Augščiau įvardintieji veikalėliai yra neorganizuotų savanorių darbeliai. Pažiūrėkim, ko jie verti.

1. Išorinio pavidalo atžvilgiu «Žydrasis Paukštis»—tai pirmutinis dailesnis vaikams leidinys, atspaustas ant geriausio popieriaus, papuoštas spalvotais vaizdeliais. Jo autorius yra garsus belgų rašytojas Meterlinck'as, tik nežinia kam pakeistas čia Meterlingu. Jo «Žydrasis Paukštis» paduotas čia sutrumpintas, taigi neskaičiusiam jo originale sunku ir turėti tikra nuomonė apie jo vertę. Šiame lietuviškame sutrumpinime Meterlinck'o pasaka vargiai bau įstengs vaiką skaitytoją sužavėti. Perdaug čia alegorijos, refleksijos ir net metafizikos.

Kad duona, pienas, cukrus gal kalbėti, tuo vaikai nenustebs. Bet kad tie daiktai turi savo atskiras sielas, visa tai bus, bent mūsų vaikams, sunkus galvosukis.

Kad mirusiems mūsų atmi[illegible]nas teiktų gyvybės, keltų juos iš mirties miego, tai yra keista Meterlinck'o

filosofiška svajonė, neturinti moksle nei tikyboj jokios paramos.

O dar keistesnis paskutinis pasakos skyrius, kur kalbama apie dar negimusių vaikų sielas ir jų žydrąjį rūmą. Tą vaikų sielų preegzistenciją pats autorius, matyt, laiko tiesa ir nori, kad ir jauni skaitytojai persiimtų tąja pažiūra. Tuo tarpu tai yra grynas svajonės dalykas, visai neatatinkąs tiesai.

Taigi tuo atžvilgiu «Žydrojo Paukščio» skaitymas gali vaikams apsukti galvas ir jų tolesniame pasaulėžvalgos rutulojimesi kenksmingai atsiliepti.

Del to mes tuo leidiniu negalime pasidžiaugti. Anaiptol, laikome jį literatiškai nevykusiu ir mūsų vaikams visai netinkančiu.

Jiems visa čia bus keista, pradedant Tiltilio ir Mitilės vardais ir baigiant dar nepakeptų duonos kepalų sielomis.

Leidinio kalba irgi nepergeriausia, pasitaiko joje nelietuviškų «karliukų», «dinių».

Vakarų Europos vaikų literatūroj yra šimtą kartų geresnių ir gražesnių pasakučių bei apsakymėlių. Gaila, kad leidėjai nepasirūpino jų išversti ir išleisti.

Net ir viršelis nėra gražus. Nieko negalima prikišti vien tik popieriui, spaudai ir ilustracijoms.

2. Čiurlionienės «Vaikų teatran» įeina trys komedijėlės: «Cyp, cyp, cyp... Miau, miau, miau», «Grybų barnis» ir «Barbutė piemenėlė». Veikiančiųjų asmenų čia neperdaugiausia—šeimininkė, pora vaikų ir piemenėlė Barbutė. Kur kas daugiau veikia scenoje pelės, katės, grybai, gėlės, — vadinas, įasmenintoji gamta, kaip ir «Žydrame Paukštyje». Tik pas Čiurlionienę vis eina daug natūraliau, nėra čia jokios metafizikos, jokių keistų galvosukių.

Jei kur ir pasitaiko alegorija, k. š. «Grybų barnyje», tai ji pigiai atspėjama ir todel pasiekianti tikslą. Taigi šios komedijėlės vaidinti tinka, tiktai jos įmanomai išpildyti nebus lengva, ypač režisieriai turės daug vargo su kostiumais—pelėms, katėms, grybams ir gėlėms tinkamai parėdyti.

3. «Gintarai» grynai didaktiška komedijėlė. Smalsi Alenytė, pamačius motyną dedant gintarų dėželę, niekam nematant išima ją ir, radus ten gintaro karolius, dabinasi prieš veidrodį. Bet atėjus auklėtinei Zosytei paimti iš spintos raktų, Alenytė paslepia karolius Zosytės lentynėlėje. Alenytės tėvui juos ten radus, Zosytė įtariama, norėjus karolius pavogti, ir varoma lauk. Bet Alenytės kaltei paaiškėjus, Zosytė gauna tuos pat karolius Kalėdų dovanomis.

Vaikų teatrui komedijėlė tinka, nors jos turinys imtas iš ponų gyvenimo. Vertėjas be reikalo vergiškai laikės teksto. Daug geriau būtų buvę paėmus iš Omankovskos komedijėlės siužetą, o patį komedijėlės turinį pritaikinus lietuvių gyvenimui. Dabar išeina keistumai, pav., Zosytė rankioja vynuoges (be abejo, džiovintas), kapoja migdolus ir t.t.

Ir pats Zosytės vardas yra grynai lenkiškas (Zosia), lietuviškai reikėjo ji pavadinti Sofytė, Sofutė ar kitaip kaip.

4. «Sniego karalaitė» taip pat fantastiška, kaip ir «Žydrasis Paukštis», tik čia fabula daug geresnė, natūralesnė ir kilnesnė. Pas Meterlinck'ą vaikai eina ieškoti žydro laimės paukščio, pas Čechovą mergaitė Gerda eina ieškoti Sniego Karalaitės paviliotojo savo brolio Kajaus. Ten veiksmo motyvas laimės siekimas, čia — širdies gerumas ir meilė. Mūsų išmanymu — tai pats geriausis vaikų teatro veikalas. Parašytas dailiai, gyvai. Įdomu jis skaityti, dar įdomiau bus scenoj pamatyti.

NUOSTABŪS SKRUZDĖS GYVENIMO ATSITIKIMAI. Iš Skvorcovo vertė B. Grigaitytė. Tilžėje, 1920, 72 psl in-12.

Ši įdomi, dailiais vaizdeliais papuoštoji knygelė skiriama vaikams, bet ji nenuobodu skaityti ir suaugusiems. Nes del žinojimo skruzdė, kad ir visiems žinoma, bet tas mūsų žinojimas yra dažniausiai paviršutinis ir netoli tesiekiąs. Tuo tarpu artimesnis skruzdės stebėjimas teikia daug be galo įdomių žinių. Įdomus pirmiausias skruzdės išsirutulojimas iš

kiaušinėlio, virtimas vikšru, paskui lėlyte ir pagalios jauna skruzde. Ne mažiau įdomus ir tolesnis skruzdės gyvenimas, skruzdelyno sutvarkymas, darbo pasidalinimas, kitų vabzdžių su skruzdėmis simbiozas, įvairios skruzdžių veislės (žemdirbės, daržininkės, plėšikės), skruzdžių priešai ir t. t. Visa tai išdėta čia ne sausai, bet gyvu pasakojimu. Taigi knygelė skaitoma lyg apysaka. Tėvai Kalėdų dovanoms gerai padarys nupirkdami ją vaikams.

Jos kalba taisyklinga ir gan įvairi. Be reikalo tik vertėja vartoja žodį įmigti viet. užmigti.

MŪSŲ LIAUDIES PASAKOS VAIKAMS. Parinko A. Giedrius. Ilustravo Panevėžio gimnazijos mokiniai, Tilžė, 1922, 84 psl. in-16.

Darbštus vaikų literatūros kūrėjas A. Giedrius yr pateikęs čia 21 pasakėlę «mūsų mažiesiems». Geresnės dovanėlės Kalėdoms nė nereikia. Parinktosios čia pasakos yra tikrai dailios. Gaila tik, kad trūksta vienos iš gražiausiųjų «Kaip vilkas mokėsi duoną kepti».

Pasakų kalbą rinkėjas sakosi kai kur taisęs bei savotiškai nusakęs. Ji išėjo natūrali, gyva, taisyklinga. Tik 36 psl. ne visai vykusiai pasakyta «capt, capt medžius kirto». Tuo tarpu 18-me pusl. randame tą patį capt pavartotą gervės eisenai charakterizuoti: «capu capu capt». Gervei tai pritinka, bet apie medžių kirtimą žmonės pasakytų—cakt, džiagt ar kitaip kaip, tik ne capt.

Ilustracijos neblogos, kai kurios ir visai įmanomos. Taigi tikimės, šį veikalėlį plačiai pasklisiant mūsų jaunoje Lietuvoje.

Pr. Mašiotas. GIMNAZIJĄ ATSIMINUS. Kaunas, 1922, 74 psl. in-16.

Kam nemalonu atsiminti gimnazijos laikai? Ar yra, kas neturėtų ką įdomaus papasakoti apie juos? Man rodos, nėra. Bet, deja, nors visi mielai pasakoja apie savo gimnazijoj buvimą žodžiais, retas tuos pasakojimus tesurašo. Pr. Mašiotas, dailiai nupiešęs savo vaikystės laikus knygutėj «Kaip aš ma-

žas buvau», šičia paduoda ir savo gimnazijos atsiminimus. Juose daugiausia vietos užima patys mokiniai, jų savitarpio santykiai, mokslas, kvotimai, klasių kovos; toliau eina mokytojai, šeimininkės, direktorius, gimnazijos sargas, žydas — obuolių ir šokolado pardavinėtojas ir k. Visa tai aprašyta trumpai, gyvai, objektyviai. Pradėjus knygelę skaityti, sunku padėti nebaigus. Ji tinka ir jaunimui ir seniams. Jauni iš čia patirs, kokio būta gimnazijos gyvenimo seniau, seniai su pasigėrėjimu prisimins senuosius laikus ir tars autoriui nuoširdų ačiū.

PUBLICISTIKA.

(Publicistikos, politikos, teisės ir sociologijos veikalai.)

PERGYVENTOS VALANDOS. (Karvojaus laiškai.) Parašė K. A. K. Shenandoah Pa, 1906, 144 psl. in-8.

Autorius, žinomas mūsų sociologas ir publicistas, išleisdamas atskiroje knygoje spausdintus «Žvaigždėje» savo laiškus, įnešė mūsų literatūron veikalą, kuriam lygių nedaug pas mus terasime. Veikalas susideda iš 43 laiškų kuo įvairiausio turinio. Laiškai nepertrumpi, bet ir neperilgi. Autorius, matyt, ir nesirūpino pajudintą klausimą viename laiške būtinai baigti, nes neretai prie to paties klausimo grįžta po keletą kartų, papildydamas savo mintį naujais įrodymais. Taip apie kritiškumo stoką pas mus kalba II, XIII ir XXXIV-me savo laiške. Bet už tą pakartojimą yra ne peikti vertas, tik karštai padėkoti, nes mūsų «nekritiškumas» tapo beveik mūsų tautiška liga. Taip pat ir mokyklų klausimą autorius svarsto ne viename laiške.

Kaip dainiaus dvasioje įvairūs įspūdžiai ir gyvenimo atsitikimai gimdo naujus vaizdus, mintis, jausmus, [1]) iš kurių paskui ir susikrauna nauji dailės veikalai, taip ir įvairūs literatiški, politiški ar socialiai faktai yr davę progos K. A. K-ui išreikšti ilgoką eilę įvairių kritiškų bei sociologiškų pastabų, pasidalyti su skaitytojais tuo, ką jis savo jautrioj sieloj yr atjautęs, kuo pasibjaurėjęs, prieš ką su pagarba galvą nulenkęs ir t.t. Todel žiūrėdamas į savo knygą iš subjektyvios rašytojo pusės ir yra pavadinęs ją «Pergyventomis valandomis». Bet žiūrint objektyviai, turinio atžvilgiu, galima duoti tai knygai vardas: «Mūsų kultūros reikalai»,

[1]) Plg. Puškino „Aidą".

nes ji visa tiems reikalams pavesta. Norint tuo įsitikinti, užtenka vien perskaityti laiškų antraštes. Štai keletas pavyzdžių: Lietuviai ir teatras (IX), Lietuvių prakalbos (X), Reikia mokytis savos kalbos (XV), Apie mokyklas (XXIV), Šelpkime knygų leidėjus (XXVI), Nesibijokime revolucijos (XL), Kas tai yra tauta? (XLI) ir t. t.

Tuo atžvilgiu šį K. A. K. veikalą turėtų būtinai perskaityti kiekvienas mūsų inteligentas, kuriam tikrai rūpi lietuvių reikalai. Kas paklausys šio mūsų patarimo, be abejo, neparūgos, nes ta knyga jungia savyje visas tris gero rimto veikalo ypatybes, retai krūvoje tepasitaikančias: pažiūrų platumą, dėstymo aiškumą ir kalbos dailumą.

Tiesa, su kai kuriomis autoriaus pažiūromis (k. š. apie Margalio eilių vertybę ir t. t.) galima ir nesutikti, juo labiau kad, kaip girdėjome, jau ir pats autorius jas yr pakeitęs. Bet tai nė kiek veikalo vertės nemažina.

Elžikonis. MŪSŲ BAJORAI IR LIETUVYSTĖ. Vilnius, 1907, 19 psl. in-18.

Kad ir daug jau buvo rašyta apie tai, kokie yra ir privalo būti mūsų dvarininkų bajorų su lietuviais kaimiečiais santykiai Lietuvoje, tačiau vis dar negalima pasakyti, kad tas klausimas būtų pilnai išspręstas ir iš abiejų pusių tikrai suprastas. Mūsų bajorai, kaip štai naujai p. Girdvainis, savo sentimentalėmis deklamacijomis trukdo taip reikalingą abiem pusėm susipratimą, aptemdindami visų aiškiausius dalykus ir iškreipdami buvusio tarp Lietuvos ir Lenkijos sąryšio tikrą prasmę. Todel tokia brošiūrėlė, kaip Elžikonies, mūsų mažai dar susipratusiems broliams yra labai reikalinga. Čia kiekvienas iš jų ras trumpai ir aiškiai išrodyta, kokiu būdu įvyko ta tokioj garbėje mūsų bajorų laikomoji Lietuvos ir Lenkijos unija, kaip į ją žiūrėjo senovėje mūsų bajorai ir kaip palengvėl jie iš Lietuvos gynėjų vir'.. Lietuvos len-

kais. Paduoti brošiūrėlėje labai nuostabūs faktai ne visiems težinomi, net ir inteligentams. Todel E-nies knygutė verta perskaityti ir praplatinti.

Antroje jos dalyje, «Kosčiuškos gadynės atminimui», autorius pasakoja apie tai, kiek gera žmonėms yra padaręs Kosciuška ir kiek pikta pridirbus carienė Katrė II, išdraskiusi galutinai lietuvių-lenkų valstybę ir įstūmusi kaimo žmones baision vergijon.

Autoriaus kalba aiški, gryna, rašyba taisyklinga.

B. J...is. LIETUVA IR JOS REIKALAI. Tautiškas Lietuvos katekizmas. Vilnius, 1907, 20 psl. in-18.

Ši knygutė išėjo dviejose kalbose: lenkiškai ir lietuviškai. Autoriaus, matyt, norėta, kad joje išreikštos mintys prasiplatintų ne tik lietuvių kaimiečių, bet ir mūsų lenkiškai tebekalbančių dvarininkų tarpe. Kokios gi tos mintys ir ko jos vertos? — Į šį klausimą geriausiai atsako pats brošiūrėlės turinys.

Prasideda ji klausimu: «Kas tai yra Lietuva?» Anot p J...io, «Lietuva tai šalis, kurioje nuo amžių gyveno lietuviai, lenkai ir baltgudžiai... susigiminiavę savitarpy visi tveria vieną lietuvių tautą». Lietuva šiuo laiku užimanti šešias gub.: Vilniaus, Kauno, Gardino, Minsko, Mohilevo ir Vitebsko» (1). Ta šalis vadinas Lietuva del to, kad «dar XIII šimtmetyje Lietuvos kunigaikščiai pradėjo rūpintis viršui paminėtų šešių gub. sujungimu vienon kuopon». Lietuviai nuo neatmenamų laikų gyvenę savo žemėje paskendę «barbarizme ir stabmeldystėje» (2). Jogaila su pusbroliu Vytautu supratęs, kad «Lietuva tik bendrai su Lenkija gyvuoti tegali» (3), todel ir sujungęs Lietuvą su Lenkija 1386 m., del to nuo to laiko Lietuvos ir Lenkijos likimas buvęs bendras. Lietuva buvusi autonomiška Lenkijos respublikos dalis. Prieš susijungiant Lietuvai su Lenkija, lietuviai puldinėdavę lenkus ir išveždavę daugybę abiejų lyčių vergų, kurie ilgainiui susimaišydavę su lietuviais. Lenkai vergai buvę pirmi ūkio kultūros gaivintojai Lietuvoje... Apšvietimas ir vakarų kultūra «eidavo Lietuvon tik

per Lenkiją». Del to «visoje Lietuvoje» įsigalėjo vienodi papročiai, ta pati tautiška etika, nežiūrint į kalbų skirtumą (5). Todel iš lietuvių, lenkų ir baltgudžių pasidariusi viena «sudėtina Lietuvos tauta» (6). Kad neišsidirbo viena kalba, tai niekis; visos trys kalbos: lietuviška, lenkiška ir baltgudiška «yra mūsų gimtomis kalbomis» ir del to mes privalome kiekvieną jų remti, «kiek žmonės to panorėtų» (7). Dabartinė Lietuvos padėtis apgailėtina. Pagerinti ji galima paduodant sau visiems to krašto piliečiams rankas,—jėgų išblaškymas esanti nuodėmė. Reikią suprasti, kad kiekvieno piliečio gerovė pareinanti nuo visuomenės sluogsnių gerovės (11). Mūsų liaudis nesanti laukinė. Pradėjus rimtai visuomenės darbą, ji «įduos savo likimą tiems žmonėms, kurie labiausiai bus to verti» (13). Veikimo programa galima statyti ant 1905 m. spalių 17 d. manifesto. Dabar reiktų kurti «vieną nepadalinamą Lietuvą su plačia savivalda — su plačiomis teisėmis rinkimų, mokesčių paskirstymo, apšvietimo platinimo, visuomenės įstaigų steigimo, agrariško klausimo evolucijos keliu išsprendimo, ūkio ir fabrikų darbininkų būvio apdraudimo ir t.t». O kol geresnės teisės galima bus įgyti, dabar reikią pirmų pirmiausia vaikus mokyti, steigti mokyklas, ūkio ratelius, paskolos ir taupymo kasas, atmesti visokios rūšies perteklius, priprasti prie tvarkos ir nuolatinio darbo ir t.t.

Kaip mato skaitytojas, garbus autorius antroje savo brošiūrėlės dalyje parodo daug gerų norų ir tikrai trokšta Lietuvos būvį pagerinti. Bet kai del minčių, išreikštų pirmoje knygutės pusėje, su jomis jokiu būdu negalima sutikti. J...io Lietuvos ir lietuvių tautos definicija neišlaiko kritikos. Autorius, matyt, turėjo galvoje istoriškąją Lietuvą. Bet mes abejojame, ar galima duoti istoriškos Lietuvos definiciją. Nes kas gi nežino, kad tos istoriškos Lietuvos ribos keitėsi kuone kas amžius. J..is ima Lietuvą ribose šešių gub. Bet kodel gi neimti Lietuvą ribose, kokias ji turėjo viešpataujant Vytautui Didžiajam?...

(Žiūr. Maironies «Lietuvos istorijoje» tam tikrą žemėlapį) t. y. nuo Palangos ir Juodųjų jūrų? Dar keisčiau atrodo lietuvių tautos definicija. Vargiai kas supras, kokiu būdu iš lietuvių, lenkų ir baltgudžių pasidaro viena «sukrautinė Lietuvos tauta». Kad Lietuvos lenkai ir baltgudžiai gali prieiti įsitikinimą, kad jie esą lietuviai, mes su tuo sutinkame. Bet sykį pripažinę save lietuviais, jie jau nebebus lenkai nei baltgudžiai. Nes tautystė yra tai subjektyvus asmens įsitikinimas, kad jis tai, o ne kitai tautai priklauso. Dviejų gi įsitikinimų del savo tautystės tame pačiame su normaliu protu asmenyje ir tuo pačiu laiku būti negali. Gal kada iš lietuvių, lenkų ir baltgudžių ir bus viena tauta, o tuo tarpu jie daro ne vieną kažkokią sukrautinę tautą, bet tris visai atskiras tautas. Joks protavimas to skirtumo negal panaikinti ir prie jų identifikacijos privesti. Mums net gaila, kad J-is tai senai praloštai bylai tiek triūso paaukojo. Netiesa taipgi, būk vakarų kultūra ėjus Lietuvon vien tik per Lenkiją. Patariame J-iui perskaitytą įdėtą «Draugijos» 1907 m. Nr. 7 A. Kuriečio straipsnį.

Dėliai šių priežasčių mes lietuviai nieku gyvu negalime J-io «Katekizmo» pripažinti savo «tautiškuoju katekizmu». Tokio katekizmo mums labai reikia, ir tikrai būtumėm dėkingi tam iš lietuvių, kas jį sustatytų.

J. Širvydas. KŪDIKIŲ VERGIJA „LAISVOJE“ AMERIKOJE. Philadelphia Pa. 1907, 20 psl. in-16.

Yra tai «Socialisto knygynėlio» № 7. Autorius judina toje brošiūrėlėje labai svarbų klausimą—apie vaikų darbą fabrikuose. Pasirodo, kad ir laisvoje Amerikoje neturtėlių vaikai baisiai yra išnaudojami. Pietinių Amerikos valstybių audyklose dirba apie 20000 vaikų, jaunesnių kaip 14 metų. Vienos Albany dirbtuvėse yra vaikų apie 1200, t. y. apie 6%—7% visų darbo rankų fabrikuose. Georgijoj darbininkų vaikų yra ne mažiau 14% ir Pietinėje Karolinoje ma-

žiausia 9%. Amžius tokių vaikų yra skaitomas žemiau 12, bet kartais siekia žemyn iki 6 ir net 5 metų. Uždirba toks vaikas 10 centų į dieną, daugiausiai 20 c. Suprantamas dalykas, tokiems vaikams eiti į mokyklą arba pabėginėti nėra laiko. Augdami tokiose sąlygose vaikai, žinoma, neįgija jokio išsilavinimo ir išaugę lieka «bukapročiai», tamsuoliai, o neretai ir stačiai degeneratai. Autorius nurodo, kad socialistai, kovodami su ta sociale neteisybe, reikalauja, kad būtų uždrausta fabrikams priiminėti vaikai jaunesni kaip 16 metų, o tose darbo šakose, kurios laikomos «pavojingomis», kad vaikai būtų visai nepriimami. Patariama ir lietuviams už tą sumanymą balsuoti.

Su šiais socialistu reikalavimais reikia visai sutikti, nes jie teisingi. Bažnyčia tokius pat reikalavimus yra senai jau išreiškusi, ir ne jos čia kaltė, kad kietaširdžiai kapitalistai to teisingo motyniško balso nepaklausė.

А. Булатъ. ЛИТОВЦЫ. Отдѣльный оттискъ изъ книги „Формы національнаго движенія въ современныхъ государствахъ". СПБ. 1909, типогр. „Общественная польза", 20 с. in-8.

Brošiūrėlės tikslas — supažindinti rusus su lietuviais ir jų tautišku atgijimu. Autorius paduoda etnografiškos Lietuvos ribas, lietuvių skaičių pagal gubernijas, apšvietimo stovį iš 1904 m. statistikos. Lietuvių, mokančių skaityti, buvę 52%, pradinių mokyklų — 709, tarp jų 140 cerkvinių. Vidurinių mokyklų (bern. ir merg.) 25 (Kauno gub. 15, Suvalkų 10). Be to, 2 dvas. seminariji — Kaune ir Seinuos. Besimokančios abiejų lyčių lietuviškos jaunuomenės vidurinėse mokyklose buvę apie 1.400.

Paminėtos taipgi lietuviškos švietimo draugijos: «Žiburys», «Saulė», «Lietuvių mokslo draugija», «Draugija lietuviškoms bibliotekoms steigti» ir «Sąjunga sugrąžimui lietuvių kalbos teisių į katalikų bažnyčias Lietuvoje».

Lietuviškų laikraščių 1909 m. būta 44, iš jų Rusijoj 12, Prūsijoj — 9, Amerikoj — 21, Šotlandijoj — 2.

Bent kiek plačiau papasakota apie tautišką lietuvių atgijimą po 1863 m., spaudos uždraudimo istoriją, kovą rusų biurokratijos su užsienių lietuviškais spaudiniais, kurių buvę suimta ir sudeginta 174.259 egz., o taipgi lietuviškųjų partijų atsiradimą ir jų veikimą, ypač «Lietuvos Demokratų partijos» ir «Socialdemokratų partijos».

Visos tos partijos, anot autoriaus, reikalauja Lietuvos autonomijos, grąžinti lietuvių kalbai pilnas teises, visos jos savo programose pripažįsta priverstiną žemės nusavinimą. Be to, «Lietuvos demokratai», «Socialdemokratai» ir «Valstiečių sąjunga» — rodą pilną tolerantiškumą kitoms tautoms, ko nesama pas klerikalus ir tautininkus, neapkenčiančius žydų ir lenkų.

Baigias brošiūrėlė panegyriku Didžiajam Lietuvių Seimui, įvykusiam Vilniuj 1905 m. lapkričio 21 — 23. d.

Deja, visas A. Bulotos veikalėlis, parašytas, matyt, po to seimo įspūdžių, šiandieną yra jau nebeatatinkąs tikrumai. Nuo to laiko daug kas pasikeitė, kai kurios organizacijos, k. š. «Lietuvos Valstiečių Sąjunga», «Lietuvių Mokytojų Sąjunga» yra arba visai pranykusios, arba neberodo savo veikimo.

Taigi Bulotos veikalėlis šiandieną jau gerokai pasenęs.

VALSČIAUS NOTARIATAS SUVALKŲ GUBERNIJOJE. Vadovėlis valsčių teismams ir darantiems aktus asmenims. Sustatė prisiekusis advokatas K. Sąmojauskas. Seinai, 1910, 31 psl. in-18.

Nežinojimas valstybės įstatų daug kenkia mūsų žmonėms, ypač valstiečiams. Jis gamina Lietuvoj įvairių pašalinių patarėjų, šunadvokačių ir kitokių tamsių žmonelių išnaudotojų. Taigi popularizavimas žinių apie valstybės įstatus, ypač liečiančius valstiečių teises, yra dideliai pageidaujamas. Mums labai malonu, kad K. Sąmajauskas gerai tai suprato ir pirmutinis padarė tam reikalui pradžią. Jo augščiau

nurodytoji knygelė del didumo kad ir nedidelė, bet kelia vieną labai svarbų dalyką, ypač lietuviams suvalkiečiams. Mat, šiems pastariesiems iki šiolei visus jų privatinius aktus, net ir mažesniuosius iki 500 rub. brangumo, o taipogi visokius susitaikinimo bei tarpininkavimo raštus ir prašymus liudydavo miestų notarai, žinoma, gerokai už tai apmokami.

S-as parodė, kad Lenkų karalystėje valstiečių teismai, remdamiesi 220 straipsniu notarinio įstatymo, turi teisės dirbti mažesnius notarinius darbus, ir kad ta teisė jiems priklauso, kur tik jie būna: kaimuose, bažnytkiemiuose, miesteliuose ar apskričių bei gubernijų miestuose. Knygelėj išdėstyta, kaip aktai turi būti liudijami, kokie mokesčiai už juos imami, paduota taipgi paliudytų aktų pavyzdžiai, nurodyta paliudytųjų raštų vertė ir valsčiaus teismo už notariatą atsakomybė.

Tokie valsčiaus notariatai kitose Lenkų karalystės gubernijose, k. š. Lomžos, Kielcų, jau veikia. Suvalkijoj jų nebuvo vien del teisininkų stokos.

Kad valsčių teisėjai būtų ne kelerius metus, bet ilgesni laiką, baigusieji teisių mokslą vyrai, tai, be abejonės, savo medžiagiškam būviui sustiprinti ir teisdarystei palengvinti jie naudotųsi duotomis jiems notarinėmis teisėmis, kaip tomis teisėmis Imperijoje visuomet naudojasi taikos ir miestų teisėjai (29).

Taigi stoka mokslo bei nežinojimas savo teisių tai vienintelės kliūtys, kurios ir tebetrukdo ikšiol valsčiaus notariato įsikūrimą Suvalkų gub. Sąmojausko knygutė stengias tas kliūtis pašalinti. Duok, Dieve, kad jai tai pilnai pavyktų.

Esame tikri, kad ši pirmutinė populariai juridiška knygutė nebus mūsų literatūroj paskutinė. Ilgainiui tariamės susilauksią iš mūsų advokatų ir dau giau panašių veikalėlių, pav., apie trečiųjų teismą, juridiško vadovėlio žemės pirkėjams ır k.

KETVIRTOSIOS DUMOS ATSTOVAS. Atydai rinkėjų į ketvirtąją Dumą Lietuvos atstovų. Parašė X. Kaunas, 1912, 24 psl. in-18.

Artinasi rinkimai, reikia prie jų rengtis. Ne pro šalį kiekvienam lietuviui pagalvoti, kaip tą pareigą kuo geriausiai atlikus. Tam tikslui ir išleista ši brošiūrėlė.

Po trumpų paaiškinimų: kas tai yra Valstybės Duma, kas tai yra atstovas ir kas tuos atstovus renka, autorius gvildena keletą svarbių klausimų, turinčių nemenkos reikšmės mūsų gyvenime.

Pirmučiausia aiškinama: ko reikia žiūrėti, renkant sau atstovą. Pasak autoriaus,

Atstovas yra žmonių įgaliotinis, jis turi žinoti visus savo rinkėjų reikalus, kas jiems naudinga, kas blėdinga. Kur žmonės yra susipratę, ten turi išdirbtus reikalavimus, net ant popieriaus surašytas taip vadinamas savo programas.

Deja, mūsų valstiečiai, pasak autoriaus, kol kas patys nežino dar, ko jiems reikia, ko ne, ko jie gali reikalauti ir ko ne. Pilnos programos autorius nepaduoda, pataria tik iš būsimųjų mūsų atstovų reikalauti gynimo šių dalykų:

...liuosybės savo tikėjimo reikaluose, liuosybės savo dvasiškiems vadovams, liuosybės statyme bažnyčių ir koplyčių, liuosybės tvėrime visokių tikėjimiškų draugijų, rinkime aukų dvasiškiems reikalams, liuosybės iškilmingoms procesijoms ir t. t.;

... reikalauti plačios autonomijos arba savyvaldos, reikalauti liuosybės savo kalbai, steigti savo mokyklas; reikalauti lygių teisių lietuviams su kitataučiais ir rusais visose viešose įstaigose: kad mūsiškiai lietuviai galėtų būti mokytojais, teisėjais, policijos užveizdomis, ir t. t;

... reikalauti, kad valdžia duotų mums pašalpą steigti žemdirbystės mokyklas, steigti savuosius bankus, duoti melioracijinį kreditą pagerinimui ūkės; kad leista būtų įsteigti bankas, pirkti ir parceliuoti dvarus saviems žmonėms ir t. t. (11—12).

Reikalavimai labai platūs, gaila tik, kad autorius nepaaiškino, ar jie, dabartinei Rusijos padėčiai esant, įvykdomi. Reikalauti, žinoma, daug ko galima, bet visgi ir reikalaujant reiktų atsižvelgti į tai, kas galima pasiekti, o kas ne.

Į klausimą, ar mūsų atstovams nebūtų naudingiau prisidėti prie kokios nors Dumos partijos, autorius

atsako neigiamai. Jo išmanymu, mūsų atstovai privalo Dumoj laikytis savo kuopos, nes prisirašius prie partijos tektų ginti partijos reikalus, laikytis partijos disciplinos, o apie Lietuvos reikalus nebūtų kada bekalbėti. Pasakymas patvirtinamas Kuzmos pavyzdžiu. Patariama tat ne tik sudaryti Dumoj savo lietuvių atstovų kuopą, bet ir turėti tam tikrą biurą patarėjų iš vietinių apšviestų lietuvių.

Iš kandidatų į atstovus autorius reikalauja augštesnio mokslo; bet kadangi tiems del dabartinių rinkimų įstatų sunku Dumon patekti, todel pataria iš laiko laikraščiuose paminėti iš visų apygardų tinkamus žmones iš valstiečių tarpo, kad rinkėjai, jų pavardes atradę, galėtų geriau susipažinti su jų asmeniškais privalumais.

Autorius yra tos nuomonės, kad atstovu į Dumą galėtų būti ir kunigas; pav., toks kun. Tumas ar Olšauskas, būdami atstovais, autoriaus nuomone, galėtų Lietuvai kur kas daugiau atnešti naudos, negu Keinis ar Požela. Visa bėda tik ta, kad kunigą tegali rinkti tik kurija, o joj dauguma yra aršiausi lenkai, ir todel lietuvio kunigo veikėjo nepraleis.

Į klausimą, ar galima rinkti mūsų atstovu žydą ir dvarininką, autorius atsako teigiamai, reikalauja tik, kad tie lietuvių balsais renkamieji atstovai eitų Dumoje išvien su mūsų atstovais Lietuvos reikaluose.

Baigia X. savo rašinį reikalavimu, kad mūsų atstovai būtų «Lietuvos atstovais, o ne kokių ten partijų». Čia negalima autoriui nepritarti.

Brošiūrėlė parašyta aiškiai, suprantamai ir verta tarp žmonių praplatinti. Gaila tik, kad nepaaiškinta, kas turi teisę būti rinkiku, kur reikia kreiptis, kad turintis teisę būti rinkiku, būtų įtrauktas į rinkikų skaičių.

Iš kunigų tarpo, pasak autoriaus, turinčių teisę būti rinkikais, esą 300; reikėjo irgi aiškiai nurodyti, kurie kunigai turi teisę būti rinkikais, kurie ne. Apskritai sakant, juridiškoji rinkimų sritis brošiūrėlėje

visai nepaliesta. Dėliai to ir pati brošiūrėlė nepilnai atatinka savo tikslui.

PAAIŠKINIMAI IŠEIVIAMS KELIAUJANTIEMS Į AMERIKĄ, taipogi LIETUVIŠKAI - ANGLIŠKI PASIKALBĖJIMAI. Pagal Juozą Okolovičą. Vilnius, 1912, 59 psl. in-16.

Kas nežino mūsų «amerikantų». Kuone kiekvienas plaukiantis Amerikon garlaivis veža jų dešimtis ir net šimtus. Beveik visi jie važiuoja aklai, pasitikėdami vien Dievo apvaizda. «Jei, girdi, kiti neprapuolė, neprapulsiu ir aš».

Tais mūsų amerikantais nieks iki šiol nesirūpino, nieks jiems patarimų nedavinėjo. Galop jie ir patys patarimų neieškojo. Jiems tik rūpėjo kuo greičiau Ameriką pasiekti.

Pastaruoju laiku kaip kitur, taip ir pas mus pradedama ir išeiviais rūpintis. Kuriasi atatinkamos draugijos, leidžiamos knygelės. Augščiau įvardintoji ir yra vienas iš tokių mūsų išeiviams skiriamųjų leidinių.

Prasideda knygelė svarbiu pabrauktu patarimu:

Neprivalo nieks važiuoti į užmarį, kas turi užtektinai žemės ar kitą kokį tikrą uždarbį savo krašte. Taip pat neprivalo rengtis į užmarį, kas bijo sunkių darbų ir vargo, norėdamas turėti lengvą duoną.

Toliau kalbama apie agentus, ypač persergima prieš slaptuosius ir gvildenama trys klausimai: 1) kur važiuoti, 2) kada važiuoti, 3) kokiu keliu važiuoti? Čia paduota daug žinių, kurios kiekvienam emigrantui labai gali būti naudingos.

Antrame skyriuje, «Prisirengimas kelionėn. Išvažiavimas ir kelionė», nurodoma, del kokių ligų neįleidžiama Amerikon ateivių, kokie reikia su savim turėti raštai, kiek pasiimti pinigų, kiek imtis daiktų, kiek maisto, kaip elgtis keliaujant ir t. t.

Lygiai svarbus ir trečias skyrius apie tai, kas reikia daryti «privažiavus Ameriką». Čia tarp kitko nurodyti adresai. «Tarptautinės Katalikų Išeivių Globos Draugijos» (Immigrants and Sailors Protective

Association 1635 Cuba Street, Locus Point, Baltimore Mich. U. S. of America), dviejų lenkų agentų ir valdiško informacijos biuro ateiviams, kurie norėtų nusipirkti žemės ar dirbti laukų darbus (Information Branch, United States immigration Servise 17 Pearl Street New York City). Šiame pastarame galima susišnekėti ir lietuviškai.

Ateiviui reikia būti atsargiam ir niekada nesirašyti po kokiu nors kontraktu, kuris būtų vien angliškai parašytas, kad nepatektų kokiam darbdaviui į vergiją.

Prie knygelės pridėta: 1) bilietų kainų sąrašas, važiuojant gelžkeliu iš didesnių Amerikos uostų, 2) markių ir dolerių pakeitimas rubliais ir atvirkščiai, galop lietuviškai-angliški pašnekesiai.

Žinoma, ne pro šalį išeiviui išmokti tuos pašnekesius, bet daug iš jų naudos sunku tikėtis.

Ši knygelė, matyt, versta iš lenkų kalbos ir parašyta lenkams. Labai būtų geistina, kad mūsų naujai įsikūrusi draugija išeiviams globoti išleistų papildymą šios knygutės, kur lietuviai galėtų rasti daugiau žinių apie kelionę Amerikon iš Lietuvos ir adresus svarbesnių Amerikos lietuvių įstaigų.

P. Leonas. Lietuvių atstovas Kauno ir Suvalkų gub. 4-on Valstybės Dumon RINKIMAMS PASIBAIGUS. Kaunas, 1913, 36 psl. in-18.

Autorius įžangoj skundžias, kad, rinkimams pasibaigus, jį, «beeinantį vidurio vėže, čaižo sustoję iš abiejų šonų dešinio ir kairio». Toliau išdėsto savo principus, kurie, autoriaus išmanymu, rinkimuose yra sektini. Svarbiausieji iš jų yra šie:

Lietuvių tauta privalo progresuoti, ji turi savo atstovų asmenyse parodyti, kad joje tebesama kultūrinių jėgų. Taigi atstovais tur rinkti augštesnės kultūros, augštesnio mokslo vyrus. Tie vyrai privalo gerai žinoti mūsų tautos reikalus ir išmanyti juos ginti Dumoje. To neįstengs padaryti, jei neturės politiškojo susipratimo «minimumo», kurs turi remtis progreso ir

demokratizmo pamatais. Pirmutinis tautos reikalas — tai tautiškos gyvybės reikalas. Čia visi tur eiti išvien prieš bendrus priešus, tarp savęs gi įvairių pažiūrų žmonės turi teisę ir net privalo kovoti. Rinkimuose bendras priešas — tai lenkai. Kovojant su jais reikia visiems laikytis vienybės tarp savęs ir net kviesti kaimynus talkon, jei patys vieni nuveikti priešo neįstengiame. Bet kur galime vieni nuveikti (k. š. Suvalkijoj), ten kviesti kaimynus talkon priešingai lietuvių partijai apgalėti — būtų tautos dezorganizacija. Kadangi iš Suvalkų tik vienas terenkamas atstovas, «tai juomi jokiu būdu nereikėtų rinkti kunigo». Tuo tarpu Suvalkuose rinkikų-lietuvių kuniginė dauguma «atsisakė padaryti visų lietuvių-rinkikų priešrenkamąjį susirinkimą». Tame ji yra nusidėjus vienybės principui.

Toliau dviejuose paragrafuose: 2 § «Veikimas iki 1912 m. pavasariui» ir 3 § «Rinkimas suvažiavus Kaunan» gan smulkiai nupasakota priešrinkiminis veikimas taip bepartinio kauniškio komiteto, taip ir vilniškio pirmeivių komiteto—ir tų dviejų komitetų pastangos pravesti Dumon savus kandidatus.

Autorius teisingai kaltina Keinį, privačiame pasikalbėjime pasisakiusį: «mes, valstiečiai, greičiau rinksime atstovu nesusipratusį valstietį, negu tikrą inteligentą, kuris gali kažin kaip pasielgti Dumoje», ir apskritai «Liet. Žinių» vedėjus, pasistačiusius atvirai «siaurus partijos norus» ir savo partine taktika, arba tikriau pasakius, savo netaktingumu derybose su Šiaulių buržujais žydais, o taipgi ir savo įnirtusia agitacija prieš Yčą — tiesiog pakenkusius Lietuvos reikalams, nes ačiū tai partinei darbiečių agitacijai lietuviai neteko dviejų inteligentų atstovų, Venclauskio ir Bukonto.

Kad Šleževičius ir Bielskis nepateko į rinkikus, tai čia, autoriaus išmanymu, kalti esą kuniginiai laikraščiai, nes jų atstovai, kad ir prižadėję kandidatų pavardžių neskelbti, bet to sutarimo neišpildę, nes «Ryg. Garsas», turįs artimus ryšius su Kauno kunigų

redakcijomis, pagarsino tris pirmeivių kandidatus (Šleževičių, Bielskį ir Petrulį) ir per tai palengvino valdžiai jų pašalinimą. Apkaltinimas visai neteisingas, nes tuos pirmeivių kandidatus pirmutinis yr paskelbęs Römeris «Tyg. Wil.», gavęs tas žinias ne iš Kauno kunigų, bet iš vilniškio pirmeivių komiteto. Pamatę padarytą Römerio klaidą, «Liet. Žinių» vedėjai buvo net atsiuntę tam tikrą delegaciją į kauniškių laikraščių redakcijas, kad jos nepakartotu ir neplatintų paleistos «Tyg. Wil.» žinutės apie lietuvių kandidatus. Redakcijos prižadėjo, bet «Liet. Žinių» prašymas pasirodė nebeišpildomas, nes rusų laikraščiai iš «Tyg. Wil.» žinią apie mūsų kandidatus artimiausiuose n-riuose atsispausdino, taip kad ir lietuvių laikraščiams nebebuvo jokios racijos apie tai tylėti.

Taipgi visai ant vėjo pasakyta, būk, «kunigų laikraščiai, patekus Dumon vietoj Keinio kitam bemoksliui valstiečiui, bet kunigų šalininkui, gintų ir girtų jį». — Spėjimais ir įtarinėjimais toli galima nuvažiuoti. Ir apie Leoną mes galėtumėm ne vieną spėjimą padaryti. Bet mums to etika neleidžia... Leono sąžinė, matyt, yra daug elastiškesnė negu mūsų. Bet tai jau jo asmeniškas dalykas. Mes gi, nežiūrėdami tų nemalonių mums įtarinėjimų, laikome savo pareiga rekomenduoti jo knygelę visiems mūsų veikėjams, kurie rinkimų klausimu domisi, nes ji gali jiems nemaža naudos duoti, kaipo nurodanti, ko ateinančiuose rinkimuose reiktų vengti.

Dr. Emil Loebl. KULTŪRA IR SPAUDA. Lietuvių kalbon vertė Vaidevutis. Chicago, 1911. 153 psl. in-12.

Kaip kitur, taip ir pas mus spauda yra veiksnys, labai daug reiškiąs kultūros kėlimo darbe. Kaip ji yra galinga, daugelis lietuvių dar ne visai tesupranta, nors netrukus švęsime 10 metų spaudos atgavimo sukaktuves. Tatai būtų nūn metas su spaudos galybe geriau susipažinti. Tam tikslui ir patartumėm visiems spaudos mėgėjams perskaityti nurodytąjį Loebl'io veikalą. Jis padalytas trimis dalimis bei kny-

gomis. Pirmojoj aiškinama, kas yra laikraštis, kaip laikraščiai dalos, koks būna spaudos turinys ir rūšys; kalbama apie «protaujamuosius straipsnius» apie «literatūros skyrių», apie «skelbimus ir tarpininkavimą prekyboj», nurodoma «pamatinės laikraštijos taisyklės», «laikraštijos stilistika», «viršujės sąlygos» (titulas, išleidinėjimo būdas, formatas ir didumas, kaina, administracija) ir t. t.

Antroji dalis skirta «laikraštininkų profesijai» aprašyti. Čia kalbama apie laikraštininkų padėtį visuomenėje, apie anonimų vartojimą, apie laikraštininkų auklėjimą, apie laikraštininkystės mokyklas ir t. t.

Pastaroje daly, įvardintoj «spauda ir visuomenė», randame šiuos skyrius: «spauda ir proto gyvenimas», «spaudos priemonės ir jos veiklumas», «spaudos veikimas į viešąją opiniją», «spauda ir politika», «spauda ir viešpatystės galybė» ir galop «spaudos ateitis».

Veikalo planui galima būtų prikišti sistematiškumo stoka bei neaiškumas, tačiau dėliai daugybės vienon krūvon sutrauktų naudingų ir aiškiai išdėtų žinių apie spaudą, ši knyga vertėtų kiekvienam inteligentui perskaityti.

Pabrėžiu tyčia kiekvienam inteligentui nes šiandieną vargiai tegali vadintis inteligentu, kuriam spaudos klausimas būtų visai neįdomus ir svetimas.

Vertėjo kalba gan aiški ir taisyklinga, be reikalo tik jis kartojo žodį abelnai vietoj grynai lietuviškų apskritai, aplamai.

D-ras Jonas Šliupas. LIETUVIŲ-LATVIŲ RESPUBLIKA IR ŠIAURĖS TAUTŲ SĄJUNGA. Rinkinys straipsnių ir paskaitų. Stockholm Svenska Andelsförlaget. 1918, 162 psl. in-12.

Nors autorius prakalboj ir sakosi, kad visi šeši šion knygutėn įdėtieji straipsniai sukasi «apie Lietuvių ir Latvių tautos padėjimą, lyg apie kokią varpstę», bet iš tikrųjų taip nėra. Daug čia pripasakota su knygos vardu nieko bendra neturinčių dalykų, kaip šit, apie «imperializmą ir cezarizmą», apie «tautą ir naciją», apie «vakarų civilizacijos dėmes», apie «feda-

ratives pastangas Europoje» ir t. t. Iš 162 knygos puslapių surinkus vietas, kur kalbama apie Lietuvių-Latvių Respubliką, vargiai besusidarytų keliolika puslapių, o Šiaurės Tautų Sąjungai pašvęsta dar mažiau. Bet kadangi tuodu knygos varde pažymėtuoju politiškuoju idealu, paties autoriaus išmanymu, yra visų svarbiausiu, tai ir pasižiūrėkim arčiau, kaipgi juodu Šliupo veikale atrodo.

«Naujai steigiamoji (Lietuvių-Latvių) respublika, rašo autorius, nebus maža ir bejėgė šalis». Jon įeis Gardino gub. su 1.974.000 gyventojų, Kauno su 1.796.700, Vilniaus su 1.957.000, Suvalkų su 681.300. Tatai iš viso bus 6.409.400 gyventojų. Pridėjus prie to skaičiaus dar 2.050.000 latvių, 850.000 letgalių ir Mažosios lietuvos 18 lietuviškųjų valsčių bent 650.000, Lietuvių-Latvių respublikoje bus ne mažiau kaip 9.959.400 gyventojų, o plotas šalies taipgi bus didokas: be Latvių ir Mažosios Lietuvos turės 116.864 kv. varstų arba apie 12.500.000 dešimtinių. Taigi ši nauja respublika bus didesnė už Serbiją, Bulgariją, Graikiją, Daniją, Norvegiją, Holandiją, Belgiją ir net Rumuniją.

Be lietuvių ir latvių, bus toje respublikoje ir kitų tautų — lenkų, vokiečių, rusų, ir žydų. Žydai miestuose (pav., Suvalkų g.) sudaro apie 59% visų gyventojų, o visam krašte apie 10—17%, bet lietuviai mokės su jais sugyventi; žydai bus net naudingas gaivalas, kol lietuviai nepripras prie prekybos ir pramonės; paskui kad ir iškiltų varžytinės, žydai tuo nesiguos, nes emigruoti jiems nebus uždrausta.

Naujoji respublika turės savo universitą Vilniuj, kurs galima kad ir tuojau steigti,nes, autoriaus apskaitymu, be sulenkėjusių ir tik ką baigusių augštesnius mokslus lietuvių, esą 85 vyresni lietuviai mokslavyriai, tinkami jau nūn užimti profesūras naujame universite.

Valstybės kalba bus, žinoma, lietuviška, bet leista bus turėti profesūras gudų, lenkų ir žydų kalbomis. Nebus draudžiama tomis kalbomis kalbėti ir teisme,

kurs laikys tam tyčia vertėjus. Kitakalbiai žmonės, jeigu nemokės lietuviškai, valdiškas vietas tegalės užimti tik ten, kur lietuviškai kalbančių nėra. Seime bus leista balbėti ir svetimomis kalbomis, bet svarstymai ir dokumentai tebus vedami tik lietuviškai.

Religijos laisvė bus visiems pripažinta, kas norės, galės būti katalikas, protestantas, provoslavas, izraelitas ar net ir laisvamanis bei visiškai netikėlis. Vestuvės bus civilės, atliekamos pas teisėją; teisėjai tam tikrame «moterūnų» teisme galės ir paliuosuoti nuo moterystės raisčių nebenorinčius joje taikiai sugyventi. Leista bus ir numirėliai deginti krematorijose, religija bus atskirta nuo valstybės, jokia bažnyčia neturės privilegijų, kunigija laikysis vien tikinčiųjų duosnumu ir turės dėvėti paprastais rūbais, nes dėvėti luomo drabužiu «yra nedemokratiška ir nepritinka». Bet žydai galės laivsai sekti sinagogos įsakymus, mokytis hebraiškai ir visokias savo bendrijas turėti.

Luomų skirtumai bus panaikinti, nebebus jokių grafų, baronų, kunigaikščių, visi turės vieną bendrą «ukėsų-piliečių» titulą.

Priėmus respublikos valdymo formą, kas 6 metai bus renkamas prezidentas iš kandidatų, ne jaunesnių kaip 35 metų ir gyvenusių ne mažiau kaip 5 metus šalyje. Ministeriai pasirenkami prezidento iš tinkamų piliečių «be skirtumo religijos, lyties ir tautybės». Vadinas, būsimoje mūsų respublikoje ministeriais galės būti ne tik žydai, lenkai, rusai, bet ir žydės, lenkės, rusės. Įstatymdavystės įstaiga bus seimas, renkamas piliečių, sulaukusių 21 meto amžiaus be lyties skirtumo.

Valstybei priklausys monopolis tabako, svaiginamų gėrimų, geležinkelių, tramvajų (gatvekarių), degtukų, cukraus, druskos, arbatos, kavos ir durpių. Atskirai šeimynai bus leista turėti ne daugiau kaip 350 dešimtinių žemės. Gyventojai mokės pažangias pagalves pagal turtą ir uždarbį. Gyventojų turtai ir

gyvybė bus valstybės apdrausta, gaminimo įstaigos bus valdžios prieźiūroje.

Dirbančios klasės bus apsergėjamos nuo ligos ar sužeidimo, nuo nedarbo ir senatvės. Žodžio, susirinkimų, susibūrimų ir sielos laisvė bus nepažabota, bet patikrinta išmintingumo ribose, apsisaugojant nuo anarchijos.

Mokslas (ne religija) bus privalomas jaunimui lig 16 metų amžiaus. Visos mokyklos, viešos ir privatinės, bus švietimo ministerijos ir auklėjimo komisijos priežiūroje. Ypatinga domė bus kreipiama į praktiškas mokyklas: pienininkystės, žuvininkystės, gyvulių auginimo, amatų, pirklybos ir t. t. Už mokyklą ir knygas nereikės mokėti, bet visi mokės atskirą mokslų mokestį.

Jei latviai ir letgaliai susidės su Lietuva vienon valstybėn, tai jie turės savo autonomiją. Visiems bus vienas seimas Vilniuje, bet autonominės dalys galės turėti savo seimelius savo šalies interesams tvarkyti. Bus vienas teisių kodeksas, nustatomas šalies seime, kuriame dalyvaus be lietuvių taipgi latvių ir letgalių atstovai.

Toje dvitautėje respublikoje bus bendras prezidentas, bendri įstatymai, bet ministeriai turės kancelarijas taipgi autonominių dalių reikalams. Šalies universite galės latviai turėti savo kalbos, istorijos ir literatūros katedras, lygiai, kaip Latvijos augštosiose mokyklose, kur mokslai bus aiškinami latvių kalba, bus katedros lietuvių kalbos, istorijos ir literatūros. Bendri bus pinigai, bendri konsulatai ir bendra reprezentacija tautų parlamente ir tautų tribunale, jei tatai po karui įvyktų. Jei reikalinga bus armija, tai kareiviai, kaip lietuviai taip latviai, atlieka tarnybą savo šalyje. Latvių kalba bus obligatoriška Latvijoj, lietuvių — Lietuvoje, bet vadovaujantieji žmonės mokės abi tiedvi kalbi. Kilus tarp Lietuvos ir Latvijos ginčams, išpręs juos Tarptautinis Teismas bei Tribunolas (114—126).

Taip tai atrodo J. Šliupo siūlomoji Lietuvių-Latvių respublika. Jei tai pareitų vien nuo lietuvių, tai šis projektas unijos su Latvija lengvai galėtų įvykti, nes iš lietuvių prieš jį vargiai kas beprotestuotų. Bet kadangi unijos yra abišalis kontraktas, tai čia be lietuvių reikia dar ir latvių pritarimo. Svarbu tat sužinoti, kaip latviai į tai žiūri. Deja, susišnekėti su latviais šiuo klausimu ne taip lengva. Pasirodo, jų orientacija visai kitokia. Latvių Komitetas Šveicarijoj aiškiai yra pabrėžęs, Latvija norinti autonomijos, bet sąjungoje su Rusų valstybe.

Tokią latvių orientaciją yr radęs ir pats J. Šliupas dar 1917 m. Petrograde, Maskvoj ir Reizeknėj. Kada jis atskleidęs prieš latvių akis savo Lietuvių —Latvių demokratiškos respublikos idealą, tai protestų niekur negirdėjęs. Bet iš to, kad nebuvo protestų, neišeina, kad yra latvių pritarimas. Taigi šiaip ar taip imsime, siūlomoji d-ro J. Šliupo Lietuvių-Latvių Respublika atrodo kol kas vien teoretiškas idealas bei gryna galimybė. Ji gali virsti faktu, bet gali ir pasilikti ilgai dar vien galimybės būvyje.

Antras autoriaus idealas—«Šiaurės Tautų Sąjunga» — atrodo taipgi ne *in esse* ir ne *in fieri*, bet vien *in posse*. Gerai suprasdamas jūrų reikšmę tautų gyvenime ir karštai trokšdamas, kad Baltijos jūra pasidarytų «mūsų naminė jūra», autorius giliai yr įsitikinęs, kad Lietuvos ateitis geriausiai bus užtikrinta, jei lietuviai susijungs politiškai su kitomis mažomis Pabaltijoje gyvenančiomis tautomis, būtent, su suomiais ėstais, švedais, norvegais, danais, sudarydami vieną «Šiaurės Tautų Sąjungą». Autoriaus išmanymu, «lietuviai kitur krypti negali, kaip linkon jūros ir tautų su jūra susiduriančių. Skandinavijos tautos, lyginai kaip ėstai ir suomiai, nėra pavojingos Lietuvai, jos visos yra griežtai demokratinės šalys, ir lietuviai gal imti pavyzdžiu jų gyvenimą, politišką tvarką, mokyklų sistemą ir jūrų pažabojimą».

Jūros reikšmę latviai jau yra gerai supratę: jie turį įsisteigę jau dvi jūrininkystės mokykli ir įgiję

apie 500 laivų. Tai pavyzdys ir lietuviams. Dėliai to autorius kitoj vietoj (128) karštai šaukia:

Nebūkime akli! Pajūriuose gyvendami atsiminkime, kad Lietuvių-Latvių padermė «langus vakaruosna» turi Karaliaučiuje, Klaipėdoje, Liepojuje, Ventpilyje ir Rygoje... Lietuvos uostai turės žymiai pakilti, nes ten centrai pardaviniams ar pirkiniams, atvežamiems ne tik iš mūsų žemės, bet gal būt iš Gudijos, ar Lenkijos...

Ar abu tuodu politiškų «Lietuvių-Latvių Respublikos» ir «Šiaurės Tautų Sąjungos» idealu yra užtektinai pribrendusiu ir ar juodu turi šansų greit įsikūnyti, sunku čia pasakyti ką nors tikra. Į šį klausimą atsakys vien artimoji ateitis. Mes tenkinamės išdėstę tuodu idealu paties autoriaus žodžiais.

Be šių dviejų dalykų, paliesta čia nemaža ir kitokių politikos klausimų. Autorius pasirodo ne tik gerai pasipažinęs su Lietuvos praeitimi, bet ir su kitų kraštų istorija bei diplomatija. Gaila tik, kad nemokėjo tos apsčios medžiagos tinkamai sutvarkyti ir logiškon sintezėn suvesti. Aplamai sakant, visas rašymo būdas, kaip paprastai J. Šliupo veikaluose, yra gana chaotiškas; nuolat čia šokinėjama iš dabarties praeitin, iš Lietuvos — Amerikon, Europon ir kitur, pasitaiko nemaža nereikalingų digresijų. Kalbai irgi daug kas galima prikišti. Ji kažkoki keista, amerikietiškai - archeologiška. Jaunesnis būdamas J. Šliupas daug geriau kalbėjo ir rašė. Yra vietų, ypač verstų iš svetimų kalbų, kur tiesiog nė suprasti negalima. Pav., 54 psl. yra šitoki citatė:

Rasių dėsnis, reiškiantis buvimą antipatijos tarpe padermių, ir įgimta viršesnybė vienos rasės už kitą, tai tiesiog antitezė nacionalizmo; nes nacionalis principas prasideda su pripažinimu, kad nacijos gali būti ir paprastai esti, suformuotos iš mišinio daugelio rasių, ir tiktai tikrina, kad govėdai žmonių išplėtojus, per gyvenimą krūvoje, mazgus patraukimo, kurie palengvina jiems suprasti vienas kitą, priklauso tiesa gėrėtiesi savišku gyvenimu liuosybėje.

Bus tikrai nepaprastas galvočius, kas įstengs suprasti šią «patraukimo mazgų» teoriją J. Šliupo vertime. Mūsų gabumai, deja, taip toli nesiekia. Panašių vietų nestinga veikale ir daugiau.

Galop dar viena pastaba. Knygos prakalboje autorius neiškentė nepaskelbęs vieno mylimo savo pasaulėžvalgos dogmato. Mat, J. Šliupo išmanymu, iš to, kad žemės skritulys «oru skrieja, kasmet apibėgdamas elipsėje aplink visų motyną-saulutę, turėtų visiems aišku būti, kad jau dabar danguje gyvenant svajoti apie kitonišką dangų gyviems ar mirusiems bereikalinga ir nesąmoninga». Delko nereikalinga, delko nesąmoninga, nė nebandyta įrodyti. Pasitenkinta vien nurodymu, kad žemė, bebėgdama apie saulę, padaro 180 milionų mylių. Didumo šis tolumėlis yra didelis, mes mielai tai pripažįstam, bet ką tai reiškia, palyginus su pasaulio didumu. Argi nežino Šliupas, kad pasaulio erdvės matuojama ne milionais mylių, bet milionais metų šviesos bėgimo. Taigi jei ir būtų tiesa, kad mes «danguj» gyvenam, imant tą žodį materiale autoriaus prasme, tai visgi reiktų pripažinti, kad «dangus» siekia kur kas toliau, negu anie augščiau nurodytieji 180 milionų mylių. Vadinas, jei mūsų planetarėj sistemoj ir nėra ano materialio dangaus, tai iš to dar neišeina, kad jo nebūtų toliau už mūsų planetarės sistemos ribų. Okultistai ir teosofai, kaip žinom, jo ten ir ieško. Taigi net ir pirmeiviško, nekrikščioniško, mokslo atžvilgiu anas Šliupo pasakymas neišlaiko kritikos; juo labiau, žiūrint į jį krikščionybės atžvilgiu. Taipgi ir autoriaus prikergiamas «apgautų apgavikų» epitetas kur kas labiau tinka pačiam autoriui, nes jis, būdamas iš prigimimo menkas mintytojas ir nepasirūpinęs net elementarės logikos gerokai pramokti, leido save apgauti įvairiems Amerikos Ingersoliams ir K°, o dabar bando ir kitus lietuvius apgauti savo besiafišuojamuoju netikėjimu. Jau tas vienas afišavimasis savo netikėjimu grynai politiško turinio veikale, ir todel neturinčiame nieko bendra su tikyba, parodo, kad pas J. Šliupą ne tik nėra objektyviaus moksliško metodo, bet ir elementariausio takto bei padorumo. Taip rašyti tegali tiktai tikras «ūbagas dvasioje».

1. LIETUVOS VALSTYBĖS LAIKINOSIOS KONSTITUCIJOS PAMATINIAI DĖSNIAI. Kaunas, 1919, 16 psl. in-12.
2. VALSTYBĖS TARYBOS STATUTAS. Kaunas, 1919, 15 psl. in-12.

Gyvuojančios valstybės turi savo įstatus: naujai besikuriančios, dar jų neturinčios, privalo juos kuo greičiausiai gamintis. Mūsų valstybė tai ir daro. Dalį tų naujų įstatų bei «Statutų», skiriamų kariuomenės organizacijai, esame paminėję «Draugijoje». Dabar iš Valstybės Tarybos gavom du nauju jos leidiniu.

1. Pirmutinis paduoda mūsų laikinosios Konstitucijos pamatinius dėsnius. Jie yra visai nauji, vos tik 1919 m. balandžio 4 d. trečiuoju skaitymu Liet. Valstybės Tarybos tepriimti. Veiks jie neperilgiausiai — lig Steigiamojo Seimo. Tur būt del to jų ir neperdaugiausia, iš viso 42 § §. Paskirstyti jie aštuoniais skyriais. Pirmoj bendroj daly nurodyta vyriausi Valstybės valdžios organai (Valstybės Prezidentas, Valstybės Taryba ir Ministerių Kabinetas), o draug ir valstybės sostinė (Vilnius). Įstatymų iniciatyvos teisė tepriklauso tik Valstybės Tarybai ir Ministerių Kabinetui (§ 4). Vadinas, Prezidentas tos teisės neturi. Jis tegali leisti įstatus vien Ministerių Kabineto priimtuosius (§ 13). Tai gana keistai atrodo, ypač laikinojoj Konstitucijoj. Valstybei nusistovėjus, dar galėtų Prezidentas sau tenkintis vienu valdymu ir valstybės atstovavimu, palikdamas V. Tarybai ir Min. Kabinetui galvojimą apie būtinus įstatus. Bet dabar, kai valstybė, kuriasi, Prezidentas privalėtų turėti kuo plačiausią įstatymų iniciatyvos teisę, nes jis geriausiai gal žinoti, ko valstybei reikia.

Antrame sk. kalbama apie Prezidentą ir jo kompetenciją. Čia šeštu § galutinas Valstybės valdymo formos ir Konstitucijos nustatymas paliekamas Steigiamajam Seimui. Prezidento pavaduotuoju pripažįstama V. Tarybos Pirmininkas. Prezidentui pripažįstama teisė skelbti sutartis su kitomis valstybėmis, kviestis Ministerį Pirmininką, tvirtinti jo sudarytąjį

Ministerių Kabinetą, skirti pasiuntinius, priimti svetimų valstybių atstovus, skirti augštesniuosius civilius ir kariuomenės valdininkus, laikyti savo žinioje kariuomenę, skirti jai vyriausiąjį vadą, šaukti ir paleisti V. Tarybos sesijas, teikti amnestiją prasikaltėliams. Trečiam skyriuje nustatoma įstatų leidimo taisyklės. Ketvirtame kalbama apie V. Tarybos teises. Jos yra šios: V. Taryba svarsto ir sprendžia įstatymus ir sutartis su kitomis valstybėmis, atskyrus tuos, kurie esti Ministerių kabineto priimti ir Prezidento pasirašyti; ji turi interpelacijos ir paklausimų teisę. Vadinas, V. Taryba naujoj Konstitucijoj pasirodo gana apkarpyta. Susirėmusi su Prezidentu ji tegali laimėti tik viename atsitikime, būtent, kada Prezidentas atmeta jos siūlomą įstatą, ji, apsvarsčius tą pat įstatą antru atveju ir pripažinus tinkamu, gali reikalauti iš Prezidento pasirašyti po juo remdamosi šios laik. Konstitucijos 17 §. Skyriuje apie Ministerių Kabinetą tepažymėtini tik 22 ir 24 § §. Pirmasis skamba taip:

V. Tarybai išreiškus nepasitikėjimą Ministerių Kabinetui, šis atsistatydina.

O antrame nurodoma, kad

Įėję į Ministerių Kabinetą V. Tarybos Nariai nenustoja buvę V. Tarybos Nariais.

Ypatingai svarbus Liet. piliečiams VI-sis skyrius apie piliečių teises. Čia skelbiama visų piliečių lygybė prieš įstatymus, ir luomų privilegijų nebuvimas (§ 26), laiduojama asmens, buto ir nuosavybės neliečiamybė, tikybos, spaudos, žodžio, susirinkimų ir draugijų laisvė (§ 27). Bet visos tos laisvės gali del 29 § būti laikinai suvaržytos, reikalaujant to karo stoviui ar valstybei gresiant pavojui.

Apie Steigiamąjį Seimą tiek tik tepasakyta, kad jam V. Valdžia nustato tam tikrą įstatymą (30 §), kad jis renkamas visuotinojo, lygiojo, tiesiojo ir slaptojo balsavimo pamatais (31 §), ir kad jis renkasi Vilniuj (32 §).

Baigiasi laik. Konstitucija skyriumi apie Valstybės Kontrolę. Jos uždavinys—daboti teisėtumo ir teisingumo visose valstybės pajamose, išlaidose ir valstybės bei turtų saugojimo srity (34 §). V. Kontrolė finansų paliečia ir tas labdaringas įstaigas bei bendroves, kurios gauna iš Valstybės pašalpos. V. Kontrolierių skiria V. Prezidentas.

Toks mūsų laik. Konstitucijos turinys bei jos pamatiniai dėsniai.

Trumpumo jie trumpi, bet užtat ir toli gražu nepilni. Dalimi tai nurodo ir jų 28 §, kur pasakyta:

Srityse, kuriose Liet. Valstybės nėra išleistų naujų įstatymų, laikinai palieka tie, kurie yra buvę prieš karą, kiek jie neprieštarauja Liet. Vals. Laik. Konstitucijos Pamat. Dėsniams.

Vadinas, šalia naujų įstatų veikia pas mus ir seni rusų «zakonai», ir kurie iš jų tebeturi galios, kurie ne, tai žino nebent juristai, ir tai tur būt ne visi. Tuo būdu paprasti piliečiai pasilieka kol kas valdžios bei tų įstatų žinovų malonėje. Toks provizoriškas teisių «laiduojimas» geistina pakeisti a i š k i a, p l a t e s n e, n a u j a ir s a v a Konstitucija, kurioje visos piliečių teisės būtų aiškiai išdėtos ir jokių papildymų iš rusų «Svodo» nereikalautų.

2. L. V. Tarybos statutas ilgesnis (113 § §) ir dalinas IX skyriais. Pirmame kalbama apie V. T. Prezidiumą. Jis susidaro iš 3 narių: pirmininko, vicepirmininko ir sekretoriaus, ir renkama tik 6 mėnesiams; antrame apie Tarybos Komisijas ir jų sudarymą ir darbo tvarką, trečiame apie įstatymo sumanymo svarstymus, ketvirtame apie interpelacijas ir paklausimus, penktame apie Tarybos sesijas, šeštame apie darbo tvarką visumos posėdžiuose; čia nustatoma: a) kvorumas, b) dienotvarkė, c) posėdžiai, č) posėdžių protokolai d) kalbų tvarka, e) klausimų statymas f) balsavimas; septintame nurodoma tvarkos taisyklės, aštuntame bendri nutarimai ir devintame statuto peržiūrėjimas.

Daug § § atrodo visai nereikalingų, savaime visose kitose draugijose praktikuojamų, įdėtų čia nebent

tik del to, kad mūsų žmonės nėr dar pripratę draugijose veikti ir parlamentariškai posėdžius vesti.

Rašybos nenuoseklumą tik vieną tepastebėjom, tai žody interpeliacija, kuri V. Taryba rašo interpelecija. Mes patartumėm panašius žodžius rašyti kietai—interpelacija, nes senovės romėnai l kietai tardavo, o ispanai ir dabar kietai dar tebetaria.

Z. Angarietis. LIETUVIAI BOLŠEVIKAI RUSIJOJ (1917 metais). Voronežas, 1918, 128 psl. in-8.

Vienas yra geras dalykas pas mūsų bolševikus— kad jie ne tik savotiškai dirba, bet ir savo darbus stengias aprašyti, kad jų atminimas nepranyktų. Kalbamoji Angariečio knygelė yra vienas iš tokių rašinių. Jame paduota autentiškais dokumentais paremtas bolševikų veikimo 1917 m. aprašymas, padalytas penkiomis dalimis. Pirmoj kalbama apie Tautos Tarybos ir Lietuvių Seimo klausimus, antroj — kas buvo rašyta «Tiesoj» ir «Socialdemokrate» momento klausimais; trečioj — apie Petrapilio liet. bolševikus ir Centro biūrą, ketvirtoj — apie liet. soc.-demokratų organizacijas kituose Rusijos miestuose (Ekaterinoslave, Voroneže, Charkove, Niž. Novgorode, Maskvoj, Rygoj, Smolenske, Tuloj, Irkutske, Revely ir Rostove ties Donu), galop penktoj – apie pirmąją liet. bolševikų konferenciją Rusijoj.

Daug čia vietos pavesta savitarpiams partijos ginčams, iš kurių paaiškėja atskirų mūsų bolševikų pažiūros, būdas ir fizionomija. Iš čia sužinome, pav., kad Z. Angarietis yra kraštutinis internacionalo šalininkas, Požela nei šioks nei toks, ir todel atestuojamas čia kaipo bolševikas kabutėse, «ne mūsų žmogus», vadinas, netikras bolševikas, ieškąs bendrai veikti su «klerikalais» ir t. t.

Skaityti ši knygelė nuobodi, neįdomi, bet naudinga kaipo informacijų rinkinys apie liet. bolševikus ir jų veikimą. Iš čia skaitytojas gauna sužinoti visus

žymesnius mūsų bolševikus, jų vardus ir pavardes, jų nuopelnus bolševizmą platinant, jų raštus, jų organizacijas ir t. t.

Būtų pageidaujama, kad ir kitos mūsų partijos imtų panašiu būdu aprašinėti savo veikimą. Tokie leidiniai būsimiems Lietuvos istorikams žymiai palengvintų darbą.

Adv. K. Sąmajauskas. POLITIKOS VADOVĖLIS. Lietuvių Respublikininkų partijos programas. Kaunas, 1919, 16 psl.

Kas yr politika—menas ar mokslas, atsakymo šiam klausimui skaitytojas čia neras. Užuot to nurodoma vien, kokios politikos turėtumėm laikytis mes, lietuviai, šiuo laiku. Šiuo atžvilgiu veikalėlis gan aiškus. Jo autorius pasisako atvirai esąs griežtas antimonarchistas. Jo išmanymu—monarchija mums netinkanti, mūsų monarchu turėtų būti nelietuvis, o toks retai teužmirštąs savo tėvynę ir todel lengvai galįs įtraukti mūsų šalį į nereikalingą karą. Tai turėdamas galvoj autorius ir siūlo mūsų visuomenei — telktis į naują Lietuvių Respublikininkų partiją. Ji remsis dviem tik gaivalais: tautiniu ir respublikiniu. Tam tikslui paduoda toliau tos partijos programą, padalintą dviem dalim. Pirmoj išdėta autoriaus siūlomoji politika, antroj partijos organizacija.

Pastoti partijon pasirodo nelengva, nes iš kiekvieno jos nario reikalaujama ne vien rublinio įrašo, bet ir metinio mokesnio po pusę nuošimčio nuo pelno. Mūsų žmonėms, nepratusiems vesti savo turto ir pelno sąskaitų, kalbamasis mokesnis sunku bus apskaityti. Taigi jau vien del to vargiai bau atsiras daug norinčių ton naujon partijon stoti.

Autoriaus pasakymu, partija yra nemanoma be keturių dalykų: 1. be žymaus žmonių skaičiaus, 2. be programos, 3. be organizacijos ir 4. be laikraščio. Liet. Resp. partija iš šių keturių sąlygų yra įvykdžius tik 2-ją: ji turi programą. Kitos trys sąlygos tebėr neįvykdytos ir pati partija, rodos, neturi kol kas net savos valdybos.

Liet. Resp. partija sakosi einanti «prieš įsigalėjusią pas mus monarchistų srovę, apskelbusią Lietuvą monarchija, išrinkusią jai karalių...» Kalbėti apie monarchistų srovę dar buvo galima pernai, dabar gi tie žodžiai yra grynas anachronizmas. Kur kas panašiau į tiesą bus pasakius, kad kalbamasis monarchistų srovės įsigalėjimas pas mus yra tiek pat problematiškas, kaip ir pačios Liet. Resp. partijos egzistavimas. Abi jiedvi, rodos, tegyvuoja vien popieriuje.

Taigi praktiškos svarbos šis veikalėlis visai neturi; jis naudingas nebent tuo, kad paduoda keletą teoretiškų nurodymų, kaip būsimoj Respublikoj reikėtų valdžia sutvarkyti. Tuo atžvilgiu jis ne pro šalį mūsų veikėjams paskaičius.

A. Jakšto brošiūros:

1. TAUTŲ SĄJUNGA. 19 psl. in-8.
2. «HOMERO DRAUGIJA» IR «VILKOLAKIS». 15 psl. in-8
3. KULTŪROS VIEŠPATIJA. 23 psl. in-8.

Visos tos brošiūros išleistos 1919 metais. Visos jos, kadangi parašytos gyvai ir populariai, yra prieinamos ne vien inteligentams, bet ir šiaip jau prasilavinusiems mūsų visuomenės sluogsniams. Jų temos labai įdomios. Kad tai skaitytojai geriau suprastų, paduodame čia trumpą jų apžvalgą

1. Pirmoje kalbama apie «Lietuvą ir Tautų Sąjungą». Ši pastaroji nūn yra virtusi labai aktualia tema. Mat, lenkai perša mums uniją su savo «Polska»; d-ras J. Šliupas yr išleidęs atskirą knygą, siūlydamas lietuviams net dvi sąjungi: vieną artimesnę dvitautę su latviais, antrą tolimesnę daugiatautę su Šiaurės bei Pabaltijo tautomis. Europoj pastarais karo metais yr iškilęs vienos bendros visų tautų Sąjungos (Societè de nations, Völkerbund) idėja. Vokietijoj žymiausiu jos šalininku yra gerai lietuviams žinomas Erzbergeris. Jo paskutinės Tautų Sąjungos projektą ir išdėsto Jakštas šioj savo brošiūroj. Autorius tautų dėjimąsi į sąjungas pripažįsta sveiku ir krikščionišku politikos veiksmu, patardamas ir lietuviams arčiau susi-

pažinti su Tautų Sąjungos idėja ir sąlygomis jai įvykdyti. Knygutėj paduota ir užsienių literatūra apie tą klausimą.

Pirm skaitant reiktų pataisyti 3 pusl. 3 eil. nuo apačios gan žymi spaudos klaida. Atspausta ten Lietuvių ir lenkų, o turėtų būti Lietuvių ir latvių

2. Kad ir keistokas šios brošiūros vardas, tačiau judinama joj labai aktualus ir įdomus mūsų tautos istoriško pašaukimo klausimas. Pasirodę istorijos scenoj, tapę ištoriškąja tauta — lietuviai privalo pagalvoti, kam jie yra pasauly, koks jų istoriškas uždavinys, kokį naują žodį jie tur pasauliui tarti. Autoriaus išmanymu, tas naujas žodis turėtų apsireikšti mūsų poezijoj. Kaip po garsaus Trojos karo graikų tauta yr sukūrus dvi didžiuli Homerui priskiriami epopeji: «Iliadą» ir «Odiseją», taip ir lietuvių tauta po šio pasaulinio karo turėtų sukurti dvi nauji poemi kolektyviu triūsu Lietuvos dainių, susibūrusių į tam tikrą organizaciją, kurią autorius ir pataria pavadinti «Homero Draugija».

Kadangi mūsų jauni dailininkai ir poetos pernai yr susimetę atskiron draugijon, «Vilkolakin», tatai autorius ir pataria šiam pastarajam susilieti su «Homero Draugija», priimant jos organizaciją ir prakilnų tikslą tautinių poemų iš pastarojo karo kūrimą. Autoriaus išmanymu, poezija yra ne privilegija, bet «priedermė», poetos lira privalanti skambėti ne sau, bet «visokio grožio šaltiniui ir Idealui Dievui». Poeta «esąs tautos vaidila ir tarnas». Taigi jo uždavinys «žadinti žmonių širdyse gerus jausmus, nurodinėti tautai augštus idealus, tiesti kelius į naują geresnę ateitį».

Daug čia išreikšta įdomių minčių, o draug ir patiekta nemaža praktiškų nurodymų, kaip rinkti žinios apie žmonėse glūdinčią, dar niekieno nesurašytą iš šio karo medžiagą formoj pasakojimų, atsiminimų, anekdotų, liaudies dainų, legendų, sapnų, pranašavimų ir t. t.

Knygutė parašyta gyvai, įdomiai, sugestijonuojanti skaitytojui ne vieną naują mintį.

3. Pastarojo karo neįstengė sustabdyti nei valstybės, nei Bažnyčia. Taigi kai kurie mintytojai yr priėję įsitikinimą, kad idealiam, galutinam žmonijos sutvarkymui, be valstybės ir Bažnyčios, reikalingas yra dar trečias kultūros veiksnys, papildąs anuodu du ir turįs uždaviniu nurodinėti žmonijai nesamus dar, bet pageidaujamus ir būtinai vykdytinus idealus. Kadangi apie šį trečią kultūros veiksnį vokiečių sociologas Nienkampas yr per karą išleidęs dideliai įdomią knygą, tatai autorius savo brošiūroj ir paduoda tos knygos turinį. Pamatinė Nienkampo idėja yra— pasigaunant kapitalo ir organizacijos—surinkti gabiausius visų tautų žmones ir sudaryti iš jų tam tikrą Kultūros Viešpatija, kuri galėtų turėti įtakos tiek valstybėms, tiek ir Bažnyčiai, ir tuo būdu vesti žmoniją į geresnę ateitį. Brošiūra skaitoma lengvai, kaip apysaka. Ypač rekomenduotina jaunimui.

Pranas Cisavinis. KURIAMASAI SEIMAS. Kaune, 1919, 38 psl. in-8.

Artinantis rinkimams į Steigiamąjį seimą, visuomenei svarbu žinoti, kas ir kaip rinkti. Tų žinių ir teikia Pr. Cisavinis šioj savo brošiūroj. Išdėjęs įžangoj trumpais žodžiais istoriškąją Lietuvos evoluciją nuo senų senovės lig nepriklausomybės pripažinimui, autorius toliau nurodo Steigiamojo seimo svarbą galutinai valstybės valdymosi formai nustatyti ir įvairiems svarbiems vidaus reikalams, k. š., kultūros ir švietimo, blaivybės, žemės reformos ir kitiems tinkamai sutvarkyti.

Davęs paaiškinimų apie proporcionalią rinkimų sistemą ir rinkimų įstatus, autorius, numatydamas per rinkimus kilsiant agitaciją ir provokaciją, išskaito visas Lietuvos partijas, charakterizuodamas jų programas, tikslus ir ligšiolinį politišką veikimą. Charakteristikos gan kategoriškos, bet ar visos teisingos,

spręsti paliekam skaitytojams. Autorius, būdamas krikš.-demokratas, savo partiją laiko geriausia, tinkamiausia ir visiems pataria už ją balsuoti. Baigiasi knygelė karštu paraginimu, kad visi dalyvautų rinkimuose.

Skaitytojai ras čia gal ne vieną dalyką nepriimtiną, abejotiną, bet negalės prikišti rašytojui neaiškumo, politikavimo bei veidmainiavimo. Laikydamasis krikšč.-demokratų programos principų, autorius sakos aiškiai, kas esąs, ko norįs ir ką žadąs vykdyti, o taipgi atvirai nurodo, kas esą ir ko norį kitos mūsų partijos. Taigi veikalėlis naudingas pasiskaityti ne vien krikščionių demokratų šalininkams, bet ir kiekvienam lietuviui, kuriam teks dalyvauti būsimuose rinkimuose.

Autoriaus kalba gryna ir aiški, be reikalo tik vartojama nelietuviški terminai įvairiose formose, pav., progresingas ir progresyvus, proporcionalis, proporcionalus ir proporcingas. Neinteligentams bus čia tikras galvosukis. Nėra taipgi geras ir žodis pražūdingumas.

BAUDŽIAMASIS STATUTAS. Kaunas, 1919, 207 psl. in-8

Baudžiamieji įstatai, vartojamieji dabar Lietuvoj, yra imti iš Rusijos 1903 m. naujo Baudžiamojo Statuto. Rusai ligi karo Lietuvoj del įvairių priežasčių laikės savo senojo statuto ir tik vokiečiai, okupavę mūsų kraštą, pirmi ėmė taikinti Lietuvoje tą naują statutą. Lietuvių Valdžia taipgi yra jį priėmus, nes savas bausmių statutas sunku buvo greitu laiku parengti.

Tuo būdu dabartinis mūsų Baudž. Stat. yra vertimas rusų statuto; išmesta tik iš jo dalykai, mūsų kraštui nepritaikomi (pav., apie Baškirų žemes, apie aukso kasyklas ir k.). Be to, Lietuvos įstatymų pakeistos dar šios bausmės: mirties bausmė, ištrėmimas ir grasos kalėjimas—sunkiųjų darbų kalėjimu, ir tvirtovės kalėjimas — paprastuoju kalėjimu. Galop kas

yra priešinga pamatiniams Laikinosios Konstitucijos dėsniams bei naujai leidžiamiems mūsų valdžios įstatymams, taipgi visa tai Baudž. Statute nebetur galios.

Kaip visi rusų įstatai, taip Baudž. Statutas nepasižymi aiškumu. Pav., 1-am skyriuj apie valstybės išdavimą nieko nepasakyta, kas yr valstybės išdavimas, tik išskaityti atskiri veiksmai labiau ar mažiau kenksmingi valstybei. XXXV-am skyriuj apie nusikalstamus autoriaus teisėms darbus nepasakyta, kas yra autoriaus teisė ir kokios jos ribos.

Labai nemalonaus daro įspūdžio rusų teksto vertimas: «Rusijos valdinys, tai ir tai padaręs, baudžiamas tuo ir tuo». Jei šis Statutas skiriamas Lietuvai, tai ir reikėjo padėti «Lietuvos valdinys», ne Rusijos[1]).

Vertimo kalba irgi sunki, neaiški; prisikalta naujų, nežinia ką reiškiančių, terminų, k. š. sąmyšis, sambūrys (labai primenąs rusų «sumbur»), dvikautė (viet. dvimūšis) ir k. Vietomis ir sintaksė keistoka, pav., baudžiamas nužudyti (viet. mirtimi, sušaudymu, pakorimu...).

Gale pridėti mūsų Laikinosios valdžios išleisti įstatymai: Baudžiamojo kodekso įstatymas, Baudž. kodekso papildas ir įstatymas del slapto degtinės varymo. Bet visa tai teužima vos 2 pusl.

Kad ir netobūlas — visgi šis leidinys duos nemaža naudos mūsų juristams ir šiaipjau piliečiams.

Baigdami šią recenziją, mes laikome savo pareiga išreikšti viešai pageidavimą, kad mūsų jauni juristai sustatytų naują lietuvišką Baudž. kodeksą, remdamies kitų daug kultūringesnių Vakarų Europos valstybių Baudž. kodeksais, nes šis rusiškasis yra ir netobūlas, ir neaiškus, ir nepilnas, taigi, kaipo toksai, nebeatatinka mūsų valstybės reikalams ir autoritui.

---

[1]) Tą pat nenormalumą yr nurodžius ir Laikinoji Liet. Valdžia, paliepdama straipsnių žodžius «Rusija», «Rusijos valdinys» pakeisti žodžiais «Lietuva», «Lietuvos pilietis». Bet tai, tur būt, bus padaryta tik naujoj laidoj.

Prof. kun. K. Šaulys. SOCIOLOGIJA. Trumpas to mokslo vadovėlis. Antra laida. Kaunas, 1920, 73 psl. in-8.

Dvidešimtasis amžius galima pavadinti socialio klausimo amžiumi. Ir iš tikrųjų, apie nieką šiandieną taip daug nekalbama ir nerašoma, kaip apie socialį klausimą. Mat, jis viską apima: ir darbininkų klausimą, ir moterų klausimą, ir žemės reformos klausimą, ir kapitalizmo klausimą, ir daugybę kitų nemažiau spirginančių klausimų. Dėliai to socialio klausimo aiškinimas įvestas mūsų seminarijų programon. Būtų ne pro šalį įvedus jį ir gimnazijų ir augštųjų kursų programosna. Jis neturėtų būti nė vienam inteligentui svetimas ir nežinomas.

Turėdamas tai galvoje, kan. Šaulys savo skaitytas kitados Žemaičių Seminarijoj sociologijos lekcijas yr trumpai surašęs ir išleidęs atskira knyga, kaipo sociologijos mokslo vadovėlį savo klausytojams. Kaipo pirmutinis mūsų literatūroje, tas vadovėlis rado nemaža skaitytojų inteligentijos tarpe, todel po kelių metų buvo išpirktas. Nesant kito sociologijos vadovėlio, o jo reikalui kaskart labiau didėjant, šv. Kaz. Dr-ja išleido nūn kan. Šaulio Sociologijos vadovėlio antrą laidą. Savo turiniu ji beveik nieku nesiskiria nuo pirmosios laidos, pašalinta tik spaudos klaidos ir ištaisyta bent kiek kalba. Skaitytojas ras čia trumpai išdėtą bendrąjį socialio klausimo supratimą, generales socialių ligų priežastis, ekonominio liberalizmo teorijos kritiką, laisvės principo tardymą, socializmo teorijos įvertinimą. Šiam pastarajam autorius yr nepasigailėjęs daugiau vietos.

Ypač patartina visiems pasiskaityti apie krikščioniškąją ekonomijos mokslo teoriją (48—55), apie krikščioniškąją pažiūrą į teisingos algos normą darbininkų šeimynos atžvilgiu. Paskutinis skyrius «Valstija ir tautinis ūkininkavimas» įgyja nūn ypatingo aktualumo, nes šiandieną mums patiems tenka kurti savo valstybę ir tvarkyti joje tautinį ūkininkavimą.

Visi autoriaus išvedžiojimai imti iš žinomų sociologijos mokslo specialistų, taigi turi įtikinančios ga-

lios. Kalba aiški, gaila tik, kad vietomis apysunkė. Pats vadovėlis rekomenduotinas, labiausiai gimnazistams, klierikams ir šiaipjau žmonėms, kuriems tenka dažniau susidurti su socialistais ir su jais ginčytis, nes čia yra užtektinai plati socializmo kritika

Kun. D-ras A. Maliauskas. DEMOKRATIJA. Kaunas 1921, 198 psl. in-8.

Labai svarbų ir dideliai naudingą darbą yr atlikęs kun. D-ras A. Maliauskas, parašydamas savo platų veikalą «Demokratija». Demokratija — tai vienas didžiausių šios gadynės obalsių. Teisingu autoriaus pasakymu, «demokratija dabar lyg koks tvanas užlieja pasaulį». Taigi ir svarbu visiems pažinti jos pamatas, jos esmė, jos santykiai su krikščionyste, galop jos gerosios ir blogosios pusės. Visa tai skaitytojas ras išdėta šioje knygoje.

Įrodęs, kad demokratija yra «ne vieno kokio luomo, ne vienos kokios, kad ir skaitlingiausios partijos, bet visuomenės valdžia», autorius aiškina pamatinius demokratijos principus: laisvę, lygybę ir liaudies suverenumą, nurodydamas draug, kaip tie savy teisingi principai gali būti, ir neretai esti, blogos valios žmonių iškreipiami ir sunaudojami egoistiškiems atskirų partijų, o kartais ir atskirų asmenų užgaidams. Senovės istorijos tyrinėjimai priveda autorių prie išvados, kad tikrus demokratijai pamatus yr padėjus viena tik krikščionystė. Kristaus ir apaštalų mokslui apie socialės gerovės sąlygas, Bažnyčios veikimui socialėj srityje senovėje, viduramžy ir naujais laikais autorius yr paskyręs nemaža vietos, pateikdamas tuo puikią Bažnyčios mokslo ir veikimo apologiją. Jai prikišti nieko negalima, nebent tik tai, kad savo ilgumu ji yra bent kiek pakenkus paties veikalo struktūrai, padarydama jį vietomis neproporcionalų.

Kadangi viena iš demokratijos pamatų yra teisybė, o teisybės vykdymas socialiame gyvenime yra

negalimas be teisių ir įstatymų, tatai autorius toliau kalba apie teisių ir įstatymų pamatus. Ypač plačiai aiškina valstybių konstitucijos klausimą, nurodydamas, kas daryti, kad konstitucija būtų gera ir galėtų tinkamai tvarkyti valstybinį mechanizmą. Tam tikslui autorius aprašo žymesnius valstybinio aparato organus, valdžios padalinimą, administraciją, parlamentą, prezidento ir ministerių funkcijas, teismus. Tai, galima sakyti, yra pirmutinė generalė veikalo dalis.

Toliau eina antroji, specialė, kurioj aprašoma ir charakterizuojama visos žymesnių ir kultūringų kraštų konstitucijos: Anglijos, Jungtinių Amerikos Valstybių, Vokietijos, Prancūzijos, Austrijos ir t. t. Autorius kiekvienai tų konstitucijų skiria po atskirą straipsnį. Didumo atžvilgiu tie straipsniai yra nevienodi. Anglijos konstitucijai, kaipo visų kitų vėlesnių konstitucijų prototipui, paskirta daugiausia vietos. Plačiai aprašyta Jungtinių Amerikos Valstybių ir Prancūzijos konstitucijos. Tokių mažų valstybių, kaip Danija, Švedija, Norvegija — konstitucijos išdėta trumpai, bet nepraleista nė viena žymesnė jų ypatybė. Taigi ši dalis ypatingos svarbos turi mūsų Steigiamojo Seimo nariams, būsimosios Liet. Konstitucijos kūrėjams. Jie būtinai turėtų tą d-ro Maliausko veikalo dalį specialiai išstudijuoti, kad galėtų išvengti klaidų, nustatydami mūsų kraštui pamatinius įstatymus, kuriais gal ilgą laiką teks vaduotis.

Norėdamas tą darbą mūsų St. Seimo atstovams palengvinti, autorius pats pateikė Lietuvos Konstitucijos projektą (141—159). Kiekvienas to projekto paragrafas vertėtų kiekvienam Lietuvos piliečiui arčiau pačiam pažinti ir pasvarstyti.

Po konstitucijų eina trečioji veikalo dalis, kurioje aiškinama klausimai, kur turėtų būti valstybės sostinė, kas yra partijos ir kokia jų reikšmė valstybės gyvenime, galop paskutiniame skyriuje nurodytos demokratijos ydos.

Viskas išdėta rimtai, objektyviai, moksliškai. Autorius kiekvieną savo tvirtinimą remia faktais bei proto

įrodymais. Faktus gi, kuriuos mini savo veikale, jis yra ne iš piršto išlaužęs, bet ėmęs iš rimčiausių mokslo knygų, kurių ilgą sąrašą ir pridėjo savo knygos gale. Taigi šis kun. d-ro Maliausko veikalas yra brangus mums ne tik kaipo toje srityje pirmutinis, bet ir kaipo pasižymįs savo moksliškumu ir dalyko išsėmimu. Kaipo tokį mes jį ir rekomenduojam kiekvienam lietuviui inteligentui, kuriam rūpi mūsų tėvynės sutvarkymas tikro demokratiškumo ir teisėtumo pamatais.

Turėjęs progos gyventi Šveicarijoj, Prancūzijoj, Belgijoj, Šiaurės Amerikoj, autorius yr susipažinęs su tų kraštų konstitucijomis ne vien teoriškai, bet ir iš praktikos yr patyręs jų gerąsias ir blogąsias puses, kurias ir nurodo savo veikale. Taigi ir jo nuomonės, pav., apie dviejų rūmų reikalingumą, apie referendumą ir kitką, nors ir nesutinkančios su mūsiškių dėsniadavių seimininkų nusistatymu, reikėtų gerai pažinti, giliau pasvarstyti ir nesitenkinti vienu neapgalvotu jų atmetimu. Mokslo teisės sugriaunamos tik mokslo įrodymais, o ne siauraprotišku partiniu užsispyrimu. Konstitucijos nustatymas yra neapsakomos svarbos darbas. Todel jis reiktų dirbti ne tik rimtai, sąžiningai, bet ir moksliškai, remiantis visų kraštų prityrimu. To prityrimo vaisiai surinkti D-ro Maliausko knygoj.

Tuo ji ir yra šiandien ypatingai aktuali ir skaitytina visų mūsų veikėjų inteligentų.

KOVO 20 DIENĄ. Mažosios Lietuvos priglaudimui paminėti. Kaunas, 1921, 139 psl. in-8.

Ta istoriškoji 1920 metų kovo 20 d. yra padariusi pradžią oficialiam susiartinimui Didž. Lietuvos su Mažąja. Išorinė to susiartinimo išraiška buvo iškilmingas Valstybės Tarybos nariais kooptavimas keturių Mažosios Lietuvos atstovų: Kristupo Lekšo, Martyno Jankaus, Jurgio Strekio ir D-ro Viliaus Gaigalaičio. Tai įvykdyta 48-me. b. Valstybės Tarybos posėdyje. Jo protokolas ir Mažosios

Lietuvos atstovams pagerbti iškilmingos vakarienės aprašymas draug su pasakytųjų toje vakarienėje kalbų tekstu užima visą antrą šios knygos dalį (93—139). Pirmoje gi jos pusėje randame dvi įdomi istorijos studiji: P. Klimo «Trumpos žinios apie mūsų gimiečius prūsus, arba senprūsius, XII a.» ir D-ro Jono Yčo «Mažosios Lietuvos praeities (XIII—XX amžių) bruožai». Ši pastaroji užima 63 puslapius. Be to, J. Šernas straipsny «prirengiamieji žingsniai» išdėsto trumpai santykius tarp mūsų b. Valstybės Tarybos ir Prūsų «Tautos Tarybos». Tais straipsniais nurodyta, kad tų dviejų Lietuvos kraštų susiartinimas nėra kokia dirbtinė kombinacija, bet natūralus bendrų tautinių interesų išdavas.

Knygelė išleista labai švariai. Ją puošia gražūs vaizdeliai keturių naujai kooptuotųjų Valst. Tarybos narių ir kitų žymesnių mūsų Tautos veikėjų.

Koks ūpas yr viešpatavęs toje iškilmėje, geriausiai gali suprasti skaitytojas iš kalbų, pasakytų tą dieną, ypač vakarienės metu.

Kaip pati šio veikalo Redakcija teisingai pabrėžia, — «šita knyga turėjo būti atspausdinta 1920 pavasarį, t y. tuojau po šioj knygoj aprašytų įvykių, bet del priežasčių, nepareinančių nuo šio leidinio sumanytojų, tas darbas teišėjo vos šį rudenį (spalių mėn.)». Kaip kitur, taip ir šiame atvejyje mes žymiai pasivėlinom. Tačiau Redakcija, laikydama pajudintąjį čia klausimą tebesant ir nūn aktualiu, mano šį leidinį nenustojus savo reikšmės ir dabar, ir galint patarnauti «Sujungtos Lietuvos» idėjai. Mes irgi esame tos nuomonės, del to ir rekomenduojame jį kiekvienam mūsų inteligentui.

KARO LITERATŪRA.

D-ras J. Basanavičius. IŠ LIETUVIŲ GYVENIMO 1915—1917 PO VOKIEČIŲ VALDŽIA. Vilnius, 1919, 20 psl. in-16.

Kad vokiečiai mūsų krašte elgės «kaip velniai», tai tiesa. Paduoti šioj knygelėj faktai (šaudymų, plėšimų, rekvizicijų, neteisybių, germanizatoriškų pastangų) surinkti iš autoriaus tėviškės, Suvalkijos, tą tiesą pilnai patvirtina. Savo laiku jie turėjo aktualios reikšmės, nes jais remiantis buvo galima rašyti memorialai vokiečių augštesnei valdžiai. Šiandien visa tai tėra vienas iš daugelio karo gadynės istoriškų dokumentų, iš kurių būsimieji mūsų istorikai, romanistai, dainiai, dramaturgai galės semtis puikių temų ir gyvų scenų. Tam ši knygelė pilnai tinka.

KRAŠTO APSAUGOS MINISTERIJOS LEIDINIAI.

1. **Pėstininkų rikiuotės kamandos ir terminai.** Projektas. 1919, 9 psl. in-8.
2. **Laikinasis drausmės (disciplinos) Statutas.** Kaunas, 1919, 4 psl. in-16.
3. **Laikinasis kariškių santikių ir pareigų Statutas.** Kaunas, 1919, 8 psl. in-16.
4. **Laikinasis Garnizono (įgulos) Statutas.** Kaunas, 1919, 31 psl. in-16.
5. **Laikinasis Lauko Tarnybos Statutas.** Kaunas, 1919, 43 psl. in-16.
6. **Lietuvos Raudonojo Kryžiaus Draugijos Statutas.** Kaunas, 1919, 16 psl. in-16.

Lietuvos kariuomenė kad ir nėra naujas daiktas, nes ji jau XIII ir XIV šimtmečiais yra darius didžių žygių ir todel, be abejo, buvo turėjus savo organizaciją ir komandą, tačiau nuo XVI amžiaus, jai esant betvarkomai lenkiškai, o nuo XIX-jo rusiškai, senos lietuvių kariuomenės tradicijos dingo, o draug užmiršta liko ir sena lietuviškoji komanda. Taigi nūn mūsų karininkams tenka viskas šioje srityje iš naujа kurti ir naujais pamatais statyti. Šį svarbų darbą stengias atlikti mūsų darbšti Krašto Apsaugos Minis-

terija, malonėjusi nesenai mums atsiųsti pirmuosius savo šešis sausio mėn. išleistuosius leidinius «Draugijoj» paminėti. Pildydami tai, mes tariamės, būsiant ne pro šalį išreiškus draug ir keletą kritiškų pastabų apie kiekvieną šių knygelių atskirai.

1. Kad lietuvių kariuomenė privalo turėti lietuvišką, o ne kitokią komandą, tai dalykas savaime suprantamas. Mūsų Apsaugos Ministerija nuo to ir pradėjo savo darbą. Jos įsakymu buvo sustatytas tam tikras pėstininkų komandos projektas, kurs ir buvo skubotai atspaustas. Šis paskubis matyt ne tik iš kartais gana juokingų spaudos klaidų (pav., 6-me psl. kropos viet. kuopos), bet ir iš pridėto raudono lapelio, kuriame pranešama, kad viet. atspausdintos tekste «ratos» turi būt visur kuopa, o viet «kuopos» — būrys. Vadinas, bespausdinant šį komandos vadovėlį, priimtieji pradžioje «rotai» ir «vzvodui» terminai («rata» ir «kuopa») buvo pakeisti naujais («kuopa» ir «būrys»). Nelaikydami savęs neklaidingais autoritais, leidėjai žiūri į savo «projektą» kaipo į «pirmą bandymą» ir mano, «kad karininkai jo trūkumus nurodys». Be abejo, karininkų tai ir bus ilgainiui padaryta. Bet tariamės, Krašto Apsaugos Ministeriją neparūgosiant, kad mes, nors ir ne «karininkai», paduosime čia tuo tarpu keletą trumpų pastabų apie tai, ko verti nauji kariškieji terminai kalbos atžvilgiu.

Mūsų kariškos komandos pagrindu paimta rusų komanda. Padaryta tai bus greičiausiai praktikos atžvilgių, nes rusų komanda mūsų karininkams geriausiai žinoma, o ne del to, kad ji būtų pati tobūloji. Dėliai to ir siūlomasis čia lietuviškosios komandos projektas yra griežtas rusų komandos vertimas. Aplamai kalbant, išversta neblogai, bet su kai kuriais dalykais sunku sutikti. Pav. «odinočnoje učenije» pavadinta «vieno mokymas». Lietuviai čia griežčiau pasakytu «mokymas po vieną», nes ir kariuomenėj vieno juk niekad nemoko, bet «vieną po kito».

Terminas «smirno» išversta «domė». Kadangi sakant «smirno» kareiviams liepiama nurimti, tai

bene geriau būtų tiesiog tarus «nurimk». «Domė» čia visai netinka, viena, kad ji maža kam lietuvių tesuprantama, o antra, liepimas mūsų kalboj daiktvardžio vardininku niekad nereiškiama. Tiesa, vokiškai sakome Achtung, pranc. attention, bet ir čia prasmė bus: atkreipk dėmesį, turėk domės, taigi ir tie žodžiai vartojami galininko, o ne vardininko formoj.

Vietoj, «maldai kepurės šalin» (rus. «šapki doloi») patartumėm lietuviškesnį sakinį: «maldai kepures nusimk».

Rusų iš prancūzų skolintasai «marš» palikta mūsų terminologijoj visai be reikalo, nes «šagom marš» labai gerai galima išreikšti žodžiais «žengte ženk», o «biegom marš» — «bėgte bėk». Tas pat pasakytina ir apie kitus įsakymus, k. š., «aplinkui marš», vietoje «bėgte marš» ir t. t.

«Eilei» duota dvi reikšmi: 2-me psl. ji pavartota «šerengos» prasme, o 6-me «očeredi». Ši pastaroji būtų galima lietuviškai pavadinti «eiga», arba «žygiu».

«Ravnenije na pravo» ir t.t. liet. «lygiavimas dešinėn» ir t. t., mūsų išmanymu, netinka viena del to, kad čia vėl tas pat nenatūralus vardininkas, o antra, žodžio «lygiuotis» mūsų gyvoj kalboj neteko girdėti. Ar negeriau būtų tiesiog pasakius «lyginkis dešnėn» ir t. t., nes čia juk, rodos, ir kalbama apie «išsilyginimą», o ne apie kitką.

«Krypties atmaina» — «peremiena napravlenija». Del naujumo «kryptis» yra naujausis Jablonskio išradimas, bet, mums matos, geresnis čia būtų senasis «krypsnys».

Jei «stroitsia» liet. «rikiuotis», tai «stroi» bus «rikė» (slg. eiliuoti — eilė...). Taigi gramozdiškoji rikiuotė galima visai palikti jos išradėjams, juoba ką d«stroi» reiškia abstrakčią savoką, tuo tarpu tokie daiktvardžiai, kaip rikiuotė, nešiotė, mazgotė labiau tinka konkrečioms sąvokoms, reiškiančioms tam tikrą įnagį. Todel vietoj «rikiuotės komandos»

patartumėm priimti «rikių bei rikės komandą», o viet. «tankinės ir retinės» — «tankiąją ir retąją rikę».

«Vora» «kolonos» prasme labai tinka dėliai savo trumpumo, bet, deja, gyvoj kalboj neteko jos girdėti.

«Riady» pavadinta «gretomis». Jei «riad» ir «šerenga» tas pat, tai vietoj abejotinų «gretų», gal geriau būtų palikus žinomesnes «eiles».

«Distancija» palikta nesulietuvinta, nors nestinga jai atatinkamų liet. žodžių, pav., atstumas, atstogumas, tolis.

«Prekraščenije ognia» išversta «šūvių paliova». Jei tai yra komanda, tai geriau būtų tiesiog pasakius «šaudyt liauk».

«Atakos» vietoj tiktų labai gerai lietuviškas «antpuolis», kaip tai ir pavartota 5-me statute.

Ką reiškia «lineinyj» pavadintas «tiesiniu», nebūdami karininkais, nesuprantam, todel ir geresnio termino surasti nesugebam: jaučiam tik, kad «tiesinis» yra lygiai netikęs, kaip ir «bugninis — «barabanščik». Jei nuo smuiko turim smuikininką, nuo kanklių — kanklininką, tai nuo bugno bus «bugnininkas», o ne «bugninis».

Likusieji čia nepažymėtieji terminai mums atrodo geri ir todel nemainytini.

2. «Drausmės statutas» labai trumpas. Iš viso jame tėra tik 27 §§. Padalyti jie į tris skyrius: I. Bendri nurodymai, II. Viršininkų teisės pavaldinius bausti ir III. Skundos. Bendruose nurodymuose pažymėta, kad Lietuva šaukianti visus savo piliečius «sudaryti organizuotą pajėgą valstybės sienoms ginti», «tobūliausios kariuomenės pavyzdžiu», prisilaikančios «griežčiausios drausmės» (1, 2, 3 §§). Toliau nurodyta tos drausmės pritaikinimo principai ir ribos. Tarp principų pažymėtini šie:

Drausmės pabauda baudžia už visus mažuosius tarnybos nusikaltimus, kur neatiduodama teisman (78 §).

Paskirta bausmė tuojau vykdoma, jei nėr kliūčių (11 §).

Drausmės bausmė nepavaduoja nuo teismo (12 §).

Karininko vardą gali atimti tik teismas (20 §).

Skundos padavimas nesustabdo bausmės vykdymo (22 §).

Netarnyboj visi kareiviai ir karininkai turi lygias su kitais piliečiais teises (27 §).

3. Kariškių santykių ir pareigų statutas paragrafų skaičium prilygsta «Drausmės Statutui» ir teturi tik dvi dali: I. Kariškių santykiai ir pareigos ir II. Vadų pareigos. 1-me paragrafe pabrėžiama drausmės ir tvarkos svarba kariuomenėje. 4-me griežtai draudžiama kariškiams vadinti viens antrą «tu»; sau lygius liepiama vadinti «tamsta», «kareivi» ir t. t., o vyresniuosius «ponais viršininkais» arba «tamsta». Toliau eina specialūs įsakymai apie vyresniųjų pagerbimo būdus ir mandagumą savitarpy. Antrame skyriuje išdėtos vyresniųjų («kuopininkų», «barininkų», «būrininkų» ir dežūro karininkų) pareigos. Pažymėtini pastaruoju du paragrafu:

§ 26. Kiekvienas kariškis privalo, nelaukdamas viršininko įsakymo, pats žiūrėti savo kūno švarumo, savo rūbų tvarkos. Kariškiui susirgus draudžiama slėpti savo ligos nuo vyresniųjų.

§ 27. Ginklai turi būti visuomet gražiausioje tvarkoje. Jie turi būti nuvalyti taip, kaip vyresniųjų įsakyta. Kiekvienas kareivis privalo tvirtai savo ginklo № atminti.

Labai racionalūs įsakymai.

Abiejuose «Drausmės» ir «Pareigų» statutuose būsimoji Lietuva pavadinta «demokratinga valstybe», t. y. turėsiančia daug visokio plauko «demokratų». Tuo, žinoma, abejoti negalima. Bet ar ji prie tiekos «demokratų» bus tikrai demokratiška, tuo daug kas dar nėra įsitikinęs. Čia ir yra visas mūsų būsimosios valstybės klausimas.

4. «Įgulos» statutas daug ilgesnis, sudarytas iš 11 skyrių, kurių kiekvienas (atskyrus tik pirmąjį) apima tam tikrą, didesnį ar mažesnį, nepažymėtų skaitmenimis paragrafų skaičių. To pažymėjimo stoka žymiai apsunkins kareiviams to statuto vartojimą. Atskiri skyriai turi šiuos įvardijimus: 1. Įgulos viršininkas ir kamendantas. 2. Bendrieji sargyboms nurodymai. 3. Sargybos sutvarkymas. 4. Apie slaptažodį ir leidimą. 5. Sargybų išskirstymas. 6. Sargybų

permaina. 7. Sargybinio statymas ir mainymas. 8. Sargybos tvarka. 9. Sargybininkų pareigos. 10. Apsauga. 11. Sargai.

Kaip parodo įžanga, čia išdėta kareivio sargybos tarnyba taikos metu, būtent, valstybės turtui ir imtiniams saugoti, o taipgi ir visuomenės reikalams (per gaisrą, tvaną ir t. t.). Augščiau paduotieji visų 11 skyrių įvardijimai užtektinai parodo to statuto turinį. Kariškoji terminologija čia ta pati, kaip ir 1-me leidinyje. Yra tik vienas naujas keistokas pavadinimas — tai sargybų dežūro padėjėjas — rundas. Mums tas žodis tiesiog nesuprantamas ir todel atrodo abejotino gerumo. Be to, pažymėtina, kad visuose augščiau peržiūrėtuose leidiniuose komendantas, komanda vadinama iš rusiško kamendantas, kamanda. Tiesa, rusai taip taria, bet rašyt ir jie rašo taisyklingai: komendant, komanda. Ir mums tų tarptautiniais tapusių žodžių nereikėtų rašant pagal rusų ištarimą kraipyti.

5. «Lauko Tarnybos Statutas» turi 252 paragrafu. Jo sudėtin įeina 16 skyrių. Štai jų pavadinimai: 1. Be ko negalima priešo nuveikti. 2. Kariuomenės valdymas. 3. Įsakymai. 5. Pranešimai. 5. Susižinojimai. 6. Sekimas ir žvalgymas. 7. Poilsis ir jo apsauga. 8. Žygio stovykla. 9. Butai. 10. Stovykla tarp butų. 11. Bendra apsauga priešui antpuolant. 12. Žygio judesiai ir jų saugojimai. 13. Žygio apsauga. 14. Bendras dalių veikimas kovoje. 15. Antpuolio kova. 16. Atsigynimo kova. 17. Iš karo teisių. Pradedant nuo 14-jo skyriaus skaičiavime suklysta, nes 15-jo vieton padėta klaidingai antrąkart 14-sis. Šin «Statutan» įvestas ne vienas naujas karo terminas. Nurodysime kai kuriuos, mūsų išmanymu, ne labai vykusius. Tokiais laikome šiuos: «eroplanas» viet. tarptautiško aeroplano; «gurguolė» viet. «grupė». Jei neklystam, «gurguolę» yr nežinia iš kažkur ištraukęs J. Tumas ir gan dažnai, lyg ką gera, tebevartojąs savo raštuose. Tas nedailiai skambąs ir nežinia ką reiškiąs žodis visai nėra vertas būti kariškuoju terminu. Tarp-

tautiškoji «grupė» jo vietoj yra daug tinkamesnė, nes ji ir dailiau skamba, ir yra trumpesnė, ir visiems suprantama. Priėmus mažiau kam tesuprantamą «parką», nėra jokios racijos mesti lauk «grupę». Kas norėta išreikšti žodžiu «užtvora», nežinant atatinkamo rusiško termino, sunku susekti. Ar negeriau čia būtų pavartojus žodį «užtvara», kaip tai ir yra 15-me psl. atspausta? Esame tikri, kad «užtvora» kiekvienam, pirmą sykį tą žodį girdinčiam, primins visiems gerai žinomą «tvorą». Tuo tarpu «užtvora» su «tvora», rodos, nieko bendra neturi. «Promežutok», sekant Jablonskiu, pavadintas «terpekliu». Žodis ilgas, negražus ir mažai težinomos prasmės. Jis galima pakeisti daug trumpesniu ir tą pat reiškiančiu «tarpu». «Parlamentior» padaryta «parlamentininku», terminas ilgas, gramozdiškas, ir net tiesiog juokingas, nes «parlamentioras» juk nieka bendra su «parlamentu» neturi. Mes pasiūlytumėm čia žodį tarlys, nes kaip žmogus, siunčiamas piršti, kviesti, vadinamas piršlys, kvieslys, tai ir žmogus, siunčiamas tartis, bus tarlys bei tarla. Gyvoj kalboj tarlio bei tarlos mums neteko girdėti, bet pavardėse Tarlų ir dabar yra. «Divizija» jablonskiškai sutrumpinta į divizė. Taip trumpindami turėtumėm Aziją, Angliją pakeisti Aze, Angle. Gal tai Apsaugos Ministerijai ir neatrodo keistoka, bet mums — kalbos dvasios saugotojams — tai tiesiog filologiškos šlykštynės. Nesuprantam taipgi, kam reikėjo «kulkosvaidžiai» perkrikštyti «kulkosvydžiais».

Galop dar viena pastaba. Kareiviams įsakoma kartais šaukti, kartais šauti (šaukk ir šauk). Nebeatskiriant nūn tų dviejų liepimų rašte (tai yra naujausia Jablonskinė rašybos reforma), gali kartais pasitaikyti labai pagailėtinų apsirikimų. 42-me psl. tiems apsirikimams išvengti greta žodžio šauk pridėta skliausteliuose vadink. Tai dar kartą parodo, kad pergriežti teoretikai, užuot palengvinę rašymo teoriją, ją tik apsunkina savo užsispyrimu visa ant vieno kurpalio traukti. Visur kalbama apie autoritų kenksmingumą moksle, tuo tarpu pas mus, net pačių

bolševikų neišskiriant, visi be jokios kritikos lenkia galvas prieš kiekvieną naują «autoritų» prasimanymą rašybos dalykuose. Yra tai niekuo nepateisinama, tiesiog liguista naujos rūšies stabmeldystė. Dievo, karaliaus, visokios valdžios galima neklausyti, bet filologo «autorito» būtinai reikia klausyti...

6. Iš «Lietuvos Raudonojo Kryžiaus Draugijos Statuto» sužinojome tos draugijos įsteigėjais buvus keturis veikėjus: d-rą J. Alekną, d-rą R. Šliupą, prov L. Makauskį ir d-rą V. Ingelevičių. Draugijos tikslas—padėti mūsų «karo valdžiai rūpintis sužeistais ir sergančiais karininkais karo metu ir tiekti jiems... medicinos ir kitos pagalbos». Šiuo atžvilgiu mūsų «Raudonasis Kryžius» niekuo nesiskiria nuo panašių organizacijų kitur. Pažymėtina čia 6 §, skambąs šiaip:

Norėdama raginti žmones dėti aukų bažnyčiose per kunigus, Draugija tariasi su Bažnyčios valdžia ir gali prie bažnyčių išstatyti rinkliavos dėžutes, susitarus su Bažnyčios valdžia, o kitose vietose su policijos žinia.

Sumanymas praktiškas; juo naudojosi ir rusų valdžia ir kasmet iš vienos Žemaičių vyskupystės surinkdavo savo «Krasnam Krestui» po kelis tūkstančius rublių. Dabar ši rinkliava galės duoti daug daugiau, nes ir kunigai ir žmonės žinos tuos pinigus teksiant saviems broliams. Rūgoti ant kunigų dėliai jų nepalankumo mūsų Raudonajam Kryžiui šiai draugijai, rodos, neteks. Jei čia kas galėtų parūgoti, tai nebent patys kunigai dėliai netinkamo Draugijos Statute (11 §) jų pavadinimo «dvasininkais». Jei del to, kad kunigai gydo žmonių dvasią, reiktų jie vadinti «dvasininkais», tai daktarus, kurie kūno gydymu teužsiima, tektų vadinti «kūnininkais». Bet kaip daktarų taip nieks nevadina, taip ir kunigų nepridera «dvasininkais» vadinti. Kunigai turi iš sena savo gražų «dvasiškių» vardą, tuo jie ir nori būti vadinami. «Dvasininkais», jei kam tai patinka, galėtų vadinti sau spiritistus, nes jie iš tikrųjų vien dvasiomis (jų iššaukimu, su jomis susižinojimu...) teužsiima. «Dvasininkas» kunigo prasmėj yra nevykęs

Rygiškių Jono išradimas, ne vieno filologo senai sukritikuotas ir daug kieno atmestas, taigi jam tokiame rimtame leidiny, kaip Raudonojo Kryžiaus Statutas, visai ne vieta.

1. **Pėstininkų rikiuotės komandos ir terminai.** Antra pataisyta laida. 11 psl. in-8
2. **Lauko knygutė.** 4 psl. numeruoti apie 200 nenumeruotų psl. in-8.
3. **Užrašų knygelė.** 16 psl. in-18.
4. **Vokiečių 98 m. šautuvas.** 32 psl, in-18.
5. **Karo teismo įstatai.** 19 psl. in-18.
6. **Pulko teismo įstatai.** 8 psl. in-18.
7. **Įgulos statuto priedelis.** 10 psl. in-18.
8. **Pėstininkų kova lauke.** Versta iš prancūzų kalbos. 29 psl. in-18.
9. **Laikinasis rikiuotės statutas.** 94 psl. in-12.
10. **Kareivi, žiūrėk savo sveikatos.** Lapelis.

Visi šie leidiniai išleisti Kaune, 1919 m.

Krašto Apsaugos Ministerijos Literatūros Skyriaus, matyt, sparčiai darbuojamasi. Po šešių jo leidinių, augščiau paminėtų, štai vėl 10 naujų. Visi jie neatidėtinai reikalingi kariuomenės gyvenimui ir veikimui tvarkyti, visi jie, kaipo tokie, dideliai naudingi. Kadangi mūsų kariuomenė visiems rūpi, taigi tariamės, būsiant ne pro šalį supažindinus skaitytojus ir su šiais naujais Krašto Apsaugos Ministerijos leidiniais.

1. Pėstininkų komandos ir terminai išeina antru atveju; šioj antroj laidoj kai kurie dalykai mūsų nurodymais pataisyti, pav., komandos: «dómė» (smirno), «maldai kepurės šalin», pakeista geresniais: ramiai, maldai kepures nusiimk. Kiti ne visai tikę terminai, k. š. rikiuotė, lygiavimas kamandos ir k. palikta. Nemėgdamas bergždžių ginčų, aš į platesnę tos terminologijos kritiką neįsileisiu. Bet del «kamandos» turiu pasakyti, kad ji neturi jokio pateisinimo. Nes kaip nerašom kaaperacija, kaaptavimas, advakatas, filalogija ir t.t., taip neprivalom rašyti ir kamanda, kamendantas ir t.t., bet komanda, komendantas ir

t. t. Rusų ištarimas neprivalo būti mūsų rašybos norma. Jei gerbiami leidėjai ir toliau laikysis savo «kamandų», tai tuo parodys tik nepagirtiną ožio užsispyrimą, daugiau nieko.

2. Čia paduotos «bendros taisyklės pranešimus rašant». Iš kareivio reikalaujama, kad jis rašytų trumpai, aiškiai, pats patikrinęs pranešamus dalykus, nurodydamas griežtai vietą, laiką, atskirdamas tai, ką pats yr matęs, nuo savo spėjimų. Šios taisyklės ne pro šalį būtų priėmus ir kitoms profesijoms, pav., kunigams rašant vyskupui raportus, korespondentams siunčiant žinias į laikraščius ir k. Žinios, paduotos skyriuje «orientavimas» (tikriau būtų «orientavimasis»), vertėtų tiesiog įtraukti į skaitymo knygas, skiriamas pradžios mokykloms.

3. Ši knygelė skiriama reikalingoms kareiviui žinioms pasižymėti, pav., kada bus kuopos šventė, kaip vadinasi dalies, bataliono, kuopos bei komandos vadas, kaip vadinasi pats kareivis, iš kur jis kilęs, kokius turi daiktus, kiek ir kada yr gavęs algos ir tt. Pratinimas vesti tokios knygelės yra dideliai naudingas ne tik kariuomenėje, bet ir apskritai gyvenime tvarkai palaikyti. Panašias knygelės privalėtų vesti ir kitų profesijų žmonės, pav., mokiniai, ūkininkai, bernai ir t. t.

4. Šautuvas—tai neatskiriamas kareiviško pašaukimo simbolis. Kareivis be šautuvo, gali sakyti, ne kareivis. Taigi kareivis privalo ne tik šautuvą nešioti ir vartoti, bet ir jį gerai pažinti. Tam ir išleista ši knygelė. Joj aprašoma vokiečių sistemos (1898 metų) šautuvas. Jojo mechanizmas sukomplikuotas, susidedąs iš šių dalių: tūtos, taikiklio ir sargo, užrakto, lovelio, apdangos, grūstuvo ir priedų. Kiekviena tų septynių dalių turi taipgi savas smulkesnes daleles (žymėklį, vamzdį; uoksą, dūžiklį, spyruoklį, gaiduką, šuniuką, trauktuką ir tt.). Visa tai yra čia sistematiškai aprašyta ir visų dalių sudėtis ir funkcionavimas išdėta. Toliau paduoti nurodymai, kaip šautuvas laikyti, prižiūrėti, valyti, lakeruoti.

Trumpai sakant, yra tai vadovėlis karininkams, kurie to šautuvo struktūrą ir veikimą turės kareiviams aiškinti; o taipgi ir kareiviams, norintiems geriau tą mokslą atmintin įsidėti. Del daugybės techniškų terminų šis leidinys rekomenduotinas ir filologams.

5. Karo teismu teisiama šie nusikaltimai: 1) užpuolimas viršininko, jam einant tarnybos pareigas, 2) pasipriešinimas viršininko paliepimui, sujungtas su pavartojimu ginklų, 3) pabėgimas pas priešininką ir net prikalbinėjimas ten bėgti, 4) pabėgimas iš kariuomenės, užsitęsęs daugiau kaip tris dienas, 5) sauvališkas pasišalinimas iš sargybos priešo akivaizdoje, 6) nepildymai įsakymo dalyvauti mūšyje, 7) nepildymas viršininko įsakymų, 8) kurstymas mūšyje pasiduoti priešui arba bėgti iš mūšio, 9) sauvališkas nelaisvėn pasidavimas 10) šnipinėjimas priešo naudai, 11) plėšimas ir žmogžudžiavimas, 12) ginkluotas sargybos apipuolimas, 13) tyčia sargybinio užmušimas, 14) bolševikiška priešvalstybinė agitacija kariuomenėje priešo valstybės naudai, steigimas bolševikiškų ir kitų Lietuvoj priešvalstybinių organizacijų. Tie įstatymai Ministerių Kabineto 1919 m. kovo 27 priimta ir netrukus, 4 balandžio, paskelbta. Labai gaila, kad jie toli gražu negriežtai ligšiol pildyta, ypač kad netraukta karo teisman už bolševikišką agitaciją, o kai kur žinomi bolševikai dargi Kaunan įsileista ir net apskričių viršininkais paskirta, kaip tai nesyk periodinėj mūsų spaudoj buvo viešai minėta.

6. Iš čia sužinome, kad pulko teismu teisiama kaip kareiviai, taip ir karininkai, išskiriant bataliono vadą ir kitus viršininkus, turinčius didesnes arba lygias jam teises. Mūsų Pulko teisme vaduojamasi buvusiais rusų įstatymais 1869 m. Mums matos, tie įstatymai yra ir seni, ir nepergeri, ir ne visai mums tinkami. Ar negeriau būtų buvę paėmus pulko teismo normas iš kitų kraštų kariškų kodeksų, pav., anglų, amerikiečių, prancūzų.

7. Čia paduoti trumpučiai pavyzdžiai, pamokantieji, kaip rašyti viršininkui raportai, bilietai pasima-

tyti su suimtuoju, rašteliai suimtajam iš daboklės paleisti, arešto rašteliai ir vietų lapas apie sargybos sudėtį ir t. t. Kadangi pas mus mokėjimo trumpai rašyti daug kam stinga, tai šis «priedelis» bus didelis palengvinimas mūsų sargybiniams.

8. Kova lauke turi savo taisykles, kurios čia ir išdėstytos trumpai, bet aiškiai. Nurodyta čia avangardo, patrulių, raitelių-žvalgų, kavalerijos, aviacijos, būrio vado vaidmuo, funkcijos bei pareigos. Pažymėtinos šios vado ypatybės: «Jis niekad nieko nedaro neapgalvojęs, pergreit», privalo «numatyti būsimas apystovas», «mokėti kiekvieną valandą atjausti pavaldinių ūpą», «mylėti savo dalį,» «be paliovos didinti savo dalies dvasinę vertę», «visuomet turėti karštą širdį, tvirtą valią, laisvą protą, sveiką sąmonę». Būtų geistina, kad ir kiti augštesnieji viršininkai bei vadai įsidėtų sau omenin šias priedermes. Jos reikalingos ne vien karo, bet ir kitose civiliškose bei dvasiškose srityse.

9. Šis statutas gana platus, susideda iš 361 §§ ir dalinas penkiomis dalimis. Pirmon įeina «pradžios mokslas», antron «būrio mokymas», trečion — «kuopos mokymas», ketvirton—«bataliono mokymas», penktoje kalbama apie pulką, brigadą ir divizija. Čia terminai pavartoti tie patys kaip ir pirmoje knygutėje. Nauja čia nebent divizė, viet. divizija. Šios divizės daug kas neatskirs nuo devizės, taigi ir patartumėm laikytis geriau divizijos. Tikrai sakant, čia ne tik statutas, bet draug ir vadovėlis karininkams komandos mokyti. Kaipo toksai, jis savo tikslui yra tinkamas.

10. Čia paduota 14 patarimų kareiviams, kaip savo sveikata išlaikyti. Kai kurie jų tikrai naudingi (pav., 11-as, 13-as, 14-as), kiti geri vien civiliams, namie gyvenantiems (pav. 1, 2, 3, 4, 5...), bet yra ir tokių (pav., apie negėrimą nevirinto pieno, apie žalių vaisių plovimą virintu vandeniu ir jų žievės lupimą, apie dažną maudymąsi...), kurie kareivių gyve-

nime, ypač fronte, yra tiesiog nepritaikomi; nes, pav., patariama:

6. Prieš valgį mazgok rankas (geriau virintu vandeniu) su muilu.
7. Nebadauk ir nebūk nevalgęs, —

yra tiesiog kuriozai, tinkantys jumoristikai, o ne kareiviams pamokyti. Nes kur gi šio lapelio autorius yr radęs mūsų kareivį užsispyrusį badauti? Tokie patarimai, kaip 6-as, o ypač 7-as, yra juokų darbas, galįs kareivius greičiau suerzinti negu pamokyti. Dėliai to šį leidinį laikome visai nevykusiu.

Karininkas Kapitonas Ladislovas Natkevičius. LIETUVOS KARIUOMENĖ. Išleido Lietuvos Atstatymo Bendrovė. 8 th Ave and 25 th St., New York. N. Y., 1919 176 psl. pr. in-8

Ir mūsų visuomenei ir Lietuvos rėmėjams Antantos tarpe šis tikrai «luksusinis» leidinys, mums matos, padarys gero įspūdžio. Atmuštas puikiausiame popieriuje, papuoštas 80 su viršum puikių ilustracijų, parodančių visas mūsų kariuomenės rūšis su jų vadais įvairiausiose padėtyse, be to, paduodąs visą eilę sumaningai parašytų straipsnių apie mūsų kariuomenės atsiradimą, jos organizaciją, jos žygiavimus rusų ir lenkų fronte (žygiai prieš bermontininkus, kaipo vėlesni, matyt, nesuskubta knygon įtraukti), mūsų kariškas mokyklas, mūsų karišką literatūrą, mūsų kariuomenės dainas, o taipgi prezidento Smetonos, buvusio premjero Šleževičiaus ir vyr. kariuomenės vado Žukausko biografijos — visa tai sudaro labai įdomų ir įvairų tos knygos turinį. Jos autoriui ir leidėjams pridera tikra mūsų visuomenės padėka.

Vieno tik dalyko mes Natkevičiaus veikale nerandame — tai oficialio sąrašo mūsų generolų ir karininkų su nurodymu, kokio jie amžiaus ir mokslo, kokios tautybės ir tikybos. Visuomenei tai būtų labai svarbu žinoti. Dabar frontams dar tebesant, gal to neleido padaryti strategiški atžvilgiai. Bet, taikai įvykus, augščiau nuro-

dytas sąrašas turėtų būti padarytas. To pat laukia nesulaukia mūsų visuomenė ir iš kitų mūsų ministerijų. Mes težinom, kad yra sudarytas valstybinis aparatas, bet kokie žmonės tą aparatą sudaro ir jame veikia, visa tai kol kas dar tebėra apdengta paslaptimi. O tuo tarpu Steigiamasis Seimas visa tai privalėtų turėti savo rankose. Be to sunku bus valstybinis aparatas taisyti ir tobūlinti. O taisyti jis labai reikalingas.

MŪSŲ KARIUOMENĖS DAINOS. 20 dainų dviem ir trims lygiems balsams. Parengė A. Vaičiūnas, karo chorvedys. Tilžėje, 1920, 32 psl. in-18.

Bjauru buvo klausyti, kai mūsų kareiviai dainuodavo lietuvių dainas, bet rusiškomis melodijomis. Taigi senai jau buvo jaučiamas reikalas suharmonizuoti tam tikros liet. dainos, tinkamos kareiviams dainuoti. Vienas pirmutiniųjų tuo yr užsiėmęs A. Vaičiūnas, kurs ir išleido augščiau nurodytąjį «Mūsų kariuomenės dainų» rinkinį. Didumo tas rinkinys nedidelis—įdėta jame viso labo tik 20 dainų: 10 pėstininkams ir 10 raiteliams. Pėstininkų dalin pateko Kudirkos «Tautos himnas», kilnus «Pirmyn», netikusios «Klausinėjo ponas» ir «Paukščių vaina», tikros liaudies dainos «Gale lauko po liepa», «Kur upelis teka», «Karo gandas» ir «O kur buvai, laputaite». Antroj daly — visos rinktos iš liaudies dainų, atskyrus paskutinę «Kur Tėvynė mūs'?», perdirbta iš čekų tautiško himno. Parinkime dainų pas V. nematyt jokios minties, dėta kas pakliuvo, arba kas prieš karą buvo autoriaus užrašyta «Mariampolės apylinkėj» ar «dabar girdėta». Kai kurios, k. š. «Plaukė žąselė», perdaug menkos ir melodijos ir teksto atžvilgiu.

Kareivių dainos privalėtų turėti kokį nors sąryšį su kareivių gyvenimu: žadinti jų karišką ūpą, tautišką susipratimą, patriotizmą bei kitus gerus jausmus. Pas Vaičiūną to kaip ir nėra. Kiti karo chorvedžiai yra daug rūpestingesni. Pats esu girdėjęs kareivius dailiai giedant Maironies «Užtrauksim naują giesmę,

broliai» ir kitas naujesnes dainas, kur ir melodija daili, ir tekstas keliąs dvasią. Labai gaila, kad Vaičiūnas jų savo rinkinin nėr įtraukęs. Kaipo pirmas, jo rinkinys, be abejo, atkreips į save akį ne tik mūsų visuomenės, bet ir kitataučių. Tačiau su jo tekstu arčiau susipažinę, deja, jie susidarys nepergeriausią nuomonę apie mūsų kultūrą ir tautos dvasią.

Taigi būtų pageidaujama, kad karo valdžia nesitenkintų A. Vaičiūno rinkiniu, bet išleistų naujų kareiviškų dainų rinkinį pilnesnį, dailesnį ir kilnesnį. Tai turėtų padaryti visi karo chorvedžiai bendromis jėgomis.

KARIAGOS AIDAI. Tėvynės gynėjams dainų rinkinėlis. Sukomponavo ir pritaikino J. Tallat-Kelpša. Tilžėje, 1920, 44 psl. in-18

Šis Krašto Apsaugos Minist. Literatūros Dalies leidinys reikia tikrai pasveikinti. Jis senai daug kieno buvo laukiamas. Nėra abejonės, kad kareiviai mielai jį sutiks. Tallat - Kelpša yra gabus kompozitorius. Nesenai visi gėrėjos jo puikia «Meno dainos» harmonizacija. Dabar jo suharmonizuotos kariškos dainos toli pasklis po plačiąją Lietuvą, keldamos kareivių širdyse ūpą ir kilnesnių jausmų. Teksto parinkimas labai sumaningas: visa čia pritaikinta kareivių gyvenimui. Tuo atžvilgiu šis rinkinys stovi kur kas augščiau už pirmiau išleistą A. Vaičiūno «Mūsų kariuomenės dainos». Didumo jis toks pat kaip ir vaičiūniškis — tepaduoda vos 20 dainų, bet užtat tos dainos yra visos tikrai kareiviškos. Iš jų išmestina tik nebent viena, būtent, apie «Tris Budrius». Mickevičius joj yr nupoetizavęs Lenkijos ir Lietuvos uniją, įvykstančią gražių lenkaičių dėka, kurias lietuviai puola lyg musės medų. Šiandieną tai yra anachronizmas. Lietuviams kareiviams visai nėra reikalo piršti lenkaites, išgiriant jų gražumą. Kas norės vesti— galės rasti nemažiau gražių mergaičių ir savo sesučių lietuvaičių tarpe. Taigi leidžiant šį rinkinį antru atveju būtinai reikėtų «Trys Budriai» išmesti. Jie kad

ir lietuviai, bet šios gadynės lietuviams pavyzdžiu negali būti.

Kun. J. F. Jonaitis, kapelionas. MANO PATYRIMAI DIDŽIOJOJ KARĖJ 1918—1919. Boston 27 Mass. Išleido Prekybos Bendrovė.

Čia paduota trumpa autoriaus biografija ir jo kapelionavimas karo metu Amerikos armijos 26 divizijoj, 102 pulke. Apsakyta čia kareivių gyvenimas apkasuose, mūšio laukuose, ligoninėse, jų patirti vargai, pavojai, mirtis nuo šūvių ir bombų, laidojimas, kapeliono veikimas, kaipo kunigo ir kaipo kareivių draugo. Autorius veda savo pasakojimą trumpai, objektyviai, be pagražinimų, remdamasis vien savo atsiminimais ir asmeniškais prityrimais. Dailės atžvilgiu ši knygelė stovi žemiau už panašų Gaëll'io veikalėlį, bet apie patį karą ir jo baisenybes ji pasako daug daugiau negu Gaëll'is. Kaip matyt iš šio rašinio, kun. Jonaitis jaučiasi esąs Amerikos patriotas, sakosi ėjęs į karo lauką padėti kareiviams kariauti, nes karo tikslą matęs tame, «kad nebūtų vergijos ir prispaudimo». Kad taip autorius buvęs įsitikinęs, tuo negalime abejoti. Bet draug turime pažymėti, kad nerodo jis vokiečiams jokios neapykantos.

Apie Amerikos armiją paduota šioj knygelėj nemaža įdomių žinių, gaila tik, kad nerandame čia nurodymų, kiek ten apskritai ir kiek 102 pulke yr buvę lietuvių.

Pabrėžtinas faktas, kad pašaukti Amerikos armijon įvairių tikybų dvasiškiai turėjo uždavinį gelbėti sužeistuosius ir mirštančius, laidoti numirėlius, laikyti kareiviams pamaldas, sakyti pamokslus, cenzūruoti jų laiškus, bet nebuvo verčiami su šautuvu rankose eiti žūdyti vokiečių, kaip tai buvo Prancūzų armijoj. Už tai Amerika verta pagarbos.

Charakterizuodamas veikimą kareivių psichiką, autorius pažymi drauge, kad karo dėka yr įvykęs įvairių tikybų susiartinimas, kurs ir toliau plėtosiąsis. «Kapelionai, rašo kun. Jonaitis, ims dalyvavimą nau-

joje kooperacijos dvasioje tarp įvairių tikėjimų. Didelis noras ką nors geresnio veikti net ir labai įvairius žmones suveda krūvon. Funston Kans stovykloje mes turėjome Padėkavonės Dienos pamaldas. Pamaldose dalyvavo su įvairiomis prakalbomis ir žydų rabinas, ir katalikų kunigas, ir presbiterionų ministeris. Armijos įsakymu kapelionas katalikas teikia dvasišką patarnavimą ne vien mirštantiems katalikams kareiviams, bet ir kitatikiams, jei jų dvasiškio nebūtų, taip pat ir nekatalikas kapelionas turi priedermės patarnauti katalikams, jei katalikų kunigo nebūtų». Ta extrema necessitas karo metu, žinoma, daug ko pateisina, bet normaliu laiku, mūsų išmanymu, šio interkonfesionalizmo, kuriam autorius atrodo gan palankus, tikram tikybų suvienijimui toli gražu neužtenka.

Kalba autoriaus gera, pažymėtina tik, kad jis, imdamas pavyzdį iš kitų amerikiečių lietuvių, karą senoviškai vadina teisingai kare. Mes su savo «karu» nusipirmeiviavę padarėm lietuvių kalbai labai abejotiną patarnavimą.

Pr. Žadeikis. DIDŽIOJO KARO UŽRAŠAI. I Dalis. 1914—1915—1916 metai. Klaipėda, 1921, 164 psl. in-8.

Apie didįjį karą pas mus maža terašyta. Mūsų laikraščiai tenkinosi oficialinėmis rusų ir vokiečių telegramomis, aprašinėjo retkarčiais «vokiečių žiaurumus». Lietuvių pačių pažiūroms į karą ir į kariaujančius nebuvo vietos, juoba kad rusų valdžia žiūrėjo į lietuvius, kaipo germanofilus; todel lietuvių spauda buvo priversta daug ką nutylėti. Laisvas žodis apie karą tegalėjo pasirodyti vien po karo. Jis jau ir pradeda rodytis. Pirmutiniu jo pragiedruliu yra kalbamieji kun. Pr. Žadeikio «Užrašai». Šioje pirmoje tų užrašų dalyje autorius paduoda aprašymus mobilizacijos Pašušvy, pirmųjų žygių ir mūšių Prūsuose ties Gumbyne ir Stalupėnais ir vokiečių okupacijos 1915 ir 1916 m. Skuode.

Visa tai aprašyta trumpai, bet gyvai ir vaizdingai; knyga skaitoma lyg apysaka, pradėjus skaityti nesinori mesti nebaigus. Ypač jautriai aprašyti autoriaus brolio, Jono Žadeikio, lietuvių žygiai rusų armijoj į Prūsus ir pirmieji mūšiai. Mūšių baisenybės ir kareivių psichologija nupiešta labai vykusiai. Noras greičiau būt užmuštam, matyt, yra bendras visiems kareiviams, nes tai teko girdėti ir iš kitų mūsų karininkų.

Vokiečių okupantų žiaurumai išdėta autoriaus trumpai, objektyviai. Drauge nurodyta, ir ką autorius, kaipo vietos klebonas, yra padaręs savo sunkioje žmonių užtarytojo rolėje. Mokėjimas kalbėti vokiškai ir draugiški santykiai su vietos vokiečiais nemaža padėjo autoriui įgyti autorito okupantų akyse ir daug gera padaryti savo parapijiečiams, gelbėjant jų gyvulius nuo vokiečių grobimo ir juos pačius nuo visokių bausmių ir nemalonumų.

Daugely vietų pažymi autorius vokiečių išnaudojimą kunigijos ir bažnyčios savo įvairiems, kartais visai negudriems skelbimams, pridurdamams draug, kad būdamas pastatytas lyg tarp kūjo ir priekalo, stengęsis taip elgtis, kad «ir vilkas būtų sotus ir ožka liktų sveika». Kaip iš «Užrašų» matyti, tai autoriui gana gerai pavyko.

I-ją «Užrašų» dalį puošia ilustracijos. Daugelis jų imta iš vokiškų leidinių (k. š. paveikslai kunigaikščio Isenburgo, princo Leopoldo, Hindenburgo štabo, keizerio fronte ir k.). Mūsų išmanymu, patiems užrašams jos visai «nereikalingos», nes tie vokiečių «didvyriai» neturėjo nė mažiausio noro Lietuvai ką nors gera padaryti. Įdomi «Užrašų» I-ji dalis verčia tikėti, kad ir jų II-ji dalis, apimanti 1917 — 1918 — —1919 metus, nemažiau sudomins skaitytojus, teikdama žiupsnį naujų faktų vokiečių okupacijai Žemaičiuose nušviesti. Taigi nekantriai lauksime jos spaudoj pasirodant.

G. Šilietis. VOKIEČIŲ OKUPACIJA LIETUVOJE 1915 — 1919 m. paveiksluose ir trumpuose aprašymuose. Kaunas, 1922, 191 psl. in-4.

Šilietis ne dailininkas, bet karštas patriotas. Lietuvių vargai, vokiečių okupacijos metu patirtieji, giliai įsmego jo jautrion širdin, ir jis pasiryžo tam tikrais piešiniais atvaizduoti bent svarbesniuosius tos okupacijos momentus. Tų piešinių šiame Šiliečio albume patiekta 190. Visi jie vienokio didumo, bet labai įvairūs savo turiniu. Tiesa, piešimo technika nėra tobūla, nes autorius tuo atžvilgiu yra savamokslis. Bet jo piešiniuose gerai atvaizduota Lietuvos gamta (43, 59, 96, 120, 127 ir k.), vokiečių karininkų ir kareivių tipai (40, 52, 77 ir k.), skriaudimo scenos (23, 27, 28, 31, 39, 69 ir k.). Vienos iš jų žadina pasibjaurėjimo, k. š. 105-ji, kur vokiečiai su bizūnais ir ginklais veja lauk žmones iš bažnyčios, arba 119-ji, kur vokietis muša kunigą, važiuojantį su Švenčiausiu pas ligonį; kitos gi tiesiog juokina, k. š. 72-ji, kur amtvorsteheris tikrina... vištų dėslumą.

Žodžiu sakant, šiame Šiliečio albume patiekta daugybė brangios medžiagos, turėsiančios svarbos būsimiems tos okupacijos istorikams, romanistams ir dailininkams. Kiekvienas iš tų piešinių tikro dailininko rankomis galima lengvai paversti dailiu istorišku paveikslu.

Mūsų dabartiniai dailininkai, deja, nei karu, nei okupacija visai nesidomėjo. Tie dalykai jiems svetimi, neįdomūs, tolimi. Juo tat didesnės padėkos vertas yra Šiliškis, kurs, kad ir nebūdamas profesionalus dailės atstovas, tačiau sugebėjo duoti tiek įdomių vokiečių okupacijos scenų. Tą padėką simpatingam patriotui piešėjui geriausiai išreikšime išpirkdami jo leidinį. Kiekviena klebonija, kiekvieni inteligento namai turėtų būtinai papuošti savo salioną tuo Šiliečio albumu. Jis yra visiems prieinamas; nes gaunamas įvairiomis kainomis, pareinančiomis nuo popieriaus dailumo.

Jis būtų ne pro šalį ir mūsų broliams amerikiečiams nusipirkti; jie galėtų parodyti jį ir savo pažįstamiems nelietuviams, nes albumas šalia lietuviško teksto turi ir angliškąjį vertimą.

Labai būtų pageidaujama, kad panašaus ilustratoriaus susilauktų ir lenkų okupacija Vilniuje. Tik vėl, deja, mūsų tikrieji dailininkai to nepadarys. Čia vėl reiks ieškoti kito idealisto patrioto, panašaus į Šilietį. Gaila, bet nieko nepadarysi. Mūsų dailininkai liber-baronai. Jie tik meną menui tepripažįsta, nors Lietuvos duoną mėgsta valgyt tikrą — nesimbolišką...

Majoras Ružancovas. LIETUVOS KARO BIBLIOGRAFIJA 1917 — 1922. Kaunas, 1923, 91 psl. in-8.

Kaip antraštė parodo, čia surinkta naujausioji karo bibliografija, nes senosios karo literatūros pas mus kaip ir nėr buvę. «Senovės Lietuvos kariuomenė, teisingu V. Biržiškos pasakymu, Didž. Kunigaikščių metu apsieidavo be tam tikros literatūros». Vėliau pasirodo kariškos instrukcijos statutai «artikulų» formoj; jie rašoma iš pradžių gudiškai, paskui lotyniškai, galop lenkiškai. Lietuviškoji karo literatūra ėmė rastis tik pastarais laikais, besikuriant naujos lietuvių kariuomenės kadrams. Ji augo labai sparčiai, nes per pastaruosius penkerius metus yr pasiekus gražaus 955 n-rių skaičiaus įvairių knygų, brošiūrų, straipsnių pavidale. Visi tie rašiniai gerb. majoro Ružancovo yra surinkti ir suklasifikuoti šiais skyriais: I — karo mokslas, II — karo istorija ir mūsų kariuomenės istorija, III — švietimo darbas kariuomenėje ir populari literatūra, IV — fizinis auklėjimas ir sportas.

Autoriaus klasifikacijai galima padaryti ne vienas priekaištas. Pav., I-an skyriun (Karo mokslas) įtraukta gana daug dalykų su karo mokslu labai maža arba ir visai nieko bendra neturinčių. Tokiais aš laikyčiau, pav., n-rius: 94, 115, 136, 137, 222, 246 ir

kitus. Gal del to pirmasis skyrius ir išėjo gausingesnis už kitus, nes II-an teįdėta 200 n-rių, III — 165, IV — 179, o I — 388.

Reikiamam veikalui surasti pridurta pabaigoj gana plati «autorių rodyklė», užimanti net 16 pusl.

Iš tos «karo bibliografijos» skaitytojas gauna įsitikinti, kad mūsų K. A. M. Karo Mokslo Skyrius darbuojas vaisingai ir energingai. Jis gamina ne vien įvairių karo mokslų vadovėlių ir statutų, bet rūpinas mūsų kariuomenės (tiek apskritai, tiek atskirų jos pulkų) istorija. Tuo belieka vien pasidžiaugti ir palinkėti pasisekimo tolimesniame jo darbe. Jei čia kas lieka pagailėti, tai nebent visiškas nesirūpinimas religiniu kareivių švietimu. Visoj «karo bibliografijoj» neradom nė vieno religinio veikalėlio. Kūno kultūra—sportas—labai remiama, o dvasios — ignoruojama. O tuo tarpu kareivių dvasiai palaikyti religija yra galingiausis veiksnys. Taigi būtų geistina, kad K.A.M. Karo Mokslo Skyrius kuo greičiausiai išleistų senai laukiamą kareiviams specialę maldaknygę[1]), o taipgi gamintų ir šiaipjau religinai dorovinės kareiviams pritaikintos literatūros. Rusai tuo atžvilgiu buvo daug rūpestingesni. Peržiūrinėdamas kitados Kaune stovėjusio Dono pulko biblioteką, aš radau joje ne tik kelis šimtus įvairiausių religinai dorovinio turinio popularių, kareiviams prieinamų, knygučių, bet ir storų dailiai aptaisytų religinių filosofiškų veikalų karo kapelionams ir karininkams pasiskaityti. Imame iš rusų daug blogų pavyzdžių. Metas būtų paimti ir bent vienas tikrai geras, kokiu, be abejo, yr buvęs, jų rūpinimasis kareivių ir karininkų dvasios kultūra.

---

[1]) Ji tepasirodė tik šiais (1923) metais vardu: «Kario kataliko sielos draugas». Jos parengėjui, kun. A. Sabaliauskui, mūsų katalikai kareiviai tikrai bus dėkingi, nes joj ras daug atatinkamo sau dvasiško maisto.

Mūsų karo kapelionai turėtų irgi tuo dalyku labiau susidomėti, nesitenkindami, kaip lig šiolei buvo, vien pasyviais graudojimais. Jų yra tiesioginė pareiga kareivių dvasios švietime dalyvauti ne vien žodžiu, bet ir raštais.

MIŠRIOJI LITERATŪRA.

I. APIE IŠSIDALINIMĄ ANT VIENSĖDŽIŲ (kolonijų). Išduota rūpesniu Kauniškės Ūkiškos Draugystės. Kaunas, 1905, 11 psl. in-8.

II. Adl. iš M-kių. SKIRSTYKIMĖS Į VIENSĖDŽIUS. Vilnius, 1908, 18 psl. in-16.

III. A. A. Kofodas. IŠSIKĖLIMAS ANT VIENSĖDIJŲ. Vertė iš rusiškos kalbos, praleisdamas netinkančias vietas, J. Cigleris, Kauno gubernijos žemiečių viršininkas. Kaunas, 1908, 44 psl. in-8.

Tarp ekonomiškųjų klausimų mūsų krašte išsiskirstymas kaimų į viensėdijas užima, be abejo, vieną iš pirmųjų vietų. Apie tai gana daug buvo jau rašyta mūsų laikraščiuose. Tačiau šis klausimas ir po šiai dienai tebepasilieka pas mus vis gyvu, aktualiu, nes kur kas didesnėje Lietuvos pusėje žmonės tebegyvena dar kaimais ir per tai negali ekonomiškai pakilti. Kai kur, rasit, ir norėtų išsiskirstyti į kolonijas, bet nežino, kaip tai padaryti, nuo ko pradėti ir t.t Tose vietose, kur nėra tam tikrų gyvų patarėjų, nemaža naudos galėtų atnešti augščiau nurodytos knygutės. Tam tikslui ir paduodame čia apie jas nors trumpą bibliografišką paminėjimą.

I. Pirmoje brošiūrėlėje autorius trumpai nurodo, kuo gyvenimas viensėdijose geresnis, negu kaimuose. Jis geresnis esąs tuo, kad kolonijose visi laukai arti, galima kiekvieną žemės sklypą saviškai dirbti, daugiau gyvulių prisiauginti, lengviau nuo limpančių ligų ir gaisro apsiginti. Galop viensėdijoj geriau ir dvasiškosios žmonių gerovės atžvilgiu: vaikai ne tiek mato papiktinimų, tėvai gali kiekvieną vaikų žingsnį pridaboti. Toliau nurodęs tris būdus išsiskirstyti į kolonijas, autorius aiškina, kokie yra reikalingi tam tikri popieriai ir kaip juos padaryti. Gale pridurta: 1) Kauno gub. kaimų sąrašas, kurie patys savo noru į viensėdijas yr išsiskirstę ir 2) protokolo bei nutarimo pa-

vyzdys sutinkančiųjų skirstytis į kolonijas. Šis protokolas paduotas rusų kalba, taip kad atmainius skaitmenis ir vardus, lengvai galima jį perkopijuoti ir pritaikinti kur reikiant.

II. Adl. knygutė savo turiniu labai panėši į ką tik augščiau paminėtąją. Autorius nurodo, kad kaime gyvenant negalima savo laukų pataisyti, vandenį iš balų nuleisti, perkasus iškasti, negalima savo pūdymo kuo nor apsėti nei dykaviečių atatinkamai sunaudoti. Apie išsidalinimo būdus autorius labai trumputes žinias tepaduoda. O tuo tarpu tos praktiškos žinios ir yra kaimiečiams visų reikalingiausios.

III. Kofodo knygutės turinys yra šioks: I. Šniūrai ir kaip juos panaikinti. II. Kaip platinosi išsikėlimas į viensėdijas. III. Naudingumas išsikėlimo į viensėdjas. IV. Kas kalbama prieš išsikėlimą į viensėdijas. V. Viensėdijų išsiplėtojimo sąlygos. VI. Kokios žemės reikia paskirti išsidalinimui viensėdijomis. VII. Įvairūs viensėdijų sulyginimo būdai. VIII. Vietinės kliūtys išsikėlimui į viensėdijas. IX. Nutarimas apie išsikėlimą į viensėdijas. X. Padalinimas į viensėdijas visų priliktų sodžiui žemių. XI. Viensėdijų atskyrimas pavieniams ūkininkams. XII. Užbaigimas. Galop pridurta dar trys «pridėčkai» — trys įvairūs išsidalinimo protokolai bei kaimiečių nutarimai. Iš to dalykų sąrašo matome, kad ši trečioji brošiūra klausimą apie išsiskirstymą į viensėdijas gvildo sistematiškai ir visų pilniausiai. Autorius ne tik parodo viensėdijų naudingumą, ne tik atremia daromuosius vien sėdijoms priekaištus, bet ir moko, kaip tą išsiskirstymą į viensėdijas pigiausiai įvykinti. Tie parodymai tuo svarbesni, kad autorius aiškina šį svarbų klausimą ne tik žodžiais, bet ir tam tikrais matininkiškais planais. Todel visiems, kuriems rūpi kaimų išsiskirstymas į viensėdijas, mielai patariame arčiau susipažinti su šia Ciglerio išleistąja knygute. Brošiūrėlės kalba nebloga, gan suprantama; rašyboje pasitaiko kai kur klaidų, k. š. p a s k y r t i, p a d y r b t ų viet. p a s k i r t i, p a d i r b t ų, bet tos ir toms panašios

klaidos juo labiau dovanotinos Cigleriui neliteratui, kad ir patys lietuviai literatai ne sykį jas kartoja. Knygelė išleista Kauno gubernijos valdybos ir atspausta gubernijos spaustuvėj.

I. 13-tas TARPTAUTINIS PRIEŠALKOHOLINIS (BLAIVININKŲ) KONGRESAS Gaagoje (Olandijoje) nuo 29 rugpjūčio iki 3 d. rugsėjo 1911 m. Parašė J. Galdikas. Kaunas, 1911. 11 psl. in-18. «Blaivybės» leidinys Nr. 17.

II. NOTICE SUR LA SOCIETĖ CATHOLIQUE LITUANIENNE DE TEMPERANCE «BLAIVYBĖ» par M. l'abbé Casimir Marma, Président de la «Blaivybė». Louvain, 1911, 12 psl. in-8.

I. Kun. J. Galdikas, «Blaivybės» delegatas į 13-tąjį tarptautinį blaivininkų kongresą Haagoje paduoda čia trumpą žinią apie tą kongresą. Pradeda priešalkoholinės kongreso parodos aprašymu. Ten, tarp kitų valstybių, —

Rusija irgi pasirodė. Prie sienos ant stalo sukrauta pilni monopolinės degtinės buteliai, pradedant nuo visų didžiausių ir baigiant visų mažiausiais. Ant sienos gi iškabinta dideli lapai su milžiniškomis skaitlinėmis: kiek išgerta degtinės, kiek už tai pinigų sumokėta, kiek alkoholikų ligonių ir t.t. Čia taipgi sukrauta albumai, dideli fotografijos žemėlapiai, kurie parodo, kaip stovi alkoholizmo klausimas kiekvienoje Rusijos gubernijoje.

Autorius sakosi gavęs nemalonaus įspūdžio, tai pigiai suprantama, ypač sulyginus su kitų kraštų parodomis, kad ir su artimąja Suomija.

Į kongresą atvykę 1.500 žmonių. Oficialiai sveikinę kongresą per savo atstovus šios valstybės: Amerikos Jung. Valstybės, Anglija, Austrija, Vengrija, Belgija, Prancūzija, Holandija, Portugalija, Apašt. Sostas, Serbija, Švedija, Šveicarija, o taipgi Graikijos ir Holandijos bažnyčių atstovai.

Brošiūrėlė nesuteikia pilno to kongreso veikimo aprašymo. Autorius pasakoja plačiau tik apie vieną kongreso sekciją, būtent, tarptautinės katalikų sąjungos prieš alkoholizmą, kurioje pats dalyvavęs. Pasirodo, kad katalikų abstinentų jau esama apie 1.500.000 žmonių, tame tarpe apie 1200 kata-

likų kunigų abstinentų, susispietusių į draugijas, ir 5 vyskupai. Vokietijoj kunigų abstinentų esą daugiau neg 500 ir 3 vyskupai. Lenkų kunigų abstinentų apie 150. Lietuvoje jų bus, anot autoriaus, gal tik apie 30.

Apie blaivybės būvį savo šalyse kalbėję ir sveikinę kongresą šių kraštų atstovai: Vokietijos, Anglijos, Šveicarijos, Lenkijos, Lietuvos, Amerikos, Holandijos, Belgijos ir Anglijos. Italijos katalikai nė vieno savo atstovo nepasirūpinę atsiųsti. Prancūzijos atstovas sakęsis negalįs linksmų žinių pranešti, bet užtikrinęs, kad 14-me kongrese gal galėsią šiuo tuo toje srityje pasigirti. — Brošiūrėlė parašyta aiškia, suprantama kalba. Gaila tiktai, kad autorius rašo G a a g a, O l a n d i j a. Tos rašybos mes aprobuoti negalime.

II. Yra tai brošiūrėlė, kurią «Blaivybės» atstovas, kun. Galdikas, 13-jo priešalkoholinio kongreso dalyviams išdalino. Brošiūrėlėn įėjo: 1) kun. Marmos trumpas istoriškas piešinėlis apie blaivybės atsiradimą ir plėtojimąsi Lietuvoje ir žinios apie «Blaivybės» draugijos veikimą nuo pat pradžios iki 1911 m. liepos 14, 2) nauji «Blaivybės» draugijos įstatai, išversti prancūzų kalbon.

Gražiai sudarytas ir dailiai išleistas šis veikalėlis padarė labai molonaus įspūdžio kongreso dalyviams. Mat, ne vienas to kongreso narys tik pirmą kartą teišgirdo apie lietuvius, ne vienas gėrėjosi lietuvių tautos atgimimu.

Taigi šios brošiūrėlės išleidimas reikia pripažinti svarbiu mūsų visuomenės darbu ir nemažu kun. Marmos ir Galdiko nuopelnu. Jei norime būti kultūrinė tauta — būtinai privalom įvairiuose tarptautiniuose suvažiavimuose dalyvauti panašiu būdu, kaip kad «Blaivybė» dalyvavo Haagos kongrese.

«VILIJOS» KAINININKAS 1912 m. Vilniaus Ūkio mašinų fabriko bendrovės «Vilija» ūkio mašinų, mineralinių trąšų, sėklų, pienininkavimo įrankių ir kitų daiktų sandėlis. Vilnius, Poltavos g-vė Nr. 55. Skyrius Kaune, Ukmergės plento ir Kurovskos g-vės kampas. Vilnius, 1912, 16 psl.

Šiaipjau kainininkų nerecenzuojame, bet šiam padarysime išimtį. Viena del to, kad tai pirmutinis svarbios lietuviškos įstaigos lietuviškai sudarytas ir dailiai išleistas kainininkas; antra, kiekvienas skaitytojas privalo žinoti apie «Viliją» ir jos išdirbinius bei prekes savo pažįstamiems rekomenduoti; trečia, šis kainininkas dar ir tuo vertas paminėti, kad jis ne tik europiškai išleistas, bet ir savo rašyboje laikos europizmo principo.

Pastaruoju laiku Bytautas puolęs yr tą principą, patardamas svetimus žodžius rašyti sulig «absolutum lietuviškumo principu»[1]). Sumaišęs europiškumo principą rašyboje su «europišku ištarimu», kurio iš tikrųjų nėra, «Aušrinės»[2]) «pilologas» pataria visus svetimus žodžius lietuvinti iš pašaknų, pav., fenomeną nevadinti «fenomenu» nei «penomenu», bet «painomenu», ekonomą — «oikonomu» ir t. t.

Priėmus tą principą, reiktų rašyti: «Sukenio plūgai», «Oeneiminis dyselis», «Kimsų pjaustytojas, Manteuplio pagerintas», «Sėjamos mašinos Vestpalija», separatoriai «Alpa Laval», «Perpekt», «Pukteliai Triump» ir t.t. «Vilijos» kainininko sudarytojai nesilaikė to «absolutaus lietuviškumo»; jie rašo: «fabrikas», «skarifikatorius», «Hohenheiminis dyselis», «Suchenio plūgas», «sėjamos mašinos Vestfalija», separatoriai «Alfa Laval», «Perfekt», «Fuchteliai Triumf» ir t. t. ir, mums matos, gerai daro. Nes susidūrę su Europa, imdami iš ten visokius prietaisus ir mašinas ir jų vardus, privalome ir tų vardų rašyboj laikytis europizmo principo, o ne lietuvinti jų à la Bytautas.

[1]) «Aušr.» Nr. 15, 45 psl

[2]) Ib. p. 46.

Tiesa, Bytautas bando remtis Jauniaus nuomone tuo klausimu. Bet iš to, ką tasai «Aušrinės» kalbininkas yr parašęs, pasirodo, kad jis visai Jauniaus nesupratęs. Tiesa, Jaunius del kalbėjimo kartais kalbėdavo, kad, svetimų kalbų žodžius rašant, geriau būtų rašyti jie lietuvių kalbos ištarimu ir imti jie ne ta forma, kaip jie skamba lenkų ar rusų kalbose, tik iš pirmykščio šaltinio, t. y. iš graikų bei lotynų kalbų; jis tai pirmutinis ir paragino rašyti universitatė, klasė, logika, filosofija ir t. t., o ne universitetas, kliasa (klesa), liogika, filiozofija ir t. t.; bet klausiamas, kaip gi rašyti tokie žodžiai, kaip fizika, fiziologija, tip, gimn, ieroglif ir kit., atsakydavo, kad žiūrint vien filologijos, jie reiktų rašyti: puzikė, puziologija, tupas, umnas, ieroglupas etc. Bet pats gerai numanydamas visą tų formų keistumą, o dar labiau pripažindamas netikusiomis tokias formas, kaip pizikė, piziologija etc., jis ragindavo jas pakeisti visai lietuviškais dirbtiniais terminais, pav., viet. puzikės ar pizikės vartoti esybmokslį ir p.

Taigi, mums matos, kad ir Bytautas su savo «painomenais», «pizikėmis»... pasiliks pats vienas. Nepriims jo teorijos rimtesni filologai, o juo labiau praktikos žmonės, turintieji kasdienių reikalų su Europa. Pirmutinis mūsų žymesniosios, užmezgusios su Europa prekybos santykius, įstaigos kainininkas duoda pirmutinį smūgį kabinete išperėtajai Bytauto «painomeniškai» keistai svetimų vardų rašybos teorijai.

L'UNION DU SUD EST DES SYNDICATS AGRICOLES par le Dr. Antoine Maliauskis Louvain, Charles Peters, libraire éditeur. 1912, 192 psl. in-8.

Yra tai mūsų tautiečio, kun. A. Maliausko, «Draugijos» bendradarbio, disertacija, už kurią Friburgo universitas yr pripažinęs jam politiškosios ekonomijos daktaro laipsnį. Jos tema gana specialė: pietryčių Prancūzijos ūkiškieji sindikatai (jų atsiradimo, susiorganizavimo, išsiplėtojimo istorija, sėkmingas vei-

kimas kooperacijos srityje, daugeriopi jų pasiektieji rezultatai), bet pats dalykas yra prieinamas kiekvienam inteligentui, juo labiau, kad autorius rašo aiškiai, suprantamai ir dideliai įdomiai; mat, jis žinias savo veikalui yra ėmęs ne tiek iš svetimų knygų, kiek iš to, ką pats savo akimis gavo matyti, asmeniškai didelę pietinės Prancūzijos dalį apvažinėdamas ir su josios ūkiškaisiais sindikatais vietoj gerai susipažindamas.

Visiems tat, kam rūpi socialinis veikimas Lietuvoje, mielai patariame šį kun. Maliausko veikalą ne tik atidžiai perskaityti, bet perstudijuoti, nes aprašytoji veikale Prancūzijos ūkiškųjų sindikatų istorija gali suteikti ne vieną pamokymą ir mūsų krašto socialiniams veikėjams, ypač kooperacijos klausimuose.

Apie šio veikalo mokslišką vertę nėra reikalo čia ilgai bekalbėti. Užteks vien tiek priminus, kad garsusis sociologas, profesorius Max Turmann'as laikraštyje «Chronique sociale de France» 1912 m. Nr. 12 pavadino šią kun. Maliausko disertaciją vienu iš įdomiausių veikalų (ce travail des plus interessant) ir karštai pagyrė, kaipo dideliai sąžiningą monografiją, žadirančią skaitytojuose ne vieną naują mintį (rien de plus suggestif que cette consiencieuse monographie). Tokie atsiliepimai iš garsaus specialisto burnos geriausiai atestuoja tiek autoriaus gabumą, tiek ir paties veikalo vertę.

NEBŪK STORŽIEVIS arba dailaus elgimosi mokslas. Ketvirta laida. Kaunas, 1922, 56 psl. in-18,

Ketvirta laida! Tai parodo, kad šis veikalėlis yra publikos mielai skaitomas ir perkamas.

Daugiausia skaito jį liaudis, nes jai jis ir rašytas. Autoriaus norėta mūsų kaimiečiai ir kaimietės pamokyti, kaip reikia elgtis einant ar važiuojant, stovint ar sėdint, perkant ar pardavinėjant, rėdantis ar kalbant, svečiuose esant ar namie trūsiant, sveikinantis ar vaišinant, keliant pokylį ar laišką rašant.

Jie tikrai yra tų pamokymų reikalingi, nes jų gyvenime, kaip autorius pats yr prisižiūrėjęs, randas

daug dar nekultūriškumo, tamsumo ir tikro storžieviškumo. Krikštynos, pakasynos, vestuvės, santykiai šeimynoje, pasielgimai su svečiais, tarnais, vaikais— tebėra po šiai dienai reikalingi žymios reformos. Daug kas iš protingesnių kaimiečių supranta tai ir patys, tik nežino, nuo kurio galo pradėti, kaip toji reforma įvykdyti. Tokiems ši knygutė bus tikra dovanėlė. Jie čia ras sau tinkamiausių patarimų ir nurodymų, išdėtų gyvai, vaizdžiai, prieinama liaudies kalba, vietomis pagražinta jumoru, savaime plaukiančiu iš piešiamų vaizdų bei dėstomų dalykų.

Štai, pav., nemokėjimo apsieiti su šnypštukėliu vaizdelis:

Kai kurie kad ir turi šnypštuką pirmiau nuvalo nosį su plika ranka ir numeta į pastalį, o potam, ranką nušluostę į čebato aulą ar drabužį, išsitraukia šnypštukėlį ir šluosto panosį, žiūrėdamas, ar visi mato.

Arba štai aprašymas gražaus rūmelio, kur šeimininkė tinginė:

Važiuodamas netikėtai į kiemą, girdi jau namuose šauksmą, durų trankymą, priemenėje sutinki ūkininkę, kaip ugnį raudoną; veda į seklyčią, ir čia pamatai to paraudonavimo priežastį: grindys neplautos gal nuo pat jų įdėjimo, stalas, kedės, suolai taip dulkėmis apaugę, jog net baisu prisiglausti, langai nudėti baltais taškais, mat, musės darbavos visą vasarą ir nieks jų darbo nenaikino; kur tiktai žiūri, visur pridėliota visokių nereikalingų daiktų: ant stalo stovi pienuotas puodelis, vėl bliūdelis sviestu ištepliotas, peilis sviestu apsivėlęs ir mažas šaukštelis pamėlynavęs, mat, yra valgyta ir palikta... ant lovos sumesti pagalviai.. dar senas andarokas, nunešioti marškiniai su apiplyšusiais pridurkais... ant purvinų grindų visokių lupatų daugybė, apskretusių čebatų, čebatėlių, sriuogų, kučkailių, popiergalių, šukių ir t.t.

Taip realistiškai vargiai bau pats Vaižgantas sugebėtų aprašyti. Autoriaus, matyt, visa tai savo akimis regėta, ne iš piršto išlaužta.

Puikiai taipgi nupieštas ir lietuvių kalbos teršimas svetimais žodžiais.

Trumpai tarus, šis veikalėlis turėtų būti kiekvienuose ūkininkų namuose, nes čia paduota pamo-

kymų ne vien vaikams ir jauniems, bet ir suaugusiems ir net seniems.

Būtų geistina, kad autorius kitą laidą dar kartą peržiūrėtų, kai ką pataisytų, kai ką papildytų naujomis, iš asmeniško patyrimo imtomis, pastabomis, atsižvelgdamas į naujas, po karui susidėjusias, gyvenimo sąlygas.

1. K. Dineika. KREPŠIASVYDIS VYRAMS (Basket Ball). Dr. J. Eretas. KUMŠČIASVYDIS. Kaunas, 1922, 31 psl. in-24.

2. J. Garbačauskas. FUTBOLAS. Kaunas, 1921, 22 psl. in-16.

Sportas, kaip ir visa savo vietoje, turi visuomenės gyvenime nemaža reikšmės. Bet būdamas žmogaus išradimas, sportas turi savo dėsnių tiek teorijos, tiek praktikos atžvilgiu. Sportininku nieks neužgimsta. Sporto reikia mokytis kaip ir kitokio socialinio veikimo. Iš čia ir randas sporto literatūros reikalas. Ji nūn ir imama gaminti, kaip tai matyt iš nurodytų čia dviejų veikalėlių. Juodu benebus tik pirmutiniu toje srityje kūriniu. Prisižiūrėkim jų turiniui.

1. Šis veikalėlis yra pagamintas dviejų autorių. K. Dineika, žinomas fizinio kūno lavinimo apaštalas, aprašo besketbolą, pramintą lietuviškai «krepšiasvydžiu». Žodžiais ir brėžiniais nustato to žaidimo vietą, priemones ir taisykles, teikia praktiškų patarimų, kaip laikytis bežaidžiant ir žaisti baigus. Visa išdėta aiškiai, suprantamai, gryna lietuvių kalba. Jauni besketbolo mėgėjai bus tikrai dėkingi autoriui už tą rašinį. Antroj daly visiems žinomas mūsų sporto rėmėjas D-ras J. Eretas paduoda «kumščiasvydžio» istoriją, idėją, to žaidimo būdą ir taisykles... Kumščiasvydis yra kolektyvus žaidimas, reikalingas drausmės ir, kaipo toksai, lavina žaidėjų valią ir energiją. Šiam žaidimui reikalingas ir specialinis kostiumas, kurs privalo būti iš vienos šalies «praktingas», lengvas, nevaržąs kūno, iš kitos — «estetingas» ir švarus. «Netinkamai apsitaisiusiems žaidikams teisėjas neleidžia žaisti».

Tuo būdu atrodo, kumščiasvydžio esama aristokratiško žaidimo, nes vargingesniems žaidikams įvairiaspalviai žaidimo kostiumai, aišku, kad bus neprieinami.

2. S. Garbačauskas, Lietuvos Fizinio Lavinimos Sąjungos centro valdybos pirmininkas, aprašo plačiau žinomąjį futbolą. Tas žaidimas jau vartota senovėje. Jį žaidę graikai ir rymiečiai dar prieš Kristui gimsiant. Vokietija, Rusija, Anglija turi savo futbolininkų sąjungas. Yra net ir «Lietuvos futbolo Lyga». Kaip tapti geru futbolininku, kokios yra to žaidimo taisyklės ir priemonės, apie visa tai kalba S. Garbačauskas savo knygutėje. Ji, deja, del daugybės svetimų žodžių bus sunki suprasti. Pav., kas supras tokius sakinius, kaip «Centro forvardas turi būti geras žaidėjas», arba «Havbekai - bėgantieji turi tai prisidėti prie forvardų, tai prie bekų» (16) Mūsų išmanymu, visi tie b e k a i, i n s e i t a i, g o l k i p e r i a i, k o r n e r i a i būtinai reikėjo sulietuvinti, nes jie, būdami angliški, lygiai netinka lietuviams kaip ir kitoms tautoms.

Abu augščiau nurodytu sporto vadovėliu yra išleidęs mūsų gener. štabo literatūros skyrius. Iš to reikia spėti, kad sportas yra mielai palaikomas mūsų kariuomenėje. Gal tai ir gera, aš del to čia nesiginčysiu. Kad mūsų generalinis štabas tuo rūpinas, aš galiu net džiaugtis. Del viena tik turiu teisės parūgoti, kad tas pats gener. štabas, rūpindamasis kareivių sportu, nė kiek nesirūpina palengvinti kareiviams įlipti į Aleksoto kalnus. Prie vokiečių ten buvo įtaisyti puikūs laiptai, nes ten lipdavo kasdien šimtai kareivių. Šiandien mūsų kareiviams ir lakūnams irgi tenka ten lipti kas diena, bet anų vokiečių paliktų laiptų beveik nė ženklo neliko. Tuo tarpu tie patys kareiviai su mielu noru sutaisytų baigiančius nykti laiptus, jei tik iš gener. štabo gautų įsakymų. Bet, deja, štabas po šiai dienai tyli. O gal aš klystu, gal gen. štabas tyčia nori, kad kareiviai, lipdami į neįlipamus kalnus, lavintųs sporte...

III.

PERIODIŠKOJI LITERATURA

ALMANACHAI ir KALENDORIAI.

ŠVYTURYS. Metraštis-almanachas su kalendorium 1912 m. Liudo Giros redakcija. Vilnius, 287 psl. in-8+23 psl. skelbimų.

Metų pabaiga — kalendorių laikas. Pasirodė jų visokių. Pirmoj vietoj reikia paminėti «Švyturys». Kas jis per vienas? Redakcija sakos norėjusi «duot naują lietuvių kalendoriaus - almanacho tipą — inteligentų kalendoriaus», padarant jį tokia knyga, kuri «tiktų salonui papuošti» ir būtų «tautos balansu», rodančiu visus mūsų svarbesniuosius «nuostolius» ir «pelnus». Tam tikslui pažadėta davinėti «Švytury» «pilną saują naujausių mūsų gerųjų rašytojų veikalų» ir «pačias naujausias statistikos ir informacijų žinias». Tokie yra redaktoriaus L. Giros ir leidėjo J. Rinkevičiaus prižadai; pažiūrėkim, koks jų špildymas.

Kaip kituose kalendoriuose, taip ir čia randame literatūros skyriuje nemaža poezijos ir prozos. Tarp poetiškų kūrinių pažymėtinas M. Gustaičio fragmentas «Nauji Metai», pilnas kilnumo ir vyriškos energijos:

Pats ateitį tverki sulig idealo
Garbingai augščiausio. Jei myli aną —
Laimingas, antraip—jei širdis jau atšalo,
Sielokis atgimti dvasia amžina.
. . . .
Taip griauk ir statydink gyvenimą naują
Ir ant geležinių jį remki ašių!..

Poetos raginimas daro įspūdžio.

Ta pati tema ir L. Giros eilėse «Aš žadėjau sutikti Naujuosius Metus». Del gražumo — jos gražios, bet skamba perdaug minoriniais tonais.

Toliau susitinkame su Mikuckiu. Šis jaunas, žymiai pastaruojo laiku pašokęs poetiškoje kūryboje,

dainius skundžiasi, niekur žemėj neradęs laimės («Man nekalbėkit») ir baigia poetišku paradoksu

Laimingas, kurs neieško laimės!

kas, žinoma, visai netiesa, juo labiau, kad kitur («Verki, o aš dainuoju») pats pranašauja, kad

Ateis šviesi diena...

«Švyturio» redakcija, matyti, laikė ir Jovarą poeta, nes įdėjo ir jo pora eilių. Bet dar geriau būtų padarius jų nedėdama. Tiesa, drąsusis Dievo «teislys» šičia pasitenkino menkesniu vaidmeniu: jis sakosi tik, ką jis padarytų, jei turėtų «bėrą žirgelį», «paukštelio sparnus», kad būtų «debesiu» ir turėtų «audrų galybes». Šios pastarosios ypač jam tinka, mat, jomis pasinaudodamas jis parodytų, kas esąs. Reginys iš tikro išeitų baisingas. Nes mūsų dainius tiesiog sako:

Deginčiau, griaučiau, kaip senas tvoras,
Tuos, kuriuos turtai riša į poras,
Kas tik neieško meilės saldybės,
Tie paragautų audrų baisybės!..

Na ką, ar ne puikios eilės, ar ne poetiški palyginimai?! Ir Stiklelis dailiau neparašytų! Tik, deja, vis tai tuščias pasigyrimas. Jokių autodafinių deginimų Jovaras nepadarys jau vien del to, kad kaip žinomam sutvėrimui rágų, taip ir mūsų eiliakaliui Dievas nedavė ne tik jokių «audrų galybių», bet nei paprasčiausio talento nei elementariausio poezijos supratimo.

Dėliai teisybės turime priminti, kad kitose eilėse «Gal» J-ras, lyg teisindamasis, duoda suprasti, kad jis gal ir nebūtų toks baisus «degintojas», jei galėtų «teisybės kiek pamatyti». Bet kadangi jos, anot mūsų eiliakalio, visai žemėj nesama, tat jis, matyt, ir pasiliks visados partinių eilių kaliku, o į tikros dailės sritį niekados neįstengs įeiti. Čia, mat, reikia įkvėpimo sparnų, o jis, vargšas, jų neturi. Čia reikia meilės, o jis vien partine neapykanta begyvuoja... Taigi mes tiesiog nesuprantame kaip Gira, tokios

dailios «Mano Sesutės» autorius ir meilės par excellence poeta galėjo gėrėtis Jovaro eilėmis ir manė jas patiksiant estetiškai išlavintai publikai.

Poezijai reiktų priskirti ir «Tautos Tvėrybos» skyrių, kur įdėta kelios dešimtys dainų, patarlių, minčių ir kt. folkloro dalykų. Bet, mūsų išmanymu, jiems čia ne vieta, juo labiau, kad kai kur teko net daugtaškiu naudotis... Čia buvo tiesiog redakcijos netaktingumas...

Tiek apie «Švyturio» poeziją.

Prozos jame, žinoma, daug daugiau, bet ir jos vertybė toli ne vienokia. Pradėsim nuo nevykusių dalykų. Pirmoj vietoj reikia čia paminėti V. Krėvės: Iš cikliaus «Pavasaris». Dalykėlis bevardis, parašytas naujoviškiausia «maniera». Šešios eilutės prasideda žodžiais: «Skamba ir skamba», o toliau eina šitoki «sapnų litanija»:

O sapnai mano! Slėgiate jūs mane... kaip dėmė Kaino...
Sapnai mano, pragaro sapnai!
Sapnai mano neįvykdomi, sapnai nesugaudomi, sapnai beveikiai!...
O sapnai mano!...
Sapnai mano, švenčiausieji, spindulingi!...
Sapnai mano — gyvybės versmė!
Sapnai mano — vienumos paguoda!...
Sapnai mano! O sapnai!..

Nežinom gerai, kur tiems «sapnams» tinkamiausia būtų vieta... Gal Jakavičiaus «Sapnininke», bet tik ne «Švyturyje». Ką čia ilgai bepolitikuoti ir slėpti! Tiesiog pasakome: gėda Krėvei beždžionauti «Biržovkos» feljetonistų stilių. Jiems tai dovanotina, nes jie ima nuo eilutės. Jiems svarbu ne dailė, bet gešeftas, kad daugiau eilučių sulipdytų. Jie ir išrado tam tikrą būdą. Parašys vieną žodį «Ei» ir pradeda vėl naują eilutę, vadinas, jau uždirbo honoraro už dvi! Kad taip daro literatūros parazitai, klounai arba «Aušrinės» beūsiai beletristai, tai tas suprantama, bet kad tuo pačiu keliu ima žengti toks talentingas rašytojas, kaip Krėvė, tai čia iš tikrųjų noris šūktelėti: «Ei,

ei!» — tik jau ne šešis sykius, kaip pas Krėvę, bet mažiausiai 666 kartų, kad visi mūsų jauni literatai išgirstų ir pagalvotų, argi negeriau būti «sau rašytojais», o ne aklais naujų madų vergučiais — pamėgzdžiotojais...

Deja, tik ką nurodytoji Krėvės yda randas ne pas jį vieną. Nuo jos nėra laisvas ir pats Gira («Pro dvilinkuosius stiklus»), ir Šeinius («Bedugnė»). Skirtumas tik toks, kad pas Girą ir Šeinių yra dar neva šioks toks turinys, o pas Krėvę — vieni «skambalai» tarškalai!...

Iš kitų beletristiškų dalykėlių — geriausiu reik laikyt Lazdynų Pelėdos «Laimė». Čia bent žmogus randi, gal ir nesveiką, bet visgi gyvenimą... Taip pat ir «Pašoj».

Netrūksta ir atminimų. Skausmas straipsnelyje «Mūsų Žvaigždės» kalba apie M. Čiurlionį, tvirtindamas, būk tą mūsų dailininką graban įvaręs badas. Čia, girdi, kalta esanti mūsų visuomenė. Autorius daro už ją atgailą ir viešai mušasi krūtinėn. Mums betgi matos, kad pirm negu kaltinti visuomenę, reiktų geriau dalykas ištirti. Kiek žinome, duonos Čiurlioniui netrūko, bent jam aikštėn išėjus. Nei jis pats, nei jo žmona bado nepritYrė. Taigi jo mirties priežastys turėjo būti kitokios.

Be literatūros yra dar «Švyturyje» skyrius, pavestas «visuomenės ir gyvenimo» reikalams. Čia K. Puidos straipsnyje «Kovos lauke» randame ramią, rimtą ir teisingą Weysenhof'o «Unijos» kritiką. Tai tikra «Šv.» pažiba. Deja, to negalima pasakyt apie greta padėtąjį autoriaus žmonos referatą «Užmirštos àuklėjimo pareigos». Rašytoja visai vergiškai, be jokios kritikos, seka Vakarų Europos seksualistus ir tvirtina, būk ir pas mus, Lietuvoj, būtinai reikią moksliškai aiškinti vaikams lyties klausimus, varant lauk pasakas apie «garnius». Su tuo sunku sutikti. Kas kita susikimšusi miestuosna Vakarų Europa, kas kita Lietuva. Mūsų jaunuomenei, ypač kaime augusiai ir galvijus ganiusiai, gimdymo slėpiniai visai jau

nėra taip nežinomi, kaip autorė mano. Mūsų vaikai juk nuolat girdi iš savo tėvų naujienas, kad Petrienė ar Jonienė «sugriuvo», kad Dievas joms davė sūnų ar dukterį, arba ir tiesiog, kad ta ir ta merga vaiką pagimdė. Taigi visai netiesą rašo Puidienė, būk mūsų motynos esą taip įbaugintos lyties klausimais, jog nežiną, ką vaikams beatsakyti. Paklausus vaikui: «iš kur aš atsiradau», lietuvė motyna, jei bus nekvailė, atsakys tiesiog: «gi aš tave, vaikel, pagimdžiau, tu esi mano įsčios vaisius, taip pat kaip kūdikėlis Jezus buvo Marijos įsčios vaisius». Jei vaikas moka jau kalbėti «Sveika Marija», tai to paaiškinimo jam ir užteks. Taigi motynoms katalikėms lyties klausimas visai jau nėra taip sunkus. Motynoms bedievėms, žinoma, jis gal kiek ir sunkesnis. Bet ir čia nepridera perdaug dalyko skiesti. Kad suaugusioms ir baigiančioms mokslus mergaitėms reikalingi tam tikri higieniški nurodymai, kaip privalo užsilaikyti nėščios bei gimdančios, su tuo pilnai sutinkame. Taip pat pilnai pritariame ir išreikštam autorės geismui, kad iš vyrų prieš jungtuves būtų reikalaujami daktaro liudijimai apie jų sveikatą. Ypač tokių liudijimų reiktų reikalauti iš vyrų, gyvenančių miestuose bei grįžtančių iš kariuomenės.

Įdomus Gk. straipsnis apie «Laikraščių išsiplatinimą Kauno gub.». Pasirodo, kad skaitytojų skaičius kįla, nors ir labai palengvėl. Taip 1907 m. Kauno gub. ateidavo laikraščių 32.744 egz., o 1909 jau buvo siuntinėjama 35.439 egz. Daugiausia laikraščių skaitoma Šiaulių ap., mažiausia — Ukmergės. Bet Ukmergės ap. skaitančiųjų skaičius per du metu vis augo, o Šiaulių ap. stovi vietoje, tarsi pasiekęs savo maksimumą.

Neužmirštas «Švytury» ir teatras. Jam pavesta net du straipsniu: A. Rucevičiaus («Pirmasai teatras Suvalkijoje») ir Žemkalnio («Žvilgsnis į mūsų teatro istoriją»). Gale pridėta dar «mūsų artistų kuopų» ir atskirų artistų sąrašas. Iš jo sužinome, kad tarp mūsų artistų esama «komikų-rezonierų», «gerojų» ir

Literatiška «Biržų Kal.» dalis gana įvairi. Yčas ragina dėti aukas «Tautos Namams» ir paduoda trumpą «Mūsų rašto istoriją». Straipsnis papuoštas S. Daukanto, vysk. M. Valančiaus ir vysk. A. Baranausko paveikslais. To paties autoriaus yra išversti dvi Čechovo apysakaiti. Dagilis davė «Rytų žemės legendą» ir keletą verstų eilių, iš kurių geriausiai nusisekęs yra Tumanskio «Paukštelis». Ūkio skyriuje randame S. Ordynco referatą «Apie karvių mitinimą», provizoriaus A. Marcinkevičiaus «Ramūnėliai ir mėtos», ponios K. Šepetienės «Apie žemuoges (braškes)» ir keliolika trumpesnių ūkininkams žinučių... Tarp tų rimtų ir naudingų dalykų kažkam įdėtas visai juokingas d-ro M. Kuprevičiaus «Atviras laiškas į Biržų valstiečius ir valstietes» apie rankų bučiavimo pavojingumą. Gerb. daktaras aiškina, kad—

Bečiupinėjant kūną prie gydytojaus rankų ir pirštų prilimpa nuodai įvairių ligų arba taip koks kūno nešvarumas: pūliai, prakaitas, kraujas, gleivės ir t. t. Ir jei kuomet gydytojas, nespėjęs numazgoti rankų, duotų kam pabučiuoti, tai prie to žmogaus lūpų tikrai priliptų nuodų dalys, kurios ar tai per lūpas, ar tai per burną gali įsiskverbti ir į žmogaus kūną. O kam tas reikia?

Na, žinoma, tai niekam nereikalinga. Ir mes, pilnai tam pritardami, patariame biržiečiams niekados nebučiuoti d-rui Kuprevičiui į ranką, ypač jei ji būtų nešvariai laikoma. Bet bučiavime švarios ir brangios rankos savo tėvo, motynos, žmonos ar kito gerbtino asmens nieko pavojinga nė žeminančia nematome. Mylimų asmenų rankos bučiavimas yra mūsų krašto paprotys. Amerikoj, Anglijoj jo nėra, o pas mus jis laikosi iš sena. Todel mes ir neprivalom jo mesti. Nes tik žemos, nekultūrinės tautos aklai pamėgzdžioja kitas tautas ir meta be atodairos savus senus papročius. Mainymas gryno aukso į stiklinius žibučius nėra juk kultūros ženklas, nors seniau indiečiai, tai darydami, gal ir manė tą mainą esant gerą ir kultūringą.

Bet nežiūrint į tą nevykusį straipsnį, «Biržų Kal.» daro gan malonaus įspūdžio. Sudarytas jis rimtai,

ramioje dvasioje, be jokios konfesinės polemikos. Todel, kaipo tokį, mes nuoširdžiai sveikiname ir linkime jam tarp lietuvių reformatų pilno pasisekimo.

DIDYSIS MARIJOS KALENDORIUS. Lietuvos ir Žemaičių katalikams. 1912 metams. Winterberg, J. Šteinbreneris, 88 psl. in-8 maj,

Šteinbreneris tą kalendorių leidžia jau bene treti metai. Winterbergas guli Čechijoj, kur lietuvių visai nėra. Taigi leidėjas, pats lietuviškai irgi nemokėdamas, turėjo daug vargo su tekstu. Jis išeidavo tikrai juokingas, pilnas nepakenčiamų spaudos klaidų.

Šiųmetiniame «Marijos Kalendoriuje» pažymėtina nemaža pažanga: spaudos klaidų visai beveik nėra. Kalba gan graži, rašyba taisyklinga. Nepeiktinas ir turinys, susidedąs iš keleto moralizuojančių apysakaičių ir straipsnelių. Apysakaitės papuoštos vaizdeliais. Tik, deja, šie pastarieji visai nesutinka su turiniu. Pav., apysakoj «Motynėlė» pasakojama apie Gervių Mariuką iš Petrošiūnų, netoli Kauno, tuo tarpu Mariukos tėvas greičiau panėši į kokį prancūzą «paysan'ą» ar holandietį «boer'ą» negu į lietuvį kaimietį.

Antraštėje pasakyta, kad šis «Kalendorius» skiriamas Lietuvos ir Žemaičių katalikams. Katalikystei iš tikro jame nesigailėta vietos, bet lietuvystės visai nežymu. Iš «Marijos Kalendoriaus» lietuvis nieko nesužinos, kokios mūsų visuomenėj įvyko atmainos, kas pereitais metais nuveikta mūsų kultūriniame, socialiame bei politiškame gyvenime. «Marijos Kalendoriuj» nerasi jokios žinutės nei apie mūsų draugijas, nei apie mūsų laikraščius, nei apie mūsų knygas. Net ir patys skelbimai vokiški bei čekiški.

Todel nors išorinis kalendoriaus pavidalas ir gražus (ypač dailūs vaizdeliai), tačiau rekomenduoti to kalendoriaus Lietuvos kaimiečiams negalime. Nes jis katalikystę kad ir kelia kiek, bet užtat lietuvystę tiesiog ignoruoja ir migdo.

VIEŠPATIES JEZAUS IR PANOS MARIJOS ŠIRDŽIŲ KALENDORIUS, skiriamas tų širdžių garbintojams 1912 metais. Wintenberg, Šteinbrenerio spaustuvė, 88 psl. in-8 maj.

Be «Marijos Kalendoriaus» Šteinbreneris šiemet yr išleidęs dar šį antrąjį. Abudu vienokio formato, vienokio didumo, sudaryti pagal vieną planą, turį lygiai gražų išorinį pavidalą, tikri dvynučiai. Kaip aname taip ir šiame daugiausia vietos užima dievota beletristika. Pirmon vieton įdėta labai dramatiškas vaizdelis apie tai, kaip Barcelonoj revolucijos metu brolis brolį kunigą peršovė. Autorius norėjo parodyti, kaip baisiai Ispanijos revolucionieriai neapkenčia kunigijos. Bet kodel ir kaip atsirado ta neapykanta — apysakaitėje neparodyta. Duota tik suprasti, kad revolucionieriai nori panaikinti Ispanijoj monarchiją ir įvesti respubliką.

Pirm poros metų mums teko apie tą dalyką kalbėtis su keliais ispanais kunigais. Pasirodė, kad jie irgi netiki į Barceloniškės revolucijos nuslopinimą: jie žiūri į tą faktą kaipo į pirmą respublikonų antpuolį, po kurio eis kiti dar smarkesni, iki galutinai monarchija turės griūti. Bažnyčiai tame tarpe teks daug nukentėti, bet įsigalėjus Ispanijoj respublikai, sustiprės ten ir katalikų bažnyčia. Toks politiškasis kunigų ispanų credo parodo gan aiškiai, kad apsireiškęs Barcelonoj neapsakomas kunigų ir vienuolių neapkentimas atsirado ne be kaltės ir iš dvasiškių pusės.

Taigi mums labai sunku suprasti, kokią naudą gal atnešti lietuviui skaitytojui ši pirmoji apysakaitė.

Kur kas geriau, be abejo, tiks mūsų kaimiečiams kita — «Tėvo palaiminimas kalnus nuverčia», kaipo paimta iš lietuvių gyvenimo.

Straipsnis «Šv. Kazimiero Draugija Kaune ir jos direktorius kun. Al. Dambrauskas» paliečia ir kultūrinį Lietuvos gyvenimą. Paduotos čia žinios yra tikros, straipsnio kryptis labai palanki tai įstaigai.

Puošiantys šį kalendorių dvasiško turinio vaizdeliai, k. š. «Tėve mūsų», «Mergaitė ne numirė, bet

miega», «Kelkis ir vaikščiok» — tiesiog artistiški. Daug naudingų dvasiškų skaitymėlių. Juokai tikrai juokingi ir švarūs. Apskritai tariant, šis kalendorius vertas platinti.

KAUNO KALENDORIUS 1912 m. Šešti m. Kaunas, 1911, 80 psl. in-8,

Turinys gan įvairus. Daug informacijų apie Kauno lietuvių draugijas, apie laisvų profesijų lietuvius, apie žemdirbystės stovį Kaunogub. ir kt. Bažnytiniame skyriuje surinkta svarbiausios žinios apie tai, «Kas kur padaryta Dievo garbei ir katalikų Bažnyčios praplatinimui pereitais metais». Straipsnyje «Mūsų priedermės» D. D. kalba apie tai, kaip lietuviai katalikai tur žiūrėti į atstovų rinkimą Dumon, į mūsų draugijas ir į švietimą. Dėdės Atanazo vaizdelis «Tėvai ir vaikai» apčiuopiamai parodo, kuo baigiasi blogas vaikų auklėjimas ir perdidelis jų lepinimas. Straipsnis «Prancūzai Lietuvoje 1812 metais» tyčia parašytas to istoriškojo fakto šimtmetinėms sukaktuvėms paminėti. Ūkio skyriuje paduota keletas labai praktiškų patarimų. Netrūksta ir eilių, Parinkta pačios gražiausios iš naujai išėjusios L. Giros «Žaliosios pievelės». Be to, įdėta nemaža juokų su vaizdeliais, o taipgi lietuviškų patarlių ir minčių.

Žymią kalendoriaus dalį užima Šv. Kaz. Dr. narių sąrašas, iš kurio aiškiai matos, kur kunigams žmonių švietimas rūpi, o kur ne.

Gale pridėtas naujasis Šv. Kaz. Dr. leidinių katalogas su statistiškais nurodymais, kiek kokio leidinio spausdinta egzempliorių.

Niekas nepasigailės šį kalendorių nusipirkęs.

«Lietuvos Ūkininko» VILNIAUS KALENDORIUS. Septinti 1912 metai. Vilnius, 128 psl. in-8.

Gražus pavidalas, įvairus turinys, pilnas lietuviškųjų laikraščių ir draugijų sąrašas, nemaža ir kitokių informacijų.

Bet iš kitos šalies kaip pačiame «Liet. Ūkininke», taip ir šiame jo kalendoriuje netrūksta antiklerika-

liškų pipirų... Pav., straipsnyje «Mikalojus Kopernikas» pabrėžiama, kad šis mokslo vyras «išsivežė iš tėvynės laisvas pažiūras», kad atvažiavęs Krokuvon «papuolęs taipgi laisvamanių tarpan». Giminės nutarę, «kad jis būtų kunigas» ir Kopernikas sutikęs. Delko? Rašytojas aiškiai nepasako, bet duoda suprasti, kad del ramaus gyvenimo. Mat, «kunigams tais laikais buvo gera duona: nieko nedirbdavo, pelno turėdavo — baudžiauninkai visa atlikdavo». Jei tokie būtų buvę Koperniko motyvai, pastojant kuniguosna, tai jis, be abejo, būtų bevelijęs likti sibaritu, o ne astronomu.

Įdomu žinoti anos gadynės dvasiškijos pažiūros į naują Koperniko mokslą. Anot autoriaus,

Katalikų dvasiškija iš pradžių tylėjo. Protestantai gi buvo aršesni: M. Liuteris.. išvadino jį (naują mokslą) kvailumi, o jo draugas Melanchtonas... drįso prašyti svietiškąją valdžią «nuraminti sarmatą» (t. y. lenką. A. J.), kuris liepiąs žemei suktis, o saulei stovėti vietoje.

Baigiasi straipsnis tvirtinimu, kad Kopernikas vis tik «padėjęs sugriauti» dvasiškijos galią...

Na, jei tai būtų tiesa, tai «Liet. Ūkin.» kovai su dvasiškija nebebūtų vietos. Nes kovoti su sugriauta galia tegali nebent Don-Kichotai. O «Liet. Ūk.» kovoja juk su dvasiškijos galia ne juokais...

Kitame straipsnyje «Galilėjo Galilėjus» irgi tenka katalikų dvasiškijai už jos nepalankias pažiūras į skelbtąjį to garbingo vyro mokslą. Pagirti verta autorius tik už tai, kad jau nebetvirtina, būk Rymo inkvizicija Galilėjų kankinusi. Jis pasitenkina vien tvirtinimu, kad «grasinus kankinti».

Straipsny apie L. Tolstojų kažkoks Ž. aiškina skaitytojams Tolstojaus mokslą šitaip:

Jis mokė, kad ne tas pildo Kristaus mokslą, kuris tik meldžiasi ir pildo bažnyčios apeigas, bet tas, kuris atsisako nuo žemės turtų, kuris myli artimą, kaipo pats save, kuris visus žmones skaito broliais, kuris kitų labui pasišvenčia.

Ir toliau:

...Tolstojus mokė tą patį ką ir Kristus... Jo nuopelnai tame, kad jis mokė krikščioniškai gyventi taip drąsiai ir karštai, kaip šiandien niekas jau nebemoko...

Apie motyvus, delko jį rusų dvasiškija atskyrė nuo cerkvės, kaipo kreivatikį, nė žodelio. Skaitytojui palikta pačiam padaryti išvada, kad čia buvęs kaltas ne Tolstojus, tik dvasiškija.

Ne laisva nuo antiklerikalizmo ir «Vil. Kal.» beletristika. Pav., Vargovaikis pasakoja apie vieną vargšę «Bobutę», kuri rytą atsibudus, tuoj, sukalbėjus poterius, imdavus giedoti «Sveika žvaigždė ankstyboji», paskui «gadzinkas» ir per dieną ražančių, vakare «karunką», «Šventą Antaną», «Tadeušą», «Rozaliją», «Roką»... ir taip diena iš dienos. O kas čia kaltas. Pasirodo, kad ponas.

Įdomus taipgi Bulotos paaiškinimas, «Kas tai yra pirmyneiga, pirmeiviai ir atžagareiviai». Pirmyneiga tai tvirtas tikėjimas, kad «žmonijos gyvenimas su laiku eina vis geryn, vis lengvyn». Mat, mokslo šviesa vis plėtojasi, žmonių būdas, papročiai — darosi vis švelnesni ir gražesni. «Žmonės juo tolyn, juo lieka išmintingesni, juo daugiau žino, daugiau išmano, daugiau supranta». Kas tos pirmyneigos «taip proto taip ir doros srityse» nepripažįsta, tas atžagareivis. Ar yra dabar atžagareivių? Kur nebus.

Iš ko gi jie galima pažinti? Dumos atstovas paduoda šitokį kriterijų:

Atžagareiviais yra visi, kurie «stovi už tai, kad vieni žmonės būtų pavergti kitiems, kad viens dirbtų kitiems ir tai be atlyginimo, kurie nepripažįsta žodžio, tikėjimo, sąžinės laisvės, kurie kovoja už seną, atgyvenusią tvarką, už pavergimą vienų tautų kitoms, vienų tikėjimų kitiems, kurie rūpinas augštesniųjų luomų reikalais ir t. t.»

Pirmeiviai gi «stovi už konstituciją, už vietinę savivaldą, už tautų lygybę, už autonomiją, už pačių žmonių renkamus teisėjus, už spaudos, žodžio, tikėjimo laisvę ir t. t.»

Ar yra pas mus lietuvių atžagareivių—autorius nieko nesako. Duoda vien suprasti, kad atvirų atžagareivių šiandien Lietuvoj jau sunku surasti, bet slaptų esą labai daug... Kiekvienas, kurs drįsta kri-

tikuoti pirmeivių darbus, netraukia jų giesmelės — yra atžagareivis.

Tema labai įdomi — daug apie ją galima būtų kalbėti, bet šiam kartui užteks.

Iš statistiškų «Vilniaus Kal.» klaidų paminėsime tik vieną: «Vienybės» kaina parodyta 3 rub. viet. 2 rub.

VILNIAUS KALENDORIUS 1913 METAMS. Aštunti metai. „Lietuvos Ūkininko“ leidžiamas. Vilnius, 1912.

Jo turinys susideda iš eilių, beletristikos ir populariai mokśliškų straipsnių. Eilės (Dzenkausko, M. Kauko, Vaivos, Menkučio ir k.) visos menkokos. Beletristiką reprezentuoja nebloga Žemaitės «Nusikaltėlė», aprašanti vargingą nelaimingos Mymės gyvenimą, ir L. Tolstojaus «Surato Kavinė». Abi nori neva sužadinti gailestingumą žmonių santykiuose su artimais, bet ar jos įstengs tą jausmą skaitytojams įkvėpti, abejotina.

Be ūkio dalykų kas būtų per kalendorius. Netrūksta tat jų ir čia. Studentas rašo «Šį tą apie dobilus», apie «Pienininkystę» ir apie lovelius karvėms girdyti, «Kaip pažinti mineralinių trąšų gerumą», galop Veitas aiškina, «Kodel pavasarį karvės taip dažnai serga».

L. N. straipsny «Lietuvos senovė» papasakota šis tas apie lietuvių giminaičius prūsus ir latvius, o taipgi ir apie «tikrąją Lietuvą», o Morkaus rašiny «Visuomenės srovės Vakarų Europoje» stengtasi apibūdinti keturios srovės: konservatyvi, krikščioniškoji, liberalė ir demokratiškoji, o taipgi paaiškinti, kas yra modernizmas, anarchizmas ir sindikalizmas. Apie krikščioniškai katalikiškus veikėjus pasakyta, kad «prastų žmonių būvį pagerinti jie mano per pačių žmonių taupumą bei «dorą gyvenimą» ir per turtingųjų mielaširdystę bei labdaringumą». Ir dargi nesidrovėta pridurti melas, būk «jokių pamatinių dabartinio visuomenės sutvarkymo permainų jie nepripažįsta». Apie liberalę srovę vėl pasakyta, būk «visi liberalai pripažįsta, kad kiekvienas žmogus turi teisę... kalbėti ir

rašyti viską, kas tik jam į galvą ateis, byle tai nebūtų priešinga dorai», tarsi katalikai taip suformuluotai žodžio bei spaudos laisvei prieštarautų... Jau iš tų kelių pavyzdžių galima matyt, kokioj dvasioj tas straipsnis pabrėžtas.

Po sociologijos eina istorija. Iš tos srities įdėta du straipsniu: vienas K. J. apie Savanarolą, kitas Untulio apie Napoleoną. Kad Savanarola buvo doras žmogus ir kad jo persekiotojai ir kankintojai neturėjo Kristaus dvasios, tai, žinoma, tiesa, bet Bažnyčia Savanarolos nužudyme tiek tekalta, kiek ir Joannos d'Arc sudeginime. Ir ten ir čia veikė ne religijos, tik anuometinės politikos principai. Tuo tarpu autoriaus norėta tyčia Bažnyčia įžeisti.

«Jaunimo Skyriuj» nurodyta eilė skaitytinų knygų ir paduota trumpa «Gamtos mokslų lavinimos programėlė». Jon įtraukta net du Šv. Kaz. Draugijos leidiniu: Geručio «Sodiečių dangus» ir to paties «Pasaulio įkūrimas».

Klausimą—«Ar gali iš negyvo gyvas atsirasti»—aiškina d-ras A. Garmus gan ilgame straipsny, kur Biblijos pasakojimus apie pasaulio ir žmogaus sutvėrimą vadina «žydų pasakomis» ir bando gyvybės atsiradimą žemėj išaiškint «moksliškai». Bet pasirodo, kad mokslas nepripažįsta gyvybės atsiradimo nei iš ugnies, nei iš vandens, nei iš kokio kito negyvo daikto. Gyvybei išaiškinti reikia gyvybės. Pati ji negalėjo atsirasti savaiminio gimimo (generatio aequivoca) keliu. Iš kur gi ji atsirado? Ogi nukrito žemėn nuo kitų planetų draug su meteorais, ar gal buvo parnešta šviesos spinduliais nuo vieno pasaulio ant kito, ar pagalios gyvybė yra amžina, kaip ir medžiaga ir energija. Vadinas, išaiškinta dalykas geriau už Bibliją...

Yra dar straipsnių: «Oru lakiojimas», «Didžiausių Valstijų valdymo būdai» (Vokietijos, Austrijos, Anglijos ir Prancūzijos) ir «Anglija».

Informacijų skyriuje pagirti verti sąrašai: 1) mūsų draugijų Lietuvoj ir Rusijoj, 2) lietuvių laikraščių,

3) Amerikos lietuvių draugijų, 4) Amerikos lietuvių laikraščių, 5) Prūsų lietuvių draugijų, 6) Prūsų lietuvių laikraščių.

Apskritai tarus, sudarytojų, matyt, stengtasi padaryti savo kalendorius storas ir turtingas; nesigailėta triūso ir išlaidų. Gaila tik, kad leidėjų partyvumas ne vieną dalyką iškreipė, o kitus bent savotiškoj pirmeiviškoj šviesoj pastatė.

LIETUVIŲ LIEPOJAUS KALENDORIUS 1913 m. Seinai, 128 psl. in-8

Šiame pirmą sykį pasirodžiusiame kalendoriuje galima rasti žinių apie Liepojaus lietuvius, jų gyvenimą, jų draugijas ir t.t. Tos žinios, be abejo, gali būti įdomios visiems, nes iš jų matyt, kad kur tik yra lietuvių, ten randas ir «pirmeivių», kurie katalikų darbą trukdo ir ardo.

Bet liepojiečiams šis kalendorius tur didesnės svarbos, nes teikia Liepojaus parapijos istoriją, pamaldų tvarką ir nemaža kitokių informacijų. Gaila tik, kad nepridėta lietuvių liepojiečių sąrašas su pažymėjimu jų užsiėmimų ir amatų, kaip tai padaryta Rygos kalendoriuje.

BIRŽŲ KALENDORIUS 1913 m. Sutaisė ir išleido Kun. P. Jokūbėnas ir Martynas Yčas. Biržai, Yčo ir B-vės sp., 1913, 82 psl. in-8.

Pavidalas gražus. Turinys įvairus. Pilnas visokių praktiškų patarimų tėvams, ūkininkams ir «gaspadinėms». Čia rasi «Žiupsnį žinių apie sodą», «Bandymą su rugiais», «Kelius žodžius apie arklį». «Gaspadinės» mokomos, kaip reikia skalbti marga drobė, taisyti krakmolas, mazgoti šilkų skarelės. Čia d-ras Kuprevičius skelbia blaivybę, Katinas moko šeimininkes dirbti «skaidrų vyną iš vaisių»... Lengvam pasiskaitymui randam išversti dvi Čechovo apysakaiti, o poetiškam skoniui patenkinti — trejetą trumpų eilučių. Keletas anekdotų apie tai, kaip gudrininkas jautį atidavė kunigui «ant mišių», o gaidį sau pasiliko, ir

daug kitoniškų juokų linksmina skaitytojo sielą. Nors šis kalendorius skiriamas lietuviams kalvinams, tačiau nerandame jame katalikų tikėjimo užgauliojimų.

Kalendorinėj daly taip pat nemaža žinių. Pov. Višinskis paskelbta «trečiojo Lietuvos pavasario žiedu didvyriu», o Adomas Mickevičius «garsiausiu mūsų poetu». Tiktai oro spėjikas «Biržų Kalendoriuj» menkas: atvirai prisipažįsta «iš augšto visiems metams oro įspėti negalįs».

Apskritai «Biržų K-iaus» įspūdis gan geras, malonus džiuginantis. Savo dvasia jis primena vieną latvių kalendorių, Lietuvos Pakuršy labai išsiplatinusį. Dieve padėk jam išlaikyti konkurenciją.

1913 KELEIVIS, Iszeinąs į Žemaiczius ir Lietuvą Ukininkų Kalendorius Del miestelėnų ir Sodieczių prietinkąs. Ant 1913 meto nuo Vieszpaties Kristaus užgimimo 365 dienas turiniczio... Metai XI—ti Paraszytas per storonę Aleksandro Bendyko Miestelėje Salantuose.

«Pratarmėje» to kalendoriaus «iszleistojas» sakosi išleidęs jį tam, kad kiekvienas, perskleidęs jo lakštus,

rastu sulasinėtus reikalingųsius daiktus del szio žemiszkojo gyvenimo priederanczius; o dėl virszui paminėtųjų dalykų, atras katalikiszkus Pamokinimus, kaip reik kiekvienam isz Mūsų užsipelnyti tą amžinąją laimę.

Prasideda kalendorius aprašymu «Vieszpataujanczios sziuose 1913 metuose planetos». Ji yra Venuo. Žmonės, po jos valdžia užgimę, būsią «mylentis jaunuomenę», taipgi «szokius ir muziką», «mokantis gerai apsieiti susirinkimuose ir pokyliuose arba bankietuose», mėgsią «vestuvias daryti» ir turėsią didesnę laimę «ant gavimo palaikų po pėdų Gimdytojų ar ir tolimesniųjų Gencziu ir gyvens iki 85 m».

Toliau eina kalendorinė dalis su «pridėjimais» prie kiekvieno mėnesio. Tuose «pridėjimuose» šalia «pagados» spėjimų prikimšta visokių minčių, patarimų ir dvasiškų dalykų.

Štai kelios mintys:

Tie visi trįs dalykai yra vienas į kitą panaszus:
Akmuo virts, vilks kiemi augints ir žyds kriksztyts.

O štai vėl vienas iš patarimų:

Duosiu Tau patarti, Draugeli mielas,
Jeigu sau ramybę nori užpelnyti,
Barniu sergėkis sakau isz visos sylos,
Ir su Advokatais bijokis užsiimti...

Kalendoriuje netrūksta ir eilių (Kaip gi!). Mat, pons «iszleistojas» lygiai gerai rašo eilėmis kaip ir proza. Štai keletas pavyzdžių iš «Ant naujų 1913 Metų»:

Mets viel praeina ir amžinastiei skęsta,
O tavo Panelė vainiks žvaigždžių negęsta,
Kuri davei Milistas ant mūsų per metą,
Su aszaromis praszome Tavęs jauski ir per szitą,
Boniai musza laikrodys jau karta dvyliktą,
O didžiausis garsas po to bieg po svieta
Ir suskamb varpai—mirszt Senasis Metas,
Ant Amžinasties morynų paded Aną svietas ir t.t..

Dar yra fantazija, pavadinta «Popietinis sapnas dienoje Naujų Metų». Poeta sapnuoja, būk Šiauliuose žydai-rudbarzdžiai pranykę, nes jų nebematąs. Kreipias nustebęs į draugą:

Draugo užklausiau: Kas yra tie rudbarzdžiai?
O isz linksmybės jaucziu savę socziu gardžiai
— Iszsikrausti į Judeą—sako: — isz Žemaitijos
Visi žydai isz Lietuvos ir isz Maskolijos

Bet tą puikų sapną nuvaro Leiba, reikalaudamas palūkų...

Toliau eina proza. «Žemiszkojo Rojaus Aniolas Linksmybės arba pamokslingas paveikslas žmoniems neturintiems vaikų», «Pasaka. Pirmasis Iszradėjas Degtinės», pasaka. «Apie vieną kvailį arba beprotį sunų Aviganio» ir kiti panašūs dalykai.

Tarp tų pasakų viena ypatingai pasižymi savo sąmojingumu. Ji pavadinta «Jurgis Besotis». Joje pasakojama, kaip tas niekad nepasotinamas Besotis, atvažiavęs pas Marytę, išalkęs ir, nuėjęs virtuvėn, vaišinos «gardžiu įmaiszalu» ir norėjo juo pavaišinti taipgi savo mylimąją.

«Pasikabinęs isz duonkubilio pilnas rieszkutias ir prisineszęs prie baltuojanczios lovoje burnos tarė: — «Brangi Maryte! Jeigu apsijemi su manim dalyties gyvenimo dienomis, tai pasidalyk ir šiuom valgiu». Bet vietoj atsakymo Marytė tik — pszszsz .. susznypsztė. — «Nepusk jog czia nekarsztas valgis — tarė Jurgis — valgyk, jog ir asz valgau! Tą pasakęs Jurgis priekiszo įmaiszalą visiškai artie baltuojanczios burnos. Pszsz...! viel vietoi atsakymo susznypsztė Marytė!...

Iš tolimesnio pasakojimo pasirodo, kad vargšo apsirikta, ne... prie to galo kišta. Sąžiningas «išleistojas» nurodo, kad ne pats tą pasaką sugalvojęs, bet paėmęs iš laikraščio «Keleivis» 1908 m. 17 ir 18 n-rio Vadinas, toks tokį pažino ir pasaką perspausdino.

Yra dar keletas ir kitų pasakų, bet jos nėra taip «sąmojingos», kaip apie «Jurgį Besotį».

Galop įdėta šin Kalendoriun ir «Nekurie Garsingiejai Nusidavimai isz praleistųjų 1912 Metų». Tie nusidavimai sunumeruoti. Priėję prie 40 n-rio nustebome radę dar vieną «Pasaką apie du vargingu žvėju». Iš pradžių negalėjom suprasti, kaip ta pasaka pateko 1912 m. nusidavimų eilėn. Bet truputį toliau dalykas išsiaiškino. Mat, ta pasaka buvus per A. Bendyką

18 dienoje Liepos 1912 metuose Salantų klebonijoje... į Monogramą (sic!) Ponui Profesoriui Peterburko Akademijos Ciesoriszkosios Mokslų Draugijos E. A Volteriui papasakota.

Na, žinoma, toks svarbus atsitikimas kaipgi neįdėti kalendoriun!

Pačiame gale yra žiupsnelis juokų ir kelios « dainios», dalinai paties autoriaus, matyt, sugalvotos, dalinai kažkokio Adomo V., Bendyko bendradarbio, atsiųstos.

Ir toks «kalendorius» eina jau XI-metai, radna pirkėjų ir skaitytojų.

Vargšė tu, Lietuva ir Žemaitija, tokia literatųra bemaitinama!...

Kalendoriai 1920 metams.

1. JUOKŲ KALENDORIUS, Kaunas, 32 psl. in-8.
2. KAUNO KALENDORIUS. Kaunas, 86+16 psl. in-8.
3. KARIŠKIŲ KALENDORIUS. Kaunas, 64 psl. in-12.
4. LIETUVIŲ KALENDORIUS. Vilnius, 88+8 psl. in-8.
5. LIETUVOS ŪKININKO KALENDORIUS. Tilžė, 64 psl. in-8.
6. ŪKININKŲ KALENDORIUS. Berlynas, 76 psl. in-8.
7. DARBO ŽMONIŲ KALENDORIUS. Miunchenas, 148 psl. in-8.
8. „ŠVYTURIO" NUPLĖŠIAMAS KALENDORIUS.
9. ŽEMĖS ŪKIO KALENDORIUS. Tilžėje.

Kad ir sunkiose gyvenam aplinkybėse, tačiau kalendorinė mūsų literatūra ir šiemet nėr sumažėjus. Be 3 prūsinių, Didžiojoj Lietuvoj išleista, kiek žinom, 10 įvairių nemažų kalendorių. Iš jų 9 teko mums matyti, taigi apie kiekvieną ir pakalbėsim atskirai, laikydamiesi jų pasirodymo eilės.

1. «Juokų Kal.» suskubo pasirodyti pirmas, gal, del to, kad jis yra visų trumpiausis. Lengvutis jis svorio atžvilgiu, dar lengvesnis savo turiniu. Rimtesnių juokų, liečiančių esamąjį gyvenimą, čia labai maža. Visų geriausi tai «Lenkų credo», eilės «Atsimainė» ir «Žymesni 1919 m. atsitikimai». Štai, pav., keletas tų atsitikimų:

* Partijos, kovojusios prieš Lietuvos nepriklausomybę, kartkartėmis pareiškė, kad kaip tik jos Lietuvai savistovybę išgavusios.

Kairieji banditai buvo atvedę Lietuvon bolševikus iš meilės ir gailestingumo: «alkaną papenėk, pliką apdengk»!

Dvarininkai pasiskelbė nepajudinamais Lietuvos piliečiais ir sumanė baltąjį erelį dvaruosna įtupdyti, kad jų plotus gintų..

Kiti juokai beveik visi yra nuvalkioti, senai visiems žinomi ir todel neįdomūs.

Prikiština «Juokų Kal.» neapsakoma spaudos klaidų daugybė. Taip knygas leisti tai tiesiog tyčiotis iš publikos

2. Antras išėjo šv. Kaz. Dr-jos jau keturiolikti metai leidžiamas «Kauno Kalendorius». Jis yra šiemet ypatingai įvairus ir turiningas. Prasideda Kauniečio straipsniu «Mūsų laimėjimai pereitais 1919 metais». Tie laimėjimai — tai išsivadavimas iš po vokiečių ir rusų bolševikų, užmezgimas artimesnių santykių su Antantos valstybėmis, gavimas lietuvio sufragano Kaune, galimumas tarti viešai savo žodį valstybės reikaluose. Plačioj Kabarkšteikos apysakaitėj «Petras Patarška» nupieštas bolševikų įsibrovimas Lietuvon ir lietuvių santykiai su jais. Pr. Penkauskas straipsny «Lietuvių tautos dvasia istorijos šviesoje» priminė žymius Lietuvos didvyrius įvairiose kultūros srityse (politikus, karvedžius, mokslo vyrus, misionierius, dainius ir rašytojus, užsitarnavusius bajorus). «Paskutiniam Krivių Krivaityje» duota švelnus, prakilnesnę mintį slepiantis praeities vaizdelis. Straipsny «Steigiamasis Seimas» įtikinančiai įrodyta, kad reikia rinkti atstovais į Seimą «susipratę katalikai, tvirti lietuviai tautininkai, gerai pažįstantys sodiečių reikalus». Yra įdėta įdomi, objektyviai parašyta, gan plati «Lietuvių visuomenės ir politikos gyvenimo peržvalga 1919 metais», naudinga pasiskaityti ne vien kaimiečiui, bet ir šiaipjau inteligentui. Straipsny «Atsirado naujų vietų» raginama lietuviai rūpintis užimti naujas vietas — valdininkijoje, amatuose, prekyboj ir t.t. Dvasios bei būdo lavinimui labai tinka pasiskaityti straipsnis «Daugiau džiaugsmo». Yra tai minčių žiupsnelis iš vysk. Keppler'io knygos tuo pačiu vardu. Verstas iš Rosegger'io «Dvejetinis» turi irgi nemaža doroviškos vertės.

Be to, įdėta keletas neblogų eilių (Vaitkaus, Margalio, Jakšto, Putino) ir patarimų iš higienos srities. Galop net ir «Mažmožiuose» išreikšta ne viena gilesnė mintis.

Leisdami kitais metais «Kauno kal.» turėtų leidėjai pridėti ir informacijų skyrių. Jų šiųmetiniame leidime kaip ir nėra.

3. Kaipo skirtas «kariškiams» — jis ir steigias duoti jiems tinkamos pasiskaityti medžiagos. Tam tikslui įdėta čion gan dailiai karininko S-čio parašyta «Trumpa kariuomenės veikimo apžvalga», kuri iš tikrųjų yra gan platoka. Kitame kar. Rus. straipsny «Pirmaisiais valstybės kūrybos metais» paduota įdomi mūsų politiško gyvenimo ir veikimo apžvalga. Mūsų kariuomenės organizavimas ir pirmieji jos žygiai išdėti str. «Pirmosios liet. kariuomenės dienos». Be to, yra nemaža tinkamų eilių J. Tysliavos, J. Rainio, Pauros ir kt. ir proza rašytų vaizdelių (Vargo Poetos, Vargo Aido, J. Laurinaičio). Ypač dailus šio pastarojo vaizdelis «Joninių naktį». Baigias «K. kal.» naudingu rinkiniu įsakymų ir įstatymų, kiekvienam kariškiui žinotinų (apie savanorius, pašalpą jų šeimynoms, žadamą jiems žemę, apie kryžių «už tėvynę» ir kariuomenės laipsnius). Savo tikslui «K. kal.» pilnai atatinka.

4. Be mūsų gyvenimo ir karo apžvalgos pereitais metais, randame čia eilę įdomių straipsnių («Pabaltijos valstybių sąjunga», «Keli ruožai iš paskutinio lietuvių pusamžio gyvenimo», «Padangių šaltis», «Smėlio grūdelis»), gan platų ūkio skyrių su pamokymais apie trąšas, paukščių auginimą, naminius paukščius. Įdėtas pradžioj naujas «Oro spėjimas», paremtas vien barometru, saule, debesimis ir vėju, — mokslišku ir patikėtinu pavadinti negalima. Meteorologai šiandien daug ką kitaip aiškina. Juokų skyrius gale irgi ne labai vykęs. Už tat eilėmis (Binkio, Grigonies), Vaižganto vaizdeliais ir Vienuolio monologais galima tikrai pasigėrėti.

Labai geras taipgi informacijų skyrius. Kitiems kalendoriams vertėtų imti iš čia pavyzdys.

Dar vienas paminėtinas dalykas, tai straipsnis apie tai, kas «kiekvienam lietuviui žinotina». Leidėjų išmanymu, būtinai žinotini yra šie dalykai:

1) kad Lietuva turi būti nepriklausoma;

2) kad lietuviai neprivalo svetimųjų žemių grobti, bet ir savųjų niekam nė žingsnio neužleisti;

3) kad Lietuvoje kasmet priauga 1, 7% visų gyventojų skaičiaus;

4) kad iš 100 žmonių žemės ūky tedirba 70;

5) kad Lietuvoj iš viso apie $7^1/_2$ milionų žemės dešimtinių, kurios 50, 1% priklauso valstiečiams, 36% dvarininkams;

6) kad 4 tūkst. dvarininkų valdo daugiau $2^1/_2$ mil. dešimtinių;

7) kad bežemių yra 500.000 žmonių;

8) kad Lietuvoj uždera kasmet apie 40—60 mil. pūdų rugių, 6-8 mil. p. kviečių, 149-219 mil. p. kitų javų;

9) kad gyvulių prieš karą Lietuvoje yr buvę: apie 1 milioną arklių, $2^1/_2$—3 mil. galvijų, apie 3 mil. avių ir apie 3 mil. kiaulių;

10) kad Lietuvos fabrikuose dirbo apie 30000 darbininkų;

11) kad iš Lietuvos kasmet išgabendavo javų, gyvulių ir miško ne mažiau kaip už 38 mil. rub.,

12) kad taupomose kasose buvo padėta apie 60 mil. rub.;

13) kad rusų valdžia iš Lietuvos išrinkdavo mokesčių 50—60 mil. rub.

14) kad visas mūsų valstybės plotas turi apimti: 1) visą Kauno gub., 2) Suvalkų gub. be jos pietų dalies, 3) Vilniaus gub. be Vileikos ir Disnos apsk. 4) lietuvių gyvenamas Kuršo dalis ir 5) lietuvių gyvenamas Gardino dalis; jis tuomet siektų 90.000 kv. kilometrų ir turėtų apie puspenkto miliono gyventojų, kurių tarpe lietuvių būtų 3 — $3^1/_2$ mil. Iš 100 visų gyventojų — lietuvių būtų 70—80, katalikų 75.

Iš to išvedama, kad Lietuvoje turto ir žmonių užtenka nepriklausomai valstybei laikyti.

Vertėtų tos žinios skleisti ir kituose kalendoriuose.

5. «Lietuvos Ūkininkas» vėl pradėjo leisti savo kalendorių. Išleistas šiems metams, palyginti, yra gana ramus. Savo planu maža tesiskiria nuo kitų plačioms minioms skiriamų kalendorių. Yra čia pora ne labai vykusių Ad. Juodojo ir J. Żengės eilių.

Vaizdely «Nemiego naktys» nupieštas proletariato diktatūros šalininkas lietuvis, dirbąs žmonijos labui «Samaros komūnoj». Gaila tik, kad neparodyta, kaip ir ką jis ten dirbo. Monologas «Degtinisto atsišaukimas» gana dailus ir sąmojingas — tiktų net ir Blaivybės kalendoriui. Autorius, matyt, nėra šalininkas degtinės pramonės kėlimo Lietuvoje. A. R. straipsny «Žmonės ir jų tikybos» stengtasi išlaikyti objektyvumas, bet neišvengta kai kurių negriežtumų ir net klaidų. Pav., autorius vienoj vietoj Romos papą vadina «tiesioginiu Dievo ir Kristaus įpėdiniu», sakramentus paslaptimis, indulgencijas nuodėmių atleidimu, visuotinuosius Bažnyčios susirinkimus iš rusiško «soborais»; skirtumą tarp katalikų ir pravoslavų tikybos temato vien tą, kad katalikų Bažnyčia iš šv. Rašto ir padavimų daranti tam tikrų išvadų ir tuo būdu prieinanti naujų dogmatų, o pravoslaviškoji — to visai nedaranti. Tai yra netiesa, nes ir pravoslavų bažnyčia išvadų iš šv. Rašto ir padavimų daro, tik kitokių; pav., katalikai laiko Romos papą tikybos ir doros dalykuose neklaidingu, šv. Panelę nekaltai pradėta, Dievo sūnų einančiu ir iš šv. Dvasios, pravoslavai gi savo teologijose tvirtina, kad šv. Dvasia iš Sūnaus nėra einanti, kad šv. Panelė nėra nekaltai pradėta, kad Romos papa neturi neklaidingumo dovanos ir t. t.. Maža to, jie ne tiktai tvirtina, bet ir iš katalikų, einančių pravoslavijon, būtinai reikalauja tuos savo naujus dogmatus priimti ir priešingų jiems katalikiškų išsižadėti. Taigi ir pravoslavija turi savo «naujų dogmatų», tik priešingų katalikiškiems

Kalbėdamas apie tikybų statistiką, autorius kažkodel priskaitė žydų 128 milionus; iš tikrųjų gi jų yra 10 kartų mažiau — apie 12 milionų.

J. Žemdirbio straipsny «Kaip turėtų būti sutvarkyti Lietuvoje bažnyčios ir valstybės santykiai?» reikalaujama visiškai atskirti bažnyčią nuo valstybės, įvesti civilines, «valstybines» jungtuves ir t.t. kaip tai su-

tvarkyta Prancūzijoj ir kitur. «Kitaip, girdi, mes pilnos laisvės neturėsim, nes mus slėgs mūsų pačių dvasiškija»!

Straipsny «Lietuva skaitmenų šviesoje» paduota tos pačios statistikos žinios, kaip ir «Lietuvių Kalendoriuj», tik su kai kuriais papildymais, pav., kad Lietuvoj 1000 vyrų tenka 1050 moterų, kad iš 100 gyventojų mokančių skaityti rašyti yra 60—80 (1897 metais tebuvo tik 52%) ir t. t.

Taigi skaitytojas katalikas šiuo kalendorium ne labai tegalės pasidžiaugti.

6. A. Stulginskio leidžiamas «Ūkininkų Kal.» kaip seniau, taip ir šiems metams duoda praktiškų patarimų apie įvairius žemės ūkio darbus, o gretimai stengiasi judinti ir kai kuriuos opiuosius šių dienų ūkininkavimo klausimus.

Patarimai pritaikinti atskiroms metų dalims ir net atskiriems mėnesiams.

Toliau eina pamokymas apie arklių auginimą. Straipsny «Linų klausimu» patariama ūkininkams įsitaisyti linams minti tam tikros mašinos ir spiestis į linų augintojų sąjungas.

«Žemės reformos klausimu» išreikšta nuomonė, kad smulkesnių dvarininkų žemių valdžiai imti «nebus ir reikalo, pagalios valstybės ūkiui vargiai tai naudon išeitų».

Naudingi taipgi pamokymai apie kooperaciją, apie beriamąją karštinę, apie įnoses, apie pamatines melžimo taisykles ir t. t.

Kalendorius spausdintas Berlyne, spauda aiški, pavidalas dailus, nesigailės, kas bus jį nusipirkęs.

7. «Darbo žmonių kal.» yra krikščionių demokratų partijos leidinys, taigi tos partijos programai, veikimui ir jos siekimams daugiausia paskirta čia vietos. Neužmiršta ir kitos partijos, bet, žinoma, nupiešta daugiausia jų atvirkščioji pusė. Labai įdomi 38 psl. lentelė, kurioje konspektyviai parodyta socialistų liberalų ir krikščionių pažiūros į tikybos, nuosavybės ir žemės klausimus.

Įdėta kalendoriun ir ištisa Liet. Krikš. Demokratų partijos programa ir statutas, o taipgi Liet. Katalikų Moterų draugijos įstatai, Lietuvių Darbo Federacijos statutas ir Krikšč. Darbininkų Sąjungos statutas. Katalikų veikėjams provincijoj tie statutai labai bus naudingi ir padės nemaža moterų ir darbininkų organizavimui išsiplėsti.

Paminėtinos taipgi informacijos apie lietuvių organizacijas Amerikoje, apie katalikiškas draugijas, laikraščius, literatūrą, apie svarbesnius 1919 m. atsitikimus ir t. t.

Netrūksta ir dailiosios literatūros dalykų. A. Vaičiūnas yr davęs scenišką vaizdelį «Švintant», Paparonis vieną kitą dailią dainelę. V. Stonis parašė pasveikinimą 1920 metams, tik gaila, kad pirmoj eilutėj praleista žodis m e t a i.

Kalendorių puošia dailus varsotas Seiferto Kristaus paveikslas ir žymiausių krikšč. demokratų veikėjų—M. Krupavičiaus, V. Bičiūno ir A. Stulginsko — fotografijos.

Spausdintas šis kalendorius Miunchene. Jo išoriniam pavidalui nieko negalima prikišti. Estetikos atžvilgiu jis yra visų dailiausis, nors spaudos klaidų pasitaiko gana daug.

8. Gyvenimas reikalauja ir nuplėšiamųjų kalen dorių. «Švyturys» pasistengė tą reikalavimą patenkinti savo gan dailiai išleistu nuplėšiamuoju kalendorium. Sustatytas jis neblogai, įdėta jame nemaža informacijų, eilių, juokų ir, žinoma, «Švyturio» reklamų. Konkurentų neturėdamas jis ir kainą nustatė sau kokią norėjo. Būtų geistina, kad kitais metais pasirodytų daugiau nuplėšiamųjų kalendorių, nes jie, matyt, randa nemaža pirkėjų. Bent šiemet šis kalendorius matos išstatytas beveik kiekvienos žymesnės krautuvės languose.

9. Savo turiniu šis kalendorius panėši į «Ūkininkų kal.» Paduota čia daug naudingų žinių apie bitininkavimą, apie dirvožemio sudėtį ir ypatybes, apie

augalus, apie vaisinių medžių prižiūrėjimą, apie piktžolių naikinimą, apie ūkio mašinų laikymą, apie ūkio draugijas ir ūkio mokslą Lietuvoje, apie vištas, kiaules, karvių melžimą, apie gyvulių ligas ir t. t. Kai kur, mums matos, be reikalo įsileista į teorijos dalykus (pav., aiškinimas, «kaip rados žemė», 25). Bet apskritai tarus, savo tikslui jis atatinka ir bus naudingas ūkininkams pasiskaityti.

LAIKRAŠČIAI.

Recenzuodami naujus veikalus, mes žymėdavom ir naujų laikraščių pasirodymą. Daugelis jų po vieno antro n-rio paliaudavo ėję. Bet kadangi juos yra pagimdę tam tikri gyvenimo reikalai ar tam tikros srovės, todel mes ir manome būsią ne pro šalį paminėjus ne vien tebegyvuojančius, bet ir 1904—1924 m. laikotarpy žlugusius laikraščius. Šių bus daugiausia.

VADOVAS. № 1. Seinai. 1908, 104 psl. in-8.

Nuo rugsėjo 1 d. pradėjo eiti iš Seinų naujas mėnesinis laikraštis «Vadovas», skiriamas «dvasiškiems lietuvių reikalams». Didesniąją jame vietą užimsią «įvairios rūšies pamokslai, versti iš svetimų kalbų arba originaliniai». Be to, laikraštis žada kreipti domės «į religinę terminologiją», į maldaknygių pataisymą, į kalbos dalykus ir šiaipjau klausimus «iš įvairių apsireiškimų mūsų dvasiškojo ir visuomenės gyvenimo». Galop žada dėti «Lietuvos vyskupų įsakymus iš srities kanoniškos teisės, drausmės ir liturgijos».

Tai programai pirmojo n-rio turinys pilnai atatinka. Nes randame čia 10 pamokslų, penkis pamoksl ėlius, dvi kun. Staugaičio kalbi, to paties autoriaus «kelias patartis pamokslininkams», keletą kun. D-ro J. Totoraičio palankių «Draugijai» žodžių, Pr. J. A. «Ex re liturgica», kun J. Laukaičio straipsnį apie «kalbos dalykus» ir dar pora kitų mažmožių.

Laikraščio formatu, pavidalu, popierium, spauda, kalba — tikrai galima pasidžiaugti. Todel visa širdimi velijame naujam mūsų draugui kuo geriausios kloties ir pasisekimo. «Vadovas» yra pilnai to vertas, kad rastųsi kiekvienoje klebonijoje ir pašalintų iš ten pasenusią nuomonę, būk lietuviui pamokslininkui nereikalingas esąs dalykas mokytis gimtosios kalbos.

Kad «Vadovas» padės padailinti mūsų pamokslinę kalbą, tuo nė kiek neabejojame. Bet pamoksluose šalia dailios formos turi rastis ir gyvas, žmogaus protą ir širdį užgriebiąs, turinys. Deja, tuo pastaruoju atžvilgiu «Vadovo» pamokslams galima padaryti ne vienas priekaištas.

Ir iš tikrųjų, ką gi ten randame? Randame pirmiausia «kiekvienam sekmadieniui paduota po du pamokslu kun. Juozapo Ignoto Klauso, garsingo pamokslininko XVIII amžyje», pamokslėliai gi paimti iš Rögl'io. Kad kun. Klausas buvo garsus pamokslininkas XVIII amžiuje, dėliai to nesiginčysime. Bet jei jam Dievas leistų atsikelti iš grabo ir sakyti pamokslus šiandien mums, XX amžiaus žmonėms ir dargi lietuviams, tai, mums matos, jis nebesitenkintų senais savo pamokslais, bet pasirūpintų parašyti naujus, labiau atatinkančius naujai gadynei ir vietai.

Kai del Rögl'io, tai tenka jis pavadinti tikru laimės vaiku. Jo pamokslėliai buvo išversti ne tik lenkų kalbon, bet dabar pasirodys ir lietuviškoje. Tuo tarpu kas juos paskaitys, tuojau pamatys, kad jie nei turiningumu, nei dailia forma visai nepasižymi. Visa jų vertė tik ta, kad jie trumpučiai ir kad prie jų pridėta gale «poenitentia salutaris», kuri išpažinties klausytojams tikrai gali būti naudinga.

Kaip jau augščiau sakėme, pats tų pamokslų vertimas neblogas. Gaila tik, kad vertėjai vietomis perdaug laikėsi teksto ir neišmetė nereikalingų dalykų, k. š. senovės pasakos apie tai, «kad skytų žemėje gyvenę žmonės, vardu arimaspai, kurie turėję viduryje kaktos vieną vienintelę akį» (14). Tokioms pasakoms šios gadynės sakykloje visai ne vieta. Jų jau nebėra net pas «Bajanowsk'į» ir «Dąbrowsk'į», apie kuriuodu pats «Vadovas» su ironija atsiliepia (71). Apskritai, rašant ar spausdinant pamokslus, reikėtų niekad neužmiršti, kad mes gyvename ne XVIII, bet XX amžiuje ir kad šiandieną reikia bent kiek aktualumo.

Tai, matyt, turėjo omeny kun. d-ras J. Totoraitis, rašydamas savo platų straipsnį «Katalikiški jaunimo susivienijimai», ir už tai jam, be abejo, visi skaitytojai pasakys nuoširdų ačiū.

Tiek apie «Vadovo» turinį.

Kai del rašybos, tai «Vadovas» nieku nesiskiria nuo «Šaltinio»; rašo taip pat fonetiškai: ankštas, prieglopščio ir tt. Svetimus vardus kartais litvanizuoja, pav., Daminykas, Salemonas, kartais polonizuoja, k. š.: Maižiešius, Judošius. Pilno nuoseklumo visgi neišlaiko, nes vietoj Kotryna, Abijatoras rašo Katarina, Abijataras ir t.t.

Nepripažindamas raidei f pilietiškumo teisės, «Vadovas» pataria kategoriškai vietoj futra, faktas, fatalistas, fizika... rašyti: putra, paktas, patalistas, kvizika ir t.t. Qui potest capere, capiat.

«Kalbos dalykams» nepasigailėta vietos ne tik «Vadovo» tekste, bet ir viršely. Čia randame naujų ir mažai žinomųjų žodžių žodynėlį. Tas žodynėlis skaitytojams tikrai bus naudingas. Gaila tik, kad jame šalia puikių ir grynai lietuviškų žodžių įdėta kai kurie ne visai gerai nukaltieji, k. š. dorybingas —cnotliwy vietoje dorovingas, apgloba—opieka viet. globa, domumas—uwaga viet. domė, piūmuo viet. piūtis; keistai atrodo póaugštis — godność, postovis—stanowisko, sambauda—spisek, teigti—mówić. Be to, abejojame, ar kur vartoja žodžius: pataika, pataikauti prasmėje— czas wolny, lenić się.

Žinoma, pradžia sunkiausis dalykas. Todel ateity tikimės galėsią dar labiau «Vadovą» pagirti.

BYRUTĖ. Laikrasztis leidžiamas Lietuwių naudai, iszeina į szeszes Nedeles wieną kartą. № 1, 1909 m. Redytojis bey Iszleidėjas J. Wanagatis, Tilžėje, 16 psl, in-8.

Kas yr skaitęs spausdinamąsias vokiškomis raidėmis Prūsuose lietuviškas «Ceitungas», tas žino, kaip

jos tuščios, bergždžios, jokios gyvesnės minties neturinčios, vien tik «Kaiserio» garbinimais pripildytos, vokiškąją kultūrą į padanges bekeliančios. Skaitydami jas, Prūsų lietuviai nejustinai apsikrečia paikia vokietystės manija, o nieko negirdėdami nei apie Lietuvos garbią praeitį, nei apie dabartinį mūsų kultūrinį gyvenimą, ima manyti, kad lietuvių kalba niekam netikusi, kad nebeverta jau jos ir mokytis ir ją palaikyti. — Ačiū Dievui, ne visi Prūsuose taip mano. Atsiranda ir karštų lietuvių, kuriems rūpi mūsų tautiškoji idėja. Minėjome jau keletą kartų poetiškus ir dramatiškus Vydūno veikalus, spindinčius skaisčia Lietuvos meile ir tikriausiu patriotizmu. Dabar skubinamės mūsų skaitytojams pranešti apie tik ką pradėjusį eiti Vanagaičio laikraštėlį «Byrutę». Jis taip pat, kaip įvairios Prūsų «Ceitungos», išeina gotiškomis raidėmis, laikos beveik tos pat rašybos, bet savo turiniu stengiasi platint visai kitokią dvasią. «Byrutė» ketina rašyti apie mūsų «tautos praeitį pradedant nuo žilos senovės lig šių laikų», «supažinti skaitytojus su darbais, atliktais tautiškoje dirvoje» ir su naujausiais veikalais lietuvių rašliavoje, «statyti atsakančius paminklus tautiškame darbe nusipelnusiems giminės broliams».

Tą puikią programą «B-tė» pradėjo jau pildyt nuo pirmutinio savo žingsnio, kaip tai matyti iš šio pirmojo jos numerio. Randame čia jau ir pradžią Lietuvos praeities istorijos pagal Maironies raštus, ir karštų paraginimų taisyti politiškąją lietuvių programą («Ko laukia lietuvių skyrimo partija?»), ir mesti degtinę, pakeičiant ją sveiku naminiu lietuvišku alučiu («Kaip galime sumažinti savo mokesčius»). Rūpi «Byrutės» leidėjui ir tautiškoji dailė, ypač tautiško dainavimo atgaivinimas. Todel straipsnyje «Širdingas pakvietimas» ragina jis savo tautiečius rašytis į įsteigtąją 1885 m. «Byrutės» draugiją. Rubrikoje «Iš Didžiosios Lietuvos» paduotas aprašymas «didžios šven-

tės»—10 met. mūsų scenos darbų sukaktuvių. Straipsnelyje «Kalbų žinovas ir prigimta kalba» — paduota kard. Mezzofanti nuomonė apie prigimtos kalbos svarbumą.

Galop pažymėtinas graudus nekrologas F. B. Paukštelio (1883 — 1909), žymaus Prūsų Lietuvos veikėjo ir dainiaus, drįsusio stoti į kovą su germanizatorių «šunlapiais» ir raginti savo brolius «naudotis ir šelpti lietuviškąją rašliavą». Neapsakomai gaila, kad mirtis peranksti pakirto sparnelius tam garbiam Paukšteliui ir amžinai jį nutildė.

«Byrutė», matyt, nori būti liaudies laikraščiu, todel netrūksta joje šiaipjau trumpų, sumaniai parinktų apsakymėlių ir net juokų.

Del didumo laikraštėlis neperdidelis, vos 16 psl. in-8, bet užtat išleistas švariai, ir visiems prieinamas, nes gaunamas už 80 pfenigių į metus Prūsuose, o Rusijoj už 1 r. 20 k.

1. «Progresas», 2. «Visuomenė», 3. «Aušrinė»' 4. «Laisvoji mintis». 5. «Rygos Naujienos», 6· «Spindulys», 7. „Garnys", 8· „Lietuvaitė", 9· „Allgemeine litauische Rundschau", 10. „Amerikos žinios".

1849 metai mūsų kultūros istorijoje pasiliks amžinai minėtini: tada pradėjo eiti pirmutinis lietuviškasai laikraštis, garsaus Kuršaičio įsteigtasis «Keleivis». Dieną, kurioje jis pasirodė, galima drąsiai laikyti visos mūsų laikraštijos užgimimo švente.

Ištisus 39 metus «Keleivis» ėjo pats vienas. Ėjo jis gan sunkiai ir gan prastais keliais, nes daugiau tarnavo Prūsų viešpatijai ir germanizmui, negu lietuvių reikalams ir jų tautiškai idėjai. Kaipo toksai, jis, žinoma, nepasiekė mūsų krašto, o ir tarp pačių Prūsijos lietuvių, kuriems buvo skiriamas, neįgijo nei didesnės simpatijos, nei žymesnio skaitytojų būrio. Savo perdideliu konservatizmu ilgainiui įgriso liberalesniesiems skaitytojams. Todel 1878 m. susilaukė sau konkurento, progresyvios «Lietuviszkos Ceitun-

gos» pavidale. Buvo tai antrasis lietuviškas laikraštis, įsteigtas Šerniaus.

Taigi iki 1880 m. tebuvo tik du lietuvišku laikraščiu, ir tuodu ėjo vien Prūsų Lietuvoje, abudu buvo spausdinamu gotiškomis raidėmis ir leidžiamu gan negryna, pilna vokiškų barbarizmų, kalba. Bet nuo 1880 m. prasideda lyg nauja era mūsų laikraštijoj. Naujų laikraščių skaičius ima sparčiai augti. Tiesa, jie gimsta ir plėtojas daugiausiai Prūsuose ir Amerikoj. Bet 1883 m. pasirodo Tilžėje «Aušra», pirmutinis paskirtasai Rusijos lietuviams laikraštis. Po juo į trumpą laiką ima rastis ir kiti: «Šviesa», «Apžvalga», «Tėvynės Sargas», «Varpas», «Ūkininkas» ir t. t,

Galop 1904 m. lietuviai atgauna ir Rusijoj spaudos teises. Jomis pasinaudodami pradeda už kits kito dygti nauji lietuvių laikraščiai jau pačioje Lietuvoje. Vilnius, Kaunas, Seinai, o pastaruoju laiku ir Ryga, virsta laikraštinio judėjimo centrais. Laikraščių redakcijos grupuoja aplink save lietuviškosios inteligentijos būrelius. Minėtuose miestuose šalia spausdinto lietuviško žodžio ima kaskart dažniau skambėti ir gyvoji lietuvių kalba.

Atsiradus lietuviškajai spaudai Rusijos ribose, kai kurie manė, kad mūsų užsienių spauda, ypač Amerikoje, turėsianti žlugti, kad nebūsią kas ją bepalaiko, kad ji neturėsianti nei rašytojų, nei skaitytojų.

Tie spėliojimai pasirodė klaidingi. Ėmus augti lietuvių laikraštijai Lietuvoje, mūsų užsienių spauda ne tik nėjo mažyn, bet, anaiptol, augo ne mažiau kaip ir tėvynėje. Šis ūgis nepasiliovė ir dabar; jam įrodyti užteks čia priminus tris naujus laikraščius, atsiradusius pereitais metais Amerikoje («Draugas», «Progresas», «Laisvoji mintis») ir du Prūsuose («Byrutė», ir «Allgemeine litauische Rundschau»).

Šiame pastarame, leidžiamame vien vokiečių kalba, randame pono Ąžuolaičio sudarytąjį autentišką visų lietuviškųjų laikraščių sąrašą, draug su nurodymu jų

vardų ir ėjimo vietų. Iš to straipsnio pasirodo, kad pereitiems (1909) metams baigiantis lietuviškų laikraščių visame pasaulyje iš viso būta 44. Tarp jų vienas leidžiamas lenkų kalba («Litwa»), kitas vokiečių («Allgem. lit. Rund.»). Bet ir tas sąrašas nėra dar visai pilnas: trūksta jame, pav., amerikinio «Progreso» ir vilniškės «Aušrinės», o, rasit, ir dar kai kurių kitų mums nežinomųjų ar nesuspėjusių ikišiol pasirodyti.

Ypač derlinga laikraščiais pasirodė pereitųjų metų pabaiga, pagaminusi mums išsyk 9 naujus laikraščius. Simbolinis skaitmuo, pilnai tinkąs ir 1909 metams, kuriuose jis dusyk pasikartoja, ir patiems lietuvystės priešams, kuriuos mūsų liaudies fantazija devyniagalvio siaubūno paveikslu yra įsivaizdavus.

Visi šitie devyni nauji spaudos organai žada Lietuvai tarnauti ir ją nuo devynių priešingų galybių ginti. Pažiūrėkim, kaip kiekvienas iš jų savo publicistišką uždavinį supranta ir jį pildyti ketina.

1. «Progreso» pirmųjų dviejų numerių negavome. Amerikos «Vienybė Lietuvninkų» (3-me 1910 m. n-je), matyt, juos skaičiusi, atsiliepė apie tą naujai gimusį savo konkurentą šiais gan šaltais žodžiais:

Pasirodė pirmas num. „Progreso", savaitinio, leidžiamo kas ketvergas Philadelphijoje per «Atlas Trading Association». Pakraipa pirmeiviška. Turiniu nesiskiria nuo visų amerikietiškų laikraščių: žinios, vertimėliai straipsnelių ir t. t. Sekdamas mūsų „satyros" gadynę, «Progresas» įveda juokų skyrių «Sparvą», kaip „Darb. Viltis" — „Rimb.". Juokeliai kasdieniniai.

Iš katalikiškojo gi «Draugo» sužinome, kad pirmame «Progreso» n-je buvęs programinis straipsnis, kuriame pasakyta, kad šis naujas laikraštis nori «išdirbti lietuvišką dirvą». Ir tiek! Bet kas yra toji dirva? Iš vieno kito užsiminimo reikią spėti, kad tai minia. Mat, į tą dirvą-minią buvę sėjama viena kita sėkla, bet vaisiaus neišdavusi, nes nebuvę atatinkamai išdirbta. Pridėta, sako «Draugas», net ilustracija, kurioje trumpakelnis su mėnulio galva «Progresas» rodo su nykščiu į susiėmusias už plaukų «per-

žvalgas», «žinias», «ironijas» ir t. t. «Progresui» rodąsi, kad lietuviai iki šiol perdaug svajoję, kad metas jau būtų kibti į «praktiškesnius» ir «mums reikalingus dalykus».

Prie to «Draugas» dar priduria, kad «Progreso» leidėjai esą draugijos «Atlas Trading Association» dalininkai — Bagočius, Širvydas, Dubickas ir k. karščiausieji socialistai, Lietuvių Socialistų Sąjungos iki seimui suspenduotieji; jie supratę, kad idėjų skelbimas pelno nenešąs, todel ir sumanę «dirbti dirvą» kaipo kapitalistai...

Kaip ten iš tikrųjų yra, mes galutinai nežinome, bet vis tik tą «Draugo» nuomonę dalinai patvirtina 3-as ir 4-as «Progreso» numeriai, kuriuos nesenai gavome. Laikraščio didumas 16 psl. in-4, beveik tokio pat formato kaip «Kova». Skelbimai užima ištisus 5 puslapius. Juokams ir karikatūroms paskirta 2 pusl. su viršum. Smulkios, tikrai amerikietiškos žinios (k. š. apie apiplėštąjį traukinį, apie šuns apikaklę už 15.000 dolerių, apie moteriškę, valdančią banką ir p.) užima 4 pusl. su viršum. Likusieji puslapiai užpildyti straipsniais įvairaus turinio, k. š. «Pavojus ateiviams», «Pensylvanijos įstatai apie vaikus darbavietėse», «Vokiečių svajonės», «Gyvenimas labiau pabrango, negu uždarbiai pakilo» ir kt. Populariški prof. J. Vagnerio «pasakojimai apie orą», versti iš rusų kalbos, ilustruoti piešiniais, trauksis, matyt, per keletą numerių. Tai ir visas beveik «Progreso» turinys.

Kiti amerikiniai laikraščiai žymią savo skilčių dalį paprastai užpildo žinutėmis iš Lietuvos, imamomis dažniausiai iš kauniškės «Vienybės», iš seiniškio «Šaltinio» arba vilniškės «Vilties» ir kitų. «Progrese» to skyriaus kol kas nėra. Paduodamas «žinias iš visur», jis kažkodel nieko nerašo apie Lietuvą. Ar tai būtų ženklas, kad «Progresas» nori būti organu tų lietuvių, kurie, sykį iš Lietuvos išvažiavę, visai jos išsižada ir nieko apie ją žinoti nebenori. Sunku

tuo įtikėti. Mūsų nuomone, tos spragos priežasties greičiau bene reikia ieškoti tame, kad «Progresas» nėra dar gavęs mainais laikraščių iš Lietuvos ir del to negalėjęs iš ten atsispausdinti reikalingų žinelių. Apskritai kalbant, «Progresas», matyt, stengsis tikram progresui tarnauti bent kiek daugiau, negu tuščios «Dilgelės» ir menkutės «Širšės», bet, deja, tikrumoje jis visgi, kaipo pusiau jumoristiškas, maža tepanėši į rimtą laikraštį. Ne tiktai sena «Vienybė Liet.», bet ir siauraprotiškoji socialistų «Kova» kur kas rimčiau atrodo, negu šis naujas pirmeiviškas «Progresas». Tai, rasit, del to, kad arba pati redakcija nežino, ko nori, arba neturi geresnių darbininkų. O tai labai gaila, nes «Progrese» yra vienas tikrai pagirtinas dalykas: tas laikraštis kad ir yra «progresyviškas», bet nėra antiklerikališkas. Bent iki šiol taip atrodo. Geistina, kad jis ir toliau pasiliktų neužkrėstas tąja bendra visų «pirmeiviškųjų» laikraščių liga.

Laikraščio kalba nebloga ir rašyba gana taisyklinga. Kaipo organas, norįs varyti ramų kultūros darbą, neįsileidžiant į bergždžius partijų ginčus, «Progresas» gali ilgainiui tapti tikrai pagyrimo vertas laikraštis, žinoma, jei, nemainydamas ramaus tono, stengsis tapti rimtesnis ir turiningesnis.

2. «Visuomenė» kol kas dar nepasirodė, išėjo vien tiktai «redakcijos pranešimas». Jį perskaitęs amerikiečių «Draugas» (4-me 1910 m. n-je) pasiskubino paduoti gana detalią būsiančios «Visuomenės» charakteristiką. Anot «Draugo», nors pranešime ir nepasakyta, kad «Visuomenė» būsianti socialistų organu, bet «visas pranešimo tonas daro įspūdžio, jog tai yra rašęs karštas Markso sekėjas». Užtenka, girdi, trumpos ištraukos:

... toji srovė, kuri, istorijos būtinumu atsiremdama, statosi sau uždaviniu padėti susiprasti vadinamiesiems «apatiniais» visuomenės sluogsniams, kurie valdymo vadeles įgavę ir suvisuomenindami išdirbimo įrankius, ateityje turi ne tik gyvenimą palengvinti, bet įvykinti tikrą visuomenės ir asmens lygybę.

Pacitavęs tuos žodžius, «Draugas» priduria nuo savęs šią pastabą:

O ką, skaitytojau? Sakysi, sunku suprasti, apie ką čia kalbama. Taip, nepratusiam skaityti ilgų ir sunkia kalba parašytų periodų, šitas sakinys (dargi nepabaigtas) pasirodys taip nesuprantamas, kaip koks parašas Egipto piramidoj, — bet jame išpasakotas visas Marksas. Rasi jame ir istoriškąjį materializmą, ir proletariato diktatūrą, ir išdirbimo įrankių socializaciją ir automatinį visokios gerovės atsiradimą, — žodžiu viską, į ką senos mados socialistai tiki, kaip turkai į Mahometą.

Todel, anot «Draugo» —

«Visuomenė» bus atgijusi «Žarija». Bet jeigu talpins taip sunkiai parašytus straipsnius, kokiuo yra redakcijos pranešimas, nesupras jos nei patys socialistai, o tiems, kurie supranta visuomenės klausimus, «Visuomenė» bus nuobodi, nes niekas nemėgsta atšildytų valgių, dargi atšildytų negerai.

Ar tie «Draugo» pranašavimai įvyks, neapsiimame spėlioti. Mums tik aišku, kad naujo laikraščio vardas visai neatatinka jo programai. Programoj aiškiai parašyta, kad «Visuomenė» stengsis išreikšti «nuosekliai kraštutinę, visuomeniniai demokratinę srovę», tuo tarpu sveikoje visuomenėje kraštutinės srovės kas gi yra, jei ne patologiški visuomenės gyvenimo apsireiškimai. Yra žmonių, kurie jas stačiai vadina socialinio organizmo votimis arba piktšašiais. Todel kaip neteisinga būtų votį pavadinus kūnu, taip dar neteisingesnis yra mūsų «kraštutiniečių» pasisavinimas savo organui «Visuomenės» vardo. Tokiam organui kur kas geriau pritiktų pasivadinti «Visuomenės kritika», «Visuomenės neteisybė», «Proletarų vargai», «Apatiniai sluogsniai» ar kaip kitaip, tiktai ne «Visuomenė». Nes visuomenė yra tai harmoniškas, bendras visų socialinių jėgų stengimasis pakelti visų gerovę, o kraštutiniams demokratams juk niekas daugiau nerūpi, kaip vien tik «apatiniai sluogsniai». Kame gi čia «visuomenė»?!

Žinoma, kaip fizinės, taip ir socialinės votys yra faktai. Jos ignoruoti būtų klaida. Dalinai jos

net yra naudingos, nes manančiam žmogaus protui duoda progos ištirti sąlygas, kuriuose tos ar kitos rūšies votys atsiranda. Bet iš kitos šalies, kaip sociologijos negalima pakeisti patologija, taip ir kraštutinių pakraipų laikraštėlio negalima pripažinti mūsų visuomenės balsu. O kas nėra visuomenės idealų išreiškėjas, tas neprivalo nei «visuomenės» vardo savintis.

3. Panašių plačių «visuomeniškų» aspiracijų netrūksta ir nesenai prie «Lietuvos Žinių» pradėjusioje eiti «Aušrinėje». Tiesa, iš vienos šalies ji sakosi būsianti vien moksleivių organu.

Į . . . mokslus einančiąją jaunuomenę atkreips ji savo akį. Ją... ji žadins, jos minčių ir jausmų išreiškėja bus, jai vadovaus,—

bet iš kitos — jos vedėjai, anot «Vilties», apsiima—

sudaryti „veiklią" inteligentiją, vadovauti jaunuomenei, kuri dar „ant vidutinės mokyklos suolo" tebesėdi, atsakyti į visus tai jaunuomenei rūpimuosius klausimus, net rūpintis, kad vidutinės mokyklos jaunuomenė dalyvautų visuomenės gyvenime,

tai yra būti tuo pačiu žygiu «aukle, mokytoju, pedagogu, politiku ir filosofu».

Negana to, «Aušrinė» kategoriškai pabraukia savo tvirtinimą apie tai, kad —

«lietuvystės atgijimo istorija yra jaunuomenės veikimo istorija».

Toksai tvirtinimas gal ir tiktų kokioje nors «odoje į jaunystę», nes ten skaitytojai žinotų, kad tai poetiškoji hiperbolė, daugiau nieko. Bet publicistiškame straipsnyje — visai kas kita: čia reikia terminų griežtumo bei precizijos. Pasinaudojant gi precizijos kriterijum negalima juk lietuvystės atgijimo istorija priskirti vienai tik jaunuomenei, čia reikia duoti vietos ir Duonelaičiui, ir Daukantui, ir Valančiui, ir Baronui, ir kitiems mūsų dar gyviems, bet jau nebe jaunikliams veikėjams ir rašytojams. To fakto neužginčys juk nė «Aušrininkai», juo labiau, kad šiandieną jie patys pradrįso jau viešai skelbti idėją ramaus kultūros darbo, kuriame paprastai kas gi dau-

giausiai dalyvauja, jei ne subrendusios tautos jėgos.

«Ramaus kultūros darbo idėja» mūsų konservatyvioje spaudoje buvo jau pajudinta pirm trejų metų[1]). Labai mums malonu, kad mūsų moksleivija priėjo dabar pati, nors ir kitu keliu, tą pačią idėją. Per tai dabar galima jau drąsiai tikėtis, kad ramaus kultūros darbo šalininkų skaičius ims eiti vis kaskart didyn, padidindamas draug ir pozityviųjų to darbo rezultatų skaičių. To tikėtis galima juo labiau, nes «Aušrinė» atvirai prisižada būti ne tik «giliai demokratiška», bet dar «bepartinė» ir «tautiška».

Tiesa, redakcijos nepaaiškinta, koks demokratizmas yra gilus, o koks negilus, bet vien užtat kibti į «Aušrinę» būtų neteisinga ir peranksti. Remiantis vienu numeriu sunku duoti pilna laikraščio charakteristika. Palauksime daugiau.

Kol kas iš «Aušrinės» mums paaiškėjo tik vienas dalykas, kad mūsų mokslus einančioji jaunuomenė yra pasidalijus į du būriu: viename — mažesniame— skamba obalsis «naudotis tuo, kas iškovota» ir griebtis ramaus kultūros darbo, nors jis ir būtų «smulkus», kitame gi vis dar nenorima užmiršti laisvės meto ir reikalaujama «atgaivinimo plataus minių judėjimo» ir «slaptosios organizacijos». «Aušrinė» žada būti organu pirmųjų, antrieji, matyt, bandys susispiesti aplink «Visuomenę».

Rašydama apie «Aušrinės» programą, «Viltis» pastebėjo vieną spragą: jame neatkreipta domės į asmenišką moksleivių gyvenimą, «jų doros ir valios stiprinimą». Pastaba visai teisinga. Visuomenė trokšta iš mūsų jaunuomenės susilaukti tikrai sveikų darbininkų, o ne doriškų ištižėlių ir fiziškų «Molio Motiejų». Tat mūsų jaunuomenei reikia lavintis ne vien moksle, ne vien visuomeniškame veikime, bet ir doroje. Be tos pastarosios ji niekados nepasieks savo augštų tikslų, kuriuos sau yra užsibrėžus.

---

[1]) Sk. Druskiaus: „Kruvina revolucija ar ramus kultūros darbas.“ Kaunas. 1906.

Kai del «Aušrinės» turinio, jis yra gan įvairus. Be programinio straipsnio «Aušrinės uždaviniai ir keliai», randame dar «Moksleivija ir visuomenės darbas», «Reikia pažinti gimtoji kalba», «Kaip gimė ir nustojo gyvavęs pirmasai lietuvių moksleivių laikraštis», «Iš „Užsienio Lietuvių Jaunuomenės Sandoros" gyvenimo», «Lenkų jaunuomenė», recenzijos — Lazdynų Pelėdos apysakos «Klaida» ir Kautskio brošiūrėlės «Apie tautiškąjį klausimą Rusijoj». Žinoma, ne visos kritiškos «Aušrinės» nuomonės išlaiko kritiką. Bet silpniausia «Aušrinės» pusė — tai eilės. Dar Šeiniaus «Žiema» pakenčiama, nors ir joje netrūksta netaisyklingumų eiliavime, bet Žemės Piemenėlio «Nemunėlio sielis» yra visai netikęs, ypač formos atžvilgiu. Kad piemenėlis parašė savo eiles kaip mokėjo, tai, žinoma, jam dovanotina; bet kad redakcija jas įdėjo «Aušrinėn», to jokiu būdu negalima pateisinti.

Tačiau, nežiūrint į tas eilių ir kai kurias kalbos netobūlybes, «Aušrinės» pasirodymas visgi yra svarbus ir simpatiškas mūsų kultūrinio gyvavimo faktas. Jaunuomenė joje aiškiai pasisakė, norinti mokytis pozityvaus darbavimos. Mes tuo galime vien tepasidžiaugti ir išreikšti nuoširdžiausį geismą, kad Dievas padėtų tam jaunuomenės organui kuo ilgiausiai gyvuoti ir savo tikslą pasiekti.

4. Prie jaunuomenės organų galima priskaityti ir pradėjusį eiti nuo Naujų Metų Scranton'e, Amerikoj, mėnesinis mokslo ir literatūros laikraštis «Laisvoji Mintis», nes jo vedėjai sakosi nenorį «būti mokytojais», bet vien geidžią «patys lavintis» ir kitus lavinti. Leidžiama «L. M.» scrantoniškės tuo patim vardu bendrovės. Laikraščio didumas 24 psl. in-8 majore + 4 psl. viršelių. Pirmutiniame pusl. padėta «Giordano Bruno paminklas Romoje». Po to eina programinis straipsnis. Jame aiškinama, kas tai yra «laisvoji mintis». Pasirodo, kad laisvoji mintis tai ta, kuri yra

laisva nuo visokių prietarų, varžančių tyrinėjimą ir draudžiančių kritiškai atsinešti į viską, kas tik yra matoma ir žinoma pasaulyje.

Žiūrint tos definicijos — laisvamanis tai toks žmogus,

kuris viską stengiasi išaiškinti, ir kuris galų gale netiki niekam, ko patsai negali pertikrinti.

Čia, matyt, lapsus linguae — parašyta pertikrinti vietoj ištirti. Nes kiek toliau yra pasakyta, jog laisvoji mintis

rymo ant tyrinėjimų pamato ir ant kritikinio atsinešimo į viską.

Tąja definicija autoriaus, matyt, norėta atskirti «laisvoji mintis» nuo minties «nelaisvos», krikščioniškos, kaipo «paremtos autoritetu». Deja, tikslas toli nepasiekta. Nes ir krikščioniškoji mintis remias tuo pat «tyrinėjimo pamatu» ir tuo pat «kritišku atsinešimu į viską», tiktai tam tikrose ribose. Tuo gi nėra ko labai stebėtis, nes mokslas ir yra ne kas kita, kaip ieškojimas ribų tarp tiesos ir klaidos visose žinijos ir tikėjimo srityse. Tikras tikėjimas visada buvo ir bus rationabile obsequium — protingas paklusnumas, o ne aklas priėmimas visa, ką autoritai skelbia. Krikščioniškoji mintis, kaip ir «laisvoji», visa apima; ji tyrinėja ne tiktai visų mokslų tiesas, bet ir paties tikėjimo pamatus: Šventraščio pradžią bei prasmę ir bažnytinio autorito teises. Krikščioniškoji mintis, kaipo tikrai laisva nuo prietarų, nieko neatmeta neištyrus. Deja, to negalima pasakyti apie «laisvąją» mintį. Ta jau pačioje pradžioje yra suvaržyta manymu, būk autoritas moksle jokio vaidmens nevaidina, būk jis esąs griežtai mokslui priešingas, būk vieni gamtos mokslai teturį žmonijos kultūriniame gyvenime tikrą moksliškąją vertę ir t. t. Visoms panašioms pažiūroms nėra tinkamesnio vardo, kaip vien «laisvamanystės prietarai», juo labiau, kad jie priimami paprastai be jokio «kritiško į juos atsinešimo». Nes kas iš tikrųjų nors

bent kiek arčiau yra susipažinęs su gamtos mokslais, tas žino, kad jie yra negalimi be matematikos, matematikos gi pamatai remias filosofija, filosofija atsiremia psichologija ir logika, o be logikos juk niekur negalima apsieiti, ne tik moksle, bet ir publicistikos bei politikos srityje. Deja, mūsų «laisvamaniai», įsižiūrėję vien į gamtos mokslus, iš kurių tiek tik težino, kad žemė ne «torielka» ir saulė ne «keliauninkė», užmiršta visai apie logiką, pertai ir negali išsivaduoti nuo savo laisvamaniškų prietarų. Atmesdami vardan laisvos minties autoritus moksle, jie nemato, kad patys dažniausiai dogmatiškai savo mokslą teskelbia, kad tiki įvairiems brošiūrėlių autoriams, kaipo didžiausiems mokslo autoritams, ir ant nieko taip nepyksta, kaip ant tų, kurie tuos jų autoritus griauja. Tokiu aklu «laisvamaniškųjų autoritų» sekėju yra, matyt, ir kritikuojamojo straipsnio autorius. Jis aklai kartoja paskui kitus, kad istoriškasai materializmas, paremtas gamtos mokslais — tai vienintelis kelias į išganingą žmonijos ateitį. Tokia pažiūra — tai tiesiog laisvamaniškosios siauraprotystės pasekmė.

Tiesa, kiek žemiau autorius teisingai priduria, kad

> žmonijos ir pavienių tautų neišganys riaušės, sukilimai ir ginklai; jie teesti trumpučiai išsiveržimai, nepaliekantys žmonijoj stambesnių pėdsakų ir pageidaujamų pasekmių. Dabar gyvenančių žmonių, o ypač mūsų, lietuvių, ginklas yra tiktai m o k s l a s, a p š v i e t i m a s.

Su tuo ir mes pilnai sutinkame, tai yra ir mūsų programa, tuo tiktai tesiskirianti nuo laisvamaniškosios, kad šioj pastaroj tikru mokslu telaikoma vien gamtos mokslas, o mes žodį m o k s l a s imame kuo plačiausia prasme, būtent, kaipo visos žmogaus žinijos sumą — t. y. harmoniškąjį sintezį trijų visų svarbiausiųjų mokslo šakų: religinių, istoriškai filosofiškųjų ir gamtinių. Ir nieko kita taip netrokštame, kaip vien to, kad mūsų jaunuomenė suprastų, kad «pirmučiausia žmogaus priedermė yra lavinti save ir lavinti visuomenę, kurios nariu yra jis pats». Čia su «Laisvąja Mintimi» irgi pilnai sutinkame, pridūrus tik są-

lygą, kad tas «laisvumas» būtų neiškreiptas, nevienpusiškas ir nesiauraprotiškas.

Antras iš ilgesniųjų straipsnių — tai Jono Šliupo «Kas dabar iš eilės neteks gyvasties už mokslą». Autorius gąsdina skaitytojus Romos Bažnyčia, kuri «jeigu užsispiria», tai «žmogaus gyvastis dar ir šiandien nėra be pavojaus». Šis tvirtinimas įrodoma Ferrero nužudymu dabartyje ir Vaninio sudeginimu 1619 m. Tulūzoje, kur tuomet buvę daugybė «neklaidingųjų bepročių, vadinamųjų šventaisiais, kaukolių bei grabų». Straipsnis parašytas su paprasta J. Šliupui katalikų Bažnyčios neapykanta, sunkiais sakiniais, be jokio publicistiško talento. Yra tai rašinys tipiškojo siaurapročio antiklerikalo fanatiko, kursai mano, kad Giordano Bruno ar Vaninio sudeginimas — esąs visų augščiausis moksliškas įrodymas Bažnyčios niekšumo ir nebereikalingumo «apšviestai žmonijai». Jam neateina į galvą elementarė distinkcija, kad kas kita pati Bažnyčia, o kas kita šis ar tas jos narys. Nors pats ir daktaras, tačiau jis nuolat užmiršta, kad del vieno nesveiko nario nenaikinama visas kūnas. Antra — atstovaudamas «mokslą», daktaras, lyg pirmą kartą einantis išpažintin kūdikis, nežino, kad Bažnyčia tai ne kokia suakmenėjusi uola, bet gyvas socialinis viršgamtinis organizmas (mysticum Corpus Christi), kurs nuolat auga, plėtojas, ir per tai ne tik viduriniais amžiais, bet ir dabar nėra dar pasiekęs galutinąjį savo subrendimo laipsnį (aetatem plenitudinis Christi). Tiesa, dieviškasis Bažnyčios elementas — Kristaus mokslas — buvo joje tobūlas nuo pat pradžios; bet kitas, žmogiškasis elementas, susidedąs iš atskirų netobūlų asmenų, negalėjo nepalikti Bažnyčioj tūlo netobūlybės pėdsako. Jei viduriniais amžiais, del blogai suprasto Kristaus mokslo, buvo manyta, kad Bažnyčiai apginti reikia mirtimi bausti jos priešai ir net deginti ant laužo, tai, žinoma, buvo pagailėtina klaida, apie kurią kiekvienas šviesesnis katalikas gerai žino. Kaltinti už tai Bažnyčią būtų taip pat neteisinga, kaip

ir kaltinti patį d-rą Šliupą, delko jis nėra geras katalikas, nors katalikų Bažnyčioje buvo krikštytas ir išauklėtas, o ir dabar, kiek žinom, nėra viešai nuo jos atsiskyręs. Aišku, rodos, ir be įrodymų, kad kas kita laikyti save kataliku, o kas kita turėti gryna Kristaus dvasia. Priderėti Bažnyčion lengva, tapti tobūlu krikščionim — yra kur kas sunkiau. Bažnyčia nėra koks filosofiškasis akmuo, kursai vienu palytėjimu galėtų molį paversti auksu ir paprastąjį žmogų—šventuoju. Dieviškasis elementas Bažnyčioje visada veikia, bet jei antrasis, žmogiškasis, elementas iš savo šalies neveikia, o dar labiau, jei pirmojo elemento veikimui stačiai priešinas, tai, žinoma, rezultatai Bažnyčios veikimo bus nekokie. Į dangų einama laisvai, o netraukiama už pakarpos. Per tatai daug pašauktųjų, o maža išrinktųjų. Jei tarp dvylikos apaštalų buvo vienas Judas Iskariotas, jei net šv. Petras padarė klaidą, nukirsdamas Malkui ausį, o Jonas su Jokūbu užsipelnė Kristaus papeikimą už nekrikščionišką geismą, kad ugnis iš dangaus sudegintų nepriėmusius Kristų samarijiečius, tai kas čia ypatinga, jei atsirado tarp kunigų teisėjai, kurie, pagal anos gadynės kodeksą, nuteisė sudeginti Giordano Bruną?! Be to, ir čia katalikų dvasiškijos kaltė yra neteisingai didinama. Kur kas didesnė kaltės dalis krinta civilei valdžiai ir jos barbariškiesiems teismo kodeksams. Ne Bažnyčios ar inkvizicijos buvo pasmerktas ir Vanini, bet teismo. Pripažįsta tai net ir pats d-ras J. Šliupas. Taip pat ne Bažnyčia nubaudė mirtimi Ferrerą. Bažnyčia čia tiek pat kalta, kiek Rusijos revolucionierių korime. Kiekvienas doras žmogus gerai tai supranta, ir tiktai toks į nieką neatsižiūrįs siauraprotis antiklerikalizmo fanatikas, kaip J. Šliupas, tegali tuo dalyku fariziejiškai piktintis.

Tarp kitų «L. Minties» straipsnių — savo platumu pasižymi prof. M. Dragomanovo «Rojus ir Pažanga». Bet jo paduota kol kas tik pradžia, kurioje

įrodoma, kad ne vien žydai, bet ir kitos tautos turėję savo padavimų apie rojų. Kokios tolesnės bus išvados — sunku įspėti.

Neužmiršta «L. M-je» ir Halley'o kometa, dėliai jos šiųmečio danguj pasirodymo. Žinoma, ir tame rašinyje bandyta bakstelėti Bažnyčią primenant, kad

viduramžių krikščionys matė jose (kometose) Dievo rūstybės ženklą; tūli gi krikščionys sakė kometas pasirodant iš pragaro ir jas siunčiąs velnias...

Tokia tai «L. Minties» publicistika.

Literatūros skyriuje — paduota K. Račkausko gan nebloga legenda apie «Girniką-Pašakarnį» ir pora sueiliuotų to paties autoriaus dainų. Deja, Račkausko poezija, kaipo šalta, partyvi, ne iš širdies, bet iš galvos išspausta, jokio gilesnio įspūdžio nedaro. Kur kas geresnės yra Jovaro eilės «Nors trokšta krūtinė». Bet to paties Jovaro «Naujiems metams» sulipdyta iš vienų šabloniškų šauksmų, k. š.:

Nesnauskime, broliai, juk laikas brangus,
Varykime darbą plačiau ir giliau,
Į sodžių nuėję sukelkim draugus
Ir neškime šviesą į minią toliau...

Literatūros skyriun priklauso ir J. Šliupo straipsnis «Pirmutiniai lietuviški spaudiniai Amerikoje» Turinys įdomus, bet forma sunkoka. Daktaro rašymas nenorom primena gilios vagos varymą per sukietėjusį pūdymą. Geriausiai «Laisvoj Mintyj» dalykai — trys Kl. Jurgelionies recenzijos trijų naujų lietuviškų knygų: Gabrio «Skaitymo knygos», K. Račkausko «Eilėmis ir proza» ir Tananevičiaus «Trumpos lietuviškos gramatikos». Su išreikštomis tose recenzijose nuomonėmis beveik pilnai galima sutikti.

Trumpai tarus, «Laisvoje Mintyje» randame du elementu: vienas objektyvus, moksliškas, kurs tikrai reikia pagirti, kitas subjektyvus, agitatoriškas, antiklerikališkas, su mokslu nieko bendro neturįs—prieš tai visada protestuosime. Ir tą protestą kelsime

ne vien vardan Bažnyčios, bet draug ir vardan paties tikro mokslo, kurs niekados nemėgo kaimynystės ir sėbrystės su nešvarium ir negudrium antiklerikalizmu. Nes lietuviams reikia pozityvaus darbo, o ne tuščių šauksmų: Šalin Romos Bažnyčia ir kt.

5. «Rygos Naujienos», leidžiamos buvusio «Juokdario» redaktoriaus Jakavičiaus, pasižymėjo tuo, kad išleido ne vieną, bet du pirmutiniu numeriu: mat, vienas išėjo prieš Naujus Metus, o kitas pradžioje š. m. sausio mėnesio. Išleistame gruodžio numeryje randame programinį straipsnį, iš kurio sužinome, kad «R. N.» nemanančios stoti skersai kelio seniems lietuvių laikraščiams, nes jos žadą eiti ten,

kur kiti lietuvių laikraščiai dar savo kojos neįkėlė... kur viešpatauja juoda tamsi naktis...

bet kame gi yra ta vieta bei tos «Tamsybės guolis», į kurį kiti laikraščiai nėra savo kojos įkėlę, Jakavičius aiškiai nenurodo. Jis tik sakosi, kad «R. N.» stengsis prikelti 40 tūkstančių Rygos lietuvių «iš gilaus tautiško miego». Taigi atrodo, lyg kad anas baisus «Tamsybės guolis» — būtų Rygoje. Bet ten jau pirma ėjo «Rygos Garsas», kurs taipgi, kaipo vedamas grynai tautiškoje dvasioje, nemažiau už «Rygos Naujienas» kėlė Rygos lietuvius iš gilaus tautiško miego. Taigi «Rygos Naujienų» atsiradimo priežastis, matyt, toli ne ta, kurią redakcija nurodo.

Iš tolimesnių redakcijos išvadžiojimų sužinome, kad «R. N.» nors «pasišventė save Rygos lietuviams rankpelniams, betgi tuo pačiu bus labai arti surištos ir su pačia Lietuva». Vardan to redakcija išdrįsta kreiptis į «Lietuvos visuomenę — inteligentus ir darbo žmones», prašydama sušelpti «R. N.» kas kuo gali.

Labiausiai prašome, kaip miesto, fabrikų, taip ir kaimo darbininkus ir kitus rankpelnius suteikti mums žinias iš savo fabrikų, dirbtuvių ir tarnysčių: apie darbo kainas, pačių darbininkų padėjimą, jų uždarbį ir t.t.

Tais žodžiais remiantis galima spėti, kad «R. N.» nori tapti darbininkų organu. Na, Dieve padėk, kad tik gerai būtų vedamos. Toks organas irgi toli ne pro šalį. Gaila tik, kad kiek toliau iš paties Jakavičiaus straipsnio gan aiškiai matos, kad «R. N.» pagimdė ne rūpestis darbininkų gerove, bet siauri asmeniški nesutikimai tarp mūsų Rygos vadovų. Jakavičius sakosi, kad jis buvęs pasiryžęs jau praėjusiais metais išleisti «R. N.», bet negalėjęs to padaryti, nes «pavydaus likimo šmėkla atsistojus skersai kelią ir skaudžiai jį apvilus». Tąja «šmėkla», kaip pigu suprasti, būta ne kieno kito, tik «Rygos Garso». Mat, jis žadėjęs «duoti aukso kalnus ir daug visokių būtų ir nebūtų gėrybių», bet Rygos lietuviai iš tų gėrybių «nieko nesulaukė». Taigi jie atėję pas Jakavičių ir pasakę: «Tas, kuris taip daug žadėjo, mažai teduoda», ir pareikalavę, kad J., kurs ketina mažiau žadėti, o daugiau duoti, įsteigtų jiems «Rygos Naujienas». Buvęs «Juokdario» redaktorius tą prašymą ir išpildęs. Tokia tai esanti «Rygos Naujienų» pradžia.

Tai neaiškiai pradžiai pilnai atatinka ir tolimesnė gan neaiški laikraščio kryptis. Pasisakius pirmame n-je tarnausianti darbininkams, mažamoksliams, «Tamsybės guolyje» tebeskurstantiems, «R. N.» redakcija deda savo skiltyse tokius ilgus ir gan sunkiai parašytus straipsnius, kaip Žinovo versti iš Bacho «Tautiškai šeimyniški pamatiniai pamokinimai». Jau vien tik antraštės pakanka, kad mažamokslį darbininką nuo skaitymo nuvytų. O tuo tarpu tas straipsnis, nors tęsėsi per 6 numerius, vis dar nepabaigtas. Tiesa, šalia sunkių straipsnių randame «R. N.» ir apysakų, ir polemikų su «Rygos Garsu», ir net juokų priedą — žodžiu sakant, visa ko po truputį. Bet, deja, visa tai yra nepergeros rūšies ir, kaip teisingai «Viltis» pastebėjo, atsiduoda «kromeliu».

6. Augščiau išvardintieji laikraščiai yra visi, mažiau ar daugiau, «pirmeiviški», o kai kurie, kaip jau

matėme, net stačiai antiklerikališki. Bet ir katalikiškoji spauda nepasilieka užpakalyje, ji irgi ima augti ir plėtotis, daugindama savo organų skaičių. Vienu iš tokių organų yra pradėjęs eiti nuo Naujų Metų iš Seinų dvisavaitinis «lietuvių katalikų laikraštis» «Spindulys», skiriamas mažai išlavintai liaudžiai. Redakcijos pranešimu, «Spindulys» lietuviui katalikui «padės... pažinti mūsų Išganytoją Jezų Kristų, aiškins Jojo valią... rūpinsis aiškiai išdėstyti mūsų šv. tikėjimo tiesas... metų šventes, davinės šventųjų gyvenimus, lengvus dorus pasiskaitymus, apysakaites, pasakėles, mokins branginti mūsų kalbą, spausdins gražias dainas ir giesmes, neapleisdamas šiaip jau žinių apie tai, kas girdėti visame pasaulyje, Rusijoj ir Lietuvoje».

Programa iš tikro puiki ir plati, redakcija stengiasi sąžiningai ją išpildyti, todel neabejojame, kad «Spindulys» ras nemažą skaitytojų būrelį ir įneš krikščioniškos šviesos spindulį net ir ten, kur jo ikišiol neregėta.

Tiesą pasakius, «Spindulys» yra perpus sumažintas «Šaltinis», į kurį pilnai savo spauda, popierium, ilustracijomis panėši kaip sūnus į tėvą. Atskyrus ūkio skyrių, kurio «Spindulyje» nėra, kiti visi (k. š. «Žinios iš Lietuvos», «Žinios iš Kauno gub.», «Žinios iš Suvalkų gub.», «Ką veikia Duma», «Iš katalikų gyvenimo») tie patys «Spindulyje», kaip ir «Šaltinyje», tik, žinoma, daug trumpesni, populariškiau suredaguoti.

Taigi «Spindulio» programa visai nedaug tesiskiria nuo «Vienybės» ir «Šaltinio» programos, ir per tai šis naujas laikraštėlis yra visai ne «grynai religijinis», kaip apie jį iš pradžių buvo skelbiama, bet tautiškai-krikščioniškas, kaip ir anuodu du. Grynai religinio laikraščio kol kas mes dar neturime.

7. Katalikiškoji šios gadynės laikraštija turi du uždaviniu: aiškinti tikėjimo tiesas ir gintis nuo priešų puldinėjimo. Priešų irgi esama dviejų rūšių: vie-

ni stengiasi kovoti su tikėjimu rimtu mokslo ginklu; jie uoliai tyrinėja įvairias mokslo šakas, stengdamies iš ten pasisemti įvairių faktų įrodyti, kad katalikų tikėjimas nesutinkąs su tiesa. Žinoma, jie klysta, bet klysta bona fide, ir todel, jei tik varo savo tyrinėjimą tikrai moksliškai, laikydamies moksliškų metodų ir sveikos logikos, prieina paprastai pilną tikėjimo tiesos pažinimą. Pavyzdžiu gali būti Vl. Solovjovas, kursai iš atviro materialisto ir antikrikščionies tapo ilgainiu vienu iš garsiausių šioje gadynėje krikščionystės gynėju. — Antros rūšies tikėjimo priešai, jokio arba mažą mokslo teturėdami, nemyli tiesos, jos neieško, gyvuoja vien tikėjimo neapykanta ir todel kovoja su juo nerimtais juokų bei šmeižimo ginklais. Tie tikros tiesos niekados neprieina, nes siauras jų protelis neįstengia jos apimti, o sugedus valia neleidžia jiems prie klaidos prisipažinti. Tos antrosios rūšies priešų pavyzdžiu gali būti mūsų «kunigas» Dembskis, d-ras Jonas Šliupas ir k.t. Kovoti rimtu būdu su jais negalima, nes jie jokio supratimo neturi nei apie tikrąjį mokslą ir jojo metodus, nei apie rimtą moksliška ginčą ir jo taisykles. Jie, lyg tie Lietuvos ubagėliai, prasimaniusieji idiotišką giesmelę apie

Šv. Jurgį evangelistą,
Kurs pagimdė Jezų Kristų,

nieko kito nemoka, kaip tik vien prikaišioti Bažnyčiai Giordano Bruną ir inkviziciją. Tą seną giesmelę jie po šimtą kartų jau giedojo ir vis dar tebegieda savo prakalbose ir raštuose, su ja, be abejo, guls jie ir graban, nei kiek nesupratę, kad toje jų «sutartinėje» tiek pat tėra tiesos ir logikos, kaip ir anoje apie «Šv. Jurgį evangelistą». Giordano Bruno vis bus jiems tuo amžinai giedamuoju «Jurgiu evangelistu». Taigi kovoje su tokiais nuolatiniais siaurapročiais Bažnyčios šmeižikais vienatinis tinkąs ginklas — tai satira ir jumoristika.

Deja, mūsų katalikiškoji spauda tos elementarios tiesos iksiol nemokėjo suprasti: jumoristikos ginklu

krikščionystės tiesoms ginti ji visai beveik nesinaudojo. Jumoristika buvo palikta vieniems tik pirmeiviams antiklerikalams. «Ežys», «Pipiras», »Dilgelės», «Širšės» ir kiti mūsų jumoristikos organai buvo draug ir antiklerikalizmo «patrankomis». Kunigija, nors daugiausiai juose buvo apjuokiama, sau apginti nieko nedarė. Ji mokėjo vien tylėti arba keikti bedievius juokdarius iš sakyklų. Tuo tarpu, mūsų nuomone, kur kas krikščioniškiau nekaltai iš tų pačių bedievių pasijuokti, negu juos keikti. Keikiant juos, galima nusidėti artimo meilei, tuo tarpu juos kultūriškai pajuokiant nebus jokio tiesai nusidėjimo, nes jie savo įnirtime ant Bažnyčios ir savo kovojimo būdu yra iš tiesų neapsakomai juokingi. Taigi kultūrinis krikščioniškas juokų laikraštis ne tik yra licitus, bet ir tikrai reikalingas. Prancūzai senai tai suprato ir kovoje su vietiniais masonais gan dažnai tą satyros ir jumoristikos ginklą vartoja. Kas nori tuo įsitikinti, teperžiūri kad ir leidžiamuosius jųjų «La Bonne press'ės» laikraščius «La Croix», «Le Mois illustré» ir kt. Pas mus pirmutinis tos rūšies bandymas — tai nuo Naujų Metų pradėjęs eiti iš Kauno «Garnys». Jis žada ne tik visur «skraidyti» ir «juokų ieškoti», bet ir «juokais švelniais ir piešiniais» «doros daboti», «melus vaikyti». Jis polemizuoja su tais «virškrikščionimis», kurie mano, būk «doras katalikas neturįs teisės prasijuokti... būk juokų ginklas esąs nekrikščioniškas».

Tai netiesa, sako „Garnys". Doras katalikas toks pat žmogus, kaip ir nekatalikas ar laisvamanis. Jei laisvamanis daro sau juokus iš kunigijos, iš Bažnyčios, iš jos mokslo ir apeigų, tai kodel katalikas negalėtų pasijuokti iš „liuosos minties" ir jos prietarų, delko negalėtų siauraprotystę pavadinti siauraprotyste, paklydimą--paklydimu, kvailumą—kvailumu, ištvirkimą—ištvirkimu ir t.t.

Todel ir žada naikinti Lietuvoje «visokią dvasinę stipena» ir drąsiai daryti galą visokioms «dvasinėms varlėms ir rupūžėms». Na, duok Dieve, kad garbus «Garnys» tą savo pasižadėjimą sėkmingai at-

liktų. Darbo bus daug, nes «dvasinės stipenos» pas mus, deja, nestinga.

Vaižgantas «Viltyje» (№ 145) pirmam «Garnio» numeriui padarė daug priekaištų. Ypač užsipuolė ant «Garnio» už naujausių filologijos rezultatų pajuokimą, gindamas Jablonskio išrastąją «Mokslo apygardą». Mūsų nuomone, ir tas užsipuolimas ir tas gynimas yra nevykę, taip pat kaip ir visas straipsnis. Rusų terminas «učebnyj okrug» lietuviškai bus greičiau «mokomoji apygarda» ar kaip kitaip, bet ne «mokslo apygarda». O kai del filologijos «nepaliečiamybės» apskritai, tai čia bus ne pro šalį atkartojus, ką «Draugas» (№ 3) tuo dalyku yra parašęs. Štai jo žodžiai:

«Yra dar vienas dalykas, iš kurio Vaižg. piktinasi, o mes nesipiktiname nė kiek, — tai pasijuokimas iš uolių mūsų kalbos valytojų. Iš tiesų, metimas laukan senų, visiems suprantamų, kad ir svetimų, žodžių, o jų vieton dėjimas provincionalizmų, dar gi neturinčių tikros prasmės, yra kartais labai juokingas Ginčai už «gurguolę» ar «guotą», «grupės» prasmėje, yra iš tiesų... įdomūs. Viena, žodžiai negražūs; antra, didumai lietuvių nesuprantami; o jei kas juos supranta, tai taiko prie ypatingų daiktų (pav., «guotas» yra vartojamas kalbant apie grybus). Daug geriau būtų priėmus įgijusią pasaulinės pilietybės teises «grupą», perdirbtą, mūsų kalbos reikalavimais, į „grupę". Inteligentams šitas žodis suprantamas, o kiti greičiau sužinos jo prasmę, nekaip «gurguolės» ir t. t.

Ir toliau, kalbėdamas apie kalbos gražumą, sako:

Kalbos gražumą išdirba ne kalbininkai, bet stilistai. Mickevičius, Krasinskis, Puškinas, Dantė, Šekspyras, Šileris ir t. t. savųjų kalbų išdabinimui atsvėrė šimtus akademikų. Mūsiškių, Būgos ir Jablonskio, kalba daug sunkesnė ir mažiau suprantama, nekaip, padėkime, Kudirkos. Kai kada nė patys kalbininkai nežino, ką daro. Buvo įvedę «velionį»; tasai žodis buvo jau prigijęs mūsų kalboje ir literatūroje — tik štai tapo atrasta, kad «velionis» negerai nukaltas, kad reikia grįžti prie «nabaštniko»... Išvarė iš kūno dūšią, pavadino ją «vėle», kūnui davė «sielą» — o dabar jau atranda, kad „dūšia" geresnė už „sielą" ir „vėlę". „Mylista" buvo apskelbta slavišku žodžiu, bet Būga pagarsino, jį esant lietuvišku kalbos turtu. Pirmiau rašėme „mes", «šįmet». «linksmins», „gyvens", „lyja", „avys"... ir buvo gerai. Kriaušaitis liepė pridėti visokių ženklų iš viršaus ir apačios, vienur išmesti nereikalingas raides, kitur įsprausti į tarpą. Paklausėme. Dabar vėl revolucija: Kriaušaitis negeras, Jaunius negeras, Baranauskas negeras—niekas negeras

Vyskupas Baranauskas turėjo teisę pasakyti, jog yra geriau vartoti svetimą, bet plačiau žinomą žodį, nekaip grynai lietuvišką, bet retai kam tesuprantamą. Jam „znaimus", „pakuta" buvo brangesni už „išaknojimą" ir „gervėratį".

Baigia autorius savo aimanavimus pranašyste, kad

atsiras tarp mūsų literatiškas genijus, kursai nežiūrės į „mędrca szkielko i oko" ir palengvins mūsų rašybą nuo sunkenybių ir painumų, kuriais teikėsi ją apdovanoti visoki mokslo vyrai, kurie rūpinasi žodžių grynumu, bet ne jų gražumu, naudingumu ir suprastinumu. „Garnys" gerai padarė, kad pasijuokė truputį iš tokių geradarių „pilologų".

Mums gi matos, kad čia nė genijaus nereikia; reikia tik drąsos bent kiek kritiškai pažiūrėti į mūsų filologų išvadžiojimus ir priimti principą: dėti apatines ir viršutines raidžių žymeles vien ten, k u r j o s b ū t i n a i r e i k a l i n g o s. Ten, kur be jų galima apsieiti, visai jas išmesti. Juo prastesnė bus rašyba, juo lengviau bus ji išmokti. Mes jokios teisės neturime primesti nereikalingas filologiškas sunkenybes dabartinei jaunuomenei, o dar labiau neturime teisės to jungo užkrauti ateinančioms kartoms. Kiek žinome, mūsų filologai, Būga ir Jablonskis, ne viename dalyke yra jau atmainę savo nuomones. Tat tegu dovanoja ir mums, jei «Draugijoje» kaskart mažiau beatsižiūrėsime į jų nuomones rašybos dalykuose. Ideališkai konsekventiška rašyba buvo vien tiktai Jauniaus. Bet ji del to, kad ideališka, praktikoje stačiai neįvykdoma del perdidelio skaičiaus visokių ženklelių, kurių nebent tik viena peterburginė Mokslų Akademijos spaustuvė tegali turėti. Praktikoje ta yra geresnė rašyba, kuri yra lengvesnė, t. y. laisvesnė nuo visokių pridedamųjų ženklelių. Prie tokios rašybos mes ir stengsimės eiti, pasitikėdami, kad «Garnys» ne tik mus už tai nepapeiks, bet dar gal ne vieną šiandieninės ortografijos pseudodogmatą išgriauti padės. Už tai jam iš anksto sakome ačiū.

8. Mūsų laikraštijoje buvo iksiol įvairių įvairiausių organų: turėjome laikraščių pirmeiviškų, laisvamaniškų, katalikiškų, jumoristiškų ir kitokių. Ne-

trūko net ir specialinių įvairiems luomams skirtųjų. Kunigams eina jau «Vadovas», vargonininkams «Vargonininkas», vaikams «Šaltinėlis», inteligentams «Viltis», «Draugija», «Laisvoji Mintis», darbininkams «Rankpelnys», «Darbininkų Viltis», socialistams «Kova», «Progresas» ir k Vienos tik mūsų moterys buvo iškiol be laikraščio. Bet dabar jau ir toji spraga užtaisyta. Nuo naujų metų moterų reikalams tarnauti apsiėmė kauniškė «Lietuvaitė». Ji sakosi, norinti būti «Lietuvos katalikių moterų laikraščiu» ir būsianti vedama «pažangoje sulig katalikų dvasios». Joje būsią žinių—

apie dorą ir visuomenės gyvenimą, apie moterų veikimą ir jų nutarimus savo būties pagerinimui... apie kasdieninius reikalus, apie namų tvarką, apie švarumą, apie vaikų auklėjimą, kad jie būtų dori, dievobaimingi, geri savo tėvynės sūnūs ir tvirti jos gynėjai...

Nebūsiąs užmirštas ir moterų ūkis: «Lietuvaitė» davinėsianti patarimų —

apie daržovių ir gyvulių auklėjimą, apie užaugusių žemės vaisių sunaudojimą... Trumpai tariant — šio laikraščio skaitytojas ras įvairių žinių ir patarimų moterims reikalingų ir naudingų.

Programa plati ir puiki. Ir, matyt, nėra tai tušti žodžiai, nes jau pirmame numery redakcijos prižadai pradėta pildyti. Straipsnyje «Būkime tobūlos» karštai raginama moteris išmokti «aukotis Dievo garbei ir visuomenės ir tėvynės labui» ir tobūlintis «moksle, darbe ir... savyje». Ona Biržietė, pasiskundus, kad «Lietuvoje moterys beveik jokių teisių neturi, kad yra vien vyro pavaldinės», ragina mūsų moteris veikti, kad galėtų susilyginti su vyrais —

moksle, ūkyje, pramonėje, prekyboje, organizacijose, biūruose įvairiuose užsiėmimuose ir t. t.

Tą paraginimą patvirtina Vokietijos moterų katalikių pavyzdžiu, kurios jau turį apie 2000 diplomuotų, augštesnius mokslus baigusių specialisčių ir gausingą, iš 20000 narių, Vokietijos Moterų Katalikių Sąjungą.

Teisių lygybės klausimas irgi neužmirštas. Kauno Vaideliotė judina jį trumpame, bet gyvai parašytame straipsnelyje. Pripažinus, kad skirtumas tarp vyro ir moters «labai aiškus» — prieina betgi gale išvadą, kad gyvenime «abudu vienodo svarbumo» ir todel

teisinga, kad abudu — vyras ir moteriškė — įgytų ir turėtų teisių lygybę visuose dalykuose.

Dar rimčiau apie tą patį klausimą parašytas Juzės Šlumštytės straipsnis «Iš moterų klausimo». Gerb. autorė, iščitavus civilio Napoleono kodekso § 217 apie tai, kad

žmona, nors turėtų bendrą turtą su vyru ar ir nuosavą, negali jo dovanoti, nei parduoti, nei naują įgyti be vyro pritarimo. Tuo tarpu vyras turi pilną valią ant savo žmonos turto be jos žinios ir pritarimo,

o taipogi § 4 prekybinio kodekso, kur pasakyta, kad

moteris neprivalo užsiimti prekyba be vyro žinios,

nurodo baisią neteisybę, kurios neretai moterys gauna patirti iš nedorų vyrų pusės. Taigi ragina reikalauti per mūsų atstovus Dumoje, «kad vyrams ir moterims būtų tie patys įstatai», paaiškindama, kad tai visai nesipriešiną «Bažnyčios mokslui».

Paulina Linkuvė judina kitą labai svarbų klausimą—apie praktiškąjį moterų dalyvavimą ūkyje ir pramonėje. Ji nurodo, kiek tai galėtų turėti moterys pelno, jei užsiimtų sumaningai virimu, kepimu, skalbimu, jei kaip reikiant vestų naminių paukščių ir naminių mažesniųjų gyvulių auginimo ūkį, o ypač jei su tikru atsidėjimu ir mokslu užsiimtų

siuvėjyste, kepurninkyste, mezgėjyste, karbatninkyste, kurpininkyste, sloidyste, kningtaisyste, daržininkyste, sodininkyste, bitininkyste, pienininkyste, audėjyste, vaisvynyste, zeceryste, pirklyste, didžiu ūkiu ir kit.

Pritardama pilnai tam sumanymui, M. Žitkevičiūtė teisingai nurodo, kad net ir geriausių norų

čia neužtenka, be pažangos ir specialaus mokslo visi augščiau išvardintieji užsiėmimai nebūsią pelningi. Norint iš jų turėti didesnę naudą, reikią mokytis ir taisyti savo ūkis. Taigi ir pataria moterims važiuoti į mokyklas, lankyti parodas, skaityti laikraščius.

Netrūksta laikraštyje ir literatūros skyriaus. Jame labiausia pažymėtinas Povilaitytės straipsnis apie Žalgirio jubiliejų («Amžinai minėtina lietuvių karė ties Žalgiriu»).

Jei prie to dar pridursime smulkias žinutes ir korespondencijas iš Lietuvos, Rusijos ir užsienių apie moterų veikimą, tai ir bus paminėtas trumpai visas «Lietuvaitės» turinys.

Kaip mato skaitytojai, naujas laikraštis žada būti labai turtingas ir įdomus. Todel vertas kuo karščiausio moterų palaikymo.

Jei kas galima prikišti «Lietuvaitei», tai nenusistovėjusią rašybą ir ne visai nusisekusią virtuvės terminologiją. Pav., rusiški «lenivyje šči, žarkoje po gusarski» lietuviškai pavadinta «tinginių bulionas, gusarų keptiena». Abejojame, ar mūsų filologai tai aprobuos. Be to, «Lietuvaitė», matyt, vengia nelietuviškos raidės f, nes rašo vapliai, bipštikas, vietoj vafliai, bifštikas. Na, «vapliai» dar pakenčiami, bet jau «bipštikas» stačiai juokingas, ir lengvai gali tapti dar juokingesniu, jei zeceris per apsirikimą raidę p pastatytų aukštielninką, kas lengvai gali atsitikti, nes spaudos klaidų «Lietuvaitėje» gana daug. Skaitytojas, be abejo, dovanos tai, nes kiekviena pradžia sunki, bet tolesniuose numeriuose geistina, kad tų klaidų nebūtų. Kai del mūsų, tai, žinoma, nežiūrint į nurodytąsias netobūlybes, sveikiname pirmutinį lietuvių moterų laikraštį kuo karščiausiai ir velijame jam kuo didžiausio pasisekimo.

9. Šalia tikrų lietuvių, kaip žinom, yra nemaža mūsų brolių, kurie jau ištautėjo, virtę lenkais, baltgudžiais, vokiečiais ir kitokiais kitataučiais. Jie, atsiskyrę nuo savo tautos, nebenori jon grįžti, nes jau nebesupranta savo prabočių kalbos. Del to jie jau ir į

pačius lietuvius žiūri kaipo į kitataučius. Lietuviškas spausdintas žodis jų nepasiekia, kultūrinis mūsų gyvenimas jų savo sūkurin neįtraukia. Diena po dienos jie tampa mums vis svetimesni ir svetimesni. O tuo tarpu jie visgi yra mūsų broliai; tas pats kraujas sriuvena jų gyslose, tas pats lietuvių būdas juose visada tebepasilieka. Kas gi su jais daryti? Ar mostelėti ranka ir jau visados jų išsižadėti.

Daugumas taip ir mano ir paprastai stengias lietuvystės siena nuo jų atsidalinti. Bet netrūksta žmonių, prisilaikančių kitos pažiūros. Jie seka seną Mahometą, tarusį sykį: «jei kalnas, man paliepus, neatėjo prie manęs, tai aš galiu nueiti prie kalno». Todel nesitikėdami, kad ištautėję lietuviai patys prie mūsų sugrįžtų, jie eina drąsiai prie tų ištautėlių ir bando prakalbėti į juos nors ir svetima kalba, bet apie lietuvystės dalykus. Tuo būdu atsirado pirm poros metų Vilniuj lenkiškai leidžiamoji «Litwa», paskirta sulenkėjusiems lietuviams. Tuo pačiu tikslu pradėjo eiti dabar ir «Allgemeine litauische Rundschau» iš Tilžės, kaipo lietuvystės centro Prūsuose. Naujas tas laikraštis skiriamas pirmučiausiai suvokietėjusiems Prūsų lietuviams. Jis stengsis parodyti, kad Prūsų lietuviai yra ne vieni patys pasaulyje, kad yra lietuvių ir tikroje Lietuvoje tebegyvenančių, ir tolimon Amerikon iškeliavusių, — ir kad tie lietuviai ne tik nebaigia nykti, bet priešingai, auga, plėtojas, organizuojas, kuria savo literatūrą, laikraštiją, meną, kultūrą ir kad todel būti lietuviu visai ne gėda.

Turėdama tą tikslą omeny, «All. lit. R.» savo programiniame straipsnyje («Was will die All. lit. Rund.») sakosi, kad ji

nori būti keliarodžiu visuose klausimuose, kurie paliečia lietuvių dvasios gyvenimą valstybėje, bažnyčioje, šeimynoje ir mokykloje, nori būtų šviesos versme ir tuo būdu rūpintis savo tautos kėlimu, praskleisti jai pasakojimų ir istorijos, kovų ir rimties, praeities ir dabarties uždangą. Ji nori vokiškai kalbančiam lietuviui, taip pat ir lietuvių prieteliui iš vokiečių visuomenės, duoti tikrą supratimą, kaip lietuviai protauja, jaučia ir gyvena šeimynos tarpe, kaip jie myli savo

tėvynę, ir taip tatai vieną paakinti, kad verta yra didžiuotis tėvų palikimu, antram gi įkvėpti pagarbos jausmų lietuviams.

Tiems pagarbos jausmams dar labiau padidinti redakcija primena, kad Prūsų lietuviai draug su vokiečiais kovoję už Vokietijos susiliejimą į vieną valstybę, ir baigia straipsnį poetišku palaiminimu santarvėje gyvenančiai tautai ir šaliai.

«Lietuvos Žinios» (9) teisingai mato čia neaiškumą, nes nežinia, kam tas palaiminimas teikiamas: ar lietuviams tarp savęs santarvėje gyvenantiems, ar tiems lietuviams, kurie su vokiečiais santarvėje gyvena, o draug nurodo, kad tai yra kažkoks politikos varymas, nors «All. lit. R.» ir prižadėjus politikos vengti.

Antras straipsnis—«Sei hoch gepriesen du mein geliebtes Vaterland»—pilnas Lietuvai pagyrimų, šaukia vienybėn visus lietuvius, išsisklaisčiusius po platųjį pasaulį, ir iškelia net ir tą lietuvių ypatybę, kad jie esą visuomet ištikimi jų valdančių valstybių piliečiai. Čia irgi jaučiama truputį jei ne politikos, tai bent diplomatijos.

Trečias straipsnis — «Heutiger Stand des litauischen Volkstums in Preussen» yra labai įdomus. Jame randame liūdnų žinių apie lietuvystės nykimą Prūsų jūroje. Dar du šimtu metų atgal lietuvių etnografiškoji riba siekusi Karaliaučiaus, dabar gi mūsų tėvų kalbos aidas beužsilikęs vien tik miestų, upių ir ežerų varduose. Net ir Gumbinėje, kur 70 metų atgal buvo lietuviški pamokslai, nieks lietuviškai nebesuprantąs. Lietuvių užsilikę tik pačioje Prūsų šiaurinėje kertelėje, apie Šilokarčiamą, Klaipėdą ir, apskritai, paliai Lietuvos sieną. Vokiečiai to krašto suvokietėjimo priežastį matą mare, aplankiusiame Prūsų Lietuvą 1709 —1711 metais, bet to straipsnio autorius yra kitos nuomonės. Lietuvius išnaikinęs ne maras, bet valdiška vokietinimo politika, varoma kaip seniau, taip ir šiandien. Nuo 1870 metų lietuvių kalba visur iš mokyklų yra išvyta; vidurinėse mokyklose, ypač istorijos dėstyme, visa, kas vokiška,

keliama į padanges, o kas lietuviška — begėdiškai niekinama. Tikyba neva leista liaudies mokyklose dėstyti lietuvių kalba, bet mokytojai to visai nepildo. Lietuvių stipendijos prie kai kurių universitetų del buvimo yra, bet jas dažniausia sučiumpa vokiečiai. Be mokyklos lietuvius vokietinti padeda ir bažnyčia (protestantiškoji). Lietuviai siuntę valdžiai «peticionus», išdėstydami savo skriaudas, bet nieko nelaimėję. Dabar susispietę į politiškąją partiją, kuri žadanti kovoti už sau priderančias teises, žinoma, legalėse ribose. Todel neteisingai darą tie, kurie tą krikščioniškąją lietuvių partiją peikią. Nors jie ir lietuviai — tačiau visi tos partijos nariai esą ištikimi monarchistai, gerbiantieji savo karalių ir savo numylėtą Prūsų tėvynę.

Žinoma, toks atviras valdžiai smilkymas mums labai keistai atrodo; «Lietuvos Žinios» pavadino net tokią politiką stačiai «sėdėjimu dviejose kedėse». Mes, gerai žinodami, kaip giliai yra įsišaknijęs tarp Prūsijos lietuvių «Keizerio» kultas, kaltinti perdaug «All. lit. R.» redakcijos nedrįstame, nes ji, veikdama dabartinėse sąlygose ir skirdama savo laikraštį suvokietėjusiems Prūsų lietuviams, negali neatsižiūrėti į tą mums gan keistą cezarizmo kultą.

Baigia savo straipsnį autorius įsitikinimu, kad visgi ir Prūsų lietuviai nepranyksią. Atgijus lietuviams Didžioje Lietuvoje, jų vokietėjimas imsiąs eiti mažyn ir Prūsuose. Skaičius tautiškai susiprantančių lietuvių Prūsuose jau ir dabar imąs kilti.

Po to eina Žvalgūno «Balsas iš didžiosios Lietuvos», kuriame trumpai paminėta, ką Rusijos lietuviai nuo 1904 m. yra nuveikę ir dar trumpiau—apie mūsų senovės laikus.

Galop eina augščiau jau minėtasai Ąžuolaičio straipsnis apie lietuvių laikraštiją.

Toks tai yra turinys pirmojo «All. lit. R.» numerio.

Tiesą pasakius, mes bent kiek apsivylėme: laukėme, kad «All. lit. R.» bus aiškiu kovos už lietu-

vių teises organu, tuo tarpu, bent šiame pirmame n-je, randame daugiau politikos ir diplomatijos, negu realio mūsų rei alų gynimo. Žinoma, iš pirmutinio n-rio negalima dar spręsti, kokiu ilgainiui virs šis naujas laikraštis. Bet jeigu jis pasiliktų ir toks, kokiu pasirodė, visgi jis mūsų visuomenei bus dideliai naudingas. Todel jo atsiradimą nuoširdžiai sveikiname ir kuo didžiausio pasisekimo jam velijame.

10. Pabaigę šį straipsnį, gavome žinią, kad Amerikoj pradėjęs eiti dar vienas naujas, Šimkaus leidžiamas, laikraštėlis «Amerikos Žinios». Susidedąs jis iš nedidelio formato 8 pusl. Formatui atatinkąs turinys: trumpos žinutės, Žemaitės apysakėlė «Nelaimingi vaikai», juokeliai, pora eilučių. Be to, esąs įvestas skyrius «Pasikalbėjimai Jurgio su Simu». Anot «Vienybės Lietuv.», esąs tai sekimas «Saulės» Baltruviene, «Keleivio» Maike ir Barono «Žinių» Raulu su Motiejum. Apie laikraščio kryptį sunku kas pasakyti nemačius pirmutinių numerių.

Be to, esame girdėję, kad netrukus pradėsiąs eiti rusų kalba «Litovskoje Obozrienije» su plačia programa. Tas laikraštis ketinąs atlikti tokią pat funkciją tarp lietuvių ir rusų, kokią atlieka «Litwa» tarp lietuvių ir lenkų ir «Allgem. litauishe R.» tarp lietuvių ir vokiečių. Iki šiol iš tikro rusų visuomenė apie lietuvių kultūrinį gyvenimą žinojo tik tiek, kiek išskaitydavo retose rusų laikraščių korespondencijose iš Lietuvos. Bet ko buvo vertos tos žinios, pigu suprasti žinant, kad tas korespondencijas rašinėjo žmonės nemoką lietuvių kalbos, dažnai ir patys lietuviams nepalankūs, ir del to linkę visos tiesos nepasakyti arba net ir stačiai ją savo pašaliniams tikslams iškreipti. Taigi pasirodymas tokio laikraščio, kaip «Litov. Obozrienij e», kur rašys daugiausia patys lietuviai, be abejo, yra labai pageidaujamas[1]) ir, tariamės, lietuvių inteligentų bus maloniai priimtas.

[1]) Lenkai kad ir neapkenčia rusų kalbos, tačiau savo reikalams ginti irgi nesenai yra nutarę leisti Peterburge kas savaitė „ Polskij Viestnik".

Iš to visa, kas augščiau išdėta, matome, kad jau ko ko, bet laikraščių mums visai nestinga. Jų yra ir daug, ir įvairių krypčių, ir net įvairiomis kalbomis. Ąžuolaitis tame ūmame mūsų laikraščių besidauginime mato nesugriaunamąjį įrodymą mūsų tautos gyvybės. Ta tauta, kuri tiek turi rašančių ir skaitančių, be abejo, yra tolima nuo tautiškos mirties. Į tą argumentum ad hominem mūsų priešai vargiai ką begalės atsakyti. 40 laikraščių — ginančių šiaip ar taip lietuvių reikalus — tai visgi faktas, kurs sunku ignoruoti. Tat jo konstatavimu ir galėtumėm baigti šį pranešimą.

Bet yra dar vienas dalykas, kurio negalime čia prie progos nepaminėti. Yra tai naujų laikraščių kryptis. Kaip jau augščiau matėme, ji toli nevienokia: vieni jų yra tikrai katalikiški, kiti laisvamaniški, treti bepartyvūs, ketvirti atvirai antiklerikališki. Prie pirmųjų priklauso «Spindulys», «Lietuvaitė», «Garnys», prie antrųjų «Progresas», «Rygos Naujienos», «Aušrinė», prie trečiųjų «All. lit. R.», prie ketvirtųjų «Laisvoji Mintis» ir «Visuomenė». Šis faktas parodo, kad srovė laisvamaniškoji ir antiklerikališkoji pastaruoju laiku mūsų laikraštijoje eina stipryn, ir kad pertai netiesa, būk katalikiškoji spauda mūsų visuomenėje užimanti pirmą vietą. Konstatuojame tą faktą ne tam, kad tvirtai tikėtumėm galutiną laisvamanystės pas mus įsivyravimą, bet tam, kad paragintumėm mūsų katalikiškos spaudos atstovus energiškiau dirbti ir mūsų kunigiją uoliau katalikišką spaudą žmonėse platinti. Tam reikalui mums reikia imti pavyzdys iš mūsų priešų. Jie nesigaili triūso ir skatiko, nuolat rašo, spausdina ir visokiais būdais skleidžia savo nepalankius katalikystei raštus, — na ir, žinoma, jei ne pilnai, tai bent dalinai savo tikslą pasiekia. Tuo tarpu pas mus daugelyje vietų kol kas maža tame dalyke kas tedaroma, o kai kur ir visai jokio veikimo nesimato. Metas būtų susiprasti, kad nesusilauktumėm to, ko yr susilaukus Prancūzijos kunigija, deja, pervėlai tesupratusi spaudos galybę. Tiesa, ji dabar

taiso savo klaidas, uoliai platina savąją «La Bonne Presse», bet būtų buvę visai kas kita, jei ji būtų pradėjus platinti tąją «La Bonne Presse» prieš 50—60 metų. Taigi svetimos klaidos tepamoko ir mus protingiau gyventi ir veikti.

VAIVORYKŠTĖ. Literatūros ir dailės laikraštis. Pirmoji knyga 1913 metų. Vilnius, 1913, 208 psl. in-8.

Šis naujas, senai laukiamas mūsų laikraštis, sakos susivėlinęs «visais metais». Mat, ėmėjų tesurinkęs vos 17 ir galėjęs net visai žlugti, betgi nežlugęs ir nežlugsiąs. (Duok Dieve! A. J.) Eisiąs kas trys mėnesiai.

«Vaivorykštė» dėsianti apysakas, noveles, dramos veikalus, poezijas, visokius literatūros formoje išreikštus atsiminimus iš mūsų kutūros darbo istorijos, kelionių įspūdžius, biografijas, literatūros ir dailės kroniką, ypatingą gi domę kreipsianti į literatūros kritiką. Kitaip sakant, šis naujas laikraštis žada būti labai įvairus ir daugiaspalvis, kaip «Vaivorykštei» iš tiesų ir pritiktų.

Deja, pirmutinis jos numeris toli neduoda to, ką redakcija žada. Jokio spalvų įvairumo jame nerandame. Viršelis visai baltas, be jokių pagražinimų, lyg tyčiote tyčiojas ir iš paties laikraščio vardo ir iš daug ko laukusio skaitytojo.

Tą pirmutinį blogą įspūdį nuo viršelio bent kiek mažina «Vaivorykštės» turinys, kuriame randame ir gerų dalykų. Pirmoj vietoj reikia čia paminėti Maironies naują poemą «Mūsų vargai». Kol kas įdėta tik pirmoji jos dalis. Joje nurodyta du didžiausiu mūsų visuomenės vargu. Pirmas — tai mūsų augštesnius mokslus išėjusio jaunimo palinkimas vesti kitatautes ir užmiršti tėvynę. Tos rūšies jaunuomenę autorius šitaip charakterizuoja:

Ir daug tėvynei ir tėvams
Žadės; žiūrėk, paskui dievams
Kitiems jau sąžinę aikvoja.

Išćiulpus syvus iš namų
Paskui tarp vilnių svetimų
Užmirš paskolintąją dalį;
Susukus gūžtą kur Guduos,'
Tėvų iš vargo nevaduos,
Nebesugrįš į savo šalį.
Jaunų dienų išjuoks sapnus,
Kaip bočių prietarus senus,
Negerbs nei prisiegos jausmingos.

Antras vargas — tai palinkimas mūsų bajorų prie lenkystės ir stengimasis per riaušes įvesti lenkų kalbą į mūsų bažnyčias. Tiesa, tas palinkimas dažniausiai yra dirbtinis, pagamintas tam tikrų lenkų agitatorių. Toks agitatorius išvestas ir šioj poemoj. Jis raštais ragina vietinius bajorus nesnausti, baido pavojum nuo lietuvių.

Štai litvomanai mus visus
Nuo Polščios prižada atskirti,
Ar niekas jų nepažabos?!
Bažnyčioj lenkiškos kalbos
Neduokim pamatams iširti.

Agitacija pasilieka ne be pasekmių. Bajorai rengias bažnyčioj padaryti riaušes:

Čia viskas priguli nuo to,
Kad mums pirmiems užbaubt ryto
Ražančių, rasit, ir Gadzinkas,
Paskui pozicijos šventos
Nebeužleisim niekados:
Raliuos ten mūsų šalininkas!

Kuo viskas pasibaigs, sunku įspėti. Bet pradžia labai daili. Eilės skambios, gražios, kaip paprastai Maironies. Gaila tik, kad palikta kalboj keletas polonizmų, pav., «ant savaičių kelių», viet. «kelioms savaitėms», «išeis jam ant sveikatos» viet. «išeis jo sveikatai» ar kaip kitaip. Tačiau nežiūrint tu netobūlumų ir kai kurių silpnesnių eilių, šią naują mūsų dainiaus poemą kiekvienas literatūros mylėtojas, be abejo, perskaitys su tikru pasigėrėjimu.

Antras gan ilgas, taipgi nebaigtas ir lygiai be nuobodžio galimas skaityti dalykas — tai Igno Šei-

niaus apysaka «Bangos siaučia». Autorius piešia čia du šios gadynės mūsų inteligentu. Vienas — daktaras, «dirbęs sodžiuj kaip jautis», ne tik gydęs, bet ir švietęs, yra neperlaimingas šeimyniškame gyvenime, bet užtat pilnas energijos; jis nepasitiki miestų kultūra ir todel sumanė «išauklėti Lietuvai kultūrą sodžiuje». Jis ketina platinti savo idėjas per tam tikrą laikraštį.

Kitas — nuo lietuvių judėjimo bent kiek nutolęs, užima gan augštą valdišką vietą ir svajoja apie susisukimą šeimyniško lizdo.

Autorius kad ir neparodė abiejų tų inteligentų tikro veikimo, bet jų pašnekesiai yra gana įdomūs, taip kad ši Šeiniaus apysaka, rodos, bus visai nebloga, kaipo piešianti gyvus žmones, ne manekenus. Gaila tik, kad autorius vietomis vartoja mažai kam tesuprantamus provincializmus, pav., g e r, g e k, vietoj a r, a k bei j u k.

Po Maironies poemos ir Šeiniaus apysakos skaityti Vinco Krėvės «Pratjekabuddhą, Šventųjų Gango vilnių pasaką» be galo sunku. Mat, visur čia pilna «viršliteratiškos» pretensijos, be galo ištęsta ir neapsakomai nuobodu. Ieškoti čia ko nors lietuviška būtų tuščias darbas: čia viskas egzotiška, nepaprasta, svetima — pradedant nuo veikiančiųjų asmenų vardų ir reiškiamų dialoguose idėjų ir baigiant paties autoriaus kalba ir veikalo forma. Ar Indijoj taip pasakojama pasakos, kaip Krėvė, nežinom, bet kad Lietuvoj taip jų nieks neseka, tai faktas. Tikras lietuvis neplepikas visa, kas Krėvės užima 57 pusl., būtų labai dailiai sutalpinęs į kokius 5—7. Nes, tiesą pasakius, autoriaus «Pratjekabuddhoj» nauja — vien vardas, pats gi turinys paimtas iš labai senos ir visiems žinomos pasakos apie buddizmo įsteigėjo gyvenimą. Autoriui, matyt, labiausiai patiko šios Indijoj gimusios pažiūros:

Vienas yra vanduo visur. Kaip jis puola lašais iš debesų ant žemės, ar nevadini tu jo lietum? Kaip jis teka iš augštų kalnų kluonėsna, ar nevadini tu jo upėmis? Kaip jis gyslomis verčiasi iš gilumos

žemės, ar nevadini tu jo šaltiniais? Bet tai ne šaltinis, ne upė, ne lietus, tik vis tasai pats vanduo...

Klausykite žodžių mano. V i e n a s yra visame pasauly. V i e n a s d a u g y b ė j e. Kaip iš savęs pasaulius tveria — vadiname jį P r a d ž i a p a č i u. Kada šildžia ir augina visa, kas yra, tai tada mes gerbiame ir šaukiame jo, vadindami A g n i. O kada jis ankstų rytą kelia dieną, tai jau jisai yra V a r u n a, o kaipo uždegam jį rankomis savo, gerbiame jį vardu M i t r a. O kaipo pagalbą šaukiame — I n d r a vardas jo. O vis tai tasai pats didis V i e n a s d a u g y b ė j e, tas, kuris lūpomis mano siunčia vielyvas žodžių ausysna jūsų ir žeidžia širdis jūsų, kuris gyvena manyje, kuris yra A š, vienų vienas gyvenime A t m a n a s, didis P r a d ž i a p a t i s...

...Nėra didesnės galybės kaip toji, kuri yra gyvenime...

..Kas gyvena, tasai negimė, tasai ir nemirs. Tas, kursai gyvena ir vadina save A š—amžinasai Atmanas yra tasai. Ir tas, kur suprato save, pažino, jog jisai Atmanas, tasai sužinojo visas pasaulio paslaptis, tasai — didis Pradžiapatis — ir nebijo jau jisai nei to, kad mirs, nei kad gims. Tasai... tikras brahmanas, viešpats Atmanas, kuris naikina vienus pasaulius, o tveria kitus savyje ir per save, nes jis tikras Pradžiapatis, o nebūtų juo, kad negimtų ir nemirtų pasauliai...

Kaip lietus garu keliasi nuo žemės, kad vėl debesiais lietumi vaikščiotų erdvėse dangaus, taip Pradžiapatis sensta ir miršta Atmane, kad jaunas gimtų. O nemiršta ir negema Atmanas, tik Pradžiapačiu virsta. Kuris turi ausis — teklauso, kas turi supratimą— tesupranta... Ir kiekvienas teeina keliais savo (120—121).

O kiek toliau randame dar šitokius išminčiaus Savalkijos žodžius:

Radža, kaip tu užsimerki, nematai dienos. Kad galėtai amžinai užsimerkti, amžinai pražūtų tau ir saulė ir dangus, nes kiekvienas žmogus nešioja savyje: ir saulę ir žvaigždes, ir dieną ir naktį. Ne tu pasauly gyveni, bet jisai tavyje...

Aš esmiu Atmanas, kuris tveria dangų ir žemę... kuris stoviu augščiau už gera ir bloga. . Aš esu tas, kur stovi augščiau už gimimą ir mirtį; nėra tam nei bausmės, nei geradarybės, kuris yra sutvertojas viso, kas yra. Aš esmiu A š ir nėra kitų, kurie gyventų manyje.

Autoriui, matyt, baisiai patiko ta panteistiškai-teosofiškoji Indijos filosofija. Ji, matyt, tiesiog žavėte sužavėjo Krėvę, nes jis nesidrovėjo pavaišinti ją ja ir mūsų visuomenę, suparodijuodamas prieg tam net šventus evangelijos žodžius. Žinoma, Krėvė gali sau rašyti kaip tinkamas. Abejotina tiktai, ar mūsų vi-

suomenė padėkos jam už tą jo gan sunkią ir nuobodžią indiškojo panteizmo propagandą. Labai nemalonu mums tai rašyti. Bet kito tinkamesnio vardo «Pratjekabuddhai» charakterizuoti mes nerandame. Nes pavadinti jį dailės dalyku—labai sunku.

O dar sunkiau tai padaryti su to paties autoriaus «Žiemos nakčių sapnais». Geriausia juose tai tas, kad jų nedaug, tik du. Pirmutinis prasideda šiais žodžiais:

Sapnavau, jog šviesią mėnesieną guliu-miegu jūros pakrantėj ir akia be žado žiūriu beribėn tolumon...

O baigias šitaip:

O mano siela vis sapnuoja audrą, kur praėjo, sapnuoja ir ilgis..

Tikrai nuostabus iš Krėvės sapnuotojas. Pernykščiame «Švitury» prisapnavo jisai «sapnų litaniją [1])», dabar vėl vaišina mus savo «Žiemos nakčių sapnais». Kada bus tiems «sapnams» galas, nemokam pasakyti. Viena tik težinom, kad visa ta «sapnų» literatūra gali rasti pasisekimą nebent pas trečiaklases gimnazistes, mėgstančias savo sapnus draugėms pasakoti. Šiaip jau gi rimtesniems skaitytojams tie Krėvės «sapnai» gali turėti reikšmės nebent kaipo puiki medžiaga psichopatologiškoms studijoms, lygiai kaip ir to paties autoriaus «Egojistas».

Neapsakomai gaila, kad tuo klaidingu keliu užsimanė eiti ir Liūdas Gira. Jo «Disonansai» (atskyrus tik dailesnę kalbą) labai panėši į tik ką minėtuosius Krėvės sapnus. Ir ten ir čia ta pati pašiurpusi, nenatūrali deklamacija, kur minčių menkumas bandoma pridengti pretensionalia dekadentiškai modernistiška forma[2]). Autoriams, tur būt, atrodo, kad

---

[1]) Žiūr. 575 psl.

[2]) Ilgą laiką mes laužėme sau galvą, niekaip negalėdami įspėti: del ko ta forma taip patiko kai kuriems mūsų jaunikliams rašytojams. Buvo tai mums pilniausia paslaptis. Bet dabar jau, rodos, ją atspėjome. Mat, tos keistos formos nežinojo ir nevartojo nei Homeras,

tai esanti «poezija prozoje», bet rusai, mums matos, turi daug tinkamesnių tokiems rašiniams vardų: jie vadina juos vaizdžiai—jerunda na postnom maslė arba čepucha v smiatku. Ir, rodos, čia nedaug teklysta.

Tos pat rūšies ir G. Kuzavo «Kraujas», tik ten bent yra šioks toks turinys, kurį šiaip taip galima suprasti ir savais žodžiais atpasakoti. Mūsų išmanymu, visus tuos rašinius kunigai drąsiai galėtų uždavinėti savo penitentams skaityti «pakūtos» vietoje. O dar didesniems nusidėjėliams — tai reiktų liepti atmintinai išmokti kokį Krėvės sapną ar Giros «disonansą». Tai bent privargtų nabagai ir jau kitą kartą, be abejo, taip lengvai nebebristų į «griekus».

Po visų tų nelemtų «sapnų» ir «disonansų» — tikrai pasilsi žmogus beskaitydamas «Literato užrašus». Jų autorius, Akstinų Vincas, pasirodo mūsų raštijoj bene pirmutinį kartą. Bet tas pirmas jo veikalėlis, kad ir šaržuotas bent kiek, visgi malonu skaityti. Ar buvo kada toks lietuvis literatas, kurs, gyvenimo aplinkybių verčiamas, būtų pasiėmęs rašyti «Saliamono galvą», mes nežinom, bet skaitydami tuos «Literato užrašus» visą laiką jautėme, kad tai ne «sapnas» ir ne «pasaka»... Dieve padėk jaunam rašytojui ir toliau imti savo raštams temas iš mūsų gyvenimo, o ne iš savo «subjektyvių pergyvenimų», (kaip tai daro mūsų «poetai prozoje») ir toliau rašyti žmoniškai, o ne dekadentiškai.

Tiek apie platesnius «Vaivorykštės» raštus. Lieka dar tarti keletas žodelių ir apie smulkiuosius, ypač—

---

nei Virgilijus, nei Dantė, nei Šekspyras, nei Goethe, nei Šileris, nei Puškinas, nei Gogolis, nei kiti žymiausieji visų amžių literatūros genijai. Todel šios gadynės rašytojai ir mano, tikrai prašoksią visus tuos poezijos didvyrius, jei rašysią ne taip kaip jie, bet naujoviškai, stilium „modern". Pagunda tikrai didelė—būti ne tik kaip genijus, bet ir didesniu už genijų. Kad tai pagundai lengvai pasiduoda vienas kitas aušrinietis ar ateitininkutis, tai nenuostabu. Bet kad duoda jai save pavergti tokie, rodos, jau gana subrendę vyrai, kaip L. Gira ir V. Krėvė, tai mums tiesiog nesuprantama.

apie eiles. Jų čia irgi netrūksta. Beveik visi žymiausieji mūsų dainiai yr atsiliepę į «Vaivorykštės» pakvietimą ir atsiuntę jai po pluokštą savo eilių. Mažiausiai davė Dagilėlis — vos tik vieną, bet tikrai dailią baladą «Nupuolęs dainius». Tuo dainiu yra velnias. Vaikino naktigonio prašomas, jis užgieda «Giesmę Augščiausiam». Vaikinas sužavėtas klausos, užsimiršta ir įleidžia žirgelį į avižas. Kaimynai tai pamato, ir viskas baigiasi vaidais, ko velnias ir norėjo.

M. Gustaitis davė keletą gražių eilių, bet šį kartą kažkodel jos nepalieka gilesnio įspūdžio.

M. Vaitkus savo «Liūdnojo rudens garsuose» ieško, matyt, naujų eiliavimo formų, bet kaipo tikras talentas turinio formai nepaš venčia.

Su džiaugsmu sveikinam Paparonį, kaipo poetą. Jo talentas vis didyn eina, eilių forma tobūlėja. Mums labiausiai patiko «Finis coronat opus». Bravo!

Iš naujų poetų daugiausia eilių yr davęs Faustas Kirša. Tai jaunas talentas — abejoti negalima. Tik gaila, kad visos jo eilės kažkokios ne visai aiškios, lyg ūku aptrauktos. Matyt, jaunas dainius tur daug vargo su forma ir nėra dar jos pilnai apgalėjęs. Dieve padėk jam toliau lavintis ir pasiekti mūsų Parnaso viršūnę.

Bet didžiausias «Vaivorykštės» perlas — tai L. Giros vertimas suomių «Kalevalos». Tuo dalyku tiesiog negalima atsigėrėti. Perskaitęs jį žmogus vien gailestauji, kodel vertėjas tik pradžią tos poemos sulietuvino, kodel nepasirūpino ją visą išversti...

Pagalios yra ir kritikos skyrius. Bet jame terandame tik Dr. M. Gustaičio studiją «Puškinas ir Krimo Sonetai» ir L. Giros «Literatūros pašnekas».

Tai beveik ir visas 1-jo «Vaivorykštės» n-rio turinys,

Kaip mato skaitytojai, toli ne viskas jame gera ir tobūla. Peržiūrėję kritiškai jį visą, mes esam tolimi nuo entuziazmo ir nedrįstam pasakyti: «Vaivo-

rykštė» — tai didelė įnaša mūsų raštijon. Įnešti kol kas ji nieko didelio neįnešė. Bet ilgainiui ji gali įnešti, jei tik pati tikrai nežlugs ir iš tiesų ras visuomenės užuojautos. To jai ir gerb. redakcijai nuoširdžiai velijame.

1. BAŽNYTINĖ APŽVALGA. 2. VAIRAS. 3. VIENSĖDIS. 4. ATEITIS. 5. IŠEIVIŲ DRAUGAS.

D-ras Basanavičius, pirmasis senosios «Aušros» redaktorius, gali nūn džiaugtis: juo mes einam tolyn nuo «Aušros» gadynės, juo labiau mūsų spauda plėtojas, juo sparčiau auga mūsų laikraščių skaičius. Praėjusiais 1913 metais jis ypatingai pašoko. «Viltis» ir «Lietuvos Žinios» nutarė virsti dienraščiais ir galop virto. Kiti, kaip šit «Pavasaris» ir «Aušra», pradėjo dažniau eiti. Be to, atsirado keli nauji spaudos organai, apie kuriuos ir norime čia patiekti keletą kritiškų pastabų.

1. Pirmoji vieta tarp tų naujų laikraščių — laiko atžvilgiu — pridera «Bažnytinei Apžvalgai». Ji pradėjo eiti 1913 m. liepos 12 (25), ir eina reguliariai dukart per mėnesį. Jos redaktorium yra kan. J. Skvireckas, žinomas šv. Rašto vertėjas.

Iš 12-kos ikšiol išleistųjų numerių «B. Apžvalgos» fizionomija visai paaiškėjo: žinome jau, kas tai per laikraštis, koks jo tikslas, ką ten galime rasti ir ko ten stinga.

Laikraščio programa suformuluota gan aiškiai. Ji rândas «Redakcijos žodyje» pirmame n-je. Iš ten sužinome, kad «B. Apž.» atsiradus ne savaime, bet žymiam kunigų būriui skatinant. Dėliai to ji ir skiriama «plačiajai dvasiškijai», t. y. «ne tiek kunigams mokslininkams, kiek paprastiems». Šiems pastariesiems laikraštis prižada:

1) tiekti gyvai reikalingų kunigijai žinių, gvildenti gyvus, aktualius klausimus;

2) raginti kunigus, kad nemestų dvasiškųjų mokslų, kelti aikštėn «jųjų naudingumą, reikalingumą, gražumą», nurodinėti žymesniuosius skaitytinus teologijos veikalus.

3) davinėti straipsnius apie laiko eigoje iškilančius dogmatiškuosius ir skriptūristiškuosius klausimus, o taipgi ir moralės teologijos dalykų neužmiršti;

4) atremti daromus tikėjimui ir Bažnyčiai užmetimus;

5) nemaža vietos pašvęsti kateketikos ir pedagogijos klausimams, o taipgi ir dvasiškųjų knygelių leidimo reikalui;

6) gvildenti pastoracijos klausimus ir sveikos askezies dėsnius, nurodinėti mūsų silpnybes, dvasios žaizdas, jų priežastis, o draug ir vaistus žaizdoms ir priemones jų priežastims pašalinti;

7) rūpintis liturgikos dalykais, apeigų vienodumo klausimu, bažnyčių statymo ir puošimo dalykais ir t. t.

8) gvildenti bažnytinės istorijos klausimus tiek, kiek jie turi aktualės apologetikos vertės, o taipgi ir svarbesniuosius praktiškuosius klausimus iš bendrosios kanoniškos teisės;

9) skelbti ir aiškinti naujuosius artimosios dvasiškosios vyriausybės parėdymus, neužmirštant ir tebeveikiančiųjų senesniųjų, o taipgi ir paliečiančių mūs gyvenime ir darbe Rusijos įstatymų;

10) mokyti kunigus, ypač jaunesniuosius, parapijos oficialio rėdymo technikos;

11) davinėti žinių, kaip eina bažnytinis gyvenimas pas mus ir atskirose užsienių šalyse, kaip ten darbuojas katalikai ir jų priešai ir t.t.

12) gvildenti visuomenės klausimus Kristaus mokslo šviesoje;

13) įvesti laikraštin tam tikrą klausimų skyrių.

Kaip mato skaitytojai, pažadėta labai daug. Nieko čia neužmiršta, (atskyrus nebent krikščionišką filosofiją), apimta visi teologiški mokslai, visos bažnytinio gyvenimo sritys, visi kunigijos reikalai. Pažiūrėkim nūn, kaip gi tie prižadėjimai pildomi.

Kaip jau augščiau matėme, redakcija pirmame savo programos punkte visus žadamuosius dalykus padalino į «gyvai reikalingas kunigams žinias» ir «aktualius klausimus». Žinios — tai faktų sritis, aktualūs klausimai — tai principų sfera.

Pirmoje iš tų sričių redakcija padarė visa, ką tik galėjo: įvairių įvairiausių žinių davė labai daug, sakytumėm, net perdaug. Rūgoti dėliai to būtų visai neteisinga. Jei kas leistina čia — tai nebent kiek paabejoti, ar visos tos žinios buvo gerai parinktos, ar jos mūsų kunigams naudingos, o ypač, ar jos «gyvai jiems reikalingos», (pav., kad ir toks ilgokas straipsnis, kaip «Syrija tikybos žvilgsniu» (Nr. Nr. 10 ir 12) arba «Kristaus mokslas Borneo saloj» (Nr. 9) ir k.

Skirdama įvairiems smulkiems faktams ir fakteliams, mūsų išmanymu, perdaug vietos, «Baž. Apž.» buvo priversta susiaurinti principų bei aktualių klausimų sritį. Jų ten kol kas pajudinta neperdaug. Delko? Greičiausiai bene bus del to, kad klausimams gerai išgvildenti ir išspręsti reikia ir daugiau vietos, ir daugiau darbo, ir daugiau mokslo. Su jais bet kaip neapsidirbsi. Kas kita faktai. Jų labai lengva pririnkti, ir jie nesunku aprašyti. Tačiau išėjusiuose iki šiol «B. Apžvalgos» numeriuose netrūksta ir aktualių klausimų. Tam patvirtinti užteks čia paminėjus kun. Vaitkaus straipsnį: «Pirmeivystės platintojas parapijoje» (Nr. Nr. 1, 2 ir 3), «Spaudos apžvalga» (Nr. 11), «Darytina ir padaroma» (Nr. Nr. 1 ir 11), kun. J. Skvirecko «Krikščionystė Rymo valstijoje iki 313 m.» (Nr. 1, 2, 3, 4) ir k.

Antras programos punktas iki šiol tebėra neišpildytas. Mes patartumėm redakcijai net visai jo nepildyti. Nes «raginti kunigus, kad nemestų dvasiškųjų mokslų, keltų aikštėn jųjų naudingumą, reikalingumą ir gražumą», mūsų išmanymu, tai tuščias ir visai nereikalingas darbas. Tiesa, teologiškųjų vadovėlių autoriai mėgsta įžangoje kalbėti apie naudingumą, prakilnumą ir reikalingumą dėstomųjų mokslų, bet ar yra iš to kam kokia nauda, abejotina. Kitose mokslo šakose to senai nebedaroma. Man bent neatsiėjo matematikos, fizikos, astronomijos vadovėliuose — rasti įrodinėjimų apie tų mokslų naudingumą bei reikalingumą. Autoriai tų vadovėlių yra giliai įsitikinę savo dėstomųjų mokslų naudingumu ir tą įsitikinimą suponuoja savo skaitytojuose.

Mums matos, reiktų ir teologams taip elgtis. Nes manyti, kad mūsų kunigai esą užmiršę apie teologiškųjų mokslų naudingumą arba abejoją del jų reikalingumo, būtų tai skaudžiai įžeisti mūsų dvasiškiją. Jei tarp kelių šimtų kunigų ir atsirastų vienas kitas skeptiškai žiūrįs į teologiškus mokslus, tai tokių nėr ko nė paisyti, juo labiau, kad jų jokiais argumentais neįtikinsi. Todel, mūsų išmanymu, «Baž.

Apžvalgai» reiktų ne teologiškųjų mokslų naudingumą įrodinėti, bet gvildenti pozityvų jų turinį, t. y. davinėti straipsnius apie įvairius dogmatiškuosius, skriptūristiškuosius bei doros klausimus, kaip tai ir pažadėta trečiame programos punkte, bet ikšiol dar nepradėta vykdyti. Ne pro šalį būtų taipgi davinėti dažniau bibliografiškų žinių apie naująją teologiškąją literatūrą lotynų, lenkų, prancūzų ir vokiečių kalbomis.

Iš tolesniųjų programos punktų 4, 5 ir 6-as tebėra ikšiol ex professo visai nepaliesti. Gal būt jie tebelaukia naujų darbininkų, kurių nelengva surasti, gal laukiama tam tikros progos, gal del ko kita, mes nežinome; konstatuojame vien faktą.

Užtat 7-as punktas pildomas labai uoliai. Apie liturgikos dalykus, apie naujas Breviориaus reformas ir kitus toje srityje klausimus ir klausimėlius buvo rašyta nemaža beveik kiekviename n-je.

Iš bažnytinės istorijos klausimų (8-as punktas) ikšiol tepajudinta tik vienas—apie inkvizicijos atsiradimą (Nr. Nr. 5, 6, 7).

Punktai 9 ir 10 tebėra kol kas neįvykdyti; 12-am taip pat maža teduota vietos. Užtat 11-as punktas yra vykdomas labai rūpestingai. Žinių apie tai, kaip eina bažnytinis gyvenimas atskirose užsienių šalyse, kaip ten darbuojas katalikai ir jų priešai, paduodama kiekviename n-je labai daug. Jei čia kas geistina, tai nebent tai, kad «B. Apž.» daugiau davinėtų korespondencijų iš Lietuvos apie mūsų vietinį bažnytinį gyvenimą ir katalikų veikimą.

Apskritai tarus, «B. Apž.» daro skaitytojui labai malonaus įspūdžio. Dailus popierius, daili spauda, aiškus dalykų padalinimas, sumanus ir rūpestingas turinio sutvarkymas, graži kalba — visa tai atestuoja «Baž. Apž.» redakciją iš kuo geriausios pusės. Ilgainiui tikimės pasirūpins ji užkišti ir tas spragas, kurias augščiau nurodėme ir apie kurias kunigijos tarpe ne sykį buvo kalbėta. Taigi «B. Apžvalgos» skaitytojai yra tikri, kad joje pradės rastis straipsnių ne vien apie liturgikos klausimus, bet ir apie dogmatiš-

kus, skriptūristiškus, apologetiškus ir net filosofiškus dalykus (apologetika juk norom nenorom dažnai yra priversta remtis filosofija). Tuo būdu «B. Apž.» turi prieš save labai didelį uždavinį: ne vien kelti augštyn bažnytinį gyvenimą, bet ir plėtoti mūsų dvasiškijoj bažnytinį manymą, pamėgimą teologiškų problemų, pagilinimą savo krikščioniškos pažiūros į pasaulį... Nes to ikšiol pas mus labai nedaug tebuvo...

2. Kuo «Baž. Apž.» yra kunigijai, tuo «Vairas» nori būti mūsų inteligentijai. Jis savo įžanginiame straipsnyje pasižada akinti jos «mintį į tuos dvasios reikalus, kurie yra pati mūsų gyvenimo svarbuma». Redakcijos išmanymu, ikšiol buvo «permaža gilinimasi savin ir nieko nereikalaujama iš savęs, del to ir asmens sielos kultūra apleista». Todel «Vairo» tikslas būsiąs: «bendra sielos kultūra, auklėjama krikščionybės principais».

Pažadėjimai gražūs ir platūs, duok Dieve, kad ir jų vykdymas būtų visai atatinkąs tam augštam inteligentijai dorinti idealui.

Iš išorinės pusės «Vairas» užsirekomendavo kaipo skiriamas inteligentams «ilustruotas žurnalas». Tokio iš tikrųjų mes dar neturėjom. Redakcija iš savo šalies padarė visa, ką tik galėjo, kad pirmutinis «Vairo» numeris išeitų kuo dailiausias. Tam tikslui — popierius parinktas pats gerasis, ant kurio ir Paryžiuj maža kas tespausdinama. Pigu suprasti, kad tokiame luksusiniame bristolyje ilustracijos ir spauda labai dailiai atrodo. To dėliai, žiūrint vien išorinės «Vairo» pusės, nieko negalima jam beprikišti. Jei čia kiek leistina parūgoti, tai nebent del paties turinio, kurs, deja, toli gražu neprilygsta estetiškam žurnalo pavidalui. Atskyrus augščiau minėtąjį programinį straipsnį, o taipgi Vydūno «Labai mums reikalingą ypatybę» ir «Trumpą pernykščių metų apžvalgą», kur bent aiškiai išdėstyta, kas norėta pasakyti, kiti visi «Vairo» n-in įdėtieji dalykai — yra gan silpnoki arba ir visai menkučiai. Tokiu menkučiu ra-

šiniu yra, deja, net ir kun. d-ro J. Steponavičiaus straipsnis: «Čiurlionis ir mūsų dvasios estetikos apsireiškimai». Autorius kalba, matyt, kažkokios Čiurlionies garbintojų kuopelės vardu, nes visur vartoja daugskaitą «mes».

Tų gi «mes» esama nepaprastų estetų. Jie esą «pasmilę į Čiurlionies veikalus» ir kiekvienas iš jų «įvairiai» atjaučiąs «jo tuos veikalus — paveikslus». Žiūrint į «Sonatų Allegrą» juose kįlanti neapsakoma «jausmų vėtra» (kokių — nepasakyta); «Rex'as» darąs jiems dvejopo įspūdžio: vieną — «žiurint į paveikslą iš apačios», o kitą —«žiūrint į jį iš viršaus». «Artistas - genijus» prisitraukiąs juos į save, atidarąs jų «dvasios gelmes ir ją ramina». Visi švelniausieji ir jautriausieji jų «dvasinės konstrukcijos dėsniai yra čia žadinami į gyvenimą». «Visa Kosmo dvasia, visa jo tvarka bei grožė yra atjausta» ir jiems «dailės formoje parodyta». Čiurlionis «genialingai patenkino savo veikaluose reikalavimus, statomus jam formalinių estetikos pergyvenimų principų». Č-is svarbus dailei tuo, kad «sugebėjo nuvesti estetikos kategoriją prie augščiausio tobūlybės laipsnio». Č-ies dailė — tai idealinė dailė. «Č-is, būdamas estetinės kategorijos sintetikas, yra ir bus amžinas».

O svarbiausia — kad Č-is esąs tos kuopelės, kurios vardu kalba autorius, ne tik mokytojas, rodąs kelią į ateitį, bet ir artimiausias jų brolis, reiškiąs tai, ką jie patys pergyveną, jaučią ir ko jie patys trokštą.

Tiek yra čiurlionizmo dogmatų, kuriuos siaura čiurlionistų kuopelė su pietizmu priima ir kuriuos kun. d-as St. šiame straipsny stengės dogmatiškai išreikšti, jokių kritiškų įrodymų iš savo šalies nepaduodamas. Nes negi galima laikyti mokslo argumentu pasakymą, kad Č-ies «Nuliūdimas» ir «Tyla» virpina «mūsų sielą tyliu ramiu akordu», arba kad jo j u o d o j i saulė («Fantazijoj») išleidžianti s k a i s č i u s spindulius, kelianti «mus į idealų augštybes». Kad taip jautė vienas kitas čiurlionistas — to neginčijame'

bet kad tie paveiks'ai darytų tokio įspūdžio kiekvienam lietuviui žiūrėtojui — tam prieštarauja tikrenybė. Taip pat pasakyti, kad Č-ies dailė yra idealė — tai vistiek, kaip ir pasakius, kad šios dienos mokslas esąs jau priėjęs paskutinės savo ribos ir toliau nebepažengsiąs.

O svarbiausia kun. St. klaida tai ta, kad jis kalba apie Č-nį visur kaipo apie vieną vienlentį asmenį; tuo tarpu kas gi nežino, kad Č-yje būta dviejų asmenų: vieno normalaus, kito anormalaus. Gabus muzikas ir dailininkas — tai vienas Č-is, nelaimingas pamišėlis — tai visai kitas Č-is. Tas Č-ies asmens dvejopumas yra faktas, kurio niekad nereikėtų užmiršti. Aiškinti visus Č-ies veikalus viena jo beprotyste, žinoma, būtų vienpusiška ir neteisinga. Bet nemažesnį parodė ir kun. St. vienpusiškumą, pripažindamas visai Č-ies kūrybai vien «genialingumo» žymę. Kad Č-is buvo nepaprastas, turįs gyvą vaizduotę dailininkas, apie tai visiems skelbiama. Bet kad jis baigė savo gyvenimą pamišėliu, šitasai faktas kažkodel sistematiškai mūsų čiurlionistų nutylima. Tuo tarpu Č-is reikėtų imti visas, koks jisai buvo, o nei kokiu norėtumėm, kad būtų buvęs. Elgdamies kitaip, nusidėtumėm faktiškai tiesai. Nes jame šalia žymaus dailės talento buvo žymus taipgi ir dvasios liguistumas. Ir vieno ir kito priežasčių reikia ieškoti «dvasinėje Č-ies konstrukcijoje». Ji kun. Steponavičiui, kaipo eksperimentalės psichologijos tyrinėtojui, ir reikėjo specialiai patyrinėti. Tai būtų buvęs pirmutinis žingsnis moksliškai Č-ies kūrybai išaiškinti. Nes jei mes norime Č-į teisingai suprasti, būtinai privalome nurodyti ribą, kur yr pasibaigęs jame didelis dailininkas ir prasidėjęs paprastas pamišėlis. Tai yra Č-ies problema, kuri ne vienam apie jį rašančiam nevalia nutylėti. Suum cuique. Č-iui dailininkui — pagarba, Č-iui pamišėliui — pasigailėjimas. Gerbti tikri dailininko veikalai — tai mūsų priedermė, bet lenkti galvą prieš pamišėlio krevezojimus — būtų

gėda. Deja, to skirtumo tarp Č-ies veikalų kun. St. nepadarė.

Užuot davus gilesnę psichologišką Č-ies studiją, autorius pasitenkino vien paviršutinišku Č-ies panegyriku ir visai nieku nepamatuotąja čiurlionizmo adoracija. Tiesa, kun. St. yra labai mokytas vyras, turi augštą daktaro laipsnį. Bet aš pažįstu kitą tokį pat daktarą lietuvį, specialiai tyrinėjusį dailę Italijos, Prancūzijos ir Vokietijos dailės muziejuose, kurs betgi kun. Steponavičiaus straipsny nerado nė vieno tvirtinimo, su kuriuo galima būtų sutikti. Pažįstu taipgi ir kitą lietuvį mokslo vyrą, kurs yra aplankęs įvairius Peterburgo, Helsingforso, Krokuvos, Pragos, Miuncheno, Paryžiaus dailės muziejus — ir randa Č-ies kūryboje šalia dalykų tikrai dailių ir genialių — ne vieną taipgi tikrų tikriausį dailės absurdą. Tai miniu tam, kad parodyčiau, jog nuomonės apie Č-ies dailę mūsų visuomenėje toli dar nenusistovėjusios. Prieš mus stovi Čiurlionies problema; ji ne tik neišspręsta, bet nė nepajudinta. Ją išspręsti galėtų nebent išsamiai parašytoji ir moksliškai sustatytoji Čiurlionies biografija, duodanti užtektinai medžiagos Č-ies tragedijai suprasti. Tąja biografija ir reikėtų pasirūpinti žmonėms, kurie su a. a. Č-iu drauge gyveno, arčiau jį pažinojo, gerai atsimena jo žodžius, pasielgimus ir darbus. Žinoma, toji biografija turėtų būti objektyvi, kritiška, nieko neslepianti, parodanti Č-į tokį, koks jis iš tikrųjų yra buvęs, su visomis jo geromis ir blogomis proto ir širdies ypatybėmis, be jokio idealizavimo jo asmens bei jo artistiško veikimo. Tuomet tiktai, giliau pažinę tą žmogų, ir galėsime galutinai nuspręsti, ar jis tikrai «buvo mūsų», ar visi mes turime jį branginti ir ar «verta gilintis į jo sielos palikimą [1])». To dogmatiškai nu-

[1]) Tiesa, kai kurie kitataučiai, kaip šit Ivanovas, entuziastiškai atsiliepia apie Čiurlionį, bet ir jis jam pagirti neranda tinkamesnių žodžių, kaip «kultūros išgama» (izgoj) «dvasios anarchistas» ir p. (sk. «L. Žin.» 1914 m. Nr. 17).

spręsti negalima. Čia reikia tam tikrų kritiškų įrodymų. Jų reikalauti turi teisės ne tiktai visa mūsų tauta, bet ir kiekvienas atskiras inteligentas lietuvis. Nes pagerbti tikri savo genijaus veikalai reikia, bet klauptis prieš pamišėlio braižalus mes visai neprivalome. Tuo tarpu tų kritiškų įrodymų, deja, nėra nei kun. Steponavičiaus straipsny, nei pridėtame prie «Vairo» I-jo n-rio «Čiurlionies Kuopos» atsišaukime. Abiejuose tuose rašiniuose, užuot moksliškai Čiurlionies problemą tyrinėjus, randame vien savotišką «į Čiurlionį tikėjimą[1]); objektyvi argumentacija pakeista čia subjektyviu «čiurlionystės» skelbimu. Iš šalies žiūrint atrodo, lyg būtų norima mūsų visuomenę užhipnotizuoti ir tuo būdu varu priversti visus Č-į adoruoti, kad ir nė kiek jo nesuprantant. Toks darbas pavadinti rimtu negalima. Jei Č-is genijus, o ne pamišėlis, jei mūsų visuomenė dar nepriaugo, kad galėtų jį suprasti, tai mūsų Dailės Draugijos, o ypač «Čiurlionies Kuopos» priedermė yra ateiti visuomenei pagalbon, išaiškinti jai Č-ies kūrybos bent pamatines mintis. Čia neužtenka vien šaukti: «Čiurlionis — genijus! Jo veikalų gilumas neapsakomas!» Gal būt jie ir be galo gilūs, bet reiktų parodyti, kad to gilumo ten iš tikrųjų esama, ir kad jis nepanėši į anuos labai gilius šulinius, kurių dugno akis nemato, bet kuriuose visgi nėra nė vieno gyvo vandens lašelio, nes jie esti visada tušti.

Labai man būtų malonu, kad «Vairas», «Dailės Draugijos» padedamas, ne tik pastatytų Čiurlionies problemą ant objektyvaus moksliško pamato, bet ir ją kaip reikiant išspręstų.

Mūsų visuomenė turėtų iš to nemaža naudos, o ir pačiam «Vairui» būtų čia nemaža garbė.

* * *

Po Čiurlionies eina Maironis. Apie šį dainių — jubilatą rašo S. Čiurlionienė, atiduodama jam pride-

[1]) Ir Ivanovas, garsindamas Čiurlionį, kaipo kūrėją «ateities misterijos», jau tuo pat pasako, kad Čiurlionies kūrybos suprasti negalima, ją reikia tikėti, kaipo paslaptį — misteriją.

ramąją pagarbą, kaipo «tikėjimo į Lietuvą dainiui», kaipo tautiško «pavasario skelbėjui», kaipo «tautinės kovojančios energijos reiškėjui». Straipsnis trumpas ir toli gražu neduodąs pilno Maironies poezijos apibūdinimo, bet pasiskaityti naudingas.

* * *

Apie «Amerikos Lietuvą» pasakoja neseniai iš ten tesugrįžęs M. Yčas. Svarbiausia tame straipsny žinia yra ta, kad lietuviai amerikiečiai žiūri į Lietuvą, kaipo į vištą, privalančią «dažniau ir garsiau kvaksėti, šaukt savo vaikus į krūvą ir prašyti jų pagalbos». Naudinga tai žinoti.

* * *

Vydūnas nurodo vieną «Labai mums reikalingą ypatybę — mokėjimą džiaugtis gyvybe». Autoriaus pasakymu — tai labai retas, nors visai nesunkus dalykas. Nori gyvybe džiaugtis, mesk kas tave spaudžia, paliauk visa kritikavęs, peikęs, mokęs, gyręs, įtarinėjęs ir t. t. ir turėsi tikrą gyvybės džiaugsmą— būsi net didis. Tokia pamatinė to straipsnio mintis. Straipsnis parašytas aiškiai, suprantamai, tik ne labai įtikinamai. Nes klausimas, kaip galima džiaugtis gyvenimu, matant aplink tiek nelaimių, melo, priespaudų, neteisybių, betikslių kankinimų ir t. t., pasilieka neišspręstas. Visa tai užmiršti ir vien džiaugtis gyvybe — tegalima nebent virtus visišku egoistu bei estetu-sibaritu. Galop argi džiaugsmas gyvybe yra mūsų gyvenimo tikslas. Gyvenimas, kaip teisingai yr pasakęs vienas lenkų rašytojas, «nėra nei džiaugsmas, nei skausmas, bet svarbus uždavinys, kurį mes privalome ir gerai suprasti ir teisingai išspręsti».

Jau senai romėnai žinojo, kad žmogus gyvena ne tam, kad valgytų. Mums matos, jis taipgi gyvena ne tam, kad džiaugtųs gyvybe. Jo tikslas daug augštesnis — būti gyvu Dievo Kūrėjo paveikslu, aktyviai dalyvaujančiu istoriškame pasaulio procese, būti naujų gyvenimo vertenybių kūrėju, o ne pasyviu kvietistu, vien gyvybe tesidžiaugiančiu.

Toliau eina literatūra tikra to žodžio prasme, prasidedanti Pr. Penkaičio vaizdeliu «Tėvynėn grįžtant». Jis yra gan dailus, nors ir nepalieka gilesnio įspūdžio.

Aišbės scenos vaizdelį «Viso ko pradžia — kiaušinis» — kun. J. Tumas pavadino tikru «briliančiuku». Mums gi matos — tai blizgąs stikliukas, visai menkos vertės. Nes visa čia dirbtina, visa netiesa — nuo pradžios iki galui. Netiesa, kad Kaune advokatams lietuviams prastai klojas; kiek žinau, jie labai gerai čia verčiasi. Netiesa, kad prie advokato galima būtų prieiti su «variokais». Netiesa, kad mūsų kaimietės mokėtų advokatams honorarus kiaušiniais. Joms kunigai kur kas artimesni negu advokatai, tačiau nebuvo dar to atsitikimo, kad kokia kaimo bobelė neštų kunigui kiaušinių krepšelį «mišioms užpirkti». Aišbė, nuo seno Rusijoj begyvendamas, matyt, visai nepažįsta Lietuvos žmonių, o ypač kauniečių. Taigi visa čia—ir scenos ir tipai—prasimanyta, visa iš piršto išlaužta ir todel jokios beveik neturi realės vertės, o ir artistiška vaizdelio pusė nekoki.

Dar silpnesnis Čiurlionienės rašinys «Draugui». Kaip jis pavadinti, nežinia: ne tai vizija, ne tai svajonė apie kažkokį «draugą», kuris nors pavadintas «tikriausiu pasauly» ir «geriausiu žmogum», tačiau kas jis toks, — vyras ar moteriškė, nežinia, nes pati autorė sakosi «jo lyties» nežinanti. Išvydus jį rašytoja savo «atbudimo dienoje», kada jos sieloje jau buvę pražydę «šviesūs, liūdni žolynai». Kiek augščiau pasirodo, tie «šviesūs žolynai» dygstą ne vien «iš sielos», bet ir «iš skausmo»... Ilgai laužiau sau galvą, kas tai per žmogus nežinomos lyties, kas tie šviesūs žolynai ir kaip jie «iš sielos» gali dygti, bet, žinoma, nieko iš to neišėjo. Paprastam žmogui tos simbolizmo gilybės neprieinamos. Sužaliavo tik akyse, ir tiek. Tatai pabūgęs, kad ir man nepradėtų dygti iš sielos žali «žolynai», palikau tų neatmezgamų mazgų atnarplinėjimą mėgstantiems galvosukius «Vairo» skai-

tytojams. Nuo savęs galiu tiek tik tepridurti, kad tokie rašiniai nei sielos nelavina, nei estetiško pasigėrėjimo neteikia, ir todel man sunku suprasti, kam jie «Vairan» įdėta.

* * *

Lieka dar kritikos skyrius. Jį visą užpildė viena kun. J. Tumo recenzija Vinco Krėvės rinkinėlio «Dainavos šalies senų žmonių padavimai». Daug čia įdėta teisingų pastabų apie tų «padavimų» turinį ir kalbą, bet pati recenzijos forma gana pašiurpusi ir turi visas ydas kitų panašių kun. J. Tumo kritiškų rašinių, kurių pastaruoju laiku taip daug atsirado «Viltyje». Kaip ten, taip ir čia — perdaug žodžių, permaža sistematiškumo. Kritikas visai beveik nesirūpina rašymo technika, perlaisvai švaistos su plunksna, o ypač perdaug laikos principo «quod scripsi, scripsi». Jokio taisymo, jokio braižymo. Parašė, ir gana. Išliejo visa, kas užėjo ant seilės, — ir žinokitės! Del to ne be pamato, rodos, pasakė vienas mūsų rašytojas apie kritiškus kun. J. Tumo straipsnius, kad jie yra «Stiopkos Rastriopkos». Tiesa, tas pašiurpimas labiau žymu «Vilty», negu «Vaire», bet visgi... žymu ir čia.

* * *

Tiek del «Vairo» turinio. Apie kalbą nėr ką nė kalbėti: ji yra Smetoninė, su visais jos gerais (grynumu, žodžių įvairumu) ir blogais galais (sunkumu, dirbtinumu). Svetimi būdvardžiai energiškai visur lietuvinami, prikergiant jiems lietuviškas galūnes: ingas, inga, ingai. Nuo to «ingavimo» net ausys spiegia: genialingas, sentimentalingas, istoringas (kitoj vietoj, 21 psl., istorijingas), poetingas, fantastingas, kultūringas, elegantingas, eroingas... Žinoma, visa tai išgalvota gal ir labai «genialingų» «Vairo» filologų, bet aš niekaip negaliu suprasti nei tų formų gerumo nei jų gražumo. Man rodos, kad jeigu jau nebegeri genialinis, genialis, sentimentalinis, sentimentalis, tai kodel nenusikalti sau tokių trumpesnių formų, kaip

šit: genijingas, sentimentingas. O jau prieš pakeitimą žodžio poetiškas forma poetingas— griežtai protestuoju. Poetingas tur visai kitą prasmę. Pav., galima pasakyti «šių metų ateitininkų vakaras buvo poetingas, nes jame dalyvavo L. Gira, M. Vaitkus ir dar keli seni ir nauji poetos». Kalbant gi apie veikalą, kur daug poezijos, jis reikėtų vadinti poezingu, ar poezijingu, bet ne poetingu. Taip bent būtų logiškiau ir filologiškiau, nors ir negražiau.

* * *

Užtat rašyba labai «konsekventinga»: raidė h visur be pasigailėjimo išmesta: ne tik tokie žodžiai, kaip himnas, hiperbola, honoraras, heroingas, rašoma imnas, iperbola, onoraras, eroingas, bet ir nelemtasis lenkų Horodlas (Horodlo) paverstas Orodlium. Eidama tuo keliu «Vairo» redakcija, tur būt, netrukus įdės žinių iš Avro, duos straipsnį apie Rymo poetą Oracijų, barsis ant vokiečių akatistų (skaitytojai, nesumaišykit to žodžio su rusų akafistu). Iš kur tokia nemalonė raidei h, sunku suprasti. Senis Daukša net ožį su h rašė (hožis), taigi, rodos, ji turi nemažiau pilietybės teisių mūsų abėcėlėj (arba, anot Kriaučiūno, abėdėlėj), kaip ir kitos dvi svetimos raidės f ir ch, kurios «Vaire» kažkodel palikta... — Apie korektūrą nėr ką bekalbėti: ji stropiai atlikta, spaudos klaidų visame n-je vos keturias tepastebėjau.

* * *

Baigęs šią «Vairo» I-jo n-rio apžvalgą, atskleidžiau jo pirmutinį puslapį ir ilgai su pasigėrėjimu žiūrėjau į A. Žmuidzinavičiaus «Regėjimą». Patarčiau ir skaitytojams atkreipti akį į tą reprodukciją. Tai tikrai naujas dailės spindulys. Su juo ne gėda būtų lietuviams pasirodyti Peterburgo ar Paryžiaus dailės parodose. Tolesniuose «Vairo» n-riuose, be abejo, išvysim dar dailesnių dalykų. Mūsų «Dailės Drau

gija», esu tikras, įstengs tai padaryti. Duok Dieve, kad ir «Vairo» tekstas prilygtų savo ilustracijoms.

3. Dailė, literatūra, mokslas — tai tautos gyvenimo žiedas. Jis kįla augštyn, ieško šviesos ir laisvės. Bet kad jis galėtų tautos dirvoje atsirasti, reikia daug sąlygų, kaip ir paprastam žolynui. Be žemės, be materijos, be drėgnumo — neželia joks žolynas. Be tam tikrų žemesnių materialių sąlygų negal atsirasti ir augštesnioji dvasios kultūra.

Mūsų tauta žemdirbių tauta. Nuo žemdirbystės pareina jos ekonomiškas būvis. Žemdirbystei kįlant, žemė duos daugiau pelno, kils materialė žmonių gerovė — o su ja draug galės kilti ir mūsų tautos kultūra.

Bet žemdirbystei pakelti reikia tam tikro mokslo, reikia praktiškų naudingų žinių iš ūkininkavimo srities.

Tam tikslui prieš keletą metų buvo atsiradęs Vilniuj specialus ūkio laikraštis «Žemdirbys». Bet jis buvo vedamas nekaip ir žlugo. Nemaža rašė apie ūkį atskiri laikraščiai, kaip šit «Vienybė», «Šaltinis», «Lietuvos Ūkininkas». Bet ten ūkio dalykai buvo aiškinami ne ex professo; ūkio žinios buvo dedamos tik kaipo priedai prie laikraščio. Specialaus ūkio laikraščio neturėjome. Tą spragą užpildė «Viensėdis», pradėjęs eiti iš Kauno 1913 m. gruodžio 23 d. Jis pasivadino «ūkio ir kooperacijos laikraščiu». Kaipo toksai, jis žada davinėti «žinių apie sutartinio veikimo reikalingumą ir naudingumą», pranešinėti «apie įsikūrusių (ūkio) draugijų veikimą, apie ūkininkų ratelių plėtojimos» ir t. t.

Du iki šiol išėjusiu «Viensėdžio» numeriu yra pilni specialių žinių ir straipsnių. Jų autoriai yra žinomi Lietuvos agronomai bei ūkio dalykų žinovai, kaip šit: Vl. Vaisgamtis, A. St., Ūktverys, A. Dubkurys, K. Švedienė ir kiti. «Viensėdžio» turinį prižiūri baigęs užsieniuose ūkio mokslus specialistas agronomas.

Pirmame n-je įdėta svarbi žinia apie tai, kad siunčiami «Viensėdžiui» rankraščiai «apmokama pa-

gal sutartį». Bravo! Duok Dieve, kad ir kiti visi mūsų spaudos organai galėtų ne tik tokį pat skelbimą įdėti, bet ir jo nuolat ištikimai laikytis.

Prenumerata «Viensėdžiui», kaip girdėjome, gerai plaukia. Bene turės tik jis skaitytojų dvigubai tiek, kiek dailusis «Vairas»...

4. Iš Lietuvos persikelsim nūn antron lietuvių tėvynėn — Amerikon. Čia nuo Naujų Metų pradėjo eiti irgi naujas spaudos organas. Jis vadinasi «Ateitis». Būsiąs tai — «tautiškai progresyviškas laikraštis, tarnaujantis bepartyviškai visokiems lietuvių visuomenės reikalams». Be to, jis rūpinsiąsis kaip galima daugiausiai ir mūsų jaunimo reikalais tiek, kiek pats jaunimas to reikalausiąs.

Tam laikraščiui leisti susidarius atskira piniguočių kuopelė. Kas bus jo redaktorius — nepasakyta. «Draugijos» redakcija kol kas nėra gavusi nei vieno tos amerikietiškos «Ateities» n-rio. Todel apie jos turinį nieko negali pasakyti.

Bet jei tą laikraštį redaguos tie patys žmonės, kurie rašė jo skelbimą, tai vargiai ten bebus kas gera, nes jie lietuvių kalbos visai menkai temoka. Be to, jie, matyt, ir apie elementarią laikraštininkų etiką neturi jokio supratimo. Tai aišku kad ir iš vardo («Ateitis»), kokį jie savo laikraščiui yr pasirinkę. Padaryta tai visai neatsižvelgiant, kad tuo pačiu vardu yra jau ketvirti metai einąs Lietuvoj kitas laikraštis ir dargi taip pat skiriamas jaunuomenei. Vadinas — be ceremonijų pasisavinta svetima firma, padaryta tikra kontrafakcija.

Klausimas — delko?

Čia galima spėlioti dvejaip: arba amerikietiškos «Ateities» redakcinis komitetas nieko nežinojo apie einančiąją Lietuvoje «Ateitį», arba žinojo ir tyčia svetimą vardą pasisavino.

Jei nežinojo, tai reiškia, kad imasi aiškinti jaunimo reikalus, neturėdamas jokio supratimo apie tai, kas iškiol toje srityje kitų buvo padaryta ir nūn te-

bedaroma. Kitaip sakant — aklų norima akliems šviesos kelią rodyti.

O jei žinota ir tyčia svetimu vardu savo laikraštis praminta, tai pasielgta ne etiškai, bet gešeftmacheriškai, kaip nelyginant kad daro visoki sukčiai, dėdami ant netikusių savo dirbinių plačiai žinomą svetimą firmą.

Išteisinti tos amerikietiškos «Ateities» pasielgimas sunku, juo labiau, kad jai apie einančią Lietuvoj «Ateitį» buvo pranešta, ir dargi prašyta, kad iš turtingo lietuvių kalbos žodyno teiktųsi pasirinkti sau kitą vardą, arba bent pridurtų prie «Ateities» kokį žodį, pav., «Amerikos Ateitis», «Jaunoji Ateitis» ar kaip kitaip.

Kadangi Amerikos «ateitiečiai» mūsų raštą niekais palaikė, todel ir tenerūgoja, kad mes apie juos pačius ir apie jų laikraštį nepergerą turėsime nuomonę.

Galop gerai apie jį manyti neleidžia nė pats jojo skelbimas. Nes ten viename ir tame pačiame sakiny žadama — iš vienos šalies jaunimo reikalais rūpintis «kuo daugiausiai», o iš kitos tik tiek, «kiek pats jaunimas to pareikalaus». Vadinas, jei Amerikos jaunimas, turįs savo laikraštį «Moksleivį», nieko nepareikalaus iš «Ateities», tai ji jaunimo reikalais nieko ir nesirūpins. O tuo tarpu žada rūpintis kuo daugiausia!..

Kad tokios nelogiškos ir negramatiškos naujo laikraščio reklamos Amerikoj rašoma, tai nenuostabu; daug nuostabiau, kad randas laikraščių, net katalikiškų (kaip šit «Draugas» ir «Viltis»), kurie tas reklamas spausdino.

Kad tai padarė naujas «Draugo» redaktorius kun. Kemešis, tai dar šiaip taip suprantama: jis, mat, buvo užimtas dideliai svarbiu darbu — «Draugo» rašybos reforma—kun. A. Kaupo išmestojo ilgojo ū grąžinimu.

Bet kuo išteisinti «Viltis», nežinau. Nebent neapsižiūrėjimu. Gera tik tai, kad naujas «Vilties», pirmiau «Ateities», redaktorius sutiko daugiau tos amerikietiškos «Pseudo - Ateities» nebegarsinti.

* * *

Mums tuos žodžius parašius, atėjo ir 1-as «Ateities» n-ris. Pasirodo ji būsianti tokio pat pavidalo, kaip «Vienybė Lietuvninkų», «Draugas», «Katalikas» ir kiti Amerikos savaitraščiai. «Ateities» redaktorium pasirašo Julius Baniulis. Matyt, tai dar labai jaunas žmogus ir net poeta. Savo įžanginį straipsnį pradeda nuo skelbimo tokios svarbios tiesos, kaip ši: «Darbą pradedant būtinai reikia pabriežti šiokią tokią programą». Tačiau jos griežtų ribų nežada nustatyti, bet užtat ketina eiti «plačiausiuoju keliu... į giedrią mūsų tautos ateitį». Būsią «Ateityje» ir ginčų ir juokų, bet tokių, kurie nežeminą žmogaus ir esą tyri. Nebūsią «Ateičiai» svetimi nei įvairūs krypsniai «literatūroj, dailėje, filosofijoj, politikoj ir gamtos moksluose», nei socialus klausimas; apie visa tai «At.» redakcija kalbės remdamasi «autoritetais», «savo dalyko žinovais». M. Petrauskas savo «Žodyje jaunimui» ragina jaunus lietuvius į mokslą, į muziką ir į meną. Didesnę numerio dalį užima žinutės iš Lietuvos ir Amerikos. Be to, «Ateities» agentūra užsiiminėja taipgi laivakorčių pardavinėjimu, pinigų persiuntinėjimu ir kitokiais biznio dalykais. Mums rodos, kad ir pati «At.» biznio pagimdyta. Nebent poeta redaktorius įkvėptų jai kiek idealizmo. Duok Dieve.

5. Nuo Naujų Metų pradėjo taipgi eiti naujas lietuviškas laikraštis Šotlandijoj (Mossend, Lanarkshire, Scotland). Jis vadinas «Išeivių Draugas» ir yra «skiriamas svetimoj šaly gyvenantiems lietuviams». Jį leidžia kun. J. Norbutas kas 1-ą ir kas 3-ą kiekvieno mėnesio penktadienį. Tebeina čia taipgi ir kitas anksčiau pradėjęs eiti lietuvių organas «Rankpelnis», vedamas socialistų. Neturėdami konkurento iš katalikų pusės — «Rankpelnio» leidėjai ikšiol atvirai varė savo socialistišką «susipratimą». Dabar tuo jų konkurentu taps «Išeivių Draugas», vedamas grynai katalikiškoje dvasioje.

Kaipo skiriamas išeiviams, todel daugiausia darbo, o ne mokslo žmonėms, «Iš. Draugas» stengiasi būti

jų suprantamas. Tam tikslui rašo lengva suprantama kalba ir žada gvildenti tokius klausimus, kurie lietuviams, svetimoj šaly gyvenantiems, daugiausia tur svarbos, kaip šit: tikėjimo ir doros gaivinimas, kova su girtuoklyste, peštynėmis, ištvirkimu ir t. t. Be to, stengsis atitaisinėti «Rankpelnio» prasimanymus, palaikyti katalikų visuomenės veikimą, stiprinti vietines katalikiškas draugijas (Šv. Kazimiero, «Blaivybės», Katalikų Pašalpos) ir apskritai aiškinti tam tikrais straipsniais «gyvus lietuvių reikalus», davinėti «žinias iš lietuvių išeivių gyvenimo Anglijoj ir kitur». Polemizuoti sistematiškai su «Rankpelniu» «Iš. Drg.» nežada, nes, redakcijos išmanymu, «tai būtų tuščias darbas». Pasitenkinsiąs vien trumpomis jo rašinių apžvalgomis, pridurdamas kai kur tik trumpas pastabas.

Kreipdamasis į savo skaitytojus ir būsimus bendradarbius darbininkus prašo, kad rašytų apie savo gyvenimą ir vargus nieko neslėpdami, kaip yra praleidę kūdikystę, jaunystę, kas išvarė juos iš Lietuvos į svetimą šalį, kaip mano toliau gyventi ir t. t.

«Iš. Draugo» atsiradimas tarp Šotlandijos lietuvių socialistų padarė nemažą subruzdimą. Apie tai galima spėti iš žinutės, įdėtos «Iš. Dr.» I-me n-je apie «Rankpelnio» graudojimus del «klerikališko judėjimo».

3-me «Iš. Dr.» n-je įdėtas platus straipsnis «Branginkime savąją kalbą», kuriame nurodoma ištautėjimo jaunosios išeivių kartos pavojus, nes vaikai, eidami anglų mokyklas, išmokstą greitai angliškai ir nebenorį lietuviškai šnekėti. Straipsnio autorius, nepeikdamas mokymosi anglų kalbos, ragina tėvus namie lietuviškai su vaikas šnekėti ir žadinti juose savo įgimtos kalbos meilę.

Tame pačiame 3-me n-je senas darbininkas Pranas Šimkus įdomiai pasakoja apie tai, kad «savo krajus visada geresnis», kad Amerikoj «prastas rojus, labiau į pragarą panašus»...

Ikšiol teišėjo vos 3 «Išeivių Draugo» numeriai. Galima tikėtis, jis turės pasisekimo tarp Šotlandijos

lietuvių ir atneš jiems daug dvasiškos naudos. Dieve jam padėk.

Patartumėm tik redakcijai pataisyti bjaurią klaidą pačiame laikraščio varde ir rašyti «Išeivių Draugas», o ne «Jšeivių», kaip ikšiol buvo daroma.

Amerikos «JAUNOJI LIETUVA».

Tuo vardu, paimtu iš Maironies poemos, pradėjo nuo šių 1914 metų kovo mėn. eiti iš Chicagos naujas «literatūros, mokslo, visuomenės laikraštis».

Pirmasis jo numeris yra tuo įdomus, kad jame išdėstyta «J. Lietuvos» credo. Pasirodo, kad ta «Jaunoji Lietuva» pirm visko nori būti senovės Lietuvos antitezė. Todel ji ir ateinanti pas mus «su nauju obalsiu», o tas obalsis — tai .žmoniškumas.

Mat, «J. Lietuvos» išmanymu, mūsų tauta daugeliu kuo iki šiol gyvenus «viduramžių gyvenimu», ją žudę «juodi, raudoni ir palši minties vienuolynai ir tokie jau jausmo kalėjimai», bauginę įvairios šmėklos, kaip šit «Velnio šmėkla, Siurbėlės šmėkla ir Kaimyno (A. J.?) šmėkla». «J. Lietuva» nori visa tai pašalinti, ji nori «šviesių Renesanso rūmų ir minčiai ir jausmui» — ir tuos rūmus tarias galėsianti pastatyti vien ant pliko žmoniškumo. Dėliai to ji ir vadina jį «nauju didžiu obalsiu mūsų tautoj».

Delko ji žmoniškume mato vienintelį išganymo kelią? Gi del to, kad žmoniškumas Amerikoj labai retas dalykas, kad jo ten beveik kaip ir nesama. Mat, žmoniškumo vietą ten yra užėmęs doleris. Jis ten yra «viršesnis už laisvę, už sąžinę, už šviesą ir už giedrų žmogaus gyvenimą». Lietuviai plaukia Amerikon, kad, pasisėmę ten reškučiomis dolerių grįžtų tėvynėn. Bet, sykį Amerikon atvykę, pasilieka ten ilgai ir gal pasiliks net amžinai, nes yra užburti dolerio jėga bei bizniu, kurio devizė: «duokš dolerį» arba «lupk, o nulupęs, dar lupk». Nesilaikančių tos devizės Amerikoj, pasak «J. L.», esą vos 0,1%. Idėjos ten nesiklausk — ji visur pakeista bizniu. Biz-

nis ten yra visur esąs. «Saliūnai», mėsinės, agentai, pinigų siuntimo agentūros, bankai — visa tai vienas biznis, paremtas obalsiu: «duokš dolerį, arba — pasmaugsiu».

Amerikos visuomenės veikėjas, šnekąs apie visuomenės labą, yra jau iš anksto 99,5% to labo sau pasiskyręs.

Politikas, primygtinai berėkiąs «laisvė, laisvė», nieko kito nesiekia, tik dolerio.

Dvasiški vadovai, iškalbingai kalbą apie Kristų, Jį «visuomet parduoda ar jau yra pardavę už dolerį».

Brolybė, laisvė, krikščioniška ar žmoniška meilė, Dievo žodis ir visos prakilnios idėjos—tai vien skarmalai doleriams vynioti.

«J. Lietuva» yra sumaniusi kelti protestą prieš tokį mūsų išeivijos «iki pat šaknų supuvusį gyvenimą», kalbėti drąsiai apie asmenis, kritikuoti, barti, peikti, kits kitą mokyti!..

Ar pavyks jai darbas — tuo galima drūčiai abejoti. Jei išeivijos gyvenimas yra toks «supuvęs», kaip jį piešia «J. L.,» tai jam atgaivinti vieno pliko žmoniškumo čia toli neužtenka. Šiandien į «panacėjus» — ir dar tokius primityvius, kaip «žmoniškumas» — nė vienas šiek tiek apsišvietęs žmogus tikėti negali. Kaip senosios «Vilties» grynai humanistiškas «teisingumas ir gailestingumas», taip ir «Jaunosios Lietuvos» žmoniškumas yra vien gražūs žodžiai, daugiau nieko. Patys vieni jie jokios gaivinančios jėgos neturi, ypač «žmoniškumas». Nauju jis tegali atrodyti vien jauniems «J. L.» redaktoriams, permažai, matyt, gyvenimą ir praeitį tepažįstantiems. Nes faktiškai žmoniškumo obalsis yra labai senas. Pirmutinę jo formulą—«homo sum et nihil humani a me alienum puto» — yra, rodos, išreiškęs jau filosofas Seneca, kurs gyveno I amž. Kristui gimus. Tas pats žmoniškumo bei humanizmo obalsis buvo iškeltas ir Renesanso gadynėj Tuo pačiu obalsiu remdamasis jau pirm 29 metų darbavos tarp Amerikos lietuvių ir J. Šliupas. Jo obalsis buvo «išnaikinkim

visus prietarus, duokim progos visiems apsišviesti, padarykim kiekvieną giliamaningu filosofu, suspieskime juos į krūvą ir jų mokslumo darbais pasidarykim sau rojų ant žemės» — trumpai sakant, jis norėjo mūsų išeivius «kultūrinti», padaryti žmonėmis pagal savo išmanymą, atmetus religiją į šalį, pasilikus prie vieno pliko humanizmo bei žmoniškumo. Bet kaip J. Laukis toj pačioj «J. L.» straipsnyje «Pažvelgus atgal» parodo, nieko gero iś to neišėję. Delko? Gi del to, kad Šliupas mokėjo tik griauti, o nieko pozityvaus nesukūrė. Visoki Jurgiai, prisiklausę Šliupo prieštikybinių prakalbų, virto tokiais pat «griovėjais» ir su alaus stikline rankoj mokėjo vien tyčiotis iš bažnytinių sakramentų ir apeigų arba, eidami bažnyčion, nusinešti maldaknygės vietoj Šliupo brošiūrpalaikę «Dievas, dangus ir pragaras». Išeiviai pasidalino į partijas: šliuptarnių, kryžiokų ir socialistų; kiekviena partija skelbė savo «tikėjimą» — ir kiti klaidžiojo užburtame rate, begriaudami «seną ir netinkamą», nesirūpino «tverti nieko naujo, tinkamesnio ir geresnio». Ši Laukio pastaba visai teisinga, neteisinga tik, ir net juokinga, paskutinė jo išvada, kur jis, bandydamas pamokyti, kas toliau bedaryti, nieko geresnio nemoka nurodyti, kaip tik senus nuvalkiotus komunalus apie teisybę ir žmoniškumą, lygybę ir laisvę... Visi tie gražūs dalykai yra juk senoj mūsų religijoj. Jeigu Laukis ją atmeta ir mano, kad be jos galima esą pakelti lietuvių tarpe žmoniškumo idealą — tai jis niekuo nesiskiria nuo Šliupo, kitaip sakant, yra naivus laisvamanis, daugiau nieko.

Trečiame straipsnyje «Mūsų kultūros reikalais» tas pats Laukis kalba apie mūsų vaikų auginimą, randa jį esant labai primityvų, ragina pagerinti mokyklas, parūpinti geresnių vadovėlių; galop užsiimti liaudies higiena, panaikinant visokius šundaktarėlius. Patarimai geri, bet perdaug bendri...

M. Jurgelionienė straipsny «Mūsų gyvenimo dėmės» nurodo tarp Amerikos lietuvių baisų «šeimy-

niško gyvenimo apirimą, tamsybę ir išnaudojimą mergaičių su vaikais». Savo žodžius remia ji tam tikrais iš gyvenimo imtais faktais.

Autorė skundžiasi, kad mūsų laikraščiai ir organizacijos permažai tekreipią domės į tuos liūdnus faktus.

Gaila, kad autorė taip paviršutiniškai žiūri į tą dalyką ir neieško jo priežasčių. Jei būt paieškojus, be vargo būt radus, kad tą bjaurų pasileidimą ir mergaičių išnaudojimą gimdo ne kas kita, kaip paniekinimas religijos, kurios net ir pati «J. Lietuva», matyt, ne labai tegerbia. O tuo tarpu be religijos žmogus virsta gyvuliu, be sąžinės, be gėdos, be jokių augštesnių principų, be jokių idealų, kaip tik kad «gerai ir linksmai gyventi». Tokius žmones, kuriems malonu būti gyvuliais, jokiais mokslais apie žmoniškumą neatversi.

Toliau eina straipsneliai apie dalykus mums svetimus. Pav., J. Laukis paduoda iš Alice Hubbard išvertęs straipsnelį apie d-rę Mariją Montessori, italų pedagogę, ir jos vaikų auklėjimo metodą. To metodo tikslas «padaryti vaiką nepriklausomą». Todel vaikas pagal tą metodą mokomas «nusiprausti burną, rankas, susišukuoti plaukus, išsivalyti dantis, apžiūrėti nagus, apsirengti». Pasak d-rės Montessori, «aršumo, atžagarumo, blogumo pamatu pas kūdikius, vaikus ir suaugėlius yra stigimas sandermės ir ritmo kūne» (A.J.?!). Straipsnis menkos vertės ir neaiškiai parašytas.

Straipsnelyje «Amerikos indijonai mūsų giminės» Jurgelionis, remdamasis T. S. Denisono vejkalais, įrodinėja, kad senovės aztekų bei meksikiečių kalbos žodynas ir veiksmažodžių konjugacija esą indoeuropiški.

Literatūros skyriun įdėta keletas K. Vairo ir Kalėdų Kaukės eilių. Išversta proza Indų poetos Rabindranath Tagorės «Daržininko» dalis. Tasai Indijos poeta, gavęs net Nobelio premiją, tegal būt suprantamas nebent Indijoj, Europai jis pasiliks nedaugiau

kaip pilnu pretenzijos vaiku. Tokio bent įspūdžio daro beveik visos jo dainos. Štai keletas jo poezijos pavyzdžių:

Pašokstu ir išskečiu savo rankas, kad palytėčiau tave. Aš klausiu savęs: „Ar tai sapnas?"

Kad gi galėčiau bent apglobt tavo kojas savo širdžia ir kietai prispausti prie mano krūtinės.

Neapleisk manęs, mano meile, nepaklausus mano leidimo.

. . . .

Kodel užgeso lempa? Aš prisidengiau ją savo rūbu, kad apsaugočiau nuo vėjo, tai todel lempa užgeso.

Kodel gėlė nuvyto?

Aš prispaudžiau ją prie savo krūtinės su neramia meile, tai todel gėlė nuvyto ir t. t.

«Apglobti kietai savo širdžia mylimosios kojas» tegalima nebent hašišo paragavus.

Yra ten ir dar puikesnių vietų, pav., 37-me psl.

Aš nustypčiosiu atgal į savo kampelį ir sėdėsiu tamsoj.
Abiem rankom aš prisidengsiu savo apnuogintą gėdą...

«Jaunoji Lietuva», matyt, mano, kad visa, kas egzotiška, tai ir gražu. Deja, tai yra didelė klaida.

Yra taipgi to paties Kalėdų Kaukės išversta viena elegija iš naujo Anglijos laureato Roberto Bridges'o. Čia jau mums suprantama Europa: ir mintis ir forma tokios, kad iš tikrųjų galima gėrėtis.

Pačian galan nustumti originalūs mūsų naminių beletristikų — Kalėdų Kaukės, K. Vairo, J. Baniulio, Kl. J-nies—vaizdeliai. Visi jie smulkučiai, menkučiai, panašūs į tuos, kuriuos mokiniai rašinėja «Aušrinei», «Ateičiai», «Pavasariui» ir kitiems savo laikraščiams.

Baigiasi numeris kun. J. Tumo brošiūros kritika «Ten gera, kur mūsų nėra». Pasak kritiko (K. Jurgelionies), ne visur esanti tame veikale tiesa, bet visgi ten «visame kame yra labai daug teisybės». Kritikas eina net toliau, pripažindamas, kad «blogumų mūsų Amerikos gyvenime yra daug daugiau ir daug baisesnių, negu kad kun. J. Tumas pastebėjo». «Bet kas iš to?»—klausia kritikas. «Sviete yra neapsakomų bjaurybių, mes tai žinome ir tas bjaurybes matome, bet ar delto mes apleidžiame svietą»?

Tai pasakyta parodyti, kad jokiais bauginimais išeivystės nesustabdysi.

Toks tai yra «Jaunosios Lietuvos» I-jo n-rio turinys. Netrūksta jame įvairumo, redaktorių drąsumas ir pasitikėjimas savo obalsiu—žmoniškumu—labai didelis, bet visas jų darbas mūsų tautai tikros naudos neatneš, o neatneš del to, kad «J. Lietuvos» rašytojai užmiršo pamatinius kiekvieno žmoniško veikimo dėsnius: «Nisi Dominus aedificaverit domum, in vanum laboraverunt gui aedificant eam» [1]). Atmetus Dievą, atmetus religiją, pasilikus prie vieno pliko žmoniškumo, tegalima, anot Tagorės betariant, nebent «nustypčioti atgal į savo kampelį ir sėdėti tamsoj prisidengus abiem rankom savo apnuogintą gėdą». Tiesos, doros, grožio idealai tuo keliu neprieinami.

BARAS. Vilniuje, 1915, 220 psl. in-8.

Šiame naujame mūsų jaunų rašytojų leidinyje pažymėtina du dalyku: įvairus turinys ir savotiška nauja rašyba. Ir apie viena ir apie kita verta tarti keletas žodžių.

1. «Baro» rašyba.

Rašybos pamatan padėtas šeštas gero alfabeto dėsnis [2]), reikalaująs, kad alfabetas būtų «lygus, vienodas, neapkrautas įvairiais ženkleliais viršuj ir apačioj raidžių». Vardan šio dėsnio iš «Baro» alfabeto pašalinta:

1) Visos uodeguotosios raidės (ą, ę, į, ų); jos pakeista: a) linksnių galūnėse — paprastomis balsėmis a, e, i, u, pav., rašoma a k i, ž e m e, j u, j a;—vietoj a k į, ž e m ę, j ų, j ą; b) žodžių šaknyse ir dalyvių galūnėse—diftongais a n, e n, i n, u n, pav. d r a n s a, r a n s t a s, t e n s d a m a s, i n, i n s t a b u, s k e n s t a n s, t u r i n, p a s i m a t i s i a n, nors

[1]) Jei Viešpats nestatys namo, veltui dirba tie, kurie jį stato. Ps. 126, I.

[2]) Žiūr. A. Jakšto „Mūsų alfabeto klausimas“, 18-19 psl.

kitur rašoma išsiblaškes, pašėles, suduže... Šio skirtumo pamatas, matyt, tas, kad nuo skenstans turime skenstančio su aiškiu n, o nuo pašėles bus pašėlusiu be n.

2) Išmesta ilgosios y ir ū; jų vieton dedama visur paprastosios i ir u, pav., pamanstikit, mokikla, sunu...

3) Būsimasis laikas veiksmažodžių visur rašoma su in, pav. dabinsiu, užkabinsiu, pažadins, užgesins...

4) Griežto fonetizmo principas (dirbu, dirpti, diegiu, diekti...) atmetamas, jo vieton teisingai laikomasi etimologiškos rašybos (tirpdo, pavergs, pasislėpdamas, išsilenkdamas).

5) Iš Kriaušaičio alfabeto paliekama dvilypiai ie uo, dž (miegas, duona, žodžio);

6) Svetimi žodžiai rašoma aušrinietiškai (genius, teoria, psichologia, gimnazios);

Šitaip sureformuota naujoji rašyba išeina iš tikrųjų idealiai lengva, lygi, daili. Visa mūsų filologų nesibaigiama kazuistika apie tai, kaip rašyti: akį s, sūnųs, motyna, tolymas, Povylas, Dovydas... ar akys, sūnūs, motina, tolimas, Povilas, Dovidas... savaime atkrinta. Dings taipgi ginčai apie tai, katros formos tikresnės: savyje, mumyse, Vilniūje, pamatys..., ar savije, mumise, Vilniuje, pamatis... Barininkai palieka čia kiekvienam laisvę tarti tuos žodžius, kaip kam tinkama.

Be i, palikta vos tik trys raidės su ženkleliais: ė, č, š. Žmogui, pripratusiam prie Kriaušaitinių uodegėlių, brūkšnelių, net tiesiog nuostabu, kokiai balai reikėjo mūsų alfabetas tais pridėčkais marginti. Rašyba nuo jų apvalyta pasirodo nė kiek nekliūdanti minčių griežtumui susekti.

Visame «Bare» pasitaikė vos viena vietelė, kur griežtesnė rašyba gal būt buvus reikalinga, tai sakiny: «ira daiktu, kuriu nemato musu akis» ; mat, čia kai kas gal pagalvoti, ar žodį akis reik imti

vienskaitoj ar daugskaitoj. Bet panašūs keblumai galima lengvai pašalinti akcentu (àkis—akys).

Rašydamas pernai apie mūsų alfabeto reformą, aš pirmoj vietoj reikalavau irgi išmesti nosines ą, ę, į, ų. Ilgoms balsėms siūliau naujas atskiras raides ne tiek iš įsitikinimo, kiek «stracha radi judeiska», nes žinojau, kad visi mūsų seni filologai už y ir ū galvas guldo. Tačiau savo dvasios gelmėje buvau tikras, kad ir raidžių y, ū gyvenimas nebeilgas, kad nauja jaunų filologų karta jas taip pat išguis iš mūsų alfabeto, kaip ir uodeguotąsias ą, ę, į, ų. Tą mintį aš buvau ir viešai išreiškęs savo paskaitoje Kaune kovo 29 dieną pernykščių (1913) metų. Nūn galiu tik pasidžiaugti, kad mano pranašavimas išsipildė greičiau, nei tikėjaus. «Baras» galutinai sugriovė įsisenėjusį prietarą, kad mūsų rašyba negalinti apsieiti be ą, ę, į, ų, y ir ū. Savo drąsiu «bandymu» «Baro» filologai galutinai pribaigė Kriaušaičio rašybą. Nuo šio smūgio ji vargšė nebeatsikels ir, pavargus dar kokį laiką, turės kraustytis mokslo muziejun ir ten užimti sau priruoštą vietą šalia jau seniau atgyvenusių savo amžių Baranausko ir Jauniaus rašybų... Jei toliau ir bus dar kokių ginčų apie mūsų rašybą, tai jie suksis jau ne aplink Kriaušaičio persenusią teoriją, bet aplink «Baro» rašybą. Ši pastaroji kad ir yra idealiai lengva, tačiau nėra da idealiai tobūla. Netobūla gi ji del to, kad jos iniciatoriai neišdrįso nusikratyti kai kurių Kriaušaičio palikimų, kaip šit: jo neracionalių dvilypių raštženklių i e, u o, d ž. Mano išmanymu, čia buvo galima toliau pažengti ir tiems trims garsams išrasti tinkamesnius vienstipius raštženklius. Ypač reformos reikalingas yra i e. Filologai užsispyrę laiko jį dvibalsiu, susidariusiu iš i ir e. Bet jei sulyginsime mūsų i e su e ir ė, tai pamatysim, kad ir tuodu pastaruoju garsu mūsų kalboj reiktų laikyti dvibalsiais, nes juose, kaipo minkštai skambančiuose, garsas i aiškiai yra jaučiamas (slg. lenkų t e n su liet. t e n ir pranc. t ê t e su liet. t ė t ė). Taigi rašant i e, reiktų viet. e, ė ra-

šyti i à, i ė; o jei paliekam e, ė, tai ir garsą ie reiktų žymėti vienstipia raide ë, é ar kaip kitaip. Be to, ë turi savo gan seną tradiciją ir lyginamosios kalbotyros raštuose po šiai dienai tebevartojama.

Dar vienas dalykas: «Baras» rašo Nicšė, Giotė, Ruso viet. Nitzsche, Rousseau. Mano išmanymu, tas svetimų pavardžių lietuvinimas nėra būtinai reikalingas.

Kai kur pasitaiko ir rašybos nenuoseklumų. Pav., vienur (160) rašoma—gimnu, kitur (193) himnas; vienur (52)—augštin, kitur (79) aukščiausiu. Imperatyvai irgi nevienodai rašomi: vienur—p a b ė g, l ė k, kitur—ž v e l g k (30); vienur g r į ž k i, kitur—k e l i a u k i e... Bet čia gal bus korektūros klaidos.

Atskyrus šiuos mažmožius, aš «Baro» rašybai nieko daugiau neturiu ko beprikišti ir dėliai to esu tikras, kad po karo ją priims daugelis lietuviškų laikraščių Lietuvoj ir Amerikoj.

II. «B a r o» t u r i n y s:

Jį sudaro daugiau per 40 eiliuotųjų dalykėlių, 2 apysakaiti, keletas liriškąja proza parašytų straipsnių, 2 kritikos studiji, 1 trumputis referatėlis iš socialios mūsų istorijos ir 1 nekrologas. Ši statistika dalinai parodo, kad mūsų jauniems rašytojams daugiausia rūpi poezija, mažiausia mokslas. Bent kol kas «Bare» nė viena mokslo šaka neturi atstovų, tuo tarpu poezijos rasi čia kuo įvairiausios: ir eiliuotos ir beeilės, ir klasiškos ir dekadentiškos, ir originalės ir verstos, ir simboliškos ir liriškos ir net „poezijos prozoje"—ko tik nori. Ypač daug čia paskleista lirizmo. Jo pilna ne tik eilėse, bet ir apysakose (Šeiniaus „Mėnesiena") ir liaudies kūrybos tyrinėjimuose (St. Šilingo „Tautos dainų genezis") ir net kritiškose studijose (B. Sruogos „Po velėna pumpurėlis")... Tai parodo, kad jaunųjų „barininkų" daugiau virpa širdys nei galvos. Šaltas protas su mokslu, matyt, jų savęsp nevilioja. Kai kas gal to norėtų. Bet ką čia

gelbės noras, jei faktai rodo ką kita. Lenkimės tat prieš faktų jėgą ir peržiūrėkim „Baro" dainių būrį. Del didumo jis neperdidelis. Jei neskaityti Čiurlionienės, tai „Baro" dainių liks tik trys: Z. Gėlė, Ad. Juodasai ir Balys Sruoga. Z. Gėlės eilių paduota nedaug, vos keletas („Kaitra", „Kalnelis"). Jos gana skambios ir simpatiškos; autorius myli gamtą ir gyvenimą, moka atjausti pievelės ir giružės grožį. Įsimylėjęs gamtą, jis gieda:

Aš dar nemirsiu, nemirsiu nūnai,
Įstabios kanklės augina man sielą.

Bet nabagas apsiriko ir pasimirė.

Tuo pačiu keliu eina ir Adomas Juodasai. Jo poezijoj daugiausia skamba irgi „gamtos aidai" („Upelis", „Rugių sutartinė", „Rugiapjūtė", „Saulėje gimus", „Mėnesiena" ir k.). Jis moka juos vikriai pagauti ir gan dailiai žodžiais išreikšti. Tačiau pirmoji vieta tarp „Baro" poetų pridera ne jam, tik B. Sruogai.

Del buvimo yra „Bare" dar ir ketvirtas poeta— K. Binkis, bet jo teįdėta vos du dalykėliu, kuriais remiantis sunku ką nors konkretu apie jį pasakyti.

Tiek apie „Baro" poeziją. Eikim dabar prie jo beletristikos.

Šios labai nedaug — viso labo tik V. Krėvės „Skerdžius" ir J. Šeiniaus „Mėnesiena". Kas yra buvęs piemeniu, tas, beskaitydamas Krėvės „Skerdžių", galės iš nauja pergyventi vieną laimingą savo jaunystės dieną. Autorius puikiai pažįsta piemenų gyvenimą ir moka jį vaizdžiai nupiešti. Todel ir ši jo apysakaitė yra gan daili, tik gaila, kad stilistika vietomis šlubuoja. Šeiniaus „Mėnesiena" tuo atžvilgiu daug augščiau stovi. Čia pasakojimas plaukia liejasi laisvai, be jokių suklupimų. Gaila tik, kad naujasai Šeiniaus Jonas taip savo seminarijon pastojimu, taip ir jos apleidimu aiškiai parodo, kad jo irgi „ne vyro būta".

Be „Mėnesienos", Šeinius davė dar ir studiją „Duonaleitis". Kritiškos pastabos apie Duonaleičio poeziją ir talentą yra teisingos.

Daug silpnesnė Sruogos studija „Po velėna pumpurėlis". Yra tai apologija Šeiniaus „Kuprelio" ir jo meilužės Kazytės, pabėgusios už Kuprelio pinigus su Jastrebovu. Apologija labai pretensionali, bet dailės ir etikos atžvilgiu visai neišlaikanti kritikos. Jei panašūs įrodymai būtų ko nors verti, tai jais galima būtų kiekvienas vagis bei niekšas išteisinti.

Prie progos Sruoga užsipuola čia A. Jakštą, kurs, kritiko išmanymu, esąs „dogmų dogmomis apsisvaiginęs", pavirtęs į „dogmos ir formalumo skiautą"... Kam, kam bekalbėti apie dogmas, tik ne Sruogai, sekančiam paskui Balmontą, besilenkiančiam Niemojevskiui ir pakėlusiam Čiurlionį į „dieviškus pranašus" (sic!). Išeina, kad be dogmų ir „pranašų" negali apsieiti net ir pats dogmų griovėjas: išniekinęs senas Jakšto dogmas, jis susivaržė naujomis, bet kuo tos naujosios geresnės už senąsias—neparodė. O tuo tarpu visa svarba ta, kurios dogmos tikros, kurios ne.

Iš kitų straipsnių verta dar paminėti Šilingo „Tautos dainų genezis". Čia savotiškai nušviesti keli mūsų liaudies dainų motyvai, tik ne moksliškai, bet liriškai.

Žinoma, netrūksta „Bare" ir visai nevykusių dalykų, kaip šit V. Bičiūno „Allegro". Šiame straipsny ir forma, ir turinys, ir pavartotos metaforos (pav., šešėliai užšalo, tarytum sapnai nutrinti tuštumos vaidentuvės ranka—viskas prašyte prašos į „Garnį", kaipo puikiausia satiros medžiaga[1]). O gal ir pats Bičiūnas norėjo pajuokti čia dekadentišką rašymo būdą? Tuomet jo «Allegro», kaipo modern-stiliaus parodija, būtų nebloga.

Be originalių straipsnių netrūksta «Bare» ir vertimų. Šeinius davė keletą dalykėlių iš Nitšės «Ši-

[1]) Ton pat raštų kategorijon priklauso ir Čiurlionienės «Jūra»

taip kalba Zaratustra», Šilingas Niemojevskio «Naktį Akropolyje», kiti trumpesnius dalykėlius iš Balmonto, Bloko, Rabindranato Tagoro. Šilingo vertimas pats blogasis, nors vertėjo ir stengtasi duoti jam klasicizmo koloritą. Nes kitaip, kam čia befigūruotų visokios «kolumnos», «getairos», «spižo kvadrigos», niekur negirdėti «akantuzai» šalia «architravų» (kodel gi jau ne «architravuzų», būtų bent nuoseklumas?!). Kur kitur «Bare» svetimi vardai varu lietuvinti (pav. Šileris, Giote). Čia gi, nusilenkiant klasicizmui, graikų didvyriai Sokratas, Periklas, Anaksagoras paversti Sokratesu, Periklesu, Anaksagorasu. Ir ilga, ir negražu, ir netautiška. Pavardes lietuviai mėgsta trumpinti, pav., Totlebeną, Veisenhofą vadina Klebenu, Veisenu. Taigi, man rodos, reikėjo vertėjui pasigailėti bent jau pilietybės teisę įgijusio Sokrato ir nekreipti jo lenkų būdu į Sokratesą.

Nuo Šilingo kalbos čia ne pro šalį bus perėjus prie «Baro» kalbos apskritai. Del dailumo ji gan daili ir gryna, tačiau ne laisva kai kur ir nuo nusižengimų. Vietomis gadina ją polonizmai, pav., «kaip ant vestuviu» (viet. vestuvėse), «ir tuos lapelius, numire ka bėga» (viet. ...kurie arba kur bėga)... Kai kur pasitaiko nelietuviškų žodžių formų, pav., nebedegiu, skubiu, iriuosiu—viet. nebedegu, skubu, iriuosi. Kitur svetimi žodžiai sulietuvinti netikusiai, pav., viet. subjektyvus, -i; intuityvus, -i; vartojama subiektivis, -e, intuitivis, -ė, nors šalia jų palikta žodis grandiozus. Tokiems žodžiams, kaip tragiškas, logiškai, instinktyviai — duotos tiesiog monstrualės formos: tragedingas, logikingai, instinkčiai, kurios jokia filologija negalima pateisinti. Nėra geri ir tuberkuliozas su filozofu. Be to, Ad. Jucdasai ir V. Krėvė vis dar nepaliauja kišę savo rytietiško asmenavimo formų (apsegiotai, parvežtute). Norima rašybą suvienodinti, o raštų kalbon įleidžiama skaldąs tarmių principas. «Barininkai», parodžiusieji tiek drą-

sos rašybos reformoje, turėtų, rodos, ir kitais atžvilgiais parodyt daugiau savitumo. Deja, jo «Bare» permaža, ypač proza rašytuose straipsniuose. Čia visi lyg susitarę—ir Šilingas, ir Bičiūnas, ir Čiurlionienė, ir, dalinai, Šeinius su Sruoga—stengte stengiasi užtrinti savyje asmeniško savitumo žymes ir rašyti vienu modern-šablonu a la Nitšė. Ei, vyručiai «barininkai», gaila man jūsų. Jūs pasiskelbėt visokių dogmų priešininkais, tuo tarpu vergaujate nykstančiai modernizmo madai. Iš tiekos dvasios brangenybių, sukrautų tokių žmonijos genijų, kaip Homeras, Dante, Šekspyras, Servantes, Göthe, Šilleris, Puškinas, Mickevičius, Gogolis—jūs renkatės vieną tik menkos vertės blizgutį ir džiaugiatės juo kaip geležėlę radę. Gana jau to jungo! Būkit «sau žmonės», ne Nitšės gramofonai.

«ATEITIES SPINDULIAI». 1917-1918 Nr. Nr. 1—6.

Kaip jau esam 1918 m. «Ateities» 5-me n-je paminėję, Rusijos ateitininkai buvo įsisteigę savo organą mėnesinio laikraščio pavidale. Iš pradžių jis ėjo iš Petrapilio, paskui buvo perkeltas Voronežan. To laikraščio tikslas buvo tas pat, ką ir «Ateities», dėliai to ir duota jam «Ateities Spindulių» vardas. Viso labo «At. Sp.» išleista 18 n-rių. Iš jų mums kol kas tepavyko gauti tik pastarieji 6, trijų dvilypių n-rių pavidale. Jų didumas — 64 psl. in-8. Vadinas, didumo atžvilgiu kiekvienas «At. Spind.» numeris yra visai lygus atskiram «Ateities» n-riui.

Turinyje taipgi daug yra panašumo tarp tų dviejų moksleivijos organų. Tas pat abiejų pamatinis tikslas «viską atnaujinti Kristuje», tie pat siekimai — lavinti ir dorinti katalikiškąją lietuvių moksleiviją, tos pat priemonės jaunimui vesti prie idealo. Dailios eilės, gyvi vaizdeliai, moksliški straipsniai, recenzijos, korespondencijos, organizacijų steigimas, projektai ir sumanymai — visa tai sudaro kiekvieną «At. Spind.» n-rio turinį.

Tarp «At. Spind.» poetų pirmą vietą, be abejo, užima dar pries karą pasižymėjęs savo talentu Putinas; nemaža eilių yra ir jautrios dainininkės Tyrų Dukters; šalia jų rašinėja gan simpatiškas eiles ir kiti vos tepradedantieji dainuoti jauni poetos: P. V., Vaikelis, J. Gulbinas... Visi jie, kiekvienas savotiškai, stengiasi žadinti jaunuose skaitytojų širdyse gerus jausmus, kilnius troškimus, išplėsti mūsų jaunos poezijos sritį.

Antroj vietoj po poezijos eina rimti, moksliški straipsniai. Jų autoriai tiksliais įrodymais ir griežtais protavimais bando paveikti skaitytojų protą ir valią, palenkti juos tiesos, labo ir net idealo linkon. Iš straipsnių labiau paminėtini šie: Naro «Moksliniai teologijos pažymiai ir santykiai su kitais mokslais», K. «Krikščionies pareiga viską daryti Dievo garbei ir žemiškieji rūpesčiai», J. Česaičio «Etinis (=etiškas) individualizmas tikėjimo šviesoje», labai turiningos Bistro paskaitos apie «Ateitininkų religinę praktiką» konspektas, Gabr. Taučiaus «Apie sindikalizmą» ir «Apie anglų tradeunionus», plati prof. Sokolovo «Jauniaus gramatikos» kritika ir kiti.

Nepraleisti ir esamojo gyvenimo apsireiškimai, ypač pačių ateitininkų tarpe. Šiuo atžvilgiu yra įdėta keletas dideliai įdomių straipsnių, k. š. H. Aitv. «Voronežo ateitininkų darbo apžvalga» ir «Rusų ateitininkų Voroneže pasitarimas 1918 m. sausio mėn. 2—5 d.» ir k. Čion reikia taipgi priskirti korespondencijos iš Tambovo, Jekaterinoslavo, Voronežo, Bogorodicko ir iš kitur apie ateitininkų veikimą.

«Ateities Spindulių» redakcijos nurodinėta taipogi ir nauji veikalai lietuvių bei kitomis kalbomis ir tam tikrose recenzijose stengtasi kritiškai jie įvertinti. Tarp recenzuotųjų lietuviškų knygų paminėtos šios: Žalios Rūtos «Pančiai» ir «Kada rožės žydžia», Ry-

giškių Jono «Žodynėlis» ir «Mūsų rašyba», Čiurlionienės «Lietuvių literatūros istorijos konspektas», o taipgi net kai kurie pačioj Lietuvoj išėjusieji leidiniai, k. š. Klimo «Lietuva, jos gyventojai ir sienos», Jakučionies «Kelias į šviesą», A. Vileišio «Vilniaus lietuvių dviklasė mokykla» ir k. Iš nelietuviškų veikalų trumpai paminėti naujausieji vokiečių kalba išleistieji raštai apie Lietuvą (K. Brunavičio, Verbelio, Gaigalaičio), verstas rusų kalbon Lapparent'o veikalas «La science et l'apologétique», Antoine'o «Cours d'économie sociale», Hitze's «Die Arbeiterfrage und die Bestrebungen zu ihrer Lösung» ir k.

Neužmiršta ir jaunimo laikraščiai. Pastaruose «At. Sp.» n-riuose randame gan plačią recenziją «Aušrinės» 1 — 3 n-rių, o taipogi ir naujai atgaivinto «Varpo» 1-jo n-rio ir net paminėjimą «Ateities» 10 n-rio.

Iš to, kas augščiau pasakyta, matome, kad «Ateit. Spinduliai» buvo labai rūpestingai redaguojami, teikė daug žinių skaitytojams, atstovavo ateitininkų reikalus, taigi ir nenuostabu, kad tas laikraštis jų buvo mielai skaitomas ir net gausiai aukomis šelpiamas. Tų aukų, pačių ateitininkų surinktų, kaip paduoda pastarasis «At. Sp.» n-ris, buvę net 973 rub. 92 kap. Be to, atskirai buvęs įsteigtas ateitininkų «Susišelpimo fondas», kuriame kovo mėn. šių metų buvę 838 rub.

Būtų labai geistina, kad ateitininkai, grįžę Lietuvon, nepaliautų ir toliau rinkę aukų tiems pat tikslams, o taipgi ir būsimajai jų šelpėjai «Motynėlei».

Tiek apie «At. Spind.» turinį.

Kalbos atžvilgiu «At. Spinduliai» irgi verti pagirti. Ir eilės ir proza pasižymi čia aiškumu, dailumu ir taisyklingumu. Redakcija, matyt, yr klausiusi su dideliausiu pietizmu Rygiškių Jono nurodymų ir net tapusi absolučia to mūsų kalbininko teorijų sekėja, o kai kur tai net, rodos, dar ir toliau už jį patį pirmyn pažengusi. Pav., «At. Spinduliuose» jau nebe-

pripažįstama sugretinimas tokių dviejų garsų, kaip i ir a, i ir o, e ir a. Todel viet. mūsų lig šiol vartojamųjų žodžių specialistas, sociologija, idealas imta rašyti specilistas, socilogija, idelas. Pavertus idealą idelu (kurs labai primena rusų idolą), reiktų ir ideja paversti į idę (idė, idės, idei...). Bet tuomet reiktų būti nuosekliems ir panašiai pasielgti su visai svetimais žodžiais su galūne — ija, verčiant ją e. Tuo būdu viet. teologija, filosofija, revolucija, konstitucija, profesija, Prancūzija, Austrija reiktų rašyti: teologė, filosofė, revolucė, profesė Prancūzė, Austrė ir t. t.; prie to, matyt, «At. Sp.» ir būtų evolucijos keliu nuėję, nes vienoj vietoj liniją jau radom pakeistą line. Taip pat nepripažįstama ir sugretinimas e ir u ir del tos priežasties Europa paversta Eiropa. Būdvardžių su galūne-iškas vengiama kaip kažkokios baisenybės. Seni geri terminai: istoriškas, etiškas, fiziškas, dvasiškas pakeisti naujais: istorinis, etinis, teologinis, fizinis, dvasinis; kiti, kaip šit: tipiškas, optimistiškas, pesimistiškas, poetiškas, nevienašališkas paversti: tipingas, optimingas, pesimistingas, nešalingas, poetingas; vietoj aktyvus, pozityvus, padaryta taipgi aktingas, pozitingas, tik kažkodel, tur būt, per neapsižiūrėjimą, vienoj vietoj prieveiksmis alegoriškai palikta nepakeistas alegoringai. Dievas irgi paaugštinta: iš Tvėrėjo Jis pakelta į Kūrėjus, todel ir visai mūsų tverybai su visais jos tvariniais liepama pasišalint ir užleist vieta kūrybai su jos naujais kūriniais. Deja, visi tie filologiški naujumai, «At. Sp.» su aklu tikėjimu primtieji, kažin, ar sulauks visuotino Lietuvoje pripažinimo. Perdaug jie kvepia radikale Rusijos revolucija...

LIETUVOS MOKYKLA. II ir III (1919 ir 1920) metų II-ji knyga. Kaune, 1920, 186—472 ir 57—72 psl. in-8.

Storų knygų mėgėjas, Pr. Dovydaitis, pasistengė ir II-ją «Liet. Mok.» knygą išleisti storoką (19 spaudos lankų). Storon knygon, žinoma, bepig ir daug straipsnių bei žinių sudėti. Jų čia iš tiesų prikrauta nemaža—yra ko pasiskaityti.

Pirmiausia reikia pažymėti paties redaktoriaus trys ilgoki straipsniai: «Pedagogas šv. Jonas de la Salle», «Otonas Willmann'as» ir «Koedukacija augštesniose mokyklose». Pirmasai vertėtų Liet. Kat. Mokytojų Sąjungai išleisti atskira knygele ir jos turinį paskaitoms supopularizuoti. Willmann'o nuopelnai mažai Lietuvoj težinomi. Net ir pačioj Vokietijoj jis genijum nelaikomas, taigi ir abejojam, ar mūsų visuomenė tuo susidomės. Trečias straipsnis tebėra dar nepabaigtas, taigi ir kalbėti apie jį plačiau nematom reikalo.

Dubas savo rašiny «Humanistinė gimnazija ir gyvenimas» yr pasirinkęs nelengvą uždavinį — apginti klasicizmą ir įrodyti, kad «klasinės filologijos studijavimas daugiau kaip kiti mokslai plėtoja dvasinius mokslo gabumus». Autorius guldo galvą už lotynų kalbą mūsų mokyklose. Mes, deja, negalim su jo išvadžiojimais sutikti ir pilnai pritariam valdžiai, padariusiai senąją Romos kalbą mūsų gimnazijose neprivalomu dalyku.

«Tikybos reikšmė auklėjime» gvildenama J. Gobio. To gvildenimo rezultatas yra šis: «praktikos gyvenimas, vaikų sielotyra, etika ir estetika yra už tikybos reikalingumą». Bet kada turi prasidėti tikybos mokymas, kuriais metodais tur būt tikyba dėstoma ir «kurios tikybos vaikai mokyti—universinės ar konfesinės»—autorius nuspręsti palieka kompetentingesniems už save. Labai gaila, kad autoriaus nepaaiškinta, kas tai per dalykas «universinė tikyba» ir kame jį yra.

Kazimieraitis straipsny «Trečioji mūsų krašto mokyklos rūšis—pramonės amatų mokykla» labai teisin-

gai pabrėžia amatų svarbą ir jiems išmokti specialių mokyklų reikalingumą.

Del mokslo metų sutvarkymo pradinėse mokyklose (pavadintose čia naujoviškai, pradžios mokyklomis) ginčijasi net keturi pedagogai: Pr. M., P. Martišius, G. Strangalis ir J. Strimaitis. Pageidavimai: keturių metų mokykla — tik kitaip sutvarkyta miestuose, kitaip kaimuose.

J. Gobis straipsny «Iš rašymo ir skaitymo psichologijos» įrodinėja, kad skaitymo funkcija yra gan paini, ji susidedanti

«iš 1) optinio ženklų pagavimo; 2) vaizdingumo, kurio pagalba suprantame ženklų reikšmę; 3) atminties, nes skaitydami toliau nepamirštame perskaityta; 4) proto, kadangi perskaitytojo dalyko turinį galima kritikuoti; 5) valios, nes skaitymas yra iš valios einąs procesas; 6) jausmų, nes skaitomasis dalykas daugiau ar mažiau mus interesuoja ir 7) motorinių procesų (tylus ir garsus skaitymas)».

Rašymas esąs taipgi ne vien mechaniška rankos funkcija, «bet ir smagenų funkcija». Gaila, kad autorius neliečia rašybos. Rašymo procese ji, be abejo, turi irgi savo reikšmės.

J. Balčikonis straipsny «Jablonskis ir mūsų šių dienų kalba», keldamas į padanges «Jablonskio nuopelnus», vadina jį lietuvių «kalbos tėvu», primena jį šiemet baigiant 60 metų amžiaus ir pataria tinkamai pagerbti. «Liet. Mokyklos» redakcija tam pritaria, žadėdama išleist atskirą n-rį specialiai pavestą Jablonskiui. To n rio, tur būt, ilgai dar reiks jubilatui laukti, nes pirma turės išeit «Žilinskio n-ris». Kad nuopelnai bet kokie gerbtini, mes tai mielai pripažįstame, bet ar Jablonskio pagarbai būtinai reikia jis daryti «mūsų kalbos tėvu», labai abejojame. Lietuvių kalba skaito savo amžių šimtmećiais, tatai sunku suprasti, kokiu būdu 60 metų senukas gali būti laikomas liet. kalbos tėvu[1])? Galop abejo-

[1]) Be to, jei Jabl. yra mūsų kalbos tėvas, tai turėtų būt ir jos motyna. Gerbiant tėvą negražu būtų nepagerbus motynos. Lauksime, gal nurodys Balčikonis ir ją. A. J.

jame, ar tokia pagarba pačiam jubilatui bus maloni— ir ar jis sutiks figūruoti savo jubiliejuje «liet. kalbos tėvo» rolėje. Rusai sakydavo: «Vri, da znaj že mieru». Mes pridurtumėm analogišką aforizmą: «Gerbk, bet laikydamasis sveiko proto nurodymų, kad nepadarytum savo gerbimo objekto juokingu». Toliau eina specialių straipsnių eilė: J. Gvildžio «Aritmetikos metodika», J. Kaspro «Kūno auklėjimas pradžios (suprask pradinėse) mokyklose», T. Žilinskio «Dailyraštis ir auklėjimas», J. Strangalio ir Galdikienės «Del svetimų naujųjų kalbų mokymo», J. Strimaičio «Mūsų mokytojai ir žmonių turtai», J. Elisono «Gimtojo krašto tyrinėjimas ir besimokinančioji jaunuomenė» ir k.

Be ilgų straipsnių, yra čia ir trumpesnių pranešimų bei sumanymų, k. š. J. Gobio «Žmonių švietimo reikalu», «Mokytojas ir filosofija», «Dvasios kultūra»; «Pedagogo uždaviniai» ir «Mokyklos muziejaus reikalu»; J. Strimaičio «Prie prad. mokyklos programos», Redakcijos «Del Tomo Žilinskio jubiliejaus» (pakvietimas rašytojų dalyvauti bendrame leidinyje). Galop Daniliausko «Del Mariampolės gimnazijos istorijos». Tekste jie užima trečiąją vietą, turinyje gi kažkodel padėta antrame skyriuje.

Likusią knygos dalį užima naujų knygų recenzijos, kalbos ir rašybos dalykai, Švietimo Ministerijos įsakymai, cirkularai, mokyklų programos, bibliografija, galop mokymo pavyzdžiuose Pr. Dovydaičio logikos pirmos dalies užbaigimas — apie silogizmus ir sofizmus.

Straipsny «Šis tas del mūsų šių dienų rašybos» Dyguldagis polemizuoja su Jakšto ir Grigonies «Draugijoj» paskelbtais straipsniais. Į tai atsakysime kitoj vietoj.

Skaitytojams, kuriems rūpi tikybos aiškinimas mokyklose, patariame perskaityti be galo įdomias ištraukas «Iš bylos del tikybos mokymo Mariampolės realinėj gimnazijoj», vedamoj garsaus A. Bulotos ir jo suorganizuoto mokytojų pirmeivių štato.

Toks tai yra šio n-rio turinys.

Išorinė knygos pusė graži, spauda aiški, formatas patogus. Tik kalbos ir rašybos atžvilgiu galima prikišti ne vienas dalykas. Pav., pasitaiko tokių kurioziškų terminų, kaip «projektuojamoji geometrija», «filosofinga mokykla» ir k.; vietomis imta rašyti abiturentas, Marampolė, nors kitur rašoma ir Mariampolė. Kur «Liet. Mokykla» benueis tais keliais žengdama, sunku įspėti.

Kaina paskirta nemaža. Bet atsižvelgiant į knygos storumą ir spaudos pabrangimą laikyti ši kaina peraugšta negalima. Taigi, kas rūpinas mūsų švietimo darbo plėtojimusi, būtinai turėtų įsigyti šį įdomų ir turiningą «Liet. Mokyklos» n-rį. Jis ir po kelių metų nenustos savo vertės.

LIETUVOS MOKYKLA. Mėnesinis laikraštis mokymo ir auklėjimo dalykams. Pr. Dovydaičio leidžiamas. 1-sis sąsiuvinis sausio 1921 m. Kaunas, 48 psl. in-8.

«Lietuvos Mokykla» jau trečią kartą maino savo pavidalą. Duok Dieve, kad šis nusistatymas būtų galutinas, nes ėjimo dažnumo ir laikraščio didumo keitimas erzina skaitytojus ir kenkia pačiam laikraščiui. Keista, kad mūsų pedagogai nemoka paimti išsyk tam tikros linijos. Tai žymu ir iš kitų mokytojų organų (k.š. «Švietimo Darbo», «Beraščio»). Visi jie yr perėję didesnę ar mažesnę evoliuciją ir net ne vieną metamorfozę.

«Lietuvos Mokyklos» pastarąja metamorfoze mes galim tik pasidžiaugti, nes ji iš metraščio vėl virsta mėnesiniu žurnalu. Pirmas naujas «L. M.» n-ris yra gana įvairus. Pirmoj vietoj padėta Pr. Dovydaičio įdomus, kilnus, tik, deja, ilgokas ir sunkokai parašytas straipsnis «Kultūra, auklėjimas ir religija», imtas iš Vunderles paskaitų. Mes bijomės, kad jis bus skaitytojų tinkamai neįvertintas ir net nesuprastas. Pav., abejojame, ar daug skaitytojų supras tokį sakinį: «Modernasis kultūros darbas daugiau neg vienu atveju yra išdvasėjęs»... Bet rašytojo pastabos apie įvairias kultūros rūšis (ūkio, technikos, dvasios, jau-

smo, grožio, asmens, socialę kultūrą) yra vertos omenėn įsidėti ir giliau pagalvoti.

J. Gobio straipsny «Seksualinis klausimas mokykloje» teisingai pastebėta iš draugų ir mokinių, «kad nupuolimai seksualinėj srity ... atsiliepia ir jų filosofijos pažiūrose. Beveik visuomet kartu su ištvirkimu atsiranda religijos hiperkritika, skepticizmas, noras viską verst ir iś naujo statyt». Negalima nepritarti ir padarytai iš čia išvadai, kad ištvirkėlio «religinės ir filrsofinės pažiūros negali būti netendencingos».

Autorius pripažįsta, kad jaunimui reiktų rimtai, moksliškai seksualis klausimas išaiškinti, kad geriausiai tai galėtų atlikti patys tėvai, bet kaip tai tinkamiausiai padaryti, nenurodo. Čia yra trūkumas. Nes ką padės žinoti, kad tai ir tai reikia padaryti, nežinant, kaip to reikia imtis.

Baigdamas autorius pažymi, kad nieku gyvu «neprivalo būti šalinama religija iš auklėjimo, nes jos vietos auklėjimo dirvoj jokia žmonių sumanytoji teorija negali paimti». Ši teisinga pastaba šiandien ypač reiktų visur pabrėžti, nes kairieji mokytojai savo kongrese yr nutarę religiją visai iš mokyklos išmesti.

Apie Pestolozzi įdėta tik pradžia gražaus J. Yčo straipsnio, lauksime galo. J. Strangalis aiškina, ko reiktų laikytis mūsų «Mokyklas reformuojant».

Iš pranešimo apie vidurinių ir augštesnių mokyklų mokytojų suvažiavimą š. m. sausio 3—5 d. gauname sužinoti, kad tame suvažiavime buvo pasiūlytos ir balsuotos šios keturios rezolucijos:

1) Tikyba neprivalo būti dėstomuoju mokyklos dalyku (Čepinskio),

2) Tikyba privaloma mokyklai, bet ne mokiniams (Lašo),

3) Žmonėms, priklausantiems prie bet kokios konfesijos, tikyba mokykloj privaloma (Borisevičiaus),

4) Tikyba mokykloj privaloma iki žmogus įgyja juridinio asmens teisių (Gobio).

Daugiausia balsų (34) gavo 3-ji rezolucija. Apie mokyklų klausimą katalikų kongrese pasakyta labai

trumpai. Užtat Skruodžio Religijos mokymo metodikos kritikui J. Jablonskiui leista labai plačiai pakalbėti. Jo ir prikalbėta daug, bet ne su visais išvadžiojimais tegalima sutikti. Pav. vok. Übernatur J. J. pataria versti negamta. Gal filologija prieš tai ir nieko neturėtų, bet teologija tokio neaiškaus termino nieku gyvu negali priimti. Be reikalo taip gi uja J. J. posakį «pas žydus» ir k. Mūsų tarmėje nieks kitaip ir netaria, kaip «pas mus», «pas žydus» ir t.t. Tai yra faktas, prieš kurį jokis argumentas neturi galios.

Baigiasi sąsiuvinis J. Tijūnaičio «Skaitymų» kritika, kurioj ypatingai kreipta domės į V. Krėvės «Bedievį» ir «Išsibarė».

BERAŠTIS. Suvalkijos profesinės mokytojų sąjungos laikraštis. Nr. 1. Gruodis, Mariampolė, 1919.

Be «Lietuvos Mokyklos» ir «Švietimo Darbo», štai ir trečias mokytojų organas—«Beraštis». Kokiam tūkstančiui mūsų mokytojų bene perdaug specialių organų? Jei dvasiškija tenkinasi vienu «Ganytoju», pavasarininkai vienu «Pavasariu», galėtų, rodos, ir mokytojų raštai sutilpti vienon storon «Liet. Mokyklon» ar net ir plonesnin «Švietimo Darban». Bet nieko nepadarysi — mūsų «natūra», matyt, dar platesnė neg rusų — mums visur angšta, kur ne mes patys šeimininkai.

Kuo gi skirias šis naujas pedagogų organas nuo pirmų dviejų savo pranokėjų? Pirmiausia keistoku savo vardu — «Beraštis». Mūsų vaikai, tikri beraščiai, vis dar neturi savo laikraščio, ir nemažą nuopelną turės tas, kas tokį laikraštį jiems išleis. Deja, Suvalkijos pedagogai, užuot besirūpinę tikrų beraščių reikalais, savam «Berašty» ketina kalbėt vien apie savo «profesinius reikalus». Jie bus statomi «pirmoje vietoje». Toliau «Beraštyje» bus kreipiama domė į «mokomųjų dalykų metodą, sugebėjimą pritaikyti mokslą vaikų amžiui, jų luomui, amatui... o taipgi ir į pedagogikos principus, terminus» ir t.t.

«Beraščio» leidėja (Suvalk. mokyt. sąjunga) sakosi esanti nepartyvi ir pažangi, — daug pažangesnė «už bet kurią šių dienų ministeriją», taigi ir ketinanti mūsų valstybei ir visuomenei teikti «jei ne papeikimų, tai bent nurodymų, kas yra taisytina kaipo atgyvenusio savo amžių arba šiaip netikusio». Be ministerių ir visuomenės, būsiąs «Beraštyje» mokomas ir kaimo jaunimas, jam ketinama įvesti tam tikras skyrius, kur būsią tinkamų straipsnelių, eilių ir t.t. Nebūsią užmirštos ir augštesnės mokyklos. Trumpai tarus, «Beraščio» programa yra kuo plačiausia, nors laikraštėlis nedidukas, 24 psl. in-8. Leidėjų geri norai neabejotini, pasitikėjimo savimi gana daug — belieka palinkėti «Beraščiui» pasisekimo darbe ir išpildymo savo «žadelių», kad jos nepasiliktų vien grynais «žodeliais». Kai del turinio, tai pirmasai «Beraščio» n-ris yrá gana įvairus. Straipsny «Pradedant darbą» N. teisingai graudoja, kad dabartinė mokyklų padėtis nepavydėtina. Kad jose «gali dirbti visi, kas nori... be tam tikro mokslo ir prisirengimo». Jo kolega Ignasta nusiskundžia, kad Švietimo Ministerija «norėtų atsikratyti apskričių švietimo komisijomis, neduodama mokytojams rinktis instruktorių». J. V. teikia «keletą aritmetikos metodikos minčių». Iešmanta ragina padėti «vaikijai mokytis paišyt». Toliau eina keletas neblogų Ad. Juodojo ir K. Maknio eilių ir plati, bet skystoka, A. Jakučionies kritika Murkos «Metodikos etiūdų». Neužmiršta ir bėgantieji reikalai — jie išdėti keliose korespondencijose. Galop eina «Profesinės mokytojų sąjungos įstatai». Jie įdomūs ir pažangūs. Pasirodo, sąjungos kūrėjai esą decentralizacijos ir privatinės iniciatyvos švietimo dalykuose šalininkai; jų programoj įdėta pirmon vieton reikalavimas «visuotinio būtino ir nemokamo mokymo be lyties, tautos, religijos ir luomo skirtumo, kūrimo švietimosi įstaigų «registravimo būdu» ir t.t.

Principialiai negalima tam nepritarti; Švietimo Ministerija, kaip ir kitos valstybės įstaigos, nėra nei vi-

sagalė nei neklaidinga; ji gali būti ir kritikos objektu; bet jei Švietimo Ministerijos funkcijas visas lig vienai paimtų savo rankosna nauja mokytojų sąjunga, nežinia, ar būtų sveikiau mūsų visuomenei ir pačiam mokslui. Viskas čia pareis nuo darbų. Jei sąjunga geriau ir daugiau padarys, negu Šviet. Ministerija, visuomenė galės tuo pasidžiaugti ir tarti sąjungai nuoširdų ačiū. Tuo tarpu mes susilaikom nuo principialio sprendimo ir vertinimo sąjungos tikslų ir priemonių.

ŽVAIGŽDĖ. Mėnesinis laikraštis katalikų dvasiškiems reikalams. 1920, Nr. 1. Kaunas.

Visos šių dienų blogybės yr kilusios iš to, kad pasauly tekeliama vien materialė kultūra, o žmogaus dvasia, josios tobūlinimu, dvasišku kultūrinimu nesirūpinama. Tos dvasios kultūros trūksta ir mūsų tautai. Taigi reikia tarti ačiū kun. M. Vaitkui, kad jis tai mūsų dvasiškai kultūrai kelti pasiryžo leisti specialį mėnesinį laikraštį, pavadinęs jį «Žvaigžde».

Pirmutinis tik ką išėjęs, «Žv.» n-ris atrodo labai įvairus ir įdomus. Yra čia religinės poezijos pavyzdžių (M. V. «Dievas laukia», Grigonies «Jezaus Širdies giesmė», Lietuvaitės «Pavasario rytas»), netrūksta ir kilnesnės beletristikos («Kunigaikštytė Mirtbaimė»), neužmiršta ir asketika («Kam žmogus gyvena», «Ruošimasis priimti Komuniją ir padėkos aktai ją priėmus», vertimai iš prancūzų kalbos), yra žinių ir iš liturgikos (Sausio mėnuo bažnyčioje).

Be to, «Žvaigždė» yra sumaniusi davinėti pamokymų ir apie bėgančius gyvenimo reikalus. Šiame n-ry nurodyta «Svarbiausia lietuvio kataliko pareiga» — dalyvauti rinkimuose į Steigiamąjį Seimą. «Klausimuose ir atsakymuose» duota keletas praktiškų patarimų. Yra taipgi ir trumpa «Pasaulio apžvalga» ir žinelių «Iš Lietuvos».

Taigi «Žv.» skaitytojas ras čia ne tik savo dvasiai peno, bet ir nebus atsilikęs nuo kasdieninio politikos bei visuomenės gyvenimo. Nevargindamas savo akių dienraščių skaitymu, jis žinos svarbiausius atsi-

tikimus Lietuvoj ir visam pasauly. Taigi reikia tikėtis, kad «Žv.» ilgai švies Lietuvos padangėje ir pritrauks ne vieną tūkstantį skaitytojų. Būtų geistina, kad mūsų kunigija paragintų dievobaimingus savo parapijiečius užsisakyt šį kol kas vienintelį laikraštį, kurs laiko ypatingu savo uždaviniu—tarnauti dvasiškiems liet. katalikų reikalams.

AUŠRINĖ. Liet. Moterų mėnesinis žurnalas. Leidžia Aušrinės Bendrovė So Boston Mas. Š. Amerikoje. Nr. 8—9 Birželio—Liepos m. 1919, 16 psl. gr. in-8.

Ši «Aušrinė» nieko bendra netur su mūsų ultra kairiųjų moksleivių Mariampolėj einančiu organu. Leidžia ją pačios Amerikos moterys — karšto patriotizmo dvasioje. Tai žymu iš vedamojo straipsnio «Ar mes mylime Lietuvą»? Čia nurodyta, kad lietuvės moterys mylį Lietuvą ne žodžiais, bet pilietiškais darbais: jos tai daugiausia aukų yr surinkusios Lietuvos reikalams, jos esą šalusios Lietuvių dienoje bėgiodamos gatvėmis tėvynės naudai; jos rinkusios drabužius ir narius L. Raud. Kryžiaus Draugijai; jos ruošiąsi gailestingomis seselėmis važiuoti į Lietuvos karo lauką. Todel ir paskutiniai straipsnio žodžiai: «Mes ją (Lietuvą) mylime ir mylėsime, ir ko tėvynė iš mūsų reikalaus, mes pasistengsime išpildyti» — nėra vien tik žodžiai, bet draug faktiškas konstatavimas Amerikos lietuvaičių didelio Lietuvai pasišventimo.

Straipsny «Atsižymėjusios moterys» p-lė F. Určiniškė paduoda įdomių žinių apie Marę Lyon, garsią Amerikoj moterų seminarijos Mount Holyok įkūrėją. Duok Dieve, kad ir Lietuvoj panašių moterų «fundatorių» atsirastų.

«Aušrinės» leidėjos, matyt, seka atidžiai mūsų literatūrą, nes randame čia ne vienas eiles perspausdintas iš senos «Vilties» ir «Vilniaus Žinių».

Labai patriotiškas Z. Virakso dramatiškas vaizdelis «Į Lietuvą marš visi» parodo, kad grįžimo Lietuvon idėja daros Amerikoj kaskart popularesnė. Netrūksta «Aušr.» ir praktiškų moterims patarimų,

pav., apie vaikų žindymą iš bonkutės, apie įvairių valgių gaminimą ir t. t.

Skyriuje «Nauji Raštai» paduota trumpa kun. M. Duricko knygos «Dievas sutvėrėjas» recenzija, kurioj tarp kitko pasakyta gale, kad «toji knyga privalo būti kiekvienoje lietuvių krikščioniškoje šeimynoje». Iš to matyt, kad «Aušr.» leidėjos yra ne tik karštos lietuvės, bet ir katalikės.

Taigi belieka palinkėti, kad mūsų moterys, vis dar neįstengusios įsikurti savo organo, imtų tuo tarpu skaityti bent savo sesučių Amerikoj leidžiamąją «Aušrinę». Iš to išeitų abipusė nauda, nes užsimegstų artimesni ryšiai tarp Amerikos ir Lietuvos moterų.

PAVASARIS. Lietuvių katalikų jaunimo sąjungos «Pavasaris» organas. Eina iš Kauno vieną kartą per mėnesį. 1920, 32 psl. in-8.

Tikrai sakant, «Pav.» ne naujas, tik atgimęs laikraštis. Jo uždavinys: «auklėti jaunimas katalikų tikėjimo dvasioje, davinėti nurodymų, kaip jaunimui organizuotis, kaip gyventi, elgtis ir t. t.»

Tam tikslui «Pav.» dedama gražių eilių, straipsnių, pranešimų, korespondencijų apie jaunimo veikimą ir t.t.

Įdomus Arimo Žvirgždo vaizdelis «Savanoris». Jaunas bežemis Kazelis eina savanoriu kariuomenėn ir po metų grįžęs namo praneša motynai gavęs žemės «visai netoli iš Tiškaus dvaro».

Tas pats Arimo Žvirgždas, kalbėdamas apie mūsų vakarus, teisingai nurodo, kad jie nepildo savo uždavinio, «neišvaro lauk iš mūsų grįčių vakaruškų, robaksų ir kitų naktinių pasilinksminimų» — todel pataria rengėjams labiau žiūrėti, kad tiems vakarams nebūt galima nieko prikišti «doros ir blaivybės atžvilgiu», kad jie «nevirstų į pagoniškas orgijas».

Kitas «Pav.» korespondentas Karštutis ragina jaunimą skaityti ir platinti dorus laikraščius («Laisvę», «Vienybę», «Pavasarį»). Kiti praneša apie savo kuopų veikimą ir organizacijos darbą.

Šalia to paduota čia Centro Valdybos pranešimai, instrukcijos kuopų valdyboms, paraginimai organizuotis.

Straipsny «Tauta ir Taika» Gismantas primena pavasarininkams apie pasaulinę «Tautų sąjungos organizaciją» ir pranašauja greitą taiką.

Iš «Pavasarininkų» konferencijos nutarimų 1919 m. 19.IX. Kaune čia pažymėsime šiuos:

1) reikia išaiškinti tikybines tiesas, norint būt sąmoningam katalikui,

2) eiti sąžiningai ir drąsiai visas tikybines pareigas,

3) rengti protarpiais «pavasarininkų» tikybines iškilmes: bendras komunijas, pamaldas, pamokslus ir t. t.

4) dalyvauti bendrose tikybinėse iškilmėse ir kaipo organizacijai su savo ženklais, vėliavomis ir t. t.

Tuo savo viešu tikybos pareigų pildymu «pavasarininkai» gali patraukti prie bažnyčios ir kitus dar nuo religijos nenutolusius žmones ir tuo būdu pakelti tikybinį savo apylinkės gyvenimą.

Be to, neužmiršta «pavasarininkai» ir mokslo dalykų, ragina rengti kursus, skaityti rimtesnius kat. laikraščius («Ateitį», «Draugiją» ir k.) Belieka palinkėti, kad tie ir kiti nutarimai nepasiliktų vien teorijoj ant popieriaus, bet būtų ir praktiškai įvykinti.

J. Strimaičio nurodymams, kas «Laikraščių bendradarbiams žinotina» — reikia pilnai pritarti ir nuoširdų jam tarti už tai ačiū, lygiai kaip ir Gismanto patarimams apie «mandagumą».

«Pavasarininkas» ir «mandagus» — turėtų tapti sinonimais. Būtų geistina, kad pavasarininkai susitarę pagamintų ir išleistų «Mandagaus elgimosi vadovėlį».

Baigiasi n-ris «Pastarųjų dienų pasaulio įvykiais».

Ši turinio apžvalga parodo, kad naujas «Pavasaris» žada būti dar geriau vedamas neg senasis prieš karą. Taigi duok Dieve jam pasisekimo ir kuo daugiausia skaitytojų.

ŽEMAIČIŲ ŽINIOS. Visuomenės ir literatūros savaitraštis. Eina iš Raseinių. Nr.Nr. 1, 2. 1920.

Šis laikraštis sakosi norįs «atvaizdinti tikroje šviesoje Žemaičių gyvenimą», todel esąs skiriamas ne kokios atskiros partijos obalsiams skelbti, ne luo-

mams prieš kits kitą kovon šaukti, bet teisingoms ir tikroms žinioms davinėti, atsiliepti—į bėgančius vietos klausimus, panagrinėti ekonomiško gyvenimo sąlygas, draugijų ir bendrovių reikalingumą, o taipgi ir dvasios reikalus.

«Žemaičių Žinios» būsiąs penktas Raseiniuose pasirodęs pastaruoju laiku laikraštis. Jo pranokėjais buvę: «Žemaitija», ėjusi pusę metų; ji, kaipo biznio organas, negalėjusi suspiesti aplink save visuomenės pajėgų; «Darbo Žodis» ir «Rytojus», kaipo siauri partiniai, irgi neilgai tegyvavę, nes paprastais vietos gyvenimo atsitikimais nesidomėję.

Ar «Žemaičių Žinių» gyvenimas bus ilgesnis, parodys ateitis. Mes jom linkime kuo ilgiausių metų ir geriausios kloties, nes jos ir savo programa ir straipsnių bei žinių pasirinkimu atrodo gana sumaningai vedamos.

PAŠTININKŲ BALSAS. Profesinis paštininkų laikraštis. Eina iš Kauno laikinai kartą per 2 savaiti, 4 psl. didumo. N. 1, 1920.

Paštas viena svarbiausių valstybės įstaigų. Pašto tarnautojai atlieka dideliai naudingą visuomenės darbą: caro laikais paštininkai buvo, galima sakyti, iš visų rusų valdininkų simpatiškiausi. Jie sąžiningai pildydavo savo pareigas; atsitikimų, kad koks laikraščio numeris ar laiškas pražūtų, buvo labai nedaug. Žodžiu sakant, rusų paštas veikė regulariai ir neblogai, nors pašto valdininkai, ypač žemesnieji, buvo apmokami nepergeriausiai.

Šiandieną mes susilaukėm savo pašto. Jame dirba nebe rusai, bet daugiausia savi žmonės, lietuviai. Džiaugėmės tuo iš pradžių, bet neilgam. Lietuvių paštas pakėlė kainas už laiškus ir laikraščius, bet nepagreitino jų siuntimo. Anaiptol — susilaukėm gadynės, kur laiškai, pav., iš Rokiškio Kaunan eina 2-3 savaites, o laikraščiai iš Kauno nepasiekia Žemaičių net ir per mėnesį. Redakcijos siunčia glėbius numerių, bet jie kely kažkur dingsta. Buvo čia dažnai kalti kolčakininkai, bolševikai, bet kad čia nė kiek

nenusikalsta ir mūsų paštininkų, už tai galvos neguldytumėm. Mūsų pašto tvarka toli gražu neideališka. Pačiam Kaune kiek kartų nueini paštan, terandi tik dvi mergaiti prie langelio bedirbanti; paštininkus vyrus nuolat girdi sau už krotelių beplepant ar bejuokaujant. Publika labai norėtų turėti tam tikrą organą, kur galėtų ant pašto betvarkės ir ant paštininkų apsileidimo pasiskųsti. Deja, «Paštininkų Balse» pašaliniai žmonės neturės balso. «Pašt. Bal.» rūpinsis vien savo «profesiniais reikalais». Jo uždavinys — padėti «kertinį akmenį paštininkų profesinės sąjungos organizavimui».

Tačiau ir ta profesinė sąjunga, kaip matyt iš vedamojo straipsnio, bus savotiška: ji apims ne visus paštininkus, bet tik žemesniuosius pašto tarnautojus, kurių «materialinis aprūpinimas toli gražu ne gerai pastatytas». Vadinas, paštininkai bus padalinti į užimančius augštas vietas ir «augštų vietų neužimančius». Pirmieji—liksią «buržujais», antrieji proletarais. «Pašt. Bal.» tetarnausiąs tik šiems pastariems, reikalausiąs jiems tinkamo materialio aprūpinimo, spręsiąs visus žemesniųjų paštininkų «skaudamuosius reikalus», jų darbą, jų gyvenimo sąlygas ir vesiąs juos į augščiau nurodytąją «paštininkų profesinę sąjungą».

Kad paštininkai, ypač žemesnieji, privalo būti tinkamai aprūpinti, tam mielai pritariame.

Bet tai galima pasiekti pristačius valdžiai gatavą tinkamai paštininkams aprūpinti projektą. Profesinės paštininkų sąjungos kūrimas, mūsų išmanymu, būtų valstybei tiesiog pragaištingas. Nes visokios profesinės sąjungos, kaip gyvenimo praktika yr parodžius, yra linkę savo profesinius reikalus statyti augščiau už valstybinius. Rusiją, pav., yr sugriovę ne Leninas su Trockiu, bet paštininkų, gelžkeliečių ir kareivių profesinės sąjungos. Mes savo valstybės nesame dar kol kas tinkamai suorganizavę, taigi organizavimas profesinių sąjungų, kurios ilgainiui turės valstybę griauti, atrodo perankstyvas ir ne labai tepageidaujamas.

Be vedamojo straipsnio 1-me «Pašt. B.» n-ry yra dar ir gana įdomus Rimbo feljetonas. Jame išskaityta mūsų augštų valdininkų ne vienas netaktiškas ir ne visai teisingas pasielgimas, bet feljetono dvasia yra ta pati, kaip ir vedamojo straipsnio. Su A. Žitkevičiaus išvedžiojimais apie «lietuviškąją» Morzės abėcėlę visai sutinkame. Josios lietuvinimas buvo visai nereikalingas. Apie tai plačiau pakalbėsime vertindami tą abėcėlę mokslo atžvilgiu.

Agos straipsny «Pažangumo reiškiniai» pažymėta šie mūsų pašto nenormalumai:

Per ištisus metus pašto valdyba nesugebėjo prirengti nė vieno pašto vagono paštui siuntinėti; paštininkai per 4-5 dienas turėdavo nekūrentuose vagonuose šalti; vėliau padaryta 3 «tikri» pašto vagonai, kuriems apšildyti patys paštininkai turėdavo ieškotis pakeliui tvorų bei žagarų.

Ats. redaktorium «Pašt. B.» pasirašo K. Ušpuolevičius, leidėjais: Kerys, Ilgauskas, Alyta, Šaikauskas.

Redakcija prašo paskolinti ar parduoti jai komplektus «Viestnik Vserossijskago počtovo-telegrafnago sojuza.» Vadinas, viską manoma ir norima toliau tvarkyti rusų pavyzdžiu. Argi ne metas mūsų paštininkams nuo rusų gudrybių atsisakyti ir pradėti savo galva galvoti, savo kojomis vaikščioti.

VARPAS. Politikos, mokslo ir kultūros mėnesinis laikraštis. Eina iš Kauno. Nr. 1, 1920 m.

Yra tai prieš 30 metų Prūsuose ėjusio «Varpo» tęsinys. Jo programa būsianti «senoji varpininkų programa», tik pritaikinta šių dienų reikalavimams. «Varpas» bus socialistų liaudininkų organas. Turėdama savo agitacijai «Darbą» ir «Liet. Ūkininką», ši partija skiria «Varpą» daugiau «politikos bei visuomenės mokslų klausimams.»

Po vedamojo straipsnio eina D-ro K. Griniaus: «Pirmieji «Varpo» metai (1889—1891)»,—kur išaiš-

kinta «Varpo» programa, jo pajėgos, rašytojai ir bendradarbiai, iš kurių dviem: Jonui Gaidžiui ir Juozui Šernui-Adomaičiui pašvęsti platesni atsiminimai. Po to eina M. Šleževičiaus str. «Lietuvos valstybinė padėtis ir mūsų užsienių politika.» Padėtis sunkoka, nes vokiečiai, negalėdami Lietuvos paglemžti, nori ją sugrąžinti rusams; rusai vėl negal užmiršti, kad jie čia prieš karą buvo ponai. Trečias pavojingas priešas — tai lenkai. Jie nor per Lietuvą prieiti jūrą. Palankūs mums kaimynai tai latviai, estai, suomiai. Būtų ne pro šalį sudarius su jais sąjungą. Tačiau net ir jais perdaug neprivalome pasitikėti. Mūsų uždavinys—sudaryti savo vidaus jėgą.

Kurion pusėn Lietuvos reikalai verčia mus kreipti savo užsienių politiką, apie tai žadama pakalbėti kitu atveju.

A. Rimka str. «Žemės reforma Lietuvoje ir stambiojo (dvarų) ž. ūkio našumas bei pelningumas» griauja prietarą, būk dvarų žemės ūkis esąs našesnis. Marksas ir Kautskis irgi buvę tos nuomonės ir pranašavę, kad smulkusis ūkis tur dingti, o stambusis likti. Autorius mato čia klaidą ir todel savo straipsnio pabaigoj rašo:

Šiaip galvodami, o gyvenimo tikrenybės nežiūrėdami, dar ir šiandien yra žmonių, kurie aklai tam pranašavimui tiki, ir delto priešingi dvarų skirstymui įvairiūs plauko bolševikai. komunistai ir kai kurie socialistai iš «Darbininkų Gyvenimo» ir čia visai nė nesijausdami ne darbininkų, bet d v a r i n i n k ų r e i k a l u s j i e g i n a (Mūsų pabraukta. A. J.)

Svarbu tai omeny turėti visiems, kam žemės klausimas rūpi.

J. Kr. str. «Augštosios mokyklos ir mūsų moksleivija» ragina pažangiuosius moksleivius organizuotis, kad dar mokykloj būdami prisirengtų dirbti visuomenės darbą.

P. A. J., kritikuodamas Dovydaičio «Lietuvos Mokyklą», sakosi ją beskaitydamas gavęs įspūdžio, tartum būtų beskaitąs «maldaknygę, o ne pedagogijos

veikalą». Mat, radęs joje porą Šv. Rašto (Mat. 18 19; 19,14) tekstų. Šis pastarasis straipsnis yra visų nerimčiausis, nes parodo rašytojo partinį psichozą ir savo plunksnos nevaldymą.

Šiaipjau laikraščio tonas pakenčiamas. Geistina tik, kad griežčiau laikytųsi savo paskelbtos programos ir daugiau dėtų straipsnių iš politikos, kultūros ir mokslų srities.

ŽIBURĖLIS. Vaikų laikraštis. 1920 m. Nr. 1 ir 2. Tilžėje. Redakcijos adresas: Jurbarkas, Naujoji g. Nr. 4. A. Giedraičiui.

Auga lietuvių nauja karta, ji gyvens naujose sąlygose, taigi ji reikia ir auklėti savo tautos dvasioje nuo pat kūdikystės. Ligi šiol vaikų auklėjimu ir švietimu maža kas pas mus tesirūpino; mūsų vaikų literatūra buvo menkutė ir negausi, o vaikams laikraščio, «Šaltinėliui» eiti paliovus, nebuvo jokio. Taigi tikrai pagirti vertas mokytojas A. Giedraitis, kurs šiais spaudai sunkiais laikais nepabijojo imtis tokio nelengvo darbo, kaip vaikų laikraščio leidimas. Gyvendamas Paprūsėje jis pradėjo jį leisti Tilžėje Jagamasto spaustuvėje. Du išėjusiu to naujo, «Žiburėliu» pavadinto, laikraštėlio n-riu atrodo gan dailiai. Turiniui tik galima prikišti gyvumo ir įvairumo stoka. Užpildytas jis beveik vienomis pasakėlėmis bei trumpučiais chrestomatiniais skaitymėliais. Pasakėlėse svarbiausia — fabulos interesingumas. Jo, deja, čia nėra, atskyrus tik «Žiburėlį» 1-am n-ry ir «Giliau kasi, daugiau rasi» 2-me. Bet ir čia nėra taip vaikų mėgiamo aiškumo. Ypač trūksta dalykų, kurie galėtų žadinti vaikų širdelėse gerus jausmus. Geras daiktas yra pažadinti vaikus žvirbleliams žiemą duonos patrupinti, bet dar geriau būtų pažadinus vaikus labiau mylėti Dievą ir žmones, dailiau elgtis, būt mandagiems su broliukais ir seselėmis, gerbti senelius ir t.t. Naudotis fantastišku elementu galima, bet nereikia užmiršti ir realio gyvenimo su jo džiaugsmais ir vargais. Žinoma, lengviau statyti reikalavi-

mai negu jie išpildyti. «Žiburėlio» redaktorius savo atsiliepime į skaitytojus sakosi ir pats matąs jo trūkumus. Bet jis tikisi, kad paskui jį paremsią «mokytojai, auklėtojai ir visi kiti, kam tikrai rūpi mūsų vaikeliai», ir tuo būdu «Žib.» būsiąs «įvairesnis, įdomesnis, geresnis». Duok Dieve, kad tai įvyktų kuo greičiau ir kad «Žib.» būtų laukiamas svečias visur, kur tik yra vaikų.

BIRUTĖ. Mėnesinis laikraštis, einąs iš Klaipėdos. Redakcijos adresas: J. Vanagaitis, Malūnų g. Nr. 1. Klaipėda.

Po šešerių metų neėjimo «Birutė» vėl pradėjo eiti. Ji leidžiama žinomo Prūsų Lietuvos veikėjo J. Vanagaičio. Pirmais šešiais savo metais ji buvo pasižymėjus karštu tautiškumu ir patriotizmu. Jos tikslas buvo suvesti Prūsų lietuvius didesnėn artimybėn su mumis, Did. Lietuvos gyventojais. Tam tikslui «Birutėj» buvo vartota ne vietos tarmė, bet gryna lietuvių kalba, ir rašyta ne vokiškomis raidėmis, kaip kiti lietuviški Prūsų laikraščiai, bet mūsiške abėcėle. Tą pat tikslą, tik dar aiškiau pabrėžtą, stengias atsiekti ir atgimusioji «Birutė». Visuose jos straipsniuose žymu pastangos rašyti gryna lietuvių kalba ir rašyba. Vedamame straipsny pasakyta, «B.» galėsianti nūn kur kas «garsiau ir aiškiau prabilti į savo gimines, brolius, nes kliūtys prašalintos», ji kovosianti «prieš visus, kurie panorėtų naujai pavergti mūsų tautos žmones ir prigimtą kalbą», nurodinėsianti «taip luomų, kaip ir atskirų žmonių netikusius darbus».

Straipsny «Naujiems Metams» reikalaujama naujo «mokyklų, teismų ir bažnyčių sutvarkymo» ir nurodoma gyvas reikalas «susiglaudimo arba susivienijimo su Did. Lietuva į vieną bendrą valstybę» tokiais pamatais, kuriuos Maž. Lietuvos lietuvių dauguomenė pripažinsianti naudingais.

Prie to pat klausimo grįžtama ir straipsny «Kodel reikalingas aiškus programas del susivienijimo abiejų Lietuvos dalių». Tas susivienijimas pripažįstama rei-

kalingas pirmiausia «iš tautiško atžvilgio». Todel nurodoma reikalingumas vienos bendros kariuomenės, pašto, gelžkelių, pinigų, paliekant tam tikras Maž. Lietuvos savybes «šalies, mokyklos, bažnyčios, valdiškų įstaigų, valdininkų» sutvarkyme. «Birutė» reikalauja taipgi ir kad mūsų miestai turėtų «lietuvišką išvaizdą». Ji rūpinas ir prūsų liet. kalbos gryninimu patardama išmesti «Bibeles», kurių vieton siūlo tinkamesnę «bibliją».

Be politikos straipsnių, yra «Birutėje» šiek tiek ir dailiosios literatūros. Visa parinkta tinkamai — lietuvių dvasiai žadinti ir į valstybės kūrimo darbą raginti. Taigi reikia palinkėti, kad atgimusioji «Birutė» rastų ėmėjų ne tik Mažojoj, bet ir Didžiojoj Lietuvoj.

ATSPINDŽIAI. Paveiksluotas mėnesinis laikraštis, leidžiamas General. Štabo Literatūros skyriaus. № 1. Kaunas, 1920, liepos mėn. 8 psl. in-8

Tų pat leidėjų ėjusieji per du mėnesiu «Šešėliai» liko sustabdyti; jų vietoj leidžiama nūn «Atspindžiai» — tokio pat didumo, ant tokio pat popieriaus ir tokia pat programa kaip ir «Šešėliai». Tikrai sakant, čia įvyko tik vardų pakeitimas, kuriuo tegalima vien pasidžiaugti, nes «Atspindžių» vardas kur kas labiau tam leidiniui tinka negu senasis «Šešėlių» pavadinimas.

«Atsp.» 1-jį n rį puošia dailus Seimo pirmininko A. Stulginskio paveikslas. Be to, randame čia «Steigiamojo Seimo Kariškių narių grupę», «Steigiamojo Seimo plenumo posėdį», vaizdelių rinkimų į Seimą Eglaitėj, Radviliškу, Pasvaly; a. a. V. Raubos laidotuves ir keletą dailių reprodukcijų paveikslų, buvusių pastaroj dailės parodoj Kaune. Trumpame straipsny išreikšta keletas įdomių pažiūrų į mūsų dailę.

Apskritai tarus, «Atspindžiai» ne prasčiau už «Šešėlius» stengias atvaizduoti mūsų gyvenimą ir todel jų pasirodymą nuoširdžiai sveikiname.

STEIGIAMOJO SEIMO DARBAI. Kaunas, 1920 m. 1 ir 2 sąsiuvinis. 36+43 psl. in-4.

Steigiamojo Seimo svarba visiems žinoma, nes visi Lietuvoj dalyvavo Seimo atstovų rinkimuose. Bet kas ten Seime daroma, retas net ir iš pačių kauniškių težino. Taigi sumanytasai oficialis Seimo Darbų leidimas tikrai reikia pasveikinti. Ligšiol to leidinio teišėjo du sąsiuviniu, davusiu aprašymą vos tik pirmųjų 10 Seimo posėdžių. Kiekvieno posėdžio paduota dienotvarkė, debatai, kalbos, pasiūlymai, interpelacijos, rezoliucijos. Nepažymėta tik atsiliepimai iš vietų, o ir pačios kalbos paduotos, matyt, šiek tiek sutrumpintos bei sušvelnintos. Taigi šiame oficialiame leidiny Seimas atrodo rimčiau, negu kad yra tikrumoj. Bet ir šiame sušvelnintame pavidale Seimas reikia laikyti daugiau kalbų negu darbo mėgėju. Ypač sunku pavadinti rimtu darbu įvairios socialdemokratų iškeltos «interpelacijos». Atskyrus nebent vieną (del Koniukų incidento), visos kitos, lotyniškai tarus, yra vien v o x, v o x, p r a e t e r e a n i h i l, lietuviškai — gryni plepalai. Paimkim kad ir interpelaciją del P. Petronio (II, 62—63 psl.). Prezidentas dovanojo 14,000 auks. formaliai padarytų valstybei nuostolių — ir Seimas pakėlė triukšmą; o del Duodžio prašvilptų 5000000 auks. tas pats Seimas n e r a d o r e i k a l o p a d a r y t i j o k i o s i n t e r p e l a c i j o s. Vadinas, Seime atskiedžiama musės, praryjama kupranugariai ir manoma, kad taip ir turi būti. Labai abejojame, ar visuomenė, rinkusi Seimo atstovus, bus patenkinta tokiu atstovų nusistatymu.

ŽEMAIČIŲ VYSKUPIJOS KRONIKA. Pareiginis Žemaičių vyskupijos laikraštis. Nr. 1. 1920 m. liepos m. 24 psl. in-8.

Tai antras mūsų dvasiškijos organas. Leidžia jį Žemaičių vyskupijos Kurija, veda kan. K. Šaulys «Ž. V. Kronika» žada eit, kai atsirasią tinkamos medžiagos. Šią sudarysią: Vyskupo raštai, Generalvikariato cirkularai dvasiškijai, Bažnyčios Turtų Valdymo Ta-

rybos ir Tribunalo nutarimai, atmainos dvasiškijos tarpe, trumpi mirusių kunigų nekrologai, atsakymai į paklausimus griežtai bažnytiniais reikalais, svarbiausių atsitikimų visos Bažnyčios gyvenime kronika, smulkmenos. Žemaičių vyskupijos kunigams šis leidinys yra privalomas, pareiginis (commentarium oficiale).

Pirman «Ž. V. Kronikos» n-rin įdėta vysk. Pr. Karevičiaus raštas, liepiąs visos vyskupijos kunigams tuojau perskaityti bažnyčiose Šv. Tėvo Benedikto XV encykliką apie taiką lietuviškame vertime. Toliau eina Žem. Vysk. Kurijos plati instrukcija apie bažnyčioms palaikyti turto sutvarkymą, apie parapijinius Komitetus ir Bažnyčiai palaikyti tarybas, ir antra — apie inventorius. Abi tiedvi instrukciji yra didelės reikšmės, nes deda pamatą svarbioms parapijinio gyvenimo reformoms.

Nauju cirkularu № 1770 primenama kunigams seniau išleistas cirkularas Nr. 1607 apie trumpų rūbų dėvėjimą ir įsakoma laikytis ten nustatytų rūbų formos bei pavidalo.

Toliau eina du Vyskupijos Kurijos dekretu, kuriais atimama kunigavimo teisės iš kun. J. Kubiliaus ir kun. Pr. Vilūno. Baigiasi n-ris naujais «kunigų paskyrimais».

«Ž. V. Kroniką» kunigija, tikimės, mielai pasveikins, nes ligšiol visus svarbesniuosius Vyskupo ar Konsistoriaus įsakymus klebonai turėdavo patys į tam tikras knygas perrašinėti. Dabar to mechaniško darbo nebereiks. Užteks gautąjį kiekvieną «Ž. V. Kronikos» n-rį parapijos archyve laikyti.

Džiaugdamies «Ž. V. Kron.» pasirodymu, mes laikome savo pareiga atkreipti redakcijos akį į rūpestingesnės korektūros reikalą, ypač kanonus becituojant. Nes, pav., šiame 1-me n-je 23 psl. cituojama kanonas 1833, § 4, kurio Kodekse visai nėra.

TRIMITAS. Mėnesinis laikraštis, leidžiamas Lietuvos Šaulių Sąjungos. Kaunas, 1 Nr., Gegužės mėn. 1920, 40 psl. in-4.

To laikraščio tikslas — tarnauti Liet. Šaulių organizacijos tikslams ir «auklėti visuomenėje pilietinę, demokratinę sąmonę, neperkoštą per partinį koštuvą»... Redakcijos išmanymu, «maža yra nukariauti nepriklausomybė, reikia ji išlaikyti». Tam reikią mokėti laisve sąmoningai naudotis ir eiti pareigas, kurių ji reikalauja. «Tvirta ranka turį mokėti valdyti aštrų kardą, o karšta širdis ir protas valdyti ranką». Redakcija stengsis vesti į tą tėvynės gynėjų idealą savo šaulius ir šiaipjau skaitytojus.

Ko gi nori šauliai? Jie nori, «kad Lietuva būtų pilnateisė savo žemės šeimininkė», kad pasaulio tautų šeimynoje ji būtų pilnateisis narys. Josios vyriausias viešpats tur būt «ne koks karalius ar piliečių mažuma, bet patys piliečiai» per savo visų žmonių rinktą ir kontroliuojamą valdžią. Tam tikslui jie pasižada ginti Lietuvos nepriklausomybę, stoję į tam tikrą šaulių organizaciją, kurios uždavinys — padėti krašto kariuomenei gynimosi darbe, rengti kariuomenei didelį rezervą, o ūmai prireikus, stoti tuojau į karo lauką arba kitais būdais teikti kariuomenei pagalbos.

Kad šauliai galėtų tą tikslą atsiekti, jie iš anksto tur prie to rengtis, lavindamies sporte, mokindamies vartoti ginklus, mokytis rikiuotės, taktikos, žvalgybos ir tt., neapleisdami ir dvasios srities nei kitokių pilietiškų darbų, k. š., kultūros brangenybių apsaugos, tvarkos, švarumo palaikymo, gaisro komandos, giedojimo ir tt.

Karo metu šauliai visa organizacija pasiduoda Krašto Apsaugos Ministerijos ir štabo vadovavimui; vieni šaulių pastoja tikrojon kariuomenėn, kiti veikia kaipo šauliai, padėdami kariuomenei kuo gali.

Redakcijos išmanymu, šauliai turį ne tik teisės, bet ir priedermės aktyviai dalyvauti kovoj su kenksmingais visuomenei gaivalais, k. š., su plėšikais, spekulantais, degtinvariais ir k.t., lygiai kaip ir kiekvienas pilietis.

Šauliai turi ir priešų: čion pridera visi Lietuvos nepriklausomybės priešai, jos išnaudotojai, veidmainingai skelbiantieji šaulių nereikalingumą, gerai nepažįstantieji šaulių organizacijos tikslo, seno režimo žmonės, nemėgstantieji pilietinės iniciatyvos. Su tais priešais patariama visokiais būdais kovoti.

Po dviejų gyvų A. Vienuolio ir V. Putvinsko vaizdelių eina įdomus d-ro J. Ereto pranešimas apie «Karinį auklėjimą Šveicaruose».

Vaižgantas karštai parašytame straipsny išreiškia pageidavimą, kad visi lietuviai taptų šauliai ir prireikus galėtų ir mokėtų tėvynę ginti. Rezultate išeina alternatyva: «mes ar kariuomenė». Redakcija tą alternatyvą teisingai pakeičia obalsiu: «ir mes ir kariuomenė».

«Politikos apžvalga», «Mūsų gyvenimo kronika» ir trumputėmis žiniomis iš Lietuvos baigias neoficialinė «Trimito» dalis.

Oficialinėj įdėta «Lietuvos Šaulių Sąjungos Įstatai» gana ilgoki, susidedantieji net iš 119 §§, ir pora kitų oficialių raštų.

Baigiasi n-ris L. Šaulio straipsnių apie Steigiamąjį Seimą, kuriame paduota keletas įspūdžių, išneštų iš Seimo atidarymo iškilmių.

Kaip matome, pirmas «Tr.» n-ris pripildytas daugiausia žiniomis apie šaulių organizaciją ir jos uždavinius. Antrame — žadama praplėsti «Tr.» turinį ir pasirūpinti ilustracijomis.

Pilnumo dėliai turim priminti, kad «Trimite» esama ir poezijos.

Ją čia atstovauja J. Turčiniškis ir J. Rainys. Pirmasai savo eilėse «Šauliams» yr davęs gražų, karštą, patriotiškai pilietiškos poezijos pavyzdį, iš antrojo eilių be vardo, be rimo ir be prasmės galima turėti šioks toks supratimas apie moderniausios poezijos kūrinių ypatybes. Mums jos padarė nekokio įspūdžio. Tačiau to nežiūrėdami linkime «Trimitui» pasisekimo ir laukiame jo pažadėtųjų kitų n-rių, nes matome jame gero noro pozityviai darbuotis Lietuvos labui.

TRIMITAS. Tėvynės gynėjų laikraštis. Eina kas savaitė. Nr. 2. 1920, 32 psl. in-12.

Nuo šio antro n-rio «Tr.» pakeitė savo pavidalą ir žada eiti kas savaitė. Kaipo skiriamame «Tėvynės gynėjams jauniems šauliams», jame rašoma suprantamai, gyvai, įvairinama sąmojingais juokais, eilėmis, tarp jų yra čia pora neblogų J. Rainio. Kreipiama ypatinga domė į bolševizmo propagandą pas mus ir todel «vergiškai Lietuvai» kaipo antitezė statoma «laisvoji Rusija», kur leidžiama «badauti ir sirgti, kiek tik nori; mušamiems tyliai vaitoti; skaityti sovietų leidžiamus lapelius, laisvai mirti, numirus duodama žemės iki sveikos galvos», o draudžiama visai nedaug, tik «dirbti savo naudai, turėti ką nors sava, laisvai pirkliauti, kalbėti, rinktis, rašyti, reikalauti tinkamo užmokesnio už darbą, valgyti ir pavargus ilsėtis». Straipsny «Prakeiktoji mūsų valdžia» mokoma valdyti liežuvis ir duoti pavyzdys pilietinės drąsos, dalyvauti tėvynės valdyme, taisyti gyvenimą, kad Lietuvoj būtų mums «šimtą kartų geriau gyventi negu yr buvę prie caro».

Putvinskio dvi alegoriški pasaki stengias žaidinti jaunime gerų jausmų. Trumpai tarus, «Trimitas» naujame pavidale atrodo labai simpatingai. Duok Dieve, kad ir skaitytojų rastų kuo didžiausį būrį.

MEILĖ. Dievo, artimo ir tėvynės. Eina iš Du Bois Pa, Amerikoj, mėnesinis laikraštis. 1920. 1—3 n-riai.

Jo tikslas — žadinti meilės jausmus skaitytojuose. Bet vedama «Meilė» silpnokai. Jos prozai ir eilėms daug kas galima prikišti. Skaitytojo inteligento ji nepatenkins. Ypatinga domė kreipiama į religinį švietimą, bet teikiamos apie religiją žinios vien katezminės, — ir tai žemiausios rūšies, — kurios tik tikybos pradžiamoksliuosna tededamos. Jei redakcija randa reikalingu dalyku jas dėti, matyt, žemas amerikiečių lietuvių išsilavinimas to reikalauja. Mums džiaugtis «Meile» nėra ko, nes ji dvasiškos mūsų kultūros nepraturtins. Nebent ilgainiui ji šiek tiek augštyn pakiltų. To jai nuoširdžiai velijame.

MEDICINA. Einąs neperiodais laikraštis, paskirtas medicinos teorijos ir praktikos reikalams. 1 Nr., Gegužės mėn. 1920 m. 32 psl. in-8.

Šis naujas laikraštis nori būti senos «Medicinos ir Gamtos» tęsiniu. Jis žada duoti «tą, ką ir kiek lietuviai medikai gali medicinoje duoti». Jis gaivinsiąs medikuose iniciatyvą, žymėsiąs «visus medicinos mokslo kūrybos reiškinius», stengiąsis atsakinėt į visus Lietuvos gydytojams rūpimuosius klausimus, nurodinėti jiems uždavinius ir jų įvykdymą. Būsią dedama praktikos pastebėjimų.

Redakcijos išmanymu, Lietuvos «stiprybė ir ateitis — tik jos gyventojų apšvietime, inteligentingume, darbo pamėgime, gyvoje dvasioje». Taigi redakcija pirmiausia rūpinsis tinkamai pastatyti augštojoj mokykloj medicinos skyrių. Kraštui esą reikalinga daugiau kaip 100 gydytojų, jie reikią savo krašte išsiauklėti.

Del terminų žadama nesivaržyti, paliekant jų persijojimą natūralės atrankos procesui. Labai teisingas nusistatymas. Gaila, kad mūsų matematikai nesilaiko to principo ir savo netikusius voronežiškius terminus yr užsispyrę amžinais padaryti.

Pirmojo «Medicinos» n-rio turinys gana įvairus. D-ras K. Grinius straipsny «Kietais graižais kepurės viena plaukų nuslinkimo priežastis prie alopecia pityroides» pataria «visur išveisti kietagraižes kepures — ir mokyklose ir privatiniame gyvenime — ir pakeist jas minkštomis» ir atsargiau davinėt patarimų skusti galvas bei trumpai kirpti plaukus. D-ras J. Žemgulys kalba «apie gydymą ultrafioletaisiais spinduliais», D-ras M. Nasvytis «Apie Weil'io Felix'o reakciją prie dėmėtosios šiltinės», D-ras J. Blažys aiškina «Medicinos mokymą Anglijoj». Be to, yra studentų laiškai iš Berlyno. D-ro J. Žemgulio «Mūsų literatūros apžvalga», stud. Matulevičiaus atsišaukimas «Ad Almam matrem» ir kronika.

Kultūros plėtimasis be specialių laikraščių nėra galimas. Po kunigų, mokytojų ir kariškių medikai

irgi pasirūpino įsikurti savo specialų organą. Būtų geistina, kad neatsiliktų užpakaly ir kiti mūsų įvairių profesijų darbuotojai — technikai, architektai, matematikai, dailininkai ir tt., kuriems specialiai organai yra ne mažiau reikalingi.

ŠVIETIMO DARBAS. Mėnesinis laikraštis, leidžiamas Švietimo Ministerijos lėšomis. Nr. 1, 1919 spalių mėn.—Nr. 8—9, 1920 m. rugpjūčio ir rugsėjo mėn.

Labai keistas leidinys tiek turinio, tiek formato atžvilgiu. Valdžios organai paprastai turi svarbos ne vieniems metams. Jų komplektai rūpestingai rankiojami ir aptaisyti užima garbės vietą įvairiuose viešuose knygynuose. «Švietimo Darbo» redakcijos kaž kodel apie tai nepagalvota, nes beveik kas antras numeris keičiamas leidinio formatas. Pirmas n-ris buvo in-4 min., 2—3 1919 ir 1—2 1920—in-8 maj., 4—9 1920 m. in-12. Tuo būdu net ir didžiausias Švietimo Ministerijos gerbėjas neįstengs visų tų n-rių vienon knygon įrišti.

Turinio atžvilgiu «Šv. D.» dalinasi į du skyriu: neoficialų ir oficialų. Ta tvarka išlaikyta ne visur: pav., 5-me ir 8—9 n-riuose oficialinė dalis padėta pirmoj vietoj.

Leidinio tikslas 1-am n-ry apibrėžtas labai neaiškiai. «Šv. D.» redakcija, pasakyta, «tikisi daranti pradžią mūsų mokytojų sutartinam darbui» ir kviečianti juos padėti jai savo «raštais, darbais ir patarimais», o 1-am 1920 m. n-ry redakcija savo programą susiaurina sakydama, nematanti reikalo «dėti į Šv. Ministerijos leidžiamąjį laikraštį tie straipsniai, kurie tepaliečia grynai mokytojų profesinius reikalus», nes Liet. Mokyt. Prof. Sąjunga turinti savo organą. Taigi redakcija sakosi tespausdinsianti vien «visa, kas liečia švietimo reikalus».

Oficialinė dalis tam tikslui visai atatinka, nes čia skelbiama Šv. Ministerijos įsakymai, patvirtintos mokyklų programos, mokytojų paskyrimai ir t. t.

Neoficialinėj daly del buvimo yra straipsnių, liečiančių «švietimo reikalus», k. š. A. B u s i l o «Mokyklų reformų pagrindiniai dėsniai», M. R u t i n o «Lietuvos mokytojų uždaviniai šiuo laiku», J. V. G. «Reikalingumas įvesti psichologiją į augštesniąsias bendrojo lavinimo mokyklas», A. V i r e l i ū n o «Vykdymas į gyvenimą prad. mok. programos» ir t.t., bet pastaruose n-riuose imta dėti «Š. D.» ir straipsnių su švietimo reikalais nieko arba labai maža bendra teturinčiųjų. Čion pridera: P. G a l a u n ė s «Žiupsnelis pamirštų vardų», kur kalbama apie įvairius Vilniaus bažnyčių bei poniškų rūmų architektus, tapytojus, «murmeisterius», N a g i n s k o «Apie Čiurlionį», prof. A. V o l t e r i o «Simano Daukanto jaunatvės darbai ir raštai», o taipgi iš rusų kalbos versti «Patarimai, kaip daryti archeologinės ekskursijos ir kasinėjimai» ir k. Tokiems straipsniams tinkamiausia vieta būtų «Liet. Tautoj», «Dainavoj», «Varpe», «Draugijoj» ar kitur kur, tik ne «Šv. Darbe», pasižadėjusiam rašyti vien apie tai, «kas paliečia švietimo reikalus».

Vienas iš tokių reikalų yra nurodinėjimas ir kritiškas įvertinimas pedagogijos literatūros. «Šv. D.» tai ir pildo paduodamas nemaža kritikų ir recenzijų. Jose kritikuojama daugiausia nauji įvairių mokslų vadovėliai. Daug tų recenzijų yr išėjusių iš po Ryg. Jono plunksnos. Tik, deja, jose daugiau kreipta domė vien į jų kalbos klaidas, jų gi moksliška verte ne labai tesidomėta.

Tas pat daryta ir su dailės veikalais. Pav., Vaižganto «Pragiedruliams» nepasigailėta net 14 psl. teksto, bet toje ilgoje kritikoj težiūrėta vien to veikalo kalbos «netobūlumų» ir bandyta nurodyti, kaip jie pašalinti. Tam tikslui autoriui patarta kitose «Prag.» laidose žodis b l i ū d a s pakeisti d u b e n i u, s k r i a u d a — s k a u d i m u, p a s y v u s — p a s i n g u, a t ė j ū n a s — a t e i v i u ir t. t. Abejojame, ar Vaižgantas sutiks pripažinti tas pataisas — k a l b o s p a t o b ū l i n i m a i s.

Neapleidžiama «Šv. D.» ir rašybos dalykų. Tai labai natūralu. Pastarame (8—9) n-je įdėtas gan ilgas Kalbininko straipsnis, kuriame nusiskundžiama del naujų rašybos reformatorių, kurie svetimus žodžius, tokius kaip: firma, faktas, chaosas, chloras, technika ir k. imą savotiškai lietuvinti keisdami juos į pirmą, paktą, kaosą, klorą, tekniką ir t. t.

Protestuoja jis ir prieš autoriaus, direktoriaus, sekretoriaus... keitimą į autorį, direktorį, sekretorį ir t t. ir prieš metimą -s daugskaitos naudininko ir įnagininko galūnėse -ams -oms. Straipsnis baigiama pageidavimu, kad dar 1915 m. reikalautas «darbo žmonių būrelis» galop susidarytų ir išdirbtų «vieną visiems bendrą rašybą». Tą reikalavimą ir mes ne kartą esam jau statę, bet, deja, be pasekmės. Duok Dieve, kad bent Kalbininko balsas nepraskambėtų be atbalsio.

A. Jakšto siūlomasis išmetimas iš mūsų rašybos uodeguotų balsių ą, ę, į, ų, susilaukė «Šv. D.» iš J. Burbos aštraus pasmerkimo. Autorius laiko jablonskinę rašybą tobūliausia ir todel sakosi laikysiąsis jos įsikandęs, kol A. Jakštas ar kas kitas neišrasiąs tobūlesnės už jablonskinę.

Iš šių J. Burbos žodžių matyt, kad pas jį daugiau yra subjektyvaus tikėjimo negu objektyvaus žinojimo mūsų rašybos evolucijos. Jei rašybos tobūlumu laikoma tai, kad ji įstengia sutaikinti visas mūsų tarmes, tai tuo atžvilgiu visų tobūliausia yra ne Jablonskio, tik Jauniaus rašyba. Ji duoda galimumo kiekvienai tarmei vienaip parašytus žodžius tarti savotiškai. Ji sutaikina ne tik tokias fonemas, kaip žąsis, žosis, žųsis ir t. t., bet ir tokias kaip tami miški, su geru žmonu ir t.t. Bet būdama absolučiai tobūla teorijos atžvilgiu, Jauniaus rašyba pasirodė labai sunki praktikos atžvilgiu. Jablonskis Jauniaus rašybą nepatobūlino, tik suprastino, padarydamas ją lengvesnę, bet ne tobūlesnę. Tarmių taikinimo principą Jablonskis atmetė, dėdamas rašomosios kalbos

pamatan vien savo suvalkiečių tarmę. Jablonskio nuopelnas, — kad jis bent kiek suprastino mūsų rašybą, jo klaida, kad jis to suprastinimo nevedė lig galo. J. Burba pedagogikos motyvus laiko «išpūstais muilo burbulais», o tuo tarpu tie motyvai turėtų būti padėti rašybos reformos pagrindan, nes ne žmonės rašybai, bet rašyba žmonėms. Tuo remdamies mes ir reikalaujam: 1) išmesti y arba pakeisti jį raide î, 2) duoti y-kui reikšmės rus. y arba lenk. y, 3) pašalinti visas nosines. O elementoriuose bei raštuose, skiriamuose žmonėms neišlavintiems, galima linksnių skirtumus žymėti priegaide, pav., duok jam làzda duok jam lazda. Keblumų, tą rašybą priėmus, būtų nė kiek nedaugiau, kaip dabar rašant jablonskiškai šauk (nuo šauti ir šaukti), sek (nuo sekti ir segti) ir t. t.

ŠVIETIMO DARBAS. Švietimo Ministerijos mėnesinis laikraštis. Nr. 1—2. Kaunas, 1921, 164 psl. in-8.

Nuo sausio š. m. «Šv. D.» yr įžengęs į ketvirtąją savo evolucijos fazę, įgaudamas naują, šį kartą jau tikrai gražų, pavidalą, kurio ir turėtų daugiau nebekeisti.

Gražiam pavidalui atatinka ir rimtas turinys. Neoficialinis skyrius prasideda P. Klimo straipsniu «Lietuvos sienos rytuose». Mūsų kaimynai lenkai, rusai, latviai laikos etnografijos principo. Bet kaip tas principas svyruoja, Klimas parodo šiuo faktu:

Žinomas lietuvių kalbos mokovas, prof. J. Jablonskis, 1906 metais mokslo reikalui aplankė Ašmenos apskritį ir sekmadienį ties bažnyčia kreipės lietuvių kalba į susirinkusius parapijos žmones, kurie visi tarpusavy kalbėjos gudiškai. Žmonės, nesuprasdami nieko, tylėjo nedrąsiai dairydamies ir rodydami, kad niekas klausiančio nesupranta. Ir, toliau primygtinai klausinėdamas, jis susilaukė trumpo nedrąsaus atsakymo iš vieno sodiečio, o po dešimties minučių jau visi įgavo žado ir visa minia jau draugingai kalbėjos su prof. Jablonskiu gryniausia liet. kalba. Taip slepiama yra liet. kalba daugely Vilniaus žemės vietų! (9).

Del ribų su Kuršu autorius, remdamasis latvio Bielenšteino parodymais, o iš dalies ir ekonominiais motyvais, tvirtina, kad Lietuvai priklauso Alukštos apskr. dalis nuo Susėjos upės ir į pietus nuo Saltežerio Kazimieriškių linijos ligi Dauguvos upės. Deja, mūsų arbitražo komisija nesugebėjo tų sričių apginti, ir jos teko latviams, nors, pav., Laukesos, Gryvos parapijose prieš karą nebuvo nei 1% latvių, kaip tai gerai žinom, kaipo tose parapijose ne vieną vasarą perleidę. Jos yra pusiau lietuviškos, pusiau lenkiškos. Ir pamaldos bažnyčiose tebelaikomos lietuviškai ir lenkiškai, Bet, deja, tie tyrinėjimai beturi nūn vien akademišką vertę.

T. Ivanauskas straipsny «Gamtos paminklai ir jų klausimas Lietuvoje» ragina saugoti nykstančią gyviją. Tam tikslui aprašęs, kas daroma kitur tuo klausimu, autorius siūlo paimti ypatingon globon, padarant rezervatais, šias vietas: 1) Rudnikų girią, 2) Gudų šalį (Ruska pušča), 3) Kazlų Rudos mišką, 4) Šepetos balą, 5) Marvenkos slėnį ir 6) Nemuno salą, gulinčią toj vietoj, kur į jį įteka Neris. Sumanymas vertas aktyviai palaikyti visuomenės, o ypač valstybės.

Labai įdomus L. Giros rašinys «Žvilgsnis į Vilniaus tautybės evoliuciją», kur įrodyta, kad Gedimino, Algirdo ir Vytauto laikais Vilniaus miestečių dauguma buvo lietuviai, kad lietuvių kalbos nykimas prasidėjęs 1570 ir tęsęsis lig 1737; po jo ėjęs lietuvystės nustelbimo Vilniuje laikotarpis (1738—1890). Nuo 1890 jau lietuvystė tai šen tai ten imanti rodytis Vilniaus vyskupijoj.

A. Janulaitis duoda dvi labai įdomi dviejų žymiausių pastarojo lenkmečio veikėjų, Konst. Kalinausko ir Zigmo Sierakausko, biografiji, paremti naujais tyrinėjimais; P. Galaunė — keletą žinių apie žydų sinagogų statybą Lietuvoje. K. Būga plačiai ginčijasi del Vaižganto «Pragiedrulių» kalbos kritikos, įrodinėdamas ne Tumo, bet paties kritiko menką liet. kalbos mokėjimą.

Kiti trumpesni straipsniai, k. š. Pr. Mašioto «Del rutinos aritmetikos kurse augštesniosioms mokykloms», M. Kemšio «Dorpato universitas», Dr. J. Totoraičio «Mariampolės gimnazijos praeitis», teikia patikrintų naudingų žinių, turinčių specialaus pobūdžio.

A. Vokietaičio rašiny «Vaikų literatūros gaminimo reikalu» nurodyta, kas reiktų padaryti, žiūrint į mūsų vaikų literatūrą, kurios nūn kaip ir visai nėra. Autorius pataria pradėti nuo liet. pasakų rinkinio, atatinkamo vaikams, nuo tinkančių pradžios mokykloms mūsų rašytojų kūrinių ištraukų, ir nuo gerų vertimų iš svetimų kalbų. Prie savo straipsnio autorius pridėjo labai platų rusų vaikų literatūros katalogą su pažymėjimu tam tikrais ženklais veikalų, kurie reikėtų mums išsiversti. Patartumėm «Žiburėlio» redakcijai atkreipti akį į šį katalogą. Tiktai nelaimė, kad dauguma tų knygų vargiai bus begaunama.

«Kritikoj ir bibliografijoj» paduota «Zoologijos paveikslų rinkinio» recenzija, kurios pabaigoj pasakyta, kod «šiuo leidiniu dovanai tik išeikvoti pinigai ir suterštas Liet. Mokslo D-jos vardas». Toliau eina mano «Atsakymas mano trigonometrijos kritikui L. Daukšai» ir šio replika, kurioje jis stengias pateisinti rusų vadovėliuose vartojamąjį trigon. funkcijų sutrumpintąjį žymėjimą: **sn** viet. **sin**, **cs** viet. **cos** ir t. t. Iš savo šalies aš turiu pažymėti, kad Vakarų Europa to trumpinimo nesilaiko ir mums skirtis nuo Europos, rodos, nereikėtų. Jei jau trumpinti tai nebent mano nurodytu būdu, būtent: $sx = sinx$, $cx = cosx$, $tx = tgx$, $zx = scx$, $kx = ctgx$, $qx = cscx$. Painumo jokio iš čia išeiti negali, ypač, jei kampo didžius x, α, ϑ, φ, dėsime ne greta ženklų **s**, **c**, **t**, **k**, **z**, **q**, bet bent kiek žemiau šalia jų.

J. Gvildys savo J. Verno «Kelionės aplink pasaulį per 80 d.» recenzijoj labai augštai iškelia to veikalo vertę ir randa jį net tinkančiu valstybiniam susipratimui, prakilnumui žadinti. Bet tiems žodžiams

patvirtinti paduotoji iš 46 psl. citatė: «Taip gerbti įstatymus temoka vieni anglai, kurie žmogaus laisvei atimti nesigriebia prievartos»—yra labai netinkama, nes kas gi nežino, kokiomis priemonėmis šiandien anglai stengias atimti laisvę iš irlandiečių. O ir portugalai, paklausti del to dalyko, irgi turėtų daug ką pasakyti apie anglų teisingumą. «Kas perdaug, tai še lauk», sako mūsų patarlė. Šventų žmonių buvo ir yra, bet šventos idealės tautos nėra ir nebus.

Oficialiniame skyriuje randame «1920 m. sausio 3—5 d. suvažiavimo Šviet. Ministerijos augštesniųjų mokyklų reformos projektui peržiūrėti sprendimus». Čia įdomu kosmografijos pavadinimas «astronomija» ir įvedimas filosofijos propedeutikos.

Pabaigoj įdėta įdomi Liet. mokyklų statistikos lentelė, iš kurios sužinojome, kad 1921 m. 1-am pusmety visose mūsų augštesniose mokyklose mokėsi 10601 mokinys. Tai gana daug, bet mums matos, jų galėtų būt dvigubai tiek, jei Šv. Ministerija nekliudytų atidarinėti progimnazijas mažesniuose miesteliuose. Deja, pastarais laikais del mums nesuprantamų motyvų, Šv. Ministerija, kiek teko iš šalies girdėt, yr virtusi šalininke didinimo gimnazijų skaičiaus didesniuose miestuose ir neleidimo steigti net progimnazijų mažesniuose. Mes nenorėtumėm tuo tikėti, nes toks valdžios nusistatymas galėtų mūsų švietimo darbą vien sutramdyti, o ne jį augštyn pastūmėti.

KOSMOS. Gamtos mokslo ir geografijos laikraštis, gamtos tyrėjų ir mėgėjų būrelio rašomas. 1-jų (1920-21 m.) knygų sąsiuvinis. Kaunas, 1920 m., 112 psl. in-8.

Gamtos mokslo svarba šiandien visų pripažinta. Visos didesnės kultūringos tautos turi specialių organų gamtos mokslui kelti ir jo išradimams popularinti. Tam pat tikslui pradėta leisti ir pas mus specialus gamtos mokslo organas, pavadintas gražiu «Kos-

moso» vardu. Pirmas to laikraščio n-ris gan dailiai atrodo ir yra sumaningai sudarytas.

Po redakcijos žodžio, kur nurodyta laikraščio tikslas, uždavinys ir programa, eina Pr. Dovydaičio straipsnis apie gamtos mokslą ir jo paskirstymą. Gamtamokslio šakų nurodyta gana daug: jų sąrašan įtraukta net priešistorija, bet apleista medicina. — Nejaugi ji nebūtų gamtos mokslas?

Toliau eina to pat Dovydaičio straipsnis: «Materija, kūnai ir jų svarbiausios bendrosios ypatybės». Tai yra pirmutinė fizikos pamoka, kuri randas kiekviename fizikos vadovėly. Mūsų išmanymu, šis straipsnis, kaipo tegalįs interesuoti vien skaitytojus, dar fizikos nesimokiusius, «Kosmosui» netinka. Jis tiktų «Ateičiai» ar kitam moksleivių organui. Faktiškai šis straipsnis ir buvo 1918 m. «Ateity» jau paskelbtas. «Kosmose» jis pasirodo antru atveju ir tesiskiria nuo pirmykščios redakcijos vien savo terminologija: pirmykštis erdvinis kūnų išsiplėtimas pakeistas čia kūnų skėtrumu, neprasismerkiamybė—neįlaidumu, tuštumingumas (poringumas) — koringumu, traukimasis—traukumu, svara — svoriu, patyrimai ir bandymai — staba ir tyrimais ir t. t. Bet kadangi pilno fizikos vadovėlio mes dar neturime, tai ir šio straipsnio «Kosmosan» įdėjimas galima pateisinti.

S. Antanaičio «Magnetizmas» — irgi yra fizikos vadovėlio skyrius, jis geras tuo, kad duoda suprasti, kas yra magnetinis laukas ir kaip jis matuojama, ko senesniuose fizikos vadovėliuose nebūdavo.

P. Dovydaičio «Narvelis ir vienanarvės gyvybės», kaip pats autorius pažymi, yra imtas iš Dr. Rabes'o ir Dr. Löwenhardt'o «Leitfaden der Biologie», papildžius tik ir pakeitus pradžią. Kadangi biologija pas mus maža kam težinoma, tat ir šis «pirmasis biologijos skyrelis» gali būti daug kam įdomus ir naudingas.

P. Dovydaičio straipsnis «Pirmoji kelionė aplink žemę prieš 400 metų» yra parašytas Fernando

Magelano kelionės (1519—1522) jubiliejui paminėti.

«Oro nuspėjimas» imta iš įžengiamosios prof. R. Vengero paskaitos Leipzigo Universite 1918 m. Čia iškelta aikštėn kun. Kaltenbrunnero naujas oro spėjimo metodas ir nurodyta Bjerkneso matematiški tyrinėjimai, kurių pasigaunant galima tam tikrų lyginių integravimu prieiti skaitmeniniai rezultatai, duodantieji galimumo nuspėti oro atmainas. Gaila, kad Pr. Dovydaitis, to straipsnio vertėjas, nepridūrė pastabos apie tai, jog kur kas anksčiau prieš Bjerknesą ir Kaltenbrunnerį panašiais metodais jau naudojos rusų meteorologas Demčinskis, kurs keletą metų prieš karą buvo leidęs net specialų keturiomis kalbomis (rusiškai, vokiškai, prancūziškai ir angliškai) laikraštį «Klimat».

Taipgi praleista čia gera proga paminėti ir mūsų tautiečio Jono Žiliaus tyrinėjimai, paskelbti vok. laikraš. «Der Weltall» 1911 m. straipsny «Periodizität der Tellurischen Erscheinungen und ihr Zusammenhang mit den Sonnenflecken (33.33 jährige Periodizität des Erdklimas), kur 40 psl. randas įdomi lentelė: Die jährlichen Schwankungen des Regenfalls 1815—1884.

Pr. Dovydaičio straipsnis «Iš fizinės geologijos» nustebins skaitytojus nepaprastai plačia to mokslo talpa, apimančia ne vien žemę, bet ir jos drauges planetas, ir pačią saulę, ir nejudamųjų žvaigždžių dangų, ir net «dangaus kūnų evolucijos istoriją». Kas gi tat belieka astrofizikai?! Be to, tas talpos išplėtimas prieštarauja pačiai fiziškos geologijos definicijai, paduotai 4 psl.

To pat autoriaus «Kosmogonijos ipotezės» būtų vienas įdomiausių straipsnių, jei nebūtų toks trumputis ir sumariškas kaip yra. Paduoti 11-oj puslapių senąsias ir naujausias kosmogonijos hipotezes tegalima buvo tik bendriausiais bruožais ir apleidžiant jų ne vieną. Čia taip ir padaryta. Tokios tikrai originalės, naujais pamatais pastatytos hipotezės, kaip See, Belot'o, Hörbiger'o, nė vienu žodeliu nepaminėtos.

Sekdamas kažkokiu, mažai kam težinomu, mokslininku Holzmüller'iu, autorius laiko Kanto ir Laplace'o hipotezę «neišgydomai sergančia», tuo tarpu toks pirmaklasis mokslininkas, kaip H. Poincarré, savo plačiame veikale «Leçons sur les hypothèses cosmogonigues, Paris 1913, XLIX p. rašo: «S'il n'y avait que le système solaire, je n'hésiterais pas à préférer la vieille hypothèse de Laplace; il y a trés peu de choses à faire pour la remettre à neuf». Ir tiktai atsižvelgdamas į kitų žvaigždžių sistemas jis nepripažįsta tos hipotezės tobūla ir reikalauja jos modifikacijų.

Be to, pats dalyko išdėstymas šiame straipsny yra sunkokas. Štai, pav., kaip autorius aiškina kažkokio Meydenbauer'io (une celebrité inconnue) hipotezę:

Dangaus kūnai pasidarą šitaip. Pradžia esanti kosminis debesys didumo mūsų saulės sistemos masės. Jo ir ant jos susirenkanti atmosfera (iš „permanentingų" dujų), „kuri betgi del pasiskirstymo didelėj erdvėj negali tiek susiglausti, kiek pakaktų sukelt keminiam atomų vienas kitam veikimui". Pamažu didėjamas artimesnis grupavimasi per labai ilgą laikotarpį surengia visišką ir staiga įvykstamą susiglaudėjimą. „Būtent, kai pasidaro bet kurioj vietoj susiglaudėjimo centras, tad ten užguls kosminių debesų masė; permanentingos dujos iš užgriūvančių masių bus išvarytos lauk ir susitelks jos paviršiuj. Jos čia sudaro nelygaus glaudumo (?A. J.) sluogsnį ir todel gali palaikyti oksidaciją ir ardyt pamažu užgriūvančias naujas mases, tuo tarpu kai vidury palieka tik iš dalies oksiduotas branduolys iš sunkiųjų elementų, metalų; ši oksidacija, arba degimas, vientisų ir smulkiai susiskirsčiusių elementų, kaip ir jų susiglaudimas į nenutrūkstamą kūną esti priežastys milžiniškos šviesos ir šilimos, kokią mes turime saulėj ir kokią su pagrindu sakome esant ir nejudamose žvaigždėse (77).

Ar supratai, skaitytojau? Ne! Aš irgi ne...

Pasižadėjęs tiekti «žinių iš gyvenimo įžymių gamtininkų, mūsiškių ir svetimų», «Kosmos» pirman savo n-rin įdėjo straipsnį Pov. Matulionies 60 metų sukaktuvėms paminėti. Išdėta čia visi to mūsų girininko nuopelnai, išskaityti jo įvairiomis kalbomis parašytieji straipsniai ir veikalai. Neužmiršta ir jo straipsnis «Augalų bendrijos», paskelbtas 1906 m. «Draugijoj», tik pagailestauta, kad «redaktoriaus prierašai nugrasė

jį nuo tolesnio davimo tam laikraščiui savo darbų» (182) Čia pasakyta tiesiog netiesa, nes tų prierašų tebuvo vienas vienintelis, būtent: prie autoriaus tvirtinimo, kad tyrinėjimai augalų ir gyvulių susibendravimų, kuriais užsiima oikologija, atvers «platų kelią į naują žinijos rūmą, kuriame bus randami išrišimai sociologijos pamatams», redakcija laikė savo pareiga pridurti pastabą, išreikštą šiais žodžiais:

„Bus randamos analogijos — sutinkame, bet išrišimai— abejojame. Štai balsas ir šviesa plečias panašiai, vienok klystų, kas akustikoje ieškotų pamatų šviesos teorijai; tas pat bus ir su oikologija".

Jei P. Matulionis ir dabar tebemano, kad augalų ir gyvulių sugyvenimo dėsniai nurodys mūsų sociologams žmonių sugyvenimo dėsnius, — ir «Kosmoso» redakcija su tuo sutinka, — mes nieko prieš tai neturime; tik pasiliekame sau teisę turėti šiame klausime savo atskirą nuomonę. Žvirblis ir šūdvabalis irgi skraido, bet ne jie išmokė žmones aeroplanus dirbti. Dėliai to mums sunku suprasti, kokiu būdu mūsų prierašas galėjo atgrasyti garbų gamtininką nuo rašymo «Draugijoj». Nes, kiek žinome, gerb. jubilatui drąsos nestinga...

Toliau eina keletas trumpesnių straipsnelių, k. š. Dovydaičio iš Hundt'o versti «Glacialinės geologijos žemėvaizdžiai tarp Ilukštos, Dinabarko ir Drisvetų ežero». Elisono «Varlių klasės atstovai Lietuvoj ir jų pavadinimai», to pat «Paukščių balsų pamėgzdžiojimai», Ivanausko «Lietuvių gamtos tyrinėjimo stotis, josios darbuotė ir uždaviniai» ir k. Įdėta tarp kitko šin n-rin ir «Tėvynės pažinimo Komisijos» prie Mokslo draugijos įvairių sekcijų (botanikos, etnografijos, tautos meno ir archeologijos) programos. Gražumo jos gražios; gaila tik, kad Tėv. Paž. Draugija, virtus Mokslo Draugijos Komisija, faktiškai nustojo gyvavus ir veikus. Skelbimas programų, nieko nedirbant, gali imponuoti nebent žmonėms, nežinantiems dalykų stovio.

Straipsny «Del Pabrėžos 150 m. gimimo sukaktuvių» P. Dovydaitis pataria sukurt net «tam tikrą Pabrėžo, draugiją ar sąjungą» ir apsiima «Kosmosą» padaryt tos draugijos organu. Dieve padėk.

Baigiasi n-ris bibliografija iš gamtos mokslų srities. Minimi tik veikalų vardai ir smulkesnis jų turinys, bet savo nuomonės del jų tikros vertės redakcija netaria. Laikraščiai, kur buvo įdėtos tų veikalų «gilesnės recenzijos», čia pat nurodoma. «Kosmoso» redakcija težino jų tik du: «Liet. Mokyklą» ir «Švietimo Darbą».

«Kosmoso» kalba ir rašyba pati naujausia. Žodžiai vienur be reikalo trumpinami, pav., linė viet. linija, kitur ilginami, pav. ekzaktingas viet. ekzaktus,-i, permanentingas viet. permanentis,-ė. Bet graudojimai dėliai to čia būtų ne vietoj. Redakcija elgias obalsiu: peritis in arte credendum est, taigi ir laikos įsikandus naujausių mūsų kalbos «mokovų» išradimų. Katalikams prikišamoji caeca fides pasirodo turinti ne mažiau savo gerbėjų ir tariamojo «mokslo» srity.

Kiek kartų per metus eis «Kosmos», kiek mokama už 1-ą jo sąsiuvinį, kas yra jo redaktorius, nenurodyta. Iš 1-jo sąsiuvinio turinio matyt, kad jį beveik visą yra prirašęs vienas Pr. Dovydaitis. Tas labai pagirtina, tik iš kitos šalies nei tiekos straipsnių autoriui, nei galop ir pačiam laikraščiui tai nėra labai sveika. Laikraščiai, kuriuos turi prirašyti pats redaktorius, paprastai trumpą teturi amžių. Būtų labai gaila, kad «Kosmos» pasirodęs kaip meteoras ir dingtų. Kitame jo sąsiuviny žadama daug daugiau ir įdomesnių dalykų, taigi reikia tikėtis, kad mūsų gamtininkai imsis uoliau mūsų gamtą tyrinėti ir daugiau apie ją rašyti.

Iš savo šalies, nurodę 1-jo n-rio kai kuriuos trūkumus, mes nuoširdžiai linkime «Kosmosui» suspiesti aplink save kuo didžiausį bendradarbių būrį, tapti kaskart įdomesniu, turiningesniu ir rasti kuo daugiausia skaitytojų mūsų moksleivijos, mokytojijos ir šiaipjau

inteligentijos tarpe. Karo metas, tiesa, šiam ramiam kultūros darbui maža gera težada. Bet reikia tikėtis, karas nesitęs amžinai, ateis skaistesnė gadynė — ir tuomet «Kosmos» užims mūsų laikraštijoj sau prideramą garbingą vietą.

«Kosmoso» pasirodymas, tariamės, paskatins ir mūsų matematikus įkurti atskirą organą savo specialybei. Duok Dieve, kad ta tyriausiojo mokslo šaka, be kurios ir gamtos tyrinėjimas šiandien yra nebegalimas, galėtų netrukus Lietuvoje puikiai pražydėti ir pasidžiaugti gausiais matematiškos kūrybos vaisiais.

PREKYBA. Lietuvių Prekybos Bendrovės mėnesinis organas, einąs iš Bostono Mass. 1920, № 1.

Įžangoj teisingai nurodoma, prekybą esant darbą. Pabrėžiama irgi, kad apgavystė kenkia prekybai, o teisingumas jai padeda.

Įdėta čia ir negudrus J. Vileišio cirkularas, kuriame jis rodo noro primesti Amerikos prekybos ir pramonės bendrovėms reikalą registruotis pas jį, kaipo Lietuvos valdžios atstovą.

Atsispausdino «Prekyba» ir Lietuvos Ūkio Banko balansą 1920 m. Pasirodo jis siekiąs 3. 166. 418. 27 auksinų. Be to, randame čia ir naujų kooperacijos bendrovių sąrašą, kuriame daugiausia figūruoja įvairių Lietuvos miestų ir miestelių «Žydų žmonių bankai».

Baigiasi numeris nurodymu, Lietuvai esant reikalingą savąjį prekybinį laivyną. Duok Dieve, kad tai kuo greičiausiai įvyktų.

Laikraštis atrodo gerai vedamas ir be abejojimo mūsų prekybos ir pramonės žmonėms bus tikrai naudingas. Reiktų tik amerikietiški terminai, k. š.. board-direktorius ir k. lietuviškai paaiškinti.

PREKYBOS ŽINIOS. Lietuvos prekybai tarnaująs laikraštis. № 1. Klaipėda, 1920.

Laikraščio tikslas nurodytas vedamame straipsny: «Prek. Žinios» nori «tarnauti lietuvių varomai pre-

kybai», taigi visiems, ar kas ką nori pirkti, ar parduoti. Ėjimo dažnumas pareisiąs nuo pačių ėmėjų. Straipsny «Amerikiečių domei» kviečiama lietuviai amerikiečiai naudotis vokiečių markės žemu kursu ir pirktis Klaipėdoj ir jos apygardose «farmų, namų ir fabrikų». Patarimas visai neniekintinas. Laikraštis eina «Vienybės» didumo, bet iš jo 8 puslapių tiktai vienas tepaskirtas tekstui, trys likusieji pavesti skelbimams. Juose skelbiasi — vieni norį pirkti žąsų, sėmenų, šerių, medaus, grybų (baravykų) ir kitko, kiti ieško pirkėjų savo namams, mašinoms, rašalui, treti siūlo už rugius keletą vagonų anglių ir t. t. Taigi mūsų pirkliams šis laikraštis gali iš tikrųjų nemaža patarnauti.

MŪSŲ ŽEMĖ. № 1—3, Kaunas.

Laikraštį leidžia Švietimo Komisija prie Žemės Ūkio ir Valstybės Turtų Ministerijos. Savo turiniu jis nėra vien ūkiškas, bet ir politiškas. Galima net sakyti, jį esant daugiau politišką negu ūkišką. Rašomas suprantamai. Pirmoj vietoj nurodoma skaitytojams savo valdžios reikalingumas ir St. Seimo svarba, kaipo įstaigos darbo žmonių reikalais rūpintis («Prie ko mes einame»). Įdomių žinių apie Lietuvos derlių teikia tuo pat vardu pavadintas atskiras straipsnis. Straipsny «Dvarų skaldymas ir krašto gerovė» teisingai pažymėta, kad dvarų žemę skaldyti verčia mūsų valdžią ne kerštas dvarininkams už jų parsidavimą svetimos tautos reikalams, bet «daugumos valstybės gyventojų kūno ir dvasios gerovė».

Baigiasi straipsnis irgi teisinga pastaba, kad nebūtų žmonių draugas, bet «kietas savymeilis ir storžievis» tas, kas «kreiptų akį pirmiausia į stropaus dvarininko gerai apdirbtus ir įsėtus laukus ir reikalautų uos pimon eilėn skaldyti ir dalinti, o nusigręžtų nuo dirvonaujančių ir apleistų dvarų». Toliau eina korespondencijų skyrius, iš kurių sužinojome, kad komisijos «kariškiams žeme aprūpinti» nuspręsta paimti

parcelacijai dar keli Alfredo Tiškevičiaus dvarai. Vadinas, vienas ar keli jau buvo paimta pirma, dabar vėl žadama paimti kiti keli dvarai. Kiek žinome, Alfr. Tiškevičius tarnauja Lietuvai, kada kiti dvarininkai Lietuvą lenkams parduoda. Ar negeriau būtų pirma išparcelavus kariškiams tų pardavikų dvarus, kurie, kiek žinom, tebelieka visai mūsų valdžios nepaliesti. Kaip visame kame, taip ir parcelavime reikėtų laikytis ne tik tvarkos, bet logikos ir valstybinio proto...

Einantieji po korespondencijų «Atsakymai į paklausimus» labai naudingi mūsų visuomenei. Gerai padarytų ir kiti laikraščiai juos pas save atsispausdinę.

Baigiasi antrasis «Mūsų Žemės» sąsiuvinis pateisinimu valdžios šeimininkavimo ir pavartotų josios priemonių nuo lenkų apsiginti ir keliais ūkininkams patarimais (apie neišnaudotus kelmus ir kaip durpėmis krosnys kūrenti).

Naudingumo šis naujas laikraštis gali būti naudingas, bet, mums matos, Ž. Ū. Ministerija be reikalo įsileido į literatūrą. Visus straipsnius, įdėtus «M. Žemėj», Ž. Ū. Ministerijai paprašius, būtų mielai atsispausdinus «Vienybė» ir gal net «Liet. Ūkininkas», taigi steigti atskiras organas ir išleisti jam krūva pinigų visai nereikėjo.

MOTERIS. Mėnesinis visuomenės kultūros moterims skiriamas laikraštis, einąs iš Vilniaus. № 1, 1920 m.

Jo tikslas — supažindinti Lietuvos moteris su jų pilietinėmis teisėmis, su viso pasaulio moterų «darbuote», kad, reikalui ištikus, sektųsi bendrai su jomis ginti moterų teises; jis turės būt Lietuvos rodyklė moterų susipratimo ir rūpinimos tautos būtimi.

Pirmutinis «Moters» n-ris išėjo gana įdomus ir įvairus. Plačiame straipsny «Tarptautinis Moterų Kongresas Genevoje» paduota aprašymas, kas jame nuspręsta ir padaryta, o taipogi Lietuvos delegačių, G. Petkevičaitės ir M. Andziulytės, pasakytosios Kongrese prakalbos. Iš to Kongreso pasirodė, kad Lie-

tuva yra žymiai pralenkusi Prancūziją, kurioj moters dar netur balsavimo teisių renkant atstovus į parlamentą. Mūsų moterų pasirodymas tarptautiniame Kongrese reikia laikyti svarbiu faktu, juoba kad abidvi delegati savo uždavinį Kongrese, kaip matos, gerai yra atlikusios.

Literatūros skyriuje įdėta Tyrų Dukters «Rugių dainos». Jos, deja, yra netikusios ir net juokingos, nes jose nėra jokios minties, tik vieni «bučiavimaisi». Kad autorė trokšta bučiuotis, tai labai natūralu ir paprasta ir niekas jos del to negali kaltinti, kalta ji vien tuo, kad tą bučiavimąsi visur mato, net ir dalgyje, kurs, anot autorės, «ašmenim bučiuoja» žolę...

S. Paliulytė teisingai nurodo, kad neužtenka moteriai valia lavinti, bet reikia mokslo, šviesos; ji turinti suprasti, ko ji verta, kur jos teisės, branginti savo ypatybes.

M. Galdikienė rašo apie «Moteris Seime» ir praneša, kad Seimo atstovės rengia projektą įstatymų kovai su prostitucija, girtuokliavimu, kyšių ėmimu, kortavimu ir kitokiomis gyvenimo blogybėmis. Dieve padėk tuos įstatymus pravesti Seime.

Be to, randame dar Gvildienės kalbą St. Seimo posėdy 25 rugsėjo, G. Petkevičaitės trumpai išdėtą «Žiburėlio» istoriją, Aboliucionisčių Draugijos įstatus, pranešimą apie Liet. Kat. Moterų D-jos Kongresą spalių mėn. 18—19, apie «Moterų Globos Komiteto» veikimą, apie Šv. Zitos liet. kat. tarnaičių dr-ją, apie kun. Skinderio raštus ir keletą korespondencijų.

Laikrašty įdėta kelios ilustracijos, tekstas atmuštas ant puikaus popieriaus, gaila tik, kad parinkta netikęs in-4 formatas. Senosios «Lietuvaitės» formatas buvo daug patogesnis. Per maža taipgi reklamuojama «Moteris». Jos nėr gavę nei žymesnieji laikraščiai, k. š., «Draugija», «Žvaigždė» ir k.

DARŽELIS. Mažosios Lietuvos Jaunųjų „Santaros" organas, einąs kas savaitė iš Klaipėdos. 8 psl. in-8.

«Darželis» yra vienintelis Maž. Lietuvos laikraštis, leidžiamas lietuviškomis raidėmis. Jį, matyt, skaito ir mūsiškiai Paprūsės gyventojai. Tikslas gražus, kaina neperdidelė. Bet kaipo skiriamas protestantiškajai Prūsų jaunuomenei, mums, katalikams, ne labai tetinka, nes kartais deda ir prikaišiojimų kat. Bažnyčiai, k. š., 1920 m. gruodžio 6 d. 8-me n-ry, kur yr įdėta straipnis «Rymas pasmerkia Vydūną», kas ne visai teisinga, nes Rymas yra tepasmerkęs 1919 m. birž. 18 vien teosofiją ir ją išdėstančius raštus, o ne tą ar kitą teosofą. Bažnyčios pasmerkimas visai teisingas, nes teosofija, vadindama save mokslu, tiesiog žmones apgaudinėja, nes tikrieji mokslai visada remias kuriuo nors iš trijų pamatų: žmogaus protu, prityrimu ar Dievo apreiškimu. Teosofijos tiesų nėra galima išvesti nei iš proto principų, nei iš prityrimo, nei iš apreiškimo. Taigi jos yra pseudomoksliškos, jokio pamato neturinčios svajonės, ir todel, kaipo tokios, katalikams ir yra draudžiamos. Protestantų tas draudimas neliečia, jie gali Vydūną skaityti, bet savo dvasios tuo skaitymu neapšvies nei tikros tiesos pas jį neras.

DARBYMETIS. 1 Nr. Tilžė, Rūta. 1921, 48 p. in-8.

Jis yra Vydūno leidžiamas ir jo vieno visas prirašytas sava vydūniška rašyba ir kalba su neišvengiamu «šišon». Turinio atžvilgiu «Darbymetis» labai įvairus; klausimų pajudinta čia daug ir svarbių: tik ne visi lygiai teisingai nušviesti.

Pirmame straipsny «Darbo pavykimas» V-nas kalba apie tai, koks darbas yr svarbesnis ir kaip jis reikia dirbti. Visų svarbiausiu darbu autorius laiko darbą «tųjų, kurie gamina tautos gyvenimo jėgas, būtent, mintis, palinkimus, jausmus». Dirbant nereikią žiūrėti pelno, pagyrimo, bet pašvęsti visą save dar-

bui. Nereikią mesti darbas, nematant tuojau jo vaisių. Jei dirbama vien del garbės, garso, gyriaus, nenorint nusileisti kitiems — tai aišku, kad darbas pasirinktas yra netikęs. Pasišvenčiant visam, kas teisu, gražu, dora, atliksime tikrai savo darbą, būsime pasaulio Kūrėjo padėjėjais, tarnais, Jo įrankiais. Taigi geriau su pasišventimu dirbti koks mažas darbas, negu didelis be pašaukimo, be atsidavimo.

Straipsny «Europos tautų santykiai» V-nas kalba apie tautų sugyvenimą ir daromą jų įtaką vienos kitai. Autoriaus išmanymu, Europos tautas daugiausia yr veikus žydų tauta. Visa Europos kultūra turinti žydų antspaudą. Žydai esą suteikę Europos tautoms tikybą, jų susipratimas yr gavęs paspirtį irgi iš žydų. Graikų ir Romos kultūra yr veikus daugiau savo dvasia iš tolo, žydai gyvenę su Europos tautomis. Jie ne be ydų, bet tų pačių ydų, to visų nekenčiamojo žydiškumo esą nemažiau ir ariškose tautose; lietuviuose jo mažiau negu pas kitas. Lietuviai, kaip kitos tautos, turį savo istorijos uždavinį. Tas uždavinys — tai «augint visa, kas žmones padaro kūrybos veiksniu žmoniškumo palaiminimui teikti visam pasauliui». Tuo lietuviai patvirtinsią savo būvį. Lietuviams reikėtų pasitikėti ne tiek materiale jėga, kiek dvasios gyvybe. «Mes nesame silpni. Su mumis yra kūrybos galia». Nesą reikalo šalintis visai nuo kitų tautų kultūrų, bet imti iš jų vien tik tai, kas «jųjų yra kilnaus gero, sveiko». Ir patys duokime kitiems jei ne savo dvasios vaisių, tai bent švieskime pavyzdžiu. «Pasaulis to laukia iš mūsų».

Daug įdėta ir trumpesnių įdomių straipsnelių, k. š., «Senojo ir naujojo gyvenimo pažymiai», «Vokios sugriuvimo priežastys», «Lietuva ir Tautų Sąjunga», «Prūsų ir Did. Lietuvos kultūra», ir k. Juose randas daug racionalių pastabų. Pav., autorius teisingai protestuoja prieš nelemtą lietuvinimą svetimų pavardžių ir vardų, kurio dėka Haraldas virsta Garaldu, Churchil'as—Čirčilu, Hamburgas—Gamburgu ar Amburgu,

Schnitzler'is—Šnicleriu, himnas —gimnu, hygiena —gigiena, centurionas—centurijonu ir tt. Negalime tik autoriui pritarti, kad filosofija būtų pakeista filosofe, nes filosofė reiškia ne mokslą, bet moterį, filosofija užsiimančią. Rašyboj autorius pataria visose formose palikti žodžių šaknį nekeičiamą, taigi rašyti jautio, keitia viet. jaučio, keičia. Žemaičiams toki reforma labai patiktų, nes jie ir taria jautio, bet visi augštaičiai griežtai protestuotų, nes pas juos aiškiai čia girdima č. Tačiau imperatyvuose visai būtų ne pro šalį palikus šaknį neliestą, pav., rūgk, šaukk, raukk, atskirti jiems nuo rūkk, šauk, rauk. Vydūno nuomonę apie Sudermano «Jonines» esam jau «Laisvėj» pažymėję.

«Mūsų raštija» labai trumpa ir nepilna. Čia tepažymėta vien Dainavos rašytojai ir paties Vydūno veikalai, iš kurių «Tautos gyvatą» autorius laiko «vienu svarbiausiu mūsų mokslo literatūros raštų». Su tuo, deja, mes negalim sutikti, nes šis veikalas, kaip«Draugijoj» esame įrodę, mokslo atžvilgiu yra labai silpnokas.

Pabaigoj V-nas yr įdėjęs savo «Darbymetin» ir keletą svetimų rašinėlių, k. š., F. Kiršos, Tyrų Dukters, Paukštelio, Vidakio-Lapurvio iš Nietzsche's verstą gabalėlį ir imtą iš Goethes «Fausto» «Vakarą», paties V-no verstą.

«Darbymetis» eisiąs neregulariai. Savo turiniu jis primena Dostojevskio «Dnievnik pisatelia». Kaip Dostojevskis taip ir V-nas stengias į visus judinamus klausimus žiūrėti sub specie aeternitatis ir istoriškojo tautos pašaukimo atžvilgiu. Taigi jo «Darbymetis» patartinas visiems skaityti.

ŽIBURĖLIS. Vaikų laikraštis. Nr. 1—2, Vasario—Kovo, 1921.

Apgailėję «Žiburėlio» žlugimą, dabar džiaugiamės jo atgijimu, juoba kad šiais metais jis yra kur kas įvairesnis už pernykštį. Be pasakaičių, šiuose dviejuose «Ž.» numeriuose randame labai įdomų

«Kristupą Kolumbą», ilustruotus «Keturkojus žmogaus tarnus», šį tą apie «Skaitmenis ir skaičius», «Mįsles» ir tt. Taigi tikimės, kad jis mūsų vaikų bus dar labiau laukiamas ir mylimas. Dieve padėk rūpestingajai redakcijai, ji, šalia įvairaus turinio, neužmiršta ir išorinio laikraštėlio paveikslo, kuris gan dailiai atrodo. Tėvai, kurie turite paaugusių vaikų, būtinai partraukit «Ž.» savo vaikučiams.

MŪSŲ ŽINYNAS. Karo mokslo ir literatūros žurnalas, leidžiamas kas 3-čią mėnesį. 1 №. Kaunas, 1921, 154 pusl. did. in-8.

Redakcijos pasakymu, «Mūsų Žinyno» dirva: «valstybės idėja, armijos pagrindai, karo mokslai». Dėliai to «M. Ž.» uždavinys yra — kelti mūsų armijoj tautinis susipratimas, skleisti kultūros, mokslo, meno ir dailės dalykai. Ypatingai jam rūpės specialūs karo mokslai ir apsigynimo idėja, su kuria jis eisiąs ir į plačiąją mūsų visuomenę.

Pirmutinis «M. Ž.» n-ris išėjo labai įvairus ir turtingas. Po «Pradžios Žodžio» gražiame straipsny «Gyvybė ar mirtis» S. Čiurlionienė gvildena klausimą, del ko Lietuva, senovėj taip augštai iškilus, vėliau taip ūmai žlugo, ir atsakymą randa garsaus M. Daukšos mintyje, — Lietuva nustojo gyvybės ir garbės del to, kad paniekino gimtąją kalbą ir paliovė mylėjus «visa, kas sava — dorą ir žmonišką savitarpy gyvenimą». Pažymėjus, kad «šeimynas, draugijas, valstybes telaiko vienintelis dalykas — pilietinė dora», be kurios žmonės virsta tinginiais, gobšais, pardavikais, autorė ragina kareiviją mylėti ir gerbti visa, kas sava, būti dorais žmonėmis, nevogti, nemeluoti, tinkamai eiti pareigas, būti draugingais, mylėti laisvę, nebijoti mirti, trumpai sakant, pasirinkti sunkų darbo kelią, kuris bus draug ir gyvybės kelias.

A. Janulaitis savo originaliai parašytoj monografijoj «1863—1864 m. sukilimas Lietuvoje» stengias nupiešti šį sukilimą objektyviai, įrodyti, kaip jo įvykiai iš tikrųjų rutulojos, apkuopti juos nuo prisiplakusios

prie jų lenkų ir rusų idealizacijos. Šis tikslas, galima sakyti, autoriui pasiekti pavyko. Veikalas, parašytas mokslišku metodu, paremtas istoriškais šaltiniais, yra žymi įnaša mūsų istorijos literatūron.

J. Vabalas-Gudaitis davė pradžią savo eksperimentaliai psichologiškos studijos «Baimė ir kova su ja». Aprašyta čia baimės mechanizmas ir rūšys: refleksinė, instinktinė, intelektinė. Ši pastaroji geriau tiktų pavadinus eksperimentine ir indukcine, nes ji įgaunama iš prityrimo.

Paminėjęs dar kolektyvinę minios baimę, arba paniką, autorius žada apie kovą su baime pakalbėti kitą kartą.

Kap. Kaunas duoda verstą iš gen. Michevič'iaus «Evolucijos ir karo dalykų progresą». Nugalėjimo evoliucija čia charakterizuojama šiais trumpais žodžiais.

Patriarchalinis nugalėjimas nugalėtąjį visai iš šio pasaulio išdildydavo; aristokratinis—mindžiojo jį po savo kojomis, timokratinis — leido jį greta atsistoti kaipo lygų su lygiu; demokratinis, rasi, panorės tartis su juo apie sąlygas ar net pavesti jį jo savarankumui

Viso tyrinėjimo galutina išvada skamba šitaip:

1) Istorija pasikartoja, delto iškįlant daugeliui, regimai, naujų klausimų, dažnai pravartu žvilgterėti atgal į istoriją, pažiūrėti, kaip tie klausimai pirma iškilo ir kas iš to išėjo; 2) visas karo menas progresuoja, ypatingai technikos tobūlinimo įtakoje, delto tautų kultūra bus vienintelis istorinio laimėjimo sprendžiantis faktoris; 3) toks progresas pasiduoda evolucijos įstatymui, t. y. tobūlėja ne visuomet augant, bet kiekvienoj evolucijoj turi ir regreso laikotarpį, ir 4) progreso eiga pasižymi nepaprastu nuoseklumu, kaip ir stengdamasi išpildyti aiškų logikos būtinumą.

Gražų ir įdomų liet. armijos kūrimosi istorijos lapelį brėžia Vyr. l. Jonas Pupkys savo straipsny «Atskiras Liet. Batalionas 1917 rugp. 24 d. — 1918 balan. 24». Čia aprašyta to bataliono susidarymas, veikimas ir galop, rusams verčiant, likvidavimas.

Kap. V. Steponaičio studijos «Bermontininkai Lietuvoje (Medžiaga istorijai)» teįdėta vos pradžia, užimanti 22 psl. Joje papasakota Bermontiados už-

mazga Vokiečiuose, politinė padėtis šiaurės vakarų (buv. Judeničio) rusų armijoje, rusų vokiečių sutartis 1919 m. spalių 6 d., bermontininkų valdžia, pirmieji susirėmimai, bermontininkų politikavimas ir t. t. Straipsnis pavadintas «Medžiaga istorijai», paremtas autentiškais dokumentais. Tik labai gaila, kad autorius šalia tikrų žinių paduoda ir nepatikrintų, k. š. 91 pusl. apie Gabrį, kur pasakyta, kad «ne visai gal tolimas buvo» Bermonto pastatytiems Lietuvai valdžios atstovams. Tikroj istorijoje tokie «ne visai gal» neturėtų figūruoti šalia tikrų faktų.

Toliau eina keletas specialiai techniškų straipsnių, k. š., Vyr. Leit. Urbšio iš A. Svečino verstas «Ėjimas šaudymo link», gen. J. Galvydžio Bykauskio «Kautynės», S. «Lietuvos kariuomenės tiekimų organizacijos klausimu», «Bendros pastabos apie dabartinę karo literatūros padėtį Rusuose ir Vokiečiuose», kur, be rusų ir vokiečių, randame taipgi ir naujausią karo literatūrą švedų, lenkų ir latvių kalbomis. Labai įdomūs ir K. Kepalo versti prel. Butkevičiaus, b. Seinų Vyskupijos Administratoriaus, atsiminimai apie «Napoleoną Lietuvoje 1812 metais». Iš čia pasirodo, kad ir prancūzų kariuomenė ne mažiau yra plėšus mūsų krašto gyventojus, kaip ir šių gadynių vokiečiai ir lenkai.

Straipsny «Kinomatografas ir mūsų kariuomenės švietimas» S. Čiurlionienė teisingai pastebi, kad mūsų kinomatografuose gan dažnai rodomi «tokie šiukšlynai, tokie savo gašlumu šlykštūs dalykai, jog, rodos, suaugęs žmogus tai tikrai neginama medžiaga visokiems spekulantams, kurie iš sužadintų geidulių traukia į savo kišenes didžiausį pelną», todel ir reikalauja, kad valdžia tokias filmas uždraustų rodyti. Baigias straipsnis pageidavimu, kad mūsų kinoteatrai būtų aprūpinti «tokiais paveikslais, kurie duotų mūsų kareiviui tikrą naudą ir gražų džiaugsmą». Šis klausimas buvo jau ne sykį judinamas ir mūsų dienraštijoj buvo reikalauta įvesti filmų pilietinė cenzūra,

bet ligišiol viskas tebepasilieka po senovei, ir nūn doram žmogui tiesiog baugu eiti į mūsų kinoteatrus. Duok Dieve, kad bent Čiurlionienės balsas nepasiliktų be atbalsio.

Bibliografijoj paduota recenzijos dviejų kariškųjų rusiškų leidinių: Inž. A. Maciejauskio «Technikos žodynėlio» ir «Kariško žodynėlio».

Kaip mato skaitytojas, «Mūsų Žinynas» yra rimtas, įdomus ir labai turiningas žurnalas, kuriuo mūsų visuomenė gali tikrai pasidžiaugti. Jei ko jam trūksta, tai nebent matematikos dalykų, be kurių karo technika šiandieną yra negalima. Taigi patartumėm dėti «M. Žinynan» ir lengvesnių kareiviams ir karininkams reikalingų matematiškų žinių, imant jas kad ir iš įdomios A. Witting'o brošiūros: «Soldaten-Mathematik» Leipzig Teubner 1916 ir k.

SEKMOJI DIENA. Savaitinis «Lietuvos» literatūros priedas №№ 1—5, 1921, 8 psl. in-4.

Šis priedas pradėjo eiti nuo š. m. kovo 6 d. Buvo žadėta davinėti jame dailiai versti klasiški kitų literatūrų veikalai, k. š., Cervantes'o «Don Kichotas», Homero «Odisėja», Suomių «Kalevala». Skaitytojai to laukė ir labai būtų patenkinti, to susilaukę.

Bet pažadėti priedai virto savaitiniu literatūros laikraštėliu, užpildomu smulkučiais straipsneliais ir didesnės vertės neturinčiais poezijos ar beletristikos dalykėliais. Poezijai atstovauja čia: Tyrų Duktė, F. Kirša, Tysliava, Vaičiūnas, Mikuckis ir debiutantas Juozas Žengė. Iš beletristikos įdėta Senkevičiaus «Olimpe», «Jonukas muzikantas» ir «Jūros Švyturio Sargas» — t. y. patys silpniausi Senkevičiaus plunksnos padarai. Iš platesnių veikalų galima pažymėti tik vieną mažai kam težinomą Puidos verstą Kellermann'o «Jūrą». Ji Puidai patiko, bet ar ji patiks mūsų publikai, spręsti nedrįstam. Puidos skonis labai savotiškas. Jis dar vis Sudermano «Joninėmis» negali

atsigėrėti del to, kad Sudermanas didelis talentas[1]), tarsi didelis talentas galėtų viską pateisinti ir turėtų teisės baltą juodu daryti.

L. Šestovo «Filosofijoj ir Gnoseologijoj» randame tarp kitko ir šitokį tvirtinimą: «Pagrindinė meno kūrybos savybė — visiškas prasimanymas: visur, ir pagrinde ir smulkmenose» (sic!). Jei tai būtų tiesa, tai dailininkai turėtų teisės prasimanyti žmogų trigalvį, šešiarankį, vienakojį, žemę—auksinę, dangų—medinį ir t. t. Ekspresionistai, imažinistai ir kiti naujausieji — istai taip ir daro. Bet tikri dailininkai «visiško prasimanymo» dailėj nesilaiko, nes gerbia gamtą, dailę ir save.

Trumpai tarus, «Sekmoji Diena», mums matos, neatlieka tinkamai savo uždavinio. Beveik visi joje dedamieji dalykėliai turi tik laikraštinę vienos dienos vertę, visiems jiems daug tinkamesnė vieta būtų dienraščio skiltyse, negu atskiram priede. Priede reikėtų dėti tokie veikalai, iš kurių lankų galėtų susidaryti atskiros rimtesnės knygos. Mums reikia dvasios maisto, duonos, ne kokių smulkučių saldainių.

1. TĖVYNĖS GYNĖJAS. 9-to pėst. L. K. Vytenio pulko laikraštis. 15 Nr. 1921 m., kovo mėn. 10 d. III. Metai. Švietimo Komisijos leidinys. 12 psl. in-fol.

2. WOJSKOWY (Karys). Dwutygodnik dla biełarusau—wajskovych Litouskaho Wojska. Nr. 1. 1. V. 21, 8 psl. in-fol.

Be oficialinio «Kario» atskiri mūsų armijos pulkai turi dar ir savo atskirų šapirografuotų laikraštėlių. Du iš jų atsiųsta «Draugijos» redakcijai paminėti. Pildydami savo pareigas paduodame keletą pastabų apie juodu.

1. «Tėvynės Gynėjas», kaip leidėjų pažymėta, eina jau treti metai. Pirmųjų dviejų metų komplektų mums neteko matyti. Atsiųstasis šių metų n-ris atrodo labai simpatingai. Yra jame ir poezijos ir pro-

[1]) Sk. jo keistą Sudermano apologiją „Laisvės" feljetone, 1921 m. 68 n-ry.

zos ir ilustracijų. Viskas pačių kareivių pagaminta. Iš ilustracijų pažymėtinas Algirdas, D. L. Kun. Kęstutis ir Birutė, kareivių maršas ir vaizdelis prie atsišaukimo stoti kovon su degtine ir kortavimu. Iš eilių, be Maironies «Milžinų Kapai», geriausiai yra vykęs «Šautuvėlis», kuriame Vargo poeta šiaip dainuoja:

Dabar aš esu — Kareivėlis,
Mano draugu tikru — Šautuvėlis,
Šautuvėliais laisvėn — Kelią skinsim,
Iki paskutinios — Laisvę ginsim.
Gedimino pilies — Nepaduosim
Šautuvėliais mes ją — Atvaduosim.

Prozos straipsniuose «Po Vilnium» ir «Mano žygiai su Želigovskiu» aprašoma kovos su lenkais. Pasakojama labai gyvai ir įdomiai.

Baigias n-ris paraginimu šviestis, skaityti «Karį» ir «Tėv. Gynėją».

Savo skaitytojams šis laikraštėlis, matyt, patinka. Taigi belieka palinkėti jam dar didesnio pasisekimo.

2. Be lietuvių, mūsų armijoj esama dar ir baltgudžių kariškųjų dalių. Joms pradėta šįmet augščiau nurodytu vardu leisti baltgudiškas laikraštis. Jo pasirodymas pateisinama tuo, kad nūn baltgudžiai negalį gauti savų laikraščių iš Vilniaus, Gardino ir Minsko. Laikraštis pasitiki, kad jį palaikysią visi baltgudžiai, kariškiai ir civiliai.

Didumo jis bent kiek mažesnis už «Tėv. Gynėją», bet forma ir turiniu labai į jį panėši. Jis taip pat iliustruotas. Yra jame lygiai eilių ir prozos straipsnių. Pastarieji parašyti populariai ir įtikinamai. Ales Smaleniec savo «Žaunierkoj» aiškina, kas yr kareivis ir kokios jo pareigos. Jų pirmiausia — ginti tėvynę. Jozep Horotny straipsny «My Bielarusy» žadina tautišką baltgudžių susipratimą, aiškindamas, kad baltgudžiai nėra nei rusai, nei lenkai, nei lietuviai, nei «tuteišai», bet baltgudžiai. Panaši mintis randas ir J. Kupalos eilėse «Chto ty hetki?»

Chto ty hetki? — Svoj, tuteišy.
Čeho choceš; — Doli lepšaj,

Jakoj doli? — Chleba, soli,
A što bolej? — Ziamli, woli,
Dzie radziušia? — U swojej wiosce.
Dzie chryščiusia? — Pry dorožce.
Čym oswienčan? — Krouju, potam.
Čym byc chočeš — Nia byc skotam.

Laikraštėly įdėta ir žymesnių žinių iš bėgančios politikos.

Būtų geistina, kad jame būtų labiau pabrėžiama Lietuvos ir Baltgudijos tikslo bendrumas.

NAUJOJI VAIDILUTĖ. Mergaičių moksleivių laikraštis 1-jų (1921) metų 1-sis sąsiuvinis. 64 psl. in-8.

Leidžia jį nenuilstąs spaudos darbininkas Pr. Dovydaitis. Pirmas n-ris išėjo gegužės mėn., antras ketina išeiti po vasaros atostogų. «N. Vaidilutė» imasi kurti Lietuvos mergaičių moksleivių katalikių judėjimą, kalbėti jų sielai suprantama kalba, aiškinti amžinai naujus gyvenimo pažiūrų klausimus, skaidrinti jų dvasią doros pavyzdžiais, lavinti jų grožio pajautimą poezijos ir dailiosios raštijos kūriniais. Be to, ji skatins mergaites organizuoti savo gyvenimą, padės spręsti pašaukimo klausimus, sieks išplėtot mergaitėse augščiausią nemirtingą asmenybę.

Pirmutinis «N. Vaidilutės» n-ris išėjo labai įvairus ir įdomus. Be kelių Šakelės dainelių, jį sudaro ištisa eilė rimtų straipsnių. St. Šalkauskis filosofiškai apibūdina «Rūtų darželį», kaip jis atsispindi liaudies dainose. Pr. D., remdamasis E. Šulte, kalba apie šventus žmones ir jų idealus, pabrėždamas, kad «šventojo žmogaus didvyriškumas tolimas nuo visokio sustojimo pusiaukelėje». Salduvos Žinys, remdamasis, Lacordaire'u, charakterizuoja Mariją Magdalietę nusidėjėlę ir atsivertėlę. Pr. D. straipsny «Sąžinė ir jos globojimas» ragina sesutes tobūlinti ir jautrinti savo sąžinę, rekomenduodamas tam tikslui kasdienį «sąžinės sąskaitojimą». Nebaigtame straipsny «Didvyrių mirtis» Pr. D. įrodinėja, kad visoks kentėjimas galų gale yra Dievo meilės reiškimas savo vaikams.

Tas pats Pr. D., paminėdamas 1500 m. šv. Hieronimo gimimo sukaktuves, ragina mūsų mergaites steigti būrelius šv. Raštui skaityti, o straipsny «Keistas priekaištas» griauna «Darbo Balso» paskelbtą nesąmonę, būk viduramžyje kat. bažnyčia turėjusi abejojimų del moterų sielos. Toliau eina gan plati garsios austrų rašytojos Enrikos von Handel Macetti charakteristika, tik be reikalo autorius nori tą krikščionišką realistę padaryti savotiška ekspresioniste. Kaip jos žiūrima į naujų ekspresionistų pastangas, tai aiškiai parodyta jos «Ritos laiškuose». Puikesnį ekspresionizmo pajuokimą vargiai kitur berasime. Toliau Pr. D. «Kelios mintys apie šokius» paduoda daug sveikų pastabų, del kurių suaugusios mergaitės turėtų pagalvoti.

Naudingų informacijų apie mergaičių mokyklas užsieniuose teikia įdėtoji šin n-rin Pr. Dovydaičio korespondencija su vokiečių katalikų jaunimo vadais. Baigiasi n-ris mergaičių moksleivių statistika. Iš jos gauname sužinoti, kad 1920—1921 mokslo metais Lietuvos vidurinėse ir augštesnėse mokyklose liet. mergaičių yra buvę 2293, 35% visos moksleivijos. Tuo tarpu nelietuvių (žydų, lenkų, rusų, vokiečių) mokyklose mokės 1920 mergaičių, arba 47% visos nelietuviškos moksleivijos. Redakcija ragina lietuvius neapsileisti kitataučiais.

Tiek apie šio laikraščio turinį. Del kalbos būtų galima padaryti ne vienas priekaištas. Pažymėsime tik bendrai, kad straipsniai dažniausiai parašyti sunkoku stiliu, daugelis atsiduoda vokiečių kalbos dvasia. Be to, laikrašty, skiriamame mergaitėms, keistokai atrodo pradžioj įdėta Vincui Dovydaičiui dedikacija, o vidury tam pačiam Vincui skirtas straipsnis «Draugas Vincas—tėvynės auka». Ką čia a. a. Vincas turi bendro su mergaitėmis, mes tikrai nesuprantam.

RUOMUVA. Tautinės Kultūros ir pilnutinio Gyvenimo laikraštis. Nr. 1. 1921, balandis. Kaunas.

«Ruomuvos»[1]) tikslas ne bet koks: ji nori tapti naujos gadynės šventąja vieta, kur degtų lietuvių tau-

---

[1]) Vėliau šis vardas pakeistas «Romuva».

toj amžinoji ugnis. Todel «Ruomuva» nėra vien laikraščio vardas, kaip, pav., «Dainava», «Veja» ar kitas koks, bet ji turi gilesnės prasmės. Pačių leidėjų pasakymu, Ruomuva be kabučių reiškia tam tikrą draugiją naujai idėjinei srovei kurti, «Ruomuva» kabutėse — tos draugijos organą jos idėjoms platinti.

Kas yra Ruomuva kaipo draugija, į tai atsakoma straipsny «Ruomuvos pradmens». Iš čia patiriame, kad Ruomuva savo pagrindu nori būti «tautinės civilizacijos reiškėja», kad jos idealas—«pilnutinis gyvenimas» (Solovjovas pasakytų «cielnaja žizn»); ruomuviečiams vienu žygiu rūpės kūno, kultūros ir dvasios reikalai, todel jie stengsis būti drauge kūnininkai, kultūrininkai ir dvasininkai.

Kaipo kūnininkai, jie augštai vertinsią «gamtos dovanas žmogus gyvenime», ūgdysią ir auklėsią jas «sutartinai su ideale žmogaus prigimtimi». Kaipo kultūrininkai, jie gaminsią ir vykdysią gyvenime «visuotinąją civilizacijos sintezę», joks kultūros laimėjimas jiems «nebus svetimas». Kaipo dvasininkai, jie vienintele tikra laikysią tą religinę organizacijos lytį, kuri reiškiantisis katalikų Bažnyčioj; todel pasiduosią Romos papos autoritui jo kompentencijos srity, išpažinsią Bažnyčios dogmas, stengsiąsi praktikoje katalikybės sąmonę įvesti į visas gyvenimo sritis, o teorijoje bandysią gamtos patyrimus, proto vaisius ir apreiškimo davinius suvesti «į augščiausią visuotinosios žinijos sistemą». Solovjovas vadindavo tokią žiniją «cielnoje znanije». Galop savo gyvenimą rūpinsiąsi ruomuviečiai apvainikuoti «sakramentale praktika», t. y. sakramentų ir sakramentalijų vartojimu.

Viešame veikime — socialinėj akcijoj — ruomuviečiai «laiko tinkamiausiu tokį moralį nusistatymą ekonominiame klausime, kuris buvo viešpatavęs pirmykštėse krikščionių bendruomenėse». Jų idealas — sutelktinė bei kolektyvi gamtos valdymo lytis, kur bendromis jėgomis intensyviai gaminama ir teisingai tarp žmonių išdalinama materialės gėrybės (18). Ton

pusėn ruomuviečiai kreipsią darbininkus ir vartotojus.

Laikydami socialinį šių dienų sutvarkymą netobūlu ir net neteisingu, jie darbuosiąsi naudai gilių socialinių reformų, kurios parlamentariu keliu turėsią panaikinti socialines klases ir paremti «ekonominę santvarką» liaudies ir šviesuomenės, fiziško triūso ir intelektualio darbo solidarumu.

Politiką ruomuviečiai tepripažįsta vien krikščioniškąją, nes laiko ją iš pagrindo demokratine, suderinančia absolučią individo vertę su tvirtu valdžios autoritu; šio gi idealą mato demokratiniam valstybės sutvarkyme.

Bažnyčios akcijoj jie, nesisavindami jokių Bažnyčios prerogatyvų, stengsiąsi teikti Bažnyčios veikimui kultūrinės pagalbos ir stiprinsią plačioje lietuvių visuomenėje religinę iniciatyvą.

Moterų klausime jie, pripažindami joms lygias teises su vyrais, rūpinsiąsi tinkamai sutvarkyt moterų auklėjimą ir lavinimą, kelti jų iniciatyvą. Iš moterų ruomuviečiai daug ko tikisi savo idealams įkūnyti.

Pasiskelbus tautinės kultūros organu, «Ruomuva» ima tą klausimą gvildenti 1-me savo n-ry. Straipsny «Tautos esmė» «Ruomuvos» redaktorius St. Šalkauskis kalba apie tautą, kaipo «sutelktinę individualybę», apie «tautinę civilizaciją» ir apie «tautos pašaukimą bei uždavinį». Yra tai laisvas vertimas įžangos, įdėtos autoriaus knygoje «Sur les confins de deux mondes». Čia pažymėtina svarbi mintis, kad tautinis pašaukimas nieko netur bendra su tautiniu mesianizmu, kad šis mesianizmas negal normuoti tautinių santykių, o taipogi ir galutina išvada, kad «tautinis individualizmas ir tarptautinis universalizmas privalo sutapti vienybėn tikroje Laisvoj Tautų Sąjungoje» (29). Tolesnėj to straipsnio tąsoj, įvardintoj «Istorinio Lietuvių Tautos likimo ypatybės», pažymėta, kad «Lietuva — istorinių paradoksų šalis». Savo istorija, verta «Homero liros ir Tacito plunksnos», ji yr davusi įkvėpimo lenkų romantizmui ir jos genijui Mic-

kevičiui, o iš kitos šalies ji nėra pagaminusi nieko tokio, kuo galėtų gėrėtis kultūringas pasaulis. Pavadinta didvyrių žeme, ji «niekados nėra buvusi tuo, kuo galėjo būti»; pirmiausiai Europon atėjus ji vėliau tepasirodo Europos scenoj. XVI-me amžiuje ji pagamina teisės kodeksą, bet tam pačiam XVI-am šimtmetyje ji pergyvena valstybinį krizį, paruošusį jai žlugimą; XVIII ir XIX šimtmečiais ji savo intelektualėmis pajėgomis gaivina lenkų kūrybą ir tuo pačiu laiku gauna patirti didžiausio savo gyvybei pavojaus; kadaisia netikėtai sukūrusi didelę valstybę, dabar lygiai netikėtai apreiškė galingą pasiryžimą sukurti savo tautinę civilizaciją. Visa tai iš tikrųjų yra aiškus paradoksingumas, pareinąs nuo kontrasto tarp galimybių ir įvykių. Iš čia eina mūsų svyravimas tarp didybės ir negalios. Todel įvertinant lietuvių tautos gyvenimą reik skirti materialė jos galybė, kuri reiškiasi tikrumoje, ir dvasinė jos galybė, liekanti galimybių srityje. Lietuviai tai atjaučią ir todel tikįsi išspręsti didį tautinės civilizacijos uždavinį, padaryti savo gyvenimą iš menko didžiu. Ir tai esą galima, tik reikią sielos ir dvasios didybės, anot Vydūno betariant. Lietuvių tautos tragizmas tas, kad jos liaudis ir šviesuomenė yra persiskyrusios kultūriniu ir tautiniu atžvilgiu ir .nuėjusios priešingais krypsniais. Bet tą dramos mazgą yr atmezgęs tautinis lietuvių atgimimas. Tradicinei liet. tautos šviesuomenei dvasiškai nusibankrutinus, jos vietą yr užėmus nauja iš liaudies išėjusi šviesuomenė Ji privalo liaudies ir pirmykštės šviesuomenės kultūrą suvesti į tinkamą tautinę sintezę.

Savo istorijos gyvenime lietuvių tauta buvo įsravoje tiek graikiškai rusiškos, tiek lotyniškai lenkiškosios civilizacijos. Iš čia autorius prieina išvadą, kad lietuvių tautos pašaukimas esąs «derinimas priešingų, bet niekada ne prieštaringų Rytų ir Vakarų pirmapradžių». Visas straipsnis yra labai įdomus, teikiąs

daug naujų pažiūrų į mūsų praeitį, taigi vertas ištisai perskaityti.

To paties Šalkauskio straipsny «Krikščioniškoji politika ir gyvenamoji valanda» «Ruomuvos» pradmenimis bandoma nušviesti katalikų veikimas politinėj socialinėj srity. Autorius teisingai čia atskiria Katalikų Bažnyčią nuo Katalikų visuomenės. Pirmoji nedera kritikuoti, nes ji «iš esmės yra dievybės apsireiškimo sritis», antroji kritikuoti reikia, nes ji, būdama prigimtoji gyvenimo sritis, yra lygiai netobūla kaip ir visas pasaulis; mat, čia — «idealas — augštas, pajėgos silpnos, o vaisiai—mažiau nekaip vidutiniai» (46). Tai matyt kad ir iš katalikų rolės didžiajam kare. Katalikai maža tepadarė, kad karas neįvyktų, o jam įvykus, kad greičiau būtų padaryta taika, o vėliau, taiką nustatant, neranda krikščioniškos normos visuotinajai santaikai; permaža rūpinas visuotinąją tiesą skelbti ir ją veiksmu remti. Autorius teisingai mato čia didelę katalikų kaltę ir reikalauja katalikų «politinio ir socialio nusistatymo revizijos Kristaus mokslo tiesų šviesoje» (48). Katalikams nevalia politikos visuomenės gyvenime pasilikti pasyviais, bet jie privalo turėti vieną ir visuotiną politiką, suderintą su visuotina krikščioniškąja etika. Tokia Kristaus mokslo principais paremtoji politika ne tik yra galima, bet ir privaloma katalikams. Tiktai statant tos politikos problemą, reikia: 1) nustatyti krikščioniškosios visuomenės idealas 2) įvertinti jo šviesoje tikruma, 3) susekti pamatinės sąlygos idealui vykdyti tikrumoje.

Krikščioniškosios visuomenės idealas — yra josios dievinimas jungiant ją per mistiškąjį Kristaus Kūną — Bažnyčią su Dieviškuoju Kristaus asmenim, arba, Solovjovo žodžiais tariant, Dieviškojo Įsikūnijimo plėtimasis erdvėje ir laike. Laiptais, vedančiais prie to idealo, yra «prigimtis, kultūra ir religija». Prigimtis objektyviai reiškiasi gamtoje, kultūra — civilizacijoje, religija-Bažnyčioje. Visos žmogaus veikimo sritys ir visos jo galios privalo būt atatinkamai

derinamos galutinojo idealo linkui. Iš žmogaus galių autorius tepabrėžia tris: protą, valią, jausmą. Protui atatinka žinija, valiai — visuomenė, jausmui—menas. Malonės viešpatijos žinijai — atatinka dogmų išpažinimas, visuomenei — šventųjų bendravimas, menui — sakramentalė praktika. Tuomi apimama visos žmogaus veikimo kategorijos: teoretiškoji, praktiškoji ir estetiškoji. Autorius ypač pabrėžia antrąją praktikos sritį, kurios išraiška bei išdava yra «šventųjų bendruomenė» bei tobūlas, mistiškas Kristaus kūnas, kur kiekvienas individas laisvai apsisprendžia gėrio linkui ir todel savo laisve neardo lygybės.

Tuo metafiziškai mistišku protavimu remdamasis autorius toliau nurodo, kad krikščioniškos politikos uždavinys yra stengimasis kelti visuomenę į tokį stovį, kur viešpatautų laisvė ir lygybė pilnoje individualių pastangų solidarybėj, jungdamos asmenų individualizmą su visuomenės universalizmu harmoningon sintezėn. Teorijoj tai visi katalikai pripažįsta, bet praktikoj, svarstant atskirus klausimus, dėliai pažiūrų skirtumo tas katalikų susitarimas daros vis sunkesnis. Tačiau šis katalikų smulkmenose nesutarimas neprivalo kliudyti bendros katalikų politikos pagrindiniuose dalykuose: čia vienybė yra būtina ir privaloma. Kad ji nesanti utopija, parodanti tai krikščioniškoji filosofija, kurią nauji filosofai tegali vien tobūlinti, bet negali prieš ją pastatyti nieko geresnio.

Kad krikšč. idealas, pasigaunant krikšč. politikos, galėtų įvykti, reikia, kad jo vykdymas remtųs tikruma Šių dienų tikrumoje žymiausią rolę vaidina trys veiksniai: individualizmas, socializmas ir krikščionybė. Individualizmo pasekmės iš vienos šalies buvo individo laisvė ir lygybė ir teisėtos valstybės su konstitucinėmis ir parlamentarinėmis garantijomis, iš kitos— padėties kontrastas ir reikalų antagonizmas tarp proletariato ir buržuazijos. Socialė nelygybė iškėlė aikštėn socialinį klausimą ir pagimdė socializmą, iškėlusį visuomenės pirmenybę prieš individo neribotą laisvę.

Abi tiedvi kraštutini individualizmo ir socializmo srovi stengias suvesti į augštesnę sintezę trečiasis veiksnys — krikščionybė. Ji, — taikindama poziciją su opozicija, dilindama jųdviejų priešingumą, — stato pažangos gaires. Telkdama savo visuotinoje sintezėje visas tiesas ir atmesdama visas klaidas, krikščionystė pralenkia abi minėti kraštutini srovi ir del to laikų bėgyje jos idealas tebelieka amžinas. To negalima pasakyt apie katalikų akciją politikoj, nes ji, kaipo netobūlų žmonių darbas, toli gražu nepasiekia idealo. Tiesa, viduramžy katalikai vadovavo visuomenės gyvenimui, bet, stengdamies vykdyti bažnytinius tikslus valstybinėmis priemonėmis, pagamino po šiai dienai tebeujamąjį klerikalizmą. Vėliau, individualizmui laimėjus kovą prieš klerikalizmą, katalikai gana greit apsiprato su nauja, individualizmu pagrįsta, santvarka ir ėmė net joj matyt normalų dalykų stovį. Socializmui ėmus tą santvarką griauti, dauguma katalikų stojo greta individualizmo veikėjų. Autorius numato galimumą katalikų susitarimo su socialistais, jei tik šie paliautų kovoję prieš religiją. Mat, katalikai mokėdavo dažnai brangint tai, kas buvo laimėta visuomenės pažangoje, bet patys neištesėdavo būti naujos visuomenės pažangos nešėjais. Šita savo inercija jie nusidėdavo krikšč. idealui, užleisdami pažangos iniciatyvą savo priešams. Kritikuoti ir smerkti individualizmo ir socializmo reiškėjus pigu, daug naudingiau būtų katalikams suprasti, kiek čia yra jų pačių kaltės kraštutiname krikščionybės priešų nusistatyme. Autoriaus išmanymu, krikščionystė, individualizmas, socializmas nėra trys pripuolamos vėliavos; jie atatinka atskiroms gyvenimo sritims, būtent: krikščionystė religijos sričiai, individualizmas — kultūrai, socializmas-materialei prigimčiai. Todel visos trys ir randa savų gynėjų visuomenės gyvenime. Mat, religijos atstovams rūpi ypač dvasios reikalai, materialės prigimties atstovams — kūno reikalai ir kultūros atstovams — materialio gyvenimo kultūrizavimas

psichinio gyvenimo išgalėmis. Todel pirmiesiems tinka — dvasininkų vardas, antriems — kūnininkų, tretiems-kultūrininkų. Visuomenės laimė būtų, jei tie trys tipai sugyventų santaikoje; nelaimė, kad jie virsta paprastai ekskluzivistais, nepripažįstančiais buvimo racijos kitiem dviem.

Kūnininkas ekskluzivistas linksta pagrįsti visą žmogaus gyvenimą vien materialiais pagrindais. Jo pasaulėžiūra—ekonominis materializmas, jo visuomeninis idealas—išlyginamasis kolektyvizmas, jo taktika—revolucija. Savo akcijoj—jis demagogas.

Kultūrinininkas ekskluzivistas linksta pagrįsti visą gyvenimą kultūros lytimis. Pamatinę visuomenės gyvenimo sąlygą jis mato individualistiškame liberalizme, pamatinį pažangos dėsnį — rungtynėse; jis pateisina galingųjų laimėjimą; savo pasaulėžvalgoj jis svyruoja tarp ateizmo ir religijos; prigimties dalykuose—jis yra paprastai pozityvistas, religijos—protestantas. Kultūrininkas ekskluzivistas—tai imperialisto tipas.

Dvasininkas ekskluzivistas linksta pagrįsti visą žmogaus gyvenimą religijos formulomis. Nemokėdamas išvesti demarkacijos linijos tarp prigimties, kultūros ir religijos del jų esmės nesupratimo, jis nemoka jų harmoningai suderinti. To derinimo bandymas veda jį prie klerikalizmo ir vartojimo mechaniškų priemonių religijos tikslams. Todel savo vidaus stiliumi klerikalas yra inkvizitorius. Idealu jis apdengia savo silpnybes. Nejausdamas priešingumo tarp idealo ir tikrumos, jis tampa konservatorius ir lenkias prieš pasaulio galinguosius. Pavartodamas religijoj idealą senai tvarkai ginti ir kovai su pažangos reiškėjais, jis yra fariziejaus tipas.

Autorius toliau, gvildendamas pasaulinio karo priežastis, nurodo, kad pasauliui, pagrįstam individualistiškos rivalizacijos pamatais, didysis karas buvo neišvengiamas. Socialistų kaltė čia žymiai mažesnė, nes jie, kovodami su kapitalizmu, tuo pačiu yr kovoję ir prieš karą. Dėliai to socializmas nūn yr pa-

sidaręs pažangos veiksniu, bet drauge neša pasauliui ir naują pavojų, nes vietoj rivalizacijos socialistai stato niveliuojamąją demagogiją, vietoj karo kelia revoliuciją, individo sauvalę keičia visuomenės despotija, kapitalistų imperializmą kontrbalansuoja proletariato bolševizmu.

Katalikų pamatinė klaida ir kaltė buvo ta, kad jie istoriškoje individualistų ir socialistų kovoje buvo nukrypę pirmųjų pusėn ir todel dalinai tur prisiimti atsakomybę del didžiojo karo. Bet pilnutinis krikščionybės idealas teikia jiems krizio valandoje pakankamai išgalių naujam atgimimui. Jam jie ir privalą tarnauti amžinybės šviesoje ir jį vykdyti. Vykdymo sąlyga—tai artinimasis į tą idealą nuolat tobūlinant save, niekad nesitenkinant esamąja tikruma. Tas pat pasakytina ir apie visuomeninę pažangą. Čia idealas yra šventųjų bendruomenė, t. y. visuotinas susidraugavimas laisvės ir lygybės principais (Wronskis čia pasakytų: «l'union absolue»). Nei konservatizmui, nei indiferentizmui, nei nihilistiškam progresizmui čia nėra vietos. Kiekvienas pažangos vyksnis reikalauja tolimesnio žengimo. Taigi prigimtoje tvarkoj ir konservatizmas nėra leistinas. Katalikai tur būt pažangos veikėjai, o ne eiti visuomeninės pažangos uodegoje. Savo griežtu pasiryžimu vykdyti visuomenėje krikščionybės idealą katalikai taptų žmonių vadais ir patrauktų tuo savo pusėn net sąžiningesnius opozicijos reiškėjus. Užėmę tą augštą vadų vietą, katalikai neturėtų remtis nei rivalizacijos išauginta kultūros technika, kurią vartoja individualizmas, nei materialiais demokratiškų masių instinktais, į kuriuos šaukiasi socializmas, nes pirmas kelias veda per imperializmą prie karo, antras—per demagogiją prie revolucijos. Katalikai ir prieš vieną ir prieš antrą tur kovoti, nors galimi atsitikimai, kada ir karas ir revolucija gali būti teisėti. Katalikų politikos uždavinys vykdyti visuomenėje religinį idealą, remti savo veikimą religijos veiksniais. Krikščioniškoji po-

litika privalo greta statyt asmens tobūlinimąsi ir visuomenės organizacijos pažangą, tašyt egoistišką žmogaus prigimtį ir augint jame altruizmo pradmenis. Nuosavybės klausime katalikai turėtų laikytis įsitikinimo, kad žemės turtai «priklauso iš karto pilnai kiekvienam ir visiems», kad jie yra «nei asmens, nei visuomenės, bet bendra asmens ir visuomenės nuosavybė» (75). Visuomenės veikime svarbu asmuo auklėt solidarumo principais ir laiduoti asmeniui individualumo teisės. Kad tas veikimas eitų sėkmingai ir išvestų katalikus iš krizio, kurin pateko katalikiškoji sąmonė, reikia pirmiausia nustatyti augščiausi principai, o paskui jais vaduotis praktikoje.

Savo rezolucijoj autorius, pažymėjes, kad katalikų svyravimas tarptautinėj politikoj ir socialiame veikime yr padaręs tai, kad katalikai nėra tinkamai užsilaikę nei imperialistiškuose karuose, nei demagogiškose revolucijose, pataria:

1. Kviesti politines katalikų partijas padaryti savo programų ir veikimo reviziją ir susieiti bendroje krikščioniškos politikos plotmėje, ir t.t.

2. Paraginti visas Lietuvos organizacijas susispiesti apie L. Kat. Veikimo Centrą ir per jį dėtis su kitų šalių katalikais į Kat. Internacionalą, kuris turėtų sukoordinuot tarptautinį katalikų veikimą krikšč. politikos kryptimi.

Ilgokas šis straipsnis, gana sunkokai parašytas, gali daug kam atimti noro perskaityti jį iki galo. Bet daug minčių čia yra gražių ir sveikų. Taigi norėdami, kad jos plačiau pas mus pasklistų, tyčia atpasakojome jas trumpais žodžiais. Bet iš kitos šalies laikom savo pareiga išreikšti drauge ir keletą abejojimų del kai kurių autoriaus minčių, kurias radome čia ir «Ruomuvos pradmenyse».

Pirmiausia keistokai atrodo mums ruomuviečių siekimas atgaivinti nūn pirmųjų krikščionių nusistatymą ekonominiame klausime. Tas nusistatymas tik trumpą laiką teviešpatavo ir toli gražu nebuvo visuo-

tinas. Ar jis galima nūn, praslinkus XIX amžių ir visai atsimainius ekonominiams santykiams, atgaivinti ir padaryti visuotina gyvenimo norma, reikia labai abejoti. Sutelktinė bei kolektyvi gamtos valdymo lytis, graži teorijoj, bet vargiai beįvykdoma praktikoj. Jezuitai yr bandę ją įvykdyti Paragvajuj, bet rezultatai buvo toli gražu neidealiai. Jie galėtų būti idealiai nebent šventųjų bendruomenėje.

Dar mažiau suprantamas ruomuviečių siekinys — parlamentariu keliu panaikinti visuomenės suskirstymą į socialias klases. Jis labai panėši į neradusį Bažnyčios pritarimo «Sillonistų» idealą. Nejaugi socialės klasės savo esme būtų absoliučiai blogos ir naikintinos. To bent, kiek žinom, joks katalikų sociologas nėr dar įrodęs. Nėra to ir pas šv. Tomą Akvinietį.

Nemažiau stebina mus ir ruomuviečių galvos guldymas už respublikinį valstybės sutvarkymą. Bažnyčia, rodos, išmintingiau daro nei vienos valdymo formos nesmerkdama ir nei vienos nelaikydama ideale. Šventųjų bendruomenėje jos visos, be abejo, būtų geros. Todel ir ruomuviečiams, kaipo tos šventųjų bendruomenės šalininkams, nereikėtų, rodos, versti demokratiją politikos dogmatu. Bažnyčiai ji nė kiek nėra artimesnė už konstitucinį monarchizmą ar kitką. Priešingai, šių dienų demokratizmui, ėmus savintis sau Dievo ir prigimties teises, ne vienas Bažnyčios mylėtojas yra susirūpinęs del gresiančio iš čia tikybai pavojaus naujoje democezarizmo ir demopapizmo formoje Labai galimas daiktas, kad tam pavojui atremti Bažnyčios galva turės paskelbti naują «sylabusą», pasmerkiantį to democezarizmo ir demopapizmo išsišokimus ir uzurpacijas.

Nemaža abejojimų sukelia ir ruomuviečių nuosavybės supratimas. Tiesa, teologijos atžvilgiu, vienatinis, tikras visų daiktų savininkas yra Dievas, kaipo jų Kūrėjas. Jis, be abejo, nėr kūręs tą daiktą vienam, kitą — kitam žmogui del to, kad vienas koks daiktas gali eiti per rankų rankas, tapdamas įvairių

žmonių nuosavybe. Bet nuo šio fakto dar labai toli iki «Ruomuvos» teigimui, kad žemės turtai «priklauso iš karto pilnai kiekvienam žmogui ir visiems», kad jie yra «bendra asmens ir visuomenės nuosavybė». Griežtai imamas šis pasakymas labai gali duoti progos skaudiems visuomenėje nesusipratimams ir net nuvesti ją tiesiog bolševikų komunizman. Viena, bendra asmens ir visuomenės nuosavybė — labai panėši į seną lenkų giesmelę apie vieną bendrą lenkų ir lietuvių tautybę («tu lietuvis, bet drauge ir lenkas»). Tai yra grynas sofizmas. Nes kaip aš, būdamas lietuvis, nesu lenkas, taip ir mano privati nuosavybė nėra visuomenės nuosavybė. Privačios nuosavybės neabsolutumas ir jos regulacijos reikalas galima ir reikia pamatuoti, bet tai darytina remiantis «boni communis», o ne bendros nuosavybės sąvoka.

Negalim mes pripažinti teisinga ir Šalkauskio individualistų, socialistų ir katalikų charakteristikos. Pasakyti, kad individualistas tai imperialisto, socialistas — demagogo, o katalikas — fariziejo tipas, yra tai formalę schemą pastatyti augščiau negu gyvą tiesą. Gyvenimas visada tyčiosis iš tokių schemų. Nes kas nežino, kad mūsų šių dienų politikai katalikai iš krikšč. demokratų partijos labiau panėši į demagogus, socialistai — į fariziejus, o bolševikai į gryniausius imperialistus. Arba kas yra nūn didesnis inkvizitorius Torquemada ar Trockis? Pirmasis nežinia, ar yr išžudęs bent šimtą, o antrojo nugalabytųjų skaičius siekia šimtus tūkstančių. Taigi šiandieną mesti katalikams priekaištą, kad kiekviename jų glūdįs inkvizitorius, yra tai aiškiai prasilenkti su tiesa del perdidelio schematiškų konstrukcijų pamėgimo.

Tiesa, Šalkauskis kalba apie visų tų trijų rūšių veikėjus ekskluzivistus. Bet tikrumoje tokių absolučių ekskluzivistų nėra. Šalkauskio tipai yra ne realybės, bet abstrakcijos padarai. Nes kaip kiekvienas kultūrininkas visada esti dalinai kūnininkas ir

dvasininkas, taip ir kiekvienas dvasininkas - katalikas visada dalinai esti kūnininkas ir kultūrininkas. Žaidimas atatrauktomis schemomis nėra tikras kelias į tiesą.

Kad ruomuviečiai augštai vertins gamtos dovanas žmogaus gyvenime ir gaivins lietuvių tautoje girtinas arijų padermės ypatybes, tuo, žinoma, tegalima tik pasidžiaugti, bet kad jie tas ypatybes stato į priežastingą sąryšį su «kosminiu ritmu» ir «gaivalingu kūrimu», tai mums atrodo gana keistoka. Tikriau sakant, mes tos, nebent kokiems magams ir okultistams teprieinamos, paslapties visai nė nesuprantam. Bet, žinoma, mes nuoširdžiai džiaugiamės, kad mūsų ruomuviečiai net ir «kosminius ritmus» kiaurai permato.

Be ruomuviečių kūrinių, antroj «Ruomuvos» daly randame Ernesto Hello gyvenimą ir vieną kitą jo straipsnių vertimą. Hello tai pirmoji Šalkauskio meilė. Nenuostabu, kad jis čia prie to rašytojo mielai grįžta ir nori jį Lietuvoje padaryti populariu. Lietuviams katalikams pasiskaityti jis tikrai pravartu, nes jo pasaulėžvalga pasižymi tyriausia ortodoksija, jo kalba žėri gražiais palyginimais, jo raštuose pilna gilių intuicijų ir prancūziškojo «esprit»; stiliaus atžvilgiu jis gali drąsiai lenktyniauti su Nitše. Viena tik ko jam trūksta — tai filosofiškojo sistematiškumo ir tvarkos. Dėliai to jo biografas J. Serre'as [1]) ir nedavė jam filosofo vardo, bet pavadino tik «mintytoju ir rašytoju».

Hello gyvenimas «Ruomuvoj» aprašyta neblogai, tik reiktų jame pataisyti viena klaida, būtent — teologijos mokėsi Hello ne pas kun. Bundry, vėliau Perigento vyskupą, bet pas kun. Baudry, Perigueux'o vysk. Iš Hello rašinių šiame n-ry teduota vien «Krizio valandos» ir «Praktingieji Žmonės». Vertimas kad ir įmanomas, bet toli gražu neatstoja originalo.

---

[1]) Sk. Joseph Serre. Ernest Hello, L' Homme, Le Penseur, L' Ecrivain. Ed. nouvelle. Paris 5 rue Bayard.

Nieko neturėdami prieš Hello raštų lietuvių kalbon vertimą, mes betgi patartumėm «Ruomuvos» redakcijai neužmiršti ir Hello biografo J. Serre'o, kurs, mūsų išmanymu, ir kaipo filosofas ir kaipo stilistas, stovi žymiai augščiau už Hello. Tai liudija tokie gražūs Serre'o veikalai, kaip «Au large!» «La religion de l' esprit large» ir k.

Mūsų gyvenime «Ruomuvos» pasirodymas yra, be abejo, žymus faktas. Bet šis faktas drauge patvirtina kitą faktą, kad lietuviai nelinksta bendro darbo dirbti, bevelydami eiti kiekvienas savu keliu. Bendradarbio vardą nešioti retas tenori; dauguma stengias tapti «sau žmonės», naujų kelių skynėjai, nauji minių vadai. Iš čia eina D. Šidlauskio kūriamoji «nauja religija», vieno Vydūno leidžiamas ir jo vieno prirašomas «Darbymetis», galop kad ir ta pati vieno A. Šalkauskio raštais tepripildytoji «Ruomuva». Ją leisdamas mūsų jaunas filosofas, matyt, ėmė pavyzdį iš Hello, pradėjusio savo karjerą irgi laikraštėliu «Croisé». Šio pastarojo amžius buvo neilgas. Ar «Ruomuva» įstengs ilgiau pagyvuoti, labai abejojame. Juoba kad savo organo likimu redaktorius ne labai tesirūpina. Jis nenurodė, nei kur «Ruomuva» gauti, nei kiek ji mokama, nei kaip dažnai eis. Idėjos, kad ir yra jėgos, bet savaime nesiplatina. Ir evangelija be apaštalų nebūt išsiplatinus, juo labiau idėjos, skelbiamos laikrašty, kurio platinimu nieks nesirūpina. Redaktorius nepanorėjo ar nepasirūpino atsiųsti savo «Ruomuvos» net ir «Draugijai». Ar toks filosofiškas indiferentizmas galima pateisinti, abejotina. Tiek apie patį laikraščio pasirodymą.

Jo kalba ne tik gryna, bet ir moderni; del to vietomis ji suprasti sunkoka. Rašyba taip pat pati moderniausi. Redakcija rašo: cyvylizacija, indyvidualybė, ūniversalizmas ir t. t., vadinas, tyčia rodoma Europai užpakalį, norima pareikšt, kad mūsų kalba netur nieko bendra su Europos kalbomis Šitoki rašyba tetur tik vieną gerą pusę, kad ji per.

reductionem ad absurdum parodo visą netikumą raidės y mūsų rašyboj ir būtiną reikalą pakeist ją bendra europietiška raide î.

MŪSŲ SENOVĖ. Neperiodinis žurnalas Lietuvos istorijos medžiagai rinkti. Red. Juozas Tumas. Kaunas, 1921. Šviet. Minist. leidinys.

Teisingas prof. A. Voldemaro pasakymas, «tauta daugiau susideda iš mirusiųjų nei gyvųjų». Mirusieji galingai veikia gyvuosius, jei tik gyvieji mielai palaiko bendravimąsi su mirusiais, tyrinėdami jų gyvenimą, atjausdami jų aspiracijas, skaitydami jų paliktus raštus. Kitaip sakant, ta yra tauta tikra to žodžio prasme, kuri ne tik turi savo istoriją, bet ir ja domisi, ją stengiasi pažinti, jos nurodymais vaduotis, trumpai tarus, kuri turi istoriškumo dvasios.

Lietuvių tautoj tos istoriškumo dvasios lig šiol, deja, maža tebuvo Tai patvirtina faktas, kad lietuviai jokio eposo nesudarė, jokių istoriškų dainų apie savo didvyrius nesudėjo. Tas pat žymu ir iš pastarojo karo. Nei mūsų dainiai, nei dailininkai karo eiga Lietuvoje nesidomėjo, jo epizodų neaprašė, nei paveikslais neišreiškė. «Aus den Augen, aus dem Sinn». Kol karas spaudė, vaitota, dejuota; karas pasibaigė, jis užmiršta kaip nebuvęs. Bet taip neprivalo būti. Tauta be praeities negal turėt ir ateities. Jei mes norime istorijos scenoj pasilikti, mes privalome ir savo praeitimi susidomėti. Tąja mintimi vaduodamiesi žymesnieji šios gadynės seniai («morituri») š. m. sausio 16 d. susirinkę Kaune nutarė įkurti atskirą laikraštį mūsų senovei nušviesti, mūsų istorijos medžiagai rinkt (76—81). Nuo to jis ir pavadinta «Mūsų Senovė». Redaguoti jis pavesta kun. J. Tumui, kuris nūn ir išleido pirmąjį to žurnalo n-rį gana storokos (176 psl. in-8), gražiai išleistos ir įmanomu Kalpoko pieštu viršeliu papuoštos knygos pavidale.

Iš įdėtų jon straipsnių pirmiausia paminėtini V. Biržiškos ir kun. A. Aleknos apie vysk. Valančių.

Biržiška paduoda keletą iš Kauno gubernatoriaus archyvo ištrauktų labai įdomių bylų. Pirmoje kaltinama Valančius, kad leidęs maištininkams iš Varnių Dvas. Konsistorijos paimti 2000 rub., kad nesipriešinęs lenkų demonstracijoms bažnyčiose (1860 m), kad uždraudęs duoti išrišimą kunigams, gavusiems parapijas civilei valdžiai padedant. Antrojoj kalbama apie Valančiaus cirkularą, draudžiantį bažnyčiose giedoti rusų himną «Bože caria chrani». Čia pažymėta ir negraži kelių kunigų (Žabos, Vielavičiaus, Mantvilo) rolė. Trečia byla — del valdžios išspausdintų Ritualų, kur buvo įvesta rusų kalba, o lietuviški ir latviški tekstai atspausti rusų raidėmis. Valančius, gavęs tuos Ritualus, atsisakė išsiuntinėti parapijų kunigams. Galop ketvirta byla—del lietuviškų knygų gaminimo Prūsuose ir jų platinimo Lietuvoje. Čia paduota žinių apie pirmuosius nukentėjusius dėliai spaudos ir apie rusų valdžios pastangas susekti, bene Valančius esąs tų leidinių autorius. Trūkstant faktiškų įrodymų, buvo bandyta stilistiškai lyginti įtariamosios brošiūros su kitais vyskupo raštais.

Kun. Alekna, remdamasis archyviniais tyrinėjimais, aprašo lenkų demonstracijas 1863 m. Aprašyta čia gana smulkmeningai demonstracijos Kaune, Panevėžy, Raseiniuose, Ukmergėj ir galutinas jų sustabdymas. Surinkti čia faktai dar kartą pirštu prikišamai parodo, kaip lenkai nesidrovi išnaudoti bažnyčią savo politikos tikslams.

A. Povyliaus straipsny «Iš kultūros kovų kronikos Šiaulių apygardoje» papasakota, kaip senas nublukęs lietuviškas parašas ant iškabos: «Pirk nagene» vietos lietuvių inteligentų gerbta, kaip slapta knygos gabenta, kaip jaunoji karta bandyta atlenkinti, kaip surengta pirmutinis legalis lietuviškas spektaklis.

A. Dambrausko «Užrašai», redaktoriaus paversti «Kauno Kronika», yra daug ko nustoję. Įdomios mintys, imtos iš garsių veikalų, rašytų svetimomis kalbomis, redakcijos palaikyta nereikalingu balastu ir negailestingai išbraukta. Tai darant, reikėjo bent pa-

žymėti, kad autorius neturėjęs tikslo rašyti ex professo «Kauno Kronika». Be to, redakcijos neištaisyta ir spaudos klaidos: pav., 39 psl. paskutinėj eilutėj iš apačios atspausdinta kalbino, o reikėjo — kaltino ir t. t.

Skyriuje «Del spaudos grąžinimo» įdėta keletas įdomių kun. Tumo redaguotų rusų valdžiai prašymų k. š.: Darbėnų ir Gintiliškės valsčiaus žemaičių — Vidaus Reikalų Ministeriui, Mosėdžio valsčiaus žemaičių — Žmonių Švietimo Ministeriui, ir Kretingos valsčiaus žemaičių «vsiepodaniejšeje prošenije» pačiam carui.

Toliau eina garsi A. Maciejausko byla del spaudos grąžinimo, keletas lotyniškų ir lenkiškų Lazdijų miestelio dokumentų, P. Ruškio Biržų pilies ir jos apylinkių įdomi monografija. Šioje pastaroje paminėta ir garsūs Kilučio ežero agarai, t. y. vandeniniai riešutai, retas augalas, vertas įsidomėti mūsų botanikams. Geologai irgi ras čia įdomių žinių apie Biržų apylinkės žemę. «Veikėjų korespondencijai» nepašykštėta vietos (116—146). Atskyrus vieną L. Ivinskio ir vieną P. Vileišio laišką (116 — 118), visą likusią vietą užima ilga eilė kun. Tumui rašytų K. Būgos laiškų. Įvairumo mėgėjams tai gali pasirodyti nuobodu.

Knygų apžvalgoj, įvardintoj lotyniškai «Bibliographia historica», prof. A. Voldemaras yr įdėjęs ilgoką rimtai, objektyviai parašytą kun. A. Aleknos «Lietuvos istorijos» recenziją. Nurodęs joje ne vieną metodišką ir faktišką trūkumą, kritikas visgi pripažįsta ją «geriausia esamųjų lietuvių kalboje».

Suimdami visa krūvon galime drąsiai pasakyti, kad «Mūsų Senovė», kad ir nepermetodiškai sudaryta, betgi savo turiniu labai įdomi. Jos pasirodymas reikia laikyti žymiu žingsniu mūsų kultūros kūrime.

ARTOJAS. Mokslo, Literatūros ir Satyros mėnesinis laikraštis. № 1. Liepos 1921, Clevelande.

Leidžia ji Clevelandiečių Apšvietos Draugija parodyti, «kad Amerikos lietuviuose yra ir kultūros spėkų ir pasišventimo apšvietos ir kitiems kilniems idealams». Pirma «Artojas» iš visų mokslų teskleidė vieną mediciną, nuo liepos mėnesio žada atsižvelgti ir į kitas mokslo šakas. «Artojuje» esama atskiro skyriaus «Moksleivių keliai», pavadinto «Lietuvių Moksleivių Susivienijimo Amerikos organas». Ir visas «Artojo» turinys patvirtina, kad «kultūros spėkos», jį palaikančios, yra jaunutės, pačios dar mokslus tebeinančios. Straipsny «Žmonijos ateitis» pranešta, kad, garsaus H. G. Wellso išmanymu, žmonija, jei neišnaikins savy noro muštis, tai «nesimato kitos ateities, kaip jos nykimas ir atgal žengimas iki vėl netapsime barbarais»... Dabar atėjęs laikas, kad tas pats karas jau nebe progresą duodąs, bet mirtį žmonių rasei. Todel Wellsas agituoja už vieną pasaulinę valstybę, kurios dalys nekovotų viena prieš kitą. Ir kitam Amerikos mokslininkui, prof. E. G. Conklinui, galimumas, kad žmonija gali žemėje išnykti, atrodo panašus į tiesą. Straipsnis baigiasi nurodymu kiekvieno žmogaus pareigos «ieškoti būdų, kad daugiau karų nebūtų ir kad pasauly visi sugyventų vienoje broliškoje šeimynoje». Kad tarp tų būdų pirmon vieton pastatytinas žmonijos grįžimas prie Dievo, persiėmimas Kristaus dvasia, pakeitimas tautinių egoizmų tarptautiniu krikščionišku solidarizmu, tai nei straipsnio autoriui, nei pačiai redakcijai neatėjo galvon. Garreto Apysakoj «Dausų Kolumbas» aprašoma kelionė į Venų. Žodį Venus vertėjas lanksto kaip sūnus (Venus, Venaus, Venui...). Kur kas labiau pritiktų pavadinti toji planeta lietuviškai Venuo, Veners, Veneriai... kaip sesuo, sesers.

Straipsny «Gyvenimo prasmė» Šarūnas kartoja W. Jameso nuomonę, kad apie tai, ar šis pasaulis yra viskas, ar dar yra ir jį valdąs Dievas, nieks

nieko nežinąs, kad klausimas, ar į pasaulį reikia žiūrėt monistiškai ar pluralistiškai, (vienas Dievas, ar mašina iš daugelio dalių,) esąs neatmezgamas mazgas. Iš to matome, kad «Artojas» nėra krikščioniško jaunimo organas.

LOGOS. Filosofijos laikraštis mėgėjų būrelio rašomas. 1-jų (1921-22 m.) knygų 1-sis ir 2-sis sąsiuviniai. Kaunas, 1921 m. 128 psl. in 8 maj.

Senai sumanytas, vieno kito ilgai lauktas, daugelio svajone laikytas štai galop pasirodė pirmutinis lietuviškas filosofijai specialiai skiriamas mėnesinis laikraštis «Logos». Jį redaguoja ir leidžia nenuilstantis mūsų spaudos darbininkas Pr. Dovydaitis.

Pirmame dailiai atrodančiame dvilypiame «Logoso» n-ry randame net 17 straipsnių. Iš jų 10 pagamino pats redaktorius,likusieji septyni pridera: Šalkauskui (1); Kuraičiui (3), Mykolaičiui (1), Jucaičiui (1) ir Gobiui (1).

Beveik trečdalis to n-rio (40 psl.) pavesta pamatiniam klausimui, kas yra filosofija. Jį aiškina paeiliui Pr. Dovydaitis, Pr. Kuraitis ir St. Šalkauskas. Pirmasis straipsny «Filosofijos kilmė, jos sąvoka, darbo sritys ir uždaviniai» filosofijos sąvokai skiria nepilną puslapį. Iš čia sužinome, kad filosofija amžių bėgyje laikyta: tai žinojimu, tai bendru išlavinimu, tai apmąstinėjimu, tai tiesos mokslu, tai «ars vitae», tai «studium virtutis», tai «scientia saecularis», tai «scientia possibilium, quatenus esse possunt», tai «Weltbegriff» tai «Wissenschaftslehre», tai «Bearbeterin der Begriffe», tai «analyse de l'entedement humain», tai «Streben nach letzter Klarheit», tai «Erkentnisswissenschaft». Kuo laiko filosofiją pats autorius, nepasakyta.

Filosofijos dalių išskaityme praleista labai svarbi «Matematikos filosofija».

Pr. Kuraitis straipsny «Filosofijos supratimas ir jos santykiai su kitais mokslais», pažymėjęs pradžioj, kad «retai kas turi aiškią pažiūrą» į filosofiją, aiški-

nasi toliau, del ko negalįs patiekti apriorinio filosofijos sąvokojimo. Definicijos vietoj autorius duoda trumpą apžvalgą filosofijos srovių, pradėdamas nuo Aristotelio ir baigdamas neoscholastika. Straipsnio turinys neatatinka antraštei.

Tikrą filosofijos definiciją terandame vien pas Šalkauskį («Filosofija ir mūsų gyvenimas»). Ji išreikšta šiais žodžiais: «filosofija yra bendras ir visuotinas mokslas (artutinė giminė), stengiąsis iškelti žmogaus protą į augščiausią sąmojingumo laipsnį (subjektingas atžvilgis), kad prigimtoje šviesoje ištirtumėm pažinių visetą (objektingas atžvilgis) iš pirmutinių ir visuotinųjų priežasčių (rūšinis požymys)».

Ką čia reiškia žodis visetas: ar vokiečių Allheit, ar rusų vsieobšnost, ar Vydūno visatą, mes neįstengiam atspėt. Abejojame, ar įstengs suprasti tą scholastišką definiciją ir kiti skaitytojai.

Yra žmonių, kurie mano, filosofiją esant vienos, viską apimančios Tiesos (ne tos ar kitos atskiros tiesos) pažinimą ir jai atsidavimą. Panašios pažiūros laikės Vl. Solovjovas. Į tą pažiūrą artinasi ir naujausi «Lebensphilosophie» šalininkai Vokietijoj. Šiandieną filosofija gyvena krizį, kilusį iš to, kad vieni perdaug pasitiki mintijimo jėga (Macht des Denkens), kiti gyvenimo jėga (Macht des Lebens). Iš čia eina kova šalininkų grynos gyvenimo filosofijos ir grynos formų filosofijos (Eidologie, Formenerkenntniss). Tikroji gi filosofija turėtų būti gyvųjų formų bei suformuoto gyvenimo filosofija, neužmirštanti ir to, kas yr nemainoma bei amžina. Tolesniame Šalkausko protavime randame pakartotą jo seną mintį apie mūsų pašaukimą ir uždavinį kurti «Rytų ir Vakarų sintezę».

Dovydaičio straipsny «Ar esama tautinės filosofijos» pripažįstama tautinis filosofinis darbas. Lietuvoje, autoriaus išmanymu, jis privalėtų turėti šiuos pažymius: Tegul lietuvių filosofinis darbas

išvengs kuo labiausiai visų toj srity kitų tautų galvotojų padarytų klaidų, tegul kiek galint daugiau tesugebės paimt iš žmonijos dvasios versmių sveiko peno, tegul tas penas duos tautai maksimumo energijos atlikti jai kuo tobūliausiai istorijoj tą uždavinį, kuris dorinėj pasaulio tvarkoj yra nubrėžtas taip pat tautoms kaip ir atskiriems doriniams asmenims.

Mūsų išmanymu, šis augštas uždavinys tegalima išpildyti tik tuomet, kada lietuviai filosofijos darbu laikys vien absolučios Tiesos pažinimą ir jai absolutų atsidavimą.

Kas yra «Jausmo religija» ir ko ji verta kritiško pažinimo atžvilgiu, trumpai bet aiškiai yra tai nušvietęs Pr. Kuraitis savo straipsny, pavadintame tuo pačiu vardu.

V. Mykolaičiui reikia tarti ačiū už išaiškinimą «grožio ir meno kuriamosios dailės reikšmės». Savo straipsny jis apie garsųjį dailininkų obalsį «dailė dailei» sako šiaip: „Dailė dailei» pateisina visa. Tepk ką nori, rašyk ką nori, šmeižk dorą, idealizuok nuodėmę, griauk iš pagrindų visą gyvenimą, jei tik mokėsi visa tai pridengti gražia forma (deja, dažnai ir to nebūna. A.J.), dailės vardu, ir tu pasiliksi tarp mūs nekaltas grožio vaidila, užnuodijęs mūsų sielas, pakirtęs tikėjimą, aptemdęs gyvenimo saulę“.

Ir toliau teisingai priduria: «Ne, ne dailė dailei, bet dailė žmogui, dailė gyvenimui, didžiam gyvenimui, gyvenimo pilnybei pasiekti». Mūsų dailininkams labai praverstų atidžiai perskaityti šis straipsnis ištisas nuo pradžios ligi galui.

Nitšės mėgėjams, kurių, deja, netrūksta ir Lietuvoj, patartumėm susipažinti su Pr. Kuraičio straipsniu «Per Kantą į Ničę». Čia parodyta, kaip Kanto inauguruotas nepriklausomos autonomės doros mokslas tiesiu keliu yr privedęs prie Nitšės amoralizmo bei imoralizmo.

Gamtininkai ras ne vieną naudingą nurodymą Dovydaičio straipsny «Gamtos mokslas ir metafizika». Nurodęs gamtamokslio uždavinius: faktų nustatymą, jų aprašymą, sutvarkymą, išaiškinimą ir jų sutraukimą vienybėn, autorius pažymi, kad gamtamokslis turi ribas, nes neįstengia pasakyt, kas yra materija, jėga, gyvybė, ir nepasiekia paskiausių transcendenčių reiškinių priežasčių. Už tų ribų ir prasideda metafizikos sritis. Kaipo tokia ji negalima identifikuoti su gamtamokslio sritimi. Metafizika klysta ir nepaisydama gamtos mokslo ir neteisėtai į jį besikišdama. Bet tarp metafizikos ir gamtamokslio esama vieno teisingo santykio: metafizika išeina iš gamtos mokslo, kaipo iš savo pagrindo. «Metafizikas, ar jis bus filosofas, ar gamtininkas, turi į savo spekulacijos pagrindą padėt savo laiko gamtos mokslo stovį» (mūsų pabraukta). Tai taisyklei, deja, nusideda beveik visi neoscholastikai, aiškindami pasaulį sena materija ir forma ir nesistengdami nurodyti, kaip santykiuoja tuodu scholastikos kosmologijos principu su energija, eteru ir kitomis šių dienų fizikos koncepcijomis.

Apskritai tarus, šis Dovydaičio iš Štėlclės imtas straipsnis yra labai įdomus ir patartinas kiekvienam inteligentui pasiskaityti.

Tas pat pasakytina ir apie kitą to pat autoriaus iš Wasmann'o sulietuvintą straipsnį «Idealingas gamtos supratimas pirmiau ir dabar». Seniau žiūrėta į pasaulį, kaipo į Dievo padarą, skelbiantį Dievo garbę. Mūsų laikais — tai vien aklo materijos atomuose veikiančio mechaniško pritraukimo ir atstūmimo jėgų rezultatas. Šiai pažiūrai įsigalėti padėjo evolucionistiškos Kanto, Laplaso, Darvino, Haeckel'io teorijos. Bet naujausis mokslas tas evolucionistų svojones griauja ir veda į augštesnę viršpasaulinę išmintį ir galybę. Gilesni tyrinėjimai, kaip šit E. Wasmann'o skruzdžių gyvenimo, nurodo nuostabią gyvijos srity trejopą harmoniją — «sau, veislei ir svetimiems».

Pr. Jucaitis originaliai parašytame straipsny «Iš Einšteino relatingumo teorijos santykių su filosofijos pasaulėžiūra», pažymėjęs tos teorijos išvadą, kad «erdvė ir laikas yra esmingai sujungti su materija»— daro tolesnį žingsnį tvirtindamas, kad «jei nėra fizinių daiktų, tai nėra nei laiko, nei erdvės», ir kad erdvė ir laikas teturi realybę tik kartu su materija. Ši išvada atrodo jaunam autoriui labai svarbi kaipo mokslingai nuverčianti «Hekelio pasakas apie laiko, erdvės ir pasaulio nesibaigiamybę ir amžinybę». Mes, deja, nedrįstame autoriui pritarti, nes, mums matos, čia supainiota fizinės materijos, erdvės ir laiko sąvokos su metafizinės materijos, erdvės ir laiko sąvokomis. Remdamies šiuo fiziniu pasauliu, kurio dydis tesiekiąs tik 2. 10 ^{77} kūb. centimetrų, mes, žinoma, nieko kita negalim logiškai prieiti, kaip vien apriboto dydžio materiją, erdvę ir laiką. Bet jei kreipsimės į tikrąjį materijos, erdvės ir laiko šaltinį, Dievą, kurio dydis tegalima išreikšti vien begalybės simboliu ∞, tai metafizinės dedukcijos keliu mes tegalim prieiti vien begalinę materiją, begalinę erdvę ir begalinį laiką. Ir šie trys pastarieji dalykai, būdami kur kas realesni, skelbia ir Dievo garbę, rodos, kur kas geriau, neg mūsų apologetų pamėgtoji apribotoji materija, erdvė ir laikas. Plačiau išdėsime šią mintį, jei Dievas leis, atskirame straipsny «Sutvėrimo paslaptis». Čia gi užteks pažymėjus vien faktą, kad mokslas savo evolucijoj pasaulio ribas ne siaurina, bet plečia. Ptolomėjaus pasaulis atrodė gana didelis, Koperninko — buvo daug didesnis, o Einšteino — dar didesnis. Gali sau Pr. Jucaitis manytiEinšteiną pasiekus paskutines pasaulio ribas, už kurių nieko jau nebėsą. Bet moksliškai jis to įrodyti negali. Faktiškai ir pats Einšteinas tekalba vien apie mūsų pasaulį, prieinamą mūsų tyrimui. Kad šis mūsų pasaulis tėra vienatinis, Einšteinas to niekur nesako. Taigi priešinga hipotezė, kad už mūsų pasaulio ribų esama miliardų kitų pasaulių, siekiančių jau

nebe 2. 10^{77} kūb. ctm. bet gal 4. 10^{88}, 9. 100^{100} ir t.t. atskirtų nuo vienas kito miliardais šviesmečių ir per tai mums nepasiekiamų, tebelieka panaši į tiesą ir net, galima sakyti, panašesnė, kaipo labiau atatinkanti Dievo didybei. Iš mokslų istorijos nes matom, kad žinioms apie pasaulį didėjant, didėjo draug ir pasaulis, o su juo didėjo ir Dievo didybė. Ptolomėjaus Dievas buvo didis, Koperniko — didesnis, Einšteino — dar didesnis. Bet visos tos didybės yra relatyvios, lygiai kaip ir amžių bėgyje moksle nurodytieji pasaulio dydžiai. Tikroji Dievo didybė, kaip ir tikrasai pasaulio dydis, pasiliks mums visada nepasiekiama paslaptis. Mokslas, kurs girias esąs pasiekęs pasaulio ribas bei supratęs kūrimo paslaptį, mums atrodo pseudomokslas.

Jucaičio pastabos apie absolutaus judėjimo galimumą ir apie nepritaikomumą relatyvumo principo gyvajai gamtai visai teisingos. Tas pat pasakytina ir apie išvedimą, kad (pasaulio) kūrimo sąvoka netenka laikinumo prasmės, kaipo (pasaulio) pradžia, ir kad «amžinybę» negalima manyt esant į nepabaigiamybę ištestą laiką», nes «absolutingai Esybei pasaulio pradžia sutampa su jo pabaiga»; tik analogija tarp Dievo ir šviesos greitumo nėra visai vykusi, juoba kad ir iš pavartotų tai analogijai paaiškinti lygybių $c+v=c$ ir $c-v=c$ tik viena pirmoji tėra teisinga.

Be šių ilgesnių straipsnių, randame «Logose» dar ir įdomių trumpesnių, k. š., Dovydaičio: iš Kronenbergo «Gamtos mokslo ir istorijos materializmas», «Natūrinė teisė krikščionybės šviesoj», «Vilius Vundtas», J. Gobio «Del principo X-as X-ui», „Logos» kitomis kalbomis“ ir konkursas veikalui «Kanto santykiai su lietuvybe».

Kaip mato skaitytojai, pirmuoju du «Logoso» sąsiuviniu yra sudarytu labai sumaniai, juose duota straipsnių iš įvairių filosofijos šakų; tuose straipsniuose pajudinta daug svarbių klausimų, pateikta daug naujų minčių. Belieka palinkėti, kad «Logos» rastų

Lietuvoje atatinkamą ėmėjų skaičių, ir galėtų išsilaikyti. Baimės, kad jam pritrūks rašytojų nėra, duok Dieve tiktai, kad jam nepritrūktų skaitytojų.

«Logoso» kalba didele tobūlybė pasigirti negali, vietomis yra apysunkė, bet atidžiau įsiskaičius galima suprasti. Rašyboj įvesta naujiena — visi svetimi vardai sulietuvinta: Bayle paversta Bailiu, Rousseau—Rusoju, Moreau de Tour — Moroju Turiečiu, Roux — Ruju, Biot — Bijotu ir t.t. Raidė H pavardėse palikta, nes rašoma Hekelis, Helmholcas, Hobzas, tik nežinia del ko padaryta išimtis Hume'ui ir Huyghens'ui, kurie rašoma Jumas ir Juigensas. Bet lietuvinimo principas visgi neišlaikyta iki galo, nes laikraščio varde palikta, graikiškas «Logos», vietoj liet. «Logas». Tai yra nenuoseklumas, juoba kad tas žodis antrame viršelio puslapy linksniojamas lietuviškai («Logo» redakcija).

Šiaip ar taip, mūsų filosofai yra susilaukę savojo organo, kurį, be abejo, ir stengsis palaikyti. Dieve, jiems padėk. Nūn betrūksta tik specialaus matematikai laikraščio. Kada mes jo susilauksime?

KNYGOS. Bibliografijos ir kritikos žurnalas. Leidėjas Šviet Minist. Knygų Leidimo komisija; redaguoja V. Biržiška N. 1 Sausis—Vasaris, 1922, 127 psl. in-8 maj.

Rusų oficiozas «Pravit. Viestnik» turėjo skyrių, kur buvo dedamos žinios apie visas pastaruoju laiku išėjusias Rusijoj knygas. Mūsų oficiozas to skyriaus neturi ir apskritai spaudos dalykais nesirūpina. Taigi Šviet. Ministerija, pradėdama leisti atskirą biobliografiškąjį žurnalą, tikrai yra verta viešos už tai padėkos, nes toks žurnalas šiandieną mums būtinai yra reikalingas. Pirmasis to žurnalo n-ris atrodo labai rimtas. Be kelių straipsnių ir kritikos skyriaus, randame čia gana plačią liet. raštų bibliografiją, paskirstytą pagal įvairių mokslų ir literatūros rūšis. Toliau eina «Lietuviai autoriai svetimomis kalbomis», «Lituanica», «Lietuviškieji raštai rusų cenzūros uždrausti»

(1905—1915), «Gudų knygos, išėjusios nepriklausomoj Lietuvoj», «Iš knygų ir bibliotekų gyvenimo». Baigias numeris paduotais turiniais žurnalų: Dainava, Jaunoji Lietuva, Kosmos, Logos, Medicina, Mūsų Senovė, Mūsų Žinynas, Ruomuva, Skaitymai, Švietimo Darbas ir Varpas. «Draugijos» turinį redakcija žada paduoti ištisą, nuo pat jos atsiradimo.

Knygų kritikos skyrius yra gana platus. Dailiosios literatūros veikalai pavesta Sniegui. Su jo sprendimais galima sutikti, atskyrus tik B. Sruogos «Saulės ir smilčių» kritiką, kur autorius vaduojas jau nebe estetikos dėsniais, tik savo «ūpu». Sniegui atrodo «čia viskas didinga ir gražu», tuo tarpu iš tikrųjų ten yra nemaža gana šlykščių, žemų ir grožio jausmą skaudžiai įžeidžiančių dalykų.

Straipsny «Lietuvių periodinė spauda Želigovskio valdžioje» paduota vilniškės lietuvių spaudos martirologija. Patartumėm ją kiekvienam lietuviui visą perskaityti. Tuomet gal ne vienam, svajojančiam apie «brolišką» sugyvenimą su lenkais, atsivertų akys ir paaiškėtų, kokie mums «broliai» yra lenkai

Bendrai tarus, «Knygos» daro labai gero įspūdžio

LIETUVOS SPORTAS. Liet. Fin. Lavinimo Sąjungos organas. Eina kas mėnuo. Nr. 1—3, 1922.

To žurnalo leidėja, Liet. Fiz. Lav. Sąjunga, sakosi norinti per jį rodyti Lietuvos sportininkams kelią, «kad jie neklaidžiotų»., aiškinti, «koksai turėtų būti Lietuvos sportas». Tam tikslui ji prisižada, kad jos organas neplatinsiąs pas mus «gladiatorizmo», kad kovosiąs prieš «balaganišką sporto karikatūrą» ir tuo stengsiąsis visuomenę taip paveikti, kad «kiekvienas geras lietuvis patriotas» panorėtų toje Sąjungoje dalyvauti. Josios sporto idealas esąs — sveika Linggo gimnastika, lengvoji atletika, futbolas, tenisas, bosketbolas ir tt. Šiomis priemonėmis L. F. L. Sąjunga tikis pakelsianti «kūno kultūrą Lietuvoje».

Toliau eina eilė straipsnių apie sporto rūšis ir taisyklės (Lietuvos Stadiono klausimu, Bėgimų taisyklės, Mintys apie sportą, sporto žinios ir t. t.), Leidėjai pabrėžia, kad, jų supratimu, sportas esąs «ne sau tikslas, bet dvasios ir sielos tarnas». Tuo belieka vien pasidžiaugti, o drauge ir palinkėti, kad šis pirmutinis pas mus sporto laikraštis tikrai atsiektų savo tikslą.

Kaipo profesionalus organas, «Liet. Sportas», žinoma, stengias įrodyti ne tiktai paties sporto, bet ir viešų rungtynių svarbą. Jis polemizuoja su A. Jakštu ir jojo cituotais vokiečiais sporto specialistais, nurodančiais tų rungtynių pavojų. Del neigimo jis to pavojaus, tiesa, neneigia, bet «rekordo karštines» lygina su «neprotingomis mokslo studijomis», kuriose kartais esą užmirštama kūno ir higienos reikalai. Bet palyginimas dar nėra įrodymas. Čia esama didelio skirtumo: mokslininkas dirba del idėjos, niekieno nematomas, tuo tarpu sportininkas deda visas pastangas, įtempia visas kūno jėgas, kad pasirodytų minios akivaizdoje laimėtoju ir tuo patenkintų savo tuštybę.

Įsibėgėjusi savo polemikoj, «Liet. Sporto» redakcija baigia ją šiuo drąsiu tvirtinimu: «Kad viešos mėgėjų sportininkų rungtynės niekuo nesiskiria nuo profesionalų atletų, tegali tvirtinti nežinąs sporto praktikos». Jei čia turima omeny akcidentaliai skirtumai, pav., produkcijų parinkimas, vieta, bilietų kainos ir t. t. tai žinoma, jų esama; bet esencialiai daykai, k. š.—viešas afišavimasis, rodomas miniai už pinigus ir del laukiamų premijų savo kojų greitumas, rankų stiprumas ir kitkas, o taipgi noras laimėti rekordą ir iš čia kylančios «rekordo karštinės» — visa tai abiejuose atvejuose lieka tas pat. Jei «Liet. Sportas» kitaip mano, teįrodo tą skirtumą. Kol to įrodymo nerasime, mes pasiliksime prie savo nuomonės, kad tarp viešųjų sportininkų mėgėjų ir profesionalų atletų rungtynių esencialio skirtumo nėra.

LIETUVOS ABOLICIONISTAS. Lietuvos Abolicionistų Draugijos organas. Eina kas du mėnesiai. 1922, Nr. 1, 16 psl. in-8.

Abolicionistai yra pasistatę sau tikslą kovoti su baisiausiu visuomenės sveikatai pavojumi venerinių ligų pavidale. Jie stengias legaliai panaikint prostitučių reglamentaciją ir teikiamą paleistuvystės namams valstybės globą; jų įsitikinimu, jei «nebūtų viešųjų namų, tai gyvųjų prekių pirkliai neturėtų kam moterų gaudyti ir pardavinėti, nebūtų nei tiek pagundos jaunuomenei ir šiaip jau silpnos valios vyrams, moters nebūtų visokiais būdais traukiamos į purvą, visuomenė, ypač miestai, pakiltų doros ir sveikatos atžvilgiu. Tiems tikslams atsiekti ir skiriama šis naujas laikraštis. Jo pirmame n-ry, be «1-jo Lietuvos Abolicionistų suvažiavimo atsišaukimo į Lietuvos visuomenę» ir to susivažiavimo aprašymo, randame įdomų ir turiningą G. Petkevičaitės referatą «Reglamentacijos reikšmė», D-ro Tercijono pranešimą «Reglamentacija ir abolicionizmas», tarptautinio abolicionistų susivažiavimo Romoje 1921 metais aprašymą ir įvairių trumpų žinių apie tai, kas daroma užsieniuose abolicionizmo srity.

Kad venerinės ligos gresia lietuvių tautai išsigimimu ir pražūtimi, tuo netenka abejoti. Mūsų kariuomenėj, kaip girdėt, esama iki 90% venerikų. Delko taip yra, «Abolicionistas» negvildena. O tai reiktų būtinai pagvildenti, reiktų išaiškinti visuomenei, kas čia kaltas tuo visuotinu kareivių venerinėmis ligomis apsikrėtimu. Tai «Abolicionisto» uždavinys. Čia neužtenka pagraudoti, neužtenka pareikšti, kad «geriausia tautos sveikatos garantija, tai augšta doros kultūra», bet reikia nurodyti ir keliai, vedantieji į tą doros kultūrą, kuriuos paduoda Kristaus mokslas. Šaltas, grynas abolicionizmas, be Bažnyčios paramos, lieka paprastai bejėgis, kaip tai parodo įvairių kraštų praktika. Viena pasauline civilizacija be Dievo niekados nenuveiks pasaulinės sifilizacijos. Taigi linkėdami «Abolicionistui» pasisekimo pradėtame

darbe, mes norėtumėm, kad mūsų abolicionizmas šalia įvairių juridinių ir sanitarinių priemonių neužmirštų ir religinių, kurios kovoje su prakeiktąja «sifilizacija» pasirodo labai galingu veiksmu.

MEILĖS KELIAIS. Mėnesinis laikraštis dvasinei kultūrai kelti Nr. 1, kovo mėn. 1922, 16 psl. in-8.

Iš gana migloto redakcijos žodžio tiek tik tesupratome, kad to laikraščio leidėjai nori kovoti su visomis socialėmis «baisenybėmis» — girtybe, paleistuvyste, ekonomine ir dvasine vergija, įvairiomis apgaulėmis, suktybėmis ir kitokiomis blogybėmis. Laikraštis skiriamas trokštantiems «absolutinės laisvės». Redakcija nežinanti, kiek jų rasis Lietuvoj, bet pasitiki, kad jų visgi esama. Pasitikėjimas pamatuotas, jį patikrina keli rašytojai, davusieji šiam naujam laikraščiui savų kūrinių.

Tų rašytojų tarpe pirmiausia pažymėtinas Jovaras, atsiuntęs eiles, kur nusiskundžia, «kad pasauly ne viskas gerai», ir atsišaukimą į «jautriąsias sielas», ragindamas jas rodyti liaudžiai, kur yra jos «išganymas», padėti jai — rasti «Dievą... Dievą — Meilę, Dievą—Gražybę» ir išaiškinti visuomenei, kad žmonijos išganymas glūdįs ne paviršutinėse tikybų apeigose, ne žegnonėse, ne «lūpų maldose, ne sakramentuose», bet «žmonijos meilės ir sielos skaidrybėj». Straipsnis baigias karštu šauksmu: «Tik meilės, daugiau meilės, kuo tyriausios meilės!» Mes mielai tam pritariame, tik, deja, negalim suprasti, kaip ta «tyriausioji žmonijos meilė» leidžia Jovarui niekinti savo tėvų ir brolių religinius įsitikinimus, ir kaip ta jo Dievo meilė leidžia jam atmesti to paties Dievo įstatytuosius sakramentus ir apsieiti be to paties Dievo išmokytos kilniausios maldos «Tėve mūsų».

B. Dūdos straipsny apie V. L. Harisoną, vergų vaduotoją, pasakyta, kad «Pietinių valsčių bažnyčiose kunigai iš sakyklų kursto žmones keršyti vergijos priešininkams, vadindami juos «maištininkais», «kra-

molininkais». Kokios tikybos buvo tie kunigai, nepasakyta. Harisonas šaukęs į kovą ne vien su negrų, bet ir su baltųjų vergų engėjais, ir parašęs tam tikslui savo deklaraciją tikrajai laisvei įvykinti. Dūda buvęs ir tą deklaraciją išvertęs, bet beširdis cenzorius labai ją apkarpęs, todel autorius jos ir nedėjęs. Labai gaila. Būtumėm sužinoję iš jos, kaip Harisonas yr žiūrėjęs į tikrąją laisvę, ir galėję tarti savo žodį. Dabar pasiliekam beabejoją, ar šis «vergų vaduotojas» buvo didvyris ar maniakas.

Nepasirašytame straipsny «Mirties bausmė» tvirtinama, kad «šiokioj ar tokioj valstybėj... negali būti vartojama mirties bausmė, kaipo priemonė valdžiai sutvirtinti ir šiaip jau rimčiai palaikyti», o taipogi ir apskritai, kad «negali būti mirtimi baudžiami nei galvažudžiai, nei politikos prasikaltėliai», kad mirties bausmė «turės kada nors žlugti». Kad gailiaširdis autorius gailis net galvažudžių — tai gera, bet negera, kad jis neparodo pasigailėjimo tiems, kuriuos galvažudžiai nužudo. Kai pranyks galvažudystės, pranyks savaime ir mirties bausmė.

«Opiuoju klausimu» — kalba Ė. Lingė viešai prisipažindamas, netekęs «nekaltybės su sena ištvirkusia merga, pats būdamas jaunas, beūsis». Jis teisingai graudoja, kad moters neturi lygių teisių «miegamajam kambary», kad jos vyrų gašlumo yra verčiamos nenatūraliai dėvėti, kad venerinės ligos milžiniškai pas mus plečias, ypač kariuomenėje, ir pranašauja, kad «po kokios dešimties metų bus ir Lietuvoje ištisi sodžiai iškritusiomis nosimis, išbirėjusiais dantimis, nuslinkusiais plaukais», ir susirūpinęs klausia, kas bus ateity?

Autorius pabrėžia, kad mūsų vyrų «šioj srity kuo mažiausia protu vaduojamasi» ir kad Kaune būdamas ne sykį girdėjęs tarpusavy «vyrų, visuomenės veikėjų, partijų liderių» tokių šlykščių gimties klausimu pasikalbėjimų, tokių «riebių» juokų, jog net sunku su jais būdavę būti.

Jei autorius čia neperdeda, tai tikrai liūdna.

Bibliografijos skyriuj recenzuota tarp kitko L. Tolstojaus «Kristaus mokslas vaikams teikiamas» ir išgirta, kaipo veikalas, parodąs, «koks iš tikrųjų yra Kristaus mokslas». Tuo tarpu ten yra ne Kristaus, tik Tolstojaus mokslas apie Kristų. Kam Tolstojus yr didesnis autoritas negu Kristus, tas tesidžiaugia ta knygele, o kam Kristus yra pasaulio Išganytojas, Dievas Sūnus, tas turėtų nei į namus neįsileisti to skysto racionalistiško šlamštapalaikio.

Apskritai tariant, šio laikraštėlio raštuose yra tūlų gerų norų ir idealių pastangų, bet nematyt juose nei tikros religijos, nei tikros filosofijos pažinimo. Norima neva kovoti su paleistuvyste, girtybe, o tuo tarpu skelbiama «absolutinė laisvė». Bet jei ši laisvė yra pamatinis gyvenimo principas, tai quo jure norima, kad paleistuvis ar girtuoklis tos absolutinės laisvės išsižadėtų ir mestų gėręs bei paleistuvavęs. Kitaip sakant, norima statyti augštos doros kultūros rūmas, bet be pamato.

TEISĖ. Teisės mokslų ir praktikos laikraštis. Leidžia Lietuvos Teisininkų Draugija. Nr. 1 Sausis—Kovas, 1922, 64 psl. in-8.

«Redakcijos žody» nurodyta tokio laikraščio reikalingumas. Lietuva gyvuojanti ketvirti metai, bet joj tebeveikią dar rusų įstatymai, kai kurie netikę. Esąs gyvas reikalas tie įstatai keisti. Teisininkai čia privalą tarti savo žodį, lygiai kaip ir apie naujus mūsų valdžios leidžiamuosius įstatymus, o taipgi ir apie panašius kitų valstybių įstatymus. O dar svarbesnis esąs tų įstatymų taikinimas gyvenimo praktikoj. Taigi redakcija ir kviečia visus Lietuvos teisininkus į bendrą darbą.

Iš straipsnių pažymėtinas Myk. Römer'io «Lietuvos suverenė valdžia Konstitucijos projektu». Autorius įrodinėja, kad gyvenimui toli gražu ne vis viena, kam Konstitucija pripažins suverenitą: «Lietuvos Respublikai» ar «Tautai», «Liaudžiai», ar pagalios «visiems piliečiams», arba «Seimui». Toliau bandoma

duoti «piliečio» definicija. Autorius teisingai pažymi, kad «piliečio» sąvoka yra skirtina nuo fizinio žmogaus sąvokos, nes «ne pilietis sudaro valstybę, bet valstybė pilietį».

Tuo remdamasis autorius įrodinėja, kad suverenitas negal priderėti vienam kuriam piliečiui, o taipgi ir nesąmonę, glūdinčią mūsų konstitucijos žodžiuose, kad «suverenė... valdžia priklauso visiems krašto piliečiams».

Straipsnis dideliai įdomus ir vertas kiekvienam inteligentui perskaityti.

Toliau eina straipsniai: P. Leono — «Sutartinių prievolių laisvės sąvoka», Myk. Römer'io — «Luomų tvarka ir papročiai», Vl. Mačio — «Del 1920 m. birželio 28 d. įstatymo», draudžiančio stambesniems savininkams perleisti žemę, ir «Skiriamasis ar renkamasis teisėjas».

Pabaigoj duota šis tas iš «Vyriausiojo Tribunolo Praktikos», «Teisininkų Draugijos Konstitucijos projektas, kiek jis liečia Teismą» ir «Teisės terminai». Baigiasi sąsiuvinis «Oficialiniu skyriumi».

Ėjimo dažnumas neparodytas. Matyti, jis eis neperiodinai.

MŪSŲ ŽODIS. Skiriamas Lietuviams Evangelikams mėnesinis laikraštis. Kaunas, Nr. 1. 1922, 30 psl. in-12.

Leidėjai, įrodę tokio laikraščio reikalingumą, eina prie teigiamo darbo. Straipsny «Trumpa peržvalga» paduoda žinių apie mūsų Evangelikų bažnytinį susitvarkymą. Pasirodo, jų turima draugų tolimoje Škotijoj, kurie yr paskyrę dviem lietuviam stipendiatam stipendijas ir dabar Edinburge jau mokosi M. Vaidyla. Liet. Evangelikų superindentu esąs kun. Jokūbėnas. Kolegijos pirmininku — Biržų gimnazijos direktorius M. Grytė.

Grįžęs iš Archangelsko kun. Barnehl'is (kol išmoks lietuviškai) paskirtas į Seirijų parapiją. Be to, Švobišky buvo įšventintas į kunigus čekas Fibich'as.

Sinodo rūpesčiu atspausdinta iš naujo a. a. St. Dagilio pataisytas giesmynas. Kaune Evangelikams lietuviams pamaldas laikąs kun. A. Šernas ir kai kada kun. V. Gaigalaitis.

Iš straipsnio «Vienuoliktasis Pasaulinis Presbyterionų (Reformatų), Kongresas» sužinojome, kad Reformatų pasauly esą 7.879.811, o taipgi, kad tame Kongrese yr dalyvavęs ir Lietuvos Reformatų atstovas M. Yčas. Reformatai turį ir 7 moteris įšventintas į Reformatų kunigus.

Kongresui pasibaigus, keliaujant į Philadelphią sustota Paolt, kur Swarthmere universite M. Yčas, profesorio Hull'io kviečiamas, visų studentų ir profesorių auditorijai yr plačiai nupasakojęs apie Lietuvą, jos valstybės įsikūrimą ir tolesnį organizavimos darbą.

Be to, M. Yčas laikęs paskaitas Chicagoj, Clevelande, Detroite, Bostone, Waterbury, Hartforde, Worcestere, ragindamas pirkti paskolos bonų.

D-ras J. Y. paduoda roformatų veikėjų S. Dagilio, A. Neimano ir V. Mieškovskio biografijas.

Straipsny «Iš istorijos» primenama, kad Lietuvos reformatai labiausiai yr priešinęsi Lietuvos sujungimui su Lenkija, ir jei Mikalojus Radvila Rudasis nebūtų 1565 m. miręs, gal, nebūtų buvę 1569 m. unijos

«Iš Evangelikų bažnyčios gyvenimo» paduota žinia apie įvykusius pernai Lietuvoj Sinodus: vokiečių Evangelikų liepos mėn., lietuvių rugpiūčio m. Tauragėje, ir latvių — Šiauliuose. Seniorais buvę išrinkti vokiečių Titelbachas, lietuvių kun. Kybelka, latvių— kun. Kupseris. Rugsėjo mėn. jie visi susirinkę Kaune sustatę tam tikrą liuteronų bažnyčios konstituciją. Taigi, kaip matom, Lietuvos protestantai kruta.

«Mūsų Žodis» nusiskundžia tik, kad Naujamiesty ir Salamiesty Reformatų centrai nykstą. Baigiasi n-ris korespondencijomis ir smulkiomis žinutėmis.

Nuo savo pranokėjo «Pasiuntinio» «Mūsų Žodis» skirias ramiu rimtu tonu. Šia atmaina mes tegalime vien pasidžiaugti.

LITOVA STELO. Eldonata de Litova Esperanto Asocio. Kaunas, 1922, Nr. 1—3, 12 psl. in-4.

Tai yra laikraštis, leidžiamas tarptautine kalba Esperanto žinioms apie Lietuvą užsieniuose skleisti. Pirmuose dviejuose n-riuose įdėta nemaža informacijų apie Lietuvos praeitį, dabartinę padėtį, jos ūkį ir prekybą, jos etnografiškąją sudėtį apie lietuvių literatūrą, tautinę poeziją (dainas, patarles, mįsles). Kai kurie tų straipsnių buvo išversta čekų, holandų, vokiečių kalbomis ir skelbta vietos laikraščiuose. Tuo būdu «Litova Stelo» yr atsiekus savo tikslą. Be to, siųsdama mainais savo laikraštį įvairių kraštų esperantiškų laikraščių redakcijoms, «Lit. Stelo» redakcija gauna progos paskleisti žinių apie Lietuvą net tokiuose tolimuose kraštuose, kaip Ispanija, Holandija, Bulgarija, Brazilija, Japonija ir k. Iš straipsnių, įdėtų 1—3 n-riuosna, pažymėtini A. Klimo apie lietuvių literatūrą, A. Dambrausko «Didžiosios ir mažosios tautos», A. Klimo «Lietuvos nepriklausomybės keturių metų sukaktuvės» su visų buvusių ministerių pirmininkų fotografijomis. Pr. A. D. «Pirmasis Lietuvos universitas» ir k. Užsieniai sutiko «Litova Stelo» pasirodymą palankiai. Techniškos sunkenybės kokį laiką buvo sukliudę to laikraščio ėjimą, bet dabar jis vėl pradėjo eiti, tik bent kiek mažesniu formatu (8 psl. in-4).

Būtų geistina, kad visuomenė palaikytų šį naudingą leidinį.

SARGYBA. Mėnesinis laikraštis kovai su alkoholizmu ir sporto reikalams. Lietuvių Katalikų Draugijos «Blaivybė» organas № 1—2. 1922.

Veikusioji Lietuvoj prieš karą gana gerai «Blaivybės» draugija pastaruoju laiku buvo beveik visai apmirusi. Bandyta ji atgaivinti, bet ji atrodė vien elektrizuojamu lavonu: pasijudindavo ir vėl sustingdavo. Tik šiemet jaunoms spėkoms pradėjus ją žadinti, ėmė ji tikrai krutėti. Pirmuoju gyvybės žen-

klu — buvo savojo laikraščio «Sargybos» įsteigimas ir Vasaros Blaivybės savaitės suorganizavimas. Laikraštį leidžia sykį į mėnesį Liet. Kat. Draugijos «Blaivybė» C. Valdyba, redaguoja Seimo atstovė E. Gvildienė. Jo tikslas yra sergėti mūsų tautą nuo girtuokliavimo, kelti joje «priešalkoholinį susipratimą,» «aiškinti alkoholizmo pragaištingumą kaip pavieniam žmogui, šeimynai, taip ir visai mūsų tautai», kovoti drauge su kįlančia iš girtuokliavimo paleistuvyste. «Sargyba» ypatingai kreips domės į «bealkoholinį jaunuomenės auklėjimą»; tam tikslui vieton girtų pramogų stengsis duoti jai sveikų ir švarių pasilinksminimų sporto pavidale. Tuo būdu, tikrai sakant, ji bus dar vienu specialiu jaunimo organu. Kaipo tokiam, mes linkim pilniausio pasisekimo.

Pirmųjų dviejų «Sargybos» n-rių turinys yra gana įvairus ir įdomus. Pirmiausia pažymėtinas straipsnis «Blaivybės savaitė». Yra tai ištrauka iš «Blaivybės» centro Valdybos atsišaukimo. Čia be įvairių nurodymų, kaip reikia «Blaivybės savaitė» organizuoti, pažymėti šie tos savaitės tikslai:

a) Supažindinti mūsų visuomenę su alkoholio kenksmingumu ir steigti naujus ar atgaivinti apmirusius «Blaivybės» Dr-jos skyrius.

b) Apšviesti mūsų jaunuomenę ir ją paraginti, kad steigtų prie savo draugijų blaivininkų-abstinentų sekcijas, kaip «Ateitininkai», «Pavasarininkai» ir t. t.

c) Mūsų vaikams apsaugoti nuo alkoholizmo steigti jiems «Angelo Sargo Sąjungos» kuopas.

d) Supažindinti visą Lietuvos visuomenę su St. Seimo išleistu įstatymu «Svaigiųjų gėrimų mažmenomis pardavinėti», kuris varžo alkoholinių gėrimų pardavinėjimą.

e) Rinkti kiek galima daugiau prenumeratorių, skaitytojų «Blaivybės» Dr-jos leidžiamam laikraščiui «Sargyba», kuris padės mūsų visuomenei pažinti alkoholio nuodų pragaištingumą.

f) Rinkti aukas tolimesnei kovai prieš alkoholizmą.

«Sargyba» labai daug nuveiks, jei bent pusėtinai tuos kilnius savo tikslus pasieks.

Straipsny «Blaivybės apaštalas Žemaičiuose», kun. J. T. nurodo Vysk. Valančiaus pasidarbavimą blaivybės srity, jo viešą blaivybės paskelbimą 1858 m. rugsėjo 28 d. Varnių Katedroj ir ilgą eilę tuometinių blaivybės priešų.

Mokytoja Vl. Arminaitė teikia naudingų pamokymų «kaip auklėti jaunuomenė be alkoholio». Tam tikslui pirmiausia turi patys tėvai negerti, mokytojai taip pat turi būti blaivūs, tėvų komitetai organizuoti paskaitas prieš alkoholio vartojimą ir rengti blaivius pasilinksminimus.

Toliau priminta Vokietijos ir Lietuvos vyskupų laiškai, žadinantys tėvus mesti gėrimą svaiginamų geralų, kaipo kenkiančių jų pačių ir vaikų sveikatai ir dorybei; paduota atgaivintų «Blaivybės» D-jos skyrių sąrašas. Jų kol kas neperdaugiausia — viso labo tik 20, o prieš karą jų buvo šimtas su viršum.

«Sporto skyriuje» atspausta valdžios jau patvirtintos «Lietuvos Gimnastikos ir Sporto Federacijos statutas». Tos Federacijos tikslas esąs «plėtoti lietuvių kūno ir sielos galios į progresuojančią pusiausvyrą, kuriuos pobūdį nustato krikščionybės dėsniai». Labai gaila, kad tas tikslas taip tamsiai išreikštas. Taip, kaip jis skamba, abejotina, ar bent vienas iš «Sargybos» skaitytojų jį supras.

Antrajam n-ry eina apžvalga «Vasaros Blaivybės savaitei praėjus», kur parodoma, kas blaivininkų laimėta, kas pralaimėta. Laimėta — didesnis blaivybės klausimu susidomėjimas, didesnis suaugusiųjų, ypač inteligentų, sukrutimas, susidarymas naujų Blaivybės D-jos skyrių, kai kur net «Angelo Sargo Sąjungon» vaikų pritraukimas, savo laikraščio įkūrimas. Pralaimėta daug kas del stokos blaivininkų veikėjų ir jų neįgudimo darban, ne visur teįsteigta skyriai ir

«Angelo Sargo Vaikų Sąjungos» kuopos, ne visur terinkta prenumerata «Sargybai», ne visur tesupažindinta žmonės su Seimo išleistu įstatymu kovai su girtybe. Ateity įsakoma:

1) Visur atgaivinti arba įkurti «Blaivybės» Dr-jos skyrius. Pageidaujama, kad kiekvienos apskrities skyrių atstovai susieitų dažnai.

2) Įkurti prie «Moterų», «Pavasarininkų», «Lietuvos Gimnastikos ir Sporto Federacijos» ir t. t. kuopų abstinentų - blaivininkų sekcijas.

3) Įsteigti vaikams «Angelo Sargo Vaikų Sąjungos» skyrius.

4) Visur platinti «Sargybą», jai surasti kuo daugiausiai «prenumeratorių». (Vengti pardavinėti atskirais numeriais!)

Korespondencijose iš įvairių Lietuvos miestų ir miestelių aprašoma vasaros Blaivybės savaitės apvaikščiojimas. Kitose korespondentai skundžias del girtybės plėtojimos. Tiems patariama veikti, ne graudoti. Šančių korespondentas gailestauja del atidarymo Šančiuose naujos Schick'o ir Ko, likerių firmos, kurią remią lietuviai: Martynas Yčas, majoras Merkis, pil. Šernas ir kiti.

Bet netrūksta ir «Blaivybės» rėmėjų. Vienam iš jų, kun. Jakaičiui, Worcestrio klebonui Amerikoje už gausią 500 dolerių auką, atsiųstą «Blaivybės» centro valdybai, tariama nuoširdžiausias ačiū.

Žiniomis apie priešalkoholinį veikimą pasauly (Čekoslovakijoj, Šveicarijoj, Latvijoj, Estijoj) ir Sporto skyrium baigias antras «Sargybos» n-ris.

Iš laikraščio straipsnių ir iš jo vedėjų kalbų matyt, kad mūsų «Blaivybės» D-ja yra įžengus į naują savo gyvavimo periodą, kuriame nusistatyta ne juokais kibti į kovą su girtybe. Duok Dieve, kad ši kova būtų tikrai laimėta.

Mūsų išmanymu, Lietuvoje blaivybė kur kas lengviau įvesti negu kitur. Tokiai, pav., Amerikai jos garsioji prohibicija labai brangiai atsiėjo. Teko

ten uždaryti milžiniškos degtinės ir vyno dirbtuvės, milionus dolerių verti alaus bravarai, panaikinti ištisos gerai ėjusios pramonės šakos (k. š. butelių, bačkų, kamščių fabrikai), paversti bevertėmis plačios pietų Amerikoje užvestos vynuogių plantacijos ir t.t. Lietuvoje nieko panašu nėra, taigi ir naikinti beveik nieko nereikės. Nukentės tik nebent nedidelis būrelis traktierninkų ir aludininkų, bet į tai nėr ko žiūrėti; savo pelną didesnį neg reikia jie jau yr atsiėmę iš visuomenės. Taigi ubagais neišeis, gaus tik griebtis kito, doresnio, amato.

Baigdami šią «Sargybos» recenziją, mes negalime neišreikšti savo nusistebėjimo, kad tame blaivininkų organe nenurodyta didžiausias blaivybės priešas, būtent: naminės degtinės ir alaus darymas. Ir Amerikoj ir Lietuvoj jis sudaro, galima sakyti, neįveikiamą girtybės tvirtovę. Blaivybės kova tik tuomet tebus laimėta, kai ta girtybės tvirtovė bus iš pamatų išgriauta. «Sargybai» reiktų ypatingai į tai atsižvelgti.

TAUTA IR ŽODIS. Humanitarinių mokslų fakulteto leidinys. I knygos. Kaunas, 1923, 445 psl. in-8 maj.

«Tauta ir Žodis» eina vietoj pernai prof. Krėvės-Mickevičiaus sumanytosios «Tautosakos». «Tautosakoj» buvo ketinta dėti tai, ką tauta «sako» (t. y. dainos, pasakos, patarlės, mįslės ir kitoks folkloras). Universitui įsisteigus, sumanyta leisti kitas Humanitarinių mokslų fakulto leidinys, kuriame projektuota rašyti ir apie tai, ką tauta «daro arba yra dariusi». Šį pastarąjį leidinį turėjo vesti prof. Būga. Galop abiem garbiem profesoriam susitarus ir gavus universito pritarimą, nutarta iš dviejų padaryti vieną bendrą leidinį, pavadinus ji vardu «Tauta ir Žodis. Kaipo mokslo leidiniui pridėta ir lotyniškas jo pavadinimas «Epe lituana, sumptibus Ordinis Philologorum Universitatis Lituanae edita».

Iš pradžių jis ketinama leisti sykį į metus, vėliau, jei bus galima, ir dažniau. Leidinio kalba lie-

tuviška, bet redakcija sakos neatsisakysianti dėti straipsnių ir svetimomis kalbomis (anglų, prancūzų, vokiečių). Sunku suprasti, delko redakcija yr išskyrus rusų ir lenkų kalbas, jos juk yra mums daug artimesnės.

Pirmosios knygos turinį sudaro: eilė Būgos straipsnių («Upių vardų studijos ir aisčių bei slavėnų senovė», «Aistiškosios kilmės Gudijos vietovardžiai», «Dvina», «Lydų kalba», «Jotvingų žemės upių vardų galūnė—**da**»), prof. Krėvės-Mickevičiaus «Pirmykštė indoeuropiećių gimtinė», Kun. A. Kosarzevskio (Kašarausko) «Keli tautotyros mažmožiai». Toliau eina folkloras: Žekonytės užrašytos pasakos apie velnio vestuves, giltinę, prajovus, velnius ir kitką, V. Krėvės «Padavimai apie Raigrodo miestą», įvairios liaudies dainos, kurių daugiausia yr davę Būga (iš Seinų par.—27) ir V Krėvė (iš Dzūkijos—325). Kun. Lelešius įdėjo savo užrašytų raudų rinkinį. Yra ir patarlių, surinktų Žemaičiuose J. Vaičkaus ir seniau S. Daukanto. Remiantis Vaičkaus rinkiniu, reiktų spėti žemaičius esant nemazgotburnius, nes jie savo patarlėms daugiausia medžiagos semia iš... šūdo ir subinės... Bet toks spėjimas būtų neteisingas, nes, pav., kito dar garsesnio žemaičio, Daukanto, patarlėse to ypatingo «šūdingumo» ir «subiningumo» nesimato. Matyt, J. Vaičkus sėmė savo patarles iš žmogaus labai primityvaus... Janulaitis irgi davė bent kiek folkloro. Tarp kitko pažymėtini «Šeimyniški burtai ir prietarai». Čion įterpta ir šv. Grigaliaus mišios ir net vaikų egzortos. Labai gaila, kad Humanitarinių mokslų fakultas neatsiklausė čia teologijos fakulto. Noblesse oblige. Kad šiaip jau laikraštis įdeda nesąmonių, tai dar pusė bėdos, bet kai tai padaro universito leidžiamas žurnalas, tai jau nedovanotina. Ar kun. Pocevičia skelbė Šiauliuose iš sakyklos kai kuriuos prietarus, aš nežinau, bet gerai žinau, kad A. Janulaitis pasakė netiesą, darydamas tą kunigą Šiaulių klebonu: juo jis niekados nėr buvęs.

Toliau eina Būgos surankiota «Medžiaga lietuvių kalbos žodynui». Čia ne vienas nustebs, kaip įvairiai yra vadinamos Lietuvoje bulbės (builė, bulvė, dėčia, dūlė, erčiukai, karčiukai, kardupeliai, kartoklės, racinės, rapukai, roputės, buliavos). Šeimininkės turêtų būtinai priimti virtuvės terminologijon tikrai lietuvišką žodį kiulkiai viet. negražiai skambančių «šaltanosių»... Baigiasi tomas įvairių apie filologijos dalykus knygų recenzijomis, parašytomis daugiausia Būgos ir d-ro A. Senno.

Išorinis leidinio pavidalas atrodo rimtai, gėdos Lietuvos Universitui nepadarys, nors spauda gražumu pasigirti negali. Ypač nedailus yra šriftas. Jis tiktų nebent dekadentiškoms eilėms spausdinti, ne rimtiems mokslo straipsniams.

Baigdami šį naujo leidinio paminėjimą, negalime susilaikyti nepadarę dar vienos pastabos. Pirmame Būgos straipsny («Upių vardų studijos» etc) pasakyta, kad garsus rusų akademikas A. Šachmatovas savo straipsny «Zu den ältesten slavisch-keltischen Beziehungen» yr tvirtinęs, kad «dabartinėje Lietuvoje ir Gudijoje senovėje gyventa keltų». Būga įrodinėja, kad tas tvirtinimas esąs negalimas. Galimumas ar negalimumas galutinai čia pareina nuo mokslo įrodymų. Šachmatovas turėjo eilę vienų faktų ir jam keltų buvimas Pabaltijy atrodė galimas; Būga turi kitų argumentų, ir jis guldo galvą už keltų nebuvimą toj pat srityje. Iš čia savaime plaukia išvada, kad filologijos mokslas toli gražu nėra absolutus, bet labai ir labai relatyvus. Tai gerai reiktų įsidėti omenėn kiekvienam mūsų inteligentui.

Tą pat patvirtina ir žodis fakultetas, figūruojąs «Tautos ir Žodžio» viršelyje. Jis, mat, nesenai padarytas oficialiai valdišku kaip ir universitetas. Bet prof. Būgos «Pratarmėj», t. y. pirmame teksto puslapy, figūruoja «fakultas» ir «universitas» («Gavusis Fakulto pritarimą», «Humanitarinių Mokslų Fakulto», «įsikūrus universitui»). Vadinas, skai-

tytojas turės nustebti, kad mūsų augštoji mokykla pati nežino, kaip pasivadinti: universitas ar universitetas, fakultas, ar fakultetas. Jai to nežinant ir kitus klaidinant, aš patarčiau laikytis pirmojo, kaipo trumpesnio, lietuviškesnio ir panašesnio į lot. kalbą, iš kurios tie žodžiai ir imta.

GAIRĖS. Meno ir literatūros ilustruotas žurnalas, eina kas du mėnesiu. Žurnalą leidžia menininkų koperatyvas «Gairės». Redaguoja K. Puida. Nr. 1, Sausis, 1923.

Kaip galima spėt iš metraščio «Kūrybos keliais», «Gairės» nori mūsų literatūroje vaidinti «trečiojo baro» rolę. Pirmuoju yr buvęs prieškarinis «Baras», antruoju daug pretensijos reiškusi «Dainava». «Gairės» nori tarnauti naujoms meno srovėms, skinti naujus kūrybai kelius. Kol kas teišėjo tik 1-sis «Gairių» n-ris. Jis atrodo dailiai. Spausdintas Berlyne. Gražus šriftas, geras popierius, puikios ilustracijos daro malonaus įspūdžio. Leidinys tikrai malonu imti į rankas.

Turinys irgi įvairus ir įdomus. Pradžioje duota poezijos kūrinių. Pirmoj vietoj padėta skambi N. Bičiūnienės daina «Tyliai, ramiai užmigs jausmai». Po ja galėtų pasirašyti net ir Maironis. M. Gustaičio «Amžių prošvaistoj» rašyta baltomis eilėmis, bet mintis kilni. Putinas «Geduloj» kviečia žemę «džiaugtis ir gedėti šviesių širdies sapnų palaužtame šešėly»; skamba tai labai naujoviškai, bet poezijos čia sunku įspytrėti. J. Rainis davė gan dailų erotiką «Į žvaigždę». Visa tai gražu, bet nestebina. Tačiau naujai poezijai, kaip žinom, rūpi ne grožis, tik naujumas ir stebinimas. Iš šios atstovų «Gairėse» tepasirodė tik vienas Pranas Morkus. Jis dainuoja:

Pasipylė vylių vyliais
Gegužinių minių lygos...
Ir sužvengė toli toliai,
Kad kiekvienas alei brolis
Pats sau Dievas ir Kalyfas!

Pr. Morkus kad ir laiko save «Dievu ir Kalyfu», tačiau sakosi esąs ir naujos gadynės patriotas, «velnioniškai mylįs gimtąjį sklypą» ir net «šunis, ką kinką graibo». Ar ne didvyriškumas?!...

Po poezijos eina proza. Pirmoj vietoj padėta V. Bičiūno «Idilijos». Jų viso labo trys. Pirmojoj nupiešta mergelės ir bernelio vestuvių diena, antroj sidabrinės jų vestuvės po 25 metų, trečioj — paskutinė jų senatvės diena. Savo turiniu šios «Idilijos» parafrazuoja seną aforizmą. «Vanitas vanitatum». Jų išorinis paveikslas bei forma apmesta liaudies motyvais, o dekadentizmu atausta. Tai bene bus vienas geriausiai nusisekusių Bičiūno rašinių. Bent skaitant nenuobodu.

Kurto Muenzero «Bevardyje» išvestasis lėlių teatro savininkas — nedaro įspūdžio. Pasakojimas nuobodus, dirbtinis, kaip to teatro lėlės. Kaip kitur taip ir čia K. Puida yr parodęs nuostabų nemokėjimą pasirinkti, kas versti.

Užtat iš O. Pl. Puidienės straipsnio «Meno ir kūrybos keliai» yra ko pasimokyti. Jis parašytas rimtai, vyriškai, be nereikalingų digresijų.

A Sutkus straipsny «Keli vaidybos ūgimo momentai» bando išaiškinti, «kas atvedė vaidybą į bedugnę»? Straipsnis perdaug specialus, sunkokas. Autorius smerkia vaidyboj konservatizmą... nesigaili pagyrimų naujiems vaidybos reformatoriams: Fuksui, Kregui ir Meijerholdui. Šio pastarojo išmanymu, vaidyba esanti «fikcija, tiek amžių žmonijos gaivinta». Galas vaidybos atėjęs del to, kad ji ir neprasidėjus. «Vaidyba — melagingas ir beteisis menas, plebso džiaugsmas, vaikų žaislas»... Autorius svajoja apie kažkokią dar nesukurtą «dvasios vaidybą».

Apie mūsų teatrą Pl. Puidienės teisingai pasakyta, kad vaidinimas Slovackio «Mindaugio» š. m. vasario 15 d. taip pritiko momentui kaip laidotuvių maršas vestuvėse, ir kad mūsų valstybės dramos direkcijai reikia «subtelingesnio intelekto». Deja, to

intelekto kaip tik ir nematyt. Vydūnas parašo «Žvaigždių takus», «Likimo bangas», Maironis «Kęstučio mirtį», bet mūsų valstybės dramos direkcija tuos veikalus ignoruoja; jų vieton stato «Potašą ir Perlamutrą», «Buridano asilą», «Pavasario auką» arba Slovackio «Mindaugį». Tuo, žinoma, daug netenka stebėtis. Kokia pradžia, tokia ir tąsa. Pradėta nuo Sudermano «Joninių», tat toliau ir negalima buvo ko geresnio laukti, kaip «Pavasario aukos» ar «Buridano asilo»

Ta pati Pl. Puidienė parodė nemaža sveiko proto ir civilės drąsos, pasmerkdama kvailą furorą ir pompą, kuria Kaunas sutiko Babravičių, ir pašiepdama kan. Tumo operos «ura» recenzijas.

Muzikas J. Žilevičius teikia kauniškių koncertų apžvalgą ir išreiškia pageidavimo, kad atsirastų pas mus didesnių chorų ir geresnių salygų, kuriose galėtų pas mus muzika tarpti.

Baigiasi numeris recenzijomis. Pirmoje iš jų įvertinama Tysliavos «Žaltvykslės», pripažįstama jam talentas, bet draug ir išreiškiama baimės, kad trys... jo poezijos ypatybės: išklydimas pasaulin, vidaus pakrikimas ir skendimas gyvenimo liūne neapnuodytų jo talento. Antroje apie Žalios Rūtos «Laumes» pasakyta, kad verčiau jos būtų rankraštyje pagulėję. Galop K. Puida recenzuoja pora naujų vokiškų beletriskos veikalėlių.

Lieka palinkėti, kad «Gairės» ilgiau pagyvuotų, negu jų pranokėja «Dainava». Tekste patebėjom nemaža kalbos, spaudos ir rašybos klaidų.

TURINYS.

[1]) Dr.=«Draugija».

Smulkesnioji beletristika.

Dramos veikalai.

II. SPECIALIOJI LITERATŪRA.

Tikybinė literatūra.

Mokslo literatūra.

Filosofija.

Filologija.

a) Folkloras.

b) Kalbų mokslas.

Matematika.

Gamtos mokslai.

Pedagogija.

Vaikų literatūra.

Publicistika.

Politikos, teisės, sociologijos literatūra.

Kariškoji literatūra.

Mišrioji literatūra.

Muzika, ūkio dalykai, sportas.

III. PERIODIŠKOJI LITERATŪRA.

Almanachai ir kalendoriai.

Laikraščiai.

Paminėtųjų šio veikalo abejuose tomuose vardų sąrašas.

(Skaitmuo I reiškia pirmąjį tomą, II — antrąjį.)

Pastebėtų klaidų atitaisymas.

Atspausta:		Turi būti:
281 psl. 5 eil. iš ap.	Van der Rz.	Van der Meulen.
373 « 8 « iš virš.	Sim. Stankevičius.	Sim. Stanevičius.
639 psl. prieraše	375 p.	577 p.
701 psl. 14 iš virš.	A. Volteris.	E. Volteris.
739 psl. 17 iš virš.	A. Šalkauskas	S. Šalkauskas.
